

10 25

GAZETA WARSZAWSKA

ZAŁOŻONA W R. 1774

KALENDARZ ALMANACH

158-my
rok
istnienia

2
1932

POWIEŚCI
KAZIMIERZA WYBRANOWSKIEGO

DZIEDZICTWO

Nakładem Św. Wojciecha

cena zł. 10.

Frapująca treść tej powieści była przedmiotem wzmianki w debatach sejmowych.

W POŁOWIE DROGI

Nakładem Gebethnera i Wolffa

cena zł. 9.

DO NABYCIA WE WSZYSTKICH KSIĘGARNIACH.

GAZETA WARSZAWSKA

ZAŁOŻONA W R. 1774

**KALENDARZ
ALMANACH**

1932

W A R S Z A W A

Nakładem

„Gazety Warszawskiej”

Zgoda 5.

c 205.4589/1932.

Wszelkie prawa przedruku całości lub części zastrzeżone.

Copyright by P. A. P. Warsaw, 1931.

Printed in Poland.

*Spółka Akcyjna
Zakładów Graficznych*

**"DRUKARNIA
POLSKA"**
=

Warszawa

ulica Szpitalna Nr. 12

Telef.: 772-06 i 717-98.

K.38/56/58

GAZETA WARSZAWSKA
ZAŁOŻONA W R. 1774

KALENDARZ
ALMANACH

NAJMODNIEJSZE WEŁNY, JEDWABIE
EDMUND MAKOWSKI

PL. MAŁACHOWSKIEGO Nr. 2, Tel. 637-64.

DZIAŁ MATERJAŁÓW MĘSKICH

A. KOWALSKI

WARSZAWA, SOLEC 107, TEL. 281-01

WYTWÓRNIĄ RĘKAWICZEK SKÓRKOWYCH,
szoferskich, sportowych i roboczych.

Specjalność rękawiczki do prania w wodzie
z surowca Krajowego.

O P T Y K
ST. RUDZKI

NOWY-ŚWIAT 40

Telefon 347-64
(W podwórzu kina „Pan“)

FIRMA EGZYSTUJE OD 1898 R.

FIRMA EGZYSTUJE OD 1898 R.

MAGAZYN i WYTWÓRNIĄ
BIELIZNY MĘSKIEJ

SPECJALISTY KROJCZEGO

STANISŁAWA WDZIEKOŃSKIEGO

w WARSZAWIE

CHMIELNA 34 Konto Czekowe P. K. O. Nr. 6.410 TELEFON 627-24.

KONIECZNOŚCI

posiadania języków obcych
każdy jest świadom, tylko nie-
chęć do dotychczasowych
sposobów ich nauki po-
wstrzymuje od jej rozpoczęcia.

NIE WIE

się bowiem, że bez wysiłku i ta-
nim kosztem, ucząc się w do-
mu w dogodnych porach, można
nauczyć się każdego języka
z najdoskonalszą wymową w

CZTERY MIESIĄCE!

WYCZERPUJĄCE OBJAŚNIENIA
W PROSPEKIE, KTÓRY ZA NADESŁA-
NIEM TEJ POCZTÓWKI OTRZYMUJE SIĘ

BEZPŁATNIE.

Druk.

10 gr.

Do

**LINGUAPHONE INSTITUTE
w Polsce**

WARSZAWA
KREDYTOWA 4

Do
Linguaphone Institute w Polsce

Warszawa

Kredytowa 4.

Proszę o bezpłatne nadesłanie prospektu o nauce języków obcych metoda
Linguaphone przy pomocy płyt gramofonowych.

Imię i nazwisko .....

Zajęcie .....

Adres .....

Interesuje się językiem *) angielskim, francuskim, włoskim, polskim, niemieckim, rosyj-
skim, hiszpańskim, szwedzkim, holenderskim, esperanto,
południowo - afrykańskim, iryjskim, chińskim, perskim.

*) żądany język podkreślić.

SPIS RZECZY

KALENDARZA ALMANACHU

na r. 1932

	Str.		Str.
Przedmowa	3	Złoczyńcy	121
Rok Olimpiady	4	Połączenia kolejowe	122
Flagi państwowe	6	Kalendarz na r. 1933	129
Świat w cyfrach	7	Encyklopedia geograficzna	130
Powierzchnia i zaludn.	8	Wynalazki i odkrycia	148
Produkcja przem.	9	Uzdrowiska	155
Zbiory ziemiopł.	11	Liga Narodów	164
Ruch statków	14	Traktaty międzynarodowe	165
Komunikacja	16	Dyplomacja	167
Ludność Polski	18	Suwereni państw	174
Miasta Polski	19	Literatura	177
Miasto i wieś	20	Malarstwo i rzeźba	184
Zawody w Polsce	21	Muzyka	189
Handel zagran.	22	Poradnik fotograf.	193
Druki	23	Poradnik językowy	200
Związek wydawców	25	Codzienna toaleta	206
Rad	26	Pielegnacja ciała	209
Rady praktyczne	27	Defekty	210
Uniwers. koresp.	30	Bakter. zakażenia	213
Kalendarz	31	Kosmetyka pana	214
Święta ruchome	32	Pomoc w nagłych wypadkach	215
Święta kościelne	33	Pomoc w chorobach	220
Kalendarz wieczny	34	Poradnik ogrodniczy	225
Kalendarz astron.	na str.	Poradnik prawny	233
Terminarz podatk.	po-	Obywat. polskie	233
Wskaz. roln. i ogrodn.	czątk.	Małżeństwo	233
Kalendarz myśl.	mie-	Rozwód	235
Rozmaiłości histor.-obyczajowe, wskazówki dla gospo-	siąca	Testament	239
dyn	od str	Prawo spadkowe	240
Mody	35 do	Umowa o pracę	243
Wielkanoc w Polsce	128	Prawo autorskie	245
Reguły brydża	42 i 50	Paszporty	246
7 cudów świata	37	Poradnik radjowy	246
Zabobon	65	Poradnik rolniczy	259
Kostjum kąpielowy	74	Poradnik weteryn.	269
Medycyna średniow.	81	Poradnik wojskowy	273
Cukier	82	Wychowanie fizyczne	279
Granice europ.	90	Sporty	282
Stolice europ.	97	Harcerstwo	288
Miasta miljonowe	105	Rekordy sportowe	291
Rzeki najdłuższe	106	Taryfa pocztowa	295
Jeziora największe	106	Waluty	298
Wyspy największe	114	Termometry	298
		Spis alfabetyczny	30

O DOJRZALEJ POTRZEBIE GOSPODARCZEJ

W dobie potęgującego się kryzysu niepokoi umysł każdego dyrektora, kupca i przemysłowca zagadnienie, jak przetrwa jego placówka i w jaki sposób zaradzi on spadkowi produkcji, ubytkowi nabywców, pomniejszającemu się z dniem każdym zbytkowi.

Wprawdzie każdy z nich wie, że istnieją pewne metody, przeciwdziałające słabnącej chęci nabywczej u klientów, że stosować należy wypróbowane skutecznie zagranicą sposoby, oddziaływujące na psychologię nabywców, co-dziennie jednak kłopoty sprawiają, że powzięcie stanowczej decyzji w tym względzie odkładane jest z dnia na dzień, aż w pewnym momencie zagląda w oczy widmo ruiny i na naprawę jest zapóźno.

Do najbardziej celowych środków tej naprawy należy świadoma celu propaganda własnego przedsiębiorstwa, uświadomienie szerokiego kręgu klientów o zaletach produkowanego lub sprzedawanego towaru, o jego taniości i przystępności, umożliwiającej nawet w ciężkich czasach zaspakajanie potrzeb, które istnieją zarówno w okresie pomyślnej lub złej konjunktury.

Czy nie jest więc obowiązkiem każdego odpowiedzialnego kierownika placówki przemysłowej lub handlowej nawiązanie kontaktu ze specjalistami, którzy na wzór lekarza postawią należytą diagnozę, wskażą skuteczne środki zaradcze i pozwolą się wydobyć z matni. Dlatego, gdy nam dolega cierpienie organizmu, umiemy najczęściej trafić do właściwego specjalisty, unikamy zaś go wówczas, gdy organizm naszego przedsiębiorstwa cierpi na najbardziej charakterystyczne niedomaganie — brak konsumenta.

Specjalista taki — to nie cudotwórca, dotknięciem różdżki czarodziej-skiej uzdrawiający najbardziej chory organizm. To człowiek, uzbrojony w wiedzę i długoletnie doświadczenie, gromadzący wyniki wiedzy najlepszych fachowców na całym świecie. A cóż dopiero, gdy to nie jeden specjalista, lecz niejako konsylium, całe grono wytrawnych zawodowców, umiających zdobyć się na trafną diagnozę i przepisać środki niezawodne, zdolne tchnąć nowe życie do słabnącego organizmu.

Diagnozą będzie zbadanie danego przedsiębiorstwa, analiza rynku, a więc: jakie niedomaganie wykazuje zbyt towaru, czy organizacja jego sprzedaży nie szwankuje, czy towar lub jego cena i wygląd zewnętrzny nie ustępuje wyrobom konkurencyjnym, środkiem zapobiegawczym zaś będzie, po dokonaniu odpowiednich zmian, oddziaływanie na nabywców, uświadomienie ich i zbliżenie się do nich przez prawdziwe zachęcające przedstawienie korzyści, płynących z nabycia tego towaru.

Jakże łatwo jest tu jednak popełnić błąd w niedostatecznej ocenie psychologii kupujących. Tylko wytrawny i doświadczony specjalista wybierze właściwe metody postępowania, tak, aby nie zmarnować przeznaczonych na to środków. Ułoży on plan działania na podobieństwo kampanii strategicznej, gdzie wszystko musi być przemyślane, aż do najostateczniejszych szczegółów, i tylko wówczas rozpocznie ofensywę, gdy wszystko zostało przewidziane.

Takim jest zadanie specjalisty, pragnącego, aby wyłożony grosz wrócił się dziesięciokrotnie. Taką jest praca znanej chlubnie ze swej działalności Polskiej Agencji Publicystycznej w Warszawie, która wygrała już niejedną batalię. Nie ogranicza się ona do akcji na rzecz firm, czy instytucji, lecz zasięgiem swym obejmuje całe gałęzie przemysłu, przyczyniając się do podniesienia konsumpcji w ich dziedzinie. Przemysłowiec, czy kupiec zna już dzisiaj drogę do naprawy swej placówki, drogą tą jest zasięgnięcie porady Polskiej Agencji Publicystycznej.

(Szczegóły na str. 24).

Do P. T. Czytelników

Kalendarze - almanachy są bodaj najstarszym wydawnictwem stałym w Europie. Do dziś dnia zachowany jest „Almanach Perpetuum” (wieczny almanach), wydany po łacinie w XIV w. Były to tablice z obliczeniami położenia słońca, księżyca i pięciu planet w różnych porach roku i zdobyły od razu olbrzymie powodzenie. One to zdecydowały o wejściu w powszechne użycie w językach europejskich słowa „almanach”, pochodzącego od arabskiego „al manakh”, co oznacza miejsce odpoczynku wielbłądów. Gdy wielbłądy wypoczywały, mądrzy podróżnicy zajmowali się ciekawą lekturą. Almanach zatem, jak widzimy, od pierwszej chwili miał służyć odpoczynkowi, wypełniając interesującą treścią chwile wolne od pracy.

Już w pierwszych kalendarzach - almanachach, poza wiadomościami astronomicznymi i astrologicznymi, znajdujemy wiele informacji potrzebnych w życiu codziennym. W krakowskich almanachach, wychodzących po polsku od r. 1516, znajdujemy cały szereg wiadomości i wskazówek: „którego dnia siać”, „kiedy szczepić drzewa owocowe”, „kiedy dzieci od piersi odłączać”, „kiedy najlepiej strzyć głowę” i t. d. Z czasem almanach przeobraża się w encyklopedję życia codziennego. Kiedy zaś w r. 1737 jezuita O. Jan Poszakowski wydał w Wilnie pierwszy polityczny kalendarz polski, forma tego almanachu została już ustalona i przetrwała do dnia dzisiejszego.

Wydając nasz Kalendarz - Almanach, staraliśmy się iść w ślady dawnych wzorów, dostosowując treść do poziomu dzisiejszego czytelnika i postępu naszych czasów.

Chodziło nam o to, by wydawnictwo nasze było naprawdę encyklopedją życia codziennego, by każdy w nim znalazł to, co go najbardziej interesuje oraz wszystkie najpożyteczniejsze informacje, potrzebne każdemu ze wszystkich dziedzin nauk i umiejętności w formie jaknajprzystępniejszej. Zdajemy sobie sprawę, że Almanach niniejszy nie będzie jeszcze idealny. Dlatego zwracamy się do wszystkich naszych czytelników z prośbą o nadsyłanie swoich uwag, co się w nim podoba, a co nie, czego brak, a co uważają za zbędne. Ta współpraca naszych czytelników pozwoli nam na stałe ulepszanie naszego wydawnictwa i stworzenie ostatecznie wzorowej ENCYKLOPEDJI ŻYCIA CODZIENNEGO w Polsce.

REDAKCJA.

ROK 1932 — ROK OLIMPJADY

OLIMPJADY GRECKIE.

Z pośród wszystkich igrzysk, jakie odbywały się w starożytnej Helladzie, najslawniejsze były Igrzyska Olimpijskie. Ustanowił je król Elidy, Iphitos, w r. 776 przed Chr. Rozgrywały się one w „świętym kraju”, w elijskiej Olimpji, co cztery lata. Ich periodyczne powtarzanie się przyjęto jako okres chronologiczny. Imieniem tego, który odnosił zwycięstwo na stadjonie, oznaczano czteroletni okres Olimpiady.

Teren igrzyskowy obejmował hipodrom i stadjon i obliczony był na 40.000 widzów. Hipodrom, długości 608 m., szerokości 320 m., miał wielki tor — 1538 m. dług. i mały tor — 1153 m. dług. Szerokość ich była dostateczna, by kilkadziesiąt wozów mogło jednocześnie brać udział w zawodach. Na Igrzyskach w r. 462 do jednego wyścigu stanęło 41 kwadryg.

Stadjon, w kształcie czworoboku, miał 212 m. długości i 30 m. szerokości pośrodku, 28 m. na krańcach. Linie początku i końca toru oznaczone były białymi płytami. Najmniejsze okrążenie wynosiło 192 metry, najdłuższy z biegów olimpijskich polegał na 24 okrążeniach, 4.608 m. Zwycięzca tej konkurencji, uważanej za najszczytniejszą, nadszedł swe imię czterolecie Olimpijskiemu.

Igrzyska trwały 7 dni. Pierwszy i ostatni poświęcone były ceremonjom

religijnym i zabawom. W pozostałe dni odbywały się następujące zawody: wyścigi, pięciobój (skoki, wyścigi, dysk, dziury i walki), walka na pięści, szermierka z walką na pięści, zawody młodzieży (biegi, walka na pięści), wyścigi koni i kwadryg na hipodromie.

Gdy Rzym opanował miasta helleńskie, Igrzyska zmieniły swój charakter. Przedewszystkiem poświęcono je już nie ku czci Zeusa lub Apollina, jak to przedtem było, ale pod wezwaniem Augusta. Program Igrzysk zmienił się. Wyścigi wozów prawie całkowicie wypełniały program. Potem przyjęły się walki gladiatorów i zwierząt.

W roku 394 edykt Teodozjusza Wielkiego obala Igrzyska.

OLIMPJADY NOWOŻYTNE.

Ideę wskrzeszenia Olimpiad rzucił po raz pierwszy na publicznym forum, w murach Sorbony paryskiej, bar. Piotr de Courbertin w r. 1892. W dwa lata potem, 16 czerwca 1894 r., zbiera się pierwszy międzynarodowy kongres — znów w Sorbonie — na którym liczni delegaci zgłaszają swój akces do idei święcenia co 4 lata i ko-

lejno w różnych państwach, Igrzysk Olimpijskich, mających obejmować wszystkie formy ćwiczeń fizycznych, zwanych sportami, uprawianych przez cywilizowany świat.

K. Wierzyński.

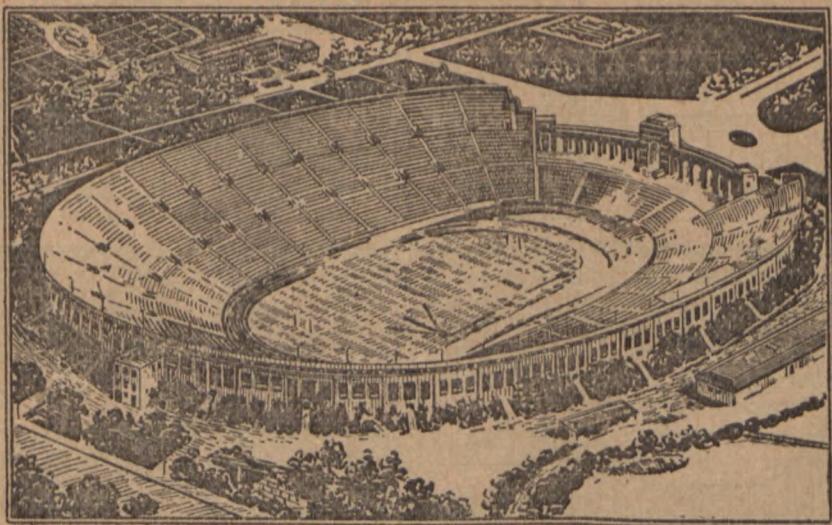

H. Konopacka

Wład. Skoczylas

Stadion Olimpijski w Los Angeles.

Pierwsza Olimpijada odbyła się w r. 1896 w Atenach. Druga — w Paryżu, trzecia — w Saint Louis (St. Zj. A. P.), czwarta — w Londynie, piąta — w Sztokholmie. W r. 1916 — podczas wojny światowej — Olimpijada nie odbyła się. Miejscem Igrzysk miał być Berlin. Pierwsza Olimpijada po wojnie — siódma z rzędu — odbyła się w Antwerpii w r. 1920, ósma w r. 1924 — po raz drugi w Paryżu.

Dziewiąta Olimpijada, która odbyła się w r. 1928 w Amsterdamie, przyniosła Polsce pierwsze sukcesy na Igrzyskach. Największym sukcesem było zwycięstwo Haliny Konopackiej, która zajęła pierwsze miejsce w rzucie dyskiem (39 m. 62 cm.), bijąc własny rekord światowy. Drugim triumfem Polski była pierwsza nagroda na konkursie artystycznym, jaką zdobył Kazimierz Wierzyński za tomik poezji p. t. „Laur Olimpijski”, i trzecie miejsce, przyznane Skoczylasowi w dziale malarskim. Zwycięsko wyszła również z zawodów hippika polska, zajmując w konkursie skoków drugie miejsce.

10-ta OLIMPIJADA.

W lipcu—sierpniu roku 1932 odbędą się dziesiąta z kolei Olimpijada.

Igrzyska główne — letnie — odbędą się w Los Angeles, nad brzegiem Pacyfiku, Igrzyska zimowe (trzecie z rzędu) — w Lake Placid, na ptn. zachód od Nowego Jorku i rozpoczną się w lutym.

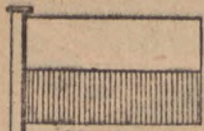
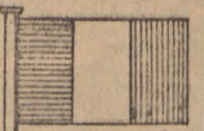
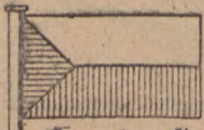
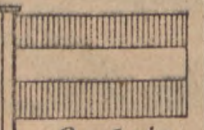
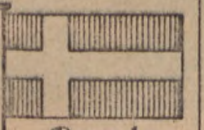
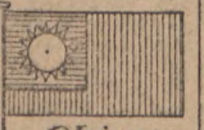
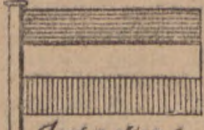
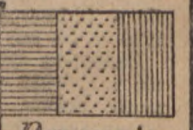
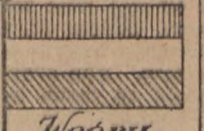
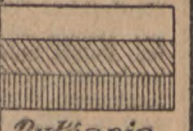
Stadion Olimpijski w Los Angeles, wybudowany specjalnie na Igrzyska, obliczony jest na 105.000 widzów (pojemność amsterdamskiego wynosiła zaledwie 45.000). Wybudowano specjalny tor wioślarski, szereg wielkich pawilonów, baseny treningowe, wielką „wieś Olimpijską” i t. d. Na terenie zimowych Igrzysk w Lake Placid wybudowano nową skocznię narciarską i tor bobslejowy.

We wszystkich państwach, zamierzających wziąć udział w najbliższej Olimpiadzie, wrę gorączkowa praca przygotowawcza.

10-ta Olimpijada w Los Angeles będzie trwała od 30 lipca do 14 sierpnia 1932 r. Pierwszego dnia odbędą się tylko ceremonie otwarcia. O godz. 2 popoł. przybędzie na stadion Olimpijski prezydent St. Zj., Herbert Hoover, w celu otwarcia zawodów. Po przemarszu wszystkich narodowości z flagami przed honorową trybuną, wciągnięta zostanie na maszt flaga Olimpijska i zapalone „ognie Olimpijskie”.

Flagi niektórych państw

<i>Polska</i>	<i>Francja</i>	<i>Anglja</i>	<i>Italja</i>								
<i>St. Zjedn.</i>	<i>Niemcy</i>	<i>Z. I. R. P.</i>	<i>Belgja</i>								
<i>Czechosł.</i>	<i>Austrjo</i>	<i>Danja</i>	<i>Norwegja</i>								
<i>Szwecja</i>	<i>Japonja</i>	<i>Chiny</i>	<i>Turecja</i>								
<i>Jugosław.</i>	<i>Grecja</i>	<i>Hiszpanja</i>	<i>Rumunja</i>								
<i>Argentyna</i>	<i>Brazylja</i>	<i>Węgry</i>	<i>Bułgarja</i>								
		<i>Oznaczenie barw:</i> <table><tr><td> Czarna</td><td> Żółta</td></tr><tr><td> Czerwona</td><td> Zielona</td></tr><tr><td> Niebieska</td><td> Biała</td></tr><tr><td> Fioletowa</td><td></td></tr></table>		Czarna	Żółta	Czerwona	Zielona	Niebieska	Biała	Fioletowa	
Czarna	Żółta										
Czerwona	Zielona										
Niebieska	Biała										
Fioletowa											
<i>Szwajcaria</i>	<i>Holandja</i>										

ŚWIAT W CYFRACH*)

Zatrudnienie ludności w niektórych państwach

w odsetkach ogółu ludności zawodowo czynnej.

Państwo	Rolnictwo Lesnictwo Rybnictwo	Przemysł i górnictwo	Handel i usługa
POLSKA	72,3	10,3	3,7
Belgia	19,2	46,5	10,7
Bułgaria	82,4	8,1	2,7
Czechosłowacja	4,4	37,0	6,0
Dania	35,2	27,3	10,9
Estonia	65,6	13,4	3,4
Finlandia	68,9	12,8	3,3
Holandia	23,6	37,8	11,7
Niemcy	30,5	41,4	11,7
Norwegia	36,8	28,9	11,1
Szwajcaria	25,9	44,4	11,7
Szwecja	38,7	29,5	8,0
Węgry	58,2	19,7	5,0

Ruch naturalny ludności w niektórych państwach. Rok 1929.

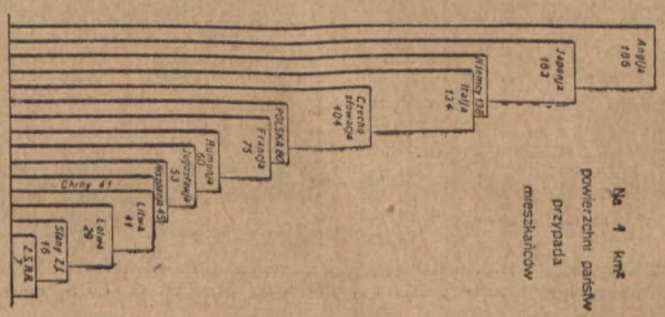
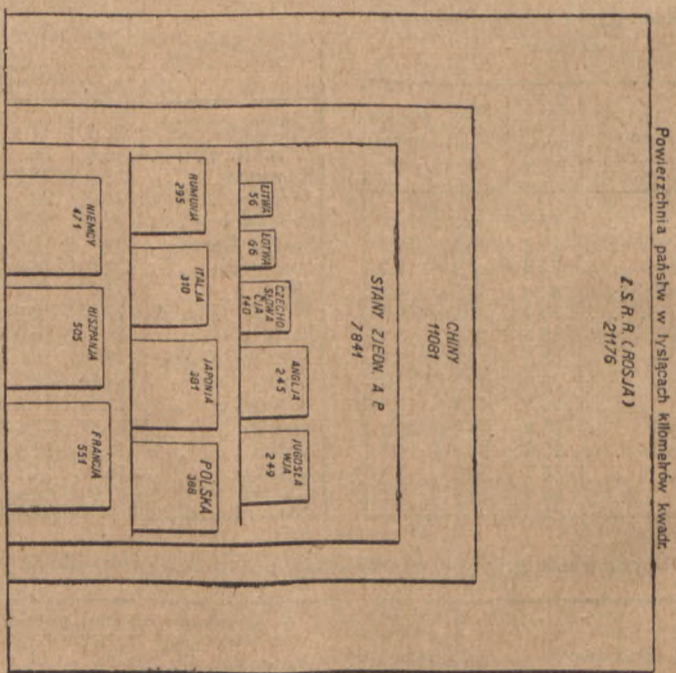
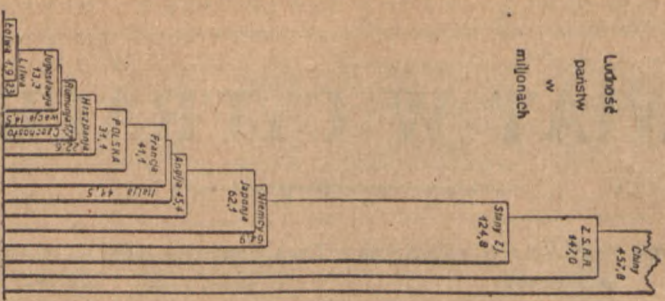
Państwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost natural.
	na 1000 mieszkańców		
POLSKA	32,3	17	15,3
Z. S. R. R.	43,6	20	23,6
Rumunia	35,9	20,3	15,6
Japonia	33,0	20	13,0
Holandia	22,8	10,7	12,1
Portugalia	28,7	17,0	11,7
Hiszpania	28,9	18,0	10,9
Litwa	27,2	17,1	10,1
W m. Gdańsk	22,3	12,9	9,4
Italia	25,1	16,0	9,1
Czechosłowacja	22,4	15,5	6,9
Węgry	24,2	17,5	6,7
Norwegia	17,5	11,2	6,3
Niemcy	17,9	12,6	5,3
Anglia	16,3	13,4	2,9
Austria	16,7	14,5	2,2
Francja	17,7	18,0	0,3

Użytkowanie gruntów w niektórych państwach europejskich.

Państwo	Ogólna powierzchnia w tys. ha	W odsetkach ogólnej powierzchni			
		Grunty oraz inne	Łąki i pastwiska	Lasy	Inne grunty
POLSKA	37 015	49,0	17,2	21,7	12,1
Francja	54 405	40,8	20,9	19,2	19,1
Hiszpania	50 521	30,7	50	19,3	19,3
Niemcy	46 859	44,1	17,1	27,2	11,6
Szwecja	41 058	9,1	2,2	59,9	28,8
Italia	31 014	42,1	22,3	16,0	19,6
Rumunia	29 489	43,2	13,8	24,5	18,5
Jugosławia	24 849	26,0	17,6	30,5	25,9
Czechosłowacja	14 036	42,7	18,0	33,1	6,2

*) Dane statystyczne w: G. U. S. na r. 1931.

LUDNOŚĆ, POWIERZCHNIA I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA NIEKTÓRYCH PAŃSTW

LUDNOŚĆ I POWIERZCHNIA PAŃSTW BEZ UWZGLĘDNIENIA KOLONI

**Produkcja węgla kamiennego
w niektórych państwach.**

Państwa	tysiące tonn	
	1929	1930
POLSKA	46 237	37 520
Stany Zjedn. A. P.	552 310	482 110
Wielka Brytania	262 000	247 671
Niemcy	163 441	142 698
Francja	54 924	55 027
Z. S. R. R.	40 344	47 220
Japonia	31 957	28 877
Belgia	26 940	27 406

**Szacunki zasobów węgla kamiennego
w niektórych państwach**

Państwa	w miliardach tonn
POLSKA	62 — 172
Stany Zjedn. A. P.	1 900 — 3 200
Kanada	280 — 1 200
Chiny	200 — 1 000
Anglia	182
Niemcy	115
Z.S.R.R. (cz. eur.)	56

**Produkcja węgla brunatnego
w niektórych państwach w r. 1929**

Państwo	w milionach tonn
POLSKA	0,1
Niemcy	175
Czechosłowacja	23
Węgry	7
Jugosławia	5
Kanada	4
Australja	4
Australja z Nową Ze- landją	3

Produkcja światowa ropy naftowej.

Państwa	1928	1929
	w milj. tonn	
Produkcja światowa	188,7	212,2
POLSKA 14-e miejsce	0,7	0,7
Stany Zjedn. A. P.	128,8	143,7
Wenezuela	15,1	19,6
Z. S. R. R.	12,0	14,7
Persja	6,2	6,5
Meksyk	7,2	6,4
Indje Holenderskie	4,3	5,1
Rumunia	4,3	4,9
Kolumbia	2,9	2,9

Produkcja światowa surowca żelaza

Państwa	1928	1929
	w milj. tonn	
Produkcja światowa	88,7	98,7
POLSKA 11-e miejsce	0,7	0,7
Stany Zjedn. A. P.	38,8	43,3
Niemcy	11,8	13,4
Francja	11,9	12,5
Wielka Brytania	6,7	7,7
Z. S. R. R.	3,3	4,0
Belgia	3,9	4,1
Luksemburg	2,8	2,9
Czechosłowacja	1,6	1,6

**Produkcja stali w niektórych
państwach**

Państwa	1928	1929
	w milj. tonn	
POLSKA	1,4	1,4
Stany Zjedn. A. P.	52,4	57,3
Niemcy	14,3	16,2
Francja	11,6	11,9
Wielka Brytania	8,7	9,8
Z. S. R. R.	4,2	4,7
Belgia	3,9	4,1
Luksemburg	2,6	2,7

Produkcja światowa cynku

Państwa	1928	1929
	w milj. tonn	
Produkcja światowa	1 414	1 472
POLSKA 3-e miejsce	162	169
Stany Zjedn. A. P.	547	569
Belgia	206	200
Niemcy	105	.
Francja	97	95
Kanada	74	93
Wielka Brytania . .	56	59
Australja	51	53

Produkcja światowa ołowiu

Państwa	1928	1929
	w milj. tonn	
Produkcja światowa	1 657	1 745
POLSKA 9-e miejsce	36	36
Stany Zjedn. A. P.	709	703
Meksyk	221	.
Australja	153	176
Hiszpanja	131	137
Kanada	148	138
Niemcy	114	.
Indje Brytyjskie . .	80	82
Belgia	86	.

Produkcja soli w niektórych państwach

Państwa	1928
	w tys. tonn
POLSKA	548
Stany Zjedn. A. P. .	4 217
Niemcy	2 983
Z. S. R. R.	2 365
Chiny	2 032
Wielka Brytania . .	1 978
Indje Brytyjskie . .	1 540
Hiszpanja	983

Produkcja soli potasowych w niektórych państwach

Państwa	1928	1929
	w tys. tonn	
POLSKA	342	359
Niemcy	12 489	13 316
Francja	2 580	3 133
Hiszpanja	243	.
Stany Zjedn. A. P. .	95	98
Japonja	6	.

Produkcja światowa cukru

Cukier trzcinowy w wartości cukru surowego

Państwa	1928/29	1929/30
	w tys. ton	
Produkcja światowa	18 175	17 679
Kuba	5 156	4 629
Jawa	2 948	2 905
Indje Brytyjskie . .	2 735	2 766
Japonja i Formoza . .	890	895
Wyspy Hawajskie . .	826	814
Filipiny	741	750
Brazylja	738	685

Cukier buraczany w wartości cukru surowego

Państwa	1928/29	1929/30
	w tys. ton	
Produkcja światowa	9 543	9 535
POLSKA 5-e miejsce	745	916
Niemcy	1 864	1 980
Z. S. R. R.	1 425	1 200
Czechosłowacja . . .	1 057	1 031
Stany Zjedn. A. P. .	1 043	1 002
Francja	892	960
Italia	380	431

Ogólne zbiory światowe niektórych ziemiopłodów i ich przeciętne z ha

Przeciętne 1925—1929.

PSZENICA

Zbiór ogólny

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	1 173
POLSKA 14-e miejsce	16
Stany Zjedn. A. P.	224
Z. S. R. R.	217
Kanada	117
Indje Brytyjskie	87
Francja	78
Argentyna.	63
Italia	62
Hiszpanja	40
Australia	37

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 8-e miejsce	12,3
Wielka Brytania	22,6
Niemcy	19,8
Czechosłowacja	17,1
Francja	14,7
Węgry	14,0
Italia	12,8
Kanada	12,6
Jugosławia	11,8

ŻYTO

Zbiór ogólny

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	459
POLSKA 3-e miejsce	62
Z. S. R. R.	220
Niemcy	76
Czechosłowacja	16
Stany Zjedn. A. P.	12
Francja	9
Węgry	8
Hiszpanja	6

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 5-e miejsce	10,9
Czechosłowacja	16,3
Niemcy	16,2
Francja	11,5
Węgry	11,4
Hiszpanja	8,7
Stany Zjedn. A. P.	8,0
Z. S. R. R.	8,0

OWIES

Zbiór ogólny

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	688
POLSKA 7-e miejsce	23
Stany Zjedn. A. P.	191
Z. S. R. R.	147
Niemcy	65
Kanada	60
Francja	51
Wielka Brytania	25
Czechosłowacja	14
Argentyna.	10
Rumunia	10

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 7-e miejsce	11,5
Wielka Brytania	20
Niemcy	18,7
Czechosłowacja	16,7
Francja	14,8
Italia	12,4
Kanada	11,6
Argentyna.	11,3
Stany Zjedn. A. P.	11,1

JĘCZMIEN**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	378
POLSKA 8-e miejsce . .	14
Stany Zjedn. A. P. . .	58
Z. S. R. R.	57
Niemcy	29
Indje Brytyjskie . . .	25
Kanada	23
Hiszpanja	20
Rumunja	16
Czechosłowacja	13
Wielka Brytania	11

Zbiór z ha

Państwo	Kwin- tale
POLSKA 8-e miejsce . .	12,1
Wielka Brytania	21,0
Niemcy	20,9
Czechosłowacja	18,1
Francja	15,5
Stany Zjedn. A. P. . .	14,0
Węgry	13,9
Kanada	13,4
Hiszpanja	11,3
Rumunja	9,2

ZIEMNIAKI**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	1.832
POLSKA 3-e miejsce . .	265
Z. S. R. R.	435
Niemcy	381
Francja	143
Stany Zjedn. A. P. . .	103
Czechosłowacja	85
Wielka Brytania	54
Hiszpanja	38
Kanada	20
Italja	20

Zbiór z ha

Państwo	Kwin- tale
POLSKA 5-e miejsce . .	107
Wielka Brytania	167
Niemcy	136
Czechosłowacja	119
Hiszpanja	115
Rumunja	99
Francja	97
Kanada	91
Z. S. R. R.	79
Stany Zjedn. A. P. . .	76

BURAKI CUKROWE**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	591
POLSKA 6-e miejsce . .	42
Niemcy	108
Z. S. R. R.	88
Czechosłowacja	72
Stany Zjedn. A. P. . .	67
Francja	55
Italja	23
Hiszpanja	16
Węgry	15
Wielka Brytania	13

Zbiór z ha

Państwo	Kwin- tale
POLSKA 8-e miejsce . .	202
Czechosłowacja	262
Italja	258
Niemcy	251
Hiszpanja	250
Stany Zjedn. A. P. . .	245
Francja	232
Węgry	221
Wielka Brytania	198
Jugosławja	168

LEN NASIENIE**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	37,1
POLSKA 6-e miejsce	0,7
Argentyna	18,2
Z. S. R. R.	5,6
Stany Zjedn. A. P.	5,3
Indje Brytyjskie	4,0
Kanada	1,2
Francja	0,2

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 2-e miejsce	5,9
Argentyna	7,2
Francja	5,3
Italia	5,2
Kanada	5,1
Stany Zjedn. A. P.	4,5
Czechosłowacja	4,1

LEN WŁÓKNO**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	5,8
POLSKA 2-e miejsce	0,6
Z. S. R. R.	3,5
Francja	0,2
Czechosłowacja	0,1
Jugosławia	0,1

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 4-e miejsce	5,0
Francja	8,2
Jugosławia	6,5
Czechosłowacja	5,2
Z. S. R. R.	2,0

KONOPIE NASIENIE**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	6,1
POLSKA 4-e miejsce	0,2
Z. S. R. R.	5,7
Rumunja	0,9
Czechosłowacja	0,5

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 1-e miejsce	6,6
Z. S. R. R.	5,9
Czechosłowacja	5,0
Rumunja	2,1

KONOPIE WŁÓKNO**Zbiór ogólny**

Państwo	Miljony kwintali
Zbiór światowy	5,6
POLSKA 4-e miejsce	0,2
Z. S. R. R.	3,3
Italia	1,0
Jugosławia	0,3
Rumunja	0,2
Węgry	0,1
Czechosłowacja	0,1

Zbiór z ha

Państwo	Kwintale
POLSKA 6-e miejsce	6,4
Hiszpanja	11,6
Italia	10,5
Jugosławia	8,9
Węgry	8,3
Czechosłowacja	7,0
Rumunja	4,2
Z. S. R. R.	3,4

RUCH STATKÓW W PORTACH MORSKICH GDAŃSKA I GDYNI

ROK	ILOŚĆ STATKÓW (weszło i wyszło razem)	
	GDAŃSK	GDYNIA
1913		
1925		
1926		
1927		
1928		
1929		
1930		

Światowa flota handlowa morska.

Państwa	1914	1929	1930	1914	1929	1930
	w tysiącach reg. tonn brutto			w odsetkach		
Anglia	21 045	23 116	23 381	42,9	31,0	33,6
Stany Zjednoczone A. P.	5 368	14 482	14 045	10,9	21,3	20,2
Japonia	1 708	4 187	4 317	3,5	6,2	6,2
Niemcy	5 459	4 093	4 220	11,1	6,0	6,1
Francja	2 319	3 379	3 531	4,7	5,0	5,1
Italia	1 668	3 285	3 331	3,4	4,8	4,8
Holandja	1 496	2 939	3 086	3,0	4,3	4,4
Norwegja	3 668	3 224	2 505	7,5	4,7	3,6
Szwecja	1 118	1 510	1 623	2,3	2,2	2,3
Dania	820	1 055	1 088	1,7	1,5	1,6
Inne	4 321	6 804	8 481	9,0	13,0	12,1
Ogółem	49 090	68 074	69 607	100,0	100,0	100,0

Drogi wodne i śródlądowe w niektórych państwach.

A. Długość dróg w tys. km.

Ruch statków handlowych w niektórych portach.

Porty	1913	1930
	Tonaz statków przy wejściu w milj reg. tonn netto	
Nowy-York	15,4	24,5
London	13,7	22,6
Hamburg	14,2	22,4
Rotterdam	13,0	20,4
Antwerpja	12,0	19,5
Szanghaj	9,7	18,5
Liverpool	13,9	14,3
Stambul	7,2	.
Marsylja	8,6	13,6
Southampton	6,7	11,4
Genua	2,1	10,6
Neapol	9,4	10,1
Brema	2,1	6,1
Kopenhaga	7,3	4,7
Gdańsk	0,9	4,1
Gdynia	.	2,0

Państwa	Rzeki spławne	Kanały
POLSKA	6,7	0,2
Z. S. R. R.	86,0	4,0
St. Zjedn. A. P.	49,6	2,8
Niemcy	10,0	2,2
Francja	6,8	5,3
Holandja	1,6	3,6
Belgia	0,9	0,8

B. Przewóz towarów w milj. tonn.

Państwa	1927	1928	1929
St. Zjedn. A. P.	198,7	206,2	.
Niemcy	113,0	109,1	111,8
Francja	41,9	48,1	49,8
Holandja	50,6	47,3	50,1
Z. S. R. R.	35,2	39,0	46,9
Belgia	34,1	.	.
Czechosłowacja	5,5	5,2	.
Finlandja	4,3	4,2	.

Lotnictwo na liniach pasażerskich w niektórych państwach.

Państwa	Przebyta droga w tys. km.			Przewieziono pasa- żerów w tys.		
	1927	1928	1929	1927	1928	1929
POLSKA	1.133	1.189	1.552	7,5	6,8	15,1
Niemcy	9.970	11.450	10.419	107,6	120,7	96,8
Kanada	1.263	4.157	9 577	35,7	149,5	268,9
Francja	5.987	.	9.161	15,8	19,5	25,3
Włochy	.	.	3.009	.	.	25,0
Z. S. R. R.	2.126	.	.	16,4	.	.
Austria	1.576	2 013	1.926	15,7	18,3	17,4
Japonia	762	878	1.106	14,8	18,0	17,5

Samochody w niektórych państwach według stanu na 1/I — 1930 r.

Państwa	Ogólna licz- ba samocho- dów w tys.	Liczba samo- chodów na 1000 miesz- kańców
POLSKA	37	1,2
Stany Zjedn. A. P. .	23.127	195,0
Anglia	1.425	31,2
Francja	1.294	31,6
Kanada	1.126	117,6
Niemcy	636	10,1
Australia	580	93,0
Argentyna	362	34,0
Italia	181	4,3
Belgia	143	19,1
Indje Bryt.	142	0,4
Zw. Poł. Afr.	141	18,2
Szwecja	136	22,3
Hiszpania	128	5,7
Dania	101	28,9
Japonia	83	1,3
Holandia	82	10,7
Meksyk	72	4,8
Szwajcaria	58	14,6
Algier	45	7,4
Norwegia	36	13,0

KOMUNIKACJE.

Koleje w niektórych państwach. Rok 1928.

Państwa	Długość eks- ploatacyjna linii w tys. km.	Długość linii na 100 km ² powierzchni	Przewóz to- warów w milionach tonn.
POLSKA	19	5,0	85,8
St. Zjed. A. P. . . .	401	5,1	2.272,0
Z. S. S. R.	77	0,4	150,6
Kanada	66	0,7	125,4
Niemcy	56	12,2	476,0
Francja	44	7,9	324,0
Anglia	33	13,5	333,0
Italia	22	7,1	64,5
Japonia	20	5,2	—
Szwecja	16	3,7	35,1
Czechosłowacja . .	14	9,8	104,2
Rumunia	11	3,8	21,8
Belgia	10	33,3	120,6
Węgry	9	9,6	40,1

POCZTOWA KASA OSZCZĘDNOŚCI

P. K. O.

CENTRALA — Warszawa, ul. Jasna 9.

Oddziały: Poznań, Katowice, Kraków, Wilno, Łódź, Lwów,
Zbiornice — wszystkie urzędy pocztowe.

przyjmuje

Wkłady oszczędnościowe

zwyczajne od 1 złotego począwszy,
płatne na każde żądanie bez ogra-
niczeń wysokości sumy.

**Wkłady oszczędnościowe pre-
mjowe** po 8 zł. miesięcznie z mo-
żliwością wygrania kwoty zł. 1000
w losowaniach, odbywających się
co kwartał.

**Wkłady oszczędnościowe w zło-
tych w złocie.**

Ubezpieczenia na życie

bez badania lekarskiego, przy skład-
kach począwszy od 3 zł. miesięcz-
nie z wypłatą ubezpieczonego ka-
pitału w razie dożycia lub po śmier-
ci, a także ubezpieczenia posagowe.

**W razie śmierci ubezpieczone-
go, spowodowanej wypadkiem,
P. K. O. wypłaca podwójną su-
mę ubezpieczenia.**

P. K. O.

Zapewnia

1. pełne bezpieczeństwo wkła-
dów;
2. możliwość natychmiastowego
wycofania złożonych pieniędzy;
3. solidne oprocentowanie;
4. tajemnicę wkładów oszczęd-
nościowych.

Gwarantuje

kwotą zł. ok. 500 milionów w go-
tówce i w lokatach opartych na
złocie, 29-ma olbrzymimi nierucho-
mościami.

Wszelka korespondencja z P. K. O. dotycząca obrotu oszczędności-
wego jest **bezpłatna**. 750 tysięcy czynnych książeczek oszczędnościowych
P. K. O. to najlepszy dowód zaufania społeczeństwa do tej największej in-
stytucji oszczędnościowej w Polsce.

Kapitały złożone w P. K. O.

1. zasilają wszystkie dziedziny
życia gospodarczego;
2. przyczyniają się do zmniejsze-
nia bezrobocia;
3. prowadzą do wzrostu ogólne-
go dobrobytu;

Wkłady oszczędnościowe
są wolne od wszelkich danin
i podatków. Można je składać
i podejmować w każdym urzę-
dzie pocztowym na terenie Rze-
czypospolitej bez względu na miej-
sce wydania książeczki oszczęd-
nościowej.

LUDNOŚĆ, OBSZAR I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY POLSKI

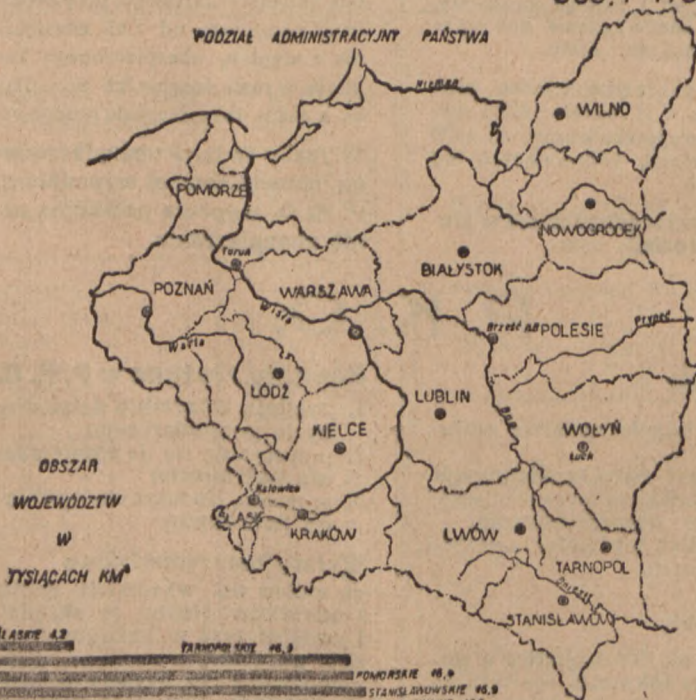
LUDNOŚĆ WOJEWÓDZTW W MLJONACH

WARSZAWSKIE I M-TO WARSZAWA 3,05

WARSZAWSKIE I M-TO WARSZAWA	3,05
WIELKOPOLSKIE	2,74
ŁÓDZKIE	2,25
LUBELSKIE	2,00
KRAKOWSKIE	1,50
POZNANSKIE	1,07
WODŃSKIE	1,57
TARNOPOLSKIE	1,63
STANISŁAWOWSKIE	1,34
ŚLĄSKIE	1,12
WILEŃSKIE	1,00
POMORSKIE	0,94
WÓWNOBRODZKIE	0,81
POLESKIE	0,79

LUDNOŚĆ POLSKI WYNOŚI
31,1 MLJ. w roku 1921 - 27,2 mlj
OBSZAR POLSKI WYNOŚI
388,4 TYS. KM²

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY PAŃSTWA

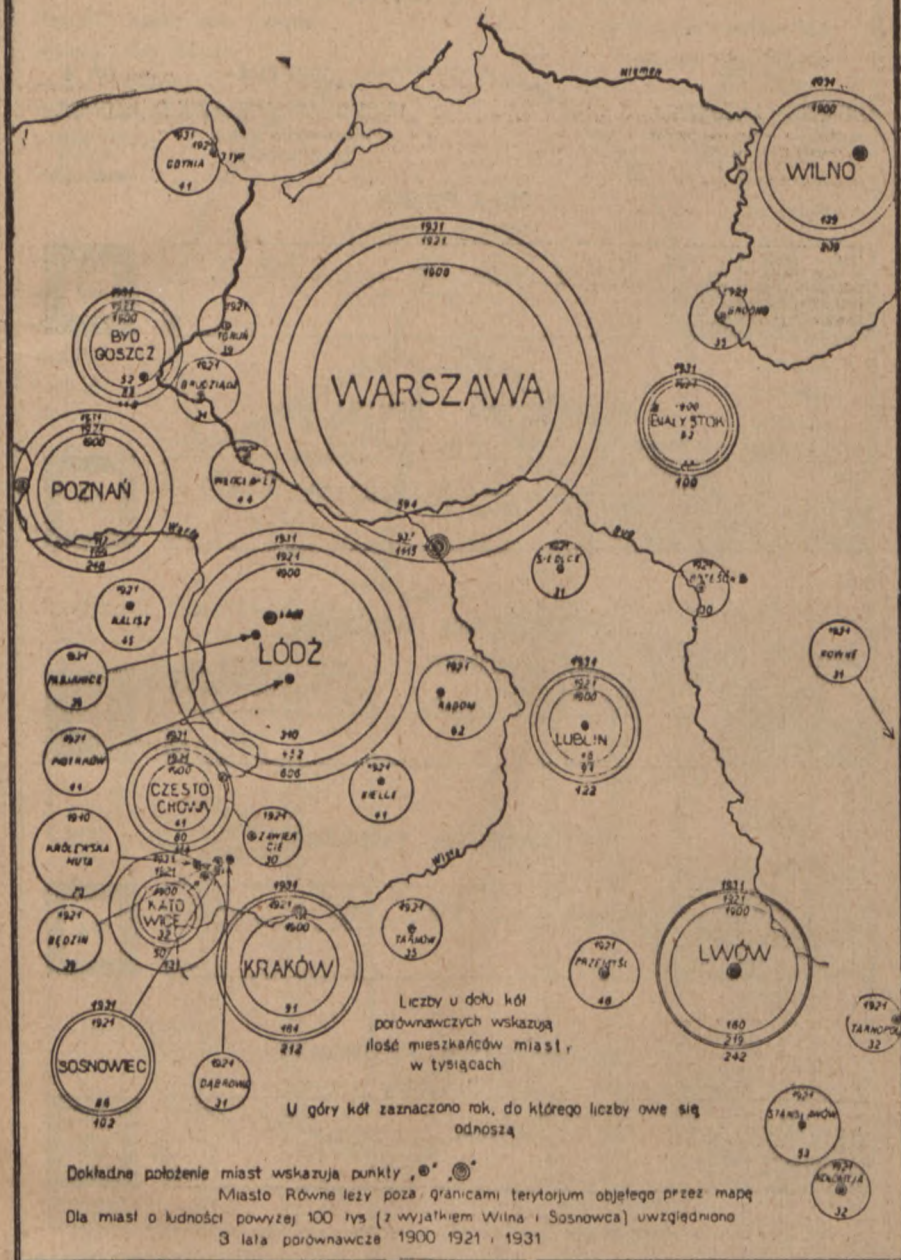

OBSZAR
WOJEWÓDZTW
W
TYSIĄCACH KM²

ŚLĄSKIE	43
WIELKOPOLSKIE	46,3
POMORSKIE	46,9
STANISŁAWOWSKIE	46,9
KRAKOWSKIE	47,5
ŁÓDZKIE	49,0
WÓWNOBRODZKIE	22,0
KIELECKIE	25,0
POZNANSKIE	26,5
WIELKOPOLSKIE	29,0
WARSZAWSKIE	29,5
LUBELSKIE	31,1
WÓWNOBRODZKIE	32,2
POLESKIE	30,0

LUDNOŚĆ WIĘKSZYCH MIAST POLSKI

LUDNOŚĆ MIEJSKA I WIEJSKA W POLSCE

GĘSTOŚĆ ZAŁUDNIENIA

ODSETEK

LUDNOŚCI MIEJSKIEJ
(mieszkańców miast miasteczek
i osad miejskich)

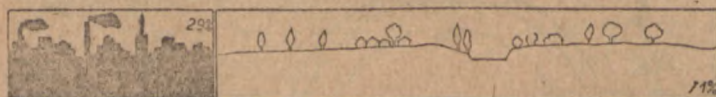
ODSETEK

LUDNOŚCI WIEJSKIEJ
(mieszkańców osiedli
pozamiejskich)

NA 1

KILOMETR
kwadratowy
przypada
mieszkańców

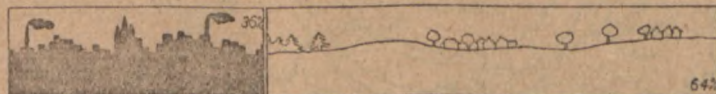
CAŁA POLSKA

80

WOJEWÓDZTWA CENTRALNE

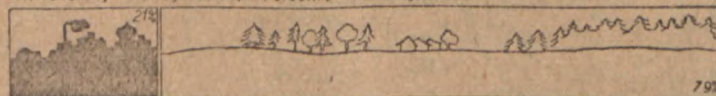
Miasto Warszawa woj. Warszawskie, Łódzkie, Kieleckie, Lubelskie i Białostockie

95

WOJEWÓDZTWA WSCHODNIE

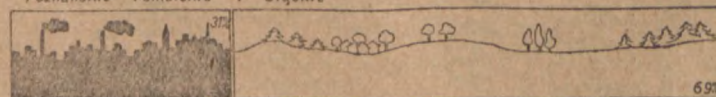
Wileńskie, Nowogródzkie, Połeskie i Wołyńskie

43

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIE

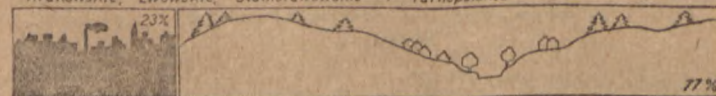
Poznańskie, Pomorskie i Śląskie

94

WOJEWÓDZTWA POŁUDNIOWE

Krakowskie, Lwowskie, Stanisławowskie i Tarnopolskie

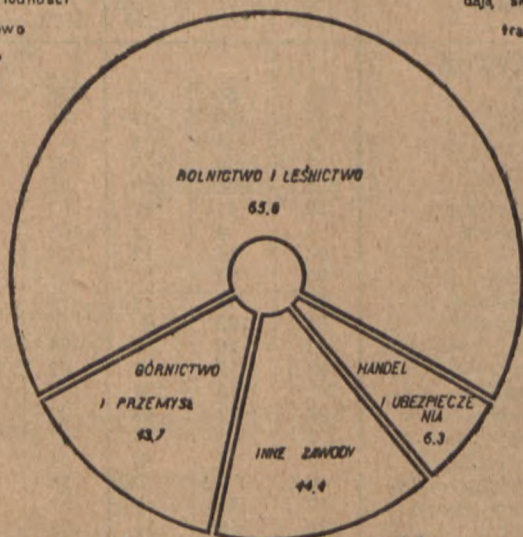

106

ZAWODY W POLSCE

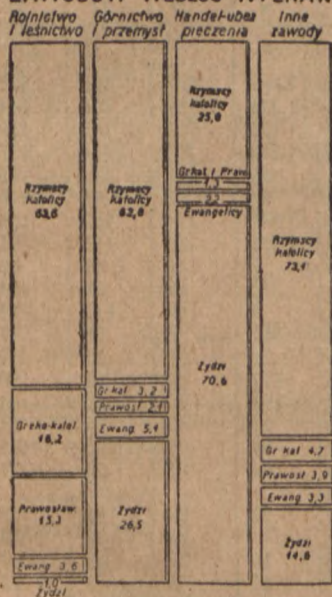
Wszystkie podane niżej odsetki
wskazują ilość ludności
czynnej zawodowo
wraz z utrzymy-
wanymi człon-
kami rodzin

Oblicze-
nia nie
uwzględ-
niają Gór-
nego Ślą-
ska i Wi-
eńszczyzny

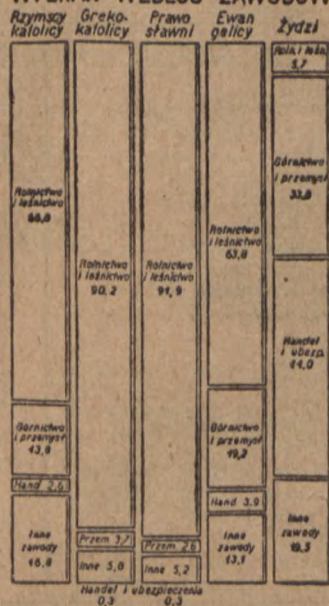

Na 14,4% „innych zawodów” składają się:
Komunikacja i transport - 3,3 %
Służba publiczna i wojsko - 2,9 %
Artyzany, rzemiosła - 2,9 %
Malarstwo, muzyka, literatura - 1,0 %
Służba wojskowa - 1,8 %
Służba do domów i in-
ne usługi osobiste - 1,8 %
reszta - 6,3 %

LUDNOŚĆ POSZCZEGÓLNYCH ZAWODÓW WEDŁUG WYZNAŃ

LUDNOŚĆ POSZCZEGÓLNYCH WYZNAŃ WEDŁUG ZAWODÓW

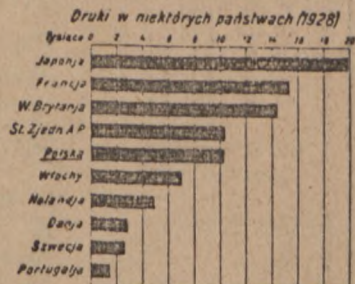
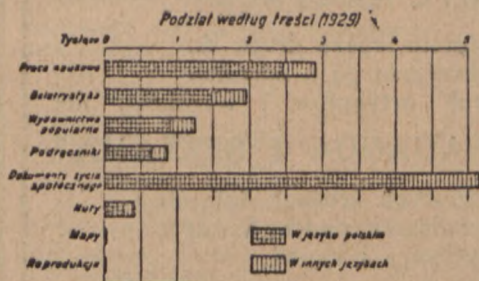
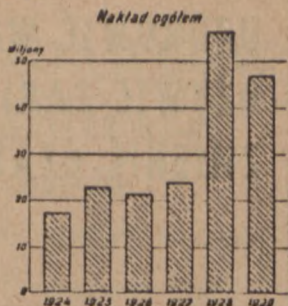
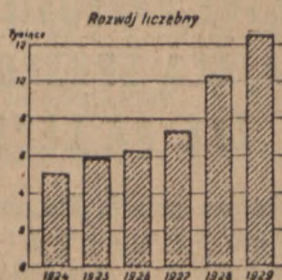
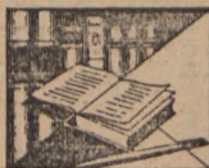
HADEL ZAGRANICZNY POLSKI

Przywóz i wywóz najważniejszych towarów.

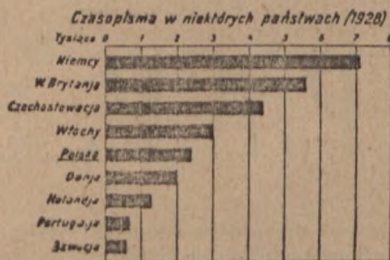
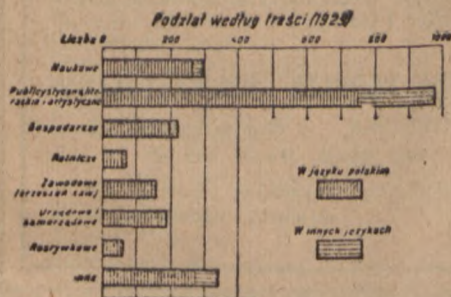
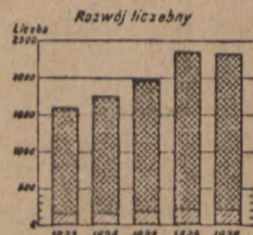
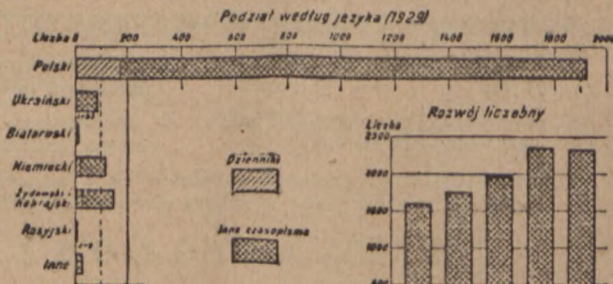
Towary	Waga w tys. tonn			Wartość w milion zł.		
	1928	1929	1930	1928	1929	1930
A. PRYZWÓZ:						
Bawełna	76	66	61	326	274	198
Włna	17	20	19	181	198	124
Tkaniny	6	5	4	125	127	108
Przędza	7	6	5	157	140	104
Rudy	835	1,026	650	85	105	72
Tłuszcze techniczne	39	51	47	63	78	66
Skóry wyprawione	4	4	3	101	86	63
Tytoń	10	16	19	34	52	61
Papier i wyroby	90	77	74	84	73	58
Tłuszcze jadalne	41	42	29	96	87	56
Śledzie	81	102	89	50	57	52
Skóry surowe	22	15	21	74	42	47
Samochody	12	12	7	83	71	43
Żelastwo (szmelc)	532	516	334	75	76	43
Owoce i jagody	29	38	45	29	33	34
Futra surowe	3	3	3	26	36	30
Kawa	7	8	8	34	37	26
Futra wyprawione	0,4	0,3	0,2	38	35	26
Miedź i wyroby	12	11	8	37	44	26
Ryż	101	56	54	62	30	26
Maszyny włókiennicze	12	8	3	68	50	22
Kotły, aparaty i części do ogrzewania	7	8	4	30	37	22
B. WYWÓZ:						
Węgiel	12,863	13,934	12,497	363	384	335
Drewno półobrobione	1,733	1,311	1,311	317	254	211
Trzoda chlewna tys. szt.	1,279	960	721	208	185	139
Cukier	186	298	395	102	134	138
Jaja	55	53	55	145	143	135
Mięso	28	29	44	8	88	110
Cynk	133	140	140	144	152	105
Drewno surowe	3,094	2,358	1,428	226	169	91
Przędza	3	6	7	46	88	85
Szyny, żelazo, stal	58	108	273	18	36	94
Tkaniny	8	11	7	65	112	83
Żyło	7	200	383	3	59	71
Masło	11	15	12	66	88	59
Jęczmień	111	244	217	46	82	50
Pasza	208	296	293	50	65	44
Wyroby z drzewa	70	75	63	45	57	44
Rury	58	67	54	35	45	41
Blacha żelazna i stalowa	36	50	90	22	26	37
Nasiona roślin pastew- nych i traw	44	64	52	39	46	30
Nawozy sztuczne	77	71	131	14	16	28
Skóry surowe	7	5	10	22	18	27
Bydło rogate tys. szt.	3	29	40	4	16	22

DRUKI NIEPERIODYCZNE W POLSCE

PRASA CODZIENNA I INNE CZASOPISMA W POLSCE

UZDROWIĆ WŁASNE PRZEDSIĘBIORSTWO OŻYWIĆ ZANIKAJĄCĄ SPRZEDAŻ ZMIENIĆ CZASY ZŁE NA LEPSZE

tylko ten potrafi, kto umie
**SZUKAĆ NABYWCY
ZACHĘCIĆ GO I PRZEKONAĆ
ZDOBYĆ NA STAŁE**

Czy istnieje lepsza droga do
uświadomienia go o zaletach
Waszych artykułów i wyrobów, niż
PROPAGANDA I REKLAMA?

O właściwych drogach dotarcia
do konsumenta pouczy każdego
przemysłowca i kupca

POLSKA AGENCJA PUBLICYSTYCZNA

Dział propagandy POLSKIEJ AGENCJI PUBLICYSTYCZNEJ obejmuje:

1) badanie rynku i możliwości zbytu;	3) redagowanie i opracowywanie materiału publicystycznego;
2) planowanie i projektowanie kampanii propagandowych;	4) projektowanie i opracowywanie strony graficznej;
5) przeprowadzanie kampanii reklamowych i wykonywanie wszystkich czynności, wchodzących w zakres nowoczesnie zorganizowanego	

BIURA OGŁOSZEŃ

(opracowywanie planów i kosztorysów, umieszczanie ogłoszeń, śledzenie i kontrola ich druku, dostarczanie wycinków i numerów dowodowych, wykonywanie rysunków, klisz i matryc i t. d. i t. d.)

P.A.P.

POLSKA AGENCJA PUBLICYSTYCZNA

WARSZAWA, Marszałkowska 95,
tel. 319-56, 414-99, 442-92

Oddziały: Katowice, Lwów, Łódź
Kraków, Poznań, Wilno

POLSKI ZWIĄZEK WYDAWCÓW DZIENNIKÓW I CZASOPISM

Skład władz na rok 1931-32

RADA NACZELNA ZWIĄZKU.

Prezydium:

Prezes Mrozowski Feliks,
Wiceprezes Pawłowski Edward,
Wiceprezes Pieracki Zygmunt.

Członkowie stali (główni przedstawiciele wydawnictw):

Chodak Józef,
Dąbrowski Marjan,
Fryze Ludwik,
Głowacki Franciszek,
Kobyłański Tadeusz,
Lewandowski Antoni,
Mrozowski Feliks,
Niklewicz Mieczysław,
Pawłowski Edward,
Pieracki Zygmunt,
Rozenwajg Daniel,
Szapiro Jerzy,
Teskowa Wincentyna,
Wieniawa - Chmielewski Czesław.

Członkowie z wyboru (wybrani na I i II ogólnych zebraniach członków Związku w dn. 22 października 1929 r. i 1 5maja 1931 r.):

Bok Stanisław,
Gebethner Wacław,
Głowiński Franciszek,
Grocholska Emilja,
Gromski Edmund,
Gutowski Aleksander,
Jeleński Szczepan,
Kosibowicz Edward,
Krzywoszewski Stefan,
Mikulski Czesław,
Pawlikowski Stefan,
Wilkoszewski Franciszek,
Włodarski Józef,
Zdanowski Antoni,
Ziętowski Kazimierz.

SAD ZWIĄZKU.

Buchner Władysław senior,
Bujwid Odo,
Lutosławski Jan.

ZARZĄD GŁÓWNY ZWIĄZKU

Prezydium:

Prezes Krzywoszewski Stefan,
Wiceprezes Niklewicz Mieczysław,
Wiceprezes Lewandowski Antoni.

Członkowie:

Chodak Józef,
Dobija Mieczysław,
Gebethner Wacław,
Głowiński Franciszek,
Kobyłański Tadeusz,
Krajna Franciszek,
Magnuski Marcei Palemon,
Szapiro Jerzy,
Wieniawa - Chmielewski Czesław,
Włodarski Józef.

Dyrektor Związku:

Kauzik Stanisław.

KOMISJA REWIZYJNA

Członkowie:

Czerwiński Konrad,
Szyller Antoni,
Umgelter Alfred.

Zastępcy:

Hofmokłowa Róża,
Garztecki Stanisław.

SEKCJE ZWIĄZKU

1. Sekcja Prasy codziennej:
  - a) komisja redakcyjna
  - b) komisja kolportażowa
  - c) komisja ogłoszeniowa.
2. Sekcja Prasy Periodycznej:
  - a) komisja redakcyjna
  - b) komisja kolportażowa
  - c) komisja ogłoszeniowa.
3. Sekcja Prasy Prowincjonalnej.
4. Sekcja Propagandy Czytelnictwa.

BIURO ZWIĄZKU

Dyrektor Związku:

Kauzik Stanisław.

Adres Biura: Warszawa, Krakowskie Przedmieście 40 m. 11. Telef. 540-00.

Adres telegraficzny: Wydawcy-Warszawa, Konto w P. K. O. 18.606.

RAD JAKO ŚRODEK LECZNICZY

Pierwiastek chemiczny rad został odkryty w r. 1898 przez znakomitą rodaczkę naszą p. Marię Curie-Skłodowską. Rad otrzymujemy z rudy uranowej, wydobywanej głównie w Jachimowie w Czechosłowacji. Rad jest ciałem promieniotwórczym, wyrzucającem promienie, przenikające przez materję, znajdującą się na ich drodze. Doświadczenia wykazały, że promienie radu wywierają potężny wpływ na organizmy roślinne i zwierzęce. Przenikając w głąb żywej tkanki, promienie radowe wywołują w niej zmiany, które zależnie od stopnia działania mogą być zarówno pożyteczne jak i szkodliwe dla organizmu. Silne naświetlanie niszczy tkankę, i własność tę zużytkowano w leczeniu nowotworów złośliwych np. raka, naświetlanie zaś słabe wzmacnia i pobudza procesy życiowe. Długoletnie doświadczenia i badania dowiodły, że umiejętne stosowanie promieni radowych dodatnio wpływa na tkankę nerwową, odnawia krew i usuwa z niej szkodliwe składniki (kwas moczowy), pobudza śledzionę, nerki i wątrobę, regulując w ten sposób przemianę materji, zabija bakterje i leczy zapalenia ropne.

Mieszkańcy okolicy Jachimowa już od niepamiętnych czasów stosowali okłady z woreczków, napełnionych rudą uranową, przeciw różnym cierpieniom i chorobom. Obecnie wszyscy mogą korzystać z tego uniwersalnego środka leczniczego, stosując okłady, znane pod nazwą „Radiumchema”. Są to suche okłady, przeznaczone do klinicznego i domowego leczenia radowego. Zawierają one element radu w formie sproszkowanej rudy uranowej z Jachimowa. Zawartość radu w okładach „Radiumchemy” jest zaznaczona w miligramach na pudełku i jest sprawdzana przez Państwowy Instytut Radowy w Pradze czeskiej i przez Radiologiczną Pracownię Tow. Naukowego Warszawskiego w Warszawie.

Okład radowy „Radiumchema” łagodzi bóle, wzmacnia system nerwowy, leczy migrenę, neurastenję, nerwobóle i nerwicę serca. Usuwa kwas moczowy ze krwi, leczy choroby przemiany materji, dnę (artretyzm), gościec (reumatyzm), rwę kulszową (ischias), zapalenia stawów etc. Stosowanie tych okładów powstrzymuje rozwój miażdżycy tętnic, zwapnienia naczyń krwionośnych (arteriosklerozy). Również w chorobach nerek, śledziony, wątroby, żółci, w procesach zapalnych i ropnych, w chorobach skóry, jak liszaje, czyraki, leczenie za pomocą tych okładów daje doskonałe wyniki. Okłady radowe są również bardzo pożyteczne w okresie niedomagań klimakterycznych (okres przekwitania) oraz obniżają ciśnienie krwi u osób starszych.

Stosowanie „Radiumchemy” jest niewychowanie proste, gdyż okłady w woreczku flanelowym przykładają się lub przywiązują do chorego miejsca.

Bezpłatne informacje wysyła „Radiumchema” Oddział A. Warszawa, Śniadeckich 22, telef. 883-11.

RADY PRAKTYCZNE

Akwaria — czyszczenie. Czyścić mocnym octem i solą.

Alpakowe srebro—czyszczenie. W ciepłej wodzie z mydłem bez przymieszek.

Bielizna opałowa i jedwabna. Celem nadania apretury (sztywności) splókuje się w wodzie z cukrem. Na litr wody dodaje się 2 łyżki stołowe cukru, który dokładnie rozpuszczamy przed zanurzeniem bielizny.

Bronz. Myć wodą z mydłem i wtrzeć do sucha.

Cebula — obieranie. Cebula, trzymaną w czasie obierania pod wodą, nie powoduje łzawienia.

Cebula — zapach. Na nożu: nóż, użyty do krajania cebuli, przesunąć przez płomień. Na naczyniach: przesunąć je nad płonącym papierem.

Cerata — mycie. Ceraty myjemy czystą letnią wodą z amoniakiem bez użycia mydła.

Cynkowe naczynia — czyszczenie. Czyścimy mieszaniną kredy z wodą.

Doniczki glazurowane. Nieporowata glazura utrudnia dostęp powietrza do korzeni.

Fortepianowe klawisze — czyszczenie. Pożółkłe: przetrzeć zwilżoną w spirytusie watą i wytrzeć potem suchą watą.

Grzebień — czyszczenie. Zanurzyć do wody z salmiakiem, przepłókać w czystej wodzie. Nie używać nigdy gorącej wody.

Jedwab — pranie. Na 16 części miękkiej, najłepiej deszczowej wody, wziąć jedną część amoniaku.

Jedwab surowy — pranie. Nie możyć, prać w letniej wodzie dobrym szarem mydłem, płókać w letniej wodzie, suszyć w cieniu, prasować na sucho po prawej stronie, materiału nie wyciągać.

Jedwabne chusteczki — pranie. Nie gotować i nie prać mydłem. Wcierać pianą mydlaną z letniej wody. Szybko suszyć i prasować na wilgotno.

Kamienie — czyszczenie. Prawdziwe i imitacje czyści się miękką szczoteczką i wodą kolońską.

Kamień na kottach. Zapobiega się tworzeniu kamienia na kottach, gotując często lupiny z kartofli albo wygotowując sodą. Powstały osad pozostawia się na parę dni w occie i usuwa się za pomocą wstrząsania.

Korki. Korki, zwilżone naftą, są doskonałą podpałką do węgla.

Koronki — pranie. Nawinięte na butelkę zanurzyć w łagodnym roztworze mydlanym, przepłókać, rozłożyć na wilgotno na miękkim podkładzie dla wysuszenia.

Kość słoniowa — bielienia. Wytrzeć olejkim terpentynowym na flanelowej szmatce, następnie wystawić na działalność promieni słonecznych.

Kwiaty domowe — nawóz. Podlewać wodą, w której przemywało się mięso.

Linoleum — czyszczenie. Wycierać parafiną. Nadaje się blask woskiem pszczelim i parafiną. Praktyczniej i wygodniej jest stosować wosk do froterowania.

Lodownia — woń. Usuwa się, myjąc silnym roztworem sody z mydłem, przepłókując następnie gorącą wodą i wysuszając wreszcie na powietrzu.

Lód. Owinięty w papier gazetowy trzyma się dłużej w lodowni.

Lód — rozdrabnianie. Przez nakłuwanie grubą igłą z łatwością można rozdrobnić lód.

Lustra — czyszczenie. Przetrzeć mieszaniną kredy i alkoholu, albo myć ciepłą wodą z łyżeczką nafty.

Materiały delikatne — szycie. Dla zapobieżenia ściąganiu się delikatnych materiałów przy maszynowym szyciu, szycemy je wraz z podłożonym kawałkiem papieru, który łatwo można potem oderwać.

Materiały farbowane—pranie. W czasie prania nie wyżymać. Po praniu

przeplókać w wodzie z octem dla odświeżenia barwy.

Mleko. Dla uniknięcia przyczadzenia wlewa się je do garnka uprzednio przeplókanego wodą. Mleko zachowuje świeżość, jeżeli w czasie gotowania dosypać trochę cukru.

Mole truwające nie szkodzą. Mole fruwające są to nieszkodliwe samce Samiczki się ukrywają, by znosić jajeczka.

Mosiężne naczynia — czyszczenie. Czyścić solą, uprzednio zwilżyć octem.

Muchy w kuchni. Na mięso kładzie się dla ochrony przed muchami kawałek cebuli.

Obuwie — mycie. Podniszczone obuwie brązowe lub żółte myje się mlekiem albo cytryną; po wysuszeniu czyścić pomadką. Płóciennne obuwie, włożone na prawidła lub wypchane ściereczką albo papierem, myć ciepłymi mydlinami szczoteczką i opiókać, trzymając podeszwę do góry.

Ogrzewanie. Przed napaleniem w piecu otworzyć okna: świeże powietrze ogrzewa się prędzej niż nieświeże.

Owoce. Gotuje się najlepiej w naczyniach aluminiowych. Zasuszone owoce przechowuje się w otwartych skrzyniach albo otwartych workach (wiszących). Zamarznęte owoce kładzie się pod słomę lub nakrycie, żeby powoli odtajały.

Pantofle atlasowe — czyszczenie. Zmyć watą, zwilżoną w gorącym spirytusie, poczem przetrzeć lekko na sucho. Spirytus nagrzewa się w butelce, wstawionej do gorącej wody.

Paznokcie. Zapobiega się tworzeniu „żałobnych obwódok” przy brudnej pracy przez uprzednie zanurzenie paznokci w mydlinach. Po krajanii kapusty, usuwaniu pestek z owoców i podobnych czynnościach czyści się paznokcie szczotką, zanurzoną w mieszaninie boraksu królewskiego z sokiem cytrynowym.

Pomyje — woń. Usuwać: wrzucić duży kawałek sody do pomyj i zlać gorącą wodą.

Popiół z cygar. Nadaje się do czyszczenia metali i szyb okiennych.

Posadzki — plamy. Białe plamy na posadzce usuwa się, przykładając kilkakrotnie ocet.

Potniki — pranie. Moczyć parę minut w ciepłej wodzie z sodą, potem namydlić barskim mydłem, prędko wyprać, przeplókać i nie wyżymając rozłożyć na suknie i wysuszyć na powietrzu.

Przedmioty drewniane olejno malowane. Myć dobrze ciepłą wodą z amoniakiem bez mydła i sody.

Przesolone potrawy. Zyskują dobry smak przez dodanie cukru.

Rdza — usuwanie. Na żelaznych i stalowych przedmiotach: moczyć w nafcie lub oliwie do maszyn przez kilka dni, przetrzeć miękką szmatką i papierem szmerglowym i obmyć wodą z sodą. Na ozdobnych stalowych przedmiotach: potrzeb pokrajaną cebulą, następnego dnia wypolerować proszkiem szmerglowym i parafiną.

Robactwo z doniczek kwiatowych. Usuwać: dodać do wody do podlewania jedną trzecią octu.

Rury wodociągowe — zamarzanie. Kran, lekko odkręcony na noc, przeciwdziała zamarzaniu.

Ryby. Przed skrobaniem należy pokropić octem: nie rzucają się wówczas przy skrobaniu. Zapach przy gotowaniu usuwa się, gotując ryby razem ze skórką od chleba.

Salata z robactwem. Usuwa się robactwo przez dodanie do wody paru kropki soku cytrynowego lub włożenie na kilka minut do lekko osolonej wody.

Ścierki — pranie. W ługu z 1 litra zimnej wody, paru łyżek silnego octu i 4 łyżek soli.

Sledzia zapach — usuwanie. Z rąk: wetrzeć w ręce trochę gorczycy z wodą i myć je tą mieszaniną. Z łyżek i widelcy: natrzeć popiołem i przeplókać w wodzie z sodą.

Smoczki gumowe dla dzieci — czyszczenie. Moczyć w letniej wodzie z sodą, potem wypłókać w czystej wodzie.

Sól — osuszyć. Włożyć kilka ziaren ryżu.

Stalówki. Nowe stalówki nie nabierają dobrze atramentu. Należy je przedtem potrzymać chwilę nad płomieniem.

Świece — nie kapią. Na godzinę przed użyciem włożyć do wody z solą, potem wysuszyć.

Szklą okularowe. Nie zachodzą parą: posmarować szklą gliceryną, zmieszaną z szarem mydłem i przetrzeć na czysto miękką szmatką skórzaną.

Szczoteczka do paznokci. Z powodu osiadających resztek mydła szczoteczka staje się miękką i nie do użytku. Od czasu do czasu należy kłaść do zimnej wody z solą.

Szczotki do włosów — czyszczenie. Zmoczyć w zimnej wodzie z solą. Dobrze spłókać, wysuszyć przy ogniu, lub w słońcu.

Szczoteczki do zębów. Nowe, przed użyciem, powinny leżeć przez 1 dzień w wodzie, co zapobiega przedwczesnemu wypadaniu włosów.

Szklane korki — wyciąganie. Mocno tkwiące szklane korki można wyciągnąć przez wpuszczenie kilku kropel oliwy jadalnej. Korek kręcić. Ewentualnie nagrzać.

Szklane naczynia — czyszczenie. Do wody dolewa się trochę spirytusu.

Skórzane krzesła — czyszczenie. Myje się ciepłą wodą z dodaniem nieco octu. Gdy skóra wyschnie, potrzeb ją flanelową szmatką, uprzednio zanurzoną w białku, potem wcierać mocno miękkim płótnem. Miejsca zadrapane znikają po zaciągnięciu woskiem do froterowania.

Szuflady zacinające się. Posmarować mydłem.

Szyby okienne — czyszczenie. Zwiliżyć farbą, pozwolić wyschnąć, wytrzeć płócienną szmatką do czysta, albo czyścić flanelową szmatką, przesiąkniętą spirytusem do palenia. przetrzeć skórą do czyszczenia. Odpryski wapna na szybie usuwa się mocnym octem; oplotać czystą wodą. Zamarznięte szyby czyścimy, pendzlując rozczynem z $\frac{1}{2}$ litra letniej wody z garścią soli, wysuszyć.

Trzepanie bez kurzu. Pokryć materace i wyściełane meble wilgotnem sukniem i tak trzepać. Kurz wsiąka w wilgotne sukno.

Tytoniu zapach — usuwanie. Zawiesza się na noc w pokoju wilgotną gąbkę.

Wełniane rzeczy — pranie. Przed praniem nie należy nigdy moczyć. Woda do prania i spłókania powinna mieć jednakową temperaturę. Delikatną białą wełnę pierze się w let-

niej mieszaninie z wody deszczowej lub miękkiej z płatkami mydłanemi.

Wełniane rzeczy — przechowywanie. Dla ochrony przed molami zawinąć w papier.

Węgiel — nie spala się szybko. Posypać solą.

Wiadra, naczynia nocne i W. C. Szorować gorącą wodą z bielidłem lub popiołem przy pomocy szczoteczki. Przy bardzo zaniedbanych używać kwasu solnego lub chlorku.

Ziemniaki przemrożone. Gotuje się w dwóch wodach, a po ugotowaniu pozostawia odkryte.

Złote przedmioty — czyszczenie. Włożyć do wody z amoniakiem na parę minut, potem wytrzeć do sucha.

ZAPOBIEGANIE NIESZCZĘŚLIWYM WYPADKOM W GOSPODARSTWIE DOMOWYM.

Benzyzna. Nie używać nigdy w pobliżu płomieni albo żaru. Przed użyciem benzyny lub spirytusu — otworzyć okna.

Elektryczne przewody — uszkodzenie. Powinny być natychmiast naprawiane przez specjalistę. Nie dotykać. Zwłaszcza nie ruszać wilgotnymi rękami, albo, stojąc, wilgotnymi szlówkami na kamiennej podłodze albo żelazie.

Gazu zapach. Nie wchodzić do pokoju z ogniem, otworzyć okna, zawiadzić specjalistę.

Nafta i spirytus. Są najniebezpieczniejszymi środkami do zapalania w piecach i kuchniach. Unikać ich z powodu niebezpieczeństwa wybuchu i pożaru.

Odkurzanie. Przy odkurzaniu nie należy nigdy równocześnie dotykać obiema rękami, albo wilgotną ręką przedmiotu naładowanego elektrycznością.

Olówki atramentowe. Są trujące. Nie dawać dzieciom do zabawy.

Oparzenia gorącym tłuszczem. Można uniknąć, jeżeli gospodyni stoi w pewnej odległości od płyty kuchennej, gdy tłuszcz leży na gorącej patelni.

Pieczę. Pieczę, napalane węglem, należy zamknąć, gdy żarzą się już wszystkie węgle i pokój jest przewietrzony.

Spirytus. Nie napełniać maszynek spirytusowych, dopóki całkowicie nie ostygną.

Droga do powodzenia i dobrobytu

W obecnych czasach kryzysów i zmagani ekonomicznych największą przeszkodą do osiągnięcia powodzenia i wykorzystania możliwości zarobkowych jest brak wykształcenia. Człowiek bez wykształcenia skazany jest na ciężką walkę o byt; jego współzawodnik wykształcony, a więc lepiej przygotowany do walki życiowej, wyprzedza go bowiem na każdym polu.

Nie wszyscy mieli możliwość ukończenia szkoły, a obecnie wiek i praca zawodowa nie pozwalają im już na uczęszczanie do szkoły. Ludzie ci boleśnie odczuwają brak wiedzy i starają się często zdobyć ją drogą samouctwa. Jest to jednak droga niesłychanie mozolna i najeżona trudnościami. Silna wola i wytrwałość nie wystarcza, gdyż trzeba przedewszystkiem wiedzieć, czego się uczyć i jakie nabyć książki.

Posiadamy w Polsce instytucję, która sprawę samouctwa rozwiązała doskonale i stworzyła metodę pracy specjalnie przystosowaną do potrzeb samouków.

Instytucją tą jest Powszechny Uniwersytet Korespondencyjny. Stworzony przez ludzi doświadczonych i zasłużonych na polu pracy społecznej i oświatowej, prowadzony jest specjalnie w tym celu, aby pomóc wszystkim pragnącym wiedzy i dać im możliwość uzupełnienia swego wykształcenia bez względu na wiek, miejsce i czas.

Do P. U. K. może zapisać się każdy, bez żadnych ograniczeń ani co do wieku, ani też uzdolnienia i wykształcenia. Każdy może się uczyć tego, na co ma ochotę, lub co mu jest potrzebne. Zacząć naukę może w każdej chwili, kiedy tego zapragnie i uczyć się tak długo, jak sobie tego życzy. Należy podkreślić, że nauka nie przeszkadza zupełnie wykonywaniu pracy zawodowej, gdyż uczeń nie potrzebuje chodzić do szkoły na wykłady i nie jest zupełnie skrupowany czasem. Zamiast ustnego wykładu nauczyciela, uczeń otrzymuje co miesiąc reszty kur-

su oraz ćwiczenia i zadania do rozwiązania. Po dokładnem nauczeniu się tego, co zeszyt podaje, uczeń rozwiązuje zadania i przysyła je do P. U. K. do oceny i poprawienia. Ćwiczenia po poprawieniu przez specjalistów, zaopatrzone w uwagi i wskazówki, wracają do ucznia, który ma możliwość poznania własnych błędów. Zachowana jest naturalnie zupełna dyskrecja, tak, że miłość własna i ambicja ucznia nie mogą być dotknięte.

Zapisując się na kursy P. U. K., uczeń ma możliwość nietylko uzupełnienia własnego wykształcenia, ale również przygotowania się do egzaminów państwowych.

Najbardziej powszechną bolączką społeczną jest brak ukończonej szkoły powszechnej, to też systematyczny kurs w zakresie szkoły powszechnej został uruchomiony już w roku 1924 i jest opracowany ze szczególną pieczołowitością. Kurs ten, podzielony na trzy poziomy, odpowiada 7 oddziałom szkoły powszechnej, obejmuje 11 przedmiotów nauczania i jest opracowany w ten sposób, że zastępuje w zupełności podręczniki.

Odróż kursów ogólnokształcących P. U. K. posiada kursy specjalne i fachowe. Przedewszystkiem więc wyższy kurs dla nauczycieli szkół powszechnych, nauczycieli n-wsk⁴ w charakterze eksternów dyplom Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego. Obok niego zaś uruchomiony w roku ubiegłym, a niezbędny dziś dla szerokich rzesz nauczycielstwa kurs przygotowawczy do egzaminu praktycznego.

Kandydaci na buchalterów i techników mają do swej dyspozycji Kurs Buchalterji Praktycznej i Kurs Kreslenia Technicznego.

W ciągu 7 lat istnienia z usług P. U. K. korzystało ok. 10.000 uczniów, reprezentujących najróżnorodniejsze zawody i pochodzących ze wszystkich dzielnic naszego kraju. Zarząd P. U. K. jest w posiadaniu setek listów z wyrazami uznania ze strony uczniów.

Wszelkie zapytania należy kierować do P. U. K. w Warszawie, Al. Ujazdowskie 37.

KALENDARZ

NA ROK

1 9 3 2

Tablica świąt ruchomych rzymsko-katol. i zapustów w latach 1933—1958.

Rok *Rok prze- stępny	Niedziela staro- zapusna	Popielec	Wielkanoc (niedziela)	Wniebo- wstąpienie Paskie	Zielone Świątki	Św. Trójcy (niedziela)	Boże Ciało	1-sza Niedziela Adwentu	Du- gosc zapu- stów
1933	12 lutego	1 marca	16 kwietnia	25 maja	4 czerwca	11 czerwca	15 czerwca	3 grudnia	53 dni
1934	28 stycznia	14 lutego	1 "	10 "	20 maja	27 maja	31 maja	2 "	38 "
1935	17 lutego	6 marca	21 "	30 "	9 czerwca	16 czerwca	20 czerwca	1 "	58 "
*1936	9 "	26 lutego	12 "	21 "	31 maja	7 "	11 "	29 listopada	50 "
1937	24 stycznia	10 "	28 marca	6 "	16 "	23 maja	27 maja	28 "	34 "
1938	13 lutego	2 marca	17 kwietnia	26 "	5 czerwca	12 czerwca	16 czerwca	27 "	54 "
1939	5 "	22 lutego	9 "	18 "	28 maja	4 "	8 "	3 grudnia	46 "
*1940	21 stycznia	7 "	24 marca	22 "	12 "	19 maja	23 maja	1 "	31 "
1941	9 lutego	26 "	13 kwietnia	2 "	11 czerwca	8 czerwca	12 czerwca	30 listopada	50 "
1942	1 "	18 "	5 "	14 "	24 maja	31 maja	4 "	29 "	42 "
1943	21 "	20 marca	25 "	3 czerwca	13 czerwca	20 czerwca	24 "	28 "	62 "
*1944	6 "	23 lutego	9 "	18 maja	28 maja	4 "	8 "	3 grudnia	47 "
1945	28 stycznia	14 "	1 "	10 "	9 czerwca	27 maja	31 maja	2 "	38 "
1946	17 lutego	6 marca	21 "	30 "	20 "	16 czerwca	20 czerwca	30 listopada	58 "
1947	2 "	19 lutego	6 "	15 "	25 maja	1 czerwca	5 "	1 "	43 "
*1948	25 stycznia	11 "	28 marca	6 "	16 "	23 maja	27 maja	28 "	35 "
1949	13 lutego	22 lutego	17 kwietnia	26 "	5 czerwca	12 czerwca	16 czerwca	27 "	54 "
1950	5 "	7 "	9 "	18 "	28 maja	4 "	8 "	3 grudnia	46 "
1951	21 stycznia	7 "	25 marca	22 "	13 czerwca	20 maja	24 maja	2 "	31 "
*1952	10 lutego	27 "	13 kwietnia	3 "	1 czerwca	8 czerwca	12 czerwca	30 listopada	51 "
1953	1 "	18 "	5 "	14 "	24 maja	31 maja	4 "	29 "	42 "
1954	14 "	3 marca	18 "	27 "	6 czerwca	13 czerwca	17 "	28 "	55 "
1955	6 "	23 lutego	10 "	19 "	29 maja	5 czerwca	9 "	27 "	59 "
*1956	29 stycznia	15 "	1 "	30 "	9 czerwca	27 maja	31 maja	2 grudnia	37 "
1957	17 lutego	6 marca	21 "	15 "	25 maja	1 "	5 "	1 "	58 "
1958	2 "	19 lutego	6 "	15 "	25 maja	1 "	5 "	30 listopada	43 "

Rok 1932

Jest rokiem przestępnym, liczy przeto 366 dni. Astronomiczne pory roku rozpoczynają się: wiosna dnia 20 marca, lato 21 czerwca, jesień 23 września, zima 22 grudnia.

ŚWIĘTA RZYMSKO - KATOLICKIE.

Styczeń	1 Nowy Rok 6 Trzech Króli	Czerwiec	29 Piotra i Pawła
Luty	2 M. B. Gromnicznej	Sierpień	15 Wniebowzięcie N. M. Panny
Marzec	27 Zmartwychwstanie Chr. Pana 28 Wielkanoc (poniedz.).	Listopad	1 Wszystkich Świętych
Maj	3 Król. Korony Polskiej 5 Wniebowstąpienie P. 15 Zesłanie Ducha Św. 16 Zielone Świątki (dru- gi dzień) 26 Boże Ciało	Grudzień	8 Niepokalane Poczęcie N. M. P. 25 Boże Narodzenie 26 Szczepana Mecz.

NIEDZIELE W R. 1932.

Styczeń 3, 10, 17, 24, 31.	Lipiec 3, 10, 17, 24, 31.
Luty 7, 14, 21, 28.	Sierpień 7, 14, 21, 28.
Marzec 6, 13, 20, 27.	Wrzesień 4, 11, 18, 25.
Kwiecień 3, 10, 17, 24.	Październik 2, 9, 16, 23, 30.
Maj 1, 8, 15, 22, 29.	Listopad 6, 13, 20, 27.
Czerwiec 5, 12, 19, 26.	Grudzień 4, 11, 18, 25.

SUCHE DNI.

W środę, piątek i sobotę:

Luty:	17, 19 i 20
Maj:	18, 20 i 21
Wrzesień:	21, 23 i 24
Grudzień:	14, 16 i 17

DNI KRZYŻOWE.

Maj: 2, 3 i 4.

ŚWIĘTA ŻYDOWSKIE

(rok 5692-93)

Marzec 22	Purym	Październik 1-2	Nowy Rok
Kwiecień 15-16	Uroczyste święta	10	Sądny Dzień
21-22	Wielkiejnocy	15	1-szy dzień święta Szalasów
Czerwiec 10-11	Zielone Świąta	22	8-my dzień święta Szalasów

KALENDARZ WIECZNY

Początkowe cyfry roku				
16	17	18	19	
20	21	22	23	

00 06	17	23	28 34	45	51	56	62	73	79	84	90	Sierpień	Październik	N	S	P	Cz	Śr	Wt	Pn	1	8	15	22	29							
01 07	12	18	29	35	40	46	57	63	68	74	85	91	96	Kwiecień	Lipiec	Pn	N	S	P	Cz	Śr	Wt	2	9	16	23	30					
02	13	19	24 30	41	47	52	58	69	75	80	86	97	Wrzesień	Grudzień	Wt	Pn	N	S	P	Cz	Śr	3	10	17	24	31						
03 08	14	25	31	35 42	53	59	64 70	81	87	92	98	Czerwiec		Śr	Wt	Pn	N	S	P	Cz	4	11	18	25								
09	15	20	26	37	43	48 54	65	71	76 82	93	99	Luty	Marzec	Cz	Śr	Wt	Pn	N	S	P	5	12	19	26								
04 10	21	27	32 38	49	55	60 66	77	83	88 94			Sierpień	listy	P	Cz	Śr	Wt	Pn	N	S	6	13	20	27								
05 11	16 22	33	39	44 50	61	67	72 78	89	95			Maj		S	P	Cz	Śr	Wt	Pn	N	7	14	21	28								
Koncowe cyfry roku														Miesiące										Cykle tygodniowe					Dni miesiąca			

Zeby znaleźć dzień tygodnia, odpowiadający jakiejś dacie, odszukujemy najpierw w rubryce „cykli tygodniowych” dzień, który znajduje się na skrzyżowaniu „początkowych i końcowych cyfr roku”. Następnie w tejże rubryce „cykli tygodniowych” odnajdujemy ten sam dzień dla danego miesiąca i w znanym w ten sposób szeregu, posuwając się w górę lub w dół, na skrzyżowaniu z danym dniem miesiąca, otrzymujemy szukany dzień tygodnia.

Uwaga! Tłusty druk w rubryce „koncowe cyfry roku” oznacza lata przestępne. W rubryce „miesiące” styczni i luty, w drukowane tłustym drukiem, służą do obliczeń dla lat przestępnych.

Przykłady: 1. Znamy datę 3 maja 1915 roku, oznaczę odpowiedzi dzień tygodnia.

Na skrzyżowaniu „19” i „15” otrzymujemy „piątek”. Tenże dzień dla „maja” znajdujemy w odpowiadającym temu miesiącowi szeregu rubryki cykli tygodniowych. Posuwając się w górę, jak w tym wypadku, od znalezo-

nego „P” do skrzyżowania z „3” (rubryka „dni miesiąca”, otrzymujemy szukany dzień: „poniedziałek”.

2. Znamy datę: 6 stycznia 1952 roku, oznaczę odpowiedzi dzień tygodnia.

Na skrzyżowaniu „19” i „52” otrzymujemy „środa”. Tenże dzień dla „stycznia” (roku przestępnego; p. w.) znajdujemy w odpowiadającej temu miesiącowi rubryce cykli tygodniowych. Posuwając się od „S” w dół do skrzyżowania z „6”, otrzymujemy „niedziela”.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY

N	—	3	10	17	24	31
P	—	4	11	18	25	—
W	—	5	12	19	26	—
Ś	—	6	13	20	27	—
C	—	7	14	21	28	—
P	1	8	15	22	29	—
S	2	9	16	23	30	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

19-go przechodzi ze znaku Koziorożca do znaku Wodnika.

Księżyc.

Ostatnia kwadra — 1-go, o godz. 2.

Nów — 8-go, o godz. 0.

Pierwsza kwadra — 15-go, o godz. 22.

Pełnia — 23-go, o godz. 15.

Ostatnia kwadra — 30-go, o godz. 11.

Planety.

Mercury widziany w pierwszej połowie miesiąca, w pobliżu południowo-wschodniego horyzontu, o świcie.

Venus świeci na zachodzie jako Gwiazda Wieczorna znikając w 2 i pół godz. po Słońcu. Jowisz wschodzi o godz. 19 i świeci do rana.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w grudniu 1931 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Do 15-go wpłata zaliczki za IV kwart. r. 1931 w wysokości $\frac{1}{4}$ kwoty podatku od obrotu, wymierzonego za rok 1929 przez przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe, nie prowadzące prawidłowych ksiąg handlowych, i zajęcia przemysłowe.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Kończyć młóckę zboża; w dnie mroźne młócić koniczynę; narzędzia

rolnicze doprowadzić do porządku; zboże czyścić, groch toczyć, zakupić nasienie do siewu; powrósła kręcić; o krowy cielne dbać i dobrze karmić; cielęta grudniowe odsadzać; drób racjonalnie żywić. Na gnojowni ubijać nawóz, przesypując marglem, torfem lub ziemią próchniczną. Nawóz, w razie braku pomieszczenia, wywozić w pole i układać w duże kupy. Sprawdzić stan ozimin i działanie przegonów; przeciwdziałać wyprzeniu ozimin.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Rozpocząć szczotkowanie drzew, zbierać i palić gniazda szkodników i pierscionki. Wycinać suche gałęzie. Zbierać i dołować zrazy. Przebierać owoce, wietrzyć piwnice.

W ogrodzie warzywnym. Warzywa w kopcach i piwnicach przewietrzać w odwilż. Cebulę na składach przewietrzać. Zaopatrywać się w nasiona do inspektów. Robić próby kielkowania. Przygotować skrzynie i okna inspektowe, wietrzniki, szyc maty, gromadzić nawóz. Pod koniec miesiąca zakładać pierwsze ciepłe inspekty pod siew rzodkiewki, szaloty, karotki, kapusty, selerów, karczochów.

W pasiece. Odgarniać śnieg od wylotów. W razie potrzeby stosować podkarmianie ciastem miodowym. Uważać, czy szkodniki nie zakradły się do ula. Sprawdzać temperaturę w stebniku. Zapasową woszczynę zabezpieczyć od szkodników, zbyteczną przetopić.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W styczniu wolno polować: do połowy miesiąca, na niedźwiedzie, zające-szaraki, bielaki, rysie; przez cały miesiąc, na bażanty-koguty, dzikie kaczory, dzikie kaczki.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

O KALENDARZU.

Rok kalendarzowy ma 365 dni lub 366. 366 dni mają lata, których liczba podzielona jest bez reszty przez 4 (wyjątek stanowią ostatnie lata stulecia, jak np. 1800, 1900, które są zwykłymi latami).

Stary i nowy styl. W kalendarzu Juljańskim („stary styl”) wszystkie lata setne były przestępne, i naskutek tego pod koniec XVII w. pomiędzy rokiem zwrotnikowym i kalendarzowym wytworzyła się różnica 10 dni. Dla zapobieżenia tej nieścisłości, papież Grzegorz XIII, opierając się na ścisłych obliczeniach najwybitniejszych astronomów i matematyków ówczesnych, reformuje kalendarz Juljański. Na mocy jego bulli papieskiej, dnia 5 października 1582 roku pominięto 10 dni, i w ten sposób dzień 5 października stał się dniem 15 października, przestępnymi zaś latami setnymi są odtąd te tylko, które podzielne są przez 400.

Zreformowany kalendarz, który odtąd nosi nazwę „Kalendarza Gregorjańskiego” („nowy styl”) przyjmują poszczególne kraje w następującej kolejności:

5—14 październ.	1582	Italia, Hiszpanja, Portugalia
10—19 grudnia	1582	Francja
7—16 lutego	1584	Austria
6—15 październ.	1584	Bawaria
22—31 grudnia	1586	Polska
22—31 październ.	1587	Węgry
18—28 lutego	1700	prot. Niemcy, Dania, Norwegia
3—14 września	1752	W. Brytania
18—28 lutego	1753	Szwecja
1 stycznia	1873	Japonia
20 listopada	1911	Chiny
	1918	Rosja

Kiedy Nowy Rok nastaje, styczeń dobrze mrozi, gospodarz łączywa łupi i drwa z lasu zwozi.

Nowy Rok. nie patrz w bok, tyłko w oczy nasze, — pogodzimy się, jak Bóg każe, na ten nowy rok.

Nowy Rok pogodny, zbiór będzie dogodny.

Kiedy styczeń najostrzejszy, wtedy roczek najplodniejszy.

Trzej królowie pod szopę, przybyło dnia na kurzą szopę.

Kto się w styczniu rodzi, temu gadzina nie szkodzi.

Na świętego Ludwika na grudzie koń utyka.

Kiedy w styczniu rośnie trawa, licha w lato jest postawa.

Styczeń każe do kozucha, trunkiem nie obciążać brzucha, krwi nie puszcząć, pieprzo jadać, w ciepłej łaźni wolno siadać.

Jagnieszka łaskawa puszcza skowronka z rękawa.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	7.46	15.33	—	11.11
2	7.46	15.34	1.13	11.23

NOWY ROK.

Starożytni Egipcjanie, Fenicjanie i Persowie, zaczęli rok od jesiennego zrównania dnia z nocą (21 września), a Grecy do V w. przed Chr. od zimowego przesilenia (21 grudnia). Starożytni Rzymianie również święcili początek roku 21 grudnia aż do czasu wprowadzenia przez Cezara kalendarza Juljańskiego, który rozpoczyna rok od 1 stycznia. Żydzi zawsze rozpoczynali rok w pierwszym dniu miesiąca Tisri, czyli między 6 września, a 5 października naszego kalendarza. Zwykłą datą Nowego Roku wśród chrześcijaństwa średniowiecznego był dzień 25 marca. Kalendarz Gregorjański (1582 r.) ustalił dzień 1 stycznia jako dzień Nowego Roku.

1932

Styczeń

Piątek

1

Nowy Rok

Sobota

2

Makarego

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
3	7.45	15.35	2.42	11.40
4	7.45	15.36	4.13	12.1
5	7.45	15.38	5.43	12.33
6	7.44	15.39	7.2	13.21
7	7.44	15.40	8.3	14.26
8	7.44	15.42	8.45	15.46
9	7.43	15.43	9.12	17.9

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Faworki. 4 całe jaja, 4 żółtka ubić dobrze z dużą łyżką cukru i w te ubite jaja wgnieść maki, ile się wgniecie; powinno wejść 60 deka. Dodać małą łyżkę młodego masła i kieliszek araku, rozwałkować i smażyć natychmiast po rozwałkowaniu. Jeżeli poleżą i przeschną, będą zupełnie złe. W smalec włożyć jeden surowy, obrany kartofel, który odbiera tłuszczowi jego właściwy nieprzyjemny zapach. W czasie smażenia dokładać ciągle świeżego smalcu, aby się nie przepalił i pilnować, aby ogień nie był zbyt wielki, lecz ciągle równy.

1932
Styczeń

Niedziela 3 Genowefy	
Poniedziałek 4 Tytusa	
Wtorek 5 Telesfora	
Środa 6 Trzech Króli	
Czwartek 7 Lucjana	
Piątek 8 Seweryna	Ogłoszenie przez Wilsona 14 punktów pokojowych, 1918 r.
Sobota 9 Marjanny	

HAITI
1
REPUBLIKA DOMINIKAŃSKA

(patrz 1 stycznia).

Wyspę Haiti cz. San Domingo (Wielkie Antyle), zajmują dwa państwa: zachodnią część (28.676 km², 2.300.200 mieszk.) stanowi republika Haiti, wschodnią (48.577 km², 1.200.000 mieszk.) — Republika Dominikańska.

Republika Haiti, uprzednio kolonia francuska, uzyskała całkowitą niepodległość w dniu 1 stycznia 1804 r. Większość ludności stanowią murzyni. Stolicą republiki jest Port-au-Prince (port).

Republika Dominikańska, przez długi czas ośrodek potęgi hiszpańskiej w Ameryce, została utworzona w r. 1844. Większość ludności stanowią mieszańcy krwi europejskiej, afrykańskiej i indyjskiej. Stolicą republiki jest San Domingo.

14 PUNKTÓW POKOJOWYCH WILSONA.

W toku wielkiej wojny światowej 1914 — 1918, w dniu 8 stycznia 1918 r., Woodrow Thomas Wilson, 28-y prezydent St. Zjedn. A. P., ogłasza „14 punktów”, mających stanowić podstawę do zawarcia pokoju między wojującymi państwami.

W swoim wielkim programie pokoju światowego wysuwa Wilson, między innymi, zagadnienie wskrzeszenia niepodległej Polski w jej granicach historyczno- etnograficznych. Ostatni punkt omawia stworzenie Związku Narodów dla celów wzajemnej gwarancji politycznej niezależności i terytorjalnej nienaruszalności zarówno wielkich, jak i małych państw.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Pączki. $\frac{1}{2}$ kg. mąki, 80 gr. masła, 60 gr. cukru, 2 jaja, $\frac{1}{4}$ ltr. mleka, odrobina utartej skórki cytrynowej, szczypta soli i 50 gr. drożdży. Nadzienie: 250 gr. marmelady. Tłuszcz do smażenia: $\frac{1}{2}$ kg. smalcu. Do posypania: 100 gr. cukru. Do połowy letniego mleka, w którym rozpuszczone zostały drożdże, dodaje się mąki i sporządza się miękki zaczyn, daje się mu urosnąć na ciepłym, nieprzewiewnym miejscu. Gdy zaczyn ten przy dotknięciu opada, jest to oznaką, że dojrzał należyście. Do te-
(d. c. str. 39).

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
10	7.43	15.44	9.30	18.31
11	7.42	15.45	9.44	19.48
12	7.42	15.47	9.55	21.3
13	7.41	15.48	10.3	22.14
14	7.40	15.50	10.12	23.24
15	7.39	15.52	10.21	—
16	7.38	15.53	10.31	0.35

LUKSEMBURG

(patrz 23 stycznia).

Wczesną historję Luksemburga można podzielić na 4 okresy, a mianowicie: okres przynależności kraju do Cesarstwa Rzymskiego (963—1443); okres burgundzki (1443—1506); okres hiszpański (1506—1714) i okres austriacki (1714—1795). Od r. 1795 do r. 1814 księstwo Luksemburskie należało do Francji. Kongres Wiedeński, nadając państwu godność wielkiego księstwa, włącza je do Niemieckiej Konfederacji (1815—1866). Traktat Londyński z 11 maja 1867 r. ogłasza nienaruszalność i niezależność W. Ks. Luksemburskiego.

W roku 1921 Luksemburg zawiera unję gospodarczą z Belgią, na mocy której zostaje zniesiona granica celna pomiędzy temi państwami.

Powierzchnia terytorjum Luksemburga wynosi 2586 km², ludność liczy 22.092 mieszcz. (1929).

Od 9 stycznia 1919 r. na czele państwa stoi W. Księżna Karolina z dyn. Nassau-Braganckiej, urodzona 23 stycznia 1896 r.

JAK POWSTAŁ „COCKTAIL”.

Jak wiadomo cocktail (ogon koguta) oznacza mieszaninę różnych gatunków i rodzajów napojów alkoholowych, a oto, jak powstała ta dziwna nazwa. Do przydrożnej gospody we wsi Elmsford, na drodze z Tarrytown do White Plains pod Nowym Jorkiem, przybył raz oddział żołnierzy pod dowództwem kapitana. Kawalerzyści zażądali wina. Ponieważ gospodarz wina nie posiadał, przyniósł, co miał w piwnicy, t. j. gorzka wódkę, likier pomarańczowy i jedną butelkę szampana. Wówczas łowialny kapitan wpadł na pomysł, aby wszystkie te napoje zmieszać. Powlewał wszystko do obszernego naczynia, mieszając następnie piórem z ogona koguta, któremu przed chwilą jeden z jego żołnierzy ukradł łeb. Uhawni kawalerzyści nazwali ten nowy napój napojem z pod ogona koguciego, z czego powstała następnie popularna dziś nazwa „cocktail”.

1932

Styczeń

Niedziela

10

Agatona

Poniedz.

11

Honoraty

Wtorek

12

Arkadiusza

Środa

13

Weroniki

Czwartek

14

Hilarego

Piątek

15

Pawła

Sobota

16

Marcelego

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wzrósł	Zachód	Wschód	Zachód
17	7.38	15.55	10.45	1.40
18	7.37	15.56	11.2	3.5
19	7.36	15.58	11.27	4.21
20	7.35	16.0	12.5	5.35
21	7.34	16.1	13.0	6.39
22	7.33	16.3	14.13	7.28
23	7.32	16.4	15.38	8.2

(ze str. 38).

go dojrzałego zaczynu dodaje się resztę przypraw i sporządza się z tego pulchne ciasto, do którego dodaje się wkońcu masła, aby powstało gładkie, jednak nie za ściśle ciasto. Ciastu temu daje się urosnąć na ciepłym, nieprzewiewnym miejscu, poczem formuje się je w rękę na pojedyncze wałeczki w kształcie kielbasek. Te wałeczki ciasta krawie się na kawałki grube 3 cm. i w każdym kawałku wyciska się otwór dla napelnienia marmeladą. Otwory te następnie zaciska się, poczem daje się im jeszcze raz urosnąć, wreszcie smaży się je w smalcu.

1932
Styczeń

Niedziela 17 Antoniego	
Poniedziałek 18 Piotra	
Wtorek 19 Henryka	
Środa 20 Fabjana	
Czwartek 21 Agnieszki	
Piątek 22 Wincentego	Wybuch powstania styczniowego, 1863 r.
Sobota 23 Zaśl. N.M.P.	Święto narodowe W. Ks. Luksemburskiego.

POWSTANIE STYCZNIOWE.

ROMUALD TRAUGUTT
dyktator powstania.

Bezpośrednim powodem do zbrojnego wystąpienia przeciwko Rosji były zarządzenia mjr. Al. Wielopolskiego, ówczesnego naczelnika rządu cywilnego, który zarządził pobór młodzieży warszawskiej do wojska rosyjskiego. To doprowadziło w dniu 22.I.1863 r. do wybuchu powstania w Warszawie. Znaczna przewaga sił rosyjskich uniemożliwiła poprowadzenie akcji wojennej na szerszą skalę, i powstańcy musieli ograniczyć się do walki partyzanckiej. Początkowo kierował powstaniem „Rząd Narodowy”. Ludwik Mierosławski, kierownik szkoły wojskowej w Cuneo, mianowany pierwszym dyktatorem powstania, przybył z korpusem oficerskim i instruktorami na Kujawy, lecz nie

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Placek z jabłkami. Ciasto grubości noża kładzie się na blachę. Następnie z $\frac{3}{4}$ ltr. mleka i 100 gr. kaszki manny robi się papkę, którą sładzi się, dodając 200 gr. cukru. Połowę tej papki kładzie się na placu i okłada się z wierzchu jabłkami obranymi i pokrajanymi w talarki. Resztę tej papki miesza się z $\frac{1}{4}$ ltr. śmietany, 2 żółtkami, dodaje się do tego 100 gr. koryntek, 2 łyżki stołowe rumu oraz pianę z 2 białek i tem wszystkim polewa się jabłka. Placek należy piec na umiarkowanym ogniu, aż się odpowiednio zarumieni.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
24	7.30	16.6	17.8	8.25
25	7.29	16.8	18.38	8.42
26	7.28	16.10	20.7	8.56
27	7.26	16.12	21.33	9.7
28	7.25	16.13	23.0	9.19
29	7.23	16.15	—	9.30
30	7.21	16.17	0.29	9.45

(ze str. 39).

otrzymawszy posiłków z Warszawy, dnia 21.II.63 r. został rozbity w bitwie pod Nową Wsią, po której wyjechał zagranicę. Następny dyktator, Marjan Langiewicz, po bitwie pod Grochowskimi 18.III.62 r., schronił się na terytorjum austriackie, gdzie został internowany. Po upadku Mięrosławskiego i Langiewicza, dyktaturę powstańczą objął Romuald Traugutt (* 1826 † 1864), podpułk. saperów z wojska rosyjskiego, który zdołał przeciwstawić się przeważającym siłom nieprzyjacielskim do wiosny 1864 r.; aresztowany 11.IV.1864 r. został powieszony przez Rosjan na stokach cytadeli warszawskiej w dniu 5-ym sierpnia 1864 r. Po śmierci jego powstanie w zasadzie upadło, choć walki trwały jeszcze do wiosny 1865 roku.

Z HISTORJI NART.

Narty, ulubiony sport dzisiejszej młodzieży, znane są ludzkości od czasów niepamiętnych. Fritjof Nansen, któremu narty umożliwiły wyprawę do Grenlandji i który historji ich poświęcił szczegółowe studia, określał wiek nart na jakieś lat 1700. Ale późniejsze badania wykazały, że już przedtem ludy w górach Altajskich znaly narty, a jeszcze wcześniej używano ich w Azji pod nazwą „tok”. Ksenofont wspomina o tarczach podwieszanych pod stopy. Powstanie swe zawdzięczają narty spostrzeżeniu, że szeroka podstawa nogi trudniej pogrąża się zarówno w bagnie, jak w lekkim śniegu.

Z tego spostrzeżenia zrodziły się używane przez Eskimosów i Indian nad bagnami oregońskimi plecione, podłużne podstawy, ułatwiające przebywanie trzęsawisk i osypisk śnieżnych. Ludy zaś podbiegunowe, od Lapończyków na zachodzie aż do sybirskiego Amuru, kształtowały swoje narty na wzór płozów saneczkowych, a od nich formę tę przyjęli Norwegowie, którzy nart używają z dawną dawną.

W Norwegji kobiety, zarówno jak mężczyźni, od dzieciństwa ćwiczą się na nartach, a w wieku XVI podczas polowań na nartach prym dzierżyły kobiety. Sport narciarski należy dziś do najpopularniejszych sportów zimowych.

1932

Styczeń

Niedziela

24

Starozapustna

Poniedz.

25

N. św. Pawła.

Wtorek

26

Polikarpa

Środa

27

Jana Złot.

Czwartek

28

Walerego

Piątek

29

Franciszka Sal.

Sobota

30

Marty.

Pierwsze wybory do Sejmu, 1919 r.

PRZYSŁOWIA.

W styczniu mroźna pogoda —
będzie w polu uroda.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
31	7.20	16.19	1.59	10.4

OD JAK DAWNA PIJE EUROPA HERBATĘ?

Herbata, znana na Dalekim Wschodzie od bardzo dawnych czasów, dociera po raz pierwszy do Europy w r. 1610. Przywożą ją okręty Holenderskiego Towarzystwa Wschodnich Indyj. Francja poznaje herbatę w r. 1636, Rosja — w 1638, a Anglia — w 1650 r. Pierwszą wzmiankę o herbacie w Polsce podaje Jędrzej Kitowicz, pisząc, że sprowadzono ją na dwór króla Jana III w r. 1680.

1932

Styczeń

Niedziela

31

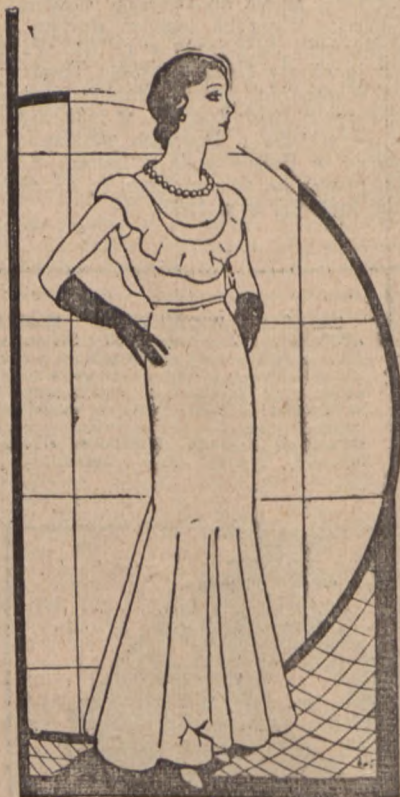
Piotra z Nol.

ODLEGŁE POCHODZENIE SŁOWA „PONCZ”. Zaczynając od Sylwestra, przez cały karnawał często pije się poncz, ale czy któryś z jego amatorów wie, że nazwa tego doskonałego napoju przyszła aż z dalekich Indyj. Poncz w sanskrycie znaczy: pięć, — i rzeczywiście, poncz składa się z pięciu składników: alkoholu, wody, cytryny, cukru i korzeni.

WYTWORNA PANI W KARNA- WALE.

Karnawał 1932 r. przynosi całą kolekcję przesłicznych modeli wieczorowych. Zasadniczym typem są suknie długie do ziemi, silnie skłószowane u dołu, obcisłe od góry, różniące się od zeszłorocznych modeli tem, że prawie każda z nich ma baskinkę, albo sute draperje z tyłu, od paska ku dołowi. Wycięcie z przodu małe, z tyłu bardzo duże, na strojnych balowych sukniach — do pasa. Do balowych sukien niemal obowiązujący jest zakieciak w innym niż suknia kolorze, bogato przybrany futrem. Najładniej wygląda zakieciak z lamy, velour-chiffon, albo wytłaczanego pluszu (ten ostatni raczej do

ciemnych wieczorowych sukien, wygląda bowiem nieco ciężiej, imitując futro). Rękawy powinny być do łokcia, mankiety i kołnierze szalowy z puszystego futra, lisa, skunksa i t. p. Bardzo strojny i do każdej toalety odpowiedni jest zakieciak z gronostajów.

Do sukien balowych i wieczorowych niezbędne są długie, sięgające łokcia, rękawiczki, czarne lub białe, zależnie od toalety.

Kolory jaskrawe zupełnie prawie usteniły pola barwom dyskretnym — blade - różowej, białej, jasno - cytrynowej. Dopuszczalne jest tylko śmiało połączenie koloru sukni z kolorem zakiecika, tak jednak, aby się barwy nie kłóciły. Tak np. do jasnej cytrynowej sukni — ciemno - szafiorowy zakieciak z futrem i t. p.

Suknie wieczorowe — prawie wyłącznie czarne i brązowe, rozświetlone tylko jakimś białym przybraniem. W sukniach wizytowych kolor czarny, brązowy i zielony zdobyły niemal wyłączność. Znamienny szczegół: suknie popołudniowe krótsze są, niż zeszłego roku. Popołudniowa suknia do ziemi jest stanowczo „shockingiem”. Długość nie powinna przekraczać połowy łydki. Co się tyczy obuwia, to znów wracają do mody lakierki. Oczywiście, do sukien wizytowych wieczorowych w dalszym ciągu nosi się jedwabne pantofle, a jeśli skórkowe, to z antylopy. Wraz z lakierkami powróciły torby lakierowane, dość duże, z metalowymi wykończeniami.

Różnego rodzaju naszyjniki modne są w dalszym ciągu do wszelkich sukien, z wyjątkiem balowych. Przy dużym wycięciu balowej toalety nie kładzie się na szyję kolorowych szkiełek, które tak miło wyglądają przy sukience codziennej i wizytowej. Kładzie się natomiast dyskretny sznur pereł, dobrą ich imitację, jakiś złoty łańcuszek, albo pendentif z niewielką ilością kamieni.

WYTWORNY PAN
W KARNAWALE.

(patrz strona 50).

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	7	14	21	28
P	1	8	15	22	29
W	2	9	16	23	—
Ś	3	10	17	24	—
C	4	11	18	25	—
P	5	12	19	26	—
S	6	13	20	27	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

17-go przechodzi ze znaku Wodnika do znaku Ryb.

Księżyc.

Nów — 6-go, o godz. 16.

Pierwsza kwadra — 14-go, o godz. 19.

Pełnia — 22-go, o godz. 3.

Ostatnia kwadra — 28-go, o godz. 19.

Planety.

Wenus świeci na zachodzie przez 4 godz., począwszy od zachodu Słońca.

Jowisz widoczny przez całą noc.

Saturn pojawia się na krótko na wschodzie o świcie.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek gruntowy:

I-sza rata do 15.II.

Od nieruchomości miejskiej:

Za IV kwartał roku poprzedniego.

Przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w styczniu 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handl., oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Pozatem w lutym płatne są następujące podatki miejskie:

Podatek od lokali,

" od zbytku mieszkań.

Dodatek komunalny do podatku od nieruchomości.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Przegony zatkane śniegiem przebić dla ułatwienia naturalnego spadku wód do bródz i rowów, zaś wody z roztopów skierować na łąki, gdzie pozostawiają bardzo cenny osad. W dni mroźne wywozić komposty i nawóz pod okopowe, układając najlepiej w duże kupy, okryte ziemią. Łąki, o ile nie zalane, zasilać kainitem i mączką fosforową. O ile darń na łące rozdyma się, przycięść ją wałem. Wałować również żyto na glebach wzdymających się. Na obsychających górzystych pola puszczać włośkę.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Rozpocząć prześwietlanie koron drzew ziarnkowych, usuwać zbyteczne wilki, zasmarowywać rany; usuwać zbyteczne do „leczenia” odrostki korzeniowe, skrobać i bielić mlekiem wapiennym. Zaopatrzyć się w nawozy sztuczne. Opryskiwać cieczami owado- i grzybobójczymi. Przeglądać opaski chwytne na pniach. Zamawiać drzewka do sadzenia.

W ogrodzie warzywnym. Regulować temperaturę i wilgotność inspektów. Zamawiać nasiona do siewu. Przeglądać warzywa zimowane. Reparować stare narzędzia, kupować nowe. Zakładać dalsze inspekty pod siew kalafiorów, kalarepy, reszty kapust, pomidorów. Powtórzyć siew rzodkiewki i salsfy.

W ogrodzie orobnym. Oczyszczać głąbie zbyt obciążone śniegiem.

W pasiece. Zabezpieczyć pszczoły (wyloty uli) przed zbyt wczesnym oblotem. Reparować narzędzia, zaopatrzyć się w brakujące i w woszczynę, szykować nowe ule.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W lutym wolno polować: na dzikie kaczory, dzikie kaczki.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna — według przepisów o czasie ochronnym.

ORDER ODRODZENIA POLSKI (Po-

lonia Restituta — 4.II.1921r.). Order ten istnieje celem nagradzania zasług, położonych w służbie dla państwa i społeczeństwa. Posiada 5 klas: I. Wielki Krzyż na wstędze ponsowej z białymi

paskami po brzegach przez prawe ramię i gwiazda orderowa. II. Krzyż komandorski na szyi i gwiazda orderowa. III. Krzyż komandorski na szyi. IV. Krzyż oficerski na piersi i rozetka na wstążce. V. Krzyż kawalerski — noszony na lewej piersi.

Wielkim mistrzem orderu jest z urzędu prezydent Rzplitej.

PRZYSŁOWIA.

W lutym, gdy zagrzebi od wschodniego boku, burze i wiatry walną się w tym roku.

Pyta cię luty: „Masz, człowiecze, buty?”

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	7.19	16.21	3.29	10.32
2	7.17	16.23	4.50	11.13
3	7.16	16.25	5.56	12.12
4	7.14	16.26	6.43	13.25
5	7.12	16.28	7.14	14.47
6	7.10	16.30	7.35	16.19

10-LECIE KORONACJI PAPIEŻA PIUSA XI

(6 lutego 1922 — 6 lutego 1932).

Papież Pius XI urodził się 31 maja 1857 roku w Desio, pod Medjolanem. Ojciec Jego, Francesco Ratti, był tkaczem. Synowi nadał trzy imiona: Ambrose, Damien, Achilles. Po ukończeniu gimnazjum i liceum, Achilles Ratti wstępuje do Wielkiego Seminarjum w Medjolanie, gdzie zwraca na siebie uwagę arcybiskupa, który wysłał młodzieńca do Rzymu na wyższe studia w Kolegium Lombardzkim i Uniwersytecie Gregorjańskim. Achilles Ratti uzyskuje tutaj stopień doktora filozofii, teologii i prawa kanonicznego. Pierwsze święcenia otrzymuje w r. 1879.

W r. 1882 wraca do Medjolanu, wykłada teologię w Seminarjum, a w r. 1888 zostaje wice-prefektem, potem prefektem Biblioteki Ambrożyjskiej, na którym to stanowisku przebywa prawie 20 lat.

W r. 1910 papież Pius X powołuje ks. Ratti na wice-prefekta Biblioteki Watykańskiej; w r. 1919 zostaje prefektem Biblioteki. W r. 1918 papież Benedykt XV wysłał ks. Achillesa Ratti'ego jako Apostolskiego Wizytatora do Polski.

Tutaj ks. Ratti zyskuje coraz wyższe godności kościelne: 13 czerwca 1919 roku zostaje Nuncjuszem Apostolskim w odbudowanej Polsce, w lipcu 1920 r., tytularnym arcybiskupem Lepantu w kwietniu 1921 — arcybiskupem Medjolanu, a 13 czerwca 1921 — kardynałem. Wyświęca go 3 lipca tegoż roku ks. kardynał Kakowski. Podczas wojny polsko-bolszewickiej kardynał Ratti nie opuszcza zagrożonej Warszawy, niosąc wydatną pomoc jeńcom wojennym i biednej ludności.

Po śmierci papieża Benedykta XV udaje się kardynał Ratti na Conclave do Rzymu, które właśnie Jego wybiera w dniu 6 lutego 1922 r. na Papieża.

Nowoobрани papież zasiada na tronie (d. c. str. 45)

1932

Luty

Poniedz.

1

Ignacego

Wtorek

2

Ocz. N.M.P.

Środa

3

Błażeja

Czwartek

4

Andrzeja

Piątek

5

Agaty

Sobota

6

Doroty

Ustanowienie orderu „Białego Orła”, 1921 r.

Ustanowienie orderu „Polonia Restituta”, 1921 r.

Rocznica koronacji papieża Piusa XI, 1922 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
7	7.9	16.32	7.50	17.29
8	7.7	16.34	8.2	18.44
9	7.5	16.36	8.12	19.57
10	7.3	16.38	8.19	21.8
11	7.2	16.39	8.29	22.19
12	7.0	16.41	8.38	23.41
13	6.58	16.43	8.49	—

ORDER ORLA BIAŁEGO (ustanowio-

ny przez króla Au-
gusta II, 1.IX.1705
r., wznowiony 4.II.
1921 r.), jest naj-
wyższem odzna-
czeniem honoro-
wem Rzplitej ja-
ko nagroda zna-
mienitych zasług
cywilnych lub woj-
skowych w czasie

pokoju i wojny dla chwały i pożytku
Rzplitej.

1932
Luty

Niedziela 7 Romualda	
Poniedziałek 8 Jana z M.	
Wtorek 9 Apolonji	Pierwsze posiedzenie I-go Sejmu, 1919 r.
Środa 10 † Popielec	Objęcie przez Polskę wybrzeża, 1920 r.
Czwartek 11 M. B. z L.	Zawarcie układu Laterańskiego, 1929 r.
Piątek 12 Modesta	Proklamowanie Republ. Chińskiej, 1912 r.
Sobota 13 Grzegorza II p.	

(ze str. 44).

Piotrowym jako Pius XI. Wraz z szefem
rządu włoskiego, Mussolinim, Pius XI
rozstrzyga ostatecznie kwestję rzymską,
co znalazło wyraz w Układach Laterań-
skich, zawartych 11 lutego 1929 r., na
mocy których Stolica Apostolska zrzeka
się praw do dawnego Państwa Kościel-
nego, natomiast Papieżowi zagwarantowa-
na została pełna suwerenna władza nad
terytorjum „Città del Vaticano”.

CHINY.

(patrz 12 lutego).

Dekretem cesarskim z dnia 9 maja 1911
roku budowa dróg żelaznych na wielkich li-
niach Hankou - Kanton i Hankou - Se-
czuen powierzona została syndykato-
wi, w skład którego wchodzili przedstawiciele
Francji, Anglii, Niemiec i Stanów Zjedn.
A. P., wzamian za pożyczkę 6 milionów
funtów szterlingów. Chińczycy widzieli w
tem nowy akt despotyzmu znieprawionej
dynastji Mandżurskiej, która znów zmu-
szała Chińczyków do zależności od cu-
dzoziemców.

Gdy manifestacje, protesty i petycje nie
osiągnęły żadnego skutku, zaczęły się roz-
ruchy i bunt. Rewolucjoniści stają do wal-
ki z wojskami cesarskimi, żądając ustąpie-
nia dynastji Mandżurskiej i ustanowienia re-
publiki. W grudniu 1911 rewolucjoniści zdo-
bývają Nankin, ogłaszając go za stolicę re-
publiki. Tegoż miesiąca przybywa do Nanki-
nu przywódca rewolucjonistów chińskich
Sun Yat - Sen, którego jednogłośnie obie-
niają na tymczasowego prezydenta nowej re-
publiki.

Pod naciskiem generała Yüan Szi-Kai'a,
12 lutego 1912 r. cesarz mandżurski, Huan
Thung, abdykuje. W dwa miesiące potem
dotychczasowy prezydent Sun Yat - Sen
zrzeka się władzy na rzecz Yüan Szi-Kai'a,
którego Zgromadzenie Narodowe obiera na
pierwszego prezydenta Republiki Chińskiej.
Nieporozumienia na tle konstytucyjnym po-
między południowcami a północnymi Chi-
nami doprowadzają w sierpniu 1928 do
rozdziatu Chin na Północ i Południe. W
ciągu kilku lat zrzędu trwają walki do-
mowe, którym kres kładzie generał Czang
Kai - Szek, jednocząc Północ z Połud-
niem i stając na czele narodowego rządu
Chin.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Placek - przekładaniec. $\frac{1}{2}$ kg. maki, 150 gr. masła, 125 gr. cukru, $\frac{1}{4}$ ltr. mleka, szczypta soli i 50 gr. drożdży. Ciasto przyrządzone, jak na zwyczajną babkę, musi być ściśle aby można je wywałkować w poszczególne pasma, szerokości 15 cm. Pasma te posypane mieszaniną z cukru, rodzynek, cykaty i cynamonu oraz słodzonego kakao, zwija się i w tym stanie wkłada się ślimakowato do wymaszczonej formy, którą po przykryciu stawia się na ciepłym i nieprzewodnym miejscu. Pieczenie w odpowiednio gorącej temperaturze powinno trwać godzinę.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
14	6.56	16.45	9.5	0.46
15	6.54	16.47	9.26	2.2
16	6.52	16.49	9.56	3.17
17	6.00	16.51	10.42	4.25
18	6.48	16.52	11.45	5.19
19	6.46	16.54	13.5	5.58
20	6.44	16.56	14.35	6.27

JUBILEUSZOWY ROK W STANACH ZJEDN. A. P.

Rok 1932 będzie w Stanach Zjednoczonych nieprzerwanym ciągiem uroczystości i obchodów ku czci Jerzego Waszyngtona, pierwszego prezydenta niepodległej republiki północno-amerykańskiej. 20 lutego 1932 przypada 200-na rocznica urodzin tego

wielkiego Amerykanina.

Obchody, którym przewodniczyć będzie prezydent Hoover, rozpoczną się 20 lutego, a trwać będą do 24 listopada.

Dom, w którym się urodził Waszyngton, odrestaurowany na koszt państwa, będzie ogłoszony jako pomnik narodowy. Od willi Waszyngtona będzie zbudowany wzdłuż brzegów Potomaku wielki bulwar, otaczające zaś Mount Vernon ogrody i parki zostaną przejęte przez państwo i otrzymają nazwę Parku Narodowego.

GWIAZDZISTA FLAGA.

14 czerwca 1777 kongres młodej republiki północno-amerykańskiej ogłasza akt, stwierdzający, iż „flaga 13 Zjednoczonych Stanów ma się składać z 13 kolejno następujących pasów poprzecznych, czerwonych i białych, i 13 gwiazd, białych na niebieskim polu, reprezentujących nowy związek”. Pierwszą flagę wciągnął na maszt Jerzy Waszyngton.

W roku 1794 liczba gwiazd i pasów powiększyła się do 15, tyle bowiem Stanów wchodziło wówczas w skład republiki. Z biegiem czasu liczba stanów wciąż się powiększała, co w r. 1818 skłoniło kongres do ogłoszenia aktu, że liczba pasów na flagie St. Zjedn. ma zawsze wynosić 13, liczba zaś gwiazd ma odpowiadać stale ilości stanów związkowych. Od roku 1912 flaga Stanów Zjednoczonych posiada 48 gwiazd, odpowiadających aktualnej ilości Stanów.

1932

Luty

Niedziela

14

Walentego

Poniedz.

15

Faustyna

Wtorek

16

Juljanny

Środa

17

Alekszego

Czwartek

18

Symeona

Piątek

19

Konrada

Sobota

20

Leona

200-a roczn. urodzin J. Waszyngtona.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
21	6.42	16.58	16.7	6.47
22	6.40	17.0	17.38	7.2
23	6.38	17.2	19.9	7.13
24	6.36	17.4	20.39	7.25
25	6.33	17.6	22.11	7.37
26	6.31	17.8	23.44	7.51
27	6.29	17.10	—	8.9

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Tutti frutti. Zagotować litr mleka z 100 gr. cukru oraz wanilią, zaprawić 100 gr. maki kartoflanej z 1 żółtkiem. Na spód szklanej salaterki położyć konfitury z jabłek, śliwek i wiśni, a na wierzch wylać ów mleczny krem.

Makaroniki. ½ kg. słodkich migdałów, ½ kg. cukru, 3 tarte sucharki, 3 białka. Pianę ubić z cukrem, dodać tarte migdały i tarte sucharki, dobrze wymieszać i nakładać małą łyżeczką małe kulki na blachę, wstawić w piec i więcej osuszyć niż upiec.

1932
Luty
Niedziela
21

Feliksa

Poniedz.
22

Małgorzaty

Wtorek
23

Piotra Damj.

Środa
24

Macieja

Czwartek
25

Cezarego

Piątek
26

Aleksandra

Sobota
27

Juliana

Święto narodowe Estonji.

ESTONJA

(patrz 24 lutego).

W r. 1721 Estonia przechodzi z rąk Szwecji, która panowała nad tym krajem od początków XVII w., pod panowanie Rosji. W r. 1917, po wybuchu rewolucji rosyjskiej, Estonia zdobywa niepodległość, która proklamuje oficjalnie w dniu 24 lutego 1918 r.

Estonia zajmuje przestrzeń 47.549 km²; ludność jej wynosi przeszło milion mieszkańców. Stolicą kraju jest Tallin (Rewel), port nad zat. Fińska.

KIEDY SIĘ UKAZAŁ PIERWSZY CYLINDER NA GŁOWIE ELEGANTA?

Poraz pierwszy ukazał się w r. 1769 na ulicach Londynu „złoty młodzieniec” w cylindrze na głowie. Pierwszy debiut cylindra wywołał oburzenie w stolicy. „Times” pisał: „Sprawca niepokoju i zbiegowiska na ulicach został sprowadzony do sądu Jego wysokości, czarny, lśniący kapelusz, podobny do rury komina, stał się przyczyną zbiegowiska, które zmusiło policjantów do interwencji i aresztowania sprawcy”.

JAK POWSTAŁA MODA ZAPRASOWANYCH SPODNI?

Pewnego dnia książę Walji, przyszły król Edward VII, udając się na wyścigi w czarnym surducie i jasnych spodniach, przy wsiadaniu do karety splamiał spodnie. Nie było już czasu, by wrócić do pałacu i przebrać się. Książę szepnął parę słów woźnicy. Ten zaciął konie i wkrótce zatrzymał się przed witryną magazynu nowości. Książę znikł na chwilę w magazynie, poczem ukazał się w nowiutkiej parze spodni, pięknie zaprasowanych. Na torze ta inowacja zrobiła wielkie wrażenie, i po upływie dwóch dni cały Londyn nosił już zaprasowane spodnie, które odtąd stały się do dziś obowiązującą modą eleganckiego świata.

ODPIĘTY GUZIK U KAMIZELKI.

Pewnego dnia Edward VII ukazał się w łożu na wyścigach z ostatnim guzikiem u kamizelki odpiętym — praw dopodobnie wskutek zapomnienia — cały Londyn uznał to jednak za obowiązującą modę.

FOTOGENICZNA TWARZ.

Fotogeniczna twarz kobieca powinna posiadać następujące zalety: odległość brody od nasady nosa powinna być równa odległości nasady nosa do punktu pomiędzy brwiami. Odległość od ucha do ucha winna równać się odległości do wierzchołka głowy. Usta w uśmiechu nie powinny być szersze niż w stanie normalnym. Wierzchołek ucha winien znajdować się na równej wysokości z brwiami. Nos nie może wysuwać się więcej, niż na 3/4 cala z owalu twarzy.

PRZYSŁOWIA.

Czasem luty się zlituje, że człek niby wiosnę czuje; ale czasem tak się zżyma, że człek prawie nie wytrzyma.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
28	6.27	17.11	1.15	8.34
29	6.25	17.13	2.41	9.11

ANDORA.

Na pograniczu francusko - hiszpańskim leży miniaturowa (bo licząca zał. 452 km. kw. pow.) republika Andorska, będąca pod zwierzchnictwem Francji i biskupa w hiszpańskim Urgel. Początkami swemi sięga Andora czasów Karola Wielkiego.

Naczelny zarząd republiki stanowi rada, złożona z 24 członków, wybieranych przez głowy rodzin. Ludność Andory, licząca ok. 5 i pół tysiąca mieszkańców, zajmuje się głównie hodowlą bydła. Główne miasto Andora-la-Vieille.

1932

Luty

Niedziela

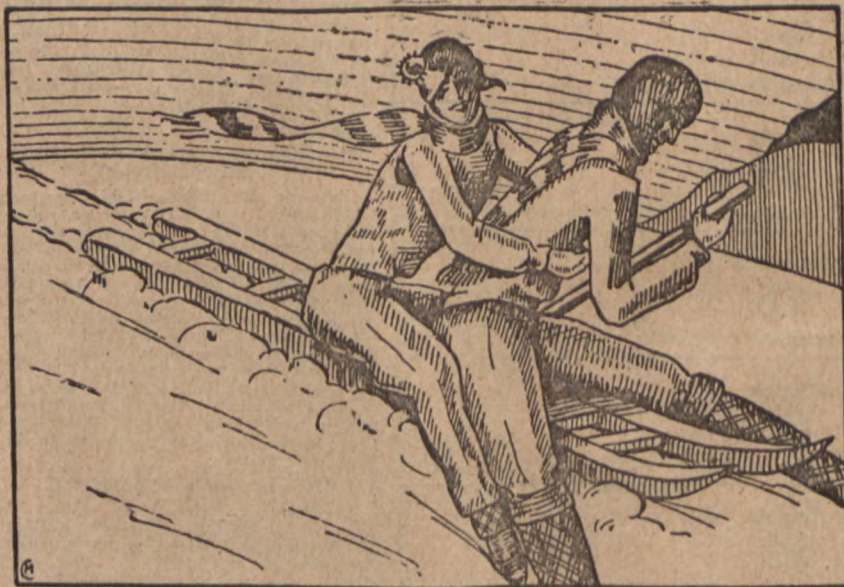
28

Romana

Poniedz.

29

Oswalda

TABLICA

dla obliczania ilości dni od dnia jednego miesiąca do tego samego dnia
innego miesiąca (rok zwyczaj.).

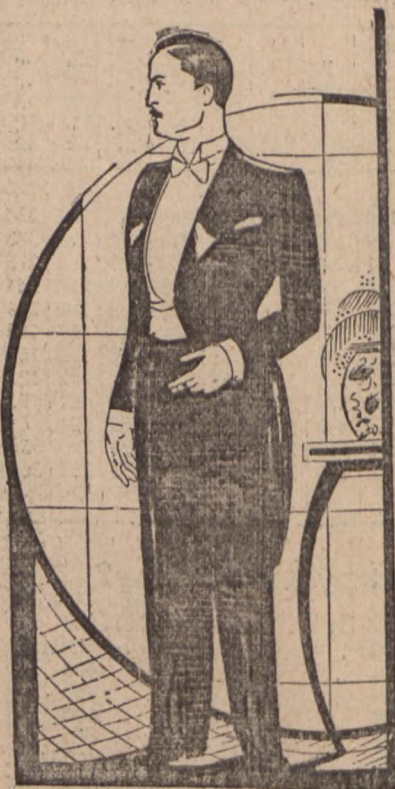
	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
Styczeń	365	31	59	90	120	151	181	212	243	273	304	334
Luty	334	365	28	59	89	120	150	181	212	242	273	303
Marzec	306	337	365	31	61	92	122	153	184	214	245	275
Kwiecień	275	306	334	365	30	61	91	122	153	183	214	244
Maj	245	276	304	335	365	31	61	92	123	153	184	214
Czerwiec	214	245	273	304	334	365	30	61	92	122	153	183
Lipiec	184	215	243	274	304	335	365	31	62	92	123	153
Sierpień	153	184	212	243	273	304	334	365	31	61	92	122
Wrzesień	122	153	181	212	242	273	303	334	365	30	61	91
Październik	92	123	151	182	212	243	273	304	335	365	31	61
Listopad	61	92	120	151	181	212	242	273	304	334	365	30
Grudzień	31	62	90	121	151	182	212	243	274	304	335	365

Jak długo żyją zwierzęta i rośliny?

Efemeryda	24 godz.	Krowa	25 lat	ROŚLINY:	
Chrabąszcz	6 tyg.	Wół	25 "	Bluszcz	200 lat
Motyl	8 "	Świnia	25 "	Wiąz	400 "
Pchła	8 "	Koń	27 "	Akacja	400 "
Mucha	4 mies.	Jaskółka	40 "	Buk	500 "
Komar	6 "	Jeleń	40 "	Jodła	600 "
Mrówka	1 rok	Bocian	40 "	Modrzew	600 "
Świerszcz	1 "	Wielbłąd	40 "	Pomarańcza	650 "
Pszczola	1 "	Lew	40 "	Klon	650 "
Chrabąszcz		Orangutang	40 "	Lipa	1200 "
(larw.)	3 lata	Niedźwiedź	50 "	Drzewo	
Mysikrólik	3 "	Czapla	60 "	mamutowe	1500 "
Królik	3 "	Kruk	100 "	Kasztan	
Zając	5 lat	Szczupak	100 "	jadalny	1900 "
Baran	10 "	Karp	100 "	Orzech	
Żmija	12 "	Jesiotr	100 "	włoski	2000 "
Kot	13 "	Słoń	100 "	Cyprys	2000 "
Kura	14 "	Łabędź	100 "	Dąb	2000 "
Ślimak	14 "	Puszczyk	100 "	Oliwka	2000 "
Kuropatwa	15 "	Osiół	106 "	Platan	2200 "
Wilk	15 "	Orzeł	110 "	Cedr	3000 "
Pies	15 "	Sęp	120 "	Cis	3000 "
Żaba	15 "	Żółw	150 "	Cyprys	
Słowik	18 "	Sokół	160 "	błotny	4000 "
Skowronek	18 lat	Krokodyl	300 "	Baobab	5500 "
Gołąb	20 "	Papuga	300 "	Drzewo	
Czyżyk	24 "	Wieloryb	500 "	smocze	6000 "

WYTWORNY PAN W KARNA- WALE.

Jakkolwiek moda męska nie zna tak gwałtownych zmian i przeskoków, jak damska, to jednak każdy sezon przynosi pewne zmiany, do których trzeba się stosować, jeśli się chce wyglądać elegancko. Najjaskrawiej występuje to w karnawale. Nie można sobie wyobrazić karnawału bez fraka i smokinga. Ten ostatni został zresztą wyugowany przez modę z balów i wieczorów i powrócił na swe pierwotne stancwisko stroju klubowego na zebraniach ściśle męskich, do teatru i t. d. Tem niemniej je lnak obyc się bez niego nie można. A właśnie w smokingach modelu 1932 roku — widzimy wielkie zmiany.

Kołnierz szalowy, z czarnej mory,

dość wąski, zaokrąglony jest w kształcie litery U i krojem przypomina nieco... kołnierze pyjamowe. Jako pendant — na rękawach wyłogi z mory, szerokości 2-ch palców. Cztery błyszczące, albo szamerowane guziczki na każdym rękawie (modne są jedne i drugie). Kieszenie ukośnie wycięte. Taśma na spodniach szerokości 2 cm. Fason ten różni się zasadniczo od noszonych w ostatnich latach.

Co do fraka, to w stosunku do mody z zeszłego roku zmiany nie są tak zasadnicze, aby frak zeszłoroczny stał się nie do włożenia. W modelach tegorocznych są tylko bardzo długie poly, dochodzące do tydek, i szerokie wyłogi z czarnej jedwabnej satyny. Kolor t. zw. bleu - noir, czarny z odcieniem granatowym, tak, aby wydawało się sporne, czy bardzo ciemny granat, czy też specjalny odcień czerni. Taśma czarna, podwójna. Trzy czarne błyszczące guziki z przodu, na mankietach po cztery. Kamizelka wycięta, dwurzędowa, wyrugowała dawną jednorzędową.

Cylindry uparczywie rozszerzają swoje kompetencje, przestając być przywilejem tylko dyplomatów i osób urzędowych.

Jeszcze jeden szczegół, charakterystyczny dla mody męskiej 1932 r.: chusteczki w kieszonce. Nosi się je nie tylko do garniturów, ale do płaszczów wieczorowych i popołudniowych (jeśli kto ma taką rozmaitość), a nawet najnowsze modele strojnych tutej mają wyciętą w tym celu kieszonkę.

POLICJANT I PIJAK.

Pijak wraca do domu późną porą, ledwie trzymając się na nogach. Zatrzymuje go policjant.

— I nie wstyd panu... Od dziesięciu lat znam pana, i stale pan jest pijany...

Pijak badawczo przygląda się stróżowi bezpieczeństwa.

— Ja też znam pana od dziesięciu lat... Czy w ciągu tego czasu przestał pan być policjantem?

KALENDARZYK MIESIĘCZNY

N	—	6	13	20	27
P	—	7	14	21	28
W	1	8	15	22	29
Ś	2	9	16	23	30
C	3	10	17	24	31
P	4	11	18	25	—
S	5	12	19	26	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

20-go przechodzi ze znaku Ryb do znaku Barana.

7-go obłąckowe zaćmienie Słońca, w Polsce niewidoczne.

Księżyc.

Nów — 7-go, o godz. 9.

Pierwsza kwadra — 15-go, o godz. 14.

Pełnia — 22-go, o godz. 14.

Ostatnia kwadra — 29-go, o godz. 5.

22-go częściowe zaćmienie Księżyca, w Polsce niewidoczne.

Planety.

Merkury pojawia się w połowie miesiąca na zachodzie o zmierzchu, świecąc jasno do końca miesiąca.

Wenus świeci nadal na zachodzie, począwszy od zmierzchu; zachodzi w 4 godz. po Słońcu.

Jowisz widoczny na wschodzie od zmierzchu i zachodzi o świcie.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek gruntowy:

I rata do 15.III.

Przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w lutym 1932 roku przez przeds. handlowe I i II kat. i przemysł. I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe, oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze. Miejskie:

Podatek za zużycie bruków miejsk. (może być również uiszczony w kwietniu).

Podatek weterynaryjny od zwierząt gosp. (może być uiszczony w kwietniu).

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Na łąkach zdzierać mech i równać powierzchnię, gdy obeschnie, puszczać włóczydło, a gdy chwasty się ruszą, bronę.

W żyto wsiewać koniczyinę białą i seradellę na najsuchszych piaskach, na wilgotniejszych natomiast dopiero za miesiąc. Ziemi mokrej nie ruszać i nie obsiewać.

Ku końcom miesiąca siać burak cukrowy, marchew, owies i grochy.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Przejrzyć owoce w piwnicy. Kopać doły pod młody sad; rozpocząć sadzenie drzewek. Żasiłać sad nawozami sztucznymi (w miarę potrzeby potasowe i fosforowe) i naturalnymi. Przy orce i bronowaniu uważać, żeby orczyki nie kaleczyły pni. W sadzie karłowym przekopywać ziemię ręcznie pod drzewami. Wycinać stare i zbyt wysokie pędy, na porzeczkach i agrestach, usuwać stare pędy malin, ewent. przerzedzać je lub skracać; krzewy te skrapiać płynami owadobójczymi. Szczepić dziczki, przeszczepiać nieodpowiednie odmiany.

W ogrodzie warzywnym. Siew w inspekcie ogórków, cebuli, kapusty i kalafiorów na średnią porę, szczypioru i porów. W przeschniętym gruncie siew marchew, pietruszkę, szczaw, koper, szpinak, groch, rzodkiewkę, cebulę. Oczyszczyć i nawozić warzywa trwałe, jak szparagi, rabarbar, szczaw, kielkować najwcześniejsze ziemniaki. Cienować inspekty w razie silnego słońca. Zbiór inspektowej rzodkiewki, sałaty. Przygotować rozsadnik. Przerabiać komposty. Uprawiać i nawozić warzywnik, pamiętając o płodozmianie.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W marcu wolno polować na dzikie kaczory.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Babki. $\frac{1}{2}$ kg. mąki, 180 gr. masła, 125 gr. cukru, 2 — 4 jaja, $\frac{1}{4}$ ltr. mleka, 60 gr. tłuczonych migdałów, 125 gr. wypłókaných rodzynek sułtańskich, szczypta utartej cytrynowej skórki, szczypta soli i 50 gr. drożdży.

W połowie wzmiankowanego mleka rozpuszcza się zupełnie drożdże i razem z mąką sporządza się ciepły zaczyn, który stawia się przykryty w ciepłym, nieprzewodnym miejscu dla rośnięcia. Zaczyn jest dostatecznie wyrośnięty, gdy przy dotknięciu opada. Następnie dodaje się soli, przyprawy, cukru i resztę mleka w stanie letnim, miesza się to wszystko dobrze, poczem, wsypawszy pozostałą mąkę, wyrabia się lekkie pulchne ciasto, do którego dodaje się wkońcu masła. O ile używa się także rodzynek, to wmieszać je należy do ciasta już gotowego, które włożone następnie do wysmarowanej masłem formy, stawia się przykryte płótnem w ciepłym i nieprzewodnym (d. c. str. 53).

PRZYSŁOWIA.

Marzec rzekł do lutego: Gdybym ci miał mocy wiele, tobym zmroził w krowie cię!

Gdy w marcu niebo od południa ryknie, wielki ci z tego urodzaj wyniknie.

Marzec uparty — stroi z pługiem żarty, a kwiecień przychodzi i w chlew go zawodzi.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	6.23	17.15	3.52	10.4
2	6.21	17.17	4.44	11.13
3	6.18	17.19	5.19	12.32
4	6.16	17.21	5.42	13.53
5	6.14	17.22	5.58	15.13

WCIELENIE WILENSZCZYNY.

W związku z ratyfikacją traktatu ryskiego i po wydaniu ustawy z dnia 4.II. 1921 r. o uregulowaniu stosunków prawnych na ziemiach wschodnich utworzono 3 nowe województwa. Okręg wileński stanowił przejściowo t. zw. Litwę środkową i wcielony został do Państwa Polskiego dopiero w roku 1922 (3 marca). Uchwałą Konferencji Ambasadorów z dn. 15.III.1923 r. ostatecznie zostały uznane wschodnie granice Państwa Polskiego i zniesiono pas neutralny polsko - litewski, wyznaczając linię graniczną, dotychczas nieuznaną przez Litwę.

RYSKI TRAKTAT POKOJOWY (patrz 18 marca).

W wyniku dwuletniej wojny ze Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, Polska zawarła w Rydze dnia 12.X.1920 r. umowy o preliminacyjnym pokoju i rozejmie. Ratyfikacja tych umów nastąpiła przez ustawę z dnia 22.X.1920 r. Stan wojenny został ostatecznie zakończony przez traktat pokoju zawarty również w Rydze (18.III.21), a ratyfikowany przez ustawę z dnia 15.IV. 21 r. Preliminarja pokojowe określiły wschodnią granicę Polski, przyczem zaznaczone zostało, że Rosja i Ukraina zrzekają się wszelkich praw i pretensyj do ziem, położonych na zachód od tej granicy.

Polskiej delegacji pokojowej przewodniczył Jan Dąbski, poseł na Sejm Ustawodawczy; delegacji rosyjskiej — Joffe.

1932

Marzec

Wtorek

1

Albina

Środa

2

Helena wd.

Czwartek

3

Kunegundy

Piątek

4

Kazimierza

Sobota

5

Euzebjusza

Złączenie Wileńszczyzny z Polską, 1922 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
6	6.12	17.24	6.10	16.28
7	6.10	17.26	6.20	17.42
8	6.8	17.27	6.28	18.54
9	6.5	17.29	6.37	20.5
10	6.2	17.31	6.46	21.16
11	6.0	17.33	6.56	22.30
12	5.58	17.35	7.10	23.45

KĄCIK DLA GOSPODYNI

(ze str. 52).

miejsu dla rośnięcia. Potem piecze się ciasto przez godzinę w jednakowej ze wszystkich stron pieca temperaturze. Po wyjęciu z formy można ciasto pokryć pudrem cukrowym albo roztopioną czekoladą.

Mazurki. ½ kg cukru-pudru utrzeć z ½ kg. śmietankowego masła, ¼ kg. utartej czekolady, szklankę utartych słodkich migdałów, szklankę mąki utłuczonego czarnego chleba, utrzeć doskonale, nasmarować na palec grubo na oplatek, przykryć drugim oplatkiem.

1932
Marzec

Niedziela 6 Fryderyka	
Poniedz. 7 Tomasza z Akw.	Ustanow. Krzyża zast. „Za dzielność”, 1928 r.
Wtorek 8 Wincent. Kadł.	
Środa 9 Franciszki	
Czwartek 10 40 Męcz.	
Piątek 11 Konstantego	
Sobota 12 Grzegorza W.	Upadek caratu w Rosji, 1917 r.

KRZYŻ ZASŁUGI ZA DZIELNOŚĆ. (7.III. 1928).

Srebrny krzyż na wstążce jak krzyż zasługi z paskiem ukośnym chabrowo-zielonym. Nadaje się go polcji, Korpusowi ochrony pogranicza i strażi granicznej za czynny spełnione w specjalnie ciężkich warunkach z wykazaniem wyjątkowej odwagi, z narażeniem życia lub zdrowia w ochronie prawa, nietykalności granic oraz życia i mienia obywateli. Krzyż może być nadawany trzykrotnie tej samej osobie, oznacza się to przez nałożenie na wstążkę okucia metalowego. Krzyż Zasługi za dzielność nadaje prezes Rady Ministrów.

Do krzyża przywiązana jest dożywotnia pensja w sumie 200 zł. rocznie.

UPADEK CARATU W ROSJI

(patrz 12 marca).

Kłeski, jakie ponoszą Rosjanie w wojnie z Niemcami (1915—1916), doprowadzają do wybuchu rewolucji, naskutek której cesarz Mikołaj II abdykuje (12.III.1917). W rok potem Mikołaj II zostaje zamordowany wraz z całą prawie rodziną przez bolszewików w Jekaterynburgu.

DROBIAZGI OBYCZAJOWE.

Szyby okienne istniały w Galfi za czasów rzymskich. W Rzymie, Antiochji i Aleksandrii istniały urządzenia wodociągowe.

*

Ze ziemią obraca się koło słoneczne uczył na 270 lat przed Chrystusem astronom Aristarchos z Samos.

*

Falszowanie relikwii istniało nie tylko w dość niedawnych wiekach, ale i w starożytności. Jedną ze świątyń greckich w Sparcie posiadała jaja Ledy, fabrykowane dla naiwnych przez pogańskich kapłanów. Jaja te, jako relikwie, miały masowy odbiór.

Anarchiści istnieli już w Palestynie. Sekty ich, operujące sztyletem i wywłaszczaniem, dawały się mocno odczuwać wielkorządom imperjum rzymskiego.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Gwiazdki cynamonowe. ½ kg. maki, paczka cynamonu w proszku, ½ kg. migdałów, ¼ kg. cukru, sok z 1 cytryny, 5 białek. Do ubitej piany dodaje się po kolei wymienione dodatki, przyczem migdały należy utrzyć ze skórką. Ciasto dobrze wygnieść, rozwałkować i wykrawać foremką małe gwiazdki, które piecze się na blasze. Po upieczeniu pokrywa się je glazurą białą lub czekoladową, przyrządzoną z cukru-pudru, czekolady i białka.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
13	5.56	17.36	7 28	—
14	5.54	17.38	7.54	1.0
15	5.51	17.40	8.32	2.10
16	5.48	17.42	9.26	3.9
17	5.46	17.44	10.37	3.55
18	5.44	17.45	12.1	4.27
19	5.42	17.47	13.31	4.49

KONSTYTUCJA 17 MARCA.

Od 20 lutego 1919 roku obowiązywała w Polsce t. zw. „Mała Konstytucja”, której celem było „uregulowanie stanu prawnego do czasu uchwalenia właściwej Konstytucji. Po dwuletnich obradach dn. 17 marca 1921 roku została uchwalona Konstytucja (zwana „marcowa”) i ogłoszona 1 czerwca tegoż roku. Składa się ze wstępu i 126 artykułów ujętych w 7 rozdziałów: Rzeczpospolita, władza ustawodawcza, władza wykonawcza, sądownictwo powszechne, obowiązki i prawa obywatelskie, postanowienia ogólne, postanowienia przejściowe.

10-LECIE NIEPODLEGŁOŚCI EGIPTU

(patrz 16 marca).

W r. 525 przed Chr. potężne państwo Faraonów ulega najazdowi Persów. Podbite z kolei przez Macedończyków, pozostaje w rękach Ptolomeuszów aż do czasu zagarnięcia kraju przez Rzymian, t. j. do r. 30 przed Chr. W średniowieczu Egipt zajmują Arabowie, w XV w. Egipt zostaje przyłączony do państwa otomańskiego. W r. 1881 Anglicy zajmują dolinę Nilu, a w r. 1914, naskutek przystąpienia Turcji do wojny światowej po stronie państw „centralnych”, ogłaszają swój protektorat nad Egiptem, pod pretekstem obrony kraju i mienia obywateli. W roku 1920, na mocy Traktatu w Sevres, Turcja zrzuca się wszystkich praw i pretensyj do Egiptu na rzecz Anglii.

W lutym 1922 r. Anglia zrzuca się swego protektoratu i proklamuje niepodległość kraju. Dnia 16 marca tegoż roku dotychczasowy sultan Egiptu, Fuad, koronuje się na króla Egiptu jako Fuad I. Dzień koronacji obchodzony jest jako święto narodowe.

Egipt, wraz z pustynią Libijską i półw. Synajskim (Azja), zajmuje przestrzeń 994.300 km². Stolicą Egiptu jest Kair.

RYSKI TRAKTAT POKOJOWY

(patrz str. 52).

1932

Marzec

Niedziela

13

Krystyny

Poniedziałek

14

Matyldy

Wtorek

15

Klemensa

Środa

16

Abrahama P.

Czwartek

17

Józefa z Az.

Piątek

18

Gabrjela

Sobota

19

Józefa Obl.

Święto narodowe Egiptu.

Uchwalenie konstyt. przez Sejm, 1917 r.

Podpisanie pokoju w Rydze, 1921 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
20	5.40	17.48	15.2	5.6
21	5.38	17.50	16.33	5.20
22	5.35	17.52	18.5	5.31
23	5.32	17.54	19.39	5.43
24	5.30	17.56	21.14	5.36
25	5.28	17.57	22.51	6.13
26	5.26	17.59	—	6.34

PALMOWA NIEDZIELA.

Palmowa czyli Kwietna Niedziela zwana także niedzielą Hosanna, święcona jest jako dzień triumfu Chrystusa. Nazwa wzięta z opowiadania ewangelicznego o słaniu dróg palmami przy wjeździe Chrystusa do Jerozolimy, skąd pochodzi zwyczaj święcenia palm w tym dniu. W Rzymie, w tę niedzielę, Papież poświęca i rozdaje gałązki palmowe między biskupów, kardynałów i ciała dyplomatyczne. U nas i w północnej oraz środkowej Europie miejsce palm zajmują bazie wierzbowe.

1932
Marzec

Niedziela 20 Palmowa	Plebiscyt na G. Śląsku 1921 r.
Poniedziałek 21 Benedykta	Święto narodowe Gwatemali.
Wtorek 22 Katarzyny	100-a rocz. zgonu Goethego.
Środa 23 Pelagii	
Czwartek 24 Wielki. Marka	
Piątek 25 Wielki	Święto narodowe Grecji.
Sobota 26 Wielka. Teod.	

SETNA ROCZNICA ZGONU GOETHEGO.

(22 marca 1832).

Johann Wolfgang Goethe, niemiecki poeta, dramaturg i filozof, urodził się dnia 1749 r. w Frankfurcie nad Menem, umarł 22 marca 1832 r., w bieżącym zatem roku przypada setna rocznica śmierci tego wielkiego poety.

Główne twory: „Goetz von Berlichingen”, „Cierpienia młodego Wertera”, „Ifigenja”, „Egmont”, „Elegie rzymskie”, „Torquato Tasso”, „Liryki”, „Lata nauki Wilhelma Meistersa”, „Herman i Dorothea”, „Faust”.

POLSKA

w obcych językach.

Polonia — po łacinie. włosku, hiszpańsku.
 Pologne — po francusku.
 Poland — po angielsku.
 Polen — po niemiecku.
 Polska — po rosyjsku.
 Polsko — po czesku.
 Lechistan — po turecku.
 Lengyel Orszagh — po węgiersku.
 Porando — po japońsku.
 Polankuo — po chińsku.
 Poli'a — po lotewsku.
 Lenlija — po litewsku.

GWATEMALA.

(patrz 21 marca).

Gwatemala stanowiła przez 26 lat składową część Konfederacji Ameryki Centralnej. W dniu 21 marca 1847 roku proklamowano republikę Gwatemalską.

Gwatemala liczy przeszło 2 miliony mieszkańców na obszarze ok. 110.000 km. kw. Stolicą republiki jest Gwatemala City.

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Placek drożdżowy. ½ kg. mąki, 150 gr. masła, 125 gr. cukru, 2 jaja, 30 gr. posiekanej cykaty, odrobina tartej skórki cytrynowej, ¼ litra mleka albo wody, szczypta soli i 50 gr. drożdży. Do podsypiania formy: 50 gr. migdałów, 50 gr. cukru i 5 gr. cynamonu. Ciasto, przyrządzone jak na wycieczną babkę, wkłada się do wymaszczonej formy i posypuje się mieszaniną z posiekanych migdałów, cukru i cynamonu.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
27	5 23	18.0	0.23	7.7
28	5 21	18.2	1.43	7.56
29	5.18	18.4	2.43	9.2
30	5.16	18.6	3.22	10.20
31	5.14	18 8	3 48	11.41

GRECJA

(patrz 25 marca).

Grecja wyzwala się z pod panowania Turków w latach 1821—29, a zgodnie z Protokółem Londyńskim z 1830 r. zostaje królestwem pod gwarancją W. Brytanii, Francji i Rosji. Ks. Otto Bawarski przyjmuje koronę w r. 1833, w r. 1862 zostaje jednak wypędzony, a tron obejmuje król Jerzy I. Po zabójstwie tego ostatniego w r. 1913 panuje syn jego, Konstantyn, którego „państwa sprzymierzone” pozbawiają w 4 lata potem tronu. Aleksander, drugi syn Konstantyna, umiera jako król w r. 1920. Wraca Konstantyn, w dwa lata potem abdykuje na rzecz swego najstarszego syna Jerzego II, który zmuszony jest opuścić Grecję w grudniu 1923 r. 13 kwietnia 1924 r. plebiscyt ustanawia republikę Świętem narodowym pozostał dzień 25 marca, jako rocznica początku greckiego ruchu niepodległościowego (1821). Terytorjum Grecji wynosi 130.199 km², ilość mieszkańców przekracza 6 milj.

MEDAL ZA RATOWANIE GINĄCYCH

(1824, wznowiony 22.III.1928 r.) na wstążce białej z czerwonymi brzegami i wąskim prążkiem pośrodku. Mogą go otrzymać obywatele polscy i cudzoziemcy, którzy nieśli ratunek z narażeniem własnego życia obywatelom polskim. Medal ten nadaje minister spraw wewnętrznych; może być nadawany tej samej osobie kilkakrotnie, z tem, że każde następne nadanie oznacza się zapomocą piecioramiennej gwiazdki metalowej na wstążce.

1932

Marzec

Niedziela

27

Zmartw. Chr. P.

Poniedz.

28

Wielkanoc.

Wtorek

29

Eustazego

Środa

30

Anieli

Czwartek

31

Balbiny

Wielkanoc w dawnej Polsce

Życie współczesne zmniejszyło znacznie — zwłaszcza po miastach — różnicę pomiędzy postem a świętami, a same święta, trwające krótko, są zaledwie krótką przerwą w pracy, ze słabą okrasą tradycji. Wzrastające tempo życia zabija tradycyjne obrządki, na które trzeba dużo czasu i swobody, a także i pieniędzy.

Dawniej jednak bywało inaczej. Wielki Post był bardzo ściśle obserwowany, to też wszyscy z utęsknieniem wyczekiwali jego końca i jedzenie wielkanocne nabierało ogromnej wagi. Przez cały Wielki Tydzień gospodynie zajęte były pieczeniem ciast, placków i mazurków, a także mięs. Obfitość zwierzyny w borach ułatwiała możliwość takiego tradycyjnego pieczystego, jak dzik, sarnina, jelenina. W domu biło się wieprze, prosięta, indyki, gęsi. Podczas gdy kobiety zajęte były pieczeniem ciast i przygotowywaniem święconego, mężczyźni czas spędzali na łowach. Dla młodej gospodyni dobre przygotowanie święconego było próbą ogniową, jej talentów gospodarskich. Roboty zaś i pieczenia było tyle, że powstało nawet przysłowie: „Mieć więcej roboty, niż piecze na Wielkanoc”.

Od Wielkiego Czwartku rozpoczynały się misterja, czyli dialogi pobożne, przypomnienia Męki Pańskiej. Zwyczaj ten, bardzo powszechny w wiekach XVI i XVII, w początkach XVIII wieku jeszcze utrzymywał się po wsiach i dworach szlacheckich, a częściowo i po miastach. Wyparty został w końcu XVIII-go wieku. W misterjach brały udział żaki szkolne, po wsiach nierzadko i młodzież wiejska. Początkowo misterja te odbywały się w kościołach, potem, gdy już nazbyt bywało na nich hałaśliwie i gwarно, zostało to zabronione i przeniesione do plebanji lub specjalnych domostw.

W przystrajaniu grobów ludność brała też gorący udział. Możni panowie, szlachta, a w miastach bogatsze mieszczaństwo, przynosili dary i wota, przystrajali ołtarze kwieciami. W Wielki Piątek odbywało się uroczyste uśmiercenie Judasza, co Chrystusa

zaprzedał. Robiło się bałwana na podobieństwo ludzkie, wypchanego słomą, ubierało się w łachmany, przywieszano torbę, w której było 30 kawałków szkła, jako symbol trzydziestu srebrników. Bałwana takiego oprowadzano po ulicach miasta, czy też po wsi, łono, szydzono zeń, popychano, obrzucano grudkami ziemi. Kończył się ten obrządek uroczystym utopieniem Judasza przez żaków. Najdłużej utrzymał się ten zwyczaj w Warszawie, bo jeszcze w końcu ubiegłego stulecia można było spotkać się z nim na Starem Mieście. Chłopcy stracali następnie Judasza z wieży kościelnej, a potem dopiero topili w Wiśle.

Rezurekcja obchodzona była też nierównie uroczystej, niż obecnie. Po obrzędzie gaszenia ognia, kiedy kapłan, przy skrzęsany z krzemienia ogniu i poświęceniu go, zapalał lampkę z powrotem — następował uroczysty moment Rezurekcji. Uroczysta procesja trzy razy obchodziła kościół. Na Alleluja rozlegają się wystrzały z moździerzy lub ręcznej broni. W tych miejscowościach, gdzie kwaterowało wojsko, ono to zajmowało się strzałami, tam, gdzie go nie było — czynili to parobcy lub po miastach, przedstawiciele cechów. Czynili to niezdarnie, strzały często rozlegały się niejednocześnie, stąd też powstało przysłowie, używane zwłaszcza przez myśliwych, a mające wyrażać pogardę dla nieumiejętnych strzelców: „Strzelają, jak na rezurekcję”.

Po północy pobożni wracali z kościołów. Na drugi dzień, rano, po nabożeństwie, zasiadano dopiero do stoło zastawionych stołów, które dosłownie ugięły się pod obfitością i rozmaitością jadła, aby zacząć od podzielenia się jajkami święconym. Pośrodku stał baranek z chorągiewką, jako godło świąt wielkanocnych, dalej mięswo wszelkiego rodzaju i szeregi bab i placków. W uboższym nawet dworku święcone bywało zawsze wystawne, zważywszy, że prawie nic nie

(d. c. str. 58)

(ze str. 57)

kosztowało, pan domu bowiem zawsze coś upolował w rojących się od zwierzęcyń borach. Polowania te często bywały niebezpieczne, zwłaszcza dla ludzi, obdarzonych wybujałą ambicją łowiecką. Było pewnego rodzaju chlubą mieć parę dzików na święcone, jak wiadomo zaś, polowanie na dzika jest najmniej bezpieczne. Stąd też dawne przysłowie: „Kiedy idziesz na niedźwiedzia, gotuj łóżko, gdy na dzika — mary”.

Sławne święcone, o którym kroniki pisały, a dziady wnukom opowiadały z pokolenia na pokolenie, wyprawili książę Sapieha, pokjewoda wileński za Władysława IV. Na święcone to zjechało się mnóstwo gości z Litwy i Korony, a przepych święconego przeszedł wszystko, co dotychczas i potem urządzone bywało. Na środku stołów był baranek jako Agnus Dei, cały z marcepanów i cukrów, z chorągiewką. Wokoło 4 ogromne dziki, upieczone w całości, nadziewane szynkami, kiel-

basami i prosiętami — mające symbolizować 4 pory roku. Dalej, wkrag, 12 jeleni, też upieczonych w całości, nadziewanych zającami i drobiem, oraz dzikiem ptactwem — jako symbol 12 miesięcy; 52 placki żmudzkie, nadziewane bakaljami (jako 52 tygodnie), 365 babek, z wypisanymi na nich lukrem sentencjami, czasem pouczającymi, a czasem frywolnymi, i różnemi dowcipnemi napisami. Z napojów stały: 4 puhary srebrne z winem z czasów Stefana Batorego, 12 konewek srebrnych z winem po Zygmuncie III, 52 baryłki srebrne z winem cypryjskim, hiszpańskim i włoskim, oraz 365 gąsiorków z winem węgierskim. Dla czeladzi dano 8760 kwart miodu (tyle, ile godzin w roku), syconego w Berezie. Uczta trwała cały tydzień, a ile było gości, można sądzić z tego, że po tygodniu wszystko było zjedzone i wypite. Większość zebranych brała udział w bitwie chocimskiej, dużo było towarzyszy z pod buławy Jana Zamoyskiego i Lubomirskiego, Chodkiewicza i Żółkiewskiego.

Jajko wielkanocne w obrzędach i wierzeniach ludowych

Jajko jest nieodzowną częścią święconego i znajduje szerokie zastosowanie w zwyczajach ludowych i to nie tylko we wszystkich prawie krajach Europy, ale i w starożytnej Grecji, Rzymie, w Indjach. Według mitu hinduskiego, świat nakształt jaja tkwił w przestworzach, które rozdzierając się, wyłoniły ze siebie ziemię i niebo.

W Grecji przypisywano jajom cudowne własności lecznicze: np. gdy ktoś był chory, dotykano go jajem zbierającym w sobie jakoby zło. Potem, jako nieczyste, zakopywano jajko na rozdrożu. Białorusini, wypędzając po raz pierwszy wiosną bydło w pole, kładą pod proggiem jajko ze święconego, a napewno żadne „złe oczy” nie zaszkodzą bydłu, które chować się będzie zdrowo. Ale jajko spełnia także inną, jakby higieniczną rolę: jeśli gospodyni poczozy je po podłodze, wypędzi z chaty pchły. Woda po gotowaniu jaj jest u Huculów lekarstwem na ból oczu. Po spożyciu uczyty wielkanocnej tłuką Huculi jajka święcone, co przynosi szczęście, albo też toczą je po stole: czyje dalej poleci, ten wygrywa. Ale przy gotowaniu jaj wielkanocnych nie wolno mówić o zmarłych, bo to śmierć wnosi do domu.

Jaki jest związek malowanych jajek z Wielkanocą? Istnieje na ten temat szereg pięknych legend. Jedna z nich opowiada o rozpaczającej Magdalenie, której ukazał się Anioł, przyrzekający Zmartwychwstanie Pana. A gdy uradowana wróciła do domu, wszystkich jajka, przygotowane do jedzenia, przybrały kolor czerwony. Magdalena rozdała je apostołom, lecz jajka zamieniły się w ptaki... Inna zwów legenda mówi o biednym chłopu, niosącym na targ w koszyku jajka. Po drodze spotkał Chrystusa, dźwigającego krzyż. Chłop pomógł Zbawicielowi, za co spotkała go nagroda: jajka w koszyku stały się z białych czerwone.

Kolorowe jajka, zwane u nas malowanymi, pisankami, lub skrobaczkami, w zależności od sposobu, w jaki są ubarwione, odcane są szacunkiem. Lud obdarowuje nimi kusiędza, gospodarze — służbę, sąsiadki dają je sobie na szczęście. Jajka te przechowuje się długo w domu, lub zakopuje się w ogrodzie, lub w polu, co pomaga przy zbiorach, chronią od suszy, gradobicia i powodzi.

Na Podlasiu spieszą się wszyscy po Rezurekcji do domu, bo kto przedź przybędzie, u tego najpierwszy będzie sprzęt z pola. Tak samo na Białorusi i Pomorzu: kto najpierw siędzie do jadra, ten najpierw skńczy siębę. W Opoczyńskim zwów z Wielkanocą związane jest obowiązkowe upieczenie trzech bochenków chleba: jednego dla ubogich, drugiego dla sług kościelnych, a trzeci wraz z różgą poświęconą w Palmową Niedzielę obnosi się dokoła pola, potem dzieli się między bydło, a resztki zakopuje się. Wszystko to ma sprowadzać szczęście, urodzaj i zdrowie.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY

N	—	3	10	17	24
P	—	4	11	18	25
W	—	5	12	19	26
Ś	—	6	13	20	27
C	—	7	14	21	28
P	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

* 22-go przechodzi ze znaku Barana do znaku Byka.

Księżyc.

Nów — 6-go, o godz. 2.
Pierwsza kwadra — 14-go, o godz. 4.
Pełnia — 20-go, o godz. 22.
Ostatnia kwadra — 27-go, o godz. 16.

Planety.

Wenus świeci jasnym blaskiem na zachodzie przez 4 i pół godz., licząc od zachodu Słońca.

Jowisz widoczny od zmroku do świtu.
Saturn świeci na wschodzie, pojawiając się o 2 godz. przed Słońcem.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysł. od obrotu, osiągniętego w marcu 1932 r. przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysł. I—V kat., prowadzące prawidł. księgi handl. oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Miejskie:

Podatek od przedmiotów zbytku,
" od psów,
" szylków.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Kończyć zasiewy marcowe, spóźnione z racji opadów czy zbytnej wilgoci gleby, a więc kończyć siewy

owsa i jęczmienia, przystąpić do wywózki gnoju pod ziemniaki (o ile nie było gnoju na jesieni). Buraki siać i pielegnować; pszenicę i koniczynę drugoroczne bronować. Owsy i jęczmiona, grochy i marchew pielegnować i plewić od chwastów. Wsadzić sadzonki buraków na nasienie. W końcu miesiąca bronować i motykować ziemniaki. Robactwo polne tępić.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Kończyć sadzenie drzewek i krzewów. Stopniowo odkrywać morele, brzoskwinie, winorośl; stosować odpowiednie cięcia winorośli. Oczyszczyć truskawki, ewent. zasilić i ziemię między niemi wzruszyć. Powtórnie skropić drzewa płynami owad- i grzybobójczymi. Kończyć przeszczepianie. Leczyć pnie trącone mrozem przy pomocy odrostków korzeniowych. Sadzić truskawki.

W ogrodzie warzywnym. Siew do gruntu buraków; pikowanie i hartowanie warzyw w inspekcje. Rozpocząć sadzenie w gruncie kapusty, kalarepy; siew na rozsadniku kapustnych, rzodkiewki, sałaty. Kopcować szparagi. Kończyć roboty z poprzedniego miesiąca. Wietrzyć i cieniować inspeky. Zakładać szparagarnie.

W ogrodzie ozdobnym. Kończyć sadzenie drzew i krzewów. Kończyć przycinanie drzew i krzewów formowanych i żywopłotów. Zdjąć zupełnie okrycie z róż, ziemię zasilić i przekopać. Siać trawę, szykować kwietniki.

W pasiece. Przeglądać ule, oskrobać je i oczyścić, uregulować wyloty, w razie potrzeby podkarmiać. Siać rośliny miododajne.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W kwietniu wolno polować na dzikie kaczory.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Łna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Ciasteczka kruche. ½ kg. masła, ½ kg. cukru, 1 kg. mąki, 2 jaja, 1 paczka proszku do pieczenia, 2 gr. cynamonu w proszku. Wszystkie dodatki zmieszać, postawić na zimnie, potem cienko rozwałkować, wykrawać foremką małe ciastka i piec, póki się nie zrumienią.

Ciasteczka Piatkowe. 190 gr. mąki, 125 gr. cukru, 125 gr. masła. Masło zrumienić, ostudzić i zmieszać z pozostałymi dodatkami. Gdy ciasto jest już wygniecionie, robi się z niego małe orzeszki, kładzie na blachę i piecze w słabym piecu, póki się nie zrumienią. Gdy ciastka są już gotowe, winny się kruszyć jak piasek.

Krem kakaowy. 4 jaja, 200 gr. cukru, trochę utłuczonej wanilii, 50 gr. kakao, ½ litra wody, 10 listków żelatyny. Żółtka z cukrem i wanilią należy ubijać w ciągu 20 minut. Przedtem rozpuszcza się kakao w wodzie, oraz oddzielnie — białą żelatynę w wodzie. Wszystko dobrze ubijać, dodając potrochu piany. Po ubiciu nałożyć w szklaną salaterkę, przybrać kremem z bitej śmietanki i drobnymi herbatnikami.

Krem z kaszki. 1 litr mleka, 100 gr. cukru, kawałek skórki cytrynowej, 3—4 gorzkie migdały, 125 gr. kaszki. Mleko zagotować z cukrem, skórką i tartymi migdałami, następnie wsypać kaszkę, mieszając ciągle przez 10 minut na ogniu, poczem wylać w salaterkę szklaną.

Obwarzanki waniljowe. 300 gr. mąki i masła w kawałkach ½ kg., 100 gr. tartych migdałów, 100 gr. cukru. Wszystkie dodatki zmieszać, wygnieść i zrobić małe obwarzanki, piecze się je, póki się nie zrumienią.

PRZYSŁOWIA.

Pierwszy kwietnia, bajów pletnia.

Jeszcze w kwietniu zimno i na żaby i na baby i na las, lecz najwięcej na nas.

Kwiecień — plecień, bo plecie trochę zimą, trochę latem, a przepłata wszystko kwiatem.

Grzmot w kwietniu dobra nowina, już szron roślin nie pościna.

Jeśli w kwietniu posusza, nic się z ziemi nie rusza.

Gdy w końcu kwietnia deszcz rósi, polom błogostawieństwo przynosi.

Pogoda w kwietną niedzielę wróży urodzajów wiele.

Sadź ziemniaki w wilgę świętego Marka, to będzie pod krzakiem miarka.

Na świętego Marka sieje się ostatnia miarka.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	5.12	18.9	4.6	13.1
2	5.10	18.11	4.19	14.17

ZMIANA STRAŻY NAD ZIEMIĄ ŚWIĘTĄ.

Zmiana Straży nad Ziemią Świętą odbywa się w Jerozolimie z ceremoniałem równym wjazdowi monarchy w mury miasta. Powiewające na gmachach sztandary, bicie w dzwony, oficjalne przyjęcia przez miejscowe władze, oto nastroj, jaki stale towarzyszy uroczystości, odbywającej się ku końcowi Wielkiego Postu w klasztorze Zbawiciela, kwaterze głównej Zakonu Minorytów w Jerozolimie.

Pełnienie Straży nad Ziemią Świętą jest historycznym, dynastycznym przywilejem Zakonu O.O. Minorytów. Siega on powstaniem swoim siedm wieków wstecz. Właściwym inicjatorem i twórcą tej misji jest założyciel Zakonu O.O. Mi-
(d. c. str. 61).

1932

Kwiecień

Piątek

1

Teodora

Sobota

2

Franciszka

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
3	5.7	18.12	4.30	15.31
4	5.4	18.14	4.38	16.42
5	5.2	18.16	4.47	17.53
6	5.0	18.18	4.55	19.4
7	4.58	18.20	5.5	20.17
8	4.56	18.21	5.18	21.33
9	4.54	18.23	5.34	22.47

KACIK DLA PAŃ.

Dieta odchudzająca.

Trzech rzeczy musi się przedewszystkiem wyrzec kobieta, dbająca o ładną linję:

Chleba. Mast. Ziemniaków.

A oto, co może jeść, by nie głodząc się, zachować zgrabne kształty:

Śniadanie: filiżanka przegotowanej gorącej wody, potem filiżanka kawy ze śmietanką. Nic więcej!

Obiad: zupa jarzynowa, rosół z kury lub czysty buljon. O gęstej zupie na (d. c. str. 62).

1932
Kwiecień
Niedziela
3

Przew. Rysz.

Poniedziałek
4

Zw. N.M.P.

Wtorek
5

Wincentego

Środa
6

Celestyna

Czwartek
7

Epifaniasza

Piątek
8

Dionizego

Sobota
9

Marji Kleof.

(ze str. 60).

norytów, święty Franciszek z Assyżu, który na wiosnę r. 1219 powierzył losy swoje oraz jedenastu swoich towarzyszy wątlemu stateczkowi, uwożącemu ich z Ankonu ku brzegom Egiptu. Przybywszy na miejsce, udaje się św. Franciszek w stroju patniczym do obozu krzyżowców, oblegających miasto Damaszek i zaklina przywódców wojsk chrześcijańskich, aby odstąpili od planu stoczenia walnej bitwy z armją sultanską, przepowiadając porażkę. Nie zyskuje wszelako posłuchu. Kłeska, jaką w bitwie tej ponieśli rycerze krzyżowi, wykazała słuszność rady św. Franciszka, który, nie upadłszy jednak na duchu, postanowił rozstrzygnąć sam losy Ziemi Świętej w namiocie groźnego sultana Saracenów Meleka - el-Kamela.

Wychudzony, odziany w żebrackie łachmany, dociera do obozu muzułmańskiego i tutaj, w rozmowie z potężnym sultanem, siłą wymowy i wzroku sprawia, że sultan wydaje głośną dla franciszkańskich braci Minorytów, nadając im prawo trzymania Straży nad Grobem Chrystusa oraz nad innemi miejscami świętymi. Nadanie tego przywileju rozstrzygnęło sprawę powstania w Palestynie prowincji Serafickiej, Ziemi Świętej. Bracia Franciszkanie - Minoryci zatknęli na szczycie dzwonnicy jerozolimskiego swojego klasztoru chorągiew — pięć czerwonych krzyży w białym polu — która do dnia dzisiejszego powiewa tu podczas dni uroczystych.

Straż nad Ziemią Świętą jest pewnego rodzaju jednostką państwową. Mimo, że nie rozporządza ona wojskiem regularnem, posiada jednak prawa państwa autonomicznego, korzysta z przywilejów ekstraterytorjalności dyplomatycznej. Protektorat nad Ziemią Świętą stanowi — obok rozgalezionej działalności społeczno - filantropijnej — właściwą misję Zakonu Minorytów w Palestynie, przyczem władza Zakonu rozciąga się również i na wszystkie święte miejsca Syrii, Armenii, Egiptu i wyspy Cypru. Straż w liczbie pięciuset kapłanów i braci klasztornych rządzona jest przez Radę Najwyższą, złożoną z ośmiu członków

(ze str. 61)

śmietanie nawet nie myśleć! Jarzyny — zależnie od pory roku, ale bez śmietany. Danie mięsne: kawałek baraniny, kurczaka lub też rozbefu.

Deser: owoce duszone lub galaretką owocowa. Ciastka śmietankowe lub lody — najwyżej raz na miesiąc!

Kolacja: sałata lub jarzyna sezonowa i owoce. Filiżanka kawy.

Pomiędzy porami jedzenia nie jeść nigdy, gdy się czuje lekki głód, chleba ani bułek. Głód uspokaja jabłko lub inny owoc.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzien	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
10	4.51	18.25	5.56	23 58
11	4.48	18.17	6.29	—
12	4.46	18.28	7.17	1.1
13	4.44	18.30	8.21	1.51
14	4.42	18.31	9.37	2.26
15	4.40	18.33	11.2	2.52
16	4.38	18.35	12.30	3.10

AFGANISTAN

(patrz 10 kwietnia).

Afganistan leży pomiędzy Rosją azjatyką i Indiami brytyjskimi.

O wczesnej historii Afganów, wyprowadzających swój ród od króla Saula, wiemy bardzo mało. Jako państwo niepodległe, Afganistan rozpoczyna swoje istnienie w XVIII w., kiedy władzę zdobywa Ahmed Szach. Od tego czasu kraj oddany jest na pastwę walk o władzę królewską. W r. 1919 na tronie afgańskim zasiada Amanullah Jego daleko idące reformy polityczne, społeczne i wychowawcze wywołują bunt w kraju, i w r. 1929 Amanullah zmuszony jest abdykować. Przez krótki czas władzę dzierży przywódca zbuntowanych plemion, Habibullah. Obala go Nadir Chan, panujący do dziś dnia.

Kraj zajmuje przestrzeń ok. 650.000 km², ilość mieszkańców sięga 12 milionów. Stolicą Afganistanu jest Kabul.

HISZPANJA.

(patrz 14 kwietnia).

Okupowany od VIII w. przez Maurów półwysep Pirenejski ostatecznie oczyszcza od najeźdźców w r. 1492 Ferdynand I Aragoński. Klęska Maurów i zbiegające się z nią odkrycie Ameryki przyczyniają się do wspaniałego rozwoju Hiszpanji, która osiąga największą potęgę za Karola V i Filipa II Habsburgów. Po wygaśnięciu dynastji Austriackiej (1700), tron obejmuje dynastja Burbońska. Napoleon I wypędza Burbonów i osadza na tronie swego brata Józefa (1808). W roku 1814 Burbonowie znów wracają na tron który tracą wskutek rewolucji w r. 1868. Po regencji marszałka Serrano i krótkim panowaniu Amadeusza Sabaudzkiego (1870—1873), Hiszpanja przez dwa lata jest republiką. W roku 1875 Alfons XII Burboński, obalony republikę. Po regencji jego żony Krystyny panuje Alfons XIII, obalony wybuchem rewolucji w dniu 14 kwietnia 1831 roku. Tegę dnia proklamowano w Hiszpanji republikę.

Hiszpanja liczy przeszło 22 miliony mieszkańców na przestrzeni 497.881 km. kw.

1932

Kwiecień

Niedziela

Roczn. ur. Nadir Chana. 1885 r.

10

Ezechjela

Poniedz.

11

Leona W

Wtorek

12

Juljusza

Środa

13

Hermenegildy

Czwartek

Proklamowanie Republ. Hiszpańskiej, 1931 r.

14

Walerjana

Piątek

15

Anastazji

Sobota

16

Kaliksta

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
17	4.35	18.37	13.58	3.25
18	4.33	18.39	15.27	3.36
19	4.31	18.40	17.0	3.48
20	4.29	18.42	18.35	4.1
21	4.27	18.43	20.13	4.15
22	4.25	18.45	21.51	4.35
23	4.22	18.47	23.22	5.3

JAPONSKI KATECHIZM PIĘKNOŚCI.

Rąbek fryzury na czole podobny do księżycy, czoło — to lustro błyszczące, brwi — to sierpy świecące księżycy, nos — kielich kwiatu, oczy wilgotne jak rosa, wargi jak podarunek w czerwonym papierze, podbródek jak jaspis, szyja jak u żółwia, piersi — okrągłe i (d. c. str. 64).

1932
Kwiecień
Niedziela
17

Anoceta

Poniedziałek
18

Apoloniusza

Wtorek
19

Tymona

Zajęcie Wilna, 1919 r.

Środa
20

Teodora W

Czwartek
21

Anzelma

Piątek
22

Sotesa

Niemcy wprowadzają gazy trujące na froncie, 1915 r.

Sobota
23

Wojciecha

GAZY TRUJĄCE.

Gazy trujące, czyli bojowe, jest to szereg związków chemicznych, używanych w celu unieszkodliwienia przez zatrucie szeregów nieprzyjacielskich na froncie lub też w celu czynienia spustoszeń wśród ludności poza linią bojową. Po raz pierwszy zastosowali je Niemcy w bitwie pod Ypres (Belgia), w dniu 22 kwietnia 1915 roku. W dniu tym fala gazowego chloru, puszczona na okopy sprzymierzeńców, wytrąciła z szeregów w ciągu 5 minut 5.000 zabitych, tysiące chorych i wielu jeńców.

JAK DŁUGO MOŻNA GŁODOWAĆ?

Pijawka może głodować cały rok. Przedtem jednak wypić musi krew równą jej wadze w 5-krotnej ilości. Krew przetrwa 6 miesięcy, poczem uzyskuje takie zapasy tłuszczu, że może, jak wspomnieliśmy, rok głodować.

*

Ryby mogą z głodu utracić nawet do trzech czwartych ciała a będą żyły i normalnie pływały.

*

Pluskwa wytrzyma bez jedzenia do 6 lat.

*

Zaba może pościć cały rok.

*

Łosoś głoduje dobrowolnie trzy czwarte roku.

*

Mysz może obywać się bez jedzenia do 6 dni, gołąb tylko 11 dni, kondor do 40 dni, psy do 60 dni.

*

U zwierząt ssących wątroba, nerki i jelita zmniejszają się pod wpływem głodu do 60 proc., mięśnie do 50 proc., serwy do 20 proc. Tylko mlecz piersiowy i mózg nie szczupieją.

*

A człowiek? Może głodować najwyżej 75 dni. Zdarzył się taki wypadek.

(ze str. 63).

śnieżnobiałe, łokieć jak kurczak w jajku, kolano jak daktyl, łydka jak mięso węgorza, policzki czerwone jak paki kwiatu, plecy giętkie jak u tygrysa, przegub ręki wytworny i miękki jak u niemowlęcia, palce jak preciki kwiatowe, biodra jak wierzba kołysana wiatrem, gołeń jak u sarny, pięta jak okragła różowa śliwka.

KIEDY JAPONKA MILE WSPOMINA PRZESZŁOŚĆ?

Gdy w dzień deszczowy, samotnie siedząc, przegląda listy od kochanego kiedyś mężczyzny.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
24	4.20	18.49	—	5.45
25	4.18	18.51	0.32	6.47
26	4.16	18.52	1.21	8.3
27	4.14	18.54	1.52	9.27
28	4.12	18.56	2.13	10.48
29	4.10	18.58	2.27	12.6
30	4.8	18.59	2.39	13.20

PERSJA.

(patrz 24 kwietnia).

Za twórcę ongiś wielkiego państwa perskiego, które początkami swemi sięga VI w. przed Chr., należy uważać Cyrusa. Cyrus podbija Medów, Babilonję, zadaje klęskę Krezusowi, władcy Lidji, i zdobywa Azję Mniejszą. Syn jego, Kambizes, podbija Egipt. Za Darjusza I (521—485) państwo perskie stoi u szczytu potęgi. W r. 321 Persję, osłabioną wojnami z Grecją, podbija Aleksander Macedoński. W r. 226 po Chr. Persja uniezależnia się pod dynastją Sassanidów. Traci samodzielność w r. 636, podbita przez Arabów, którzy tu panują do r. 1220. Po tym okresie przechodzi pod panowanie Mongołów, które trwa do r. 1405.

Po okresach panowania Turków, Sefenidów (1499—1732) i Afganów, w r. 1779, tron zajmuje dynastia Kadżar, obalona przez Rezę Chana Pahlevi w r. 1925. W dniu 24 kwietnia 1926 r. Reza Chan uroczystie koronuje się na Szacha Persji.

Persja liczy ok. 9 milj. mieszk. na obszarze 1,645.000 km. kw. Stolicą Persji jest Teheran.

JAPONJA.

(patrz 29 kwietnia).

Od najwcześniejszych lat dzieje Japonji cechuje walka pomiędzy „szogunami”, dziedzicznymi wodzami naczelnymi i faktycznymi władcami kraju, a „mikadami”, władcami „de jure”. Walka ta trwa do roku 1868, kiedy cesarz Mutsuhito ostatecznie znosi „szogunat” i staje się rzeczywistym władcą Japonji.

Obecny cesarz Japonji, Hirohito, urodzony 29 kwietnia 1901 roku objął tron po śmierci swego ojca, Joszihito, w r. 1926.

Japonja (po japońsku Nippon, „kraj wschodzącego słońca”) leży na archipelagu wysp o ogólnej powierzchni 381.250 km. kw. Ludność Japonji sięga 65 miljonów mieszkańców.

1932

Kwiecień

Niedziela

24

Fidelisa

Święto narodowe Persji.

Poniedz.

25

Marka Ew.

Wtorek

26

Kłeta i Mared.

Środa

27

Teofila

Czwartek

28

Pawła od K.

Piątek

29

Piotra

Święto narodowe Japonji.

Sobota

30

Katarzyny

**KART
DO
GRY**

Syst. Fabr.

PIATNIKA

UŻYWAJĄ WYTWORNI GRACZE.

21 najważniejszych reguł brydża

1. Nie odzywaj się, nie mając 5 kart w jednym kolorze (w tem 2 „honorów”) i 2 „szybkich” lew (as, król, marjaż) w „bokach”. Jedynie w wypadku, gdy masz „koronkę”, możesz odezwać się bez „boków”.

*

2. Pierwsza odzywka musi być zawsze mocna, stanowi ona dalszą podstawę licytacji. Tylko wtedy, gdy już była jedna lub więcej odzywek, możesz odezwać się ze słabszym kolorem.

*

3. Gdy trzech powiedzieli „pas”, rozpocznij na czwartym ręku licytację tylko z naprawdę mocną kartą; w przeciwnym razie powiedz także „pas”.

*

4. Jeżeli masz dwa równie długie i mocne kolory, licytuj najpierw wyż-

szy, a jeżeli twój partner milczy, powiedz, gdy na ciebie przyjdzie kolej, niższy kolor.

*

5. Mów tylko jedno trefl lub karo choćbyś miał mocne „boki”; umożliwiasz w ten sposób twemu partnerowi licytowanie „bez atu”. Wymień natomiast od razu dwa trefl lub karo, gdy masz tylko bardzo silny jeden kolor (np. „koronkę”), a nie chcesz gry bez-
atutowej.

*

6. Jeżeli twój partner zalicytował „bez atu”, poprzecz go w tem, jeżeli masz „boki”; natomiast nigdy nie powiedz dwa w kolor, jeżeli prócz tego masz „boki”.

*

7. Gdy twój partner zalicytował „bez atu”, nie odzywaj się ze słabym kolorem; lepiej powiedzieć „pas”.

(d. c. str. 66).

(ze str. 65).

8. Gdy przeciwnicy licytują wysoką grę, nie popędzaj ich sztucznie w górę, chyba że z góry masz zamiar kontrować.

*

9. Nie kontruj, gdy przeciwnicy mogą na ten atak zarcagować skutecznie przez przerzucenie się na inny kolor.

*

10. Wyjdź z najwyższej karty, zaliczowanej przez twój partnera, chyba że w innym kolorze masz asa i króla. W tym wypadku zacznij grę od króla.

*

11. Zaniechaj wyjścia z „singeltona”, gdy nie masz powodu być następnej lewy atutem. Zachodzi to wtedy, gdy masz króla atutowego z jednym jeszcze atutem, lub damę z dwoma atutami, lub chłopca z trzema atutami.

*

12. Jeżeli twój partner nie licytował żadnego koloru, staraj się wyjść tak, abyś go nie wprawił w kłopot. Jeżeli nie masz „singeltona” lub asa i króla, zagraj kartę najmocniejszego koloru.

*

13. Nie wychodź z pod króla lub damy. Gdy masz trudne wyjście, zastanów się, czy nie należałoby wyjść z atuta. Nie wolno tego zrobić, gdy się ma „singeltona” w atucie.

*

14. Przy grze bezatutowej wyjdź z najwyższej karty, którą licytował twój partner. Chyba że masz inny długi

kolor, do którego masz więcej zaufania.

*

15. Jeżeli twój partner nie licytował a przeciwnicy grają bez atu, zagraj kartę twego najdłuższego koloru. Gdy masz kilka figur, zagraj odpowiednią figurę.

*

16. Nie zagraj nigdy karty, jeżeli wiesz, że w tym kolorze przeciwnicy nie mają ani jednej karty na stole i w rękę; wolno ci to zrobić, jeżeli na stole nicma więcej atutów.

*

17. Połóż na drugim rękę najniższą kartę danego koloru, na trzecim rękę najwyższą.

*

18. Nakryj na drugim rękę figurę wyższą figurą.

*

19. Jeżeli masz możliwość zrobić partię, nie narażaj jej szukaniem „nadródek”.

*

20. Nie atutuj, jeżeli to może narażać na szwank wynik rozgrywki. Często lepiej atutów na stole użyć do zabijania niskich kart w rękę; często też trzeba sobie przed atutowaniem „wyrobić” kolor na stole.

*

21. Zawsze należy zważać, by sobie nie zablokować długiego koloru. Jeżeli przeciwnik wygrywa asa w kolorze, w którym damę i chłopca masz na stole, zrzuć z ręki króla, abyś raz lub dwa mógł się dostać na stół.

JAK ZAPISYWAĆ PUNKTACJĘ?

I partja 30 punktów + 200 punktów.

II partja 40 punktów + 600 punktów.

Szlemik niezapowiedziany 200 punktów, szlemik zapowiedziany 1000 punktów.

Szlem niezapowiedziany 400 punktów, szlem zapowiedziany 2000 punktów.

Koronka z 4 „honorów” lub 3 asy 200 punktów, koronka z 5 „honorów” lub 4 asy 400 punktów, koronka skiadana 4 + 1 „honory” lub 3 + 1 asy 300 punktów.

JAK NAZYWAĆ KOLORY?

Mów „dik”, nie „piki”; „kier”, nie „coeur” (ker, kiery); „karo”, nie „ka-

ra”; „trell”, nie „tref” (nie trefy); „bez atu”, nie „bez atuta”.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY

N	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
W	3	10	17	24	31
Ś	4	11	18	25	—
C	5	12	19	26	—
P	6	13	20	27	—
S	7	14	21	28	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce,
23-go przechodzi ze znaku Byka do znaku Bliźniąt.

Księżyc.

Nów — 5-go, o godz. 19.

Pierwsza kwadra — 14-go, o godz. 15.

Pełnia — 20-go, o godz. 6.

Ostatnia kwadra — 27-go, o godz. 6.

Planety.

Wenus przyświeca stopniowo coraz krócej na zachodzie.

Mars pojawia się na wschodzie o świcie.

Jowisz widoczny o zmroku; zachodzi przed północą.

Saturn świeci na wschodzie, pojawiając się na 3 i pół godz. przed Słońcem.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek od nieruchom. miejskiej

Za I-szy kwartał roku bieżącego.

Przemysłowy:

1) Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w kwietniu 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysł. I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handl. oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

2) Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu za r. 1931 przez wszystkie przedsiębiorstwa handlowe i przemysł. oraz zajęcia przemysł. w wysokości kwot, wymienionych w nakazach płatniczych.

3) Do 15-go wpłata zaliczki za kw. I 1932 r. w wysokości $\frac{1}{3}$ kwoty podatku od obrotu za r. 1931 przez przedsiębiorstwa handl. i przem., nie prowadzące prawidłowych ksiąg handlowych, oraz zajęcia przemysłowe.

Miejskie:

Od lokali.

Od zbytku mieszkaniowego.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Bydło idzie na paszę pastwiskową. W końcu maja dostaje zieloną paszę ciętą (uważać, by nie było wzdęcia). Wywietrzyć i obieleć stajnie i obory. Nawóz pod uprawy jesienne lub ugorowe utłaczać i zlewać gnojówką w dzień ciepły. Ostatnie sadzenie ziemniaków. Buraki i marchew redlic, pastewną lekko obsypywać. Siał kukurydzę, mak, proso i fasolę późniejszą sadzić. Mieszanki na zielono kawałkami zasiewać. Ziemniaki wcześniej sadzone obsypywać; siał len, bulwę i konopie. Kosić osty i wykaszac drogi i rowy. Pchełki na kapuścianej rozsądzić i na rzepaku tępić.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. W razie suszy podlewać świeżo sadzone drzewa i krzewy, zabezpieczyć miski przed wysychaniem, zbierać kwiecień jabłkowca i monilje na wiśniach. Zakładać cpaski lepkie na pniach. Zbierać chrabąszcze. Szczepić koźuchówkę. Zasilać drzewa i krzewy w miarę potrzeby saletrą. Opryskiwać agrest roztworem sody. W razie przymrozków w czasie kwitnienia drzew palić ogniska z materiałów dymnych.

W ogrodzie warzywnym. Kończyć siewy i sadzenie. Powtarzać co 3 tygodnie siew rzodkiewki. W połowie miesiąca siał fasolę, kukurydzę i ogórki sadzić pomidory. Drugi siew grochu i kalafiorów na późno. Szykować paliki (i rafę) do pomidorów, tyczki do fasoli i grochu. Przerywać zbyt gęste wschody, dosadzać wypadnięte rozsady. Zbiór rabarbaru i szparagów.

W ogrodzie ozdobnym. Kończyć obsadzanie rabat i kwietników oraz siew kwiatów.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W maju wolno polować:

przez cały miesiąc, na dzikie kaczory;

od połowy miesiąca, na sarny-kozły.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom w czasie ochronnym.

PRZYSŁOWIA.

Witajże nam, maiczku, ze słowikiem
w gaiczku!

Każdy maja poranek, tęskliwy jest dla
kochanek, a w majowe wieczory człowiek
z miłości chory.

Deszczuk majowy i łyzy panny młodej
— nie długo trwałe.

Maj, maj, Boże daj, żeby słonko przy-
grzewało i deszczem popłakało, a zboże
na polu, wolne od kłokolu, będzie jako
gaj.

Grzmot w maju, sprzyja urodzaju.

Pierwszy maja poranek jest tęskli-
wy dla kochanek.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	4.6	19.1	2.48	14.32
2	4.4	19.2	2.56	15.43
3	4.3	19.4	3.5	16.54
4	4.1	19.5	3.15	18.6
5	3.59	19.7	3.26	19.20
6	3.57	19.9	3.41	20.35
7	3.55	19.11	4.2	21.49

KONSTYTUCJA 3 MAJA.

„Ustawa rządowa”, uchwalona 3.V.1791 roku na Sejmie Czteroletnim, była pierwszą Konstytucją polską w znaczeniu nowożytnym. Wniosła doniosłe zmiany ustrojowe, m.in.: 1) wprowadziła zasadę dziedziczności tronu, usuwając elekcję; pozbawiła króla prawa sankcji ustawodawczej; 2) Sejm dwuizbowy miał przeprowadzać rewizję Konstytucji co 25 lat; posłowie wybierani na 2 lata, umożliwiali zwołanie sejmiku w każdej chwili; 3) w zakresie ustroju społecznego, pozostawiając podział stanowy, jednocześnie przyznała szereg praw mieszczaństwu (nabywanie szlachectwa); włościan wzięła pod opiekę prawa i rządu 4) zniósła unję polsko-litewską, przeprowadzając całkowitą unifikację; 5) władzę wykonawczą oddała „Straży praw”, złożonej z króla, prymasa i 5 ministrów.

MEDAL ZASŁUGI 3 MAJA (1925 r.)
odznaka za wybitną pracę i osiągnięte
wyniki sportowe.

SAN MARINO.

Od imienia ubogiego kamieniarza Marino, rodem z Arbe, małej wyspy dalmackiej, który w początku IV w. przybył i osiadł w okolicach Rimini (włoska miejscowość klimatyczna nad Adriatykiem), nadano miniaturowemu terytorjum, z którego czasem powstało niezależne państwo, nazwę San Marino.

Obszar tej miniaturowej republiki — po Watykanie i Monako, najmniejszego państwa w Europie — wynosi ok. 61 km kw., ludność — przekracza 13.000. Leży ona między włoskimi prowincjami Forlì i Pesaro, w odległości kilku kilometrów od Adriatyku.

Na czele państwa stoi dwóch „kapitanów” (t. zw. „capitani regenti”), obieranych dwa razy rocznie. San Marino posiada własną małą armię i milicję. Językiem Sanmarinczyków jest włoski z narzeczem sanmarińskim.

DROBIAZGI OBYCZAJOWE.

Dekolty kobiece znane były na wyspie Krecie na 200 lat przed Chrystusem.

1932

M a j

Niedziela

1

Filipa i Jak.

Poniedz.

2

Zygmunta

Wtorek

3

Król. Kor. P.

Uchwalenie Konstytucji „3-go Ma-
ja”. 1791 r. (święto narodowe).

Środa

4

Florjana

Czwartek

5

Wniebowst.

Piątek

6

Jana w Oleju

Sobota

7

Domiceli

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
8	3.53	19.12	4.32	22.55
9	3.51	19.14	5.14	23.48
10	3.49	19.15	6.13	—
11	3.47	19.17	7.25	0.27
12	3.46	19.19	8.45	0.55
13	3.45	19.21	10.9	1.15
14	3.43	19.22	11.31	1.30

**KĄCIK DLA GOSPODYN.
KOMPOTY.**

Najprostszym i najtańszym sposobem jest robienie kompotów w zwykłych butelkach od wina. Należy je wymyć doskonale rozczynem wody, wypłukać kilkakrotnie i wysuszyć dokładnie w gorącym piecu. Korkuje się je zapomocą zwykłej maszyny wyparzonemi, gorącemi korkami, zawiązuje drutem lub mocnym szpagatem, aby przy gotowaniu kork nie wyskoczył. Owoce wraz z syropem nie powinny dochodzić do samego

(d. c. str. 70).

1932
M a j
Niedziela
8

Stanisława

Poniedziałek
9

Grzegorza

Wtorek
10

Antoniogo

Święto narodowe Rumunji.

Środa
11

Franciszka

Czwartek
12

Pankracego

Piątek
13

Serwacego

Sobota
14

Bonifacego

RUMUNJA.

(patrz 10 maja).

Pierwszym władcą połączonych pod nazwą Rumunji księstw Wołochji i Mołdawji (1861) był książę Aleksander Jan I. Naskutek rewolucji z 1866 r. książę Aleksander abdykuje na rzecz księcia Karola I (dynastia Hohenzollern - Sigmaringen). W roku 1877 Rumunja proklamuje swą niezależność od Turcji, a w roku 1881 Karol I koronuje się na króla. W roku 1914 królem Rumunji zostaje Ferdynand I. Jego syn, książę Karol II, zrzeka się w r. 1925 praw do tronu i opuszcza Rumunję. W roku 1930 wraca do kraju i zgodnie z aktem parlamentu rumuńskiego z 8 czerwca 1930, koronuje się na króla Rumunji.

EKWADOR.

Republika Ekwador, leżąca w północno - zachodniej części Ameryki Południowej, została ukonstytuowana 11 maja 1830 roku w następstwie wojny domowej, która rozdzieliła członków pierwotnej republiki Kolumbijskiej, utworzonej przez Bolívara.

Ekwador liczy ok. 2 i pół miliona mieszkańców, zajmując przestrzeń 451.180 km. kw. Stolicą republiki jest Quito.

DROBIAZGI OBYCZAJOWE.

Moratorium platnicze zna już prawo Hamurabiego, najstarszy kodeks świata. Na temat moratorium, a więc, w jakich granicach może być ono stosowane do dłużnika i w jakich warunkach — mówi paragraf 48 tego kodeksu.

*

Stupy reklamowe dla afiszy i reklam ulicznych znane były w dzisiejszej niemal formie w starożytności. Świadcza o tem zwałiska Herkulanum.

*

Weksle istniały w starożytnej Babilonii. Na 600 lat przed Chrystusem istniały sądowe zapisy hipoteczne. Znany był także w starożytności obrót czekowy i żyrowy, zbliżony do naszego.

(ze str. 69).

korka, należy pod nim pozostawić pustą przestrzeń mniej więcej trzy ctm. Butelki ustawia się w rondlu lub kotle głębokim, na podkładzie z siana lub starej ścierki. Pomiędzy butelki nakładą się też szczególnie siana, czy słomy, aby gotując się nie uderzały o siebie i nie pękały. Zalewa się butelki letnią wodą i zaczyna gotować, uważając, aby butelki po same szyjki były pogrążone w wodzie — jest to jeden z głównych warunków dokładnej sterylizacji. Gdy woda zawrze, gotujemy dalej od 15 do 20 min. Wobec tego, (d. c. str. 71).

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
15	3.41	19.24	13.0	1.43
16	3.40	19.25	14.27	1.54
17	3.39	19.26	15.58	2.5
18	3.37	19.28	17.33	1.18
19	3.36	19.29	19.12	2.35
20	3.34	19.31	20.47	2.58
21	3.33	19.33	22.10	3.33

NORWEGJA.

(patrz 17 maja).

Początki dziejów Norwegii łączą się z wyprawami Wikingów w połowie VIII w. na zachodnią Europę. Połączona pod koniec IX w. pod jednym berłem królewskim, w w. XIV, na mocy Unji Kalmarńskiej (1397), łączy się ze Szwecją i Danją. Królowie duńscy w okresie od 1450—1814 roku są jednocześnie królami Norwegii (Szwecja występuje z Unji w r. 1520). 17 maja 1814 r. ogłoszona zostaje Konstytucja Norweska, wzorowana na konstytucjach Ameryki, Francji (1791) i Hiszpanji (1812). W kilka miesięcy potem Norwegia przechodzi pod panowanie Szwecji, łącząc się z nią unją personalną. Nieznaski na tle konstytucyjnym doprowadzają w roku 1905 do zerwania unji, i Norwegia wybiera na króla ks. Karola duńskiego, syna króla duńskiego Fryderyka VIII. Nowoobranym królem panuje jako Haakon VII.

Terytorjum Norwegii obejmuje 323 793 km² z blisko 3 milj. mieszkańców. Stolicą kraju jest Oslo (dawniej Chrystiania).

JAK SZYBKO ROSNĄ SOSNY W MAJU.

Pewnemu leśnikowi norweskiemu udało się przy pomocy niezwykle precyzyjnych obliczeń wymierzyć godzinny wzrost młodych gałązek sosny. Powtarzając swoje miary o różnych porach dnia i w różnych miesiącach, doszedł szczęśliwy badacz do nader ciekawych wniosków, rzucających garść światła na życie roślin wogóle, a sosen w szczególności.

Otóż wydłużanie się gałęzi rozpoczyna się w maju, w czerwcu osiąga swe maksimum, a w ciągu lipca ustaje. Wydłużanie to odbywa się niejednakowo w różnych porach dnia, słabsze jest nad ranem, aniżeli po południu, a nawet przed wieczorem, natomiast około 20 godziny ustaje zupełnie, by znów się rozpocząć dopiero ze wschodem słońca. W ten sposób przyrost długości gałązek sosnowych wynosi 1,5 milimetra na godzinę w porze przedpołudniowej, a 2,7 milimetra na godzinę po południu. W połowie czerwca wzrost gałązek dochodzi do 27 milimetrów dziennie.

1932

M a j

Niedziela

15

Zesł. D. św.

Poniedziałek

16

Świąt. Jana N.

Wtorek

17

Paschalis

Święto narodowe Norwegii.

Środa

18

Feliksa

Czwartek

19

Piotra Ccl.

Piątek

20

Bernardyna

Sobota

21

Wiktora

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
22	3.32	19.34	23.11	4.28
23	3.30	19.35	23.51	5.40
24	3.29	19.37	—	7.3
25	3.28	19.38	0.16	8.29
26	3.27	19.39	0.33	9.51
27	3.26	19.40	0.46	11.7
28	3.25	19.42	0.56	12.21

1932
M a j
Niedziela
22

Św. Trójcy

Poniedz.
23

Dezyderego

Wtorek
24

Joanny

Środa
25

Grzegorza VII

Święto narodowe Argentyny.

Czwartek
26

Boże Ciało

Piątek
27

Bedy

Sobota
28

Augustyna

(ze str. 70).

że w butelkach możemy sterylizować tylko drobne owoce, ta ilość czasu zupełnie wystarcza. Kocioł z butelkami odsuwamy od ognia i dajemy wytygnąć nalezycie — butelki wyjęte z gorącej wody, popękająby natychmiast.

Ulep na kompot nie powinien być tak słodki, jak na konfitury. — na kwaśne bardzo owoce możemy brać od $\frac{1}{4}$ do $\frac{3}{4}$ klg. na litr wody, na słodkie — 400 gr. na litr wody wystarczy. Ulep należy zagotować, jaknajstaranniej zszumować, zlać w czyste porcelanowe naczynie i dać mu się ustać.

ZAKONY RYCERSKIE W POLSCE.

Po odrodzeniu państwowości polskiej powrócili do życia oprócz zakonów kościelnych również dawne zakony rycerskie, mające za sobą wielowiekową tradycję. Jednym z tych zakonów jest Zakon Maltański, założony w XI wieku dla prowadzenia walki o Ziemię Świętą i humanitarnej działalności szpitalniczej. Polscy kawalerowie Zakonu Maltańskiego stworzyli odrębne stowarzyszenie polskie tego Zakonu. Do Polski instytucja Zakonu Maltańskiego przedostała się w XVII wieku; istniał wtedy na ziemiach polskich dwa przeoraty maltańskie, poznański i stołowski.

Drugim zakonem rycerskim, mającym w Polsce jeszcze starsze tradycje od Zakonu Maltańskiego jest Zakon Rycerski Świętego Grobu. Założony został również w celach walki z Turkami i prowadzenia działalności dobroczynnej. W XIII wieku Zakon Św. Grobu otrzymał od Jaxv hr. na Miechowie bogatą darowiznę w postaci stu włości, miechowskich. Obecnie specjalnie ad hoc nowołana komisja podjęła pracę w celu stworzenia polskiej prowincji tego Zakonu. Protektorat nad tą działalnością przyjęli kardynałowie Hlond i Kakowski. Zakon Św. Grobu pozostaje obecnie pod bezpośrednim protektoratem stolicy apostolskiej a wielkim mistrzem Zakonu jest patriarcha jerozolimski. Mgr. Barlassina Zakon Św. Grobu postawił sobie m. in. za zadanie szerzenie katolicyzmu na Wschodzie oraz zakładanie placówek dobroczynnych.

ARGENTYNA.

(patrz 25 maja).

Do odkrytej w r. 1516 Argentyny wysłał król hiszpański w r. 1535 Don Pedra de Mendoza, który w tymże roku zakłada miasto Buenos Aires. 25 maja 1810 roku ludność Argentyny powstaje przeciwko rządowi Hiszpanów, a 9 lipca 1816 r. proklamuje swą niepodległość.

Ludność Argentyny zajmujące prawie 3 milj. km², przekracza 11 milionów. Stolicą jest Buenos Aires, port przy ujściu La Platy do Atlantyku.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Krem z ryżu z czekoladą. 150 gr. ryżu, $\frac{2}{3}$ litra mleka, szczypta soli, 40 gr. cukru, 3 listki białej żelatyny, $\frac{3}{4}$ litra kremowej bitej śmietanki, 250 gr. czekolady. W lekko osłodzonym mleku ugotować ryż na gęsto. Po ostudzeniu dodać rozpuszczoną żelatynę i bitą śmietankę, mieszając ciągle. Jednocześnie rozpuszczać się w małym garnuszku, który należy wstawić w gotującą wodę, połamana czekolada, bez dodania jednak wody, mieszając, by się nie przypaliła. Następnie kładzie się w wypłukaną formę warstwę ryżu i warstwę czekolady.

PRZYSŁOWIA.

Wody w maju stojące, szkodę przynoszą łące.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
29	3.24	19.44	1.4	13.32
30	3.23	19.45	1.13	14.42
31	3.22	19.46	1.23	15.54

PAPIEŻ PIUS XI.

(patrz 31 maja).

Papież Pius XI urodził się 31 maja 1857 roku jako Achilles Ratti.

Pierwsze święcenia otrzymuje w r. 1879. W r. 1919 ks. Ratti zostaje Nuncjuszem Apostolskim w Polsce, w 1920 — arcybiskupem, w 1921 — kardynałem, a 6 lutego 1922 r. — papieżem.

(patrz również str. 44).

1932

M a j

Niedziela

29

Marji Magd.

Poniedział.

30

Feliksa

Wtorek

31

Anieli

Rocznica ur. papieża Piusa XI, 1857 r.

Myśliwi w anegdocie

„POLOWAĆ WZBRONIONO“

ZE STRACHU.

Kaczkowski jest zawołanym myśliwym, a przytem ma nadzwyczajne szczęście. Wszyscy mu zazdroszczą jego niebawiałych trofeów.

— Gdzie, u diabła — zagadnął go pewnego dnia jeden z myśliwych — znajdujesz taką wspaniałą zwierzynę?

— Powiem ci, ale nie zdradź mnie. Więc słuchaj uważnie. Pójdiesz w kierunku „Zabiego Dołu“. W pewnej chwili ujrzysz przy drodze tabliczkę z napisem: „Droga prywatna. Przejście wzbronione“. Pójdiesz dalej właśnie tą drogą, aż wkońcu znajdziesz się przed wysokim żywopłotem, na którym znów ujrzysz tabliczkę z napisami: „Ostrożnie! Wściekłe psy!“ Na szczęście, przez żywopłot uda ci się z łatwością przejść. Psów nie bój się, bo ich tam wcale niema. Pójdiesz wzdłuż płotu z drugiej strony, aż do rzeczki, na której jest mały mostek, a na nim słupek z tabliczką: „Przejście wzbronione“. Przejdiesz więc przez ten mostek i pójdiesz prosto do pobliskiego lasu. Przy wejściu do tego lasu znajdziesz co kilka kroków napisy: „Polować wzbroniono!“ To właśnie tam jest ten raj zwierzęcy.

ZAPÓŹNO.

Spotykają się dwaj myśliwi.

— Wie, pan, panie Antoni, byłem wczoraj na polowaniu, upolowałem zająca: waży, moje szlacheckie słowo, całe dziesięć kilo!

— O, to nie w porównaniu z moim zającem, którego upolowałem przedwczoraj. Mój zając, daje panu słowo — a wie pan, panie Teofilu, że nie kłamię nigdy — otóż, mój zając ważył piętnaście kilo!

Pan Teofil drapie się zniesznany w ucho:

— Ach, panie Antoni! Żałuję, że zacząłem mówić pierwszy...

Kaczkowski po całodziennem polowaniu wraca do domu. Z jego torby myśliwskiej wygląda wspaniały zając.

— No, raz przynajmniej będziemy mieli dobry pacztek — mówi do swej żony, zacierając ręce z zadowolenia.

Pani Kaczkowska bierze zająca, obraca go na wszystkie strony, wreszcie wykrzykuje:

— Al, on nawet nie jest ranny? W jaki sposób zabiłeś go?

Zawołanemu myśliwemu nigdy nie brak wykrętów, to też Kaczkowski odpowiada ze spokojem:

— Biedaczek, ujrzawszy mnie, umarł ze strachu...

PACJENT.

Pan X, znany jest jako lekarz i wielbiciel polowania. Ma pecha, co prawda, — jego pacjenci często umierają, z polowania wraca zawsze bez zwierzyny, mimo to jednak i praktyki lekarskiej nie przerywa, i z polowań nie rezygnuje.

Pewnego razu zaproszono go na polowanie z naganką. Pan X. strzela, strzela, ale bez skutku.

Naganiacze krzyczą:

— Zając! zając!...

Doktor celuje, strzela... chybia.

W chwilę potem znów okrzyk:

— Kuropatwa! kuropatwa!...

Doktor celuje, strzela... i chybia.

Żal się zrobiło jednemu z naganiaczy niefortunnego lekarza, i w chwili, gdy w pobliżu ukazał się bażant, krzyknął:

— Pacjent! pacjent!...

Doktor strzelił, tym razem trafił.

7 cudów świata

KOLOS RODYSKI.

Kolos Rodyjski został wzniesiony przez Rodyjczyków na cześć Apollina. Jak głosi tradycja, posąg ten jest dziełem słynnego rzeźbiarza greckiego, Charesa (IV w. przed Chr.), ucznia Lizyppa. Posąg Apollina stał przy wejściu do portu Rodyjskiego, a był podobno tak wielki, że pomiędzy jego nogami przepływały okręty. Trzęsienie ziemi w r. 224 przed Chr. niszczyło zupełnie posąg, którego części prawie po 1000 latach zostały sprzedane przez Saracenów jakiemuś Żydowi. O wielkości tego posągu świadczą liczba 900 wielbłądów, które załadowano do przeniesienia szczątków kolosa.

MAUZOLEUM.

Nazwa „mauzoleum“ pochodzi od imienia władcy Karji (Azja Mniejsza), Mauzolusa. Jemu to, w r. 353 przed Chr. wzniosła jego siostra i żona, Artemizja, wspaniałą grobowiec, w którym umieściła prochy swego męża. Podstawa grobowca zrobiona była z malachitu, oprawnego w marmur. Na marmurowych ścianach grobowca wyrzeźbione były wspaniałe postaci ludzi i koni. Część szczątków tego grobowca przewieziono w r. 1859 do Anglii i umieszczono w Muzeum Brytyjskim w Londynie.

ŚWIATYNIA ARTEMIDY W EFEZIE.

W Efezie, słynnym starożytnym mieście Jońskim, którego ruiny dziś jeszcze można oglądać (w pobliżu Smyrny), około r. 350 przed Chr. rozpoczęto ku czci Artemidy budowę świątyni, uznanej za jeden z siedmiu cudów świata. Budowa trwała 220 lat. Świątynia miała 425 stóp długości i 220 szerokości.

POSĄG ZEUSA NA OLIMPIE.

Posąg Zeusa na Olimpie był dziełem największego rzeźbiarza Grecji, Fidjasza. Posąg ukuty z kości słonio-

wej i ze złota, wyobrażał króla bogów siedzącego na tronie, pomyslanym jako dekoracja rzeźbiarska. Oprócz monet starogreckiej Elidy, na których wyobrażony jest ten wspaniały posąg Zeusa, niema dzisiaj innych śladów wielkiego dzieła Fidjasza.

LATARNIA MORSKA NA WYSPIE FAROS.

Za cud starożytnego świata uznano również latarnię morską, wzniesioną na wyspie Faros u wejścia do wielkiego portu Aleksandrii. Budowę, rozpoczętą za Ptolomeusza I (323 — 283 przed Chr.), ukończono za Ptolomeusza Filadelfa (285 — 247 przed Chr.).

Wieża latarni, o kwadratowej podstawie, miała 100 stóp wysokości.

Trzęsienie ziemi w czternastych latach XIV w. całkowicie niszczyło latarnię morską na Faros, znaną pod nazwą Aleksandryjskiej latarni.

PIRAMIDY EGIPSKIE.

Piramidy egipskie, a z nich najslawniejsza piramida Cheopsa, od wieków są przedmiotem niegasnącego podziwu i zainteresowania. Nazwa „piramida“ pochodzi od greckiej formy „pyramides“, mylnie zastosowanej przez Greków do określenia całości grobowców egipskich, gdyż słowem „pir - em - us“ Egipcjanie nazywali tylko ich wysokość. Zgodnie z Herodotem, Egipcjanie uważali kształt piramid jako emblemat życia ludzkiego: szeroka podstawa oznaczała początek życia, koniec zaś życia symbolizowało zakończenie budowy i dlatego właśnie formę piramid nadano grobowcom faraonów.

OGRODY WISZĄCE SEMIRAMIDY.

Semiramida, legendarna królowa Babilonu, kazała ozdobić stolicę swego państwa wiszącymi ogrodami, których piękno zyskało im nazwę jednego z cudów starożytnego świata. Wspaniałe ogrody Semiramidy, zdobiące pałace królewskie, przetrwały jedynie w pamięci ludzkiej.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	5	12	19	25
P	—	6	13	20	27
W	—	7	14	21	28
Ś	1	8	15	22	23
C	2	9	16	23	30
P	3	10	17	24	—
S	4	11	18	25	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

21-go przechodzi ze znaku Bliźniąt do znaku Raka.

Księżyc.

Nów — 4-go, o godz. 10.

Pierwsza kwadra — 11-go, o godz. 23.

Pełnia — 19-go, o godz. 14.

Ostatnia kwadra — 25-go, o godz. 22.

Planety.

Merkury widoczny w drugiej połowie miesiąca na zachodzie o zmierzchu.

Wenus przyswiera coraz krócej wieczorami na zachodzie, by pod koniec miesiąca zniknąć w promieniach zmierzchu.

Mars świeci coraz dłużej na wschodzie o świcie.

Jowisz pojawia się na zachodzie, zachodząc przed północą.

Saturn pojawia się na wschodzie o god. 22, świecąc do rana.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysł. od obrotu osiągniętego w maju 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysł. I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handl. oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Obredlać i, gdzie tylko obsycha, graczyć w uprawach rzędowych. Nie ustawać z pieleniem chwastów, tak w okopowych jak i w jarych zasiewach. Oset wycinać lub zasypywać kaimit. Rozpocząć uprawę ugorów, podorując płyciutko, poczem wałowić (w suche dni) i bronować. Wał przyspiesza podsiękanie i wzejście chwastów, brona przerywa podsiękanie. Zasiewać mieszaniki na jesienny okres. Na suchych piaskach siać łubin żółty. Na lepszych czas siać len

i proso do 15-go. Kończyć sprzęt siana i kończyn; łąki kompostem nawzić, a przedtem drapać skaryfikatorem. Dołancować bułwnik, wsiać lubin w bulwę i w ziemniaki na piasku.

Krowom dodawać otrąb i makucho. Cielętom przy dużym ruchu dawać owsa.

Na śpichrzu wykadzić siarką lub formaliną, od czego ginie wołek zbożowy. W oborze siać dobrze pod bydło, aby było dużo nawozu.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Po skończonem kwitnieniu trzeciokrotne skrapianie płynami owado- i grzybobójczymi. Zabezpieczać czereśnie przed wróblami. Zbiór czereśni. Zabezpieczyć truskawki przed zabrudzeniem ziemią, usuwać w truskawkach „wasy” czyli rozłogi. Zbiór z ogonkami, nie dotykając owocu palcami; od razu segregować. Uszczykiwać winorośl. Dac podpory pod gałęzie zbyt obciążone owocem. Odpowiednio zwalczać plamy i wszelkie choroby na krzewach owocowych.

W ogrodzie warzywnym. Palikować pomidory i fasolę. Pleć ręcznie i pląnetem zawsze w porę. Obsypywać kapustę, kalafior i pomidory. Wzruszać ziemię, zwłaszcza po ulewnym deszczu. Niszczyć jajeczka bielinka kapustnika, opryskiwać pomidory w razie choroby na liściach. Cieniować kalafior. Przecinać i przywiązywać pomidory. Kapustne zasilać głównie saletrą lub rozcieńczoną gnojówką. Zbiór grochu.

W ogrodzie ozdobnym. Kosić trawniki. Rozpocząć oczkowanie róż na żywe oczko. Usuwać przekwitające kwiatniki, zakładać nowe. Pleć świeże trawniki.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W czerwcu wolno polować: na sarny-kozły.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

KONFITURY.

Czereśnie Czereśnie są białe, czerwone i czarne i wszystkie dają ładną konfiturę. Należy wybierać owoce nieprzejrzałe i niepobite. Po wydrylowaniu skropić obficie sokiem cytrynowym, aby nie czerniały. Na kilo owocu wziąć kilo cukru. Ugotować ulep, biorąc 2 i ½ szklanki wody na kilo cukru, wsypać czereśnie, raz mocno zagotować, dalej smażyć na bardzo wolnym ogniu, potrząsając miedniczką. Gdy syrop zacznie gęstnieć, a owoce staną się przezroczyste, odstawić. Czereśnie można zastudzić w miedniczce i zasłgnięte składać do słoików. Tak samo smaży się lutówki, szklanki i zwykłe czarne wiśnie, nie potrzeba ich jednak po wydrylowaniu skrapiać cytryną i można, o ile są kwaśniejsze od czereśni, na kilo owocu brać półtora kilo cukru.

Poziomki i truskawki. Poziomki leśne i ogrodowe, truskawki czerwone, różowe, ananasowe i truskawki i poziomki białe smaży się wszystkie w jednakowy sposób. Jako owoce delikatne i łatwo się rozgotowujące, należy je przed smażeniem skropić obficie spirytusem i postrzącać tak parę godzin. Na kilo owocu bierzemy od półtora do dwu kilo cukru.

PRZYSŁOWIA.

Czerwiec — przerwiec, bo przerwy gospodarę, aż do żniwa.

W czerwcu gorącego lata, najzdrowsza bywa salata; wina jeśli być nie może, piwo chłodne pij, nieboże!

Czerwiec, gdy zagrzmi, gdzie zoroze zachodzą, ryby się znacznie i obficie rodzą.

W czerwcu to się lega, co się przedtem sprząga.

Gdy się Jaś rozplacze, Matka nie utuli, to będzie Jaś płakał do świętej Urszuli.

Jaki dzień w Boże Ciało, takich dni potem niemało.

Na świętego Wita zboże zakwita.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	3 21	19.47	1.34	17.8
2	3.20	19.48	1.48	18.23
3	3.19	19.49	2 7	19.37
4	3 19	19.50	2 34	20.46

KRÓL JERZY V

(patrz 3 czerwca).

Jerzy Fryderyk Ernest Albert jak brzmia imiona króla angielskiego — urodził się dnia 3 czerwca 1865 r., jako drugi syn króla Edwarda VII. Dziedzictwo tronu angielskiego przechodzi na niego po śmierci jego starszego brata w roku 1892. Tron obejmuje dnia 6 maja 1910 r., po śmierci Edwarda VII. W rok później, 22 czerwca, odbywa się uroczysta koronacja Jerzego V w Opactwie Westminsterskim na „króla W. Brytanji, Irlandji i Brytyjskich Dominjów Zamorskich”. Tegoż roku, w dniu 12 grudnia, Jerzy V zostaje koronowany w Delhi na cesarza Indji.

Król Jerzy V kontynuuje rządy dynastji Sasko-Koburgskiej, zapoczątkowanej przez małżeństwo królowej Wiktorji z ks. Albertem Sachsen-Koburg. W r. 1917 król proklamuje uroczyste nową nazwę dynastji, a mianowicie „Windsor”.

Nazwa dynastji „Windsor” pochodzi od zamku Windsor, którego istnienie datuje się od Wilhelma Zdobywcy (1066 r.) założyciela dynastji Normandzkiej. Zamek ten przez blisko 1000 lat był rezydencją brytyjskich suwerenów.

1932

Czerwiec

Środa

1

Jakóba

Czwartek

2

Marcelina

Piątek

3

Erazma

Święto narodowe W. Brytanji.

Sobota

4

Franciszka

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
5	3.18	19 51	3.13	21.44
6	3.17	19.52	4.7	22.28
7	3.16	19.53	5.16	22.59
8	3.16	19.54	6.35	23.20
9	3.15	19.55	7.57	23.37
10	3.15	19.56	9.50	23.50
11	3.15	19.56	10.44	—

(ze str. 76).

Ulep się robi b. gęsty (półtorej szklanki wody do kilo cukru), wrzucić doń owoce, zagotować raz na silnym ogniu, poczem dosmażać na b. wolnym. Co 10 min. odstawiać miedniczkę od ognia i trzymać tak przez kilka minut — przez ten czas owoce wypełniają się syropem. Szumować b. ostrożnie i tylko w czasie, gdy miedniczka nie jest na ogniu. Gdy owoce stają się przezroczyste, odstawić, zastudzić w miedniczce i zimne przelozżyć do niezbyt dużych słoików, które zawiązać szczelnie pergaminem.

1932
Czerwiec
Niedziela
5

Bonifacego

Poniedz.
6

Norberta

Włroczk
7

Roberta

Środa
8

Medarda

Czwartek
9

Felicjana

Piątek
10

Małgorzaty

Sobota
11

Barnaby

WALCZYMY Z MUCEMAMI.

Mucha zanieczyszcza pokarmy, przenosi zarazki tyfusu, cholery, dżynterji i innych chorób. Każda z 6 łapek muchy zakończona jest dwiema łepkami poduszczykami, na których mucha może przenieść 66.000.000 mikrobów.

Według obliczeń, mucha, zjawiająca się w kwietniu, do 30 września, rozmnoży się w dziesięciu pokoleniach do 336 trylionów.

PSY JAKO AKTORZY FILMOWI.

W dolinie San Fernando, w Los Angeles, na specjalnem terytorjum mieszka grupa artystów - psów. Jest ich około 40. Młodzi „aktorzy” pilnie strzeżeni, żyją tylko „pro arte”: nie wiedzą, co to jest nocne życie, kabarety, przyjęcia, alkohol... Kładą się spać o zachodzie słońca, wstają o świcie, codziennie odbywają ćwiczenia, studjują swoje role. Nie wszyscy są nowicjuszami. Są wśród nich i tacy, którzy mają już wyrobioną sławę i swych wielbicieli, którym wysyłają swoje podobizny z... podpisami.

Każdy pies ma swoją garderobę, i lepiej nie próbować pozwolić innemu psu ją zająć. Kostjmy skrojone są dokładnie na miarę, jest ich przeszło 1.000.

Dzięki zachowywaniu wszelkich środków sanitarnych i higienicznych, nie zdarza się nigdy, by pies - aktor w czasie gry miał ochotę podrapać się w ucho, lub gdzieindziej. Specjalne urządzenia regulują temperaturę zimą lub latem, aby mali aktorzy mogli pracować w jak najodpowiedniejszej atmosferze.

Obecnie nastąpiła pewna inowacja w „psich” filmach. Dotychczas ich „mowa” ograniczała się do „hau-hau”, teraz ludzie za nich mówią. Nagrywa się filmy „nieme”, a potem uzupełnia się je dźwiękowo. Nielatwą jest rzeczą dobieranie aktorów - ludzi, których głosy mają naśladować psy, będące, vice versa, portretami ludzkich istot. Opowiadają o pewnej dziewczynie, która przez długie lata starała się o engagement do filmu, w końcu otrzymała je, ale w „charakterze” psa.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

KOMPOT

(patrz str. 69).

Truskawki. Wybrać najdorodniejsze, nieprzejrzałe owoce, nożyczkami uciąć ogonki i listki, b. szczelnie, nie gniotąc jednak, ułożyć w słoje lub kompotjery. Ulep na truskawki należy ugotować tak gęsty, aby zdmuchnięty z widelca, ciągnął się w nitkę. Ciepławym jeszcze ulepem zalewa się truskawki, daje im zupełnie wystygnąć i wtedy dopiero nakłada się krążek gumowy i pokrywkę. Gotuje się truskawki 15 minut od chwili zagotowania wody.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
12	3.14	19.57	12.8	0.1
13	3.14	19.57	13.34	0.12
14	3.14	19.58	15.3	0.24
15	3.14	19.59	16.37	0.38
16	3.14	19.59	18.13	0.58
17	3.14	19.59	19.43	1.26
18	3.14	20.0	20.55	2.10

JAK I KIEDY POWSTAŁY MONETY.

Przed tysiącami lat pieniądz - moneta nieznany był ludzkości. Handel odbywał się na drodze wymiany produktu za produkt, towaru za towar. Stopniowo tylko poczęło ułatwiać sobie wymianę towarów, produktów wzajemian za pewną ilość metalu. Pierwsze pieniądze, które się pojawiły w użyciu i obiegu dalekie jeszcze były pod względem swej formy od tego, co nazywamy monetą. Były to kawałki metalu, oceniane w swej wartości według ich wagi.

Dokładna data wejścia w użycie monet nie jest znana, ale rozpowszechniony pogląd przypisuje użycie monet Grekom, którzy bili je na 700 lat przed Chrystusem.

Po Grekach przejęli sztukę bicia monet Rzymianie. W czasie wielkiej wędrówki ludów wybijano również monety, ale bardziej prymitywne niż rzymskie. W XII w. bito monety w Niemczech, przeważnie srebrne. Monety te były tylko jednostronnie wybijane, t. j. druga strona była gładka, bez cyfr, napisów i płasko-rzeźb.

W połowie XIV wieku bito już prawie wszędzie monety złote i srebrne obustronne. Pojawiły się guldeny złote, cekiny, grosze czeskie.

SZWECJA

(patrz 16 czerwca).

Panującą obecnie dynastję w Szwecji zapoczątkował marszałek Bernadotte, ks. Ponte Corvo, wybrany przez parlament szwedzki na króla w 1810 r. Marszałek Bernadotte wstąpił na tron jako Karol XIV w 1818 r. Po jego śmierci objął tron jego jedyny syn Oskar II, który panował od 1844 do 1859 r. Jego najstarszy syn, Karol XV, umiera w r. 1872 bez następców męskich, wobec czego korona przeszła do jego brata, Oskara II, ojca obecnego króla Gustawa V. Gustaw V urodził się 16 czerwca 1858 r., wstąpił na tron po śmierci swego ojca, w dniu 8 grudnia 1907 r.

Terytorjum Szwecji obejmuje 439.382 km², ludność przekracza 6 milj. Stolicą Szwecji jest Sztokholm, port nad Bałtykiem.

1932

Czerwiec

Niedziela

12

Serca Jezus.

Poniedz.

13

Antoniego Pad.

Wtorek

14

Bazylego

Środa

15

Modesta

Czwartek

16

Benona

Święto narodowe Szwecji.

Piątek

17

Inocentego

Sobota

18

Marka

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
19	3.14	20.0	21.44	3.16
20	3.14	20.0	22.16	4.36
21	3.14	20.1	22.36	6.3
22	3.15	20.1	22.51	7.28
23	3.15	20.1	23.3	8.49
24	3.15	20.1	23.12	10.5
25	3.16	20.1	23.21	11.18

1932

Czerwiec

Niedziela

19

Gerw. i Prot.

Poniedziałek

20

Sylwester

Wtorek

21

Alojzego G.

Środa

22

Paulina

Czwartek

23

Agrypiny

Piątek

24

Jana Chrzciciela

Sobota

25

Prospiera

Objęcie przez Polskę G. Śląska, 1922 r.

Ustanowienie „Krzyża Zasługi”, 1923 r.

CERZEDY ŚWETOJANSKIE.

Ze wszystkich obrzędów ludowych do najstarszych i najbardziej uroczajonych należą obchody w wigilię św. Jana. Różnią się one w różnych okolicach, różnie zwane — wszystkie jednak niewątpliwie są pozostałościami po świecie pogańskim, związanym z kultem słońca. Dziś pozostała tradycja, wymierzająca z każdym rokiem, obrzędów jest coraz mniej, a wiązki zeszły prosto do rzedu zabawy ludowej.

Wigilia św. Jana, Sobótki, czyli, jak w niektórych okolicach Polski mówią, Kupalnicki uważane były i są do dzisiaj przez nasz lud za szczególnie się do wróżb nadające. Jest to wieczór, kiedy rozpętują się wszelkie złe moce, ale też jedyny moment do skutecznego ich zwalczania. Wtedy to należy szukać czarodziejskiego kwiatu paproci, ziół leczniczych, które, zebrane tego wieczora, mają osobliwe właściwości. Specjalnie używaniem zioła w Sobótki jest bylica.

Wieniec się nią bydlę, ludzie przewiązuja się nią w pasie, co ma chronić od bólów w krzyżu i kościach przez cały rok. Dawniej bydlę, ubrane bylicą, przepędzane było przez ogień, który uświęcał i oczyszczał wszystko. W pogańskich jeszcze czasach gasiło się ogień, utrzymywany cały rok, potem zaś zapalało się nowy, jako symbol rozpoczęcia nowej ery, oczyszczonej i radości. Przy ogniskach, rozpalałych nad brzołami uroczysty i rzek, zbierali się starzy i młodzi. Starzy zasiadali wokół, przy szczepkach wódki i jadła, a młodzi, zwłaszcza młodzież męska, skakali przez ogień, śpiewając pieśni obrzędowe.

Gospodynie i dziewczęta wrzucały w ogień, rozniecony pod gołym niebem, różne zioła, aby odpędzić uroki. Ziele bylicy, spalone w ogniu, miało odgonić urok od krów, które pod ziemią oczami dawały zamało mleka. Rzucano także szalwę, mięte, rutę i inne zioła. W różnych częściach Polski różne przytem śpiewano pieśni, jak to:

Niechaj ruta w ogniu trzeszczy,
Czarownica w ogniu wrzeszczy,
Niech bylicy gałąz pęka,
Czarownica w ogniu tęka,
Myśmy przyszły tu zdaleka,
Nie zabiorą już nam mleka.

Wraz z ziołami w ogniu miały zginąć wszelkie czary, rzucone rzekomo przez (d. c. str. 80).

KRZYŻ ZASŁUGI (23.VI.1923) odznaka dla

cywilnych i wojskowych za wybitne zasługi w czasie pokoju. Krzyż Zasługi posiada 3 stopnie: I Krzyż złoty, II Krzyż srebrny, III Krzyż brązowy. Może być nadany czterokrotnie w każdym stopniu, oznacza się to paskami odpowiedniego metalu na

wstążce ciemno - amarantowej z niebieskimi prążkami na brzegach.

Złoty krzyż nadaje Prezydent, Srebrny i Brązowy — prezes Rady Ministrów.

TRAKTAT WERSALSKI.

Niemcy, pobite przez wojska aliantów, zawarli z przeciwnikami rozejm 11 listopada 1918 r., a następnie pokój, t. zw. „wersalski“, 28 czerwca 1919 r., ratyfikowany 10 stycznia 1920 r.

Z postanowień pokojowego Traktatu Wersalskiego jako najważniejsze należy wymienić: utworzenie Ligi Narodów, ustalenie granic wschodnich Francji (Alzacja i Lotaryngja), ustalenie granic zachodnich Polski, wyznaczenie plebiscytu na Śląsku i w Prusach Wschodnich.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
26	3.16	20.1	23.30	12.29
27	3.16	20.1	23.40	13.41
28	3.17	20.1	23.53	14.53
29	3.17	20.1	—	16.18
30	3.18	20.1	0.10	17.23

(ze str. 79).

czarownice, i uroki — jeśli ktoś spojrzal „złem okiem“. Po powrocie do domu babby rzuciły resztki niespalonych ziół koło chaty, obory, chlewu, stodoły, aby się dobrze działo przez cały rok.

Zwyczaj puszczania wianków na wodę i wrózenia z nich jest bodaj najsilniejszy ze wszystkich obrzędów świętojańskich. Zachował się bowiem nie tylko po wsiach, ale i po miastach, gdzie tylko jest jakakolwiek woda. Połączone to jest teraz zwykle z zabawą, urozaicheniami, fajerkami, przejażdżkami łódką i t. p., na wsi jednak traktuje się to poważniej, obrzędowo, a dziewczęta wróżą sobie, czy dostaną męża i jakiego. Jeżeli wianki, puszczane przez dziewczynę i przez chłopca, spotykają się, to wróżono im, że się rychło pobiorą. Pieśni najrozmaitszych istnieją przytem bez liku, z różnymi warjantami w różnych stronach Polski.

NEPAL

(patrz 30 czerwca).

Królestwo w Himalajach, graniczące na półn. z Tybetem, na wschodzie z Sikkimem, na półd. i zach. z Indjami Brytyjskiem.

Pierwotni mieszkańcy Nepalu, tatarskiego pochodzenia, zostali podbici w drugiej połowie XVIII w. przez Gorków, rodem z indyjskiej Radżputany, którzy od tego czasu dzierżą władzę nad krajem.

Obecnym władcą Nepalu jest Maharadża Tribhubana Bir Bikram, urodzony 30 czerwca 1906 r. Władzę piastuje od grudnia 1911 r.

Ludność Nepalu (pow. 140.000 km²) wynosi 5 i pół mil. mieszkańców. Stolicą kraju jest Katmandu.

1932

Czerwiec

Niedziela

26

Jana i Pawła

Poniedz.

27

Władysława

Wtorek

28

Ireneusza

Środa

29

Piotra i Pawła

Czwartek

30

Lucyny

Podpisanie Traktatu Wersalskiego, 1919 r.

Rocznica ur. maharadży Nepalu, 1906 r.

Zabobon staropolski i dziecko

Wierzono przed wiekami, iż narodziny dziecka obwieszcza krzyk sowy, podobny do brzmienia: — „Powiś!” Młoda mężatka, posłyszawszy okrzyk taki w pobliżu swego domu, poczyniała copredziej szykować wyprawkę dla dziecka, o którego narodzeniu mądra sowa dawała jej znać.

Pieluszki i koszulki winny być gotowe na miesiąc przed przyjściem na świat dziecka, skoro zaś dziecko narodziło się szczęśliwie, wówczas tego jeszcze dnia, odpowiednio do płci niemowlęcia, kupowano nowy, nieużywany jeszcze dzbanek dla chłopca, lub garnek dla dziewczynki, by było w czym zagrzzać wodę na pierwszą kąpiel. Zaznaczyć należy, iż z dnia narodzin wróżono całe przyszłe życie i usposobienie dziecka, — tak np. jeżeli dzień był dżdżysty, wówczas niemowlę narodzone dnia tego, mieć będzie usposobienie płacziwe, natomiast dzieci, narodzone w czwartek o wschodzie słońca, lub w sobotę pod wieczór, żyć będą szczęśliwie i długo.

Wody na pierwszą kąpiel nie wolno pod żadnym pozorem gotować, gdyż dziecko wykapanie w takiej wodzie ściągłoby na się wszelakie biedy złośliwego i gwałtownego usposobienia. Kąpie się więc dzieci w nowych drewnianych nieckach w wodzie lekko zagrzanej i aż gestej od ziół rozmaitych. Głowy niemowlęcia nie myje się z zasady nigdy. Po pierwszej kąpieli pociąga się noworodka trzykrotnie za nos, by kichnął samemu sobie na zdrowie, i smaruje się całe ciało dziecka ciepłym masłem solonem.

Na późniejsze kąpiele jest również moc wszelakich przepisów i odbywają się one zazwyczaj równie uroczyste, jak i pierwsza. Jeśli dziecko choruje, wówczas wystarczy wylać wodę po kąpieli na drogę pod przejeżdżający wóz, na przebiegającego

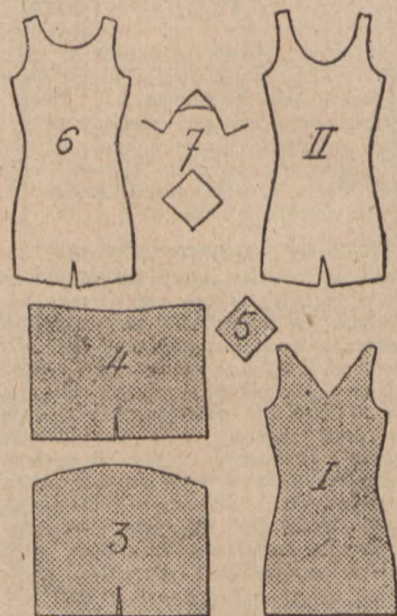
psa, lub zgola na próg domostwa sąsiada, a choroba ucieknie od dziecka i do tego się przypłacz, na czyje gruntu lub na czyj ślad wylało się wodę z kąpieli.

Broń Boże, by pohańcać pustą kołobkę, lub czyje inne dziecko w kołobce swego maleństwa! W pierwszym wypadku dziecko umrzeć może, w drugim zaś strzyga, nocnica lub inna zmara, zamieni ci dziecko na czyje inne, lub na swe własne, które zazwyczaj połowne jest, chude i chore. Dawne roczniki wspominają często o straszliwych wypadkach zamieniania dzieci przez boginki i podają zbawienną radę dla strapionych matek. Otóż należy dziecko przemienione głodzić, bić i wogóle okrutnie się doń odnosić, a wówczas matka takowego dziecka, nocnicą zwaną, ulituje się nad pastwionem maleństwem, nie wytrzyma i weźmie je sobie zpowrotem, zwracając równocześnie prawowite niemowlę prawowitym rodzicom.

Do chrztu podaje matka dziecko rodzicom chrzestnym przez okno, chrzestni zaś nie powinni nigdy zbierać w drodze do kościoła i zpowrotem do domu, to znaczy, iż wszystkie swe czysto intymne sprawy załatwić powinni przed chrztem, lub wstrzymać je do powrotu do domu, gdyż w przeciwnym razie, dziecko obficie i uparcie moczyć będzie pościel i pieluszki, nawet wówczas, gdy pieluszek już używać nie będzie, gdyż do siedmiu lat włącznie.

Zmudny proces odstawiania dziecka od piersi ułatwia zbawienne mało znany dzisiaj, a dawniej powszechnie używany zwyczaj. Matka zstrzykiwała pokarm w cztery kąty izby, by „myszy pokarmu dostały”, wówczas bowiem pokarm matki w myszy przechodził, a dziecko, rade-nierade, sięgać musiało w chwilach głodu za garnuszek.

Jak uszyć sobie kostjum kąpielowy?

Przed wyjazdem nad morze należy uszyć sobie zawnazu kostjum kąpielowy. Oto dwa b. modne wzory:

Na wzór I potrzeba 80 ctm. wełnianego jersey'u w kolorze seledynowym i 40 ctm. tegoż materiału w kolorze czarnym na majteczki, które trzymają się na gumie; pasek w kolorze czarnym z kauczuku lub gumy z białą klamrą. Rysunek 3 przedstawia tył majteczek, a rys. 4 przód; rys. 5

przedstawia klin, który łączy te części.

Wzór II przedstawia kostjum kąpielowy z 1 części. Potrzeba 40 ctm. jersey'u w pasy poprzeczne białe i granatowe i 40 ctm. tegoż jersey'u w kolorze granatowym; pasek z białego kauczuku.

Rys. II przedstawia przód kostjumu, a rys. 6 plecy, które są trochę szerzej wycięte, niż przód. Rys. 7 przedstawia sposób wszycia klinu.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	3	10	17	24	31
P	—	4	11	18	25	—
W	—	5	12	19	26	—
Ś	—	6	13	20	27	—
C	—	7	14	21	28	—
P	1	8	15	22	29	—
S	2	9	16	23	30	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY.

Słońce.

20-go przechodzi ze znaku Raka do znaku Lwa.

Księżyc.

Nów — 3-go. o godz. 23.

Pierwsza kwadra — 11-go. o godz. 4.

Pełnia — 17-go. o godz. 22.

Ostatnia kwadra — 25-go. o godz. 15.

Planety.

Merkury widoczny w połowie miesiąca na zachodzie o zmierzchu.

Wenus pojawia się na wschodzie o świcie jako Jutrzenka.

Mars świeci na wschodzie, pojawiając się na 3 godz. przed Słońcem.

Jowisz przyświeca coraz krócej wieczorami na zachodzie; by w ciągu miesiąca zniknąć w blaskach zachodzącego Słońca.

Saturn widoczny przez całą noc. 24-go o godz. 15 osiąga przeciwstawienie ze Słońcem.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w czerwcu 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Do 15-go wpłata zaliczki za II kw. r. 1931 w wysokości $\frac{1}{5}$ kwoty podatku od obrotu, wymierzonego za rok 1932 przez przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe, nie prowadzące prawidłowych ksiąg handlowych oraz zajęcia przemysłowe.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

W lipcu trzeba przygotować wszystko do zbliżających się żniw, a więc wozy, drabiny uprząże; wyprzedzić śpichrz i sianki w stodole z resztek słomy, śmieci i starego ziarna; wozy podkuć.

Nawóz silnie polewać gnojówką, udeptywać i przysypywać torfem, ziemią lub marglem.

Drób wygnać na ścierniska.

Koniom nie dawać świeżego owsa.

Skończyć plewienie buraków; kapusty i ziemniaki okopać i obsypać powtórnie, o ile zaś gniją — skropić siarczanem miedzi.

Pod rzepak wywozić nawóz. Rzepak żąć, skoro tylko ziarno zbrunatnieje. Jęczmień ozimy siać. Zbierać żyto, owses, pszenicę — zależnie od pogody i stopnia dojrzwania. W tym miesiącu dokonujemy zasiewu nawozów zielonych i zbieramy wczesny groch, wykę, łubin i mak.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. W razie suszy — podlewać i wrzucać powierzchnię koło młodych drzewek, niszczyć zielsko. Zakładać na pniach opaski chwytne. Zbiór porzeczek, malin, agrestu, wczesnych jabłek, moreli, brzoskwiń, wiśni. Nie zbierać owoców po deszczu. Po zbiorze truskawek usuwać wasy, pleć, ewent. zasilić, wrzucić ziemię. Rozpocząć oczkowanie dziczek.

W ogrodzie warzywnym. Jak w poprzednim miesiącu pleć i wrzucać powierzchnię ziemi. Nawieźć szparagi i rozrzuć kopce; zasilić rabarbar. Przecinać pomidory. Siew fasoli na zieloną. Zbiór pomidorów, ogórków, cebuli na dymkę. Puste zagony uprawiać pod poplony. Cieniować kalafior.

W ogrodzie ozdobnym. Rozpocząć oczkowanie róż na martwe oczko. Pleć i wrzucać ziemię. Ścinać kwiaty, aby obficie kwitły.

W pasiece. Przeglądać ramki i nadstawki, plastry zaszyte zbierać na miodarkę. Zapobiegać spóźnionym różkom.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W lipcu wolno polować: przez cały miesiąc, na sarny-kozły; od połowy miesiąca, na dzikie kaczory, dzikie kaczki i młode.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

LODY OWOCOWE.

Najsmaczniejszy to, najbardziej orzeźwiający i najtańszy z deserów, który może być codziennie spożywany do obiadu lub też podwieczorku przez cały czas upałów letnich. W skład lodów wchodzi najtańsze latem owoce: rumbarbarum, poziomki, truskawki, maliny, porzeczki, morele, wszystkie gatunki śliwek, od najwcześniejszych lubuszek do ostatnich węgierek — i cukier.

Lody śmietankowe, robione na pokładzie mleka i jaj i wszystkie ich pochodne, jako to: lody: czekoladowe, kawowe, crème brûlée, orzechowe, migdałowe, są w większej ilości za ciężkie. Zupełnie inaczej rzecz się ma z lodami owocowymi. Czem słodsze, czem bardziej nasyczone cukrem, tem są smaczniejsze i tem trudniej się rozpuszczają w cieple.

Na wsi, gdzie jest własna lodownia, dobrze zaopatrzona w lód, koszt przyrządzenia lodów równa się kosztom ugotowania słodkiego kompotu, którego przecie nikt za danie luksusowe nie uważa. Owoce wprost z grzedy lub z drzewa — pozostaje tylko cukier.

Wszystkie lody owocowe robimy w jednaki sposób. Owoce najlepiej rozdrabniać lub wyciskać na surowo. Na litr płynu, składającego się z owoców i wody bierzemy od 60 do 80 deka cukru. Najlepiej cukier rozpuścić w pół litrze wody, zagotować go na syrop, poczem dodać przetarte owoce. Ostudzony płyn na lody przelewamy do formy i zamrazamy.

PRZYSŁOWIA.

Od lip ciągnie wonny lipiec, nie daj słonku zboża przypiec.

W lipcu kłos się mnoży, przynosi dar boży, prościutko ci stoi i sierpa się boi.

Na dzień świętej Anny, matki Marji Panny, upadają kłosy pod ostrzami kosy.

Nawiedzenie Matki Boskiej, więc chyłą się przed nią kłoski.

Deszcz na Nawiedzenie Panny potrwa pewno do Zuzanny.

Wraz ze Szkaplerzną Matką idź na zagon z czeladką.

Na święty Jakób chmury, będą śniegu fury.

Od świętej Hanka chłodne wieczory i ranki.

Gdy się grzmot w lipcu od południa poda, drzewom się znaczy mocna nieuroda.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	3.18	20.1	0.34	18.35
2	3.19	20.0	1.9	19.37

PRZYSŁOWIA CHIŃSKIE.

Piękna kobieta, wchodząca do rodziny, ma przeciwko sobie brzydkie kobiety.

Złota próbujemy ogniem, człowieka — złotem.

Człowiek obrasta w sławę, jak świnia w tłuszcz.

Jeżeli nie możesz poskromić tygrysa, poskrom psa.

Kobiety lepiej znoszą nieszczęście niż bogactwo.

Nie mów żabie ze studni o oceanie.

Lepszy pies w czasie pokoju, niż człowiek podczas wojny.

Jeśli się kłaniaasz, to kłaniaj się głęboko.

1932

Lipiec

Piątek

1

N. Krwi J. Chr.

Sobota

2

Naw. N.M.P.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
3	3 20	20.0	1.53	20.26
4	3.21	19 59	3.4	21.1
5	3.22	19.59	4.21	21.26
6	3.23	19.58	5.44	21.44
7	3.24	19.57	7.9	21.58
8	3.25	19.56	8.33	22.9
9	3.26	19.56	9.56	22.19

**KĄCIK DLA GOSPODYŃ.
SOK**

Malinowy. Na jeden kilogram malin bierze się 1 kilogr. cukru, 2 szklanki dużej wody. Zrobić syrop, wyszumować należycie. Na gotujący się syrop wrzucić maliny, szumować i odstawić od czasu do czasu. Gdy sok zakipi kilka razy i dojdzie do zwykłej gęstości, przelać do woreczka i niech ścieka do wazy. Na drugi dzień zlewać do flaszek, korkować i przechować do użytku.

Miażdż pozostały prześiać przez sito, dodać trochę cukru i przesmarzyć, mieszając.

1932
Lipiec

Niedziela 3 Anatola	
Poniedz. 4 Teodora b.	Święto narodowe St. Zj. A. P.
Wtorek 5 Antoniogo	
Środa 6 Łucji	
Czwartek 7 Cyryla i Met.	
Piątek 8 Elżbiety	
Sobota 9 Weroniki	

**INDEPENDENCE DAY W STANACH
ZJEDNOCZONYCH A. P.**

Dzień 4 lipca — to rocznica ogłoszonej w roku 1776 „Deklaracji Niepodległości” (Declaration of Independence), proklamującej niepodległość kolonii angielskich w Ameryce Północnej i utworzenie republiki Stanów Zjednoczonych. Spór pomiędzy koloniami angielskimi a metropolią wybuchł w r. 1765, kiedy to kolonom narzucono podatek stempłowy, i przeszedł w ruch rewolucyjny w r. 1773. W grudniu tego roku ludność Bostonu, na znak protestu przeciwko cłu prohibicyjnemu, nałożonemu na herbatę, rzuciła do morza 340 skrzyń herbaty. Dzień ten można uznać za początek walki o niepodległość.

W odpowiedzi na buntowniczy akt bostończyków. Anglicy blokują port i oblegają Boston, który poddaje się.

Pierwsze krwawe starcie nastąpiło w kwietniu 1775 roku, a już 10 maja tegoż roku drugi generalny kongres kolonii w Filadelfii dekretuje utworzenie armii i mianuje Jerzego Waszyngtona naczelnym dowódcą.

Anglia wysłała silne oddziały wojsk i flotę. Toczą się walki ze zmiennym szczęściem, aż wreszcie 4 lipca 1776 r. większość kongresu ogłasza „Deklarację Niepodległości”.

Wojna rozgorzała teraz na dobre. Anglicy przeceniali swoje siły. W bitwach stoczonych pod Trenton i Princetown, Waszyngton odnosi zwycięstw nad Anglikami.

Pod wrażeniem tych zwycięstw, kongres nadeje Waszyngtonowi władzę dyktatorską. W r. 1778 Francja uznaje niepodległość Stanów, a w r. 1780 przysyła desant, złożony z 6000 ludzi. Wreszcie, gdy połączone wojska amerykańsko-francuskie zmusiły Anglików do kapitulacji pod Yorktown (w bitwie tej Tadeusz Kościuszko, choć ranny w rękę, prowadził atak na angielskie pozycje), Anglia zwątpiła w pomyślny dla siebie wynik wojny i rozpoczęła układy pokojowe. Pokój zawarty został w r. 1783 w Wersalu, gdzie Anglia uznała bez zastrzeżeń niepodległość Stanów Zjednoczonych A. P.

KACIK DLA GOSPODYN.

Krem lubniowy (wzgl. morelowy). 1¼ kg. wiśni lub moreli, 270—375 gr. cukru, 6 jaj, skórka cytrynowa, cynamon, 4 goździki. Po wyjęciu pestek i oberwaniu ogonków, połowę gniece się, dodaje cynamonu i goździków i gotuje się 15—20 m. w niewielkiej ilości wody. Następnie przelewa się przez sito. Odciedzony sok miesza się z jedną szklanką wina, dodaje cukru i wciera się skórkę z jednej cytryny. Następnie dodaje się całych czerśni i gotuje razem na powidła. Przepuścić je przez sito, zagotować, dodać żółtka z ubitej piany.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
10	3.27	19.55	11.20	22.31
11	3.28	19.54	12.46	22.44
12	3.29	19.54	14.16	23.0
13	3.30	19.53	15.49	23.24
14	3.31	19.52	17.19	—
15	3.32	19.51	18.38	0.1
16	3.34	19.49	19.35	0.55

MONAKO

(patrz 12 lipca).

Niezależność Monaka, jako księstwa, datuje się od r. 968. Wielka Rewolucja Francuska pozbawia je na kilkanaście lat samodzielności, którą Monako odzyskuje w r. 1814, jednak nie w pełni, gdyż Kongres Wiedeński (1815) poddaje je pod protektorat królestwa Sardynii. Protektorat ten kończy się w r. 1861, i garnizon sardyński, stacjonujący w Monako przez kilkadziesiąt lat, zostaje wycofany.

Powierzchnia Ks. Monako wynosi 1,5 km², ludność (1929) liczy 24.927 mieszkańców. Miasta: Monako — 2.085 m., La Condamine — 11.787 m. i Monte Carlo — 11.055 m.

ZBURZENIE BASTYLJI.

(14 lipca 1789).

Dnia 12 lipca 1789 roku w jednej z kawiarni Palais-Royal rozlega się okrzyk: „Do broni!” Hasło to rzucił młody rewolucjonista, Kamil Desmoulins, który obwieszcza zgromadzonym o dymisji ministra Neckera, ulubieńca ludu. Następnego dnia zdobywa broń, jaką może, a 14 lipca wielki tłum, któremu przewodzą, wśród innych, i Kamil Desmoulins, staje pod bramami Bastylji, znienawidzonego symbolu despotyzmu. Po kilku godzinach walki Bastylja pada. W dwa dni potem Zgromadzenie Narodowe postanawia zburzenie tego więzienia, w którego celach więzieni byli najlepsi synowie Francji.

W r. 1880 dzień 14 lipca ustanowiono jako święto Republiki Francuskiej.

BITWA POD GRUNWALDEM

(15 lipca 1410).

Dnia 15 lipca 1410 roku rozegrała się pod Grunwaldem (wieś w Starych Prusach, okręgu Królewieckim) wielka bitwa pomiędzy połączonymi wojskami polskimi i litewskimi a Krzyżakami. Klęska, jaką ponieśli Krzyżacy pod Grunwaldem, była początkiem ich upadku, a jednocześnie stała się kamieniem węgielnym wielkiego państwa polsko-litewskiego.

1932

Lipiec

Niedziela

10

7 Braci Męcz.

Poniedz.

11

Pelagii

Wtorek

12

Jana Gwałb.

Roczn. ur. ks. Monako, Ludwika II. 1870 r.

Środa

13

Małgorzaty

Czwartek

14

Bonawentury

Święto narodowe Francji.

Piątek

15

Henryka

Bitwa pod Grunwaldem, 1410 r.

Sobota

16

M. B. Szkapl.

Początek ery Mahometańskiej (Hedzra), 622 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
17	3.35	19.48	20 14	2.8
18	3.36	19.47	20.39	3.33
19	3.37	19.46	20.56	5.1
20	3.39	19.45	21.9	6.25
21	3.40	19.44	21.18	7.44
22	3.41	19.43	21.28	9.0
23	3.42	19.41	21.37	10.13

KĄCIK DLA GOSPODYNI.
KOMPOTY.

(patrz str. 69).

Wiśnie. Kompot z wisien zwykłych, drobnych, robi się zwykle w butelkach, gatunki bujniejsze można gotować w kompotjerach, słoikach. Przeważnie na kompoty używa się wisien niedrylowanych. Wiśnie wymagają słodszy syropu: 50 deka cukru na litr wody. Gotuje się od chwili zagotowania 20 minut.

Maliny. Wybrać najdorodniejsze owoce i postępować, jak z truskawkami, używając jaknajgęstszy syropu.

1932
Lipiec

Niedziela 17 Aleksego	Roczn. ur. ces. Abisynji, 1891 r.
Poniedziałek 18 Szymona	
Wtorek 19 Winc. a Paulo	
Środa 20 Czesława	
Czwartek 21 Daniela	
Piątek 22 Marji Magd.	100-a roczn. zg. ks. Reichstadtu.
Sobota 23 Apolinarego	

ABISYNJA.

(patrz 17 lipca).

Pierwotnie Abisynja, czyli Etyopia, była ściśle złączona z Egiptem. Ulegała następnie przemocy Żydów i Greków. W w. IV docierają do kraju misjonarze chrześcijańscy. W połowie VII w. kraj podbijają Arabowie. W następnych stuleciach toczą się ciągłe walki wewnętrzne o władzę, do których mieszają się mocarstwa europejskie, usiłujące wykorzystać bogactwa naturalne kraju. Właściwy okres niepodległości rozpoczyna panowanie słynnego króla Menelika (1889—1913), pogromcy Włochów, którzy chcieli opanować kraj.

Obecny władca, Negus Negesti — „król królów”, Haile Sillasse I, urodził się 17 lipca 1891 r. Proklamowany cesarzem 3 kwietnia 1930 r., koronował się uroczystie 3 listopada t. r. w stolicy Abisynji, Addis Abeba.

Abisynja liczy ok. 10 milionów mieszkańców, zajmując przestrzeń 800 tys. km².

**100-na ROCZNICA ZGONU
KS. REICHSTADTU.**

(22 lipca 1832).

Napoleon Franciszek Józef Karol, późniejszy ks. Reichstadtu, był synem Napoleona I i Marji Ludwiki, arcyksiężniczki austriackiej. Urodził się 20 marca 1811 r. w Paryżu, w pałacu Tuileries. Natychmiast po urodzeniu otrzymał tytuł króla Rzymskiego, a po abdykacji Napoleona I parlament uznał go za cesarza Francji. Gdy jednak Bonaparte udał się na Elbę (1814), Marja Ludwika zabiera ze sobą młodocianego następcę korony do Wiednia. Tu pozostaje aż do końca swego życia, przebywając na zamku w Schoenbrunn, u boku swego dziadka, Franciszka II, jako ks. Reichstadtu, który to tytuł nadaje mu dziadek w r. 1818.

Nieuleczalnie chory na piersi umiera młody książę dn. 22 lipca 1832 roku.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

JAM'Y

Porzeczkowy. Przebrać czerwone porzeczkę, najbujniejsze oddzielić. Drobne rozgnieść, przetrzeć przez sito, uważając, aby przetartej masy na wagę było nie mniej niż całego owocu. Brać na kilo owocu kilo cukru. Cukier zagotować bez wody z przetartym sokiem porzeczkowym, wrzucić całe porzeczkę, smażyć na gwałtownym ogniu, próbując na spodku. Gdy kropie się galaretują, co w porzeczkach bardzo szybko następuje, zlewać do gorących słoików, które zawiązywać dopiero po dokładnem wystygnięciu.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
24	3.44	19.40	21.47	11.25
25	3.46	19.38	21.58	12.37
26	3.47	19.37	22.13	13.52
27	3.48	19.35	22.35	15.7
28	3.50	19.34	23.4	16.20
29	3.52	19.33	23.47	17.27
30	3.53	19.31	—	18.21

LIBERJA

(patrz 26 lipca).

Republika Liberyjska zawdzięcza swój początek staraniom kilku amerykańskich organizacji filantropijnych w kierunku utworzenia stałej siedziby dla amerykańskich wyzwolenców. W tym celu w roku 1822 utworzona została osada na zachodnim wybrzeżu Afryki, w pobliżu miejsc, gdzie obecnie leży Monrowja, a 26 lipca 1847 r. rząd St. Zj. A. P. proklamuje Liberię jako wolną i niezależną republikę.

Liberia zajmuje przestrzeń 95.400 km² z ok. 2 milionami mieszkańców. Stolicą Liberii jest Monrowja, port nad Atlantykiem.

Liberia jest członkiem Ligi Narodów od chwili jej utworzenia (1920).

PERU.

(patrz 28 lipca).

Peru, stanowiące początkowo jedno z wice-królestw hiszpańskich w Południowej Ameryce, proklamuje swą niepodległość 28 lipca 1821 roku, całkowitą niezależność zyskuje dopiero w r. 1824 po kilku latach wojny z koroną hiszpańską.

Ludność Peru wynosi przeszło 6 milionów mieszkańców. Stolicą republiki jest Lima.

„WALCZĄCE RYBY”.

Wśród egzotycznych ryb lilipuciów wielką sławą cieszy się znany z kłótniwości ród t. zw. „sjamskich ryb walczących”. Budoją one sobie gniazdko z pecherzyków powietrza, oblepionych śliną. Gdy jajeczka są zapłodnione, samiec chwytą je i składa je w gniazdku, w którym jajeczka przebywają około doby, zanim się wylęgą. Wylęgłego narybka samiec pilnuje bacznie, chroniąc przed żarłoczością samicy, przez 5 dni. Aczkolwiek samiec „sjamski” nie pożera swych małych, jest jednak z natury bardzo kłótniwy i nie znosi obecności innego samca w tem samem akwarjum. Sjamczycy, znając dobrze tę ich bitność, urządzają nawet „walki ryb”, podobnie jak to się dzieje w Chinach ze świerszczami.

1932

Lipiec

Niedziela

24

Kunegundy

Poniedz.

25

Jakoba

Wtorek

26

Anny

Proklamowanie republiki Liberii, 1847 r.

Środa

27

Natalji

Czwartek

28

Inocentego

Święto narodowe Peru.

Piątek

29

Marty

Sobota

30

Julitty

PRZYSŁOWIA.

*Maria Magdalena warzy wie-
czorami lipowe olejki i na stopy
Jezusowe leje zapach wielki.*

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
31	3.54	19.29	0.47	19.1

1922

Lipiec

Niedziela

31

Ignac. Loyoli

LODY.

Czekoladowe. Pół klg. czekolady waniljowej utrzeć na tarce, zalać 2 litrami śmietanki słodkiej i mieszać, aż się roztopi. 10 żółtek rozbić z ½ klg. cukru mialkiego, wlać to w czekoladę, postawić na wolnym ogniu i mieszać, dopóki nie zgęstnieje. Wtedy precedzić, ostudzić dobrze, wlać do maszynki i zamrozić.

Lemonjada z cytryn. Ugotować 12 szklanek wody z utartą cytrynową skórką. 2-ma cytrynami i ¼ klg. cukru, precedzić, ostudzić i dodać sok z 4 — 5 cytryn.

ZWYCZAJ WYGALANIA TWARZY

znany już był w Egipcie starożytnym. Goliłi zarost kapłani, szlachta nosiła wąskie, krótkie brodki, często przyprawiane, faraon zaś nosił dość długą brodę. Rzymianie nosili zarost do III wieku przed Nar. Chr. Później przyjął się powszechnie w Rzymie zwyczaj golenia zarostu wraz z osiedleniem się w stolicy fryzjerów i golarzy, przybyłych z Sycylii.

O polskiej medycynie średniowiecznej słów kilkoro

Przeglądając starodawne polskie kalendarze, zielniki, roczniki, i inne tego rodzaju pamiątki, dziw aż bierze, jak wielką rolę odgrywała w życiu dawnego Polaka sztuka tajemna lecznictwem zwana. Prawidła dzisiejszej higieny niczem są w porównaniu z niezliczoną masą rad, pouczeń, przepisów i zaklęć skutecznych z dziedziny naprawy i pielęgnacji zdrowia, którymi kierowali się ongiś pradziadowie nasi. Oryginalność niektórych recept zdrowotnych i pomyślność pewnych zabiegów leczniczych zasługują stanowczo na uwagę i na przypomnienie.

A więc suchoty. Wszyscy wiemy dzisiaj coś niecoś o prądkach gruźliczych i o spustoszeniu, jakie czynią w ludzkim organizmie. Określenie suchot, datujące się ze średniowiecza, brzmi jak następuje: — Suchot ten dostaje, kto przez nieuwagę zje w chlebie lub w mięsie, jeden koci włos... Przepis leczenia suchot jeszcze bardziej zdumieć nas może, gdyż wystarczy „w czasie pieczenia chleba wycisnąć na nim stopy chorego na suchoty, potem zaś dać ten chleb do zjedzenia psu, a suchoty w psa przejdą...” Z okazji suchot zaznaczyć należy, iż większość ciężkich chorób „leczono” w dawnych czasach wypróbowanym sposobem przenoszenia choroby z człowieka na któreś ze zwierząt domowych. Tak np.: wystarczało najzupełniej, by człowiek na żółtaczkę chory wykapał się w jednej balji z kotem, a żółtaczka owa wychodziła z człowieka, do kota się przyczepiając.

Inny dział leczenia chorób rozmaitych stanowiły zioła. Tak więc *lanka*, czyli *konwalia* konających wskrzesza, *korzeń piwonji* na piersi noszony strzeże od padaczki, *róży korzeń* leczy szaleństwo, *czopek z rzodkiewki* do ucha włożony łagodzi bóle głowy, a *liście kapusty* w ukropie maczane i przykładane na głowę, skutecznie odejmują pijaństwo. Pośród mnóstwa innych przykładów wymie-

nić trzeba *mirt*, gdyż człowiek idący z gałązką mirtową nie zmęczy się w drodze, *miętę*, gdyż listek miętowy do mleka włożony nie dozwoli mleku zsiadnąć się, *bez*, gdyż kora bzu do góry skrobana spowoduje wymioty, skrobana zaś nadół wywołuje przeczyszczenie, *żyto*, gdyż żytni chleb pod pachę włożony, a potem dany psu do pożarcia, wzbudza w psie wierność nadzwyczajną, oraz ziele *jaskółcze*, które na chorego głowę położone wywołuje proroczy śpiew w wypadku śmierci, lub płacz, jeśli chorego czeka wyzdrowienie.

Pisząc o średniowiecznych metodach leczenia, wspomnieć należy choć pokrótce o czarach, o urokach i o pradawnych pierwszych lekarzach polskich, czyli czarownikach obojga płci. Zamawianie chorób słowami, odczynianie uroków zaklęciami, pławieniem węgla drzewnych i kawałków chleba w wodzie tłumaczy nam nauka dzisiejsza jako jeden z rodzajów sugestjonowania chorego czarem tajemnicy, lub hypnotycznym działaniem woli lekarza - znachora. O szerokiej popularności, jaką cieszył się w wiekach średnich hypnotyzm, świadczy fakt, iż wszystkie zielniki, kalendarze i t. p., oparte na dawnych wierzeniach, wymieniają cały szereg sposobów uniknięcia, lub unieszkodliwienia „złego spojrzenia” i złych oczu. Do najciekawszych przykładów należy zwyczaj kładzenia dzieciom na głowie wianka uwitego z jaskrawych kwiatów, gdyż „kwiaty na głowie dziecka zabierają wszystkie uroki złego spojrzenia”.

Wojna, jaką Kościół wydał czarom i czarownicom, zapoczątkowana we Francji w drugiej połowie XIII wieku, rozpalita stosi również i w Polsce. Do najciekawszych polskich procesów o czary i o leczenie urokami należą: sprawa Małgorzaty Bilkowskiej z 1502 roku, oraz sprawa i spalenie na stosie Doroty Gnieszko w Poznaniu w 1544 r., a wreszcie spalenie również w Poznaniu Reginy Boroszko w 1645 roku.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	7	14	21	28
P	1	8	15	22	29
W	2	9	16	23	30
Ś	3	10	17	24	31
C	4	11	18	25	—
P	5	12	19	26	—
S	6	13	20	27	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

21-go przechodzi ze znaku Lwa do znaku Panny

31-go całkowite zaćmienie Słońca, w Polsce niewidoczne.

Księżyc.

Nów — 2-go o godz. 11.

Pierwsza kwadra — 9-go, o godz. 9.

Pełnia — 16-go, o godz. 9.

Ostatnia kwadra — 24-go, o godz. 8.

Nów — 21-go, o godz. 21.

Planety.

Merkury widoczny w końcu miesiąca na wschodzie o świcie.

Wenus świeci na wschodzie, pojawiając się na 3 i pół godz przed Słońcem.

Mars świeci na wschodzie przez drugą połowę nocy.

Saturn pojawia się o zmierzchu.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek od nieruchomości miejskiej:

Za II kwartał r. b.

Przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w lipcu 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe, oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Miejskie:

Podatek od lokali,

" od zbytku mieszkaniowego.

Dodatek komunalny do podatku od nieruchomości.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Pod rzepak wywozić nawóz, kończyć żniwa owsów, zbierać grykę, przystąpić do zbioru roślin strączkowych, sprzątać koniczyny i drugi pokos

traw, zasiewać jęczmień ozimy i zbierać seradełę nasienną. Podorywać ścierniska, a przedtem podorane — sprężynować, wałować i bronować pod siew ozimin. Zamówić nawozy sztuczne pod bżminy. Młócić ziarno do siewu ozimego i czyścić na wialni, młynku i trytrze.

Owsa świeżego koniom nie dawać, dopóki się nie wypoci, a i potem mieszać pół na pół ze starym. Siać nawozy zielone (jako poplony) i po zasiewie wałować.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Zbiór jabłek i gruszek na kilka dni przed dojrzewaniem, delikatniejsze odmiany wysyłać, przekładając miękkim papierem lub wełną drzewną. Rozpoczyna się zbiór śliwek — zbierane z matowym nalotem są ładniejsze. Przeglądać opaski chwytne. Opadki zbierać na przetwory lub spasać nierogacizną. Zniekształcone śliwki-torbiele i monilje na wiśniach zbierać i palić. Przygotować miejsce pod truskawki i poziomki; sadzić je w drugiej połowie miesiąca. 3-letnie truskawczarnie kasować. Poplamione liście agrestu, porzeczek, malin i winorośli odpowiednio skrapiać.

W ogrodzie warzywnym. Siew szpinaku i rzodkwi. Zbiór dymki. W dalszym ciągu pielienie i spulchnianie ziem.

W ogrodzie ozdobnym. Pielienie, spulchnianie, podlewanie, gracowanie. Koszenie trawników.

W pasiece. Stopniowo usuwać nadstawki. Sprawdzać siłę gniazd, ilość miodu na zimę, ewent. podkarmiać, bronić przed rabunkiem, nakładać poduszki, regulować wyloty.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W sierpniu wolno polować: przez cały miesiąc, na sarny-kozły, dzikie kaczory, dzikie kaczki i młode; od połowy miesiąca, na jelenie, daniele-byki.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

lna zwierzęta podlega przepisom o czasie ochronnym.

ORDER VIRTUTI MILITARI (usta-

nowiony przez króla Stanisława Augusta w 1792 r., wznowiony 1. VIII.1919 r.), order wojskowy za czyny wybitnego męstwa i odwagi w boju. Posiada 5 klas: I. Wielki Krzyż na wstędze orderowej niebieskiej z czarnymi wypustkami po brzegach, przewieszony przez prawe ramię. II. Krzyż komandorski na szyi. III. Krzyż kawalerski. IV. Krzyż złoty. V. Krzyż srebrny.

Do posiadania każdego krzyża przywiązane jest prawo dożywotniej pensji orderowej w kwocie 300 zł. rocznie.

PRZYSŁOWIA.

Czego sierpień nie dowarzy, tego wrzesień nie doparzy.

Kiedy sierpień następuje, resztki zboża koszą, albo sierpem dożynają i przepiórki pioszą.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	3.56	19.28	2.1	19.29
2	3.58	19.26	3.25	19.29
3	3.59	19.24	4.51	20.4
4	4.1	19.22	6.16	20.17
5	4.2	19.21	7.42	20.28
6	4.4	19.19	9.7	20.39

SZWAJCARJA

(patrz 1 sierpnia).

Zaczątek dzisiejszej Federacji Szwajcarskiej dali mieszkańcy Uri, Schwyz i Unterwalden, zawiązując w dniu 1 sierpnia 1291 r. Ligę Obronną. W r. 1353 Liga liczy już 8 członków, a w 1513 — 13. W r. 1648 Liga uniezależnia się formalnie od Cesarstwa Rzymskiego, a w r. 1798 powstaje Zjednoczona Republika Helwecka. W r. 1803 Napoleon I organizuje nową federację, złożoną z 19 kantonów. W r. 1815 liczba kantonów wynosi już 22 (aktualna liczba kantonów), a Kongres Wiedeński proklamuje neutralność i nie-naruszalność terytorium Szwajcarii.

Ilość mieszkańców Szwajcarii, obejmującej 41.295 km², przekracza 4 miliony. Stolicą Federacji jest Berno.

BOLIWIJA

(patrz 6 sierpnia).

Boliwia (lub Wyższe Peru) stanowiła pierwotnie część imperium Inkasów. Za panowania hiszpańskiego była w zależności politycznej od wice-królestwa Peru. W r. 1796 Wyższe Peru zostaje przyłączone do wice-królestwa La Platy (Argentyny). Po walkach, które rozpoczęły się w pierwszych latach XIX w. i zwycięstwach, odniesionych dzięki pomocy armii argentyńskiej, 6 sierpnia 1825 r. kongres proklamuje niezależność Wyższego Peru, które odtąd nosi nazwę Boliwii.

Terytorium Boliwii zajmuje przestrzeń 1.332.808 km², ludność przekracza 3 i pół milij. Stolicą republiki boliwijskiej jest Sucre.

1932

Sierpień

Poniedziałek

1

Piotra w ok.

Święto narodowe Szwajcarii.
Ustanowienie krzyża „Virtuti Militari”. 1919 r.

Wtorek

2

N.M.P. Aniel.

Środa

3

Rel. św. Szcz.

Czwartek

4

Dominiika

Piątek

5

N.M.P. Śnież.

Zajęcie Warszawy przez Niemców, 1915 r.

Sobota

6

Przemien. P.

Święto narodowe Boliwii.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
7	4.6	19.17	10.33	20.51
8	4.7	19.15	12.2	21.7
9	4.9	19.13	13.34	21.27
10	4.10	19.11	15.5	21.58
11	4.12	19.9	16.26	22.44
12	4.13	19.7	17.29	23.49
13	4.15	19.5	18.13	—

KRZYŻ WALECZNYCH (11-VIII.1920 r.).

Odznaka wojskowa dla nagradzania czynów męstwa i odwagi, wykazanych w boju. Wstążka amaranrowa z szero-
kimi białymi pa-
skami na brzegach.
Można być odzna-
czonym czterokro-

tnie: dalsze odznaczenia oznacza się za-
pomocą pasków z blachy brązowej na
wstążce.

1932
Sierpień
Niedziela
7

Kajetana

Poniedz.
8

Cyrjaka

Wtorek
9

Romana

Środa
10

Wawrzyńca

Czwartek
11

Zuzanny

Piątek
12

Klary

Sobota
13

Hipolita

 Święto narodowe Niemiec.
Ustanowienie „Krzyża Walecz-
nych”, 1920 r.

Bitwa pod Warszawa, 1920 r.

KONSTYTUCJA NIEMIECKA.

(11 sierpnia 1919).

W następstwie przegranej wojny (1914—
—1918) i rewolucji, cesarz Niemiec, Wil-
helm II abdykuje w dniu 9 listopada
1918 roku, i z tą chwilą państwo niemiec-
kie staje się republiką. W dniu 31 lipca
1919 roku Narodowe Zgromadzenie w
Weimarze uchwała nową Konstytucję, pro-
klamowaną uroczystie 11 sierpnia 1919 r.

DROBIAZGI OBYCZAJOWE.

Monoki w oku Greka lub Rzymianina
był częstym zjawiskiem. Oczywiście, nie
był on fabrykowany ze szkła, jak dziś, ale
z drogich kamieni. Neron np. miał mo-
nokl ze szmaragdu.

Kłakę teatralną posiadał ten sam ce-
sarz rzymski, Neron. Przywódcy oddzia-
łów klakierskich otrzymywali rocznie po
40 tysięcy sestercji. Dla oklaskiwania swo-
ich produkcji utrzymywał Neron aż 5.000
klakierów. Zdaje się, że pod tym wzgle-
dem nie dorównywał mu dziś żaden teatr.

*

Aparat lotniczy w rodzaju gulebia sta-
brykował sobie Archytas z Tarentu. Jego
aparat mógł po nakręceniu latać swobod-
nie przez pewien czas — poczem sam o-
puszczał się na ziemię.

*

Automaty istniały przed 2.000 lat. Heron
z Aleksandrii opowiada np. o istnieniu
automatu przy świątyniach. W czasie pro-
cesji mogli spragnieni pątnicy za drobną
opłatą, wrzuconą do automatu, otrzymywać
kubek wody.

*

Pierwszy katalog muzealny został za-
łożony kosztem państwa rzymskiego przez
uczonego historyka Pliniusza w roku 73
przed Chrystusem.

*

Podatek spadkowy znany był również
w starożytności. W państwie rzymskiem
wynosił on 5 proc. od spadku przewyż-
szającego wartość dzisiejszych 25 tysięcy
złotych.

BITWA POD WARSZAWĄ.

(patrz 15 sierpnia).

Walka o Radzymin, rozstrzygnięta ostatecznie w dniu 15 sierpnia 1920 r., stanowi właściwy przełom w wojnie polsko - bolszewickiej. Aczkolwiek późniejsza bitwa nad Niemnem rozstrzyga o zwycięskim zakończeniu wojny, to jednak drogą do tego było zwycięstwo naszych wojsk w bitwie warszawskiej.

Zdobycie Radzyna przez bolszewików zagrażało naszemu obronemu planowi, chroniącemu stolicę. To też miasto to przechodzi kilkakrotnie w krwawych

(d. c. str. 95).

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
14	4 17	19.3	18.42	1.10
15	4.19	19.1	19.1	2 36
16	4.20	18.59	19.15	4.1
17	4 22	18 57	19.27	5 23
18	4.23	18.55	19.35	6.40
19	4.25	18.53	19.45	7.54
20	4.27	18.51	19 54	9.7

PUNKTUALNY WULKAN znajduje się w republice środkowo - amerykańskiej San - Salvador. Położony nad brzegiem zatoki Acajutla wyrzuca on z zegarkową punktualnością co 7 minut masy lawy rozżarzonej i słupy ognia. W nocy pełni wulkan rolę latarni morskiej, rzucając co 7 minut krwawe snopy światła, widzialne z dużej odległości.

ŚW. SZCZEPAN, PATRON WĘGIER.

(patrz 20 sierpnia).

Corocznie Węgry uroczystie obchodzą przypadające w dniu 20 sierpnia święto swego patrona, św. Szczepana.

Objawiały władzę po swoim ojcu Gejzie, księciu węgierskim, przyszły król Węgier. Szczepan I, poświęca pierwsze lata swego panowania nawracaniu poddanych na katolicyzm. W nagrodę za niezwykłą gorliwość papież Sylwester II nadaje mu w r. 1000 tytuł „króla apostolskiego” i koronę królewską. Król Szczepan umiera w r. 1038, kanonizowany w r. 1083.

MEDAL PAMIĄTKOWY ZA WOJNĘ

1918—1921 (1928 r.).

Odznaka dla tych, którzy byli przynajmniej 3 miesiące w czasie wojny na froncie. Dla cywilnych i cudzoziemców — za współdziałanie z wojskiem polskim w polu. Medal ten nadaje minister Spr. wojskowych wzgl. uprawnione przez niego władze.

1932

Sierpień

Niedziela

14

Euzebjusza

Poniedz.

Bitwa pod Warszawą.

15

Wnieb. N.M.P.

Wtorek

16

Joachima

Środa

17

Jacka

Czwartek

18

Firmina

Piątek

19

Marjana

Sobota

20

Bernarda

Święto narodowe Węgier.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
21	4.29	18.49	20.4	10.20
22	4.30	18.47	20.18	11.34
23	4.32	18.45	20.36	12.49
24	4.33	18.43	21.1	14.4
25	4.35	18.40	21.38	15.12
26	4.37	18.38	22.30	16.12
27	4.39	18.35	23.37	16.58

(ze str. 94).

walkach z rąk do rąk. Każde powodzenie nieprzyjaciela w rejonie Radzymina — Marki groziło klęską całemu planowi naszego przeciwnatarcia.

Bitwa warszawska, stanowiąca zwrotny punkt w działaniach wojskowych wojny polsko - bolszewickiej, jest jednocześnie takim samym punktem w historii nie tylko już Polski, lecz całej Europy: podobnie, jak bitwa pod Wiedniem ostatecznie złamała potęgę Turków w Europie, tak też zwycięstwo warszawskie postawiło niezdobyta tamę na drodze komunizmu ku podbojowi Europy.

1932
Sierpień
Niedziela
21

Joanny Fr.

Poniedziałek
22

Tymoteusza

Wtorek
23

Filipa

Środa
24

Bartłomieja

Czwartek
25

Ludwika

Piątek
26

N.M.P. Jasn.

Sobota
27

Jana Kalas.

Święto narodowe Urugwaju.

URUGWAJ.
(patrz 25 sierpnia).

Urugwaj, stanowiący z początku część hiszpańskiej prowincji Rio de la Plata, a następnie Brazylii, ogłasza swą niezależność jako republika w dniu 25 sierpnia 1825 r.

Powierzchnia republiki Urugwajskiej wynosi 186.926 km. kw., ludność — 1.762.451 mieszczk. (1927 r.). Stolicą republiki jest Montevideo.

ODZNAKA ZA CZAS POBYTU NA FRONCIE:

Za każde sześć miesięcy jedna naszywka z galonu srebrnego w kształcie kłosa na prawym rękawie.

OD KIEDY UŻYWAMY WIDELCA.

Dziewięćset lat temu pojawił się widielec w użyciu w Europie. W r. 995 ożenił się syn doży weneckiego, Pietro Orseolo, z księżniczką bizantyjską Argilą, siostrą cesarza Bizancjum. Podczas uroczystej weselnej posługiwała się księżniczka Argila przy jedzeniu łyżeczką złotą oraz dwuzębnym widelcem. Wszyscy uczestnicy uroczystej weselnej posługiwali się własnymi palcami, zamiast widelca, który był jeszcze nieznanym w Wenecji. Natomiast łyżki były już w użyciu. Damy weneckie, idąc za przykładem księżniczki, pozamawiały u złotników widelce podobne temu, jakim posługiwała się Argila.

Trwało jednak długo, zanim widielec znalazł drogę i do innych krajów. Dopiero około 1360 roku przyjął się w całej Italii zwyczaj posługiwania się widelcem. We Francji wszedł widielec w użycie około r. 1370 na dworze królewskim, a do domów mieszczańskich i szlacheckich przedostał się dopiero około 1550 r. Do Anglii zawędrował widielec z Wenecji w r. 1608. W ogólnie zaś użycie w Europie wszedł widielec dopiero w XVII stuleciu, gdy przestał być rzadkiem ubraniem stołu wysoko postawionych osób, a wyrabiany z cyny czy stali, taniością swą i praktycznością zdobył sobie popularność i wśród maluczkich.

KĄCIK DLA GOSPODYN. KOMPOZY. (patrz str. 69).

Renkłoży i mirabelki. Nakłuć gęsto srebrnym widelcem i wrzucić w zimną wodę aby nie szerniały. Zagotować w kociołku wodę, włożyć owoce w koszyk z wikliny okorowanej lub duży emalowany durszlak, opuścić z nim razem we wrzątek, trzymać 2 minuty, wyjąć, rozłożyć na desce lub stole, aby dobrze wystygły. Układać szczelnie w kompotyery lub słoiki, zalać 40 procentowym syropem, zupełnie zimne zamykać i gotować od chwili zagotowania 20 do 25 minut.

PRZYSŁOWIA.

Bartłomieja naśladuje cały wrzesień, a z nim jesień.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
28	4.40	18.33	—	17.30
29	4.42	18.31	0.58	17.53
30	4.43	18.29	2.24	18.10
31	4.45	18.26	3.51	18.24

LICHTENSTEIN.

(patrz 28 sierpnia).

Księstwo Lichtenstein, położone między Szwajcarią i Tyrol, liczy 159 km. kw. i ok. 12 tysięcy mieszkańców. Ustrój Lichtensteinu jest konstytucyjno-monarchiczny. Panującym obecnie księciem jest Franciszek I, urodzony 28 sierpnia 1953 roku.

Stolicą księstwa jest Vaduz.

HOLANDJA.

(patrz 31 sierpnia).

Wilhelmina (Helena Paulina Maria), królowa Holandji, urodziła się 31 sierpnia 1890 r. jako córka króla Wilhelma III. Przewzięła tron, po śmierci swego ojca, 23 listopada 1890 r., koronowana po dojściu do pełnoletności 6 września 1898 r. W r. 1901 królowa Wilhelmina poślubiła ks. Henryka Mecklenburg-Schwerin.

CAŁKOWITE ZACMIENIE SŁONECZNE. które przypada 31 sierpnia 1932 r. będzie widoczne w Kanadzie. Dla obserwacji zaćmienia udadzą się do Kanady liczne ekspedycje astronomiczne. Zaćmienie potrwa krócej nieco, niż jego poprzednik w r. 1929, ale astronomowie liczą, iż t. zw. korona słoneczna będzie lepiej widziana tym razem.

1932

Sierpień

Niedziela

Święto narodowe Lichtensteinu.

28

Augustyna

Poniedziałek

29

Śc. św. Jana

Wtorek

30

Róży Lim.

Środa

31

Rajmunda

Święto narodowe Holandji.

Cukier w odżywianiu

Culturem słodziną

Cukrem-ulepen:

Cökren-karnelen;

**Kulrem zupa sie drożdże
które moszcz zamienią w wino**

**Cukrem doprawiamy
wszystkie potrawy**

Cukrem konserwujemy owoce, mleko i t.p.

Cukrem
krzepimy
swe sily
w czasie pracy
wycierzek i
zabawy

cukier to najstrawniejszy węglowodan - 1 gram daje 4 kalorie
organizm ludzki winien otrzymać około 10% energii w postaci cukru

kalorii dziennie w pożywieniu	Zęda cukru	w ciepłotach	w gramach			
 dziecko do 10l	900-2000	10	90-200	25-50	Cukier-kryształ: używany do marmelad, potraw, kompotów, mniej wykwint- nych napoi	
 dziecko, 10l	2400	10	240	60	Cukier-kryształ grubzy: używany do konfitur, wina i cuklerków	
 chłopiec 10-12	2800-3200	10	280-320	70-80		
 dorosły	2800	10	280	70	Cukier-mączka: używany do posypywania potraw i legumina	
 dorosły, ciężko pracujący	3300-3700	11	363-407	90-100	Cukier-kostka: używany do wykwintnych pra- tunków, galaretek i konfitur, do herbe- ty, kawy i czekolady.	

Dodając do pożywienia 1 łyżeczkę (5gram) cukru podnosimy jego wartość energetyczną o 70 ka-
lorii - ciepłotek

Nauczmy się wykorzystywać cukier!

Spożywanie cukru — to zdrowie i oszczędność.

Nie można prowadzić gospodarstwa domowego bez cukru. Jest to prawda znana i uznana. Nie można bowiem wyobrazić sobie najprostszego nawet pożywienia z całkowitemu pominięciem cukru. Wystarczą zresztą wspomnienia z niezbyt jeszcze odległego okresu wojny, kiedy to każda okruszyna zdobytego na kartki cukru była traktowana jak skarb prawdziwy.

Równocześnie udowodnioną już została przez największe powagi naukowe wartość odżywcza cukru, dostarczającego organizmowi ludzkiemu sił i energii. Oszczędzanie na cukrze nie jest oszczędnością, ale narażeniem siebie i rodziny na chęrlactwo.

Pomimo to domową gospodarkę cukrem cechuje często fałszywie pojęta oszczędność z jednej strony, a z drugiej strony lekkomyślne marnotrawstwo.

Wspomniana fałszywa oszczędność traktuje cukier, jako bezwartościowy dodatek „dla smaku”, który służy tylko naszemu łakomstwu. Wobec tego wielu przedewszystkiem zmniejsza spożycie cukru w razie konieczności przeprowadzenia oszczędności w wydatkach na żywność. Nie bierze się bowiem tu pod uwagę, że za ową groszową oszczędność płaci się największym skarbem człowieka, t. j. zdrowiem.

Równocześnie jednak z działaniem nożyc oszczędnościowych w zakresie spożywania cukru spotykamy się z mało budującym marnotrawstwem. Mamy tu na myśli nieekonomiczne nabywanie cukru w małych ilościach po 5 — 10 deka, zapakowanego w gruby papier, często przesiąknięty zapachem mydła, nafty lub wilgotny, jak również kupowanie w torebkach po $\frac{1}{2}$ kilo i po 1 kilo, w których na dzień, jak w pułapce, pozostaje zawsze pewna ilość marnującego się cukru, a przytem płaci się za papier cenę cukru. O ileż prościej i racjonalniej byłoby obliczyć, ile potrzeba dla domu cukru conajmniej na przeciąg tygodnia i całkowitą tę ilość zakupić po cenie nominalnej, polecając zważyć wprost do płóciennego woreczka, oczywiście po wytarowaniu jego. Jest to wygodne dla kupca i dla kupującego.

Prócz powyżej wskazanych błędów, popełniamy jeszcze jeden kardynalny błąd, a mianowicie używamy cukru prawie wyłącznie do słodzenia herbaty i kawy (za granicznych drogiej produktów) i przyrządzania luksusowych legumin, zwykłych konfitur i drogiej przysmaków. Tymczasem (jak widać z umieszczonych obok tablic) różnorodność użytkowania cukru posiada niezwykle szeroką skalę, przyczem jest on, jako środek odżywczy, podnoszący wartość kaloryczną pokarmów, nie do zastąpienia przez żaden inny artykuł, a jako przyprawa, przez żaden surogat.

Oczywiście zachodzą wypadki, niestety, aż nazbyt często, że trzeba przeprowadzić oszczędność w budżecie domowym. W takim razie jednak zamiast na cukrze, należy zaoszczędzić raczej np. na kawie i herbacie, które są tylko używkami. Zwłaszcza dla dzieci kawa zbożowa i soki owocowe z wodą doskonale mogą zastąpić herbatę i kawę.

Wielokrotnie lepiej, z punktu widzenia rozumnej oszczędności, jest skasować jakąś mało pożywną zupę, a zostawić pożywniejszy słodki deser, względnie zamiast wyszukanych legumin i zupy, wprowadzić na zakończenie po głównym daniu mięsnem z jarzyną, potrawy słodkie i wybitnie pożywne, jak np. budyn z sosem, kisiel z mlekiem i t. p.

Prawdziwie oszczędna gospodyni powinna wreszcie przygotować na zimę duży zapas jaknajtańszych przetworów owocowych, marmelad, kompotów, dżemów i suszów, w ten sposób, aby w użytkowaniu zimowem mieć zawsze tanie i zdrowe kompoty, zupy, dodatek do chleba i potraw. Oszczędność prawdziwa bowiem polega na tem, by zaspokoić potrzeby mniejszym kosztem, ale bez krzywdy dla zdrowia.

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	4	11	18	25
P	—	5	12	19	26
W	—	6	13	20	27
Ś	—	7	14	21	28
C	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
S	3	10	17	24	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

23-go przechodzi ze znaku Panny do znaku wagi.

Księżyc.

Pierwsza kwadra — 7-go, o godz. 14.

Pełnia — 14-go o godz. 22

Ostatnia kwadra — 23-go, o godz. 2.

Nów — 30-go o godz. 6

14-go częściowe zaćmienie Księżyca, widoczne w Polsce. Początek o godz. 20 m. 18, koniec o godz. 23 m. 43.

Planety.

Merkury widoczny w pierwszej połowie miesiąca na wschodzie o świcie

Wenus pojawia się na wschodzie, na 4 g. przed Słońcem jako Jutrzenka.

Mars pojawia się przed północą, świecąc do rana

Jowisz pojawia się na krótko na wschodzie o świcie.

Saturn świeci o zmierzchu na wschodzie, znikając po północy.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w sierpniu 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

We wrześniu trzeba kończyć uprawę pod zasiewy żyta i pszenicy, orać koniczynska, sprzęgnąć je i bronić

pod koniec miesiąca. Następnie wykonywujemy zasiewy ozimin i zaprawiamy ziarno do siewu. Po zasiewie wykonywać przegony.

Zbiór prosa, kukurydzy, lnu, konopi i tytoniu przypada we wrześniu. Len moczwić. Rzepak ozimy pielic i motykować. Liści z buraków nie obrzucać. Wcześniejsze odmiany ziemniaków wykopywać. Paszę zieloną na zimę kosić i prasować.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. W początku miesiąca kończyć wszelkie zasilanie drzew i krzewów z wyjątkiem wapna, które dobrze jest rozsywać pod drzewami i krzewami. Przy zbiorze reszty owoców nie strząsać ich (z wyjątkiem węgerek), oraz nie rzucać do koszu. Zbiór stopniowy w miarę pory dojrzewania, owoce zimowe na końcu. Przed ułokowaniem w piwnicy — przechowywać w miejscu przewiewnym dla odparowania. W końcu miesiąca zakładać opaski lepne w celu wyłapywania szkodników. Kończyć sadzenie truskawek.

W ogrodzie warzywnym. Zbiór stopniowy wszelkich warzyw. Zakładać plantacje rabarbaru.

W ogrodzie ozdobnym. Szykować miejsca pod sadzenie drzew i krzewów.

W pasiece. W początku miesiąca kończyć podkarmianie. Z nadejściem chłodów dać maty boczne.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

We wrześniu wolno polować: na kuropatwy, jelenie, daniela-byki, sarny-kozły, dzikie kaczory, dzikie kaczki i młode.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

lnna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Gruszki. Duże gruszki smaży się obierane i przekrajane na połówkę lub nawet ćwiartki; małe o delikatnej, cienkiej skórce, można tylko gęsto nakłuć drewnianym lub srebrnym widelcem; obrane, czy też tylko nakłute, wrzucać natychmiast w duże naczynie z zimną wodą, aby nie szczeniały. Gruszki twardszych gatunków, przed właściwym usmażeniem, obgotowuje się w wodzie i wodę tę używa się na ulep do nich. Gruszki odcedzone układa się w wazę, na kilo owocu bierze się kilo i ćwierć cukru, gotuje się z połowy ulep i przestudzonym zalewa gruszki. Po 24 godzinach ulep się scedza, przygotowuje, letnim zalewa owoce. Za trzecim razem wkłada się owoce we wrzący ukrop, dodaje kawałek wanilii i smaży przerwami jak morele. Gdy gruszki przezroczyste, studzi się konfitury i następnego dnia przekłada w słoje

Borówki. Starannie przebrane, najładniejsze borówki wrzucić na wrzącą wodę i po minucie odlać na przetak. Na kilo takich spierzonych borówek wziąć pół kilo w kulki lub paski pokrajanych słodkich jabłek i tyleż obranych ze ze skórki drobnych gruszek — razem 2 kilo owocu. Na tę ilość owocu bierze się kilo cukru, gotuje niezbyt gęsty syrop, wrzuca wszystkie owoce razem i smaży na wolnym ogniu, aż jabłka i gruszki dobrze się usmażą i staną czerwone.

PRZYSŁOWIA.

Wrzesień — ientwiec, wsadza ręce w kieszeń.

Przyszł ci już wrzesień, a za wrześniem jesień, z drzew owoce opadają, ptaki się do drogi mają, a po lasach wrzosa kwitną na pogodną jesień.

Straszać jest wrześniowa słońca, miarka deszczu, korzec błota.

Kiedy wrzesień przyniósł jesień, to i zboże młóć; jedni sobie trą na żarnach, inni na tańg włóczą.

Gdy noc jasna na Michała, to nastąpi zima trwała.

We wrześniu gdy tłuste ptaki, mróz w zimie nie ładajaki.

Pogodnie na Nikodema, cztery niedziele deszczów niema.

Gdy na Narodzenie pogodnie, będzie tak przez cztery tygodnie.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	4.47	18.24	5.18	18.35
2	4.49	18.22	6.46	18.46
3	4.50	18.20	8.14	18.58

ALBANJA

(patrz i września).

Terytorium Albanii (27 538 km², ok. 840 tys. mieszk.) utworzone jest z dawnych prowincji tureckich.

28 listopada 1912 r. w czasie pierwszej wojny bałkańskiej, Albańczycy proklamują w Walonie niepodległość swego kraju. Londyńska Konferencja Ambasadorów wykreśla w przybliżeniu granice nowego państwa, wyznaczając ks. Wilhelma Wieda jako panującego. W r. 1914, w lutym, ks. Wied przyjmuje koronę z rąk albańskiej deputacji, po kilku jednak miesiącach, w związku z wojną europejską, opuszcza Albanję, która wpada w stan anarchii. W r. 1917 włoski generał Ferrero, proklamuje niezależność Albanii. W r. 1924 powstaje republika, która trwa do r. 1928.

W dniu 1 września tego ostatniego roku Konstytuanta ogłasza monarchię i dotychczasowy prezydent Albanii, Ahmed Beg Zogu zostaje królem, panując jako Zogu I. Stolicą Albanii jest Tirana.

1932

Wrzesień

Święto narodowe Albanii.

Czwartek

1

Bronisławy

Piątek

2

Stefana

Sobota

3

Szymona

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
4	4.52	18.17	9.45	19.13
5	4.53	18.15	11.19	19.32
6	4.55	18.13	12.51	20.0
7	4.56	18.11	14.17	20.40
8	4.58	18.8	15.25	21.39
9	5.0	18.6	16.14	22.55
10	5.2	18.3	16.46	—

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.
JAM'Y.

Z jabłek. Bierzemy połowę jabłek słodkich i połowę kwaskowych. Słodkie po obraniu wykrawamy w kulki łyżeczką od kartofli lub w kostkę. Lupinki i ziarnka tych jabłek rozgotowujemy na papkę z pokrajanymi w kostkę jabłkami kwaśnymi, cedzimy ją i wyciskamy przez płótno. Na kilo jabłek bierzemy kilo cukru, sok otrzymany mieszany z cukrem bez dodawania wody, zagotowujemy, wrzucamy jabłka słodkie i gotujemy na bardzo silnym ogniu.

1932
Wrzesień

Niedziela	Ustanowienie III-ej Republ. Francuskiej, 1870 r.
4	
Rozalji	
Poniedz.	
5	
Wawrzyńca	
Wtorek	
6	
Zacharjasza	
Środa	Święto narodowe Brazylii.
7	
Jana M.	
Czwartek	
8	
Nar. N. M. P.	
Piątek	
9	
Sergiusza	
Sobota	
10	
Mikołaja	

TRZECIA REPUBLIKA.

(patrz 4 września).

W ciągu niespełna jednego stulecia forma rządów we Francji uległa wielokrotnym przemianom. Zapoczątkowuje je Wielka Rewolucja, w wyniku której po obaleniu monarchicznych rządów Burbonów, powstaje w r. 1792 Pierwsza Republika. W r. 1804, po przejściowym okresie Konsulatu, następują rządy Napoleona I-go, czyli t. zw. Pierwsze Cesarstwo. Od r. 1814 do 1830 panują znów Burboni, jest to okres t. zw. Restauracji. Od r. 1830 do r. 1848 panuje Ludwik Filip Orleański. Po jego abdykacji, następują rządy Drugiej Republiki, którą obala Ludwik Napoleon, ogłaszając się cesarzem Francji w rok po zamachu stanu z dnia 2 grudnia 1851 r. Wreszcie w dniu 4-go września 1870 roku, po klęsce pod Sedanem i wzięciu do niewoli Napoleona III na gruzach Drugiego Cesarstwa powstaje Trzecia Republika, świętująca we wrześniu r. b. 62-gą rocznicę swego istnienia.

BRAZYLJA

(patrz 7 września).

Brazylja, odkryta w roku 1500 przez portugalskiego admirała Pedro Alvares Cabral'a, staje się kolonią portugalską. Narodowy Kongres Brazylii, proklamowanej w r. 1815 jako królestwo, wybiera syna ówczesnego króla Portugalii na „Wiecznego Obróncę” Brazylii, który w dniu 7 września 1822 r. ogłasza niepodległość kraju i nadaje sobie tytuł cesarza Brazylii. Rewolucja, zapoczątkowana w dniu 15 listopada 1889 r. detronizuje jego syna, i Brazylja proklamuje republikę pod nazwą „Zjednoczonych Stanów Brazylii”.

Brazylja, której powierzchnia przekracza 9 i pół milj. km², liczy ok. 40 milj. mieszkańców. Stolicą państwa jest Rio de Janeiro, port nad Atlantykiem.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

MARMELADY.

Z borówek Smaży się zupełnie tak samo jak konfitury, tylko biorąc znacznie mniej cukru: pół kilo na kilo owocu, lub też, jeśli gruszki, które dodajemy, są słodkie — 40 deka na kilo wszystkich owoców razem. Robimy lekki syrop, na wrzący wrzucamy sparzone wpięrow na sicie wrzątkiem borówki, gdy się nieco pogotują, dodajemy najpierw drobne i przepołowione gruszki, następnie także obrane i pokrajane na ćwiartki jabłka.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
11	5.3	18.1	17.8	0.19
12	5.5	17.59	17.23	1.43
13	5.6	17.57	17.35	3.5
14	5.8	17.54	17.44	4.22
15	5.10	17.52	17.53	5.37
16	5.12	17.49	18.2	6.51
17	5.13	17.47	18.13	8.4

CZOLGI BOJOWE.

Na długo przed wojną był już tanki w użyciu w Ameryce skonstruował je Benjamin Holt w latach 1904—1905. Ono to właśnie, bez względu na obciążenie poruszały się z łatwością na każdym terenie, pokonywując wszelkie przeszkody. Zimą, gdy miasta lub farmy niedaleko były od świata, wielkimi, nieprzebieżnymi zapami śnieżnymi, traktory Holta, t. zw. Caterpillars (dosłownie „gąsienice”) z łatwością przebiegały przez zwały.

W październiku 1914 r. oficer intymieriny wojsk angielskich, E. D. Swinton, przedstawił plan, dotyczący budowy wozów bojowych, zdolnych do przebijania się przez zaskieki z drutu kolczastego i okopy. Sprawa ta oparła się o najwyższe dowództwo, które z początku uosunkowało się sceptycznie do tego projektu. Jednocześnie pułkownik (później generał) Swinton, przedstawił swój projekt naczelnemu dowództwu francuskiemu, które natychmiast zamawia tanki. Pod koniec sierpnia 1916 r. pierwsza partia tanków przybyła na front zachodni. Postanowiono użyć ich po raz pierwszy w celu posunięcia się naprzód na linii pomiędzy Sommą a Ancre.

Pierwszy atak tanków odbył się dnia 15 września 1916 r. Wyruszyło 49 tanków o świecie, wśród lekkiej mgły. Niemcy byli zaskoczeni. Pierwszy jednak atak nie był uwieczony całkowitem powodzeniem. Tanki przebywały z łatwością okopy, zaskieki druciane i wały, nie mogły się jednak poruszać na terenach zoranych przez wielkie pociski. Z liczby 49 tanków tylko 32 osiągnęły tego dnia linię frontu. Z tych 9 poprzedzało posuwającą się naprzód piechotę, 9 szło w rezerwie, 14 ugrzęzło w miękkiej ziemi.

Pierwszy chrzest bojowy tanków, aczkolwiek niezupełnie udany, przekonał sprzymierzeńców o roli, jaką mogłyby odegrać w losach wojny. Powstała nowe typy tanków, które zdolne są już poruszać się na zoranych polach bitewnych.

W bitwach 1917 r. tanki osiągały coraz większe powodzenie. Punktem zwrotnym była bitwa pod Cambrai (20 listopada).

(d. c. str 103).

1932

Wrzesień

Niedziela

11

Piotra i Jacka

Poniedz.

12

Im. N. M. P.

Wtorek

13

Eugenji

Środa

14

Podw. Krz. Św.

Czwartek

15

M. B. Bol.

Czolg po raz pierwszy użyte na wojnie, 1916 r.

Piątek

16

Euzebj

Sobota

17

P. św. Franc.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
18	5 15	17.45	18 24	9.17
19	5.16	17.42	18.40	10.33
20	5 18	17.40	19.2	11.46
21	5.20	17.37	19.33	12.58
22	5.22	17.35	20 18	14.1
23	5.23	17.33	21 18	14.52
24	5.25	17.31	22.32	15.29

KĄCIK DLA GOSPODYN.
KOMPOTY.

(patrz str. 69).

Gruszki. Ładne, duże, nieprzejrzyste gruszki obrać z łupin, przekroić na półki i odrzucić z nich ziarenka. Ogonki przyciąć do połowy długości. Wkładamy do niegęstego ulepu, (40 deka cukru na litr wody) i gotujemy, aż zmiękną i nabiorą nieco różowego koloru. Dla aromatu dodaje się kawałek wanilii. Gorące gruszki układa się szczególnie wraz z ulepem w dobrze wygrzane kompotjery i zalewa natychmiast roztopionym pechem na grubość 3 palców.

1932
Wrzesień
Niedziela

Święto narodowe Chile.

18

Józefa, Irany

Poniedz.
19

Januarego

Wtorek
20

Eustachego

Środa
21

Mateusza

Czwartek
22

Tomasza

Piątek
23

Tekli

Sobota
24

N.M.P. od wyk.

(ze str. 102).

Ruszyło do ataku 378 tanków: Niemcy, przerażeni i zaskoczeni tą ilością opancerzonych wozów, poddają się masowo i cofają w nieładzie.

Następuje ostatni rok wojny. Prócz Anglików, tanki budują Francuzi i Amerykanie. Żaden atak nie odbywa się bez współudziału tanków, które decydują teraz o zwycięstwie Aliantów.

CHILE

(patrz 18 września).

Po podbiciu Peru Pizarro, wice - król Peru, poleca Diego wi de Almagro zająć Chile (1536). Stan zależności od korony hiszpańskiej trwa do r. 1810. 18 września tego roku zostaje ogłoszony rząd narodowy i proklamowana Republika Chińska. Ostatecznie jednak Chile wyrwała się z pod panowania Hiszpanii dopiero w r. 1818.

Terytorjum Chile obejmuje 741.300 km², ludność sięga 4 i pół milj. Stolicą Chile jest Santiago.

HONDURAS.

Honduras, jedna z republik Ameryki Centralnej, proklamuje swoją niezależność we wrześniu 1821 r., wyzwalając się z pod panowania hiszpańskiego.

Terytorjum Hondurasu obejmuje przeszło 100 000 km kw., ludność, składająca się głównie z Indian, z domieszką krwi hiszpańskiej, sięga 750.000 mieszkańców. Stolicą republiki jest Tegucigalpa.

NIKARAGUA.

Nikaragua, republika Ameryki Centralnej, uzyskała swoją niezależność, odrywając się w r. 1821 od hiszpańskiej Gwatemali.

Mieszkańcy w liczbie ok. 750.000, składają się przeważnie z Metysów i Mulałów. Stolicą państwa, zajmującego 118 453 km kw., jest Managua.

KĄCIK DLA GOSPODYN. JAM'Y.

Śliwkowy. Najbujniejsze i najdojrzalsze owoce dzielimy na połówki, odrzucając z nich pestki, ale pozostawiając skórkę. Drobniejsze owoce zalewamy wodą tylko w takiej ilości, aby je pokryła i rozgotowujemy na papkę wraz z pestkami. Papkę tę przecieramy przez sito. Bierzymy kilo cukru na kilo przygotowanego już owocu, zagotowujemy z małym dodatkiem wody gęsty ulep, wrzucamy nań jednocześnie połówki śliwek i przetartą z nich masę, smażymy przędko.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
25	5.26	17.28	23.54	15.55
26	5.28	17.26	—	16.14
27	5.29	17.24	1 20	16.29
28	5.31	17.21	2 46	16.41
29	5.33	17.19	4 15	16.53
30	5.35	17.16	5 44	17.5

DANJA.

(patrz 26 września).

Gdy w roku 1863 zmarł, nie pozostawivszy potomka ołci męskiej, król duński, Fryderyk VII Oldenburski, korona duńska przeszła do książęcego domu Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg. Obecnie panujący król Chrystjan X, urodzony 26 września 1870 roku, wstąpił na tron w roku 1912.

Terytorjum Danii, na które składają się: półwsep Jutlandzki, wyspy Zelandia, Fionia, Laaland, Møen, Langeland, Falster, Bornholm (na m. Bałtyckiem) i szereg małych wyspów pomiędzy Bałtykiem a m. Północnem, obejmuje 42.927 km. kw. ludność przekracza 3,5 miliona. Stolicą Danii jest Kopenhaga.

KIEDY UKAZAŁ SIĘ PIERWSZY ROZKŁAD JAZDY?

W początkach koleśnictwa podróżny wiedział, o której godzinie pociągu ruszy ze stacji początkowej, o której natomiast przybędzie na miejsce przeznaczenia, nie wiedział nawet w przybliżeniu. Pierwszy rozkład jazdy wydała dopiero w r. 1839 pierwsza na świecie linja kolejowa Liverpool — Manchester w 13 lat po swoim powstaniu, wybudowana bowiem została w r. 1826.

ILE JĘZYKÓW JEST W UŻYCIU W EUROPIE POWOJENNEJ?

Profesor L. Tesnière wylicza 120 języków i narzeczy, które mówią różne narody i plemiona w Europie. Na samą Rosję przypada 83 języki i narzecza. Tylko 19 języków europejskich reprezentują grupy narodowościowe, liczące więcej niż po 5 milionów ludzi. Niemieckim władą w Europie 81 mil. w cyfrach okrągłych. rosyjskim — 70.254.319, angielskim — 47.190.600, francuskim — 39.841.000, włoskim — 40.807.000, ukraińskim — 33.945.000, polskim — 23.177.000, hiszpańskim — 11.569.000, węgierskim — 10.194.000, czeskim — 9.543.000.

1932

Wrzesień

Niedziela

25

Ładysława

Poniedziałek

26

Cypriana

Wtorek

27

Kośmy i Damj.

Środa

28

Wacława

Czwartek

29

Michała Arch.

Piątek

30

Hieronima

Święto narodowe Danii.

GRANICE NIEKTÓRYCH PAŃSTW EUROPEJSKICH.

Państwa	Powierzchnia w tysiąc. km ²	Długość granic			Na 1 km granic	
		Ogółem km	w tem morskich		ogółem	morskich
			km	%	przypada km ² powierzchni	
Francja . .	551	5 624	2 850	50,7	98	193
Hiszpanja . .	505	4 808	3 144	65,4	105	161
Niemcy . .	471	7 677	1 733	22,6	61	272
Szwecja . .	448	9 817	7 624	77,7	46	59
POLSKA . .	388	5 534	140	2,5	70	2 774
Finlandja . .	388	4 685	1 646	35,1	83	236
Italia . . .	310	9 960	7 989	80,0	31	39
Czechosłowacja	140	4 013	—	—	35	—
Bułgaria . .	103	2 158	311	14,4	48	331
Litwa . . .	56	1 258	91	7,2	44	612
Szwajcaria . .	41	1 886	—	—	22	—
Belgia . . .	30	1 445	66	4,6	21	461

STOLICE EUROPEJSKIE.

Odległości od Warszawy i pomiędzy poszczególnymi miastami.

	Jednym rzutem można znaleźć na poniższej tablicy odległości pomiędzy 14 miastami Europy. Np.: (1) Warszawa znajduje się w odległości 1816 km. od (8) Londynu i w odległości 1298 km. od (10) Moskwy. — (11) Paryż znajduje się w odległości 1358 km. od (14) Wiednia i w odległości 2718 km. od (6) Leningradu.													
(1) Warszawa	Warszawa (1)													
(2) Berlin	637	Berlin (2)												
(3) Berno	1634	978	Berno (3)											
(4) Konstant.	1928	2718	3013	Konstantyn. (4)										
(5) Kopenhaga	1069	432	1416	2416	Kopenhaga (5)									
(6) Leningrad	1109	1746	2743	2773	1354	Leningrad (6)								
(7) Lizbona	4149	3022	2563	5352	3219	5298	Lizbona (7)							
(8) Londyn	1816	1194	1354	3248	1566	2838	2576	Londyn (8)						
(9) Madryt	3080	2531	1893	4349	2560	4598	664	1900	Madryt (9)					
(10) Moskwa	1298	1934	2931	2242	2003	650	5462	3064	4646	Moskwa (10)				
(11) Paryż	1707	1078	573	3038	1299	2718	2117	459	1453	2949	Paryż (11)			
(12) Rzym	2042	1677	1022	342	2109	3582	2794	1900	1957	3340	1451	Rzym (12)		
(13) Sztokholm	1731	1096	1882	3853	666	688	3814	2062	3167	1038	1950	2770	Sztokholm (13)	
(14) Wiedeń	698	683	856	2077	1115	1886	3451	1568	2669	1995	1358	1344	1776	Wiedeń (14)

MIASTA LICZĄCE POWYŻEJ MILJONA MIESZKAŃCÓW.

Miasta	Rok	Ludność w tysiąc.	Miasta	Rok	Ludność w tysiąc.
EUROPA:			AFRYKA:		
Londyn . . .	1929	7 917	Kair	1927	1 065
Berlin	1930	4 342			
Paryż	1926	2 871			
Moskwa . . .	1928	2 127	AMERYKA:		
Wiedeń . . .	1929	1 847			
Leninrad . .	1928	1 688	Nowy York . .	1930	6 982
Hamburg . . .	1930	1 146	Chicago	1930	3 375
Warszawa . .	1931	1 115	Buenos Aires .	1929	2 079
Glasgow . . .	1929	1 062	Filadelfja . .	1930	1 964
Budapeszt . .	1930	1 005	Detroit	1930	1 574
			Rio de Janeiro .	1928	1 432
AZJA:			Los Angeles . .	1930	1 234
Osaka	1930	2 453			
Tokjo	1930	2 070	AUSTRALJA:		
Hankau	1927	1 584			
Szanghaj . . .	1927	1 500	Sidney	1929	1 127
Kalkuta . . .	1921	1 328	Melbourne . .	1929	1 000
Bombaj	1927	1 299			

Warszawa, według ilości mieszkańców, zajmuje 22-ie miejsce na świecie i 8-e miejsce w Europie.

NAJDŁUŻSZE RZEKI ŚWIATA.

Nazwa	Ujście	Długość w km	Nazwa	Ujście	Długość w km
Mississippi	Zat. Meksyk.	6 600	Św. Wawrzyń-	Zat. Św. Waw-	
Nil	m. Śródziemne	6 500	ca	rzyńca	3 820
Amazonka	oc. Atlantycki	5 500	La Plata	oc. Atlantycki	3 700
Jang-tse	oc. Spokojny	5 300	Ob	oc. Lodowaty	3 640
Irtysz	rz. Ob	5 300	Wołga	m. Kaspiskie	3 600
Jenisej	oc. Lodowaty	5 200	Jukon	m. Beringa	3 280
Lena	oc. Lodowaty	4 600	Indus	m. Arabskie	3 180
Amur	oc. Spokojny	4 480	Ganges	zat. Bengalska	3 000
Missouri	rz. Mississippi	4 210	Dunaj	m. Czarne	2 860
Kongo	oc. Atlantycki	4 200	Rio Grande	zat. Meksykań-	
Niger	Zat. Gwinejska	4 180	del Norte	ska	2 800
Huang	oc. Spokojny	4 100	Euftrat	zat. Perska	2 780
Atabaska	jez. Atabaska	4 000	Zambezi	kan. Mozambi-	
				cki	2 660

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	2	9	16	23	30
P	—	3	10	17	24	31
W	—	4	11	18	25	—
Ś	—	5	12	19	26	—
C	—	6	13	20	27	—
P	—	7	14	21	28	—
S	1	8	15	22	29	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

25-go przechodzi ze znaku Wagi do znaku Niedzwiedka.

Księżyc.

Pierwsza kwadra — 6-go, o godz. 21.

Pełnia — 14-go, o godz. 14.

Ostatnia kwadra — 22-go, o godz. 18.

Now — 29-go, o godz. 15.

Planety.

Wenus i Jowisz pojawiają się na wschodzie na 4 godz. przed Słońcem.

Mars świeci od przedpółnocy do końca nocy.

Saturn przenosi się stopniowo na zachodnią stronę, zachodząc przed północą.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek gruntowy:

II rata do 15.X.

Przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysł. od obrotu osiągniętego we wrześniu 1932 roku przez przedsiębior. handlowe I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Do 15-go wpłata zaliczki za III kw. 1932 r. w wysokości $\frac{1}{3}$ kwoty podatku od obrotu, wymierzonego za r. 1932 przez przedsiębior. handlowe i przemysłowe, nie prowadzące prawidłowych ksiąg handlowych oraz zajęcia przemysłowe.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

W październiku kończyć zasiewy ozimin, głównie pszenicy i przystąpić do kopania ziemniaków i robienia kopców. Zasiewamy żyto na ziemniaczyskach, o ile tak wypada z plodozmianu. Dokonujemy zbioru buraków, marchwi, brukwi i rzepy, przy-

czem wybieramy wysadki na nasienie. Równocześnie odbywa się okopywanie rzepaku oraz sprężynowanie i bronowanie (z wygrabianiem perzu) podorywek. Nawóz wywozimy na polady pod buraki, ziemniaki i inne okopowe.

Słabsze oziminy siane we wrześniu, pod koniec miesiąca, dobrze jest siałetrować lub zasilać gnojówką; o ile siew był w szerokie rzędy, wówczas motykować. Przystąpić trzeba już do orki ziem uraczyska; orka głębsza pod jarzyny i okopowe. Łąki musimy nawadniać i zasilać nawozami sztucznymi.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Przygotować piwnice do zimowania owoców. Nawozić i uprawiać sad, szykować teren pod nowy sad, kopać doły. Wylamywać stare pędy malin i palić je.

W ogrodzie warzywnym. Zbiór reszty warzyw, oczyszczenie ich i przygotowanie do przechowania. Przygotować piwnice. Ściąć i spalić lęcinę szparagowe. Kopcować warzywa na zimę. Tępić perz. Nawozić i uprawiać warzywnik. Przerabiać komposty. Siew na zimę pietruszki, marchwi i szpinaku. Zbiór ostatnich kalafiorów. Szykować ziemię inspektową. Chować pod dach skrzynie, okna inspektowe i maty.

W ogrodzie ozdobnym. Rozpocząć w końcu miesiąca sadzenie drzew i krzewów. Stare trawniki nawieźć i uprawiać. Szykować wiosenne kwietniki.

W pasiece. Zbadać daszki i nóżki uli, czy niema szpar, zmniejszyć wyloty. Przenosić ule do stebnika.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W październiku wolno polować: przez cały miesiąc, na kuropatwy, jelenie, daniële-byki, sarny-kozy, dzikie kaczory, dzikie kaczki i młode; od połowy miesiąca, na dzikie indyki (samce i samice).

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

JAK WYKORZYSTAĆ URODZAJ POMIDORÓW.

Jak wiadomo, pomidory zawierają żywnościowe witaminy, nie tracąc swoich właściwości nawet przy 100 st. temperatury podczas gotowania czy smażenia.

Nie wszystkim jednak wiadomo, że z pomidorów — i to zarówno czerwonych, jak z drobnych zielonych, jeszcze niedojrzałych — smażyć można wymienitą konfiturę, nieustępującą w smaku najwytworniejszym tego rodzaju owocowym przetworom.

Konfitura z czerwonych pomidorów: Na kilo pomidorów ugotować syrop z 1 kilograma cukru i jednej szklanki wody, do tego dodać dwie cytryny, obrane ze skórki i bardzo uważnie wyluskane z pestek, a potem pokrajane w plasterki. Łyżeczka araku lub kaniaku i troszkę wanilii konieczna jako wonna i smaczna zaprawa. Kilo zdrowych, możliwie gładkich pomidorów pokrajać na równe plasterki i, kiedy syrop jest już dostatecznie wysmażony, włożyć pomidory do syropu i smażyć je w nim na niezbyt wielkim ogniu, dopóki nie zrobią się szkliste. Po wystudzeniu w tym samym naczyniu, w którym się smażyły (najlepiej oczywiście w specjalnej mosiężnej misce do konfitur), ostrożnie poukładać je w starannie wymyte i wytarte do sucha słoiki.

Konfitura z zielonych pomidorów: podobnie jak przy czerwonych — na kilo pomidorów kilo cukru. Pomidory wytrzeć do sucha i rozkroić każdy pomidor na cztery części, o ile zaś sztuki bardzo drobne, tylko na dwie. Włożyć wszystkie do głębokiego naczynia, skropić spirytusem i tak pokrajane pozostawić przez noc. Nazajutrz przygotować syrop, w którym, jak poprzednio, smażyć pomidory, dopóki nie staną się szkliste. Przy samym końcu smażenia dodać dwie cytryny, obrane ze skórki, jaknajstaranniej wyluskane z pestek (które psują smak konfitury, zaprawiając je goryczą) i pokrajane w plasterki.

JAK NAZYWANO PAŹDZIERNIK W DAWNEJ POLSCE?

Po staropolsku październik nazywał się winnik; od XIV w. do XV w. — listopad; w XV w. — wrzesień. W gwarze zakopiańskiej październik nazywano michalskie, w gwarze dobrzyńskiej — pościernik lub kości.

PRZYSŁOWIA.

W października słoty kończą się roboty na dworze, czyś zdrowy, czy chory, ruszaj do komory, nieboże!

Ciemną nocą pies szczeka na dziadka października.

Październik chodzi po kraju i płaćwo wygania z gaju.

Październik — pościernik, bo po ścierni pług już orze i pola bródami czerni.

CZY WIECIE, ŻE...

— Rękawiczki były znane i używane w Europie już na 5 wieków przed Nar. Chrystusa. Wynalazek ten przyjęli Rzymianie i Grecy od Persów.

— W Europie popielinione zostaje samobójstwo przeciętnie co 5 minut.

— Oceany zawierają tyle soli, że gdyby całą wodę morską udało się wyparować, to z pozostałej soli można by utworzyć kontynent czternaście razy większy od Europy.

— W Kalifornii udało się pewnemu ogrodnikowi wyhodować drogą krzyżowania szczepione drzewo, które rodzi jednocześnie śliwki, migdały i morele.

— Srebro jest tak ciągliwe, iż można z 2 gramów srebra wyciągnąć drut tak cienki, że będzie on miał 2 km długości.

— Marcepan oddawna słynął jako przysmak. Ojczyzną jego była Wenecja, gdzie w XVI wieku zaczęto go wyrabiać, stąd zaś sztuka przygotowania marcepanów rozszalała się po Europie.

— W pałacu królewskim w Berlinie nie było za czasów Wilhelma I — wanny, a gdy cesarz chciał się kąpać, przynoszono wannę z pobliskiego hotelu.

— 5.000.000.000 flaszek lemoniady i napojów bezalkoholowych konsumuje rocznie ludność Stanów Zjednoczonych.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	5.36	17.14	7.16	17.18

1932 Październik

Sobota

1

Jana z Dukli

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
2	5.38	17.12	8.51	17.35
3	5.39	17.10	10.28	18.0
4	5.41	17.7	12.0	18.37
5	5.43	17.5	13.18	19.32
6	5.45	17.2	14.14	20.44
7	5.47	17.0	14.50	22.7
8	5.48	16.58	15.14	23.30

Najdawniejszy odcinek powieściowy. Pierwszem pismem, które wpadło na pomysł ofiarowania swym czytelnikom odcinka powieściowego, było „London Post”, uratowane zresztą w ten sposób przed nieuchronnym upadkiem. Redakcja postarała się o prawo pierwszokrotnego powieści „Robinson Crusoe”, której pierwszy odcinek ukazał się 7.X.1719 r., a ostatni o rok później. Przez ten rok nakład „London Post” powiększył się dziesięciokrotnie, a pismo z wychodzącego dwa razy tygodniowo, stało się codziennym. Redakcja była zasypywana tysiącami (d. c. str. 110).

1932 Październik

Niedziela 2 Aniołów Stróż.	
Poniedz. 3 Teresy od Dz. J.	Święto narodowe Bułgarii.
Wtorek 4 Franciszka	
Środa 5 Placyda	Święto narodowe Portugalii.
Czwartek 6 Brunona	
Piątek 7 N.M.P. Róż.	Proklamowanie niepodległości Polski przez Radę Regenc., 1918 r.
Sobota 8 Pelagii	

BULGARJA.

(patrz 3 października).

Traktat berliński z r. 1878 tworzy Księstwo Bułgarskie. 5 października 1908 r. Bułgaria ogłasza swą niepodległość, uznana wkrótce potem przez mocarstwa. Królem Bułgarów zostaje ks. Ferdynand (dyn. Sasko - Koburska i Gotajnska).

30 września 1912 r. Bułgaria, sprzymierzona z Serbią, Grecją i Czarnogórzem, rozpoczyna wojnę z Turcją (I-a wojna bałkańska), zakończoną traktatem w Londynie (30 maja 1913), na mocy którego Turcja oddała sprzymierzonym państwom całe terytorjum europejskie na zachód od linii, idącej od Midji na Czarnem Morzu do Enos na Egejskim Morzu, oraz Kretę.

Wkrótce jednak po podpisaniu traktatu w Londynie liga rozpada się i zaczyna się druga wojna bałkańska.

Dzięki wstawiennictwu Rumunii, zostaje zawarty pokój w Bukareszcie (10.VIII.1913) pomiędzy Bułgarią, z jednej strony i Rumunią, Serbią, Grecją i Czarnogórzem, z drugiej strony. Podczas wojny europejskiej 1914—1918 Bułgaria walczy po stronie państw centralnych i pierwsza składa broń.

W wyniku przegranej wojny car Ferdynand abdykuje, a na tron wstępuje (3 października 1918) jego najstarszy syn Borys III.

Bułgaria liczy prawie 6 milj. mieszcz. na obszarze 103.146 km. kw.

PORTUGALJA

(patrz 5 października).

Niezależność Portugalii datuje się od XII w. Do r. 1910 była monarchją. Ostatnim królem był Manuel II z dyn. Bragancko-Koburskiej. Po krótkotrwałej rewolucji, w dniu 5 października 1910 r. proklamowano Republikę Portugalską.

Terytorjum Portugalii wynosi 91.948 km², ludność — przeszło 6.200.000. Stolicą Portugalii jest Lizbona, port nad Atlantykiem.

(ze str. 109).

mi listów od czytelników, błagających zresztą bezskutecznie, o zdradzenie im zakończenia powieści. Redaktor jednak miał serce z kamienia i zemocjonowani Anglicy musieli czytać odcinek za odcinkiem. W wydaniu książkowym ukazała się powieść dopiero w listopadzie 1720 roku.

KĄCIK DLA GOSPODYN.

GALARETA.

Ze śliwek. Najładniejsza jest z renklodów i damascenek, można jednak użyć każdego gatunku śliwek. Śliwki uduszo-
(d. c. str. 111).

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
9	5.50	16.56	15.31	—
10	5.51	16.54	15.43	0.53
11	5.53	16.51	15.54	2.10
12	5.55	16.49	16.2	3.24
13	5.57	16.47	16.11	4.38
14	5.59	16.45	16.22	5.50
15	6.0	16.43	16.33	7.3

TADEUSZ KOŚCIUSZKO

(ur. 1746, um. 15 października 1817) bohater narodowy twórca powstania Studia wojskowe odbywał początkowo w Koronie paziów później zagranicą. W roku 1777 walczył po stronie Ameryki w wojnie o niepodległość.

Powróciwszy do kraju, służył pod rozkazami księcia Józefa Poniatowskiego. Odnosił sukcesy pod Dubienką i Zielencami. Po przystąpieniu króla Stanisława Augusta do Targowicy wyjechał z kraju. W roku 1794 powrócił i objął naczelne dowództwo i dyktaturę. Wielkie zwycięstwo odniósł pod Racławicami, lecz pobity pod Szczekocinami, ustąpił do Warszawy. Pod Maciejowicami przegrana ostatecznie i dostaje się do niewoli rosyjskiej. Wypuszczony na wolność przez cara Pawła I go udał się do Anglii i Ameryki. W r. 1817 osiadł w Solurze, gdzie zmarł wskutek upadku z konia.

1932 Październik

Niedziela

9

Dionizego

Poniedziałek

10

Franciszka

Wtorek

11

Placyda

Środa

12

Maksymilj.

Podpisanie preliminarjów pokojowych w Rydze, 1920 r.

Czwartek

13

Edwarda

Piątek

14

Kaliksta

Sobota

15

Jadwigi

Wprowadzenie kalendarza Gregoriańskiego 1582 r.
Rocznica zgonu Tadeusza Kościuszki, 1817 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
16	6.2	16.41	16.48	8.18
17	6.4	16.38	17.7	9.32
18	6.6	16.36	17.34	10.45
19	6.8	16.34	18.13	11.51
20	6.9	16.32	19.7	12.45
21	6.11	16.30	20.14	13.27
22	6.13	16.28	21.31	13.56

KĄCIK DLA GOSPODYN.

(ze str. 110).

ne w oblepionych ciastem garnkach przecieramy przez sito, smażymy narażenie bez cukru. Gdy masa zacznie gęstnieć, dodajemy pół kilo cukru na kilo masy, dosmażamy do takiej gęstości, aby próba na talerzyku się ścinała, poczem składamy w garnki i wstawiamy na noc w ciepły piec dla uformowania skorupki.

1932 Październik

Niedziela 16 Saturnina	
Poniedz. 17 Wiktor	
Wtorek 18 Łukasza	
Środa 19 Piotra i Alk.	Roczn. śmierci ks. Józefa Poniatowskiego, 1813 r.
Czwartek 20 Jana Kant.	
Piątek 21 Urszuli	
Sobota 22 Korduli	

PONIATOWSKI JÓZEF

książę, marszałek napoleoński, narodził się bohater polski. Ur. 1762 w Warszawie. Rozpoczął karierę wojskową w Austrii Ranny przy szturmie na twierdzę Galacz — podczas wojny z Turcją. W 1789 r. objął d-two dyw. ukraińskiej; w wojnie 1792 r. dowodził armią południową. Za powstania Kościuszkowskiego brał udział w obronie Warszawy. Za ks. Warszawskiego — min. wojny. Zwycięski wódz kampanii 1804 r. W kampanii 1812 r. d-ca V korpusu w armii; odznaczył się w bitwie pod Mołajskiem. W czasie odwrotu wyprowadził wszystkie działa i sztandary. Mimo propozycji partii rosyjskiej pozostał wierny Napoleonowi; zorganizował armię Ks. Warszawskiego. W kampanii 1813 r. odznaczył się pod Lützen. 19 X 1813 r. bronił odwrotu wielkiej armii pod Lipskiem jako marszałek Francji zginął w Elsterze. Uważany jest za wcielenie honoru żołnierza polskiego

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Jabłka w koszulkach. Duże, smaczne jabłka obrać i wydrążyć. Następnie zrobić ciasto z mąki, masła, cukru, jajka i wanilii, wygnieść dobrze, aby było kruche, rozwałkować na grubość $\frac{1}{2}$ ctm. i pokrajać na kwadraty tak duże, aby można było nimi owinać całe jabłko. Wydrążenie w jabłkach nadziewa się galaretką owocową lub marmeladą. Jabłka tak przygotowane kładzie się na blachę i piecze, póki się nie zrumienia. Po upieczeniu, posypuje się je, póki gorące cukrem-pudrem utłuczonym z wanilią.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
23	6.14	16.25	22.53	14.18
24	6.16	16.23	—	14.34
25	6.18	16.21	0.16	14.47
26	6.20	16.19	1.41	14.58
27	6.22	16.17	3.9	15.10
28	6.23	16.15	4.39	15.22
29	6.25	16.13	6.13	15.38

CZECHOSŁOWACJA

(patrz 28 października).

Republika Czechosłowacka powstała na gruzach monarchii Austro-węgierskiej. Dn. 28 października 1918 r. Narodni Wybor (Narodowe Zgromadzenie) ogłasza powstanie Republiki Czechosłowackiej, obejmującej właściwe Czechy, Morawę i Śląsk czeski oraz Słowację. Pierwszym prezydentem republiki zostaje prof. T. G. Masaryk, obrany ponownie w r. 1927.

Terytorjum Czechosłowacji obejmuje 140,338 km², ludność przekracza 14 i pół milij. Stolicą Czechosłowacji jest Praga.

TURCJA.

(patrz 29 października).

Potajemna ucieczka sultana z Konstantynopola w listopadzie 1922 roku stała się zapowiedzią zmiany formy rządów w Turcji. Upłynął jednak od tego wypadku prawie cały rok, zanim oficjalnie ogłoszono republikę w Turcji. Na pierwszego prezydenta Republiki Tureckiej wybrano (29 października 1923 roku) Ghazi Mustafę Kemal Paszę, a w kilka miesięcy potem tureckie zgromadzenie narodowe uchwala obalenie tureckiego kalifatu i wygnanie z granic Turcji wszystkich członków dynastji Osmanów, pozbawiając ich jednocześnie obywatelstwa tureckiego. W roku 1927 Mustafa Kemal Pasza został ponownie obrany na prezydenta republiki.

Terytorjum Turcji wynosi 762,736 km. kw. (w Europie — 23,475 km. kw., w Azji — 738,761 km. kw.), ludność sięga 14 milionów. Stolicą Turcji jest Ankara (dawniej zwana Angorą).

SKĄD POCHODZI GRA „POŁO“?

Ojczyzną „polo“ jest Persja, która zna tę grę od bardzo dawnych czasów, nazwa jednak tej popularnej dzisiaj gry pochodzi od tybetańskiego słowa „pulu“, co oznacza gałąź wierzby.

1932 Październik

Niedziela

23

Seweryna

Poniedziałek

24

Rafała Arch.

Wtorek

25

Kryspina

Środa

26

Ewarysta

Czwartek

27

Sabiny

Piątek

28

Szym. i Tad.

Sobota

29

Narcyza

Święto narodowe Czechosłowacji.

Święto narodowe Turcji.

PRZYSŁOWIA.

Miesiąc październik — marca obraz wierny.

Grzmot październikowy — niestatek zimowy.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
30	6.27	16.11	7.51	16.0
31	6.29	16.9	9.29	16.31

KĄCIK DLA GOSPODYN.

Jabłka osmażane. 200 gr. mąki, 1 jajko, $\frac{1}{2}$ litra mleka, 125 gr. smalcu lub margaryny, półtora kg. jabłek, 100 gr. cukru. Mąkę, jajko i mleko wymieszać, jabłka obrać i pokrajać w kawałki. Ciasto wyłożyć na brytwannę, na wierzch jabłka i smażyć w tłuszczu, aż się zrumienia. Po wyjęciu, gdy są jeszcze gorące, posypać grubo mialkim cukrem z wanilią. (Uwaga: ciasto powinno być rzadkie).

1932 Październik

Niedziela

30

Germana

Poniedz.

31

Lucyli

JAK KAWIOR ZJAWIŁ SIĘ W ZACHOD-NIEJ EUROPIE?

Działo się to w Paryżu, w roku 1840. Wielki książę rosyjski Aleksy, w czasie pobytu w stolicy Francji, zażądał pewnego dnia kawioru. Szukano tego przysmaku po całym mieście, ale bez rezultatu. Książę Aleksy wysłał wówczas z Paryża do Astrachania trzech swoich ludzi po kawior. Po trzech miesiącach posłańcy wrócili z dwiema olbrzymimi puszkami kawioru, który przez całą drogę trzymali na lodzie. Od tego czasu kawior, aczkolwiek bardzo drogi, szybko się rozpowszechnił na zachodzie Europy.

NAJWIĘKSZE JEZIORA ŚWIATA.

Nazwa	Część świata	Pow. w tys. km ²	Nazwa	Część świata	Pow. w tys. km ²
Morze Kaspj- skie	Europa	438 0	Wielkie Nie- woliczne	Amer. Płn.	26,0
Górne	Amer. Płn.	83 3	Erie	Amer. Płn.	25,8
Wiktorji	Afryka	68 8	Winnipeg	Amer. Płn.	24,6
Arałskie	Azja	67 8	Bałkasz	Azja	20,6
Huron	Amer. Płn.	59 5	Ontario	Amer. Płn.	18,8
Michigan	Amer. Płn.	57 9	Ładoga	Europa	18,2
Tanganika	Afryka	35 1	Tsad	Afryka	18,0
Bajkał	Azja	34 9	Rudolfa	Afryka	10,3
Njassa	Afryka	31 0	Oneğa	Europa	9,9
Wielkie Nie- dźwiedzie	Amer. Płn.	29 0			

NAJWIĘKSZE WYSPIY ŚWIATA.

Nazwa (przynależność)	Położenie	Pow. w tys. km ²	Nazwa (przynależność)	Położenie	Pow. w tys. km ²
Grenlandja (Danja)	oc. Płn. Lodo- waty	2 174	Hondo (Japonja)	oc. Spokojny	227
Nowa Gwinea (W. Bryt.-Hol.)	oc. Spokojny	786	Celebes (Holandja)	oc. Indyjski	170
Borneo (W. Bryt.-Hol.)	oc. Spokojny	735	Jawa (Holandja)	oc. Indyjski	126
Madagaskar (Francja)	oc. Indyjski	620	Kuba	oc. Atlantycki	115
Ziemia Baffina (W. Bryt.)	oc. Płn. Lodo- waty	546	Nowa Fund- landja (W. Bryt.)	oc. Atlantycki	111
Sumatra (Holandja)	oc. Indyjski	410	Luzon (St. Zj. A. P.)	oc. Spokojny	106
Nowa Zelandja (W. Bryt.)	oc. Spokojny	265	Islandja	oc. Atlantycki	103
W. Brytania	oc. Atlantycki	230			

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	6	13	20	27
P	—	7	14	21	28
W	1	8	15	22	29
Ś	2	9	16	23	30
C	3	10	17	24	—
P	4	11	18	25	—
S	5	12	19	26	—

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.
24-go przechodzi ze znaku Niedźwiadka do znaku Strzelca.

Księżyc.
Pierwsza kwadra — 5-go, o godz. 8.
Pełnia — 13-go, o godz. 8.
Ostatnia kwadra — 21-go, o godz. 9.
Now — 28-go, o godz. 2.

Planety.
Wenus pojawia się na wschodzie na 3 godz. przed Słońcem.

Mars świeci na wschodzie od przedpółnocy do świtu.

Jowisz pojawia się na wschodzie w godzinę po północy.

Saturn przytłacza wieczorami na zachodzie, znikając w 4 godz. po Słońcu.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek gruntowy:

Do 15.XI — II-ga rata.

Od nieruchomości miejskiej:

Za III-ci kwartał roku bieżącego.

Przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysłowego od obrotu, osiągniętego w październiku 1932 roku przez przedsiębiorstwa handl. I i II kat. i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Nabywanie świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych na r. 1933.

Podatki miejskie:

Podatek od lokali,

" od zbytku mieszkań.,

Dodatek komunalny do podatku od nieruchomości.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

W listopadzie jest czas na wapnowanie i nawożenie marglem pól upraw-

nych i łąk, osuszanie pól, czyszczenie rowów na łąkach i polach, przebieganie zamulonych przegónów i bródz. drenowanie, zużytkowanie torfowisk i innych nieużytków, utrwalanie piasków i sadzenie wikliny koszykarskiej. Prócz tego następuje przyorywanie na glebach cięższych nawozów zielonych, wywożenie nawozu, zwożenie torfu i paliwa, nawożenie łąk kompostem, kisenie i prasowanie paszy na zimę. Wreszcie wykonywujemy orką głęboką pod jare i okopowizny.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Nawieź i uprawić ziemię pod drzewami i krzewami. Wykonać jesienne cięcie winorośli. Dalej sadzić drzewa i krzewy, delikatniejsze zabezpieczać przed mrozem. Można stosować jesienne skrapianie cieczami owado- i grzybobójczymi.

W ogrodzie warzywnym. Przed nadjeściem mrozów wzmocnić okrycie kopców. W piwnicy dołować kapustę, kalafior, karczochy, na półkach można przechować pomidory. Przewietrzać cebulę na składzie. Ziemię i nawóz z inspektów zebrać na gromadę; przetrześć, przeznaczoną pod inspekty, okryć liśćmi.

W ogrodzie ozdobnym. Grabić liście, przyszykować okrycie dla róż, a z nadjeściem mrozów okryć je jak równie inne delikatniejsze krzewy. Usuwać suche gałęzie. Ciąć-szpalery i żywotły.

W pasiece. Regulować wylot w celu przewietrzania. Zabezpieczyć od szkodników pszczoły i zapasową woszczyng.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W listopadzie wolno polować: na kuropatwy (województwa zachodnie i centralne, prócz białostockiego), zające-szaraki, bielaki, dzikie kaczo-ry, dzikie kaczki i młode.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Legumina z ryżu z czekoladą. 250 gr. ryżu, 1 litr mleka, 125 gr. cukru, szczypta soli, 50 gr. marmelady morelowej, 125 gr. rozpuszczonej czekolady, 10 gr. masła. Ugotować ryż w mleku osłodzonym i osolonym. Następnie zmieszać z marmeladą morelową i włożyć w wypłókaną formę. Gdy ostygnie wyłożyć w głęboką salaterkę, polewając następującym sosem. W rondelku włożyć połamaną czekoladę, kawałek masła i zalać łyżką wody, postawić na ogniu i mieszać, póki nie zgęstnieje, wówczas oblać tem leguminę, a gdy stężeje — podać na stół. Można również poleć leguminę rozpuszczoną marmeladą morelową.

KREM Z RYŻU.

Ugotować ryż z mlekiem i cukrem na gęsto i włożyć w wypłókaną formę. Do tego podaje się sos z mleka, czekolady, cukru i nieco maki kartoflanej, którym polewa się z wierzchu zimny już krem.

PRZYSŁOWIA.

Na Wszystkich Świętych, jeśli ziemia ciepła, to będzie zima ciepła, a jak deszcz, to trzeba będzie w piec wleźć.

Na Wszystkich Świętych sztuka: utnij gałąź buka — gdy już soku niema — będzie lega zima.

Na świętego Andrzeja trza kożucha dobrodzieja.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżyca	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	6.31	16.8	10.58	17.20
2	6.33	16.6	12.5	18.28
3	6.34	16.4	12.50	19.50
4	6.36	16.2	13.18	22.17
5	6.38	16.0	13.38	22.40

WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH.

Święto kościelne Wszystkich Świętych, obchodzone w dniu 1 listopada ku czci wszystkich świętych, poraz pierwszy celebrował papież Grzegorz III (731—741), ustalił je dla całego kościoła katolickiego papież Grzegorz IV (827—844).

Przypadające w dniu 2 listopada (w razie niedzieli — 3 listopada) Zaduszki są świętem ku pamięci zmarłych. Zapoczątkował je opat klasztoru Cluny, Odilo (um. 1048).

PANAMA I KANAŁ PANAMSKI.

(patrz 3 listopada).

Panama, wchodząca uprzednio w skład Kolumbji, uzyskuje niezależność 3 listopada 1903 r.

W tymże roku Stany Zjedn. A. P., na mocy traktatu z republiką Panamską, uzyskują jej zgodę na budowę międzyoceanicznego kanału wraz z wiecznymi prawami do niego. Miasta Panama i Colon, skrajne punkty kanału, pozostają pod władzą Panamy, całkowita jednak jurysdykcja portowa należy do St. Zj. Wzajemnie za prawa do kanału Panama otrzymała przy ratyfikacji traktatu 10 milionów dolarów, a począwszy od r. 1913 otrzymuje rocznie 250 tys. dol.

Pierwszy statek przepłynął kanał dnia 15 sierpnia 1914 r. Przeciętny czas przepłynięcia kanału wynosi od 7 do 8 godzin.

Koszty budowy wraz z kosztami utrzymania kanału wyniosły do 30 czerwca 1930 r. przeszło 522 miliony dolarów. Dochody z opłat wyniosły około 136 tysięcy dolarów.

1932

Listopad

Wtorek

1

W.W. św.

Środa

2

Dz. Zad.

Czwartek

3

Huberta

Piątek

4

Karola Bor.

Sobota

5

Zachariasza

Święto narodowe Panamy, 1903 r.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
6	6.40	15.58	13.51	—
7	6.42	15.57	14.2	0.0
8	6.44	15.55	14.11	1.14
9	6.45	15.54	14.21	2.28
10	6.47	15.52	14.30	3.39
11	6.49	15.51	14.41	4.51
12	6.50	15.49	14.55	6.4

KĄCIK DLA GOSPODYN.
KREM Z JABŁEK.

Zrobić marmeladę z 1½ kg. jabłek i ¼ l. wody, osłodzić do smaku, i wlać w to rozpuszczonych 12 listków czerwonej żelatyny, wymieszać dobrze i wylać do formy. Gdy stężeje, wyłożyć na półmisek i polać sosem wanilijowym.

AMBROSIA.

2 białka, 2—3 łyżki cukru, 1/4 kg. smażonych borówek. Białka ubić z cukrem na pianę, w którą wkłada się po łyżce borówek i ubija, póki nie zaczną tężeć.

1932
Listopad

Niedziela 6 Leonarda	
Poniedz. 7 Antonia	Wybuch rewolucji bolszewickiej, 1917 r.
Wtorek 8 Gutryda	Rocz. ur. króla Sjamu, 1893 r.
Środa 9 Teodora	
Czwartek 10 Andrzeja	
Piątek 11 Marcina	Rozbrojenie Niemców, 1918 r. Święto narodowe Italii.
Sobota 12 5 Br. Polaków	Święto narodowe Austrii.

11 LISTOPADA

(polskie święto Niepodległości).

Po 123 latach niewoli, w dniu 11 listopada 1918 roku, Polska odzyskuje swą niepodległość. W dniu tym polskie organizacje wojskowe i ludność cywilna rozbraja Niemców, wycofujących się z terytorium Polski w wyniku klęski, poniesionej przez nich po wielkiej wojnie 1914-1918 r.

Z. S. R. R.

(patrz 7 listopada).

W wyniku rewolucji, która wybuchła w Rosji 12 marca 1917 roku, cesarz Mikołaj II abdykował. Po prowizorycznym gabinetcie ks. Lwowa został utworzony rewolucyjny rząd Aleksandra Kiereńskiego. Przybyły w tym okresie do Petersburga wódz bolszewików, Lenin, rozpoczyna namiętną propagandę, wzywając lud rosyjski do rewolucji społecznej. Hasło „przec z wojną” rzucone przez Lenina w zmęczone wojną i oszołomione rewolucją wojsko, doprowadziło w końcu do obalenia rządu Kiereńskiego i bolszewicy zagarnęli władzę w swoje ręce (7 listopada 1917 roku).

Związek poszczególnych republik rosyjskich nosi ogólną nazwę Związku Socjalistycznych Republik Rad. Terytorium Związku wynosi 21 909 500 km. kw., ludność przekracza 154 miliony.

ITALIA

(patrz 11 listopada).

Przypadające w dniu 11 listopada święto narodowe Italii jest dniem urodzin (1869) króla Italii, Wiktora Emanuela III. trzeciego z rządu króla zjednoczonej Italii (1861). Początkowo stolicą Italii była Florencia, Rzym jest nią od roku 1871. Italja liczy przeszło 41 mil. mieszkańców na obszarze 319.317 km. kw.

AUSTRIA

(patrz 12 listopada).

Historja Republiki Austriackiej datuje się od października 1918 r., gdy 21-go tego miesiąca niemieccy posłowie, w obliczu klęski wojennej, zbierają się w parlamencie wiedeńskim i uznają rozpad monarchji austro-węgierskiej. Wkrótce potem, w dniu 12 listopada, ogłoszona zostaje Republika Austriacka.

Ludność Austrii wynosi 6.705.000 (1930)

KACIK DLA GOSPODYŃ.

MURZYŃKI.

100 gr. tartego Pumpernicla, 60 gr. cukru, trochę cynamonu, 100 gr. czekolady w proszku. 1/4 litra ubitej z cukrem waniljowym kremowej śmietanki, 1 szklanka konfitur z wisien.

W dużą szklaną salatkę włożyć wymieszaną masę z konfitury wiśniowej, Pumpernicla, czekolady, cukru i cynamonu. Na wierzch kładzie się bitą śmietankę kremową.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
13	6.52	15.47	15.22	7.20
14	6.54	15.46	15.37	8.33
15	6.56	15.44	16.13	9.41
16	6.58	15.43	17.2	10.40
17	7.0	15.42	18.5	11.25
18	7.1	15.40	19.18	11.58
19	7.3	15.39	20.36	12.21

KRZYŻ I MEDAL NIEPODLEGŁOŚCI (1930 r.).

Krzyż i Medal Niepodległości istnieją celem nagradzania osób, które zasłużyły się czynnie dla niepodległości Rzplitej przed wojną światową lub podczas niej i w okresie orężnych walk polskich w latach 1918 — 1921 z wyjątkiem wojny polsko - rosyjskiej na obszarze Polski. Osoby, które walczyły z bronią w ręku o niepodległość przed wojną światową lub poza szeregami armii albo wspomnianą armią kierowały, mogą mieć przyznany Krzyż Niepodległości z mieczami.

Krzyż i Medal Niepodległości nadaje Prezydent Rzplitej; noszony jest na wstędze czarnej z czerwonymi wzdłuż brzegów prążkami.

LOTWA

(patrz 18 listopada).

Łotwa, która w roku 1795 całkowicie przechodzi pod panowanie Rosji, w styczniu r. 1918 zapowiedziała przez swoich przedstawicieli na rosyjskim Zgromadzeniu Narodowym oderwanie się od Rosji, a 18 listopada tegoż roku proklamuje niezależną Republikę Łotewską.

Łotwa liczy niespełna 2 miliony mieszkańców na terytorjum 65.791 km kw. Stolicą Łotwy jest Ryga.

1932 Listopad

Niedziela	
13	
Stanisł. Kost.	
Poniedz.	
14	
Józefata	
Wtorek	
15	
Leopolda	
Środa	
16	
Edmunda	
Czwartek	
17	
Grzegorza	
Piątek	Święto narodowe Łotwy.
18	
Odon	
Sobota	
19	
Elżbiety	

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońce		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
20	7.5	15.38	21.56	12.39
21	7.7	15.37	23.17	12.52
22	7.8	15.35	—	13.4
23	7.10	15.34	0.41	13.15
24	7.11	15.33	2.5	13.27
25	7.13	15.32	3.34	13.40
26	7.14	15.31	5.9	13.58

KĄCIK DLA GOSPODYN.
BUDYN Z KASZY NA ZIMNO.

1 litr mleka, 75 gr. cukru, 1 paczka cukru wanilowego, 2 łyżki stolowe siekanych migdałów, 100 gr. ryżu, ½ litra soku owocowego.

Zagotować mleko z cukrem, solą i migdałami, potem wysypać ryż, mieszając ciągle, póki nie zgęstnieje. Gdy ostygnie dodać pianę z 2 białek i włożyć w wypukłą formę. Po ostudzeniu wyłożyć na półmisek i oblać sokiem.

1932
Listopad
Niedziela
20

Feliksa

Poniedz.
21

Ofiar. N.M.P.

Wtorek
22

Cecylji

Środa
23

Klemensa

Czwartek
24

Jana od Krz.

Piątek
25

Katarzyny

Sobota
26

Piotra

SJAM

(patrz 8 listopada).

Królestwo Sjańskie (półwysep Indochiński) w języku swoich mieszkańców nosi nazwę Tai, co oznacza „wolny”, lub Muang-Tai, „kraj wolnych”. W kolejności państw świata, według wielkości, zajmuje jedno z pierwszych miejsc, gdyż powierzchnia tego kraju wynosi przeszło pół miliona km² (Polska — 388 390 km²). Ludność liczy przeszło 11 mil. mieszkańców. Panującą religią jest buddyzm. W porządkach r. 1925 kraj liczył 16 436 świątyni buddyjskich z 139 970 kapłanami.

Sjam jest jedną z nielicznych już na świecie monarchii absolutnych. Od roku 1925 panuje król Rama VII Praiadhipok, urodzony 8 listopada 1893 r.

Stolicą Sjamu jest Bangkok (liczący prawie milion mieszk.) nad rz. Menam, w pobliżu ujścia tej rzeki do zat. Sjańskiej.

POWSTANIE
LISTOPADOWE.

Królestwo Polskie, utworzone na Kongresie wiedeńskim w r. 1815, było złączone z Rosją unią personalną, a stosunek do niej oparty był na akcie kongresowym oraz Konstytucji, nadanej przez Aleksandra I. Łamanie przez Rosję Konstytucji (W.

Ks. Konstanty, Nowosiółce) doprowadziło do wybuchu powstania listopadowego 29.XI 1830 roku. Walki z wojskami rosyjskimi, dowodzonymi przez Dybiczę, rozpoczęły się w lutym 1831 r. Dnia 25.II stoczono bitwę pod Grochowem, która choć nieprzeznaczona, zmusiła wojska polskie do cofnięcia się do Warszawy (d. c. str. 120)

KĄCIK DLA GOSPODYN.

BUDYN Z PIWA.

$\frac{1}{4}$ l. gorącego piwa, $\frac{1}{2}$ l. wody, 1 szklanka wina jabłecznego, sok z 1 cytryny, 250 gr. cukru, 25 g. rozpuszczonej żelatyny i $\frac{1}{4}$ l. bitej śmietanki. Wszystkie te dodatki (z wyjątkiem żelatyny) zagotować i przecedzić, dodać rozpuszczonej żelatyny, a następnie wlać w szklaną salaterkę, by ostygło. Gdy stężeje — nałożyć na wierzch bitą kremową śmietankę.

PRZYSŁOWIA.

Na świętego Szymona i Judy
spodziewaj się mrozu lub grady.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońce		Księżyc	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
27	7.16	15.31	6.48	14.24
28	7.17	15.30	8.23	15.5
29	7.19	15.29	9.44	16.4
30	7.21	15.28	10.41	17.24

POWSTANIE LISTOPADOWE

(ze str. 119)

W pomyślnie rozwijającym się z początku powstaniu brak było odpowiedniego wodza (Chłopicki, Radziwiłł, Krukowiecki). Zwycięskie dla powstańców bitwy (Wawer, Debe, Iganie) nie dały wyników wskutek opieszałości naczelnego wodza, J. Skrzyneckiego. Po nieudanej wyprawie na gwardję rosyjskie, stoczył Skrzynecki niepomyślną bitwę pod Ostrołęką 26.5.31; potem nie przeszkodził Paskiewiczowi, następcy Dybicza, w przejściu Wisły pod Płockiem. Wreszcie dnia 7.9.31 r. wojska rosyjskie zajęły, po zaciętej walce, Woleń (Sowiński) i następnego dnia Warszawę. Resztki wojska polskiego przeszły granicę pruską i tam zostały rozbrojone.

BELGJA

(patrz 27 listopada).

Królestwo Belgji stało się niezależnym państwem w r. 1830 po oderwaniu się od Holandji. Pierwszym królem Belgów był Leopold I (dynastia Sasko-Kobursko-Gotańska). Obecnie panujący król Albert I objął tron po swoim stryju, Leopoldzie II, synu Leopolda I.

Belgia liczy przeszło 8 milionów mieszkańców na obszarze 30.444 km. kw.

1932

Listopad

Niedziela

27

1 Adw. Walerji

Święto narodowe Belgji.

Poniedz.

28

Mansweta

Wtorek

29

Saturnina

Środa

30

Andrzeja Ap.

ZE ŚWIATA ZŁOCHYNÓW.

I. Podział złoczyńców na ważniejsze grupy: 1. *Bandziory*, czyli zbóje, 2. *Bliciarze*, czyli złodzieje kosztowności, 3. *Doliniarze* — złodzieje kieszonkowi, 4. *Holota* — koniokrady, 5. *Klawisze* — złodzieje mieszkaniowi, 6. *Kasiarze*, rozpruwacze kas ogniotrwałych, 7. *Maniacze* — oszuści uliczni, 8. *Motyle*, fałszerze pieniędzy, 9. *Pajęczarze* — kradnący bieliznę ze strychów, 10. *Szopenfeldziarze* — kradnący z lad sklepowych, 11. *Szpryngowcy* — kradnący rzeczy z przedpokojów, 12. *Ślamarze* — złodzieje kolejowi, 13. *Zgubiarze* — rozdaj oszustów ulicznych.

II. Złoczyńcy na swobodzie i pod zamknięciem. *Blitwody* — brylanty. *Brzytwy* — karty do gry. *Cykorja* — strach. *Dola* — część kradzieży rozdzielona na współników. *Dość dulce* — palić papierosy. *Ferajna* — zgromadzenie złodziei na swobodzie. *Gimza* — szubienica. *General* — dobry wy-

trych. *Hopka* — ucieczka. *Jajka* — sprzęt złodziejski. *Kapuş* — zdrajca lub szpieg złodziejski. *Kłapacz* — adwokat. *Kipieć* — drzemać. *Kimka* — noc, lub kochanka. *Kalińić się* — rumienić się. *Krowa* — doić krowę, palić fajkę. *Leżuchy* — niemowlęta złodziejskie. *Łokieć* — rok. *Lysy* — miesiąc. *Manele* — kajdany. *Melina* — kryjówka złodziejska. *Oko* — wytrych. *Ornaty* — poście stoniny. *Poduszka* — kochanka. *Rajza* — ucieczka. *Szemrany* — wytrawny złodziej. *Szpana* — wyrzutki złodziejskie. *Sięgawka* — ręka. *Szczytnica* — handlarka rzeczy kradzionych. *Szeptucha* — kościół. *Taister* — portfel. *Truponosz* — feler. *Trona kimka* — ciemna noc. *Tyłytyły* — biedny, głodny, bezrobotny złodziej. *Ustęp* — narada sędziów przed wydaniem wyroku. *Wystawa* — ucieczka. *Węzeł* — kłódka. *Żagrychy* — przekąski. *Zeks!* — ostrzeżenie złodziejskie.

BRATNIA DUSZA.

Dwóch pijaków stałe przed pomnikiem Kopernika.

— To Kopernik — oświadcza jeden z nich, przeczytawszy napis na cokole.

— Kopernik? Co to za typek?

— Nie wiesz?

To on przecież odkrył, że ziemia się kręci.

— A! To bratnia dusza! — wykrzyknął drugi, patrząc z uwielbieniem na Kopernika.

PIJACKI DJAŁOG.

Dwaj pijacy spotykają się późną nocą na ulicy.

— Co ty tu robisz?

— Szukam...

— Czego?

— Tego, co zgubiłem.

— Zgubiłeś coś?

— Tak.

— Gdzie?

— Tam!

— Więc dlaczego szukasz tutaj?

— Bo tu jest jaśniej.

NAJKRÓTSZE POŁĄCZENIA KOLEJOWE.

Ceny biletów kl. III.			Zakopane		
Km.	cena bilet	dop. do posp.	Wilno	Toruń	Tarnopol
5	0.36	1.80	664	647	826
10	0.65	"	840	814	1044
20	1.32	"	1649	1649	2088
30	2.00	"	2388	2388	3126
40	2.64	"	3126	3126	3960
50	3.32	"	3864	3864	4794
60	3.96	"	4602	4602	5526
70	4.64	"	5340	5340	6258
80	5.28	"	6078	6078	6990
90	5.96	"	6816	6816	7722
100	6.60	"	7554	7554	8454
110	7.28	"	8292	8292	9186
120	7.92	"	9030	9030	9918
130	8.60	"	9768	9768	10650
140	9.28	"	10506	10506	11382
150	10.00	"	11244	11244	12114
160	10.60	"	11982	11982	12846
170	11.40	"	12720	12720	13578
180	12.00	"	13458	13458	14310
190	12.60	"	14196	14196	15042
200	13.20	"	14934	14934	15774

Ceny biletów kl. III.			Zakopane		
Km.	cena bilet	dop. do posp.	Wilno	Toruń	Tarnopol
220	14.40	4.80	15672	15672	16506
240	15.40	"	16410	16410	17238
260	16.60	"	17148	17148	17970
280	17.60	"	17886	17886	18702
300	18.60	"	18624	18624	19434
320	19.80	"	19362	19362	20166
340	20.80	"	20100	20100	20898
360	22.00	"	20838	20838	21630
380	23.00	"	21576	21576	22362
400	24.00	"	22314	22314	23094
450	26.20	"	23810	23810	24590
500	28.20	"	25306	25306	26086
550	30.40	"	26802	26802	27582
600	32.40	"	28298	28298	29078
650	34.00	"	29794	29794	30574
700	35.40	"	31290	31290	32070
750	37.00	"	32786	32786	33566
800	38.40	"	34282	34282	35062
850	40.00	"	35778	35778	36558
900	41.40	"	37274	37274	38054
950	43.00	"	38770	38770	39550
1000	44.40	"	40266	40266	41046

Ceny biletów kl. III.			Zakopane		
Km.	cena bilet	dop. do posp.	Wilno	Toruń	Tarnopol
1100	44.40	"	40266	40266	41046
1200	46.40	"	41762	41762	42542
1300	48.40	"	43258	43258	44038
1400	50.40	"	44754	44754	45534
1500	52.40	"	46250	46250	47030
1600	54.40	"	47746	47746	48526
1700	56.40	"	49242	49242	50022
1800	58.40	"	50738	50738	51518
1900	60.40	"	52234	52234	53014
2000	62.40	"	53730	53730	54510
2100	64.40	"	55226	55226	56006
2200	66.40	"	56722	56722	57502
2300	68.40	"	58218	58218	59000
2400	70.40	"	59714	59714	60496
2500	72.40	"	61210	61210	61992
2600	74.40	"	62706	62706	63488
2700	76.40	"	64202	64202	64984
2800	78.40	"	65698	65698	66480
2900	80.40	"	67194	67194	67976
3000	82.40	"	68690	68690	69472
3100	84.40	"	70186	70186	70968
3200	86.40	"	71682	71682	72464
3300	88.40	"	73178	73178	73960
3400	90.40	"	74674	74674	75456
3500	92.40	"	76170	76170	76952
3600	94.40	"	77666	77666	78448
3700	96.40	"	79162	79162	79944
3800	98.40	"	80658	80658	81440
3900	100.40	"	82154	82154	82936
4000	102.40	"	83650	83650	84432
4100	104.40	"	85146	85146	85928
4200	106.40	"	86642	86642	87424
4300	108.40	"	88138	88138	88920
4400	110.40	"	89634	89634	90416
4500	112.40	"	91130	91130	91912
4600	114.40	"	92626	92626	93408
4700	116.40	"	94122	94122	94904
4800	118.40	"	95618	95618	96400
4900	120.40	"	97114	97114	97896
5000	122.40	"	98610	98610	99392
5100	124.40	"	100106	100106	100888
5200	126.40	"	101602	101602	102384
5300	128.40	"	103098	103098	103880
5400	130.40	"	104594	104594	105376
5500	132.40	"	106090	106090	106872
5600	134.40	"	107586	107586	108368
5700	136.40	"	109082	109082	109864
5800	138.40	"	110578	110578	111360
5900	140.40	"	112074	112074	112856
6000	142.40	"	113570	113570	114352
6100	144.40	"	115066	115066	115848
6200	146.40	"	116562	116562	117344
6300	148.40	"	118058	118058	118840
6400	150.40	"	119554	119554	120336
6500	152.40	"	121050	121050	121832
6600	154.40	"	122546	122546	123328
6700	156.40	"	124042	124042	124824
6800	158.40	"	125538	125538	126320
6900	160.40	"	127034	127034	127816
7000	162.40	"	128530	128530	129312
7100	164.40	"	130026	130026	130808
7200	166.40	"	131522	131522	132304
7300	168.40	"	133018	133018	133800
7400	170.40	"	134514	134514	135296
7500	172.40	"	136010	136010	136792
7600	174.40	"	137506	137506	138288
7700	176.40	"	139002	139002	139784
7800	178.40	"	140498	140498	141280
7900	180.40	"	141994	141994	142776
8000	182.40	"	143490	143490	144272
8100	184.40	"	144986	144986	145768
8200	186.40	"	146482	146482	147264
8300	188.40	"	147978	147978	148760
8400	190.40	"	149474	149474	150256
8500	192.40	"	150970	150970	151752
8600	194.40	"	152466	152466	153248
8700	196.40	"	153962	153962	154744
8800	198.40	"	155458	155458	156240
8900	200.40	"	156954	156954	157736
9000	202.40	"	158450	158450	159232
9100	204.40	"	159946	159946	160728
9200	206.40	"	161442	161442	162224
9300	208.40	"	162938	162938	163720
9400	210.40	"	164434	164434	165216
9500	212.40	"	165930	165930	166712
9600	214.40	"	167426	167426	168208
9700	216.40	"	168922	168922	169704
9800	218.40	"	170418	170418	171200
9900	220.40	"	171914	171914	172696
10000	222.40	"	173410	173410	174192

Warszawa Gł.

Baranowicze

Białystok

Biełsko

Brześć n. Bugiem

Bydgoszcz

Częstochowa

Dęblin

Gdynia

Gniezno

Grodno

Grudziądz

Katowice

Kielce

Kraków

Lublin

Łódź

Łomża

Poznań

Przemysł

Skiermiewice

Staniawów

Tarnopol

Toruń

Wilno

Zakopane

KALENDARZYK MIESIĘCZNY.

N	—	4	11	18	25
P	—	5	12	19	26
W	—	6	13	20	27
Ś	—	7	14	21	28
C	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
S	3	10	17	24	31

KALENDARZ ASTRONOMICZNY

Słońce.

22-go przechodzi ze znaku Strzelca do znaku Koziorożca.

Księżyc.

Pierwsza kwadra — 4-go, o godz. 23.

Pełnia — 13-go, o godz. 3.

Ostatnia kwadra — 20-go, o godz. 21.

Now — 27-go, o godz. 12.

Planety.

Merkury widoczny przed drugą połową miesiąca na wschodzie o świcie.

Wenus pojawia się na wschodzie na 2 i pół godz. przed Słońcem.

Mars i Jowisz pojawiają się późnym wieczorem na wschodzie, świecić do końca nocy. Saturn przyswiera coraz krócej wieczorami na zachodzie.

TERMINARZ PODATKOWY

Podatek przemysłowy:

Do 15-go wpłata podatku przemysł. od obrotu, osiągniętego w listopadzie 1932 roku przez przedsiębiorstwa handlowe I i II katt i przemysłowe I—V kat., prowadzące prawidłowe księgi handl. oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze.

Nabywanie świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych na rok następny.

WSKAZÓWKI ROLNICZE

Pola pozostałe do zorania zorać na ostrą skibę i nie bronować. O ile damy nawóz, to pługiem orać co 6 cali, a za pługiem puścić pogłębiacz. W razie, gdy woda stoi na oziminach, natychmiast spuścić ją do przegonów.

Pielegnować świeżo narodzone cielęta. Zwrócić uwagę na matki przed ocieleniem (patrz poradnik weterynaryjny).

Zwozić materiały budowlane, opałowe. Rąbać i zwozić lód. Zakładać trutki tyfusu mysiego przy stertach. Złożyć rachunkowość.

WSKAZÓWKI OGRODNICZE

W sadzie. Zbierać i niszczyć gniazda szkodników. Przygotować paliki do nowych drzewek, zamawiać drzewka, reparować narzędzia. Przeglądać owoce w piwnicy.

W ogrodzie warzywnym. Wietrzyć kopce w razie odwilży, przewietrzać piwnicę i składy z cebulą, usuwać zepsute warzywa. Reparować skrzynie i okna inspektowe, szyc maty. W odwilż przerabiać komposty, odsiewać ziemię.

W ogrodzie ozdobnym i pasiece — patrz listopad.

W ogrodzie warzywnym. W razie odwilży wietrzyć kopce przy pomocy wietrzników, również piwnice i wszelkie składy z warzywami. Przebierać cebulę i usuwać zepsutą i wyrośniętą. Reparować skrzynie inspektowe, szkląc okna, szyc maty. W odwilż odsiewać komposty, odrzucając części nieprzeżnięte do nowych gromad, które przed zimą winny być przerobione i ułożone w kształcie niskich pryzm, które można znakomicie zasilać nawozami płynnymi i kłocznymi.

KALENDARZ MYŚLIWSKI

W grudniu wolno polować: przez cały miesiąc, na zajace-szarki, bielaki, bażanty-koguty, dzikie kaczozy, dzikie kaczki i młode, od połowy miesiąca, na niedźwiedzie i rysie.

Pozatem przez cały rok wolno polować na drapieżce i szkodniki.

Inna zwierzyna podlega przepisom o czasie ochronnym.

Makowiec. $\frac{1}{2}$ kg. maki, 100 gr. masła, 100 gr. cukru, 2 jaja, $\frac{1}{4}$ litra mleka albo wody, odrobina utartej skórki cytrynowej, szczypta soli i 40 gr. drożdży. Jako nadzienie: 150 gr. mąki kaszki, 150 gr. cukru, litr mleka, 150 gr. dobrze zmiełonego niebieskiego maku i 2 jaja. Do polania i posypania: $\frac{1}{4}$ litra mleka, 50 gr. pudru-cukru. Ciasto przyrządza się jak na zwykły placek drożdżowy (patrz str. 56). Dobrze rozrobione ciasto stawia się w ciepłym, nieprzewiednym miejscu, żeby rosło. Następnie rozwałkowane cienko ciasto stawia się również w ciepłym, nieprzewiednym miejscu. Następnie rozwałkowane cienko ciasto (grubości noża) wkłada się do formy celem ponownego urośnięcia. Podczas tego gotuje się 1 litr mleka, do którego przy ciągłym mieszaniu dodaje się mąki kaszki, poczem papkę tę po pewnym ostudzeniu — cukrzy się. Z ostudzonej papki zatrzymuje się $\frac{1}{2}$ szklanki, celem użycia jej później do polania, zaś do reszty papki dosypuje się maku i masę tę nakłada się na już urosnięte ciasto w formie. Do pozostawionej reszty papki należy dodać jeszcze żółtko oraz trochę mleka, a wkońcu białko ubite na gęstą pianę. Tę mieszaninę dolewa się równomiernie do ciasta im piecze się na dobrym ogniu. Po upieczeniu polewa się jeszcze placek $\frac{1}{4}$ litra przegotowanego gorącego mleka i posypuje się pudrem cukrowym.

Mroźny grudzień, wiele śniegu, żyzny roczek będzie w biegu.

Na świętą Barbarę mróz — odłóż sanie, szukaj wóz.

Na Adama pięknie — zima prędko pęknie.

Wigilia piękna, a jutrznia jasna, będzie stodoła ciasna.

Dzień Bożego Narodzenia jasny i noc wprzód z wieczorem — urodzajem darzy sporym.

Śnieg i wichra, ziąb i grudzień na dworze, a w kościele masa słomy i Dzieciątko Boże.

Kulig, kulig mknie po polach jak rzeka, a z pod kopyt rżnych koni rok ucieka.

Grudzień ziemię grudzi i izdebi ki studzi.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
1	7.22	15.27	11.17	18.52
2	7.24	15.26	11.41	20.21
3	7.25	15.26	11.57	21.44

JUGOSŁAWJA

(patrz 1 grudnia).

W wyniku rewolucji w Austro-Węgrzech (październik—listopad 1918 r.) Słowenia, Kroacja i Bośnia proklamują swą niezależność i unję z Serbią i Czarnogórzem. Oficjalne proklamowanie „Królestwa Serbów, Kroatów i Słowenów” nastąpiło 1 grudnia 1918 r. Król serbski Aleksander I objął tron nowego królestwa, które od r. 1929 nosi nazwę Jugosławii. Terytorjum Jugosławii obejmuje 248.987 km², ludność sięga 13 i pół milj.

ISLANDJA

(patrz 1 grudnia)).

Pierwsi osadnicy przybywają na Islandię pod koniec IX w. Od r. 930 do r. 1264 Islandja stanowi niezależną republikę. W tym to ostatnim roku uznaje władzę króla (d. c. str. 125).

1932

Grudzień

Czwartek

1

Eligjusza

Święto narodowe Jugosławii.
Prokl. suwer. Islandji, 1918 r.

Piątek

2

Bibiany

Sobota

3

Franc. Ka.

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
4	7.26	15.26	12.10	23.2
5	7.27	15.26	12.19	—
6	7.29	15.25	12.29	0.17
7	7.30	15.25	12.38	1.29
8	7.31	15.25	12.48	2.41
9	7.32	15.24	13.2	3.53
10	7.33	15.24	13.18	5.8

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Śnieżki. 4 jaja, 200 gr. cukru, litr mleka, szczypta soli, cukier waniliowy, kieliszek mały araku, 70 gr. lubominu. Zagotować mleko z 40 gr. cukru, solą i cukrem waniliowym. Pianę z 4 białek ubić z resztą cukru i kłaść na gotujące mleko kulki z piany. Róndel należy zakryć i zostawić parę minut na gorącej kotlinie. Następnie kładzie się śnieżki w głęboką salaterkę i polewa sosem waniliowym, zrobionym z mleka, do którego dodaje się żółtka z cukrem, wlewa arak i zaprawia lubominem.

1932
Grudzień
Niedziela
4

2 Adw. Barb.

Poniedz.
5

Sabby

Wtorek
6

Mikołaja

 Święto narodowe Finlandji.
Prokl. W P. Irlandji, 1921 r.

Środa
7

Ambrożego

Czwartek
8

N. Pocz. NMP.

Piątek
9

Leokadij

Sobota
10

N.M.P. Lorel.

Święto narodowe Kuby.

(ze str. 124)
la norweskiego. W r. 1381 Islandja, wraz z Norwegią, przechodzi pod panowanie Danji i pozostaje pod nim i po roku 1814, kiedy to Norwegia odłącza się od Danji. Dnia 1 grudnia 1918 r. Islandja uznana zostaje za państwo suwerenne, złączone z Danją jedynie unją personalną. Ludność wyspy, posiadającej 102.846 km² powierzchni, wynosi według obliczeń z r. 1930, ok. 106 tys. mieszkańców. Stolicą kraju jest Reykjavik.

FINLANDJA

(patrz 6 grudnia).

Pogańska Finlandja, niezależna pod berłem swoich królów do XII w., staje się w połowie tego wieku krajem lennym Szwecji która wprowadza tu wraz z podbojem chrześcijaństwo. W r. 1721 Piotr Wielki zagarnia prowincję Wyborgską, a w r. 1809 Finlandja przechodzi całkowicie pod berło cesarza rosyjskiego jako autonomiczne wielkie księstwo. Rewolucja rosyjska pozwala Finlandji odzyskać niepodległość, proklamowaną w dniu 6 grudnia 1917 roku.

Finlandja zajmuje przestrzeń 388.279 km², ludność wynosi 3 630 000 mieszk. (1930). Stolicą Finlandji jest Helsingfors, port w zat. Finskiej.

WOLNE PAŃSTWO IRLANDJA.

(patrz 6 grudnia).

Akt rządu brytyjskiego z dnia 6 grudnia 1921 roku proklamuje Wolne Państwo Irlandje. Na mocy tego aktu Irlandja (z wyłączeniem północnej Irlandji, która tworzy część Zjednoczonego Królestwa W. Brytanji i Pn. Irlandji), uzyskuje w związku państw Imperium Brytyjskiego stanowisko równorzędne ze stanowiskiem innych dominów angielskich. Wszystkie urzędy, prawodawcze, wykonawcze i sądowe, mogą zajmować tylko Irlandczycy.

Wolne Państwo Irlandja zajmuje przestrzeń 68.893 km² z ludnością, wynoszącą prawie 3 miliony. Stolicą Irlandji jest Dublin, port nad morzem Iryjskim.

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Struclę z makiem, z masą orzechową. 1 kg. maki, 100 gr. drożdży, 250 gr. masła 250 gr. cukru, 6 — 8 jaj. Przygotować ciasto, jak zwykle, dobrze wyrobić i postawić, aż wyrośnie. Potem je podzielić na równe części, np. z 1 kg. maki na 4 struclę, rozwałkować w podłużny kwadrat, nałożyć go masą makową lub orzechową, powidłami i t. p. Wszystkie te masy już przyrządzone z cukrem i białkami, należy równo na cieście rozsmarować, poczem ciasto zwijać w wałeczek podłużny, końce dobrze poobtykać i ułożyć (c. d. str. 127).

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
11	7.34	15.24	13.40	6.21
12	7.36	15.24	14.12	7.32
13	7.37	15.24	14.58	8.34
14	7.38	15.24	15.57	9.24
15	7.39	15.24	17.8	10.0
16	7.40	15.24	18.25	10.26
17	7.40	15.24	19.45	10.44

KUBA

(patrz 10 grudnia).

Wyspa Kuba, odkryta przez Kolumba, stanowi kolonię hiszpańską aż do 10 grudnia 1898 roku (w latach 1762—63 — okupacja brytyjska), kiedy to, mocą Traktatu Paryskiego, likwidującego zbrojną interwencję Stanów Zjedn. A. P. w walce Kubańczyków przeciw Hiszpanom, Kuba staje się państwem niepodległym.

Republika Kubańska zajmuje przestrzeń 114 524 km² z przeszło 3 i pół milionową ludnością. W światowej produkcji cukru Kuba zajmuje pierwsze miejsce. Stolicą republiki jest Hawana.

IRAK (MEZOPOTAMJA)

(patrz 14 grudnia)

Wojna światowa 1914—1918 uwalnia Irak z pod panowania tureckiego. Uznany jako państwo niepodległe, oddany zostaje Wielkiej Brytanii jako mandatariuszowi Ligi Narodów. Całkowita niezależność uzyskuje w r. 1927 (14 grudnia) mocą traktatu z W. Brytaniją.

Plebiscyt z 23 sierpnia 1921 roku wybiera na króla Iraku emira Faisala.

Powierzchnia kraju wynosi 301 756 km², ludność liczy 3 161 000 mieszkańców. Stolicą Iraku jest Bagdad, nad Tygrysem.

KIEDY GRUDZIEŃ MIAŁ 21 DNI...

Działo się to w Polsce w roku 1586. Polska, idąc śladem większości państw katolickich, rozstała się z kalendarzem Juljańskim i wprowadza kalendarz Gregoriański, czyli t. zw. „nowy styl”. ustanowiony przez papieża Grzegorza XIII w r. 1582. W tym celu skrócono grudzień o 10 dni, przeskakując z 22 na 31.

ODZNAKA ZA RANY I KONTUZJE.

Wstążeczka koloru wstęgi Virtuti Militari i na nich odpowiednia ilość gwiazdek. Odznakę zatrzymuje się stale, nawet po utracie praw obywatelskich lub stopnia oficerskiego.

1932

Grudzień

Niedziela

11

3 Adw. Damaz.

Poniedziałek

12

Aleksandra

Wtorek

13

Łucji

Środa

14

Dioskora

Proklamowanie niepodległ. Iraku, 1927 r.

Czwartek

15

Walerjana

Piątek

16

Euzebij

Sobota

17

Łazarza

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
18	7.41	15.24	21.5	10.59
19	7.42	15.25	22.25	11.11
20	7.42	15.25	23.45	11.21
21	7.43	15.25	—	11.33
22	7.43	15.26	1.9	11.44
23	7.44	15.26	2.38	12.0
24	7.44	15.27	4.11	12.21

(ze str. 125).
żyć w formy podłużne. Postawić w cieple na $\frac{1}{2}$ godziny, aby wyrosło, potem je posmarować jajkiem i wstawić do średnio gorącego pieca na $\frac{1}{2}$ godziny do trzech kwadransów.

GRZANKI.

200 gr. mąki, 1 jajko, $\frac{1}{2}$ litra mleka, 125 gr. tłuszczu. Mąkę, jajko i mleko wymieszać. Do ciasta włożyć plasterki suchych bułek lub sucharków. Gdy bułki zmiękną w cieście, kłaść je w wysmarowaną tłuszczem brytannę i smażyć je w tłuszczu. Podając na stół, posypać cukrem z cynamonem.

1932
Grudzień
Niedziela
18

4 Adw. Gracji

Poniedz.
19

Darjusz

Wtorek
20

Teofila

Środa
21

Tomasz

Czwartek
22

Zenona

Piątek
23

Wiktorji

Sobota
24

Wig. Ad. i E.

BOŻE NARODZENIE W ZWYCZAJACH LUDU POLSKIEGO.

Uroczystość Bożego Narodzenia, zwana wśród ludu Godami lub Świątkami, posiada najwięcej polskich tradycji sięgających pochodzeniem do pogańskiej nieszczęśliwej przeszłości. Zwyczaj, towarzyszące obchodowi świąt Bożego Narodzenia są wspomnieniem dawnych obrządków, do których dodano jakby dla przeciwstawienia obchody z szopką, gwiazdką krolew Herodem, wszystko to przystosowane do pojęć ludu.

Najuroczystsza część świąt Bożego Narodzenia jest bezwątpienia wieczór wigilijny — wieczera, spożywana w ciszy i skupieniu. Tylko jednej gospodyni wolno wstawiać od stołu. Z każdego dania zostawia się odrobinę dla dusz zmarłych, które w to święto przywołuje się dla ogrzania jada i napoju. Nie wszędzie jednakowo zachwał się zwyczaj przyjmowania zmarłych dusz.

Po wieczerni — a nie przedtem jak czyni się obecnie — biesiadnicy ubierali choinkę, zwaną sadem w krakowskim a gaikiem na Polesiu. Pierniki, tablica, orzechy i wielka złota gwiazda na gorze, oto strój. Na Śląsku każdy z biorących udział w wieczerni dostaje po cztery orzechy mające symbolizować cztery pory roku, rozłupane orzechy dają wróżbę na rok przyszły. Choinkę wiesz się u palapu stawia na stole lub na podłodze.

A tymczasem gospodarz idzie do obory tam bydło daje resztę potraw z kolacji, ażeby dobrze się nadał chowało. Nietylko z ludźmi i zwierzętami czuje się jakąś wspólnotę, ale i z roślinami. Gospodarz idzie do drzew owocowych prosi je, by dobrze rodziły, a potem przewiązuje je powrosem ze słomy stojącej w sнопkach w izbie podczas wilgi.

A oto zbliża się Pasterka. Wszyscy dążą do kościoła furmankami, wozami i bryczkami. A na trójce ścisł i gontwa bo kto przedzień przewiedzie do kościoła, ten będzie mieć ładniejsze zbiory przyszłego roku.

Do obrzędów ludowych należy jeszcze chodzenie z jasłką. W niewielkim pudle tekturowym słicznie oblepionem pa-

(d. c. str. 128)

KALENDARZYK ASTRONOMICZNY

Dzień	Słońca		Księżycy	
	Wschód	Zachód	Wschód	Zachód
25	7.45	15.28	5.46	12.52
26	7.45	15.28	7.15	13.41
27	7.45	15.29	8.24	14.51
28	7.45	15.30	9.11	16.18
29	7.45	15.31	9.40	17.50
30	7.45	15.32	10.0	19.18
31	7.45	15.33	10.15	20.41

KĄCIK DLA GOSPODYŃ.

Ciastka z kruszonkami. 100 gr. masła, 100 gr. cukru, 100 gr. maki, 1 paczka cukru wanilowego, piany z 2 białek. Masło utrzeć dobrze, dodać do tego wszystkiego dodatki, przyciemnić pianę kładzie się na ostatku. Ciasto wygnieść, cienko rozwałkować, położyć na blachę wysmarowaną masłem, ciasto też posmarować masłem i posypać kruszonkami, zrobić nimi z 150 gr. maki, 90 gr. roztopionego gorącego masła. Piec, póki się nie zrumieni. Póki jeszcze ciasto gorące, pokrajać je na kawałki.

1932
Grudzień
Niedziela
25

Nar. Chr. P.

Poniedziałek
26

Szczepana

Wtorek
27

Jana Ap.

Środa
28

Młodzianków

Czwartek
29

Tomasa

Piątek
30

Eugenji

Sobota
31

Sylwestra

(ze str. 127).

pierem, odgrywa się historia Narodzin Dzieciątka pokłon Trzech Króli wraz z ucieśnieniami dziejami Heroda i żyda, szlachcica z karabela cygana z niedźwiedziem. Tylko że ta historia stała się u nas i dla nas swojską, narodową. Kukielki

pastuszków są dziwne podobne do chłopów wiejskich, królów do szlachciców, a koledwy śpiewane przez cały lud są i pieśniami religijnymi i ludowymi. Są opowieścią o Narodzeniu i wszystkich szczegółach im towarzyszących, są swojskie i polskie.

Kalendarz na rok 1933.

STYCZEŃ	LUTY	MARZEC
N 1 8 15 22 29 P 2 9 16 23 30 W 3 10 17 24 31 Ś 4 11 18 25 — C 5 12 19 26 — P 6 13 20 27 — S 7 14 21 28 —	N — 5 12 19 26 P — 6 13 20 27 W — 7 14 21 28 Ś 1 8 15 22 — C 2 9 16 23 — P 3 10 17 24 — S 4 11 18 25 —	N — 5 12 19 26 P — 6 13 20 27 W — 7 14 21 28 Ś 1 8 15 22 29 C 2 9 16 23 30 P 3 10 17 24 31 S 4 11 18 25 —
KWIECIEŃ	M A J	CZERWIEC
N — 2 9 16 23 30 P — 3 10 17 24 — W — 4 11 18 25 — Ś — 5 12 19 26 — C — 6 13 20 27 — P — 7 14 21 28 — S 1 8 15 22 29 —	N — 7 14 21 28 P 1 8 15 22 29 W 2 9 16 23 30 Ś 3 10 17 24 31 C 4 11 18 25 — P 5 12 19 26 — S 6 13 20 27 —	N — 4 11 18 25 P — 5 12 19 26 W — 6 13 20 27 Ś — 7 14 21 28 C 1 8 15 22 29 P 2 9 16 23 30 S 3 10 17 24 —
LIPIEC	SIERPIEŃ	WRZESIEŃ
N — 2 9 16 23 30 P — 3 10 17 24 31 W — 4 11 18 25 — Ś — 5 12 19 26 — C — 6 13 20 27 — P — 7 14 21 28 — S 1 8 15 22 29 —	N — 6 13 20 27 P — 7 14 21 28 W 1 8 15 22 29 Ś 2 9 16 23 30 C 3 10 17 24 31 P 4 11 18 25 — S 5 12 19 26 —	N — 3 10 17 24 P — 4 11 18 25 W — 5 12 19 26 Ś — 6 13 20 27 C — 7 14 21 28 P 1 8 15 22 29 S 2 9 16 23 30
PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
N 1 8 15 22 29 P 2 9 16 23 30 W 3 10 17 24 31 Ś 4 11 18 25 — C 5 12 19 26 — P 6 13 20 27 — S 7 14 21 28 —	N — 5 12 19 26 P — 6 13 20 27 W — 7 14 21 28 Ś 1 8 15 22 29 C 2 9 16 23 30 P 3 10 17 24 — S 4 11 18 25 —	N — 3 10 17 24 31 P — 4 11 18 25 — W — 5 12 19 26 — Ś — 6 13 20 27 — C — 7 14 21 28 — P 1 8 15 22 29 — S 2 9 16 23 30 —

KRÓTKA ENCYKLOPEDIA GEOGRAFICZNA

A

Aa — rz. inflancka, ujście do zat. Ryskiej.

Aa — rz. kurlandzka, ujście do Bałtyku.

Aachen — zob. Akwizgran.

Aar — l. dopływ Renu.

Aargau (Argowja) — kanton Szwajcarii pñ.

Abacja — wł. stacja klim. i miejsc. kąpielowa pod Fiume.

Aberdeen — m. port. w pñ.-wsch. Szkocji.

Abo — port finlandzki nad zat. Botnicką.

Aconcagua — najw. szczyt wulkan. w Andach chilijskich Am. Płd.

Addis - Abeba — stol. ces. Abisyńskiego.

Adelajda — stol. Australji Płd., port.

Aden — ufortyf. port. bryt. u pñ.-zachod. krańca Arabji, nad zat. A.

Adrianopol — m. w Tracji tureckiej.

Adriatyckie morze — część wsch. m. Śródziemnego pom. półw. Apenińskim a Bałkańskim.

Adryga — rz. pñ. Włoch, ujście do Adriatyku.

Aix - les - Bains — miejsc. klim. w pñ. Francji.

Ajaccio — stol. i port wyspy Korsyki.

Akwizgran (niem. *Aachen*) — m. w niem. Prowincji Nadreńskiej.

Alabama — pñ. stan St. Zj. A. P.

Alandzkie wyspy — archipelag na Bałtyku w zat. Botnickiej.

Alaska — pñ.-zach. półwysp Am. Pñ.

Alberta jezioro — jezioro w środk. Afryce.

Aleksandrja — port Egiptu w delcie Nilu.

Alep — m. w pñ. Syrii.

Aleuckie wyspy — łańcuch wysp w przedłużeniu Alaski.

Algier — kolonja franc. w pñ. Afryce ze stol. i portem A. nad m. Śródziemnem.

Allahabad — m. w Indjach Bryt.

Alleganiskie Góry — system górski zach. St. Zj. A. P.

Alpy — pasmo górskie w Europie środk.

Alzacja — prow. francuska między Wogezami a lewym brzegiem Renu.

Ala - Tau — łańcuch górski w Azji środk.

Altaj — łańcuch górski m. Syberji środk. a Mongolji.

Altynag — łańcuch górski w Azji środk.

Amazonka — rz. Am. Płd. ujście do Atlantyku.

Amsterdam — m. i port Holandji.

Amu - Darja — rz. w Turkiestanie, ujście deltą do m. Aralskiego.

Amur — rz. w Azji wsch., ujście do m. Ochockiego

Andaluzja — dzielnica pñ. Hiszpanji.

Andora — republ. w Pirenejach wsch.

Andy (lub Kordyljery) — łańcuch górski w Am. Płd. nad oc. Spokojnym.

Angeles (Los) — m. portowe w stanie Kalifornji (St. Zj. A. P.), nad oc. Spokojnym

Anglja — część wyspy W. Brytanji.

Angola — kolonja portug. w pñ.-zachod. Afryce.

Angora — patrz Ankara.

Anhalt — zw. republ. niemiecka.

Ankara — stol. Turcji (Azja Mniejsza).

Ankona — ufortyf. port włoski nad Adriatykiem

Annam — królestwo na półw. Indochińskim.

Antwerpja — port i forteca belgijska.

Antyle — łańcuch wysp między płn. i pld. Ameryką.
Antylskie morze (lub Karybskie) — pom. Antylami a wybrzeżem Am. pld. i środk.
Apeniny — główny łańcuch górski Italii.
Appenzell — kanton płn. - wsch. Szwajcarii z gł. m. A.
Arabski półwysep — półw. Azji pld.-zach.
Arabskie morze — płn. - zach. część oc. Indyjskiego.
Aragonia — dzielnica płn. Hiszpanji.
Araks — pr. dopływ rz. Kwy w Armenji.
Arańskie morze — jezioro w Turkeistanie.
Ararat — wulkan w Armenji.
Archangielsk — m. port. obok ujścia Dźwiny do m. Białego, w płn. Rosji europ.
Ardeny — płn. - zach. część gór Nadreńskich.
Argony — wyżyny w płn.-wsch. Francji.
Argun — rz. w Azji wsch., między Mandżurją i Syberją; dolny bieg — Amur.
Arizona — pld.-zach. stan St. Zj. A. P.
Arkansas — pr. dopływ rz. Missis-sippi.
Arkansas — pld. stan St. Zj. Am. P.
Arktyczny ocean — patrz Lodowaty Płn. oc.
Arktyda — kraje i wyspy dokoła bieguna płn.
Armenja — górzysty kraj w Azji zachodniej.
Arno — rz. w Toskanji (płn.-zach. Italja).
Assam — prow. w płn.-wsch. Indjach bryt.
Assuan — m. i miejsc. klim. w Gór-nym Egipcie.
Astrachań — m. w delcie Wołgi.
Asuncjon — stol. Paragwaju (Am. Pld.).
Atacama — kraj pustylny w płn. Chile (Am. Pld.).
Ateny — stol. Grecji z portem Pireus.
Atlantycki ocean — ocean pom. Euro-pą, Afryką i Ameryką.
Atlas — system górski w płn.-zach. Afryce.
Auckland — m. na wyspie N. Zelan-dji.

Augsburg — m. w Bawarji.
Augustowski kanał — łączy Wisłę z Niemnem.
Awinjon — m. nad Rodanem w pld. Francji.
Azja Mniejsza — półw. Azji zach.
Azorskie wyspy — archipelag portug. na Atlantyku na zach. od półw. Pi-renejskiego.
Azowskie morze — m. w pld. części Rosji europ. połączone z m. Czar-nem.

B.

Bab - el - Mandeb — cieśnina pomię-dzy m. Czerwonem a oc. Indyjskim.
Baden — pld.-zach. republ. związk. Niemiec.
Baden — miejsc. kuracyjna w Austrii Dolnej.
Baden - Baden — miejsc. kuracyjna w republ. Baden.
Baffina Ziemia — wyspa u płn.-wsch. wybrzeży Am. Płn., oddzielona zat. B. od Grenlandji.
Bagdad — stol. Iraku nad Tygrysem.
Bahama wyspy — archip. bryt. na A-tlantyku, na wsch. od Florydy.
Bahia (San Salvador da) — port w Brazylii nad Atlantykem.
Bajkał — jezioro w pld.-wsch. Sybe-riji.
Baku — m. na Kaukazie.
Baleary — wyspy hiszp. na m. Śród-ziemnem.
Baltimore — m. port. w stanie Mary-land.
Balkany (Balkańskie góry) — góry w Bułgarji.
Balkański półwysep — pld.-wsch. półwysep Europy.
Baltyckie morze — morze w płn. Eu-ropie.
Bangkok — stol. Sjamu nad rz. Me-nam.
Bangweob — jez. w Afryce środk.
Barania góra — szczyt w Beskidach śląskich.
Barcelona — m. port. w płn.-wsch. Hiszpanji, nad m. Śródziemnem.
Bassa cieśnina — pomiędzy Austra-lią i Tasmanją.
Batawia — stol. wsch.-holend. Indyj, port na płn. wybrzeżu Jawy.
Bawaria — pld. republika Niemiec.
Bazylea — m. w płn.-zach. Szwaj-carii.
Bejrut — gł. port Syrii.

Belfast — port w pñ.-wsch. Irlandji.
Belgrad (Białogród) — stol. Jugosławji.
Beludżystan — prow. bryt.-ind. w Azji zach.
Belt Wielki i Mały — 2 cieśniny pomiędzy m. Północnem a Bałtykiem.
Benares — m. w Indjach bryt.
Bengalja — pñ.-wsch. prow. Indji bryt.
Bengalska zatoka — część oc. Indyjskiego.
Bergen — m. port. w pñd.-zach. Norwegji.
Beringa cieśnina — pomiędzy pñ.-wsch. krańcem lądu Azji a pñ.-zach. krańcem lądu Am. Pñ.
Beringo morze — pñ.-wsch. część oc. Spokoinego.
Berlin — stol. Prus i Rzeszy Niem.
Bermudy — archipeląg bryt. na Atlantyku, na wsch. od Am. Pñ.
Berno — pñ.-zach. kanton Szwajcarji ze stol. B.
Berno Morawskie — zob. Brno.
Besarabja — pñ.-wsch. część Rumunii.
Beskidy — główne pasmo Karpat od górnej Odry do Czeremoszu.
Będzin — m. pow. w woj. kieleckim.
Biała — m. pow. w woj. krakowskim.
Biała Podlaska — m. pow. w woj. lubelskim.
Białe morze — zatoka oc. Lodowatego.
Białogród — zob. Belgrad.
Białowieska puszcza — puszcza w woj. białostockim.
Białystok — m. woj. i pow. nad rz. Białą.
Binritz — miejsc. kąpiel. nad zat. Biskajską (Francja).
Bielsk — m. pow. w woj. białostockim.
Biesk — m. pow. w woj. śląskim.
Bilbao — m. w pñ.-wsch. Hiszpanji.
Bilgoraj — m. pow. w wojew. lubelskim.
Birma — wsch. prow. Indji bryt.
Birmingham — m. w Anglii środk.
Biwa — jez. w Japonji na wyspie Hondo.
Błonie — m. pow. w woj. warszawskim.
Bochnia — m. pow. w woj. krakowskim.
Bochum — m. w Westfalji pruskiej.

Bodeńskie jezioro — jez. pom. Szwajcarją, Niemcami i Austriją.
Bogota — stol. Kolumbji (Am. Pñd.).
Bogucice — wieś w woj. śląskim.
Boh — rz. na Ukrainie, ujście do m. Czarnego.
Bolonja — m. w pñ. Italji.
Bombaj — port i twierdza na wyspie B. u zach. wybrzeża Indji bryt.
Bordeaux — port nad rz. Garonną.
Borneo — wyspa bryt. i holend. w grupie wysp Sunda (Azja pñd.-wsch.).
Borrholm — wyspa duńska na Bałtyku.
Boryslaw — m. w woj. lwowskim.
Bosfor — cieśnina, łącząca m. Czarne z m. Marmara.
Boston — port St. Zj. Am. P. nad Atlantykiem.
Bośnia — kraj na pñw. Bałkańskim (Jugosławja).
Botnicka zatoka — pñ. część Bałtyku.
Bramaputra — rz. Azji pñd., ujście w delcie Gangesu.
Brandenburgja — wsch. prow. Prus.
Brasław — m. pow. w woj. wileńskim.
Brda — l. dopływ Wisły, ujście pod Fordonem.
Brema — port w pñ. Niemzech, nad rz. Wezerą.
Breslau — zob. Wrocław.
Bretanja — pñ.-zach. półwys. Francji.
Brisbane — stol. i port Queenslandu (Australja wsch.).
Bristol — m. port. pñd.-zach. Anglii.
Brno (Berno Morawskie) — stol. Moraw (Czechosłowacja).
Brocken — najw. szczyt w górach Harzu (środk. Niemcy).
Brody — m. pow. w woj. tarnopolskim.
Bruges — m. w pñd.-zach. Belgji.
Bruksela — stol. Belgji.
Brunświk — środk. republ. Niemiec.
Brytania Wielka — wyspa na m. Północnem.
Brześć nad Bugiem — gł. m. woj. poleskiego.
Brzeziny — m. pow. w woj. łódzkim.
Brzeżany — m. pow. w woj. tarnopolskim.
Buchara — m. w Turkestanie ros.
Buczacz — m. pow. w woj. tarnopolskim.

Budapeszt — stol. Węgier.
Buenos Aires — stol. Argentyny (Am. Płd.).
Buffalo — m. na wsch. brzegu jez. Erie.
Bug — lewy dopływ Narwi.
Bukareszt — stol. Rumunii.
Bukowina — prow. rumuńska pomiędzy Czeremoszem i Dniestrem.
Burgundja — wsch. prow. Francji.
Busk — miejsc. leczn. w woj. kieleckim.
Bydgoski kanał — łączy Brdę z Notecią — Wisłę z Odrą.
Bydgoszcz — m. pow. w woj. poznańskim.
Bytom — m. na Śląsku pruskim.
Bzura — l. dopływ Wisły.

C.

Calais — port franc. w cieśn. Pas-de-Calais.
Cambridge — stol. hr. Cambridge (Anglja).
Cannes — stacja klim. w dep. Alpes Marit. (Francja).
Canossa — wieś w prow. modeńskiej (Italja płn.).
Capri — wyspa w zatoce neapolitańskiej (Italja).
Caracas — stol. Wenezueli (A. Płd.).
Cardiff — port w Walji (Anglja zachodnia).
Cartagena — port w prow. Murcia, nad m. Śródziemnem.
Casablanca — port w Maroku nad Atlantykami.
Cassel — stol. prow. Hessen - Nassau (Niemcy).
Catania — port na Sycylii.
Cealanja — najw. z wysp Jońskich (Grecja).
Cejlon — wyspa na płd.-wsch. od płd. cypla Indyi.
Celebes — jedna z wysp Indyjskich na oc. Indyjskim.
Ceram lub Serang — wyspa w Molukach (Indje wsch.).
Cetynia — była stol. Czarnogórza (Jugosławja).
Chamonix — stacja klimatyczna w Alpach franc.
Charków — stolica Ukrainy.
Cherleston — m. port. w stanie Karoliny.
Chartum — stol. Sudanu anglo-egipskiego.

Chelmno — m. pow. na pr. brzegu Wisły (Pomorze).
Chelm — m. w woj. lubelskim.
Chemnitz — m. w Saksonji.
Cherbourg — m. port. nad Atlantykami (Francja).
Chesterfield — m. w Anglii środ.
Chęciny — m. w wojew. kieleckim.
Chicago — m. w St. Zj. Am. Płn.
Chocim — m. w Besarabji (Rumunja).
Chojnice — m. pow. w woj. pomorskim.
Choroszcz — m. pow. w wojew. białostockim.
Chorzów — w. w pow. katowickim (wojew. Śląskie).
Christiania — ob. Oslo.
Chrzanów — m. pow. w wojew. krakowskim.
Ciechanów — m. pow. w wojew. warszawskim.
Ciechocinek — zdrojowisko solankowe.
Cieszyn — m. pow. w woj. śląskim nad Odrą.
Cleveland — m. w stanie Ohio w St. Zj. Am. Płn.
Colombo — stol. i port wyspy Cejlonu.
Constanza — ob. Konstanz.
Cordoba — stol. prow. Cordoba w Andaluzji (Hiszpanja).
Coventry — m. w hr. Warwick (Anglja środk.).
Cowes — m. port. kąpiele morskie na wyspie angielskiej Wight.
Curaçao — kolonja holenderska stol. Willemstad.
Cuszyma — wyspa w cieśninie Koreańskiej.
Cypr — wyspa na morzu Śródziemnomorskim.
Czad — jezioro wielkie słodkowodne w Sudanie.
Czarna Hończa — dopływ Niemna.
Czarna Przemsza — wraz z Białą Przemszą lewy dopływ Wisły.
Czarne morze — morze między półw. bałk., Azją Mniejszą a Kaukazem.
Czarniecka Góra — stacja klimatycz. w górach Świętokrzyskich.
Czarnohora — najw. pasmo Beskidów wschodnich.
Czarny Dunajec — rzeka w wojew. krakowskim.
Czarny Staw — 1) pod Kościelcem 1.620 m. n. p. m.; 2) w dol. Pięciu Stawów 1.724 m.; 3) nad Morskiem

Okiem 1.584 m.; 4) i 5) na zboczach
szczytów Lodowego i Kiezmarskiego.
Czemulpo — gł. port na Korei.
Czeremosz — prawy dopływ Prutu.
Czerniowce — stol. Bukowiny (Rumu-
nja).
Czerwone morze — pñn.-zach. odnoga
oc. Indyjskiego, pomiędzy Arabją i
Afryką.
Częstochowa — m. pow. w wojew.
kieleckiem.

D.

Dacca — m. port. w Bengalji (Indje
bryt.).
Dardanele — cieśnina łącząca morze
Marmara z morzem Egipskiem.
Darmstadt — stol. Hesji (Niemcy)
nad Menem.
Darwin — dawn. Palmerston gł. port
Australji pñn.
Davos — stacja klimatu. w Szwajcarii.
Dayton — m. w stanie Ohio (St. Zj.
Am. Pñn.).
Dąbrowa — m. pow. w wojew. krako-
wskim.
Dąbrowa Górnicza — m. w pow. bę-
dzińskim, woj. kieleckie.
Dąbrowskie Zagłębje — w pow. bę-
dzińskim, woj. kieleckie.
Deauville — kąpiele morskie w Nor-
mandji.
Delhi — stol. Indji brytyjskich.
Denver — stol. stanu Kolorado (St.
Zj. Am. Pñn.).
Derby — stol. hr. Derby (Anglia).
Dessau — stol. rep. anhalckiej (Niem-
cy).
Detroit — m. port. w stanie Michigan
(St. Zj. Am. Pñn.).
Dieppe — m. port. w Normandji.
Dniepr — rz. w Rosji, płynie z wy-
żyny Walskiej do m. Czarnego.
Dniestr — rzeka, płynie z Beskidu
wschod. do m. Czarnego.
Dobrej Nadziei Przylądek — pñd.
kraniec lądu Afryki.
Dobromil — m. pow. w woj. lwow-
skim.
Don — rzeka, wypływa z gub. Kurs-
kiej, ujście do m. Azowskiego.
Doniec — prawy dopływ Donu.
Dorpat — m. w Estonji, nad rz. Em-
bach.
Dortmund — m. w Westfalji (Prusy).
Dover — m., port handl. (Anglia
pñd.).

Drezno — stol. rep. saksońskiej
(Niemcy).
Drohobycz — m. pow. w woj. lwow-
skim.
Drusieniki — lotnisko i zakład ką-
pielowy w wojew. białostockim.
Dryświaty — jezioro w wojew. wi-
leńskim.
Dubissa — pr. dopływ Niemna.
Dublin — stolica Irlandji.
Dubno — m. pow. w woj. wołyńsk.
Duero — rzeka półwyspu Iberyjskie-
go.
Dukla — m. w pow. krośnieńskim.
Duszków — jezioro w woj. wileńs-
kiem.
Dunaj — rzeka, wypływa z Badenji,
wpada do m. Czarnego.
Dunajec — pr. dopływ Wisły.
Dunkierka — m. port. nad m. Półno-
cnem we Francji.
Duńska cieśnina — pomiędzy Gren-
landją i Islandją na Atlantyku.
Durazzo — m. port nad Adriatykiem
w Albanji.
Dyneburg — m. pow. w Estonji.
Działdowo — m. pow. w woj. pomor-
skim.
Dżajpur — stol. państwa D. w Radź-
putanie (Indje bryt. pñn.-zach.).
Dżanagarn — stolica państwa hołd. w
prow. bombajskiej (Indje bryt.).
Dżibuti — stol. franc. Somalisu.
Dżirna — rz. w Polsce. Rz. pñn. Ro-
sji.

E.

Ebro — rz. półw. Iberyjskiego w pñn.-
wsch. Hiszpanji.
Edwarda jezioro — w Afryce równi-
kowej wsch.
Edynburg — stol. Szkocji nad rzeką
Leith.
Ekaterynburg — m. gub. w Rosji wsch.
n. rz. Isietem.
Ekaterynosław — m. gub. na Ukrainie
nad rz. Dnieprem.
Elba — rz. Europy środ. wypł. z zachod.
Karkonoszy (Gór Olbrzymich),
wpada do morza Pñn.
Elba — wyspa włoska na morzu Śród-
ziemnem.
Elbląg — m. pow. w Prusach wsch.
(Niemcy).
Ellis - Island — wyspa w porcie N.
Jorku.
Ems — kąpiele lecznicze w rej. wies-
badeńskim n. rz. Lahn (Niemcy).

Epsom — m. w hr. Surrey (Anglia pld.-wsch.).
Erlurt — m. w Saksonji pruskiej n. rz. Gera.
Essen — m. w rej. düsseldorfskim (Prusy) nad rz. Ruhra.
Etna — najwyż. czynny wulkan Europy na Sycylii.
Eton — m. w hr. Buckingham (Anglia).
Eubea — wyspa grecka na m. Egejskiem.
Euftrat — rz. w Azji zach. wpada do zatoki Perskiej.
Everest — najwyż. szczyt Himalajów.
Evian - les - Bains — stac. klim. nad jez. Genewskiem (Francja pld.-wsch.).

F.

Fachoda — ob. Kodok.
Falklandzkie wyspy — ang. archip. na Atl. stol. port Stanley.
Fall River — m. portowe (St. Zj. Am. Półn.).
Farran — grupa wysp koral. na m. Czerwonym.
Fergana — m. w Turkiestanie.
Ferrara — stol. prow. Ferrara (Włochy Półn.).
Fez — stol. Marokka franc.
Fidzi — archip. na oceanie Spokojn. (Bryt.).
Filadelfja — m. w Pensylwalji (St. Zj. A. P.).
Filipińskie wyspy — grupa wysp arch. Malajskiego (St. Zj. A. P.).
Finsteraarhorn — najw. szczyt Alp Berneńskich (Szwajcarja).
Fińska zatoka — część Bałtyku między Finlandją i Estonją.
Fionja — wyspa duńska na Bałtyku; stol. Odense.
Fiume (chorw. Rjeka) — m. port nad Adriatykiem, należące do Italji.
Florencja (Firenze) — stol. prow. Toskanii (Italja).
Florvda — półwysep, stan Florida (St. Zj. A. P.).
Fontainebleau — m. w dep. Seine-et-Marne (Francja).
Formoza — stol. Formozy, terytorjum Argentyny (Am. Pld.).
Formoza — wyspa japońska na morzu chińskiem.
Forte-de-France — stol. Martyniki (Antyle franc.).
Fort Worth — m. w stanie Texas.

Foxa cieśnina — odnoga morza Lodowatego.
Franciszka Józefa ziemia — archipelag na oceanie Półn. Lodowatym.
Furka kanał — łączy Dunaj z Cisą (Jugosławja).
Frankenwald — ob. Frankoński Las.
Frankfurt nad Menem — m. w Niemczech.
Frankfurt n/Odra — m. w Brandenburgji.
Franklin Mount — góra w N.-Zelandji.
Frankoński Las — pasmo gór w Bawarii.
Friedrichshafen — m. w Wirtembergji nad jez. Bodeńskiem.
Fryburg — stol. Kantonu F. w Szwajcarii.
Fryzjskie wyspy — wydmy piaszczyste na morzu Północnym.
Fudzi Jama — wulkan (Japonja).
Funchal — gł. m. wyspy Madery.
Fusan — m. port na pld. Korei (Japonja).

G.

Gabes — oaza w Tunisie pld. (Afryka Półn.).
Gandawa — stol. Flandrii wsch. (Belgia) n. rz. Skalda.
Ganges — główna rz. w bryt. Indjach zach.
Ganeri — łańcuch górski w Tybecie.
Garda (Lago di) — najw. z jezior włoskich, przepływa przez nie rz. Mi-neio.
Gardneńskie jezioro — w Pomeranji pruskiej.
Garonna — trzecia co do wielkości rz. Francji.
Gartok — stol. Tybetu zach. (Azja środk.).
Garwoin — m. pow. nad rz. Wilgą (woj. lubelskie).
Gatchinska zatoka — pld.-wsch. część zatoki Biskajskiej oc. Atlantyckiego.
Gastein — miejsc. lecznicza w Salzburgu (Austria).
Gdańsk — m. port. przy ujściu rz. Mołtawy do Wisły.
Gdańska zatoka — pld. część Bałtyku u brzegów Polski i w. m. Gdańska.

Gdynia — m. port. nad zat. Gdańską w pow. wejherowskim.
 Genewa — stol. Kantonu Genewskiego w Szwajcarii przy wypł. Rodanu z jeziora Genewskiego.
 Genewskie jezioro — najw. jezioro alpejskie.
 Genezaret — jezioro w Galilei, przepływ Jordanu.
 Genua — ptn. port Italji nad zat. Genueńską.
 Georgetown — stol. Gujany bryt. n. rz. Demerara.
 Gerlach — najw. szczyt w Tatrach.
 Gibraltar — m. Andaluzji (Hiszp.) nad cieśniną G. łączącą Atlantyk z m. Śródziemnem.
 Giza lub Gizeh — m. w Egipcie Górnym n. rz. Nilem.
 Glasgow — najw. m. w Szkocji przy ujściu rz. Clyde.
 Gniew — m. pow. w woj. pomorskim przy ujściu Wierzyca do Wisły.
 Gobi — pustynia w środk. Mongolji.
 Godziszewskie jezioro lub Obozińskie — w pow. tczewskim (woj. pomorskie).
 Gopło — jezioro na Kujawach (woj. poznańskie).
 Gorce — pasmo górskie, cz. Beskidów wsch.
 Gorgany — nazwa cz. Beskidów wsch.
 Gorlice — m. pow. w woj. krakowskim nad rz. Ropą.
 Gostynin — m. pow. w woj. warszawskim nad rz. Skrwą.
 Gostyń — m. pow. w woj. poznańskim.
 Gotard St. — tunel w kant. Schwyz (Szwajcarya).
 Göteborg — m. port w prow. Westergötland (Szwecja).
 Gotland — wyspa szwedzka na Bałtyku.
 Granada — stol. prow. G. w Andaluzji (Hiszpanja pld.).
 Grays Peak — najw. szczyt łańcucha Kolorado w g. Skalistych (St. Zj. Am. Pln.).
 Graz — stol. Styrii (Austria) nad rz. Mur.
 Greenwich — cz. Londynu nad Tamizą.
 Grenoble — stol. dep. Isère (Francja) nad rz. Isère.
 Grodno — m. pow. w woj. białostockim na pr. brzegu Niemna.
 Grodzisk — 1) zw. Mazowieckim (woj.

warszawskie) m. nad rz. Mrówną.
 2) m. pow. w woj. poznańskim.
 Grodzisko — góra skalista w dolinie Ojcowskiej.
 Gródek Jagielloński — m. pow. woj. lwowskie nad rz. Wereszycą.
 Grójec — m. pow. w woj. warszawskim nad Molnicą.
 Grudziądz — m. pow. w woj. pomorskim na pr. brzegu Wisły.
 Grunwald — w. na Mazowszu pruskim (Prusy wschodnie).
 Guadelupa — 2 wyspy franc. w Małych Antylach.
 Guatemala la Nueva — stol. republ. Guatemala (Am. Środ.).
 Gudena — najw. rzeka w Danji ujście do Randersfjordu w Kattégacie.
 Gwadalup — najw. rz. Hiszpanji pld. wpada do zat. Kadyksu.
 Gwinejska zatoka — na zach. wybrzeżu Afryki nad Atlantykiem.

H.

Hadżipur — m. nad Gangesem (Indje bryt.).
 Haga — m. w Holandji.
 Hajfa — m. port. w Palestynie.
 Hai - nan — najw. wyspa chińska w zat. Tonkińskiej.
 Hai - phong — gł. port Tonkinu (Indoch. franc.).
 Haiti — wyspa w Wielkich Antylach.
 Hajduki — 1) Nowe w woj. śląskim.
 2) Wielkie w woj. śląskim.
 Hajnowka — na skraju puszczy Białowieskiej (woj. białostockie).
 Halifax — m. w hr. Jork (Anglja).
 Halicz — m. pow. w woj. stanisławowskim.
 Hamburg — wolne m. port. na pr. brzegu Elby.
 Hamilton — 1) nad jez. Ontario w Kanadzie. 2) m. stan. Ohio nad rz. Miami (St. Zj. Am. Pln.).
 Hang - czau — 1) zatoka na wybrzeżu Chin. 2) stol. prow. Cze-Kiang (Chiny).
 Hang-Kiang — 1. dopływ Jang - tse Kiang.
 Hankou — m. port rzeczny Chin śr.
 Hanower — stol. rej. hanowerskiej nad rz. Leine.
 Harlem — stol. praw. Noord Holland (Holandja) nad rz. Spaarne.
 Harz — masyw górski w Niemczech środk.

Havre (le) — m. port. przy ujściu Sekwany (Francja).
Hawai lub Sandwich — archipeląg w Polinezji na oc. Spokojnym.
Hawana — stol. rep. Kuby w Antylach.
Hawrań — szczyt w Tatrach bielskich.
Hebrydy — archip. wysp na zach. wybrzeżu Szkocji.
Hebrydy Nowe — wyspy wulkaniczne na oc. Spokojnym.
Heidelberg — m. w Badenji (Niemcy).
Hekla — wulkan na wyspie Islandji.
Helena — stol. stanu Montana (St. Zj. A. P.).
Helgoland — wyspa na m. Północnem (niem.).
Helsingfors — stolica Finlandji, nad zatoką fińską, port.
Hesja — republika w Rzeszy Niem.
Himalaje — najwyż. na ziemi góry między Tybetem a Indostanem.
Hoang - ho (Żółta rzeka) — najw. rz. w Chinach pñ. wpada do m. Żółtego.
Hoi - hao — wolny port na wyspie Hai - nan (Chiny).
Holsztyn — cz. prow. pruskiej Szlezwig - Holsztyn.
Hollywood — m. w Kalifornji (St. Zj. Am. P.).
Hondo (Honszia) — najw. wyspa Japonji.
Hong - Kong — wyspa ang. na pñd. wybrzeżu Chin (w pobl. Kantonu).
Honolulu — stol. i gł. port wysp Hawai (St. Zj. A. P.).
Hoorn — pñd. skrajny przylądek Am. Pñd. na wyspie H.
Horochów — m. pow. w woj. wołyńskim.
Horodenka — m. pow. na Pokuciu.
Horyniec — zdrojowisko siarczane w woj. lwowskim.
Horyń — pr. dopływ Prypeci.
Howerla — najw. szczyt Beskidów Wschodnich.
Hrubieszów — m. pow. w woj. lubel.
Hudson — rz. w stanie N. Jork wpada do Atlantyku.
Hudsona cieśnina — w Am. Pñn. łączy zatokę H. z Atlantykiem.
Hull — m. port. w Anglii.
Humani — m. pow. w gub. kijowskiej.
Humboldt'a góry — w Azji środkowej.

Husiatyn — m. pow. w woj. tarnopolskim.
Huta Królewska — m. pow. w woj. śląskiem.

I

Illinois — 1) dopł. rz. Mississippi (St. Zj. Am. Pñn.), 2) jeden z najbogatszych stanów St. Zj. Am. Pñn.
Ilawa — m. w Prusach Wschodnich.
Indaur (Indore) — stol. państw. hold. w Indjach bryt.
Indianapolis — stol. stanu Indiana (St. Zj. Am. Pñn.).
Innsbruck — stol. Tyrolu nad Innem (Austria).
Inowrocław — m. pow. w woj. poznańskim.
Iran — wyżyna w Azji zach.
Irkuck — m. gub. na Syberji nad rz. Angara.
Isere — dopływ Rodanu (Francja).
Islandja — wyspa w pñn. zach. Europe na Oc. Atlantycznym.
Istria — półwysp na pñn. - wsch. Adriatyku.
Itaka — górzysta wyspa Jońska.
Iwoniecz — zakład kąpielowy w woj. lwowskim.

J

Jabłonkowska przełęcz — przełęcz w pobliżu m. Jabłonkowa w Beskidzie Zach.
Jafa — m. port. w Palestynie nad m. Śródziemnem.
Jahorlik — l. dopływ Dniestru.
Jakuck — stol. rep. Jakuckiej nad rz. Leną (Syberja wsch.).
Jamajka — jedna z wysp w Wielkich Antylach.
Jampol — m. pow. w gub. podolskiej na Ukrainie, nad Dniestrem.
Jang-tse-Kiang — najw. rz. w Chinach, wpada do m. Żółtego.
Janina — stol. Epiru w pñn.-zach. Grecji.
Jawa — jedna z wysp w Sundskich w hollen. Indjach wsch.
Jena — m. w Turynji nad rz. Saalą.
Jenisej — rz. w Syberji.
Jerozolima — stol. Palestyny.
Jersey — najw. z wysp. Anglo-Normandzkich w kanale La Manche.
Jędrzejów — m. pow. w woj. kieleckim.
Johannesburg — m. w Transvaalu (Unga pñd. Afryki).

Jokohama — m. i gł. port handl. Japonji na wyspie Honda.
Jordan — gł. rzeka Palestyny.
Jukon — rz. w Alasce (St. Zj. Am. Płn.) wpada do morza Beringa.
Jungfrau — szczyt w Alpach berneńskich (Szwajcarja) 4.167 m.
Jutlandja — półwysp duński.

K.

Kahlenberg — góra w t. zw. Lesie wiedeńskim (odnoga Alp wsch.).
Kair — stol. Egiptu.
Kalabryja — płd.-zach. półwys. Włoch płd.
Kaledoński kanał — kanał w Szkocii łączący m. Północne z Atlantykiem.
Kalifornja — stan. płd.-zach. St. Zj. Am. Płn.
Kalisz — m. pow. (woj. łódzkie) nad rz. Prosną.
Kalkuta — najw. miasto Indyj bryt. w prow. Bengalji nad rz. Hugli.
Katuga — m. gub. w Rosji środk. nad rz. Oką.
Kalusz — m. pow. w woj. stanisławowskim.
Kambodża — król. w Indochinach fr. nad zat. Siamską.
Kamczatka — półn.-wsch. półwysp Azji.
Kamerun — kraj Afryki zach.
Kamieniec Podolski — m. pow. w gub. podolskiej (Ukraina).
Kamionka Strumiłowa — m. pow. nad rz. Bugiem.
Kanaan — nazwa zach. Palestyny.
Kanada — dominjum W. Bryt., obejm. obszar na płn. od St. Zj. Am. Płn.
Kanaryjskie wyspy — archipeląg na zach. wybrzeżu Afryki.
Kaniów — m. pow. na Ukrainie nad rz. Dnieprem.
Kanpur — m. nad rz. Ganges (Indje bryt.).
Kansas City — 1) m. w stanie Kansas (St. Zj. Am. Płn.).
2) m. w stanie Missouri (St. Zj. Am. Płn.).
Kanton — m. port. nad rz. Czu-Kiang (Chiny).
Karaczi — m. port. nad rz. Indus (Indje bryt.).
Karlsruhe — stol. Badenji (Niemcy).
Karolina — 1) Południowa, stan zach. St. Zj. Am. Płn., stol. Columbia.
2) Północna, stan wschodni St. Zj. Am. Płn., stol. Raleigh.

Karoliny — wyspy Mikronezji na oc. Spokojnym.
Karolowe Wary — miejscowość kuracyjna nad rz. Tepli (Czechosłowacja).
Karpaty — pasmo górskie w środk. Europie.
Kartuzy — m. pow. w woj. pomorskiem.
Karun — najw. rz. płd.-zach. Persji.
Karwia — kąpiele morskie w pow. puckim (woj. pomorskie).
Karyntja — kraj w Austrii zach.
Katalonja — kraina w Hiszpanji.
Kaukaz — kraj po obu stronach gór kaukazkich.
Kępno — m. pow. w woj. poznańskim.
Kielce — m. woj. nad strumieniem Siłnica.
Kilonja — m. port w Szlezewiku (Prusy).
Kiloński kanał — kanał łączący Bałtyk z m. Północnem.
Kioto — m. na wyspie Hondo (Japonja).
Kirchohm — w. na Łotwie nad rz. Dźwiną.
Kissingen (Bad) — miejscowość kąpielowa w Bawarii (Niemcy).
Kiszyniów — gł. m. Besarabji (Rumunja).
Kłajpeda — m. port nad zatoką Kurowską (Litwa).
Kobe — m. port na wyspie Hondo (Japonja).
Kolno — m. pow. w woj. białostockiem.
Kolonja — gł. m. Nadrenji (Prusy) nad rz. Ren.
Koło — m. pow. nad rz. Wartą (woj. łódzkie).
Kołobrzeg — m. port w Pomeranii prus.
Kołomyja — m. pow., stol. Pokucia (woj. stanisławowskie).
Kongo — rz. w Afryce środk.
Kongo — kolonja belg. i franc. w Afryce środk.
Konstantynopol — dawna stol. Turcji.
Kopenhaga — stol. Danji.
Korea — półw. między m. 26łtem i Japońskiem (Azja wsch.).
Korfu — wyspa archip. Jońskiego.
Kossów — uzdrowisko klim., w woj. stanisławowskim.
Kościierzyna — m. pow. w woj. pomorskiem.

Kowel — m. pow. w woj. wołyńskim.
Kowno — stol. Litwy.
Kraków — m. wojew. nad Wisłą.
Krasnystaw — m. pow. (woj. lubelskie) nad rz. Wieprzem.
Kreta — najw. z wysp Greckich, między m. Egejskim i Śródziemnym.
Kronsztadt — gł. port wojenny na wyspie Kotlin w zat. Fińskiej (Rosja pñ.).
Krotoszyn — m. pow. w woj. poznańskim.
Królewska Huta — m. pow. w woj. śląskim.
Królewski Kanal — zw. Muchawieckim, łączy dorzecza Dniepru i Wisły.
Krymski półwysep — leży między m. Azowskim i Czarnym.
Krynica — zakład kąpielowy w woj. krakowskim nad rz. Krynica.
Kuba — najw. z wysp Antylskich.
Kurlandja — kraj nad m. Bałtyckim i zat. Ryską.
Kurytyba — stol. stanu Parana (Brazylja).
Kutno — m. pow. w woj. warszawskim.

L

Laagen — rz. w Norwegji, wpada do Skagerraku.
Laaland — wyspa duńska na pñd. od Zelandji.
Labrador — pñ. - wsch. półwysep Am. Pñ.
Lac Leman — zob. genewskie jezioro.
Lago Maggiore — jezioro u stóp Alp (włosko - szwajc.).
Lagosta — wyspa na m. Adrytyckim.
Lahor — stol. ang. prow. Pendżab (Indje bryt.).
La Manche — cieśnina między Francją i Anglią.
Lan - czan — m. nad Hoang-ho (Chiny zach.).
Laponja — kraina pñ. Europy nad Oceanem Pñ. Lodowatym.
Lassa — stol. Tybetu.
Lena — rz. w Syberji wpada do oc. Lodowatego.
Leningrad (dawniej Petrograd) — m. w pñ. Rosji nad rz. Newą.
Liang - Kiang — port w prow. Fu - Kien (Chiny wsch.).

Liban — łańcuch górski w Syrii (Azja).
Libawa — zob. Lipawa.
Libijska pustynia — wsch. część Sahary.
Lida — m. pow. w woj. nowogrodzkiem.
Lido — wyspy piaszcz., oddziel. laguną wenecką od m. Adrytyckiego.
Liljowe — przełęcz w Tatrach 1943 m. wys..
Lille — m. w pñ. Francji.
Lima — stol. rep. Peru (Am. Pñd.).
Limanowa — m. pow. w woj. krakowskim.
Limpopo — rz. w pñd. - wsch. Afryce, wpada do Oc. Indyjskiego.
Lipawa (Libawa) — m. pow. w Kurlandji (Lotwa) nad m. Bałtyckim.
Lipawskie jezioro — na Łotwie połączone kanałem z Bałtykiem.
Lipno — m. pow. w woj. warszawskim.
Lipsk — najw. miasto w Saksonji nad rz. Elsterą.
Lisko — m. pow. (woj. lwowskie) nad rz. Sanem.
Liverpool — m. i gł. port. Anglii nad ujśc. rz. Mersey do m. Irlandzkiego.
Lizbona — st. i gł. port. Portugalji, nad zat. i rz. Tajo.
Loara — najdl. rz. Francji, ujście do Oceanu Atlantyckiego.
Londyn — stol. W. Brytanji nad rz. Tamizą.
Long Beach — m. w stanie Kalifornia (St. Zj. Am. Pñ.), kąpiele morskie.
Long Island — wyspa na Atlantyku u wybrzeży St. Zj. Am. Pñ.
Lotaryngja — kraina we wsch. Francji.
Lourdes — m. w dep. Hautes Pyrenées (Francja).
Louvain — m. w prow. brabanckiej (Belgja).
Lozanna — stol. Kantonu Vaux (Szwajcarja).
Lubeka — gł. m. republ. Lubeka w Niemczech nad rz. Trawą.
Lublana — gł. m. Słowencji (Jugosławja).
Lublin — m. woj. nad rz. Bystrzycą.
Lubliniec — m. pow. (woj. śląskie).
Lucerna — stol. Kantonu L. (Szwajcarja) nad jez. Czterech Kantonów.

Lugano — jez. w pld. Alpach (Szwajcarja).

Luksemburg — stol. Ks. L.

Lukсор — m. na wsch. brzegu Nilu w górnym Egipcie.

Lwów — m. woj. nad rz. Pełtwią.

Lyon — stol. dep. Rhône (Francja) przy zbiegu Saony i Rodanu.

Ł

Łaba — zob. Elba.

Łomnica — szczyt w Tatrach, 2.634 m. wys.

Łowicz — m. pow. (woj. warszawskie) nad rz. Bzurą.

Łódź — m. woj. nad rz. Łódką.

Łuck — m. pow. (woj. wołyńskie) nad rz. Styrem.

Łuków — m. pow. (woj. lubelskie).

Łuniniec — m. pow. (woj. poleskie).

M

Macedonja — kraj zajm. środek półwyspu Bałkańskiego.

Mackenzie — rz. w pñ. - zach. Kanadzie, ujście do Oc. Lodowatego Pñ.

Madagaskar — wyspa franc. na Oceanie Indyjskim.

Madara — wyspa port. na Oc. Atlantyckim.

Madryt — stol. Hiszpanji nad rzeką Manzanares.

Magdeburg — stol. Saksonji pruskiej nad rz. Elbą.

Majorka — wyspa na m. Śródziemnem.

Malaga — m. port. i stol. prow. M. w Andaluzji (Hiszpanja).

Malakka — m. port. i stol. prow. M. (Indochiny).

Malborg — m. pow. w Prusach Wsch. nad rz. Nogatem.

Malines — m. w prow. Antwerpskiej (Belgja).

Malmö — m. port. nad Sundem (Szwecja).

Malta — wyspa na m. Śródziemnem.

Manchester — m. w hr. Lancaster (Anglja).

Mandżurja — kraj w Azji wsch. (Chiny).

Manilla — stol. wysp. Filipińskich, na wyspie Luzan.

Mannheim — m. w Badenji (Niemcy).

Marjańskie Łaźnie — miejsc. kąpielowa (Czechosłow.).

Marokko — kraj. w pñ. - zach. Afryce.

Marsylja — gł. port Francji nad m. Śródziemnem.

Mariwe morze — jez. słone w pld. - zach. Palestynie.

Martynika — górz. i wulk. wyspa (Małe Antyle).

Medyna — m. w środk. Arabji.

Mekka — m. w środk. Arabji.

Medjolan — gł. m. w Lombardji (Włochy pñ.).

Meksyk — stol. St. Zj. Meksyku (Am. Środ.).

Melbourne — stol. prow. Wiktorji w Australji nad rz. Sarra.

Mentona — stacja klim. zimowa na Rivierze franc.

Meran — m. w Tyrolu pld. (Włochy pñ.).

Messyna — m. port. na Sycylji.

Metz — m. w Lotaryngji (Francja) nad rz. Mozela.

Mezopotamja — kraina w zach. Azji nad zat. Perską.

Miami — m. w stan. Florydy (St. Zj. Am. Pñ.).

Michigan — jezioro w St. Zj. Amer. Pñ.

Mikołów — m. w pow. pszczyńskim (woj. śląskie).

Miłowody — zakład leczn. w woj. poznańskim.

Minorka — wyspa Balearów na m. Śródziemnem.

Mińsk — stol. aut. rep. Białoruskiej (Rosja).

Mińsk Mazowiecki — m. pow. (woj. warszawskie).

Mississippi — najw. rz. w Am. Pñ.

Missuri — dopływ rz. Mississipi.

Młynarz — szczyt w Tatrach, 2.168 m. wys.

Mnich — turnia nad Morskiem Okiem w Tatrach wys. 2.064 m.

Modlin — twierdza nad Wisłą — Narwią.

Mogilno — m. pow. w woj. poznańskim.

Moguncja — stol. prow. Hesji reńskiej (Niemcy).

Mohylów — m. w gub. podolskiej (Ukraina).

Mokka — port nad m. Czerwonym (Arabja).

Moldawja — zw. Wołoszczyzną, cz. Rumunji.

Monachjum — stol. Bawarji (Niemcy).

Monako — ks. na wybrzeżu m. Śródziemnego.

Mongolja — kraina w pñ. wsch. cz. wyżyny Azjatyckiej.

Montblanc — najw. szczyt w Alpach Sabaudzkich, wys. 4.810.

Monte Carlo — m. w ks. Monaco nad m. Śródziemnem.

Monte Rosa — szczyt w Alpach Penińskich, wys. 4.638 m.

Montevideo — stol. i gł. port Urugwaju (Am. Płd. nad rz. Plate).

Montpelier — stol. depart. Herault (Francja).

Montreal — najw. m. w Kanadzie (Am. Płn.).

Montreux — stacja klim. nad jez. Genewskim (Szwajcaria).

Morawa — gł. rz. na Morawach (Czechosłowacja). Gł. rzeka Serbii.

Morawska Ostrawa — m. na Morawach (Czechosl.) nad rz. Ostrawicą.

Morskie Oko — jez. w Tatrach Wys.

Moskwa — stol. Rosji sow. (Z. S. R. R.) nad rz. Moskwą.

Mostar — gł. m. na Hercegowinie (Jugosławia).

Murmańsk — m. gub. (Rosja pñ.) nad Oceanem Lodowatym.

N

Nagasaki — m. port. na wyspie Kinszin (Japonja).

Nankin — stol. Chin, nad rz. Jang-tse - Kiang.

Nantes — m. nad rz. Loarą (Francja zach.).

Narew — pr. dopływ Bugu.

Neapol — m. nad zat. Neapolitańską.

Neapolitańska zatoka — odnoga m. Tyrreńskiego na zach. wybrz. Włoch.

Neuchatel — m. nad jeziorem N. (Szwajcaria).

Nevada (Sierra) — najw. góry w St. Zj. Am. Płn., wzdłuż Oceanu Spokojnego.

Newa — rz. w Rosji pñ.-zach., uchodzi do zat. Fińskiej.

Niagara — rz. w Am. Płd.; tworzy słynny wodospad.

Nicea — m. i miejsc. klim. nad morzem Śródziemnem.

Nida — l. dopływ Wisły.

Niemen — rz. uchodzi do zalewu Kurońskiego.

Nieszawa — m. pow. (woj. warszawskie).

Nieśwież — m. pow. (woj. nowogrodzkie).

Niger — rz. w Afryce, uchodzi do zat. Genueskiej.

Niewolników jezioro — jez. w pñ. - zach. Kanadzie.

Nil — najdl. rz. w Afryce Płn., uchodzi do m. Śródziemnego.

Nisko — m. pow. (woj. lwowskie).

Nogat — wsch. odnoga w delcie Wisły.

Nordkap — najd. ku pñ. wysun. cy-pel Europy w Norwegji.

Normandja — pñ. zach. prow. Francji.

Nowogródek — m. wojewódzkie.

Nowy Jork — najw. m. St. Zj. Am. Płn. nad ujściem rz. Hudson do Atlantyku.

Nowy Orlean — m. port. w St. Zj. Am. Płn. na brzegu rz. Mississippi.

O

Oakland — m. port. nad Oc. Spokoj. w Kalifornji.

Odessa — m. gub. na Ukrainie, port na m. Czarnem.

Odra — rz. środ. Europy, uchodzi do zatoki Szczecińskiej.

Ohio — dopływ Mississippi (St. Zj. Am. Płn.).

Oksywia — letnisko, kąpiele morskie nad Bałtykiem.

Olkusz — m. pow. w woj. kieleckim.

Olsztyn — stol. Warmji (Prusy Wsch.).

Omsk — m. gub. na Syberji nad rz. Irtyszem.

Opole — stol. Śląska Górnego (pruskiego) nad rz. Odrą.

Oranje — rz. Płd. Afryki.

Orlowo — letnisko, kąpiele morskie, nad zat. Gdańską.

Oslo — stol. Norwegji.

Ostenda — miejsc. kąp. morska nad m. Północnem (Belgja).

Ostrołęka — m. pow. w woj. białostockim.

Ostrów — m. pow. w woj. białostockim.

Oświęcim — m. pow. w woj. krakowskim.

Otawa — rz. w Czechach, dopł. Węłtawy.

Otwock — letnisko i uzdrowisko w woj. warszawskim.

P

Pabjanice — m. w woj. łódzkim, nad rz. Dobrzanką.
Padwa — stol. prow. P. (Włochy pń-wsch.).
Palermo — m. port. na pń. wybrzeżu Sycylii.
Palestyna — kraina w Azji zach. na pld. od Syrii.
Panamski kanał — łączy Oc. Spokojny z Atlantykiem poprzez przesmyk P. (Am. Środk.).
Paragwaj — rz. dopływ rz. Parany (Am. Pld.).
Parana — 1) rz. w Am. Pld.; 2) m. nad rz. P. (Argentyna Am. Pld.).
Paryż — stol. Francji, nad rz. Sekwaną.
Pas de Calais — zob. Kaletańska cieśnina.
Pau — st. klim. w Pirenejach (Francja).
Pekin — dawna stol. Chin.
Penińskie Alpy — zach. cz. Alp.
Peplin — m. w pow. tczewskim (woj. pomorskie).
Petrograd (Leningrad) — m. gub. przy ujściu Newy do zat. Fińskiej. (Rosja).
Pieniny — pasmo gór wapien. nad Dunajcem.
Pińczów — m. pow. (woj. kieleckie) nad rz. Nidą.
Pińsk — m. pow. (woj. poleskie) nad rz. Pińsk.
Piotrków — zw. Trybunalskim, m. pow. (woj. łódzkie).
Pireneje — łańcuch górski, od gran. półw. Piren. od Europy.
Pittsburg — m. w stan. Pensylwanja (St. Zj. Am. Płn.) nad rz. Ohio.
Piza — m. nad Arno (Italja).
Plymouth — m. port. w Anglii.
Płock — m. pow. w woj. warszawskim, nad Wisłą.
Podhaice — m. pow. w woj. tarnopolskim.
Po — najw. rzeka we Włoszech, uchodzi do Adriatyku.
Pokucie — kraina w Polsce, przecięta rzeką Czeremoszą.
Polinezja — część Oceanji, obejm. wyspy na Oceanie Spokojnym.
Poprad — pr. dopł. Dunajca.
Popradzki Staw — staw na pld. stok. Tatr Wysok.
Port - Artur — m. port. wojenny Mandżurji pld.

Port - au - Prince — stol. rep. Haiti (W. Antyle).
Port - Said — m. port. w Dolnym Egipcie nad kan. Sueskim.
Portsmouth — m. port. w hr. Hampshire (Anglja).
Poznań — m. woj. nad rz. Wartą.
Praga (Prah) — stol. rep. Czechosłowackiej nad rz. Weltawą.
Prużana — m. pow. (woj. poleskie).
Przemysł — m. pow. (woj. lwowskie).
Przeworsk — m. pow. (woj. lwowskie).
Puck — m. pow. (woj. pomorskie), port wojenny nad Bałtykiem.
Puławy — m. pow. (woj. lubelskie).

Q

Quebeck — m. w Kanadzie, nad rz. Św. Wawrzyńca.
Quito — stol. rep. Ekwador (Am. Pld.).

R

Raba — pr. dopływ Wisły.
Rabka — w. i zdrojowisko w woj. łódzkim nad rz. Rabą.
Raciborz — m. pow. na pruskim Gór. Śląsku.
Radom — m. pow. w woj. kieleckim.
Radzymin — m. pow. w woj. warszawskim.
Rapallo — wł. stacja klim. nad zat. Genueską.
Ratybona — m. w Bawarii nad Dunajem.
Rawa Mazowiecka — m. pow. w woj. warszawskim.
Rawa Ruska — m. pow. w woj. lwowskim.
Rawenna — m. w pń. Włoszech.
Reims — m. w wsch. Francji nad rz. Vesle.
Ren — rz. Europy zach.; źródła — w Alpach Szwajc., ujście — do m. Północnego.
Retyckie Alpy — pasmo gór w Alpach wsch.
Réunion (Ile de la) — wulkaniczna wyspa na oc. Indyjskim w grupie Maskarenów (fr.).
Reuss — prawy dopływ rz. Aar w Szwajcarii.
Rewel — zob. Tallin.
Reykjavik — stol. i port król. Islandji.
Rhode Island — stan St. Zj. Am. Płn. nad Atlantykiem.

Richmond — stol. stanu Wirginia (St. Zj. Am. Płn.).
Rimini — m. port. i kąpiele morskie w płn. Włoszech nad Adriatykiem.
Rio de Janeiro — stol. Brazylii (Am. Płd.), i port nad Atlantykiem.
Rio Grande del Norte — rz. graniczna pomiędzy St. Zj. Am. Płn. a Meksykiem.
Riu - Kiu (ch. Lu - Czu) — jap. łańcuch wysp pom. Formozą a wyspami Japońskimi.
Riviera — wybrzeże nad zat. Genueńską.
Rjeka — zob. Fiume.
Rochelle (La) — port franc. nad Atlantykiem.
Rodan (franc. Rhône) — rz. w Szwajcarii i Francji, ujście do m. Śródziemnego.
Rodopskie góry — pasmo w Tracji (Bułgaria płd.).
Rodos — włoska wyspa na m. Egejskim w pobl. M. Azji.
Rostow n.-Donem — gł. m. obwodu Dońskiego (Rosja płd.).
Rotterdam — m. port. w płd. Holandji.
Rouen — m. w zach. Francji nad Sekwaną.
Równie — m. pow. w woj. wołyńskim.
Rudawy (Kruszcowe Góry) — góry między Saksonją i Czechosłowacją.
Rugia — niem. wyspa na Bałtyku.
Ruhr — prawy dopływ Renu.
Ruhry Zagłębie — niem. zagłębie węglowe reńsko - westfalskie.
Rumelja (Wschodnia) — prow. bułg. pomiędzy Balkanami a m. Egejskiem.
Rybnik — m. pow. w woj. śląskim.
Ryga — stolica Łotwy nad rz. Dźwiną; port.
Ryska zatoka — odnoga m. Bałtyckiego.
Rzeszów — m. pow. w woj. lwowskim.
Rzym (wł. Roma) — stolica Włoch nad rz. Tybrem.

S.

Sabaudja — kraina w Alpach zach. fr. i włosk.
Sabaudzkie Alpy — grupa Alp zach.
Sachalin (zob. równ. Karafuto) — wyspa u płn.-wsch. wybrzeża Syberji (ros. i jap.).

Sahara — pustynia w Afryce płn.
Saigon — stol. Kochinchiny franc. n. rz. S.
Saint Louis — m. w st. Missouri (St. Zj. Am. Płn.) nad rz. Mississippi.
Saint Moritz — miejsc. klim. w Szwajcarii.
Sajańskie Góry — wsch. odnoga gór Altajskich (Az. a środk.).
Saksonja — republ. związkowa Rzeszy Niem.
Salomona wyspy — wyspy na wsch. od N. Gwinei na oc. Spokojnym (Ang.).
Saloniki — port grecki nad zat. Salonicą.
Salt Lake City — stol. stanu Utah (St. Zj. Am. Płn.).
Saluen — rz. w Indochinach; ujście do zat. Martaban.
Salzbrunn — uzdrowisko na Śląsku pruskim.
Salzburg — prow. związk. Austrii w Alpach wsch.
Samara — m. nad rz. Wołgą (wsch. Rosja).
Samarang — port na płn. wybrzeżu Jawy.
Samarhanda — stol. Uzbekistanu (Z. S. R. R.).
Sambor — m. pow. w woj. lwowskim.
Sambra — l. dopływ Mozy.
Samoa (wyspy) — grupa wysp na oc. Spokojnym w Polinezji środk. (St. Zj. i N. Z.).
Samos — turecka wyspa na m. Egejskim u wybrzeży M. Azji.
San — pr. dopływ Wisły.
San - Francisco — m. port. nad zat. S. F. w stanie Kalifornji (St. Zj. Am. Płn.).
San José — stol. rep. Costa Rica (Am. środk.).
San Miguel — najw. wyspa w gr. Azorów.
San Remo — miejsc. klim. na włoskiej Rivierze.
San Salvador — stol. rep. Salvador (Am. Środk.).
San Sebastian — hiszp. miejsc. kąpielowa nad zat. Biskajską.
Sandomierz — m. pow. w woj. kieleckim na l. br. Wisły.
Sandwich — zob. Hawaj.
Sankt Gallen — stol. kantonu S. G. (Szwajcaria).
Sanok — m. pow. w woj. lwowskim.

Santiago de Chile — stol. rep. Chile.
Saragosa — m. w Hiszpanji.
Sarajewo — gł. m. Bośni i Hercegowiny (Jugosławja).
Sardynia — wyspa włoska na morzu Śródziemnem.
Sarny — m. pow. (woj. podolskie).
Sassnitz — kap. morskie na wyspie Rugji (Prusy) nad Bałtykiem.
Sekwana — rz. płn. Francji, wpada do kanału La Manche.
Semmering — przełęcz górską na gr. Austrii Dolnej i Styrii.
Senegal — rz. w zach. Afryce franc.
Sewilla — m. w Andaluzji (Hiszpanja).
Siedlce — m. pow. w woj. lubelskim.
Siedmiogród — kraina w Rumunji.
Siemianowice — w. w pow. katowickim (woj. śląskie).
Siemiatycze — m. w pow. bielskim (woj. białostockie).
Siena — m. w Toskanji (Italia płn.).
Sieradz — m. pow. (woj. łódzkie).
Sierpc — m. pow. (woj. warszawskie).
Sierra Leone — kol. i protekt. bryt. w Górnej Gwinei (Afryka zach.).
Sierra Morena — łańcuch górski w Hiszpanji.
Sierra Nevada — ob. Nevada (Sierra).
Siewierz — jez. w pow. dyneburskim w Inflantach polskich (Łotwa).
Si - Kiang — rz. w Chinach pld.
Siklawa — najw. wodospad w Tatrach Wysokich.
Sikkim — państwo hołd. w Himalajach środk.
Simplon — przełęcz w Alpach (Szwajcaria).
Singapur — wyspa na pld. od półwyspu Malakka (Azja).
Skagerrak — cz. morza, oddziel. półw. Jutlandzki od Norwegji.
Skaliste góry — pasmo gór w Kordyljerach Am. Płn.
Skandynawski półwysep — półwysep w płn. Europie.
Skierniewice — m. pow. (woj. warszawskie).
Skutari — 1) jez. na pograniczu Albanji (Jugosławja). 2) m. nad jez. S.
Stone jezioro — ob. Wielkie Jezioro Stone.
Stonim — m. pow. (woj. nowogrodzkie).
Stupca — m. pow. (woj. łódzkie).

Smoleńsk — m. gub. w Rosji zach.
Smyrna — m. na zach. wybrz. Azji Mniejszej (Turcja).
Sochaczew — m. pow. (woj. warszawskie).
Sofja — stol. Bułgarii.
Solec — w. i miejsce kąpielowe w pow. stopnickim (woj. kieleckie).
Solingen — m. pow. w Nadrenji (Prusy).
Solothurn — kanton w Szwajcarii.
Somali — kraj we wsch. Afryce.
Somme — rzeka, wpad. do kanału La Manche (Francja).
Somosierra a. Samosierra — wąwóz w górach Sierra de Gudarrama (Hiszpanja środk.).
Sopot (niem. Zoppot) — m. i miejsc. kąpiel. nad z. Gdańską.
Sorrento — m. port. w prow. neapolitańskiej (Włochy pld.).
Southampton — m. w Anglii pld.
Spa (Spaa) — m. i miejsc. kąp. w prow. Liège (Belgja).
Spisz — obszar na pld. stoku Beskidów zach. i Tatr.
Split — gł. m. i port w Dalmacji (Jugosławja).
Spokojny Ocean a. Wielki — oc. między Azją, Australją i Ameryką Płn. i Pld.
Sporady — archipelag na m. Egejskim.
Springfield — stol. st. Illinois (St. Zj. Am. Płn.).
Stanisławów — m. pow. i woj.
Starogard — m. pow. w woj. pomorskim.
Strassburg — stol. dep. Bas - Rhin (Francja wsch.).
Strążyska dolina — dolina w Tatrach.
Sueski kanał — kanał łączący morze Śródziemne z m. Czerwonym.
Sundzki Archipelag — wł. Archipelag Malajski (Azja pld.).
Susak — m. port. w Chorwacji (Jugosławja).
Swinemunde — ob. Swiniouście.
Syberja l. Sybir — obszar w Azji płn.
Sycylja — najw. wyspa na m. Śródziemnem (Włochy).
Sydney — stolica Nowej Pld. Walji (Australja).
Synaj — półwysep na płn. krańcu m. Czerwonego.

spółka akcyjna
zakładów graficznych
drukarnia
polska

warszawa, szpitalna 12

telefony: 772-06, 717-98 i 772-22

wykonywa wszel
kiego rodzaju
druki: akcyden
sowe, rotacyjne,
ofsetowe. włas
na Introllgator
nia i fotochemi
grafja. druki: wy
dawnictw co
dziennych, perjo
dycznych, książ
kowych, dzieł
naukowych i t. p.
z zastosowa
niem wyma
gań nowoczes
nej techniki
drukarskiej.

oferty na żądanie

kapitał
zakładowy
zł 1200 000

Kapitał
zakładowy
zł 1200000

Warszawa, szpitalna 12
pol ska
drukarnia
 Zakładów graficznych
 spółka akcyjna
 telefon: 172-06, 172-88 i 172-22

Wydrukowano w całości
 w drukarni państwowej
 w Warszawie, ul. Szpitalnej 12
 w 1945 roku
 na zlecenie
 Ministerstwa
 Finansów
 w Warszawie
 w dniu 15.12.45
 przez
 drukarnię państwową
 w Warszawie

Syrakuzy — m. port. na Sycylii (Włochy).

Syr - Daria — 1) rz. w Azji śród.; 2) prow. auton. rep. Turkiestańskiej.

Syryja — kraina m. Azją Mniejszą, Mezopotamją a Egiptem.

Szamotoły — m. pow. w woj. poznańskim.

Szan (Shan) — państwo górskie w w Birmie (Azja pld.).

Szanghaj — m. w prow. Kiang - su (Chiny wsch.).

Szan - si — prow. w Chinach ptn. (Azja wsch.).

Szan - tung — prow. w Chinach ptn. wschodnich.

Szari — rz. w środk. Sudanie (Afryka).

Szat - et - Arab — rz. w Mezopotamji.

Szczakowa — w. i os. przemysłowa w pow. chrzanowskim.

Szczecin — stol. Pomeranji pruskiej.

Szensi — prow. w Chinach ptn.

Szetlandzkie wyspy — grupa wysp na ptn. od Szkocji.

Szkocja — ptn. część wyspy W. Brytanji.

Szlezwiąg - Holsztyn — prow. Prus na półwyspie Jutlandzkim.

Szmeks — miejsc. klimatyczna na Spiszu (Czechosłowacja).

Szpicberg — archipeląg na oc. Lodowatym Ptn.

Szprewa — l. dopływ Haweli.

Sztokholm — stol. i m. port. Szwecji.

Sztutgard — stol. Wirtembergji (Niemcy pld.).

Szwajcaria — republ. związkowa w środk. Europie.

Szwarcwald — pasmo górskie w pld. zach. Niemczech.

S.

Śląsk — kraina m. Sudetami a wyż. Małopolską.

Śniatyn — m. pow. w woj. stanisławowskim.

Śródziemne morze — odnoga oc. Atlantyckiego, poł. m. Europą pld., Afryką ptn. i Azją Mn.

Świętej Heleny wyspa — wyspa na oc. Atlantyckim.

Świętego Wawrzyńca rzeka — rzeka w Ameryce ptn.

Świętochłowice — m. pow. w woj. śląskim.

Świętokrzyskie góry — pasmo górskie w woj. kieleckim.

Świnioujście — m. pow. i port. na wyspie Usedom w Pomeranji (Prusy).

Świtez — jez. w pow. i woj. nowogrodzkim.

T.

Tabor — góra w Palestynie.

Tag (Tajo) — najw. rzeka półw. Pirenejskiego.

Tahiti — wyspa na oc. Wielkim (fr.).

Tallin — stolica Łotwy.

Tamiza — rz. w Anglii wpada do m. Północnego.

Tanganika — kolonja ang. we wsch. Afryce.

Tanganika — jezioro w Afryce Równikowej.

Tanger — port w Marokku (Afr. ptn.).

Tarent — m. na wyspie T. (Italia pld.).

Targowica — m-ko na Ukrainie.

Tarnobrzeg — m. pow. (woj. lwowskie).

Tarnopol — m. pow. i woj. nad Se-
retem.

Tarnowskie góry — na wyżynie śląskiej.

Tarnowskie góry — m. pow. (woj. śląskie).

Tarnów — m. pow. nad rz. Białą (woj. krakowskie).

Tasmana morze — część Oc. Spokojnego, między N. Zelandją i Australją.

Tasmanja — wyspa na pld. wsch. od Australji (bryt.).

Taszkient — stol. rep. Turkiestańskiej.

Tatry — pasmo górskie w Karpatach.

Taurog — m-ko w pow. rosieńskim (Litwa).

Tczew — m. pow. (woj. pomorskie).

Tebrys — stol. Azerbejdżanu perskiego.

Teheran — stol. Persji.

Tel - Aviv — m. w Palestynie.

Tesalja — kraina ptn. - wsch. Grecji.

Texas — najw. stan Am. Ptn.

Tien - tsin — m. port. na rz. Pei-ho (Chiny ptn.-wsch.).

Timbuktu — m. handl. w Sudanie (francuskie).

Timor — najw. wyspa w arch. Malajch Wysp Sundzkich.

Togo — kraina w Gwinei (franc. i bryt.).

Tokjo — stol. Japonji nad zat. T.

Toledo — stol. prow. T. w Hiszpanji.

Tomaszów — m. pow. (woj. lubelskie).

Tomsk — m. gub. w Syberji nad rz. Tomenem.

Toronto — stol. prow. Ontario w Kanadzie.

Toskania — prow. w pñ. Italji.

Toulon — m. we Francji pñd.

Toulouse — m. we Francji pñd.

Transvaal — pñ. - wsch. prowincja Unji Pñd. Afryki.

Trembowla — m. pow. w woj. tarnopolskiem.

Triest — port w pñ. - wsch. części Adryatyku (Italja).

Tuchola — m. pow. w woj. pomorskiem.

Tung - czou — m. w Chinach pñ.

Tunis — kraina w pñ. Afryce.

Tunis — stol. i główny port Tunisu.

Turcja — republika na zach. Azji.

Turek — m. pow. w woj. łódzkim.

Turkiestan Wschodni — kraina w Azji środkowej.

Turkmenistan — socjal. sowiecka republ. w ros. Azji środkowej.

Turyń — stol. prow. T. (Italja pñ. zach.).

Turyngja — republika Rzeszy Niemieckiej w Niemczech środkowych.

Tyber — rzeka w Italji środk.

Tybet — kraj w Azji środkowej.

Tyflis — stol. republ. Gruzjińskiej na Kaukazie.

Tygrys — rz. w Mezopotamji (Azja pñd. zach.).

Tylża — m. w Prusach wsch.

Tyrol — kraina górską w Alpach wsch.

U

Ufa — m. gub. w Rosji wsch.

Ukraina — nazwa hist. obszarów położ. na wschód od Podola.

Ulster — cz. Irlandji.

Unterwalden — kanton w Szwajcarii.

Ural — rzeka w Rosji wsch.

Uralskie Góry — pasmo gór ciągnące się od morza Karskiego.

Urugwaj — rzeka w Am. Pñd.

Utrecht — stol. prow. U. (Holandja).

V

Vancouver — m. port. nad Oc. Spokojnym (Am. Pñ.).

Veracruz — wsch. stan Meksyku.

Verdun — m. we Francji wsch.

Vevey — m. w Szwajcarii.

Viareggio — m. port. w Italji środkowej.

Vichy — m. we Francji środkowej.

W

Wadowice — m. pow. w woj. krakowskiem.

Wagram — w. w Austrii Dolnej.

Walencia — stol. prow. W. (Hiszpanja).

Walja — Księstwo w Anglii zach.

Warna — m. i port. na m. Czarnem (Bułgarja).

Warszawa — m. pow., woj. i stol. Rzeczypospolitej Polskiej.

Warta — najw. dopływ Odry.

Waszyngton — stol. St. Zj. Am. Pñ.

Waterloo — w. w Belgji.

Wągrowiec — m. pow. w woj. poznańskim.

Weimar — stol. rep. Turyngijskiej (Niemcy).

Wellington — stol. N. Zelandji.

Wenecja — m. port. nad Adryatykiem (Italja).

Werona — m. w Italji pñn.

Westfalja — prow. zach. Prus (Niemcy).

Wezera — rz. w Niemczech pñ.

Wezuwusz — wulkan k. Neapolu (Italja).

Węgrów — m. pow. w woj. lubelskiem.

Wiedeń — stol. rep. austriackiej.

Wieliczka — m. pow. w woj. krakowskiem.

Wielkie Jezioro Słone — jez. w St. Zj. Am. Pñ.

Wieluń — m. pow. w woj. łódzkim.

Wiesbaden — gł. m. rej. W. (Prusy)

Wiktoria — prow. Australji.

Wiktoria Jezioro — najw. jez. we wsch. Afryce.

Wiktoria wodospad — wodospad na rz. Zambezi (Afryka Pñd.).

Wilno — m. pow. i woj.

Wirtembergja — republ. w pñd. cz. Rzeszy niem.

Wisła — gł. rzeka Rzplitej Polskiej.

Władystok — m. port. nad m. Japońskim.
 Włocławek — m. pow. w woj. warszawskim.
 Wogez — grzbiet górski m. Alzacja a Lotaryngia.
 Wolsztyn — m. pow. w woj. poznańskim.
 Wołga — najw. rzeka w Rosji i w Europie.
 Wołkowysk — m. pow. w woj. białostockim.
 Wrocław — stol. Śląska pruskiego.
 Wuchang — m. w Chinach środkowych.

Z

Zagrzeb — stol. Chorwacji (Jugosławia).
 Zakopane — m. w pow. nowotarskim (woj. krakowskie).
 Zaleszczyki — m. pow. w woj. tarnopolskim; st. klim.
 Zambesi — rz. w Afryce.
 Zamość — m. pow. w woj. lubelskim.
 Zanzibar — 1) wyspa na wsch. wybrzeżu Afryki; 2) stol. wyspy Z.
 Zawiercie — m. fabr. w pow. będzińskim (woj. kieleckie).
 Ząbkowice — w. w pow. będzińskim (woj. kieleckie).
 Zbaraż — m. pow. w woj. tarnopolskim.
 Zbąszyń — m. pograniczne w pow. wolsztyńskim (woj. poznańskie).
 Zborów — m. pow. w woj. tarnopolskim.

Zdobunów — m. pow. w woj. wołyńskim.
 Zduńska Wola — m. fabr. w pow. sieradzkim (woj. łódzkie).
 Zebrzydowice — w. i st. pogr. w powiecie cieszyńskim.
 Zeebrügge — port i st. klim. w Belgji.
 Zelandja — najw. wyspa duńska.
 Zgierz — m. fabr. w pow. i woj. łódzkim.
 Zielony przylądek — zach. przylądek Afryki.
 Złoczów — m. pow. w woj. tarnopolskim.
 Zurych — stol. kantonu Z. (Szwajcaria).
 Zurskie jezioro — jez. pomiędzy kantonem Schwyz, St. Gallen i Zurychem.
 Zwickau — m. okręg. w Saksonji (Niemcy).

Z

Zarnowieckie jezioro — na Pomorzu, granica z Niemcami.
 Zegiestów — w. i miejsc. kap. w woj. krakowskim.
 Żelazowa Wola — w. w pow. sochaczewskim, m. ur. Chopina.
 Żółkiew — m. pow. w woj. lwowskim.
 Żółwie wyspy — wulkaniczne na Oceanie Wielkim (Ekwador).
 Żydaczów — m. pow. w woj. stanisławowskim.
 Żyrardów — m. i os. fabr. w pow. błońskim, (woj. warszawskie).
 Żywiec — m. pow. w woj. krakowskim.

WYKŁADY PIŚMIENNE

praktyczne

buchalterji, arytmetyki i korespondencji

prowadzą Kursy H. CHANKOWSKIEGO

w Warszawie,
 ul. Królewska Nr. 35.

PROSPEKTY WYSYLA SIĘ BEZPŁATNIE

WYNAŁAZKI I ODKRYCIA

ENERGJA.

W ciągu roku 1931 posunięto się dalej na drodze postępu we wszystkich dziedzinach wytwarzania energii mechanicznej i elektrycznej.

W budowie maszyn i turbin parowych idzie się w kierunku coraz wyższych ciśnień pary. Obecnie budowane są już (Ameryka, Niemcy) kotły na 240 atmosfer, t. j. na ciśnienie 240 kg. na cm². Inżynier angielski J. F. Malone dokonał jednak podobno sensacyjnego wynalazku, a mianowicie zbudował rodzaj maszyny (nie turbiny) „parowej”, w której jednak para zastąpiona jest poprostu przez wodę i która „nie potrzebuje kotła ani kondensatora, daje większą moc, zajmując mniej miejsca, niż zwykłe maszyny parowe i motory spalinowe, nie grozi niebezpieczeństwem eksplozji” i t. d. Wynalazca spodziewa się, że maszyna jego odegra ogromną rolę w technice.

W dziedzinie motorów spalinowych dużych postępów dokonano w budowie motorów Diesel'a. Specjalnie zwraca na siebie uwagę „dwutaktowy” motor systemu Junkersa, w którym dno cylindra zastąpione zostało przez drugi tłok, poruszający z odpowiednim „przesunięciem fazy”, względem pierwszego. Motory Diesel'a zaczynają już znajdować zastosowanie do aeroplanów.

Elektryfikacja robi w r. 1931 w dalszym ciągu szybkie postępy. Następuje częściowa realizacja planów, powziętych podczas międzynarodowej konferencji z r. 1930 w Berlinie. „Sieć elektryczna europejska”, która omota wkrótce zapewne Europę, jak ją dziś omotała już sieć kolejowa, jest bliska realizacji.

Tak np. w centrali rozdzielczej w Brauweiler pod Kolonją zasiada sa-

motnie w wielkiej sali, przed tablicami, zaopatrzonymi w aparaty kontrolne, jeden człowiek, władca 1 750 000 koni motorycznych, którymi rządzi z za swego biurka. Spogląda na jedną z tablic: Holandia potrzebuje więcej prądu? centrale holenderskie są wszystkie w pełni obciążone? Oto właśnie jedna z centrali szwajcarskich nie ma co zrobić z nadmiarem sił, a zapasowa centrala w Herdecke (200.000 koni motorycznych) o 100 km. od Kolonii jest nieczynna! Człowiek naciska guzik, nowe elektrownie budzą się do pracy i w ciągu paru minut dziesiątki tysięcy dodatkowych koni motorycznych przybywają na miejsce, gdzie są potrzebne.

Człowiek, rządzący temi kolosalnymi energjami między Szwajcarią a Morzem Północnem, nie widzi nikogo, nie rozmawia z nikim, a porozumiewa się ze światem zewnętrznym wyłącznie zapomocą przyrządów. Sieć, którą ma pod swą opieką, obejmuje 4800 km. długości i wiąże ze sobą 48 dużych central elektrycznych (wodnych lub węglowych), które nawzajem wyręczają się w potrzebie. „Napięcie” elektryczne w sieci wynosi 220 000 woltów. Nadzwyczaj ważną okolicznością jest tu właśnie możność wzajemnego wyręczania się poszczególnych elektrowni, skutkiem której każda może pracować — pomijając wypadki wyjątkowe — bez przerwy i równomiernie, t. j. z niezmienną mocą: są to najkorzystniejsze warunki pracy zarówno z technicznego jak i ekonomicznego punktu widzenia.

Oto parę cyfr statystycznych: zużycie energii elektrycznej w r. 1930 wynosiło w Norwegii 3179 „kilowatogodzin” na głowę. Dla Stanów Zjednoczonych liczba ta wynosi 1250, dla Niemiec 500, a dla Polski... 80!

RADJO I TELETECHNIKA.

Rok 1931 nie może się poszczycić jakimiś „epokowymi” wynalazkami w dziedzinie radja, a w szczególności w dziedzinie udoskonalenia budowy odbiorników. Bądź co bądź dużym udoskonaleniem wydaje się być tu „pentoda”, czyli lampa „katodowa” o pięciu elektrodach. Umożliwia ona większą amplifikację bez zniekształcania odbioru. Bliższych wyjaśnień tych jej zalet nie podajemy tu jednak, ze względu na ich charakter zbyt „fachowy”.

Wogóle zaś odbiorniki lampowe, wykazujące dawniej ogromną różnorodność konstrukcji, zaczynają się już nieco „normalizować” i upodabniać, przyczem „norma”, do której się dąży, jest: możność przyłączania odbiornika wprost do sieci prądu zmiennego i możliwie prosta regulacja. Postępy zrobiono w kierunku unieszkodliwienia „iskrzenia” różnych motorów elektrycznych, zwłaszcza prądu stałego, które przeszkadzają w odbiorze sąsiadom. W niektórych państwach (np. Niemcy) wydano w tej sprawie przepisy prawne.

Fale krótkie i „ultrakrótkie” zrobiły dalsze postępy. Tak np. na fali długości 18 cm. osiągnięto dobre połączenie Dover-Calais, a więc poprzez kanał La Manche. Zaznaczyć należy, że fale tak krótkie posiadają już własności wybitnie „kierunkowe”, t. zn. że rozchodzą się one prostoliniowo, zupełnie podobnie jak światło.

Telewizja robi wprawdzie postępy, narazie jednak raczej laboratoryjne. Pomimo licznych obietnic i wysiłków konstruktorów, zapewne jeszcze nieprędko zostanie ona dostępną dla ogółu, dając zarazem zadawalniające rezultaty.

Z nowych praktycznych zastosowań radja wspomnieć należy o metodzie (którą obecnie wypróbowują z dobrym skutkiem w Ameryce) automatycznego kierowania aeroplanami podczas lądowania na lotnisku, zakrytem mgłą. Pilot reguluje położenie swych sterów wedle położenia pewnych wskazówek na specjalnym aparacie, przyczem wskazówki te ustawiają się właśnie automatycznie w zależności

od tego, jakie położenie aeroplanu zajmuje względem lotniska (przy uwzględnieniu kierunku wiatru). Lądowanie we mgle jest, jak wiadomo, b. niebezpieczne, wynalazek ten może mieć przeto duże znaczenie. Teletypeseter: oto nieco skomplikowana nazwa jeszcze bardziej skomplikowanego wynalazku amerykańskiego z dziedziny radjotelegrafii stosowanej. Jest to urządzenie nadawczo - odbiorcze, w którym na stacji nadawczej znajduje się maszyna do pisania, a na stacji odbiorczej — linotyp, składający z czcionki w kolumny druku automatycznie, według uderzeń piszącego w klawisze maszyny. W ten sposób np. redakcja dziennika może go drukować jednocześnie w szeregu miejscowościach, oddalonych od siebie o setki kilometrów.

KOMUNIKACJA.

W dziedzinie kolejnictwa największą uwagę zwracają na siebie próby zastosowania pneumatyków gumowych zamiast stalowych obrczy do kół wagonów i lokomotyw (Francja, lato 1931). Techniczne znaczenie pneumatyków wynika z następujących rozważań.

Lokomotywa ciągnie za sobą pociąg dzięki tarcu, występującemu między jej kołami a szynami. Jeśli tarcie to jest niedostateczne (np. w razie zbyt ciężkiego pociągu), to koła lokomotywy ślizgają się po szynach, nie pociągając za sobą pociągu. Aby tarcie to zwiększyć, lokomotywa musi być dostatecznie ciężka (ok. $\frac{1}{3}$ ciężaru wszystkich wagonów). Pneumatyki, przylegając do szyn nie w jednym punkcie (jak obrcze stalowe), lecz na pewnej, dość dużej, powierzchni, zwiększają jednak tarcie w pożądanym sposób bez konieczności powiększania ciężaru lokomotywy. Poza tem złagodzenie wstrząsów pozwoli zapewne obniżyć też ciężar i samych wagonów, a co za tem idzie, ułatwi budowę toru i przedłuży jego używalność bez reparacji. Uwzględniając jeszcze wielką dogodność pod różnych, a mianowicie cicha, równa jazdę, należy uznać, że ulepszenie to może mieć dla całego kolejnictwa ogromne znaczenie.

Zanotować należy też rekord szybkości komunikacji kolejowej; pociąg, zwany „Cheltenham Flyer” przejeżdża przestrzeń 124 km., dzielącą Londyn od Cheltenham, w ciągu 59 minut.

W komunikacji na wodzie rekord szybkości transoceanicznej utrzymywany jest przez niemiecką „Europa” (z r. 1930), natomiast rekord sportowy znajduje się w rękach angielskich (Kaye Don, 1931, motorówka); wynosi on 177 km na godzinę.

Rekord szybkości motocyklu (Wright, 1931) wynosi obecnie 243 km/godz.; rekord szybkości samochodu (Malcolm Campbell, 1931) — 399 km/godz. Poza tem żadnych „przewrotowych” wynalazków w dziedzinie automobilizmu nie dokonano. Należy jednak podkreślić, że daje się dość wyraźnie zaznaczyć tendencja do stosowania t. zw. „wolnego koła”, znanego zresztą w zasadzie (także i w zastosowaniu do automobilu) od dość dawna, ale mało dotychczas — zwłaszcza w Europie — używanego.

Rekord szybkości w lotnictwie (Stainforth, 1931, lot poza konkursem po zawodach o puchar Schneidera) wynosi fantastyczną liczbę 668 km. na godz. — jest to największa szybkość, osiągnięta dotychczas przez człowieka.

Z innych zdobyczy żeglugi powietrznej, osiągniętych w r. 1931, wspomnieć warto następujące.

W Stanach Zjednoczonych zbudowano statek powietrzny, cały z metalu; nawet tkanina opinająca metalowy szkielet w „sztywnych” aerostatach dotychczasowych (system Zeppelina), zastąpiona tu została przez cienką blachę falistą z duraluminu. Aerostat, noszący nazwę „City of Glendale”, poruszany jest nie przy pomocy motorów spalinywych, lecz turbiny parowej, co również stanowi zupełną, a może i bardzo doniosłą, nowość w tej dziedzinie. Długość jego wynosi 65 m. największa średnica — 14 m; może on zabrać do 40 pasażerów, osiągając średnią prędkość 120 km/godz.

Wykończono też w Ameryce (pod kierownictwem inżynierów niemiec-

kich) największy istniejący statek powietrzny „Akron”, o wyporności prawie dwukrotnie przewyższającej wyporność niemieckiego Zeppelina Nr. 127. Długość „Akronu” wynosi 234 m; największa średnica — 40 m; wyporność 184.000 m³. Motory w ilości 8 (syst. Maybacha) posiadają moc 4500 koni motorycznych. Akron służy jednak wyłącznie do celów wojskowych. Jest to rodzaj latającej fortecy, zaopatrzonej w działa szybkostrzelne i kryjącej w swem wnętrzu kilkanaście aeroplanów bojowych, mogących każdej chwili wylecieć ze swej „bazy operacyjnej” lub powrócić do niej. Promień działania „Akronu” wynosi ok. 17000 km. Zarówno Akron, jak i „City of Glendale” wypełnione są niepalnym gazem, helem, nie zaś wodorem. (Jeszcze większy aerostat, o wyporności 200.000 m³, znajduje się obecnie w budowie w zakładach Zeppelina w Friedrichshafen. Będzie on również wypełniony helem).

Zakłady Junkersa w Niemczech wykończyły budowę aeroplanu nowego typu, przeznaczanego do odbywania lotów na bardzo wielkich wysokościach (w stratosferze). Loty takie mają dużą przyszłość przed sobą, albowiem będą się one mogły odbywać ze znacznie większą szybkością. Kabina pilota i pasażerów zamknięta jest hermetycznie. W niedługim czasie należy oczekiwać pierwszych lotów próbnych.

W Ameryce porobiono także dalsze postępy w udoskonalaniu samolotów systemu „autogire” (wynalazku hiszpańskiego inżyniera De la Cierva). Aeroplan taki tem się różni od zwykłego, że zamiast dwóch płaszczyzn nośnych (skrzydeł) posiada ich cztery. Ułożone są one w jednej płaszczyźnie w formie krzyża, który pod wpływem ruchu aeroplanu w powietrzu i nacisku powietrza na skrzydła obraca się dookoła (prawie pionowej) osi, jak poziomy wiatrak. Obrót ten powoduje, że nacisk powietrza na skrzydła z dołu do góry, unoszący aeroplan, staje się większy, niż przy skrzydłach nieruchomych. Wystarcza zatem znacznie mniejsza szybkość lotu do utrzymania się w powietrzu, co ma

specjalnie duże znaczenie podczas startu i lądowania, dwóch najniebezpieczniejszych momentów całego przelotu. Gdy więc zwykle aeroplany dzisiejsze wymagają szybkości conajmniej ok. 120 km. na godzinę do wzniesienia się, a przeszło 60 km. na godzinę przy lądowaniu, to samolotowi „autogire” wystarcza ok. 40 km. na godzinę przy starcie, lądowanie zaś może odbywać się prawie zupełnie pionowo, czyli bez szybkości poziomej. Obok znakomicie zwiększonego bezpieczeństwa daje to także dużą oszczędność przy urządzaniu aerodromów, które mogą być znacznie mniejsze. Niedogodnością jest bardziej skomplikowana konstrukcja samego aeroplanu i zmniejszona szybkość lokomocji. Pomimo to samoloty takie zaczynają w Ameryce wchodzić w użycie — głównie jako samoloty prywatne.

INŻYNIERJA BUDOWLANA, ARCHITEKTURA.

W New-Yorku wykończono i oddano do użytku największy most jednoprzęstowy na świecie: jest to most na rzece Hudson, który jednym przęsłem długości przeszło 1 km (most Poniatowskiego na Wiśle pod Warszawą ma około 400 m długości) łączy New-York z New-Jersey. Jest to most systemu wiszącego; liny, które go dźwigają, składają się z kilkunastu tysięcy cienkich drutów stalowych, skręconych i sprasowanych razem; posiadają one przeszło 1 metr w średnicy. Przez most biegną — w górnej kondygnacji — 4 pary szyn kolejowych, a w dolnej szeroka jezdnia i chodniki dla pieszych.

Wykończono też — również w New Yorku — najwyższy na świecie budynek, a mianowicie 380-metrowy „Empire-Building” (o 80 m wyższy od wieży Eiffa w Paryżu). Dom posiada 80 i kilka pięter; ostatnie kilkadziesiąt metrów stanowi rodzaj wieży, która ma służyć jako „maszt” lądowniczy i przystań dla statków powietrznych.

Zaczynają sobie zjednywać uznanie domy bez okien, oświetlane wyłącznie światłem sztucznym, przewietrzane również sztucznie powietrzem,

oczyszczonem uprzednio w odpowiednich filtrach i ogrzewanem lub ochładzanem stosownie do pory roku, względnie życzenia danego lokatora. Każdy lokator takiego domu może więc dowolnie wybierać i regulować sobie klimat, w którym chce żyć. Narazie domy takie istnieją tylko w Ameryce.

W pobliżu Glasgow (Szkocja) wykończono budowę kolei „napowietrznej”, długości ok. 50 km. Wagony tej kolei, wiszące na szynach, poruszane są śmigłami, jak aeroplany, mają one osiągać prędkość do 180 km na godzinę.

W Ameryce rozprowadzanie gazu naturalnego (ziemnego) do celów oświetleniowych doszło do imponujących rezultatów: istnieją przewody (rurociągi) gazu o długości przeszło 1600 km!

KINEMATOGRAF I MUZYKA.

W dziedzinie kinematografii wynalazcy pracują nadal nad rozwiązaniem zagadnienia kinematografii barwnej. Sprawa nie wyszła jednak poza stadium laboratoryjne, a znalezione dotychczas rozwiązania są zbyt skomplikowane i kosztowne dla praktyki.

Drugim, w zasadzie b. ważnem, zagadnieniem techniczem kinematografii jest usunięcie „krzyża maltańskiego”, czyli migawki, zasłaniającej ustawicznie (zwykle 16 razy na sekundę) światło, które pada na ekran, oraz zastąpienie szarpanego ruchu filmu przez ruch ciągły, t. zn. nieprzerwany. Zdaje się, że zagadnienie to, któremu poświęcono wiele bezowocnych wysiłków i jeszcze więcej pieniędzy, znalazło ostatecznie swe rozwiązanie w konstrukcji Mechan'a (Niemcy).

Kinematograf dźwiękowy oraz film dźwiękowy (niezależny od filmu obrazkowego) dają równomiernie na przód krokami niewielkimi, z których każdy, wzięty oddzielnie, nie jest łatwo dostrzegalny dla szerokiej publiczności. Kto wie, czy w niedalekiej przyszłości nie będziemy listów, dokumentów, książek i t. d. mówić do aparatu (zamiast pisać), skąd wyjdą one w postaci filmów,

które odbiorca będzie przesłuchiwał (zamiast czytać).

Ważnem ulepszeniem w dziedzinie instrumentów muzycznych wydaje się być fortepian „radiowy” pomysłu słynnego fizyka prof. Nernsta, zbudowany wspólnie przez firmy: Bechstein (fabryka fortepianów) i Siemens (fabryka elektrotechniczna). Zasadnicza różnica w stosunku do dotychczasowej konstrukcji polega na tem, że usunięte w nim zostało całe pudło rezonansowe (drewniane), którego celem jest nadawać „barwę” dźwiękom fortepianu i które dotychczas głównie decydowało o walorach muzycznych fortepianu. Rolę pudła odgrywa w fortepianie Nernsta elektryczna aparatura radiowa, której działanie można regulować w bardzo różnorodny sposób i która dzięki temu pozwala osiągać nader różnorodne efekty, nadając dźwiękom fortepianu — stosownie do życzenia — bądź charakter dzwonów, bądź fis-harmonji i t. d. Czas dźwięczenia potrącającej struny może być znacznie przedłużony; ton już po uderzeniu klawisza stopniowo potęgowany i t. d. Całość jest przytem tańsza, niż zwykły fortepian, nawet krótki.

PODRÓŻE I WYPRAWY NAUKOWE.

Loty wspomnianego wyżej (p. „Komunikacja”) „Zeppelina 127”, które tak niedawno temu były jeszcze sensacją dla całego świata, odbywają się obecnie z taką niezawodną precyzją według planu, powziętego z góry, że przestały już być interesujące dla szerokiego ogółu i prawie że uchodzą jego uwagi. Aerostat ten odbywał w ciągu roku 1931 liczne podróże, z tych jedna do Rosji, parę do Ameryki, i jedna, mająca na względzie cele naukowe, podbiegunowa. Podczas tej ostatniej Zeppelin pozostawał w stałej łączności i współpracy z sowieckim łamaczem lodów „Małygin”. Wyprawa ta poświęcona była głównie badaniom meteorologicznym; mają one duże znaczenie, albowiem staje się coraz prawdopodobniejszym, że „kuchnia” pogody w klimacie umiarkowanym są właśnie okolice podbiegunowe. Zrazem przeprowadzono szereg badań

geograficznych; odkryto nowe wyspy na północy, usunięto z mapy inne; dzięki pracy Zeppelina zrobiono w ciągu 8 dni — jak się wyraził jeden z uczestników wyprawy — więcej, niż dawniej można było zrobić w ciągu paru lat.

Niefortunnie natomiast skończyła się wyprawa Wilkins’a, który zamierzał dotrzeć do bieguna północnego w łodzi podwodnej, a raczej „podlodowej”. Jego „Nautilus” psuł się ciągle, tak iż trzeba było zawrócić z drogi. Jednakże osiągnięto 82° szerokości północnej, co jest rezultatem poważnym; do bieguna pozostawało zatem już tylko 8°, co odpowiada 888 km. odległości: jest to tyle, ile wynosi najdłuższa linja prosta, jaką można umieścić na mapie państwa polskiego. Znaczną część drogi Nautilus odbył przytem istotnie pod lodem. Wilkins nie rezygnuje na przyszłość z wykonania swego planu.

Z Grenlandji powróciła wyprawa geologów niemieckich, która spędziła tam na badaniach blisko rok, zimując w śniegach i lodach. Niestety, kierownik jej, prof. Wegener, zginął podczas niej jako żołnierz nauki. Wyprawa przedsięwzięta była celem sprawdzenia pewnych wniosków, wypływających z głosnej teorii Wegenera, wedle której wszystkie lądy ziemi stanowiły kiedyś jedną zwartą masę kontynentalną, pływającą na podłożu cięższem i mniej podatnem, ale jednak plastycznem, a mianowicie na warstwie, tworzącej właściwą skorupę ziemską. W masie tej (kontynentalnej) powstały jednak pewne pęknięcia (z których najważniejszym jest pęknięcie atlantyckie), w wyniku czego lądy oddzieliły się od siebie, przyczem Ameryka zaczęła się oddalać (i oddala się dziś jeszcze) na zachód od Starego Świata. Badania ekspedycji Wegenera dały — jak się zdaje — nowy materiał, przemawiający na korzyść tej teorii. Stwierdzono przytem (metodą t. zw. „akustyczną”), że grubość warstwy lodów, okrywających Grenlandję środkową, wynosi do 2700 metrów (najwyższa góra w Tatrach—Gerlach—ma zaledwie wysokość 2663 m.). Grenlandja ma — jak się okazuje — postać płas-

kiej miski, na którą nałożono „czubątkę” porcję śniegu. Środkowa jej część uległa zakłębnięciu właśnie pod wpływem ciężaru tych śniegów.

Prof. Piccard wraz ze swym asystentem Dr Kipferem odbyli swój sławny lot w „stratosferę”, posilkując się zwykłym balonem „kulistym”, i osiągając największą wysokość, na jaką dotychczas człowiek się wznosił, a mianowicie prawie 16 000 m. (najwyższa góra na ziemi, Mount Everest w Himalajach, mierzy 8840 m.). Celem wyprawy było głównie zbadanie intensywności t. zw. „promieniowania kosmicznego”, odkrytego już przed laty przez Hessego, a stanowiącego obecnie sensacyjną zagadkę dla fizyki. Są to promienie niewidzialne dla oka, ale ujawniające się przez pewne działania na ciała naelektryzowane. Co do źródła i przyczyny ich istnienia narazie tylko różne — dość sprzeczne ze sobą — domysły; zdaje się jednak, że przybiegają ku ziemi z głębin wszechświata; posiadają one wielką przenikliwość, pozwalającą im przechodzić przez grube warstwy powietrza, wody, a nawet metalów. Piccard pragnął sprawdzić, czy na dużych wysokościach są one istotnie w tym stopniu silniejsze, jak to pozwalają przewidywać badania na wysokościach mniejszych. — Ze względu na niemożność oddychania rozrzedzonym powietrzem stratosfery (brak tlenu!) oraz na to, że w powietrzu tak rzadkiem krew występuje na zewnątrz przez skórę, rzuca się ustami i t. d., podróżni zamknęli się hermetycznie w kulistej „gondoli” aluminiowej 2-metrowej średnicy. Pomimo, iż powietrze na tych wysokościach jest bardzo zimne (kilkadziesiąt stopni poniżej zera), pasażerom kulistej gondoli, silnie rozgrzanej promieniami słońca, dokuczał upał silnie. Podróż nie była pozbawiona pewnego pierwiastka dramatycznego; gondola wykazywała nieszczelność, któremu uciekało powietrze, pozbawiona zaś, skutkiem poplątania się lin, podróżni nie mogli otworzyć wentylu w balonie celem wypuszczenia nieco gazu i powrotu na ziemię. To też zamiast projektowanych kilku, przebywali dwadzieścia kilka godzin w stratosferze.

ARCHEOLOGJA.

Ekspedycja archeologów z Uniwersytetu w Pensylwanji, która prowadziła badania w Mesopotamji, ogłasza że obecne miasto Fara jest prawdopodobnie miejscem, w którym Noe miał budować swą arkę. Wyjaśnić należy, że badania z ostatnich paru lat wykazują prawie niezbicie, że biblijne podanie o „potopie” osnute jest na prawdziwym zdarzeniu, jakie miało miejsce w dolinie Eufratu na parę tysięcy (ok. 3500) lat przed Chrystusem. Nastąpił mianowicie wówczas katastrofalny w swych skutkach wylew rzek — zapewne coś podobnego, jak obecna powódź chińska, (w której zginęło podobno dotychczas parę milionów ludzi!) — który zniszczył zupełnie ogromny obszar kraju. Miasto Fara znajduje się stosunkowo niedaleko, bo ok. 150 km. na wschód od ruin miasta Abrahama, Ur, i niedaleko też od ruin miasta Kisz, siedziby cywilizacji sumeryjskiej (przedbabilońskiej), zalanego właśnie przez „potop”. Na miejscu, zajętem obecnie przez miasto Fara, znajdować się miało wedle dokumentów babilońskich miasto Szururupak, siedziba niejakiego Uta - Nafistim, który odpowiada biblijnemu Noemu.

Dr. E. Huber z Berlina twierdzi na podstawie swych badań, że w Egipcie umiano sporządzać piwo już na 6000 lat przed Chrystusem (8000 lat temu!) i że na 4000 lat przed Chrystusem znano już 19 różnych gatunków piwa!

Wykopano w Trier (Nadrenja), mieście założonem jeszcze przez Rzymian, ciekawe urządzenie, pochodzące z lat 192 — 212 po Chrystusie (a więc z czasów Rzymskich), służące do fałszowania monet. Nie jest to zresztą pierwsze odkrycie tego rodzaju: jest rzeczą powszechnie znaną, że fałszowanie monet w Rzymie było procederem dość rozpowszechnionym.

MEDYCYNIA, PSYCHIATRJA i t. d.

Medycyna w r. 1931 stała — podobnie jak w latach poprzedzających — „pod znakiem raka”. W ostanich miesiącach roku Dr. Fränkel (Berlin) ogłosił o swem odkryciu, że udało

mu się wydzielić z organizmów, chorowanych na raka, substancję, która nie zawiera żadnych bakterij, widocznych pod mikroskopem, a jednak zastrzyknięta do organizmu zdrowego, powoduje schorzenia rakowate. Filtrowanie przez b. gęste filtry nie zmienia jej własności. Jeśli wiadomości te potwierdzą się, to mogą one stanowić zasadniczy zwrot i wielki krok naprzód w nauce o tej strasznej chorobie. Wydaje się z nich wynikać, że pierwiastkiem chorobotwórczym jest tu jakiś bakcyl rozmiarów „submikroskopijnych”, t. zn. tak małych, iż przesącza on się przez filtry i nie może być dostrzeżony przez mikroskop.

Nie byłby to zresztą pierwszy bakcyl tego rodzaju; według Dr. Shibley'a i Dr. Docher'a również i zwykły katar, którego badaniem zajmują się dużo w Ameryce, wywoływany jest przez także bakcyle rozmiarów nader nikłych, i dlatego przesączalne.

Prof. P. Hadley z Uniwersytetu Michigan ogłasza zresztą rewelacyjną teorię, że także i wiele innych, „zwykłych” bakcyli chorobotwórczych, jak np. bakcyle cholery, tyfusu, dyzenterji i t. d. posiadają zdolność przybierania w niektórych fazach swego życia rozmiarów submikroskopijnych. To całkiem nowe odkrycie wyjaśniłoby fakt, dlaczego niektóre choroby mogą się zaczynać w organizmie w stanie biernym (większość bakcyli w tej fazie ma nie objawiać działalności szkodliwej dla organizmu), w którym badania mikroskopowe nie mogą wykazać obecności bakterij chorobotwórczych, a potem nagle wybuchają — pozornie bez powodu. Z drugiej strony bakcyle mają być wedle Hadley'a odporne w swej postaci submikroskopijnej na działalność swego wroga, „bakteriofaga” odkrytego przed kilku laty przez Herelle'a.

Dr. W. S. Baer (Ameryka) kontynuuje dalej i ogłasza wyniki swych prac, rozpoczętych już podczas wielkiej wojny na froncie w Belgji. Zauważył on już wówczas, że rany żoł-

nierzy, na które nałożono opatrunkę dopiero w dłuższy czas po ich powstaniu, goiły się zaskakująco szybko, wbrew wszelkim przewidywaniom, i to pomimo, że były one obciążane przez małe muszki specjalnego gatunku, pozostawiające w nich swe jajeczka, z których wylęgały się larwy. Długie badania doprowadziły Dr. Baera do rezultatu, że jest to właściwie najlepszy sposób leczenia ran; larwy te zjadają bowiem bardzo szybko obumarłe tkanki, nie tykając żywych, i unicestwiają w ten sposób podłoże, na którym rozwijać by się mogły bakterje wszelkiego rodzaju. W Ameryce Dr. Baer wprowadza już oficjalnie tę metodę leczenia, przy czem założył on specjalną hodowlę muszek tego rodzaju, które w ciągu paru pokoleń podlegają dezynfekcji dla usunięcia niebezpieczeństwa zarażenia tężcem i t. d. — Dr. Hyman z Camden (Ameryka) twierdzi zresztą, że już pewien lekarz francuski z czasów kampanji Napoleona w Egipcie, baron D. J. Larrey, zauważył to samo i nawet stosował już na własną rękę tę samą metodę leczenia.

Dr. W. Freeman publikuje w „Archives of Neurology and Psychiatry” wyniki prac, wedle których choroba umysłowa „dementia praecox” związana jest z niedostateczną ilością żelaza w komórkach mózgu. Brak żelaza powoduje mianowicie, że komórki nie są w stanie asymilować dostatecznej ilości tlenu, i to właśnie powoduje objawy chorobowe. Aby to potwierdzić, Freeman umieszczał ludzi zdrowych w atmosferze ze zmniejszonym ciśnieniem tlenu, a ludzi chorych na demencję w atmosferze z nadmiarem tlenu. Okazało się w istocie, że brak tlenu powodował u ludzi zdrowych objawy demencji, natomiast nadmiar jego działał b. korzystnie na funkcje umysłowe dementyków.

Płęć dziecka, mającego przyjąć wkrótce na świat, można obecnie określić na kilka miesięcy przed urodzeniem przy pomocy promieni Roentgena (metoda, opracowana przez Dr. T. O. Menees, Michigan).

U Z D R O W I S K A P O L S K I E

Wykaz ten obejmuje tylko uzdrowiska o znaczeniu ogólnokrajowym, spis letnisk a nawet małych uzdrowisk o zasięgu lokalnym, musiałyby objąć ponad setkę nazw. Niewątpliwie niejedno z nich wybiję się kiedyś na szerszą widownię.

Busko, zdrojowisko siarczano - solankowe, własność Państwa, 183 m. n. p. m. w powiecie Stopnickim (województwo kieleckie), kolej w Kielcach lub Szczucinie, poczta, telegraf, telefon na miejscu. Kąpiele siarczano - słone, siarczano - mułowe, zakład wodoleczniczy (hydroterapia), elektro-foto i masoterapia, zakład Zanderowski. Urządzenia lecznicze nowoczesne, komfortowe. Opodal na wzgórzu ogromna wzorowa lecznica całoroczna dla dzieci im. Dr. Brudzińskiego (dzieło Dr. Starkiewicza). Mieszkań komfortowych dużo, ceny przystępne, dla urzędników państwowych zniżka 50% cen kąpiei. Sezon kąpielowy od 1 maja do 31 października (główny I.VII — 31.VIII). Wskazania lecznicze: gościec stawowy i mięśniowy, dna (skaza moczowa), zeszytnienia i zmiany naciekowe pourazowe i pozapalne, gościec zniekształcający (tylko wczesne okresy!), zółty i chirurgiczna gruźlica (dzieci i dorosłych), przewlekłe zapalenia naczyń i gruczołów innych nerwów, nerwica serca i trzewiowa. Kilkunastu lekarzy, frekwencja około 6.000 osób rocznie. 25 pensjonatów w cenie od 8 do 14 zł. oraz pokoje w willach od zł. 2.50 dziennie.

Bystra, stacja klimatyczna podgórska, 370 do 400 m. n. p. m. w Beskidzie Zachodnim (po granicze województwa krakowskiego i śląskiego), kolej Wilkowiec Bystra (2 klm.), poczta, telegraf, telefon w miejscu. Dobrze zaśnieżona, słoneczna dolina, otwarta tylko od południa, klimat łagodny,

światlisty, zarówno latem jak i zimą. Sezon całoroczny (wiosna bywa dżdżysta czasem). Lecznica D-ra Szarewskiego (całoroczna), wielka lecznica, urządzona z pełnym komfortem (całoroczna) okręgowego Związku Kas Chorych w Krakowie, uzdrowisko Policji Państwowej, kilka pensjonatów, sporo dworców. Wskazania: gruźlica płuc, opłucnej, gruczołów, stany wyczerpania. Kilku lekarzy, roczna frekwencja około 5.000 osób. Liczne pensjonaty w cenie od 10 do 14 zł.

Ciechocinek, zdrojowisko solankowe, ciepła solankowa (32° C.), własność Państwa; 46 m. n. p. m. nad lewym brzegiem Wisły w powiecie nieśzawskim; kolej w miejscu (odnoga linii Warszawa — Toruń), poczta, telegraf, telefon w miejscu. Klimat nizinny, łagodny, gleba piaszczysta, sosnowe lasy. Solanki artezyjskie od 0,5 do 6%. Wzorowe urządzenia dla kąpiei solankowych, zwykłych i gazowanych, borowinowych i wodolecznictwa, wiewalnie wspólne i celkowe, mechanoterapia, masoterapia, zakład ortopedyczny, kąpiele słoneczne na plaży piaszczystej i wiślane. Solanki pitne, proste i gazowane. Komfortowe i skromniejsze mieszkania. Lekarze-specjaliści.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, zółty, gruźlica chirurgiczna, krzywica późna, choroby nosa, gardła i uszu, sprawy pozapalne w miednicy małej i pourazowe lżejsze postaci zabarzeń krążenia, nerwice ogólne, dna, otyłość. Roczna frekwencja około 20.000 osób. Sezon leczniczy letni od maja do października i zimowy od grudnia do marca. Osobliwością Ciechocinka są największe w Europie tężenie, gdzie solanka, spadając ze znacznej wysokości, rozpyla się i daje możliwość wdychiwania pary solankowej

chłodnej na wolnem powietrzu. Wioskowość posiada w Cieclocinku obszerny pensjonat leczniczy dla swoich członków i rodzin. Dla dzieci wzorowa lecznica Św. Tadeusza. Ceny pokoju z utrzymaniem w pensjonatach od 10 do 18 zł. dziennie.

Czarniecka Góra, stacja klimatyczna - leśna i zakład przyrodolecznicy 305 m. n. p. m. Kolej w miejscu (na linii Kolutzki — Skarżysko), przystanek Czarniecka Góra o ¾ klm. od uzdrowiska, poczta Staporków. Okolica górzysta - lesista, gleba piaszczysta, u stóp gór Świętokrzyskich (woj. kieleckie). Pensjonat leczniczy, wodolecznictwo, elektroterapia, kąpiele kwasowęglowe, leczenie dietetyczne.

Wskazania: nerwice ogólne i narządu krążenia, choroby pęcherza, macicy i przydatków, dna, otyłość, ozdrowieńcy, niedokrewni. Wykluczone choroby umysłowe i gruźlica. Ceny pensjonatu od 10 — 14 zł., pokoje za sezon zł. 300.

Czorsztyn-Nadzamec, stacja klimatyczna podgórska, 500 m. n. p. m. w Pieninach. Stacja linii autobusowej z Nowego Targu do Szczawnicy. Nowe, wykwitne mieszkania, restauracja i t. d.

Wskazania: ozdrowieńcy, przepracowani, niedokrewni. Kąpiele rzeczne i słoneczne. Wycieczki. Ceny pensjonatów od zł. 10.

Delatyn, kąpielisko solankowe i stacja klimatyczna, podgórska, 450 m. n. p. m. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu (linia kolei Stanisławów — Wrochta). W dolinie Prutu, rozległa, słoneczna dolina wśród lesistych gór. Silne solanki kąpielowe, inhalatorjum. Mieszkania skromne w miasteczku, kilku lekarzy.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, dna (gicht), nieżyty górnych dróg oddechowych, sprawy pozapalne miednicy małej. Sezon od 15 maja do końca września, ceny przystępne. Ceny pensjonatu od 8 do 14 zł.

Druskiéniki, zdrojowisko solankowe - borowinowe i światłolecznice. Wysokość 198 m. nad p. m. na prawym brzegu Niemna, w pow. grodzieńskim.

Wskazania: cierpienia gośćcowe i dnowe (gicht), pozostałości pozapal-

ne, cierpienia kobiece, nerwicę narządu krążenia, nieżyt żołądka i jelit, niedokrwistość, wyczerpanie ogólne i nerwowe, żoły i niedorozwój dziecięcy, otyłość. Hotele, pensjonaty wille prywatne. Sezon od maja do końca września. Frekwencja około 8.000 osób. Rozrywki i wycieczki. Cena pensjonatu od 8 do 16 zł.

Goczałkowice, zdrojowisko solankowe, 266 m. n. p. m. w województwie śląskiem. Kolej, poczta, telefon w miejscu. Okolica lesista. Kąpiele solankowe.

Wskazania: schorzenia gośćcowe i dnowe (gicht), sprawy pozapalne, choroby kobiece, żoły i lekkie postaci gruźlicy kości i gruczołów. Skromne wille i domy wiejskie. Sezon od 15 maja do 15 września. Ceny pensjonatów od 9.50 do 15 zł.

Inowrocław, zdrojowisko solankowe - borowinowe, w wojew. poznańskim. Poczta, kolej, telegraf i telefon w miejscu. Wzniesienie 90 m. n. p. m. Zakład leczniczy leży w ogromnym parku pod miastem powiatowem tej nazwy. Sezon od maja do końca września i zimowy, rozmaite rozrywki i wycieczki. Ceny pensjonatów od 11 — 13 zł.

Wskazania: schorzenia gośćcowe i dnowe (gicht), pozapalne kobiece, krzywica i żoły u dzieci, katary górnych dróg oddechowych, nerwice ogólne (nerwice serca, rwa kulszowa (ischias)), nerwobóle.

Iwonicz, zdrojowisko szczawu solankowej, jodowo - bromowej. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu (woj. lwowskie), na Podkarpaciu leśnym, 410 m. n. p. m. w dolinie, dobrze zasłoniętej od wiatrów. Łazienki solankowe, borowinowe, kąpiele CO₂, słoneczne, picie wód

Wskazania: żoły, gruźlica gruczołowa, kostna i skórna, krzywica późna, gościec stawowy i mięśniowy, stany pozapalne jamy brzusznej, niedowład jelit, nieżyt żołądka, choroby narządu krążenia, nerwobóle, stany pozapalne układu nerwowego. Sezon letni: maj — wrzesień, zimowy: styczeń — marzec. Frekwencja około 8.000 osób.

O uzdrowiskach, ich środkach leczniczych i warunkach pobytu

udziela ustnie, pisemnie i telefonicznie wszelkich informacji

Związek Uzdrowisk Polskich

w Warszawie, ul. Ś-to KRZYSKA 17, m. 4.

od 9 do 16.30 oprócz niedziel i dni świątecznych,
w soboty do godz. 14-ej. Tel.: 434-38 i 409-74

Jaremcze, stacja klimatyczna i letnisko podgórskie, 526 m. n. p. m. w Karpatach wschodnich. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu (linja Stanisławów — Worochta). Przepiękne położenie w dolinie Prutu, klimat łagodny, bardzo świetlisty.

Wskazania: przemęczenie, wyczerpanie, żoły, niedokrewność, lekkie postacie gruźlicy płuc i gruczołowej. Sezon letni od 1 czerwca do końca września, zimowy (tylko w pensjonatach) od grudnia do końca marca. Frekwencja około 7.000 osób.

Jastrzębie, zdrojowisko solankowo-jodo - bromowe, na Górnym Śląsku (pow. rybnicki), 300 m. n. p. m. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu.

Wskazania lecznicze: żoły, gruźlica gruczołowa, niezżyty dróg oddechowych, przewlekły gościec mięśniowy, i stawów, stany pozapalne i pourazowe, rwa kulszowa (ischias), niedokrewność, blednica. Sezon od 1 maja do końca października. Frekwencja około 4.000 osób. Ceny pensjonatów 12 zł.

Kosów, stacja klimatyczna podgórska (415 m. n. p. m.) i zakład przyrodolecznicy D-ra Tarnawskiego. Kolej w Kołomyji lub Zabłotowie (linje autobusowe), poczta, telegraf i telefon w miejscu. Klimat łagodny, świetlisty, mało opadów, okolica lesista, wspinała jarzyny i owoce. Zakład D-ra Tarnawskiego, otwarty od 1 maja do października, jest internatem pod ścisłym dozorem lekarskim, wzorowe przyrodolecznictwo i djatarmja.

Wskazania: choroby przemiany materji, wyczerpanie, przepracowanie, nerwice ogólne, choroby jelit. W mia-

steczku liczne pensjonaty i wille dla letników, ozdrowieńców, zamkniętej lekkiej gruźlicy płuc i gruczołowej. W zakładzie D-ra Tarnawskiego pokój z utrzymaniem wynosi od 13 — 20 zł., w pensjonatach od 9 — 11 zł.

Krościenko n/ Dun, szczawy alkaliczne - słone, stacja klimatyczna, 420 m. n. p. m., klimat łagodny, podgórski. Dojazd linjami autobusowymi z Nowego Targu lub Starego Sącza. 3 zdroje szczaw, kąpiele w Dunajcu, lekarz, apteka, 2 pensjonaty, liczne wille. Ceny pensjonatów od 8 do 15 zł.

Wskazania: osłabienie ozdrowieńcze, choroby dróg oddechowych górnych i lekka zamknięta gruźlica, niezżyty jelitowe. Ceny przystępne. Sezon maj — wrzesień.

Krynica, zdrojowisko szczaw wapieniowo - żelazistych i alkalicznych. Własność Państwa, w zachodnich Karpatach, 590 m. n. p. m. Klimat prawie podalpejski, dolna zaciszna, otwarta od południo-zachodu. Wszystkie środki komunikacyjne w miejscu. 4 szczawy i jedno źródło artezyjskie „Zuber” czterokrotnie silniejsze niż Vichy, Grande Grille, pozatem liczne odwierty szczawy używanej tylko do kąpieli.

Wskazania dla picia wód: schorzenia wątroby i dróg żółciowych, niezżyty jelit cienkich i grubych, lekka cukrzyca, kwaśny niezżyty żołądka bez objawów wrzodu, choroby dróg moczowych, dna (gicht).

Wskazania kąpielowe: sprawy pozapalne jelitowe i ginekologiczne, dna, osłabienie mięśnia sercowego po chorobach ostrych i po gośccu, nerwi-

ce narządu krążenia, rwa kulszowa, szczególnie przy dnie, zapalenia wielonerwowe (po okresie ostrym). Niedokrewność ozdowieńcza i na tle inkretorycznym (gypothyreoza). Rozwinięta miażdżycza, postępująca gruźlica (nawet zamknięta) są przeciwwskazaniem.

Sezon całoroczny, sezony główne: czerwiec — wrzesień i styczeń — połowa marca. Urzędnicy państwowi, samorządowi i wojskowość korzystają ze zniżek. Frekwencja roczna około 50.000 osób. Ceny pensjonatów od 8 do 20 zł. w Lwigródzie od 15 zł.

Kuty, letnisko nad Czeremoszem, nad kosowski, nad granicą rumuńską. 400 m. n. p. m. Linje autobusowe z Kolomyji i Zabłotowa (linja kolejowa Lwów — Bukareszt). Poczta, telegraf i telefon w miejscu. Klimat bardzo ciepły, kąpiele rzeczne i słoneczne, kilku lekarzy. Hotele i dworki. Sezon od maja do 1 października. Frekwencja około 3.000 osób, wzrasta co roku. Wycieczki w najwyższe łańcuchy Karpat (Czarnohóra). Ceny pensjonatów od 8 zł.

Lubień Wielki, zdrojowisko siarczane w woj. lwowskim, 298 m. n. p. m. Wszystkie środki komunikacyjne w miejscu. Siarczanki kąpielowe do picia i wzięwania. Inhalatorium siarczane i radowe. Kąpiele borowinowe, mechano- i masoterapia, foto- i elektroterapia, kąpiele rzeczne i słoneczne.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, dna (gicht), otyłość, wczesne okresy gośćca zniekształcającego, przewlekłe zapalenie nerwów, niedowłady, sprawy pozapalne i pourazowe, łuszczyca, furunkuloza. Do wzięwania nadają się choroby nosa, gardła, krtani i tchawicy (niegruźlicze!). Sezon od 15 maja do końca września, liczne wille, frekwencja około 4.000 osób, ceny przystępne. Cena pokoju z utrzymaniem w Zakładzie Zdroj. od 12 do 18 zł.

Milowody, zakład wodoleczniczy wojew. poznańskie, kolej Oborniki. Zakład całoroczny.

Wskazania: ozdowieńcy, przepracowanie, nerwice ogólne i narządu krążenia, choroba Basedowa, choro-

by dróg moczowych i jelit. Cena za pobyt, t. zn. pokój z utrzymaniem, zł. 12.

Morszyn, zdrojowisko solankowe, wody gorzkie. Na Podkarpaciu, koło Stryja, 325 m. n. p. m. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Okolica podgórska, leśista. Gorzkie solanki pitne, podobne do Marjenbadzkich, b. silne (używa się tylko rozcieńczonych). Warzelnia soli gorzkiej. Kąpiele solankowe, borowinowe, słoneczne i wodolecznictwo. Kąpiele CO₂.

Wskazania: otyłość, dna (gicht), kamica wątrobową, lekka cukrzyca, choroby jelit, gościec stawowy i mięśniowy, stany pozapalne miednicy małej, guzy krwawnicze. Liczne wille, lekarz, masażyści, frekwencja około 1.500 osób. Zdrojowisko zaciszne. Ceny pokoju z utrzymaniem od 10 do 17 zł.

Morze Polskie, klimat wybrzeża polskiego jest latem orzeźwiający, dosyć chłodny. Ciepłota wody dużo niższa niż w morzu Śródziemnym lub Atlantyku, zasolenie wody około 1% (morza tamte 3 — 6%), fala mała, przyływ i odpływ znikomy. Zbudowanie letnisk nadmorskich zupełnie nowoczesne, powojenne, rozwijające się bardzo szybko. Z rozwojem miasta Gdyni usprawniła się opieka lekarska (osiedli tam wszelacy specjaliści) i aprowizacja. Gdynia jeszcze jest kąpieliskiem, lecz linja jej rozwoju zdąża ku wielkiemu miastu portowemu, a kąpieliska sadowią się w zatoce gdyńskiej i na Helu, półwyspie wąskim, 35 klm. długim. rzuconym jak pomost wprost w otwarte morze.

W zatoce gdyńskiej leżą: Orłowo (około 350 pokoi, łazienki z grzaną wodą morską i kąpiele na plaży), frekwencja około 1.500 osób. Kolibki (grupa dworków nad morzem, około 250 pokoi), Kamienna Góra (tuż obok Gdyni) liczne nowe wille na górze nad morzem, około 250 pokoi, w Gdyni około 360 pokoi dla letników, frekwencja około 4.000 osób. Komunikacja kolejowa przez Mały Kack i Gdynię, autobusowa do każdej osa-

„RAFAŁÓWKA“

(Koło Sieradza nad Wartą)

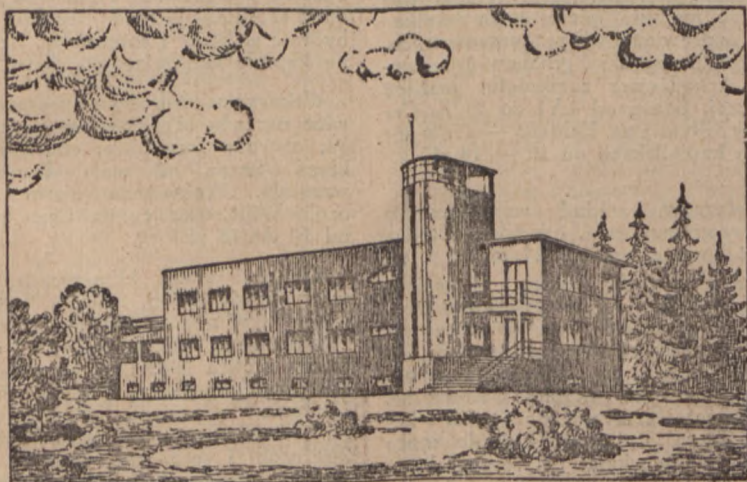
**leśne uzdrowisko
o najwyższej klima-
tycznej wartości
leczniczej**

Miejscowość „Rafałówka“ położona jest wśród 6000 morgowego lasu sosnowego. Posiada niezwykle suchy i zdrowy klimat. Czystość powietrza i wyjątkowa suchość, znakomite usłonecznienie czynią z „Rafałówki“ oazę zdrowia.

Doskonałe połączenie kolejowe i autobusowe z Łodzi, Warszawy lub Poznania. Ułatwiona budowa domów i willi zapewnia ogromny rozwój uzdrowiska. Budowa Kasyna-Hotelu.

Znakomity lekarz naturalista OSKAR WOYNOWSKI

uznał „Rafałówkę“ za najzdrowsze miejsce w Polsce i rozpoczął budowę **wielkiego Sanatorium Przyrodoleczniczego**

którego część, ukończoną w b. r., przedstawia powyższa rycina.

DZIAŁKI pod budowę domów i willi są jeszcze do sprzedania w ograniczonej ilości na nader korzystnych warunkach w cenie od zł. 1— za metr kw. łącznie z pięknym 30—40 letnim drzewostanem sosnowym.

Informacje i bezpłatne prospekty: „Rafałówka“. Miedzno st. kol. i poczta Sieradz. Tel. międzymiast. Sieradz 81, **WARSZAWA, Szpitalna 1, tel. 649-04. ŁÓDŹ, Piotrkowska 55, tel. 211-40.**

dy. Na zachód od Gdyni są: Oksywie na wzgórzu (mieszkania przeważnie u rybaków), Swarzewo (dtto), miasteczko Puck, Wielka Wieś u nasady półwyspu helskiego, pensjonaty, wille i mieszkania rybackie, wielka plaża.

Nad otwartym morzem leży letnisko, całkiem nowo wybudowane, Hallerowo (kolej, poczta, telefon: Wielka Wieś), z obszerną plażą, łazienkami z grzaną wodą morską, dwa pensjonaty, liczne wille (około 1.500 osób przez lato), Chłapowo (wieś nadmorska, liczne wille, około 1.500 osób przez lato, kolej: Łebsz), Jastrzębia Góra (lesisty pagór, pensjonaty, wille, dobra plaża), Rozewie i Karwia (wsie rybackie).

Na Helu leżą: Chałupy, Kuźnica, Jastarnia, Bór (wsie rybackie) i miasteczko Hel z hotelami. Wszędzie doskonała piaszczysta plaża, w budowie kolonja willowa poza starymi osadami. W dzisiejszym stanie wybrzeże morskie mieści poza letnikami, ozdrowieńców, przepracowanych, lekkie przypadki gruźlicy gruczołowej i najbliższe zamkniętej gruźlicy płucnej. Sezon od 1.VI do 30.IX. Ceny w Gdyni i na Helu 12 — 25, w innych kąpieliskach od 10 — 18 zł.

Nałęczów, zakład wodolecznicy i borowinowy, woj. lubelskie, okolica pagórkowata, sucha, 217 m. n. p. m. Kolej, telegraf, telefon w miejscu (5 klm.). Kąpiele borowinowe, wzorowe wodolecznictwo, sztuczne kąpiele kwasowęglowe i mineralne. Leczenie dietetyczne, elektro- mechaniczne i masoterapia, kąpiele słoneczne. Pensjonat leczniczy i dużo wili i hoteli. Sezon letni od 15 maja do końca września, pensjonat całoroczny, kilku lekarzy

Wskazania: stany ozdrowieńcze, choroby nerwowe, otyłość, stany zapalne jamy brzusznej, szczególnie kobiece. Gruźlica wykluczona. Ceny pensjonatu w Zakładzie od 11,50 do 16 zł., w pensjonatach prywatnych od 10 do 15 zł.

Niemirów, zdrojowisko siarczano-borowinowe, wojew. lwowskie, okolica lesista, gleba piaszczysta, 220 m. n. p. m. Kolej: Rawa Ruska (autobus) i autobusy ze Lwowa. Poczta, telegraf i telefon w miejscu. Kąpiele siarczane, borowinowe, kwasowęglowe i hydroterapia, źródło siarczano-alkaliczne do picia. Mechano-, maso- i fototerapia, kąpiele słoneczne i rzeczne.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, wczesny okres gościa zniekształcającego, obrzęki i zgrubienia pozapalne, choroby kobiece, rwa kulszowa (ischias), dna (gicht), choroby nerwów obwodowych, psoriasis, furunculosis. Gruźlików nie przyjmują. Dużo wili i pensjonatów, frekwencja około 2.000 osób, ceny przystępne. Sezon od 15 maja do 1 października. Ceny pensjonatów od 7 do 12 zł.

Ojców, zakład przyrodolecznicy, woj. kieleckie, 450 m. n. p. m. w dolinie, zasłoniętej lasami. Linia autobusowa z Krakowa. Powietrze chłodne, rześkie. Zakład leczniczy do hydro-, elektro- i fototerapii. Sztuczne kąpiele mineralne, gimnastyka.

Wskazania: choroby nerwowe, nerwice narządu krążenia i pokarmowego, choroba Basedowa, choroby kobiece. Sezon od maja do końca września. Frekwencja około 2.000 osób. Wille, pensjonaty. Cena pensj. od 10 do 16 zł.

Otwock, stacja klimatyczna, woj. warszawskie, kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu (2 linie kolejowe z Warszawy). Klimat nizinny, 97 m. n. p. m., okolica lesista, gleba piaszczysta, powietrze suche, klimat zaciszny. Leczenie prywatne, samorządowe (m. Warszawy, nowe sanatorium na 240 osób) i społeczne. Lekarze specjaliści. Ogólna pojemność około 5.000 pokoi, frekwencja około 15 tys. osób rocznie, sezon całoroczny.

Wskazania: początkowa i przewlekła gruźlica, płuc, krtani, gruczołów, żołądka, niedokrwiłość, nerwice. Roentgen, kwarcówki, hydro- i elektroterapia w zakładach i domu zdrojowym. Ceny pensj. od 10 do 20 zł.

Poronin, stacja klimatyczna górską (755 m. n. p. m.) na Podhalu, tuż obok Zakopanego. Kolej, poczta, telegraf i telefon na miejscu. Wystawa słoneczna, klimat zaciszny. Wille, pensjonaty, domki góralskie, lekarz na miejscu, specjaliści w Zakopanem. Sezon całoroczny.

Wskazania: początkowe i lekkie przewlekłe przypadki gruźlicy płuc, nieżyty oskrzelowe, ozdrowiny po chorobach dróg oddechowych, lekkie Basedow, przeprowadzanie. Latem sporo letników. Frekwencja roczna około 2.500 osób. Ceny pensj. zł. 8.

Rabka, zdrojowisko i stacja klimatyczna. Zdroje solanki jodowej, borowina, wzmieszenie 480 do 560 m. n. p. m., w Karpatach Zachodnich, w woj. Krakowskim: kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Klimat słoneczny sezon całoroczny. Lekarze specjaliści. Zdrójwisko przede wszystkim dla dzieci i matek. Zakłady leczniczo-naukowe dla chłopców i dziewcząt całoroczne.

Wskazania: zółty, łagodne postaci gruźlicy skóry, gruczołów, stawów, kości, otrzewnej i surowicówek, sprawy pozapalne ginekologiczne, choroby górnych dróg oddechowych. Kąpiele solankowe, borowinowe, słoneczno - powietrzne, wodolecznictwo, fototerapia, wiewalnia solankowa, picie wód. Pojemność ok. 1.600 pokoiów, pensjonaty i wille. Frekwencja roczna ponad 10.000 osób. Ceny pensj. od 10 do 17 zł.

Rajcza, stacja klimatyczna i letniskowa w Beskidzie żywieckim, woj. krakowskie, 500 m. n. p. m. Lecznica dla gruźlicy otwartej Min. Spraw Wojskowych, wille i dworki góralskie. Klimat górski, rześki. Kolej i poczta w miejscu. Poza lecznicą sezon narazie tylko letni i tylko dla zupełnie lekkiej gruźlicy płuc i gruczołów. Ceny pensjonatów od 8 zł.

Rudka, lecznica dla gruźlicy płucnej (spofeczna), klimat nizinny (180 m. n. p. m.) zaciszny, okolica lesista, gleba piaszczysta. Wojew. warszawskie, kolej, poczta, telegraf i telefon Mrozy. Zakład leczniczy całoroczny, świeżo odnowiony i rozszerzony, peł-

ne wykupowanie lecznicze, kilku lekarzy specjalistów, cena za pobyt w lecznicy od 10.50 zł.

Rymanów, zdrojowisko, szczawy solankowo - alkaliczno - jodowe na Podkarpaciu, 400 m. n. p. m., kolej poczta, telegraf i telefon w miejscu. Woj. lwowskie. Okolice górzysta i lesista, położenie słoneczne, zaciszne. Picie wód, kąpiele solankowe, słoneczno - powietrzne i światłolecznictwo.

Wskazania: zółty, gruźlica gruczołowa i surowicówek, nacieki pozapalne i pourazowe, choroby kobiece, niedokrewność i ozdrowiny. Gruźlica płuc nie przyjmuje się. Czterech lekarzy, kolonia lecznicza dla dzieci, pensjonaty i wille: sezon od 15 maja do końca września, frekwencja około 2.000 osób. ceny pensj. od 8 — 10 zł.

Solec, zdrojowisko siarczano - słone, klimat nizinny, (160 m. n. p. m.), woj. kieleckie, niedaleko Wisły. Kolej Szczecin (16 km.), lub Kielce (70 km.), w sezonie autobusy. Poczta, telegraf i telefon w miejscu. Kąpiele siarczano-słone, mułowe i sztuczne, CO₂, elektroterapia, picie wody. Komfortowe łazienki i wille, 2 lekarzy, apteka.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, sprawy pozapalne i pourazowe, dna (gicht), zółty, sprawy nerwowe pozapalne, furunkuloza i łuszczyca, choroby kobiece. Sezon od 20 maja do 20 września, frekwencja około 1.800 osób. Cena pensj. od 9 do 12 zł.

Swoszowice, zdrojowisko siarczane, pow. i woj. krakowskie, kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Okolice pagórkowata, gleba przepuszczalna, lasy sosnowe. Kąpiele siarczane i okłady z mułu siarczanego, mięsienie. Wille, dworki wiejskie, lekarz zakładowy.

Wskazania: gościec i dna (gicht), rwa kulszowa, sprawy pozapalne, łuszczyca, czyracznosc. Sezon: maj — wrzesień. Zdrójwisko zaciszne, ceny pensj. od 10 zł.

Szczawnica, zdrojowisko, szczawy alkaliczno - solankowe i stacja klimatyczna, 500 m. n. p. m., w pobliżu

Pienin, wojew. krakowskie. Klimat słoneczny, zaciszny, picie wód, wzięwalnia, wodolecznictwo, kąpiele szczawne, rzeczne (Dunajec) i słoneczno - powietrzne, leżalnie, kwarćówki, Roentgen.

Wskazania: początkowa i przewlekła gruźlica zamknięta bez krwioplucia, choroby nosa, gardła, krtani i opłucnej, nieżyt jelitowy, kamica wątrobowa, skaza moczowa, choroby dróg moczowych, cukrzyca (postać lekka), niedokrewność. Lekarze specjaliści. Pensjonaty i wille, dworki góralskie. Sezon letni: od 20 maja do 20 września i zimowy: — styczeń — marzec. Linje autobusowe z Nowego Targu i Starego Sącza (linja do Zakopanego i Krynicy), poczta, telegraf i telefon w miejscu. Frekwencja około 7.000 osób. Ceny pensj. od 9 do 16 zł.

Tatarów, stacja klimatyczna górską, 671 m. n. p. m., woj. stanisławowskie nad Prutem, okolica lesista. Kolej, poczta, telegraf na miejscu. Lekarz, pensjonaty i wille, kąpiele rzeczne i słoneczne. Sezon od maja do końca września, niektóre pensjonaty także i w zimie (styczeń — marzec), zima mroźna, zaciszna, słoneczna.

Wskazania: ozdrowiny, przepracowanie, początkowa lekka gruźlica płuc i gruczołów. Frekwencja roczna około 1.500 osób. Ceny od 8 zł. za pokój z utrzymaniem.

Truskawiec, zdrojowisko solankowo - alkaliczne, stacja klimatyczna, podgórska na Podkarpaciu. (400 m. n. p. m.), w wojew. lwowskim. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Zdroje pitne słono-alkaliczno-gorzkie, zdroj „Naftusia”, alkaliczno-ziemna, silnie hipotoniczna. Kąpiele solankowe, solankowo - siarczane i mułowe (muł solankowo - siarczany), CO₂ (sztuczne), wzięwalnie solankowe, mechano-, foto- i masoterapia. Lekarze specjaliści, apteka.

Wskazania: otyłość, dna (gicht), gościec stawowy, mięśniowy i początki zniekształcającego, nieżyt krtani i oskrzeli, zaburzenia okresu przekwitania u kobiet i mężczyzn, nieżyty żołądka i jelit, dróg moczowych, sprawy pozapalne w miednicy małej

i nerwów obwodowych, wczesne okresy miażdżycy tętnic, szczególnie u otyłych, lekka cukrzyca. Pensjonaty, wille i dworki. Frekwencja roczna około 12.000 osób.

Sezon letni: od 1 maja do końca października; zimowy: od grudnia do marca. Ceny pensjonatów od 8 do 20 zł., ceny pokoju w komfortowych willach od 7 zł. za dobę.

Ustroń, uzdrowisko borowinowe i klimatyczne w wojew. śląskiem, powiecie bielskim, 365 m. n. p. m. nad górną Wisłą, okolica lesista. Kolej, poczta, telegraf w miejscu. Klimat łagodny, kąpiele borowinowe, sztuczne CO₂, słoneczno - powietrzne, rzeczne, elektro- i masoterapia. Zakład leczniczy, pensjonaty i wille, lekarz, apteka.

Wskazania: gościec stawowy i mięśniowy, rwa kulszowa (ischias), choroby kobiece, dna (gicht), zmiany pourazowe, niedokrewność, ozdrowiny. Sezon od 15 maja do 30 września. Frekwencja około 1.500 osób. Uzdrowisko zaciszne, ceny przystępne. Ceny pensjonatów od 8 do 12 zł.

Wisła, stacja klimatyczna i letniskowa, wojew. śląskie. Położenie 450 do 500 m. n. p. m. w Beskidzie Śląskim. Kolej, poczta, telegraf w miejscu.

Wskazania: przepracowanie, ozdrowiny po chorobach dróg oddechowych, gruźlica gruczołowa i początki płucnej (nieprątkujący bez krwawień). Pensjonaty (3 całoroczne), wille i dworki. Ceny w pensjonatach od 8 do 12 zł. Sezon letni od 15 maja do 30 września i zimowy od grudnia do marca. Frekwencja roczna około 1.500 osób.

Worochta, stacja klimatyczna górską, całoroczna i letnisko. Woj. stanisławowskie, nad Prutem u stóp Czarnohory. Wzniesienie 750 m. n. p. m., dolina zaciszna, klimat zimą i latem słoneczny, szczególnie wczesna jesień bardzo słoneczna. Kolej, poczta, telegraf w miejscu. Lecznice społeczne i pensjonaty prywatne, dworki i domki góralskie. Lekarze specjaliści. Ceny w pensj. od 8 — 15 zł.

Wskazania: gruźlica gruczołowa i płucna wczesna i łagodna, przewle-

kłe ozdrowiny po wysiękach oplucnych i otrzewnowych, przepracowanie. Zaburzenia sercowe i nerwowe dają przeciwwskazanie. Sezon całoroczny, główne: maj — październik i grudzień — marzec.

Zakopane, uzdrowisko klimatyczne, wysokogórskie i stacja turystyczna, sportowa, letnia i zimowa. Województwo krakowskie, u stóp Tatr, kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Zastłonięte od wiatrów, obszerna dolina wysokogórska. Miasteczko sportowo - rozrywkowe w środku doliny (830 m. n. p. m.). Na otaczających pagórkach (900 do 1.030 m.), lecznice i pensjonaty dla kuracjuszy. Własne lecznice ma wojskowość (200 łóżek), nauczycielstwo szkół powszechnych (200 łóżek), policja państwowa, pocztowcy, młodzież akademicka (ok. 180 osób), dzieci (lecznica Uniwersytetu Jagiellońskiego), lecznica Czerwonego Krzyża (200 łóżek), daje pierwszeństwo i zniżki urzędnikom państwowym i samorządowym; lecznica D-ra Hawranka dla otwartej gruźlicy, szpital klimatyczny dla lekkiej gruźlicy kostnej i płucnej, lecznica Kasy Chorych m. Warszawy, liczne pensjonaty lecznicze. Około 20 lekarzy specjalistów, kilka roentgenów, apteki i t. d. Wille od skromnych do luksusowych, hotele dla zdrowych.

Wskazania: gruźlica płuc od początku aż do stanów schyłkowych (wyłącznie), gruźlica opłucnej, otrzewnej, gruczołów, lekka kostna, dyshawica oskrzelowa na tle gruźlicy. Ozdrowiny po chorobach, przepracowanie, lekkie przypadki Basedowa, niedokrewność wtórna. Przeciwwskazania: końcowe okresy gruźlicy płuc, wysięki osierdziowe, zarośnięcie osierdzia, niedomoga krążenia, miażdżyca, rozedma płuc, gruźlica krtani postępująca, skłonność do krwotoków płucnych, poważniejsze stany neuroasteniczne.

Gimnazjum koedukacyjne dla młodzieży zagrożonej gruźlicą. Sezon całoroczny. Główne pory lecznicze: czerwiec — wrzesień i styczeń — marzec. Frekwencja ogólna rocznie około 40.000 osób. Ceny pensjonatów od 12 do 20 zł.

Zaleszczyki, stacja klimatyczna ciepła i letnisko. W jarze Dniestru woj. tarnopolskie, 172 m. n. p. m. Położenie bardzo zaciszne i stąd wiosna i jesień bardzo ciepła, zaś lato skwarne. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu. Lecznic nie ma, liczne pensjonaty i dworki, 4 lekarzy, apteka, szpital ogólny na 120 łóżek.

Wskazania: wiosną i jesienią: ozdrowiny po cięższych chorobach, przepracowanie, początkowa gruźlica płuc, opłucnej i krtani tylko nieprątkujący nerwice przewodu pokarmowego, rozedma płuc i nieżyt oskrzelowy niegruźliczy, choroby nerek. Sezon wiosenny od 1 kwietnia do 15 czerwca, jesienny od 1 września do 1 listopada. Sezon letni od 15 czerwca do 1 września, upały; dna (gicht), lekkie postacie goścca stawowego i mięśniowego, lekkie choroby nerek, lekka gruźlica kostna i gruczołowa, leczenie odłuszczenia.

Kąpiele słoneczne - powietrzne i b. ciepłe rzeczne, leczenie owocowo-jarzynowe. Gruźlicy latem łatwo tracą tu apetyt. Mniejsze upały są w Okopach Sw. Trójcy nad Dniestrem poniżej (dojazd koleją z Iwania Pułskiego, kuracja winogronowa w jesieni Gruźlików nie przyjmują). Frekwencja roczna około 5.000 osób. Ceny pensjonatów od 8 zł.

Żegiestów, zdrojowisko szczaw żelazisto - wapniowych nad Popradem. Kolej, poczta, telegraf i telefon w miejscu (linja kol. Nowy Sącz — Krynica). Wzniesienie 436 m. n. p. m., klimat zaciszny. Picie wód, kąpiele szczawne (CO₂), borowinowe, wodolecznictwo, kąpiele rzeczne i słoneczne, powietrzne, elektroterapia, masaż, 2 lekarzy. Pensjonaty i wille. Ceny pensj. w Żegiestowie - Zdroju od 12 — 18 zł., ceny pokoju bez utrzymania od zł. 2.50 do 14 zł., ceny pensj. w Żegiestowie - Wsi od 9 zł.

Wskazania: ozdrowiny i niedokrewność, przepracowanie, stany pozapalne jamy brzusznej i miednicy małej, nerwice narządu krążenia, nieżyt jelitowy i miedniczek nerkowych, skaza moczowa. Sezon od 15 maja do końca września, zimowy od stycznia do marca. Frekwencja około 2.000 osób.

PRZEGLĄD MIĘDZYNARODOWY

Liga Narodów

Geneza Ligi.

Wraz z ostateczną ratyfikacją Traktatu Wersalskiego w dniu 10 stycznia 1920 roku powołana została do życia Liga Narodów. Tekst statutu Ligi Narodów, składającego się z 26 artykułów, omawiających cele i organizację Ligi zaczyna się od następującego wstępu:

„Wysokie Układające się Strony, zważywszy, że w celu rozwoju współdziałania narodów oraz zapewnienia im pokoju i bezpieczeństwa ważnem jest

przyjąć pewne zobowiązania nie uciekania się do wojny,

utrzymywać jawne stosunki międzynarodowe, oparte na sprawiedliwości i honorze,

zachowywać ściśle przepisy prawa międzynarodowego, uznane odtąd za prawo postępowania Rządów,

przestrzegać sprawiedliwości i skrupulatnie szanować wszelkie zobowiązania Traktatowe w stosunkach wzajemnych między zorganizowanymi narodami,

przyjmują niniejszą Umowę, która ustanawia Związek Narodów.”

Skład Ligi.

Członkowie Ligi dzielą się na pierwotnych i późniejszych. Przyjęcie członka wymaga dwóch trzecich głosów Zgromadzenia członków Ligi. Obecnie Liga liczy 54 członków. Wszyscy członkowie Ligi ponoszą koszty administracyjne Ligi według następującej skali świadczeń:

Kraj	Ilość jednostek	Kraj	Ilość jednostek	Kraj	Ilość jednostek
Abisynja	2	Gwatemala	1	Norwegja	9
Afryka Płd. (Unja)	15	Haiti	1	Nowa Zelandja	10
Albanja	1	Hiszpanja	40	Panama	1
Argentyna	29	Holandja	23	Paragwaj	1
Australja	27	Honduras	1	Persja	5
Austria	8	Indje	56	Peru	9
Belgia	18	Irlandja (W. Państwo)	10	Polska	32
Boliwia	4	Italia	60	Portugalia	6
Bułgaria	5	Japonja	60	Rumunja	22
Chile	14	Jugosławja	20	Salwador	1
Chiny	46	Kanada	35	Siam	9
Czechosłowacja	29	Kolumbia	6	Szwajcaria	17
Dania	12	Kuba	9	Szwecja	18
Dominikańska Republika	1	Liberja	1	Urugwaj	7
Estonja	3	Litwa	4	Wenezuela	5
Finlandja	10	Luksemburg	1	Węgry	8
Francja	79	Łotwa	3	Wielka Brytania	105
Grecja	7	Niemcy	79		
		Nikaragua	1		
				Razem	986

Największe świadczenia na rzecz Ligi przypadają na Wielką Brytanię—105 jednostek, Polska, zajmująca pod względem wysokości tych świadczeń szóste miejsce w szeregu państw europejskich, a dziewięte w szeregu wszystkich państw - członków Ligi, wpłaca do kasy Ligi 32 jednostki, co wynosi rocznie ok. 1 miliona franków szwajcarskich (przeciętnie roczny budżet wynosi ok. 31 milj. fr. szwajc.).

Organy Ligi.

Głównymi organami Ligi są:

1. Rada,
2. Zgromadzenie,
3. Sekretariat,
4. Międzynarodowa Organizacja Pracy,
5. Stały Trybunał Międzynarodowej Sprawiedliwości (w Hadze).

Rada zbiera się w Genewie trzy razy do roku: w 3-i poniedziałek stycznia, w 2-i poniedziałek maja i bezpośrednio przed i po Zgromadzeniu we wrześniu. Stałymi członkami Ligi są: Francja, Italia, Japonia, Niemcy i W. Brytania. Niestałych członków Rada liczy 9-iu.

Zgromadzenie zbiera się w Genewie w pierwszy poniedziałek wrześniowy. Członkowie Ligi mają po 3 przedstawicieli w Zgromadzeniu, z jednym tylko głosem.

Sekretariat jest stałym organem Ligi, z siedzibą w Genewie. Składa się z urzędników, wybieranych z pośród obywateli wszystkich państw — członków Ligi i Stanów Zjednoczonych A. P.

Międzynarodowa Organizacja Pracy, organicznie związana z Ligą, ma własną autonomję. Liga nie ma wpływu na skład, ustrój i działalność or-

ganów M. O. P. Zarząd M. O. P. składa się z przedstawicieli 12 państw, 6 przedstawicieli pracodawców i 6 przedstawicieli pracowników. Głównym celem M. O. P. jest stworzenie na świecie takich warunków pracy, które odpowiadałyby postulatom sprawiedliwości społecznej.

Stały Trybunał Międzynarodowej Sprawiedliwości. Siedzibą Trybunału jest Haga. Posiedzenia odbywają się w miarę potrzeby, stale, z wyjątkiem dni świątecznych, określonych przez Trybunał. Sędziowie — w liczbie 15-u — wybierani są łącznie przez Radę i Zgromadzenie Ligi na przeciąg 9 lat. Trybunał rozpatruje sprawy, podlegające prawu międzynarodowemu, wykroczenia przeciwko zobowiązaniom międzynarodowym i interpretuje traktaty.

Poza wyżej wymienionymi organami Ligi istnieją ponadto:

a. Organizacje techniczne:

1. Ekonomiczno - finansowa,
2. Zdrowotna,
3. Tranzytowa.

b. Komisje doradcze:

1. Wojskowa, morska i powietrzna,
2. Rozbrojeniowa,
3. Mandatowa,
4. Opiumowa,
5. Opieki społecznej.

c. Instytucje międzynarodowe:

1. Współpracy intelektualnej (Paryż),
2. Prawa cywilnego (Rzym),
3. Międzyn. Instytut Wychowawczy Kinematografii (Rzym).

d. Organizacje administracyjne:

1. Komisja Zarządu obszaru Saary,
2. Wysoki Komisarz W. M. Gdańska.

Traktaty handlowe

Rzeczypospolitej Polskiej z obcymi państwami

Afganistan.

Traktat przyjaźni:

podpisany 3.XI.27.
wszedł w życie 30.IV.28.

Austria.

Konwencja handlowa:

podpisana 29.IX.22.
weszła w życie 15.I.23.

Belgia — Luksemburg.

Umowa handlowa:

podpisana 30.XII.22.
weszła w życie 6.X.23.

Bulgaria.

Tymcz. traktat handl. i nawig.:

podpisany 29.IV. 1925.
wszedł w życie 12.II. 1927.

Chiny.

Traktat przyjaźni handl. i nawig.:

podpisany 18.IX.29.

Czechosłowacja.

Traktat handlowy:

podpisany 23.IV.25.
wszedł w życie 6.XI.26.

Protokoły dodatkowe:

- I. podpisany 3.VII.25.
wszedł w życie 6 XI.26.
- II. podpisany 21.IV.26.
wszedł w życie 6.XI.26.
- III. podpisany 9.II.28.
wszedł w życie 20.VIII.28.
- IV. podpisany 26.VI.28.
wszedł w życie 1.VIII.28.

Dania.

Traktat handl. i nawig.:

podpisany 22.III. 1924.
wszedł w życie 28.VIII. 1924.

Egipt.

Tymcz. umowa handl.:

podpisana 22.IV.30.
weszła w życie 14.VIII.30.

Estonia.

Traktat handl. i nawig.:

podpisany 19.II. 1927.
wszedł w życie 24.IV. 1931.

Finlandia.

Traktat handl. i nawig.:

podpisany 10.XI.23.
wszedł w życie 18.IX.24.

Francja.

Traktat handlowy:

podpisany 9.XII.24.
wszedł w życie 10.VII.25.

Protokół dodatkowy:

podpisany 8. VI. 28
wszedł w życie 1.IX.28.

Grecja.

Traktat handlowy i nawig.:

podpisany 10.IV.30.
wszedł w życie 15.XI.30.

Hiszpania.

Konwencja handlowa i nawig.:

podpisana 7.V.30.
weszła w życie 1.VIII.30.

Holandia.

Traktat handlowy i nawig.:

podpisany 30.V.24.
wszedł w życie 5.V.25.

Italia.

Traktat handlowy:

podpisany 12.V.22.
wszedł w życie 22.III.23.

Umowa handl. o wwozie towarów:

podpisany 23.VIII.21.
weszła w życie 23.VIII.21.

Umowa o zakazach i ograniczeniu importowem:

podpisana 22.VII.30.
weszła w życie 22.VII.30.

Japonia.

Traktat handlowy i nawig.:

podpisany 7.XII.22.
wszedł w życie 18.I.25.

Jugosławia.

Traktat handlowy:

podpisany 28.X.22.
wszedł w życie 20.IV.24.

Protokół dodatkowy:

podpisany 31.VII.30.
wszedł w życie 30.X.30.

Łotwa.

Traktat handlowy i nawig.:

podpisany 12.II.29.
wszedł w życie 17.IV.31.

Niemcy.

Umowa gospodarcza:

podpisana 17 marca 1930
(nieratyl. przez Niemcy).

Norwegia.

Traktat handlowy i nawig.:

podpisany 22.XII.26.
wszedł w życie 29.IX.27.

Protokół dodatkowy:
podpisany 26.IV.28.
wszedł w życie 15.V.29.

Persja.

Traktat handlowy:
podpisany 19.III.27.
wszedł w życie 22 X.30.

Protokół dodatkowy:
podpisany 4.XI.30.

Portugalia.
Traktat handl. i nawig.:
podpisany 28.XII.29.
wszedł w życie 10.VIII.30.

Rumunja.
Traktat handl. i nawig.:
podpisany 23.VI.30.
wszedł w życie 25.VII.30.

St. Zjedn. A. P.
Układ handl.:
podpisany 10.II.25.
wszedł w życie 10.II.25.

Szwajcaria.
Konwencja handlowa:
podpisana 26.VI.22.
wszła w życie 20.VIII.22.

Szwecja.
Traktat handlowy i nawig.:
podpisany 2.XII.24.
wszedł w życie 15.VII.25.

W. Brytania.
Traktat handl. i nawig.:
podpisany 26 XI.23.
wszedł w życie 1.VII.24.

Węgry.
Umowa handlowa:
podpisana 26.III.25
wszła w życie 2.XII.28.
Protokół dodatkowy:
podpisany 2.XII.28.
wszedł w życie 10.I.31.

Z. S. R. R.
Traktat pokoju:
podpisany 18.III.21.
wszedł w życie 30.IV.22.

Urzędy dyplomatyczne i konsularne państw obcych w Polsce

oraz

polskie urzędy dyplomatyczne i konsularne zagranicą

Argentyna   Warszawa, Poselstwo i Kon-
sulat, Żabia 4.

Buenos Aires, Poselstwo i Wy-
dział Konsularny, Calle Rod-
ríguez Pena 2012.

Kraków, Konsulat, Radziwił-
łowska 23.

Austria   Warszawa, Poselstwo i Wy-
dział konsularny, Koszyko-
wa 11b.
Bielsko, Konsulat Honorowy.
Kraków, Konsulat Honorowy,
Wolska 4.
Lwów, Konsulat Honorowy,
Sykstuska 35.
Łódź, Konsulat Honorowy,
Targowa 63.
Poznań, Konsulat Honorowy
Plac Wolności 18.
Katowice, Agencja Konsu-
larna, Zamkowa 3.

Wiedeń, Poselstwo, Wien IV.
Argentinierstrasse 25 27 Kon-
sulat, Wien IV. Mayerhof-
gasse 11.

Belgja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Świętokrzyska 25. Gdynia, Konsul Generalny, Gdańsk, Hansaplatz 13. Lwów, Konsulat Honorowy, Nabieja 37a. Łódź, Konsulat Honorowy, Zawadzka 5. Poznań, Konsulat Honorowy, Słowackiego 55. Katowice, Konsulat Honorowy, Andrzeja 5.	Bruksela, Poselstwo, 29, Avenue de Gaulois, Konsulat Honorowy, 10, Place du Luxembourg. Antwerpja, Konsulat II kl., 27, Avenue de Belgique.
Boliwia	Warszawa, Konsulat Honorowy, Wiejska 17.	
Brazylja	Warszawa, Poselstwo, Aleja Róż 4, Konsulat, Zgoda 4. Katowice, Konsulat Honorowy, Marjacka 13. Lwów, Wicekonsulat Honorowy, Lindego 9.	Rio de Janeiro, Poselstwo i Wydział Konsularny, Praia de Botafogo 246. Kurytyba, Konsulat II kl., Rua 13 de Maio 63. Sao Paulo, Konsulat, Rua Barao de Itapetininga 18.
Bułgaria	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Aleja Ujazdowska 39.	Sofja, Poselstwo, Patriareh Eftimi 35, Wydział Konsularny, Graf Ignatieff 51. Warna, Konsulat Honorowy, Malka Preslavska 21.
Chile	Warszawa, Poselstwo, Marszałkowska 111, sprawy konsularne, Hoża 5.	Santiago de Chile, Konsulat Honorowy, Calle Nueva York 54, Bajos oficina 2.
Czechosłowacja	Warszawa, Poselstwo i Wydział Konsularny przy poselstwie, Koszykowa 18. Katowice, Wicekonsulat, Moniuszki 5. Kraków, Konsulat, Gołębia 18. Lwów, Konsulat, Kornela Ujejskiego 4. Poznań, Konsulat, Plac Sapieżyński 8.	Praga, Poselstwo, Starometske Namesti, Palais Kinsky, Konsulat I kl., Prikope 15. Bratislava, Konsulat II kl., Gundulicova 12. Morawska Ostrawa, Konsulat I kl., 28 Rijna c. 58. Użhorod, Wicekonsulat, Plac Żatkowicza 6.
Chiny		Szanghaj, Poselstwo, 1066, Avenue Joffre. Charbin, Konsulat, Gloukhaia 24.
Danja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Koszykowa 8.	Kopenhaga, Poselstwo, Frederiks gade 17. Wydział Konsularny, Frederiks gade 11.

	Konsulat Honorowy, Bieleńska 4. Lwów, Konsulat Honorowy, Nowy Świat 14. Łódź, Konsulat Honorowy, Piotrkowska 135. Poznań, Konsulat Honorowy, Słowackiego 57. Katowice, Konsulat Honorowy, Katowice—Wełnowiec. Puck, Konsulat, adres: Gdańs, Langgasse 73.	Aalborg, Konsulat Honorowy, Jomfru Annagade 16. Aarhus, Konsulat Honorowy, Rozenkranzgade 23. Haderslev, Konsulat Honorowy, Norregade 30. Hasle a/Bornholm, Wicekonsulat Honorowy, Klinker og Chammottestenfabriker - Hasle. Odense, Konsulat Honorowy, Odensen Aegforretning. Reykjavik, Konsulat Honorowy, Islande, Reykjavik.
Egipt	Berlin, Poselstwo; adres: Berlin, W. 10, Tiergartenstrasse 18-b.	Kair, Poselstwo, Le Caire 3, rue Amir Toussoun (Zamalek). Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Estonja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Al Ujazdowska 19/4. Gdynia, Konsul Honorowy. Lwów, Konsulat Honorowy. Wilno, Konsulat Honorowy.	Tallin, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Kentmanni 20. Tartu — Konsulat Honorowy. Narwa — Konsulat Honorowy.
Finlandja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Plac Napoleona 3. Konsulat Honorowy, Mattejki 8. Gdynia, Konsulat Honorowy. Katowice, Konsulat Honorowy, Słowackiego 15. Lwów, Konsulat Honorowy, Łozińskiego 4. Łódź, Konsulat Honorowy, Piotrkowska 282. Poznań, Konsulat Honorowy, Marszałka Focha 18.	Helsingfors, Poselstwo i Wydz. Konsularny przy Poselstwie, Satamakatu 5.
Francja	Warszawa, Ambasada i Konsulat, Aleja Róż 2. Gdynia, Konsularna Agencja Honorowa. Katowice, Konsulat, 3 Maja 23. Lwów, Konsulat, Czarnieckiego 4. Łódź, Konsularna Agencja Honorowa, Piotrkowska 177. Poznań, Konsulat, Berwińskiego 1.	Paryż, Ambasada, 12, Avenue de Tokio. Konsulat Generalny, Paris XVII c., 19 rue Alphonse de Neuville. Algier, Konsulat Honorowy, 24, boulevard Carnot. Casablanca (Marokko franc.), Konsulat Honorowy. Bordeaux, Konsulat Honorowy, 27, cours du Pavé-des-Chartons. Le Havre, Konsulat Honorowy, 21, place de l'Hotel de Ville.

	Toruń, Konsularna Agencja Honorowa, Mostowa 38.	Lille, Konsulat I kl., 119, boulevard de la République. Lyon, Konsulat II kl., 202, cours Gambetta. Marsylja, Konsulat II kl., 2, place Saint-Ferréol. Nicea, Konsulat Honorowy, 12, rue de France. Strassburg, Konsulat II kl., 10, rue du Général de Castelnau. Tuluza, Konsulat II kl., 18, rue des Pyrénées.
Grecja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Marszałkowska 48. Kraków, Konsulat Honorowy, Wiślna 3. Łódź, Konsulat Honorowy, Zachodnia 41. Poznań, Konsulat Honorowy, Rzeczypospolitej 1.	Ateny, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, 3, Place Mavrocordato, maison de Baltazzi. Saloniki, Konsulat Honorowy, 6, rue Hermou.
Gwatemala	Gdańsk, Konsulat Honorowy, Hundegasse 65. Poznań, Konsulat Honorowy.	
Hiszpanja	Warszawa, Poselstwo, Aleja Róż 4.	Madryt, Poselstwo i Wydział Konsularny, Sansebastian Oquendo 11. Barcelona, Konsulat Honorowy, Rambla de Catalunya 14.
Holandja	Warszawa, Poselstwo i Konsulat, Czackiego 9—8. Lwów, Konsulat Honorowy, Mickiewicza 10. Łódź, Konsulat Honorowy, Kopernika 40. Poznań, Konsulat Honorowy, Rzeczypospolitej 2. Kraków, Wicekonsulat Honorowy, Podwale 7.	Haga — Poselstwo, Prinsessegracht 9. Roterdam, Konsulat I kl., Diergaardelaan 44-a. Amsterdam, Konsulat Honorowy, Heerengracht 495. Dordrecht, Konsulat Honorowy, Singel 287. Heerlen, Konsulat Honorowy, Nobelstraat 29.
Honduras	Gdańsk, Konsulat Honorowy, Hundegasse 65.	
Indje Holenderskie		Batawja, Konsulat Honorowy, Jawa, Welwreden. Molenvliet Ost 36.
Italja	Warszawa, Ambasada i Wydział Konsularny przy Ambasadzie, Plac Dąbrowskiego 6.	Rzym, Ambasada, 43, via Ventiquattromaggio, Palazzo Rospigliosi, Konsulat Generalny, via Solferino Undici.

	Katowice, Konsulat. Łódź, Konsulat. Lwów, Zastępca Konsula, adres na Katowice.	Florencja, Konsulat Honorowy, Lung'Arno del Tempio 22. Medjolan, Konsulat Generalny, Piazza Castello 6. Katanja, Konsulat Honorowy, Via Veniero 7. Triest, Konsulat II kl. Piazza della Borsa 4.
Japonja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Foksal 10.	Tokjo, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, 55, Zaimkucho, Azabu-Ku. Osaka, Konsulat Honorowy, 2-chome, Junkeimachi, Minamiku.
Jugosławja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Al. Ujazdowska 33. Poznań, Konsulat Honorowy, Słowackiego 59.	Belgrad, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Krunska 58. Zagrzeb, Konsulat Generalny, Haulikova 8, II. Banja-Luka, Konsulat Honorowy, Princa Pavla 4.
Kuba	Warszawa, Konsulat, Przemysłowa 26.	
Luksemburg		Luksemburg, Konsulat Honorowy, Luxembourg-ville. 6, rue du Marché aux Herbes.
Łotwa	Warszawa, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Szkolna 6. Łódź, Konsulat Honorowy, Pabjanice, Piłsudskiego 8. Wilno, Konsulat, Piaskowa Nr. 3. Poznań, Konsulat Honorowy, 27 Grudnia 2. Lwów, Konsulat Honorowy, Romanowicza 1.	Ryga, Poselstwo, Mednieku iela Nr. 6-b. Konsulat II kl., Elisabetes iela 41 43. Dyneburg, Konsulat I kl., Karavanes iela 10.
Meksyk	Warszawa, Poselstwo, Hotel Bristol. Konsulat, Al. Ujazdowska 9.	Meksyk, Poselstwo, Avenida oaxaca 15.
Niemcy	Warszawa, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Piękna 17. Katowice, Konsulat Generalny, Sokolska 8, willa „Dame”. Kraków, Konsulat, Warszawska 7. Łódź, Konsulat, Al. Kościuszki 85.	Berlin, Poselstwo, Kurfürstenstrasse 136. Konsulat Generalny, Kurfürstenstrasse 137. Elk, Wicekonsulat II kl., Falkstrasse 19. Essen, Konsulat I kl., Hindenburgstrasse 90 92. Hamburg, Konsulat I kl., Mittelweg 14. Frankfurt, Konsulat Generalny,

	Poznań, Konsulat Generalny, Zwierzyniecka 15. Toruń Konsulat, Bydgoska 34/36.	Schaumainkai 43. Królewiec, Konsulat Generalny, Mittel-Tragheim 24. Kwidzyna, Konsulat II kl., Her- renstrasse 14. Lipsk, Konsulat II kl., Plag- witzerstrasse 11. Monachjum, Konsulat General- ny, Kufsteinerplatz 2/III. Olsztyn, Konsulat II kl., Frie- drich-Wilhelm Platz 5. Opole, Konsulat Generalny, Eichstrasse 1. Piła, Konsulat II kl., Moltke- strasse 11. Szczecin, Konsulat II kl., Frie- drich-Karlstrasse 9. Wrocław, Konsulat II kl., Frei- burgerstrasse 29.
Nikaragua	Gdańsk, Konsulat Honorowy, Hundegasse 65.	
Norwegja	Warszawa, Poselstwo (załat- wia też sprawy konsular- ne), Foksal 3. Gdynia, Konsulat Honorowy.	Oslo, Poeslstwo, Josefinegate 18. Konsulat Honorowy, Ra- adhusgt 4. Tönsberg, Konsulat Honorowy. Bergen, Konsulat Honorowy, Postbox 511. Stavanger, Konsulat Honorowy.
Paragwaj	Warszawa, Konsulat Hono- rowy, Nowy Świat 17.	Asuncion, Konsulat Honorowy, Calle 15 de Agosto 225.
Persja	Warszawa, Poselstwo i Wy- dział Konsularny przy Po- selstwie, Kredytowa 8.	Teheran, Poselstwo, Parc Amin- ed-Dowleh Darvaze Chimran.
Peru	Warszawa, Poselstwo. Poseł nieobecny. Konsulat Ho- norowy, Obożna 11. Poznań, Konsulat Honorowy, Plac Działowy 3. Kraków, Konsulat Honoro- wy, Długa 27. Lwów, Konsul Honorowy. Łódź, Konsul Honorowy. Toruń, Konsul Honorowy.	Lima, Konsulat Honorowy, Ave- nida del Soldado descono- cido.
Portugalia	Warszawa, Poselstwo i Kon- sulat Honorowy, Foksal 14.	Lizbona, Konsulat Honorowy, Rua dos Luziadas 15. Porto, Konsulat Honorowy, 10, Praga, Guilherme G. Fernan- des.

Rumunja	Warszawa, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Wiejska 10. Lwów, Konsulat Generalny, Plac Marjacki 8. Poznań, Konsulat Honorowy, Plac Wolności 18.	Bukareszt, Poselstwo, Alea Alexandru 23, parc Filipesco. Konsulat II kl., Strada Dr. Lueger 11. Czerniowce, Konsulat II kl., Str. Archimandrit Eusebie Popovici 18a. Kiszyniów, Konsulat II kl., Rue Princ Nicolae 5.
San Domingo	Warszawa, Konsulat Honorowy, Nowowiejska 20.	
Stany Zjednoczone Am. Półn.	Warszawa, Ambasada, Al. Ujazdowska 9. Konsulat Generalny, Jasna 11.	Waszyngton, Ambasada, 2640, 16-th street, N. W. Chicago, Konsulat Generalny, Chicago 111, „America Fore”. 844, Rush street. Buffalo, Konsulat II kl., 636, Delavane Avenue. Detroit, Konsulat II kl., Detroit Mich. 80, E. Garfield Avenue. Nowy York, Konsulat Generalny, 149-151 East 67-th street. Pittsburg, Konsulat II kl., Pittsburg Pa. 249, N. Craig street.
Szwajcaria	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Smolna 25.	Bern, Poselstwo i Wydział Konsularny przy Poselstwie, Elfenstrasse 20. Genewa, Delegacja Polska przy Lidze Narodów, 4, rue Munier Romilly. Zurych, Konsulat II kl., Alfred Escherstrasse 61.
Szwecja	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Królewska 3. Konsulat Honorowy, Królewska 3. Bydgoszcz, Wicekonsulat Honorowy, Gdańska 120. Gdynia, Konsulat Honorowy. Łódź, Wicekonsulat Honorowy, Cegielniana 20. Poznań, Konsulat Honorowy, św. Marcina 26. Katowice, Konsulat Honorowy, Juliusza Wigonia 3. Kraków, Konsulat Honorowy, św. Jana 3.	Sztokholm, Poselstwo i Wydz. Konsularny, Floragatan 2. Konsulat Honorowy, Strandvägen 1. Göteborg, Konsulat Honorowy, Lilla Bommenstorg 2. Malmö, Konsulat Honorowy.
Turcja	Warszawa, Ambasada (załatwia też sprawy konsularne), Szopena 2a. Lwów, Wicekonsulat.	Angora, Ambasada, Kavakli Dere. Podczas lata adres: rue Siva Soloć Nr. 151, Stamboul. Konsulat Generalny, Stamboul. Taxim. Rue Syra Selvi 139.

Suwereni państw obcych

K R A J	GŁOWA PAŃSTWA	Data urodzenia	Data objęcia władzy
Abisynja	Ces. Haile Silassie I	17.VIII. 1891	8.IV. 1930
Afganistan	Nadir Khan	10.IV. 1885	16.X. 1929
Albanja	Król Zog I	8.X. 1895	1.IX. 1928
Argentyna	Prez. José F. Uriburu		8.IX. 1930
Austria	Prez. dr. Wilhelm Miklas	15.X. 1872	5.XII. 1928
Belgia	Król Albert I (dynastia Saxe-Coburg-Gotha)	8.IV. 1875	17.XII. 1909
Boliwia	Prez. Daniel Salamanca		10.III. 1931
Brazylja	Prez. dr. Getulio Vargas		3.XI. 1930
Bulgaria	Król Borys III (dyn.Saxe-Coburg-Gotha)	30.I. 1894	3.X. 1918
Butan	Maharadża Jik-me Wang-chuk		1926
Chile	Prez. Carlos Ibanez		21.VIII. 1927
Chiny	Prez. Czang Kai-szek		10.X. 1928
Costa Rica	Prez. Cleto Gonzalez Viquez		8.V. 1928
Czechosłowacja	Prez. dr. Tomasz G. Masaryk	1850	14.XI. 1918
Dania	Król Chrystian X (dyn. Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg)	26.IX. 1870	14.V. 1912
Dominikańska Republika	Prez. gen. Rafael Trujillo		16.IX. 1930
Egipt	Król Fuad I	26.III. 1862	9.X. 1917
Ekwador	Prez. dr. Isidro Ayora		17.IV. 1929
Estonja	Nacz. państwa Konstantyn Pasts		12.II. 1931
Finlandja	Prez. dr. Pehr Eviind Svinhufvud	1860	16.II. 1931
Francja	Prez. Pawel Doumer	22.III. 1857	13.VI. 1931
Grecja	Prez. Aleksander Zaïmis		14.XII. 1929
Gwatemala	Prez. gen. Jorge Ubico		10.II. 1931
Haiti	Prez. Sténio Vincent		18.XI. 1930
Hiszpanja	Premjer Alcalá Zamorra		14.IV. 1931
Holandja	Królowa Wilhelmina (dyn. Orange)	31.VIII. 1880	23.XI. 1890
Japonja	Cesarz Hirohito	29.IV. 1901	25.XII. 1926
Jugosławja	Król Aleksander I (dyn.Karagiegorgiewicz)	17.XII. 1888	16.VIII. 1921
Kolumbia	Prez. Enrique Olaya-Herrera	1867	7.VIII. 1930
Kuba	Prez. gen. Gerardo Machado y Morales		20.V. 1929
Liberja	Prez. (tymcz.) Edwin Barclay		I. 1931
Lichtenstein	Ks. Franciszek I (dyn. Lichtenstein)	28.VIII. 1853	11.II. 1929
Litwa	Prez. Antanas Smetona		20.XII. 1926
Luksemburg	W. ks. Karolina (dyn. Nassau)	23.I. 1896	9.I. 1919
Lotwa	Prez. Albert Kriasis		9.IV. 1930
Marokko	Sultan Sidi Mohammed		18.XI. 1927
Meksyk	Prez. Pascual Ortiz Rubio		5.II. 1930
Monako	Ks. Ludwik II (dyn. Grimaldi-Goyon-Matignon)	12.VII. 1870	26.VI. 1922
Nepal	Maharadża Tribhubana Biz Bikram	30.VI. 1906	11.XII. 1911
Niemcy	Prez. Pawel v. Hindenburg	2.X. 1847	12.V. 1925
Nikaragua	Prez. José Maria Moncada		1.I. 1929
Norwegja	Król Haakon VII (dyn. Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg)	3.VIII. 1872	18.XI. 1905
Panama	Prez. dr. Ricardo J. Alfaro		15.I. 1931
Paragwaj	Prez. dr. Jose Patricio Guggiari		15.VIII. 1923
Persja	Szach Riza Chan Pahlavi		15.XII. 1925
Peru	Prez. Dawid Sumarez Occampo		10.III. 1931
Portugalia	Prez. gen. Antonio Oscar Carmona		25.III. 1928
Rosja (Z. S. R. R.)	Prez. Rady Komis. Lud. W. M. Molotow		III. 1931
Rumja	Król Karol II (dyn. Hohenzollern-Sigmaringen)	16.X. 1893	8.VI. 1930
Salwador	Prez. Arturo Araujo		1.IV. 1931
Siam	Król Prajadhipok	8.XI. 1893	26.XI. 1925
Stany Zjedn. Am. Póln.	Prez. Herbert Clark Hoover	1874	4.III. 1929
Szwajcaria	Prez. dr. H. Häberlin		1.I. 1931
Szwecja	Król Gustaw V (dyn Bernadotte)	16.VI. 1858	8.XII. 1907
Turcja	Prez. Ghazi Mustafa Kemal	1881	1.XI. 1927
Urugwaj	Prez. dr. Gabriel Terra		1.III. 1931
Watykan	Papież Pius XI	31.V. 1857	6.II. 1922
Wenezuela	Prez. dr. Juan Bautista Perez		30.V. 1929
Węgry	Regent Nicolas Horthy de Nagybánya	1867	1.III. 1920
Wielka Brytania	Król Jerzy V (dyn. Windsor)	3.VI. 1865	6.V. 1910
Włochy	Król Wiktor Emanuel III (dyn. Savoy-Carignano)	11.XI. 1869	29.VII. 1900

Urugwaj	Wiedeń III, Poselstwo, Renweg 3. Warszawa, Konsulat Honorowy, Smolna 38. Łódź, Konsulat Honorowy, Kościuszki 37/1.	Montevideo, Konsulat Honorowy, Calle Mercedes 1074.
Watykan	Warszawa, Nuncjatura Apostolska, Al. Szucha 12.	Rzym, Ambasada, Lungotevere dei Mellini 24.
Wielka Brytania	Warszawa, Ambasada, Nowy Świat 18. Konsulat, Aleja Róż 10/2. Bydgoszcz, Konsulat Honorowy, Piotra Skargi 1. Katowice, Wicekonsulat, 3 Maja 33. Lwów, Wicekonsulat Honorowy, Sienkiewicza 9. Łódź, Wicekonsulat Honorowy, Ewangelicka 1. Poznań, Wicekonsulat Honorowy, Zamek.	London, Ambasada, 47, Portland Place. Konsulat Generalny, Upper Montague street, Russel Square.
Irlandja		Dublin, Konsulat Honorowy, 59, Penbroke Road.
Australja		Sydney, Generalny Konsulat Honorowy, 46-52, Carrington street.
Afryka Południowa		Kapsztad, Konsulat Honorowy, „Calvados”. 57, Kloof Road, Sea Point.
Kanada		Montreal, Konsulat Generalny, Montreal, Que. 1490, Mackay street. Winnipeg, Konsulat, Winnipeg, Man. 173, Portage Avenue.
Palestyna (mandat)		Jerozolima, Konsulat Generalny, Bab-el-Zahre.
Węgry	Warszawa, Poselstwo (załatwia też sprawy konsularne), Mokotowska 48. Katowice, Konsulat Honorowy, Mickiewicza 14. Kraków, Konsulat Honorowy, Podwale 7. Lwów, Konsulat Honorowy, Łyczakowska 3. Poznań, Konsulat Honorowy, Seweryna Mielżyńskiego 7.	Budapeszt, Poselstwo, Orszaghaz-utca 13. Konsulat II kl., Kossuth Lajos ter 13-15.

Zw. Soc. Re-
publik Rad

Warszawa, Poselstwo i Wy-
dział Konsularny przy Po-
selstwie, Poznańska 15.
Lwów, Konsulat Honorowy,
Nabiela'a 27.

Moskwa, Poselstwo, Powarska-
ja 21. Wydział Konsularny
przy Poselstwie, 3-iaja Mie-
szczanskaja 32/34.

Charków, Konsulat Generalny,
Rakowskawa 15.

Kijów, Konsulat I kl., Liebkne-
chta 1.

Leningrad, Konsulat I kl., Na-
bierieżnaja Krasnowo Flota
14.

Mińsk, Konsulat Generalny, So-
wietzskaja 84.

Tyflis, Konsulat Generalny,
Korganowskaja 24.

Posiadłości państw europejskich w innych częściach świata.

Państwa	Powierzchnia w tys. km ²	Ludność w milj.	Państwa	Powierzchnia w tys. km ²	Ludność w milj.
W AMERYCE:			W AFRYCE:		
Anglja	10 554	12,1	Anglja	10 030	54,2
Dania			Belgja	2 440	13,4
(Grenlandja)	88	0,0	Francja	9 984	36,3
Francja	93	0,5	Hszpanja	27	0,2
Holandja	142	0,2	Italja	2 109	2,1
W AZJI:			Portugolja . . .	2 405	7,8
Anglja	5 300	332,7	W OCEANJI:		
Francja	940	23,0	Anglja	8 509	8,9
Holandja	1 900	52,7	Francja	35	0,3
Italja	3	0,1			
Portugolja . . .	23	1,0			

LITERATURA I SZTUKA POLSKA

(Wybitniejsi żyjący przedstawiciele)

Literatura

Berent Waław. Powieściopisarz, nowelista. Urodził się w roku 1873 w Warszawie. Pierwszą nowelę, zakrojoną na miarę powieści, drukował pod pseudonimem Wł. Rawicz w piśmie „Ateneum” w r. 1894. W r. 1898 ukazuje się powieść „Fachowiec”, w r. 1903 „Próchno”, w r. 1906 ukazuje się obszerna rozprawa filozoficzno-krytyczna „Źródła i ujścia Nietzscheanizmu”, w r. 1911 „Ozimina”, powieść, w r. 1918 „Żywe kamienie” powieść. Nadto wymienić trzeba liczne przekłady: w r. 1913 przekład „Tako rzecze Zaratustra” Nietzschego, w r. 1924 „Gawęda o duchach” Goethego, w tymże roku 1924 przekład „Włóczęgi” Hamsuna oraz „Historji gejszy” Lafcadio Hearn, w r. 1925 przekład „Wroga ludu” Ibsena, w r. 1926 „Herroje” Kingsleya. W tymże roku „Baryleczka” Maupassanta.

Boy (Żeleński Tadeusz). Publicysta, krytyk, satyryk, tłumacz. Urodził się w 1874 r. 1908 r. „Igraszki kabaretowe”, 1912 r. „Słówka”, zbiór satyrycznych wierszy; 1917 r. „Z mojego dzienniczka”, 1919 r. „Studja i szkice z literatury francuskiej”, 1922 r. „Nowe studja”, 1922 r. Antologia literatury francuskiej”, 1924 r. „Moljer” — monografia, 1925 r. „Pani Hanska”, 1927 r. „W Sorbonie i gdzieindziej”, 1927 r. „Plotki Plotki”, 1926-28 r. — 3 serie „Mózg i płeć”, 1929 r. „Dziwiewicę konsystorskie”, 1930 r. „Zmysły, zmysły”. Przeszło 100 przekładów z literatury francuskiej (Lesage, Mon-

tesquieu, Molière, Balzac, Stendhal i w. inn.).

Dąbrowska Marja. Powieściopisarka i nowelistka. Autorka książek dla młodzieży. W roku 1922 ukazuje się jej pierwsza książka „Gałąź Czereśni”. W r. 1924 opowiadania wspomnieniowe p. t. „Uśmiech dzieciństwa”, w r. 1926 nowele „Ludzie stamtąd”, w tymże roku powieść dla młodzieży p. t. „Marcin Kozera”, w r. 1929 listy z podróży p. t. „U północnych sąsiadów”. W latach 1929 ukazują się w czasopismach fragmenty jej powieści p. t. „Kłopoty pani Barbary”, która wkrótce ukaże się w wydaniu książkowym.

Goetel Ferdynand. Powieściopisarz, nowelista, autor dramatyczny. Urodził się w r. 1890. W r. 1921 ukazuje się „Przez płonący Wschód”, w r. 1923 powieść „Kar-Chat”, w r. 1924 ukazuje się zbiór nowel p. t. „Kos na Pamirze”, w 1925 zbiór nowel p. t. „Ludzkosć”, w r. 1926 wychodzi powieść p. t. „Z dnia na dzień”, w r. 1927 „Humoreski”, w r. 1927 „Egipt”, listy z podróży, w r. 1928 „Wyspa na chmurnej północy”, w r. 1929 ukazuje się rozprawa p. t. „O prawa społeczne literatury”, w r. 1929 ukazuje się na scenie warszawskiej jego historyczny dramat „Samuel Zborowski”, w 1930 powieść p. t. „Serce Łodów”.

Grubiński Waław. Autor dramaty, czny, nowelista, publicysta i krytyk literacko - teatralny. Urodził się w roku 1883 w Warszawie. Debüt lite-

racki w tygodniku redagowanym przez St. Stępowskiego, Ludwika Krzywickiego oraz Stanisława Posnera p. t. „Ogniwo”, w tem to piśmie umieszcza Grubiński w r. 1904 swój dramat p. t. „Noc”. Pierwszą nowelę p. t. „Przeszłość” drukuje w tymże czasie „Krytyka” krakowska Wilhelma Feldmanna. W r. 1905 „Ogniwo” drukuje nowelę „Baal”.

Działalność dramatopisarska Grubińskiego rozwija się tymczasem dalej. Jego „Noc” w przekładzie rosyjskim grają liczne sceny miast Rosji. Jednocześnie w r. 1906 ukazują się z przedmową Przybyszewskiego dwa pierwsze tomy dzieł, które zawierają dwa utwory sceniczne „Na rubieży” oraz nowelę „Pocałunek”. W tymże roku ukazuje się jako 6-ty tom wydawnictwa „Książnica” jego nowela „Uczta Baltazara” (skonfiskowana przez cenzurę rosyjską). W r. 1907 pisze Grubiński „Pijanych” — 4-aktowy dramat. W 1908 ukazuje się tom nowel p. t. „Bunt”. W 1909 obejmuje dział krytyki teatralnej w „Kurjerze Porannym”. W r. 1910 wydaje tom nowel p. t. „Moc kamienna”. W r. 1911 na łamach „Świata” występuje Grubiński z projektem stworzenia Akademii Polskiej na podobieństwo Akademii Francuskiej. W r. 1914 ukazuje się broszura „O klątwie Wyspiańskiego”. W tymże roku 1914 wychodzą dwie książki Grubińskiego: dramat „Kochankowie” oraz „Djogenes z Synopy, czyli pochwała próżniactwa”. W r. 1919 pisze dramat „Piękna Helena, czyli o zmienności powodów toczącej się wojny”, oraz wydaje tom nowel „Baj - baju - baj”. W r. 1920 wystawia sztukę jednoaktową p. t. „Le nin”. W r. 1923 wystawia komedię „Lampa Aladyna”. W r. 1924 ukazuje się jego tom nowel „Lwy i Święty Grojśnaw”. W r. 1925 wystawia komedię p. t. „Niewinna grzesznica”. W r. 1926 ukazuje się tom studjów literackich p. t. „W moim konfesjonale”. W tymże roku 1926 wystawia trzyaktową tragedję p. t. „Księżniczka żydowska”. W r. 1927 ukazuje się tom nowel p. t. „Człowiek z klarnetem”.

Ilakowicz Kazimiera. Poetka. Urodzona w roku 1892 w Wilnie. Pierwszy tomik jej poezyj ukazał się w ro-

ku 1912 p. t. „Ikarowe loty”. W r. 1914 „Wici”. W 1917 i 1919 „Trzy struny”. W 1917 „Kołady polskiej biedy”. W 1918 „Bajeczna historia o królewiczu La-fi-Czareniu”. W 1922 „Śmierć Feniksa”. W 1923 ukazują się „Rymy dziecięce”. W 1925 „Połów”. W 1926 „Obrazy imion wróżebne”. W 1927 „Obrazy o polskim męczeństwie — Złoty wianek”. W 1927 „Płaczący ptak”. W 1928 „Zwierciadło nocy”. W 1928 „Z głębi serca”. W 1929 „Czarodziejskie zwierciadelfka”. W 1929 „Popiół i perły”.

Iwaszkiewicz Jarosław. Poeta, powieściopisarz. Urodził się w roku 1894. W r. 1918 przystępuje do grupy „Pikadora”, następnie do „Skamandra”. W 1919 ukazują się jego „Oktostrychy”. W roku 1920 powieść „Zenobia Palmura”. W r. 1921 proza poetycka „Legendy, Demeter”. W roku 1922 poezje „Djonizje”. W r. 1923 „Ucieczka do Bagdadu”. W r. 1923 powieść „Hilary, syn buchaltera”. W r. 1925 „Kasydy”. W r. 1925 „Księżyc wschodzi”, powieść. W r. 1925 „Wieczór u Abdona”. W r. 1926 „Pejzaże sentymentalne”. W r. 1927 „Siedem bogatych miast nieśmiertelnego Kościeja”; „Jeździec bez głowy”. W r. 1928 tragedia wierszem p. t. „Kociankowie z Werony”. W r. 1929 „Księga dnia i nocy”. W r. 1930 ukazuje się powieść p. t. „Zmowa mężczyzn”.

Kaden - Bandrowski Juliusz. Powieściopisarz, nowelista. Urodził się w r. 1885 w Krakowie. W r. 1911 ukazuje się pierwsza jego powieść p. t. „Niezgula” i w tymże roku ogłasza drukiem „Zawody”. W r. 1913 wychodzi powieść p. t. „Proch”. W roku 1914 „Żbytki”. W r. 1915 wychodzą „Pilsudczycy”; „Bitwa pod Konarami” i „Iskry”. W r. 1916 ukazują się nowele „Spotkanie” i „Mogily”. W r. 1919 wychodzi powieść p. t. „Łuk” oraz w tymże roku „Wyprawa Wileńska”. W r. 1920 ukazują się następujące utwory: „Wianki”, „Wiosna”, „Rubikon”. W r. 1923 wychodzi powieść „General Barcz”. W r. 1924 „Wakacje moich dzieci”. W tym samym roku opowiadania: „Miasto mojej matki”; „Przymierze serc”. W r. 1926 dalszy ciąg „Miasta mojej matki” p. t. „W cieniu zapomnianej ol-

szyny". W r. 1927 listy z podróży p. t. „Europa zbiera siano". W r. 1928 „Nad brzegiem wielkiej rzeki" oraz w tymże roku „Rzymianie Wschodu" i „Na progu". Następnie ukazuje się cykl powieściowy p. t. „Czarne skrzydła". I „Leonora" w r. 1928, oraz II „Tadeusz" w 1929 r. W roku 1930 ukazuje się rozprawa literacka p. t. „Stefan Żeromski".

Korczak Janusz (Henryk Goldszmidt). Powieściopisarz, nowelista, autor powieści dla młodzieży, oraz licznych prac pedagogicznych. Urodził się w r. 1878 w Warszawie. W r. 1899 ukazuje się jego „Dzieci ulicy". W r. 1904 zbiór satyrycznych opowiadań „Koszalki Opalki". W r. 1906 nowele „Dziecko salonu". W r. 1914 „Bobo". 1918-20 Trzy serie prac pedagogicznych „Jak kochać dziecko". Powieści dla dzieci i młodzieży „Józki, Jaski, Franki", „Moški, Joski, Srulę". „Sławka", „Król Maciuś pierwszy" (r. 1923), „Bankructwo małego Deka" (r. 1924), „Sam na sam z Bogiem", modlitwy współczesne (r. 1925). W r. 1931 „Senat Szaleńców".

Kossak - Szczucka Zofia. Powieściopisarka i autorka kronik. W r. 1922 pisze „Pożogę". W r. 1924 ukazuje się szkic p. t. „Beatum scelus". W tymże roku wychodzi powieść p. t. „Kłopoty Kacperka". W r. 1925 ukazuje się powieść „Z miłości". W r. 1927 „Wielcy i mali". W r. 1928 powieść historyczna „Złota wolność". W r. 1929 „Szaleńcy Boży".

Lechoń Jan (Leszek Serafinowicz). Poeta, satyryk. Urodził się w Warszawie w roku 1899. W r. 1917 jest współpracownikiem akademickiego pisma literackiego „Pro arte et studio", które potem przeradza się w „Pro arte". W r. 1918 bierze udział w szopce literacko-artystycznej „Pikador", potem jest jednym z założycieli miesięcznika literackiego „Skamander". W r. 1920 wydaje pierwszy tom poezji „Karmazynowy poemat". W 1921 r. wychodzi satyryczny tomik p. t. „Rzeczpospolita babinia". W 1923 r. drugi tom poezji p. t. „Srebrne i czarne". Lechoń tłumaczy też na scenę w r. 1924 dramat Andrejewa „Ten, którego biją po twarzy".

Lemański Jan. Bajkopisarz, satyryk. Urodził się w r. 1866. W r. 1902 wydaje pierwszy tom swych „Bajek". W 1904 r. wychodzi „Proza ironiczna". W 1906 „Oliara królewny", oraz „Nowenna". W 1909 r. „Prawo własności". W 1911 r. „Kamień filozoficzny" oraz „Dzień i noc", „Czyn" i „Jasełka". W 1918 ukazują się „Bajki o zwierzętach". W 1920 r. „W kraju słońca" i „Złota rybka", oraz „Lis na dworze królewskim". W 1921 r. „Księga rodzaju" i „Prawo mężczyzny". W r. 1922 „Toast". W 1923 „Zbiór bajek powojennych". Lemański jest też autorem antologii polskiej, która obejmuje Satyrę polską i ukazała się w r. 1914.

Leśmian Bolesław (Lesman). Poeta, autor baśni fantastycznych. Urodził się w roku 1878. W roku 1912 ukazuje się tom jego poezji p. t. „Sad rozstajny". W roku 1920 poezje p. t. „Łąka". Następnie ukazują się przeróbki artystyczne dla dzieci baśni „Z tysiąca i jednej nocy" p. t. „Klechdy Szamowo" i „Przygody Sindbada Żeglarsza".

Makuszyński Kornel. Powieściopisarz, nowelista, humorysta i poeta, oraz teljetonista. Urodził się we Lwowie w r. 1884. Pierwszą jego książką była powieść „Połód gwiazd", która ukazała się w r. 1908. W r. 1909 ukazują się nowele „Rzeczy wesole". W 1910 „W kalejdoskopie", „Romantyczne historie". W r. 1911 sztuka teatralna „Dusze z papieru" i w tymże roku humoreski „Dziwne powieści". W r. 1912 „Zabawa w szczęście". W r. 1914 opowiadania „Awantury arabskie". W r. 1917 powieść „Słońce w herbie". W r. 1920 humoreski „Perły i wieprze", „Narodziny szczęścia". W r. 1924 poemat „Pieśń o oiczyźnie" i w tymże roku opowiadania „Straszliwe przynęty" i „Radosne i smutne" oraz „Żywej pani". W 1925 „Pięte przez dziesiąte" i „Fatalna szpilka", a także „Romantyczne i dziwne powieści", powieść „Bzgrzeszne lata" (dla młodzieży). W r. 1927 „Ponure i grzaski" opowiadania. W r. 1928 „Śmieszni ludzie" opowiadania. W r. 1929 „Listy zebrane".

Nałkowska Zofia. Powieściopisarka, nowelistka, autorka dramatyczna. Urodzona w roku 1885 w Warszawie.

W r. 1906 ukazuje się jej pierwsza powieść „Kobiety”. W r. 1907 „Książę”, powieść. W 1909 nowele „Koteczka, czyli białe tulipany”. W tymże roku „Rówieśnice”, powieść. W roku 1911 powieść „Narcyza”. W r. 1914 nowele „Lustra”, w tymże roku powieść „Węże i róże”. W r. 1915 opowiadania „Moje zwierzęta”. W r. 1917 nowele „Tajemnice krwi”. W r. 1920 powieść „Hrabia Emil”. W r. 1922 szkice p. t. „Charaktery” i w tymże roku „Noc podniebna”. W r. 1925 powieść „Dom nad łąkami” i „Małżeństwo”. W r. 1926 „Lodowe pola”. W r. 1927 powieść „Romans Teresy Hennert”. W r. 1928 opowiadania o zwierzętach wespół z Marją Wielopolską: „Księga o przyjacielach”. W r. 1927 powieść „Choucas”. W r. 1928 powieść „Niedobra miłość”. W r. 1930 wystawiony na scenie dramat „Dom kobiet”. W r. 1931 dramat „Dzień jego powrotu”.

Nowaczyński Adolf. Publicysta, autor dramatyczny, krytyk. Urodził się w roku 1876. W roku 1901 ukazują się jego „Studja i szkice”, będące zbiorem krytyk literackich. W roku 1902 satyryczny pamflet „Małpie zwierciadło”. W roku 1903 „Facieje sowizdrzalskie” i „Nowy Momus”. W 1904 r. „Skotopaski”. W tymże roku 1904 ukazuje się pierwsze zbiorowe wydanie jego jednoaktówek p. t. „Siedem dramatów” oraz „Smocze gniazdo, czyli wybawienie diabła z szlacheckiej opresji”. W 1905 roku ukazuje się dramat p. t. „Mikołaj Rej z Nagłowic”, oraz „Jęgomość pan Rey w Babinie”. W tym też roku ukazuje się nowy tom krytyk p. t. „Wczasy literackie”. W roku 1906 pisze „Szarościca, czy Niedole Zoila” oraz „Oscara Wilde’a”. W 1907 ukazuje się dramat „Bóg Wojny”. W 1908 „Car Dymitr Joannowicz”. W 1909 „Co czasy niosą”. W 1910 „Wielki Fryderyk”, dramat. W 1911 „Cyganeria warszawska”, komedia. W 1913 „Nowe Ateny”, komedia. W 1917 „Pułaski w Ameryce”. W 1918 „Szkice literackie”. W 1921 roku ukazuje się „Pogrom”. W 1922 „Góry z piasku” oraz „Facieje z Lodomerji” i „Bajki o księżniczках i o karłach”. W r. 1926 pisze „Komendanta Paryża”. W

1927 ukazuje się „System dra Caro”, powieść. W 1928 „Wilhelm imperator”. W tymże roku 1928 wystawia sztukę „Wojna wojnie” oraz pisze „Warchola i Mirolubę”. W roku 1929 ukazuje się na scenie „Wiosna narodów”. W 1930 wychodzą satyryczne „Pamflety”.

Ossendowski Ferdynand Antoni. Powieściopisarz, autor dramatyczny. Urodził się w r. 1876. „Przez kraj ludzi, zwierząt i bogów”, opis podróży. „W ludzkiej i leśnej kniei”, opis podróży. „Cień ponurego wschodu”. „Najwyższy lot”. „Od szczytu do otchłani”. „Za chińskim murem”. „Cud bogini Kwa - Non”. „Nieznany szlakiem”. „Orlica”. „Na szerokim świecie”. „Zbuntowane i zwyciężone”. „Czarny czarownik”. „Płomienna północ”. „Pod smaganiem Samumu”. „Listy z podróży do Afryki”. „Wśród czarnych”. „Huragan”. „Przygody matki” (dla dzieci).

Rodziejewiczówna Marja. Powieściopisarka. Urodziła się w r. 1863 na Żmudzi. W r. 1886 ukazuje się powieść „Straszny dziadunio”, w r. 1887 „Dewajtis”. W r. 1889 „Kwiat lotosu”. W r. 1890 „Ona”, „Szary proch” i „Błękitni”. W r. 1892 „Obrazki”. W r. 1893 „Anima villis”, w r. 1894 „Jaskółczym szlakiem” i „Na fali”. W r. 1895 „Jerychonka”. „Klejnot” (1897). „Wrzos” (1901). „Magnet” (1901). „Nieoswojone ptaki” (1904). „Byli i będą” (1908). „Pożary i zgłiszcz” (1907). „Z głuszy” i „Barcikowscy” (1918). „Lato leśnych ludzi” (1920).

Rostworowski Karol Hubert. Autor dramatyczny. Urodził się w 1877 r. W r. 1901 wydaje tomik wierszy p. t. „Tandeta”. W latach 1907—1909 pozostaje: „Pro memoria”, „Maya”, „Ante lucis ortu”, „Saeculum salutem”. W r. 1910 sztuka „Pod górę”. W r. 1911 „Echo”. W r. 1912 studjum dramatyczne „Żeglarze”. W r. 1913 dramat „Judas z Karjotu”. W r. 1917 wystawia na scenie dramat „Kajusz Cezar Caligula”. W r. 1918 komedia „Bratnie dusze”. W r. 1920 dramat „Miłosierdzie”. W r. 1922 „Straszne dzieci”. W 1923 dramat „Zmartwychwstanie”. W r. 1925 „Antychryst”. W r. 1929 dramat „Niespodzianka”. W r. 1930 dramat „Przeprowadzka”.

Sieroszewski Wacław. Powieściopisarz, nowelista. Urodził się w r. 1858. Pierwszą powieść pisze pod pseudonimem Sirki. Jest to napisana w r. 1894 „Na kresach lasów”. W r. 1897 ukazuje się „W matni”. W r. 1899 „Risztau”. W r. 1900 „Dwanaście lat w kraju Jakutów” oraz „Brzask” i „Latorośle”. W r. 1903 ukazują się opowiadania „Powieści chińskie”. W r. 1904 powieść „Powrót”. W r. 1905 utwór opisowy „Korea”. W tymże roku pod pseudonimem Bagrynowskiego wychodzi powieść „Ucieczka” oraz powieść „OL-Soni-Kisań”. W r. 1908 „Zamorski djabeł”. W r. 1909 „Ze świata” i „Małżeństwo”. W r. 1910 „Z fali na falę”. W r. 1911 „Bajki” (dla dzieci). W r. 1912 „Bajka o żelaznym wilku” (dla dzieci). W r. 1913 powieść „Zacisze”. W r. 1914 „Nowele”. W r. 1915 „Józef Piłsudski”. W r. 1916 „Baniowski” powieść. W r. 1917 „Ocean”. W r. 1920 „Łańcuchy”. W r. 1921 „Topiel” oraz dramat „Bolszewicy” wystawiony na scenie. W r. 1922 „Dala-lama”.

Słonimski Antoni. Poeta, autor dramatyczny, publicysta i krytyk literacko-teatralny. Urodził się w r. 1895 w Warszawie. Zadebiutował tomikiem poezji, wydanym w r. 1918 p. t. „Sonety”. W r. 1918 wydaje poemat „Harmonja”, w rok potem, w r. 1919, poemat p. t. „Czarna wiosna”. W r. 1920 ukazuje się tom poezji p. t. „Parada”. W r. 1921 poezje p. t. „Godzina poezji”. W r. 1922 wiersze p. t. „Droga na Wschód”. W tymże roku 1922 wychodzi pierwsza powieść Słonimskiego „Teatr w więzieniu”. W r. 1923 ukazuje się druga powieść „Torpeda czasu”. W r. 1926 na scenie ukazuje się poemat dramatyczny p. t. „Wieża Babel”. W r. 1928 ukazuje się tom p. t. „Wiersze zebrane”. W roku 1929 wystawia komedię „Murzyn Warszawski”. W r. 1930 ukazuje się na scenie komedia „Lekarz bezdomny”. W tymże roku 1930 ukazuje się zbiór opowiadań p. t. „O dzieciach, warjantach i grafomanach” oraz „Metne łby”. W r. 1931 ukazuje się zbiór feljetonów p. t. „Moje walki nad Bzdurą”.

Staff Leopold. Poeta liryczny, autor poetyckich dramatów. Urodził się w

r. 1878. Pierwszy tom jego wierszy ukazał się w r. 1901 p. t. „Sny o potęg-dze”. W r. 1902 wyszedł z druku „Mistrz Twardowski, pięć śpiewów o czynie”. W r. 1903 „Dzień duszy”. W r. 1904 dramat p. t. „Skarb”. W roku 1905 „Ptakom niebieskim”. W r. 1906 „Godiwa” dramat poetycki. W r. 1908 „Gałąź kwitnąca”. W r. 1909 „Igrzysko” dramat poetycki. W r. 1910 „Uśmiechy godzin”. W r. 1911 „W cieniu miecza”. W r. 1912 dramaty „To samo” i „Wawrzyn”. W r. 1914 „Łabędź i Lira”. W r. 1916 „Siew doli”. W r. 1918 „Tęcza łez i krwi”. W r. 1919: „Wino miłości”, „Oczy otchłani”, „Pieśń o skowronku”, „Sady”, „Ścieżki polne”. W r. 1920 ukazuje się dramat poetycki p. t. „Poludnica”. W 1921 „Szumiąca muszla”, II tom „Wyboru poezji”. W 1922 „Żywiąc się w locie”. W 1924 „Chrystus i nędza”. W 1927 „Ucho igielne”. W r. 1927 zostaje nagrodzony Nagrodą Państwową.

Strug Andrzej (Gałęcki Tadeusz). Powieściopisarz, nowelista. Urodził się w roku 1873. W roku 1908 ukazują się jego pierwsze nowele p. t. „Ludzie podziemni”. W r. 1909 wychodzi powieść „Jutro” i w tymże roku „Ze wspomnień starego sympatyka” oraz „W twardej służbie”. W r. 1910 ukazuje się powieść „Dzieje jednego pocisku”. W r. 1911 nowele „Ojcowie nasi”. W r. 1913 powieść „Portret”. W r. 1917 powieść „Chimera”. W r. 1920 powieść „Odnaka za wierną służbę”. W r. 1921 powieść p. t. „Pieniądz”. W r. 1922 „Mogila nieznanego żołnierza”. W r. 1924 „Kronika świeciechowska”. W r. 1925 powieść „Pokolenie Marka Świdry”. W tymże roku „Z powrotem”. W 1928 r. powieść „Fortuna Kasjera Śpiewankiewicza”. W 1929 r. powieść „Klucz otchłani”.

Szaniawski Jerzy. Autor dramatyczny i nowelista. Urodził się w r. 1887. W r. 1917 wystawia „Murzyna”, w r. 1920 „Papierowego kochanka”, w r. 1921 „Ewę”, w r. 1923 „Lekko-ducha” i „Żeglarza”, w r. 1928 „Adwokata i różę”. W tym samym roku wychodzą jego nowele „Miłość i rzeczy poważne” i „Łgarze pod Złotą

Kotwicą". W r. 1930 otrzymuje państwową nagrodę literacką.

Świętochowski Aleksander. Urodził się w roku 1849. Autor dramatyczny, nowelista, powieściopisarz, publicysta. Zaczyna swą działalność od wydawania „Przeglądu Tygodniowego”, „Nowin” i „Prawdy”. W roku 1870 wydaje studjum „Wolter”. W r. 1877 „O powstawaniu praw moralnych”. Pod pseudonimem Okońskiego wydaje i wystawia dramaty: w r. 1875 „Niewinni”, w r. 1876 „Ojciec Makary”, „Antea”, „Za maską”, „Helvia”; w r. 1877 „Poddanka”, w 1878 „Piękna” i „Blazen”; w 1885 „Aspazja”; w 1888 „Aureli Wiszar”; w 1889 „Regina”; w 1900 „Duchy”. W r. 1879 nowele „Życie”. W r. 1910 studja „Utopie”, w 1912 „Żródła moralności”, w r. 1914 ukazuje się powieść „Drygałowie”.

Tetmajer - Przerwa Kazimierz. Poeta, powieściopisarz, nowelista. Urodził się w r. 1865. W r. 1886 ukazuje się pierwsza jego książka: poemat prozą p. t. „Illa”. W rok potem, w r. 1887 ukazuje się poemat „Allegorja”. W latach 1891—1912 ukazuje się siedem seryj poezji. W r. 1895 „Poezje współczesne”. W r. 1898 „Anioł śmierci”, powieść. W r. 1896 „Książd Piotr”, nowela. W r. 1899 „Melancholia”. W r. 1900 „Panna Mary”, powieść. W r. 1902 „Wrażenia”. Od r. 1903—1910 pięć seryj opowiadań „Na skalnem Podhalu”. W r. 1906 „Bajeczny świat Tatr”. W r. 1905 „Zatrącenie”, powieść. W r. 1908 powieści „Romans panny Opolskiej” i „Z wielkiego domu”. W r. 1909 „Król Andrzej”. W r. 1911 „Gra fal”. W r. 1910 „Szkiecy”. Od roku 1913 do 1916 ukazuje się seria powieści „Koniec epopeji napoleońskiej”. W r. 1916 „Notatki literackie”. Nadto Tetmajer napisał utwory sceniczne: „Mał poeta” (1892), „Sfinks” (1893), „Zawisza Czarny” (1901), „Rewolucja” (1906), „Judasza” (1917).

Tuwił Julian. Poeta, autor utworów satyryczno - humorystycznych. Urodził się w r. 1894 w Łodzi. W r. 1917 ukazuje się w akademickim piśmie literackim „Pro arte et studio” jego wiersz p. t. „Wiosna”. Już w rok potem w r. 1918 wychodzi pierwszy tom poezji p. t. „Czyhanie na Boga”.

Tuwił związany jest z grupą poetów kabaretu artystycznego „Pikador”. Zakładają pismo „Skamander”, gdzie ukazują się dalsze utwory Tuwiła. W 1919 wychodzi drugi tom poezji p. t. „Sokrates tańczący”. W 1921 r. poezje „Siódma jesień”. W 1924 r. wychodzi rozprawa p. t. „Czary i czarty polskie”. W tymże roku 1924 ukazuje się „IV tom poezji”. Jednocześnie wychodzą przekłady liryków rosyjskich (Balmonta, Brjusowa), przekład „Obłoku w spodniach” Majakowskiego, „Słowa o wyprawie Igora” oraz wierszy Puszkina. Poza tem ukazuje się przekład „Djabła zakochanego” Casota oraz tłumaczenie Gogola i Dostojewskiego. W r. 1926 ukazuje się tom poezji p. t. „Słowa w krwi”. W roku 1928 „Rzecz Czarnoleska”. W r. 1923 Tuwił otrzymuje nagrodę miasta Łodzi.

Weyssenhof Józef. Powieściopisarz, nowelista. Urodził się w roku 1860 w Dąbrowie. Rozpoczyna od nowel. W roku 1894 ukazują się następujące nowele: „Zaręczyny Jana Belzkiego”, „Za błękitami”. W 1898 roku powieść „Żywot i myśli Zygmunta Podfilipskiego”. W 1902 roku powieść p. t. „Sprawa Dolegi”. W 1904 roku ukazuje się powieść p. t. „Syn Marnotrawny”. W 1905 roku powieść p. t. „Dni Polityczne” tom I — p. t. „Narodziny Działacza”, tom II — „W Ogniu”. W 1906 roku „Litwa”. W 1910 roku ukazuje się powieść p. t. „Unja”. W 1911 „Hetmani”, „Soból i Panna”. „Erotyki”. W 1913 roku powieść p. t. „Gromada”, „Znaj Pana”. W 1914 r. „Puszcza”. W 1921 „Cudno i Ziemia Cudnenska”. W 1921 roku ukazują się „Nowele”. W 1924 roku „Noc i Świt”. W 1926 „Polskie Kalendarzyki polityczne”. W 1926 „Mój Pamiętnik Literacki”. W roku 1928 rozprawa p. t. „O sztuce pisarskiej Pawła Casin”. W 1929 roku ukazuje się powieść p. t. „Jan bez ziemi”.

Wierzyński Kazimierz. Poeta. Urodził się w Drohobyczu w r. 1894. W 1918 przystępuje do grupy Pikadora, potem Skamandra. W 1919 ukazuje się jego pierwszy tom poezji p. t. „Wiosna i wino”. W r. 1920 wychodzi drugi tom wierszy p. t. „Wróble na dachu”. W r. 1923 ukazuje się „Wielka

Niedźwiedzica" tom poezji. W r. 1925 tom wierszy p. t. „Pamiętnik miłości". W r. 1927 „Laur Olimpijski", za który w r. 1928 otrzymuje poeta nagrodę na konkursie artystycznym IX Igrzysk Olimpijskich w Amsterdamie. W r. 1929 ukazują się „Pieśni fanatyka" oraz „Rozmowa z puszcza".

Winawer Bruno. Autor dramatyczny, autor popularno - naukowych feljetonów, powieściopisarz. Urodził się w r. 1883 w Warszawie. Zaczyna od kariery naukowej w dziedzinie fizyki. Po ukończeniu uniwersytetu w Heidelbergu w r. 1909, zostaje asystentem na uniwersytetach Holandii, Niemiec, wreszcie w Warszawie. Literackim debiutem jego jest dramat „Niziny" wystawiony w 1909 r. w Warszawie. W r. 1912 wystawia komedię „Losy Europy". W r. 1916 komedia „Roztwór Pytla". W tymże roku wystawia napisaną do spółki z Kazimierzem Wroczyńskim komedię p. t. „Miss Mary". W r. 1918 grają jego komedię „Rokowania pokojowe". W r. 1919 „Rycerz z Łabędziem". W r. 1921 „Księga Hioba" (tłumaczona potem na angielski przez J. Conrada). W r. 1922 komedia „R. H. Inżynier". W r. 1923 ukazują się na scenie „Promienie F. F.". W r. 1927 komedia „Frydlond junior". W roku 1930 „Zły Szeląg". W dziedzinie powieści debiutuje Winawer w r. 1907 powieścią „Notatnik Szymona de Geldern". W r. 1920 ukazuje się jego „Ślepa latarka". W r. 1926 „Doktór Przybram". W r. 1927 „Dług honorowy". Nadto w latach od 1926 roku do 1931 wydaje w pewnych odstępach czasu tomiki z cyklu „Bocznej Anteny" o treści popularyzującej wiedzę przyrodniczą.

Witkiewicz Stanisław Ignacy. Autor dramatyczny, powieściopisarz. Urodził się w r. 1885. W r. 1921 wystawia swój dramat „Tumor Mózgowic". W r. 1922 wystawia dramat „Kurka wodna". W tymże roku wychodzą „Szkice estetyczne" oraz „Pragmatyci". W r. 1923 „Matwa", komedia „Warjat i zakonnica". W r. 1925 „Jan Maciej Karol Wściklica". W r. 1927 powieść „Pożegnanie jesieni". W r. 1930 cykl powieściowy „Nienasyconie": I „Przebudzenie", II „Obłąd".

Wittlin Józef. Poeta, tłumacz. Urodzony w roku 1896 w Dmytrowie. W 1920 r. ukazały się „Hymny". W 1924 tłumaczenie „Odysei". W 1925 roku „Wojna i pokój, a dusza poety". W „Skamandrze" ukazał się w druku pierwszy rozdział powieści „O piechurze ciemliwym".

Wroczyński Kazimierz. Poeta, autor dramatyczny, nowelista. Urodził się w r. 1883. W r. 1904 wydaje tom poezji p. t. „Circenses". W r. 1908 poezje „Z zapamiętań". W r. 1912 utwór dramatyczny „Dialog o miłości". W r. 1913 nowele „Bengalskie ognie". W r. 1914 nowele „U szczytu". Pisz do spółki z Miroslawem Poznańskim komedię p. t. „Mezaliżanz" oraz do spółki z Brunonem Winawerem „Miss Mary". W r. 1917 wystawia komedię „Małż z ekspresu". W r. 1921 dramat „Dzieje salonu". W r. 1922 sztuka „Ona". W r. 1923 „Wycieczki Don Juana". W r. 1926 „W miłośnym labiryncie". W r. 1927 „Aby żyć".

Zegadłowicz Emil. Poeta, autor dramatyczny, powieściopisarz. Urodził się w r. 1888. Rozpoczyna od poezji „Droga życia" w r. 1908. W r. 1910 „Nad rzeką". W r. 1911 „Imagines". W r. 1918 „Odejsie Ralfa Moora", powieść. W r. 1919 „Ballady", poezje. 1921 „Ballady wtóre". 1923 „Kolegiółki beskidzkie" i „Zielone święta". 1924 „Powsinogi beskidzkie". „Kantyczka rosista", „Przyjdź Królestwo Twoje" oraz „Ballada o Wotrze". 1925 „Gody pasterskie", „Godzinki". 1927 „Godzina przed jutrznią", „Dom jałowcowy". 1928 „Flora", „Critas" i „Sofia" oraz „Widma wskazówek". 1929 „Głośniki płonące". W tymże roku ukazują się drukiem jego dramaty „Noc świętego Jana Ewangelisty", „Nawiedzeni", „Lampka oliwna" (wystawiona na scenie w r. 1924), „Lyzki i księżyc", „Głaz draniczny", „Alcesta", „Batsaba" (1926), „Gdy się Chrystus rodzi" (1927), „Aktor wieczny" (1929). W latach 1927 do 1929 ukazuje się cykl jego powieści autobiograficznej „Żywot Mikołaja Srebrempisanego", składający się z części: I „Godzina przed jutrznią"; II „Z pod młyńskich kamieni"; III „Cień nad falami".

Malarstwo i rzeźba

Axentowicz Teodor. Malarz. Ur. 13 maja 1859 r. w Brasso w Siedmiogrodzie. Studjował w Monachjum pod kierunkiem Al. Wagnera, następnie w Paryżu pod kierunkiem Carolusa Durana. W r. 1895 został powołany na profesora Akademii krakowskiej. Członek „Sztuki”. Zaczął od obrazów historycznych („Posłowie polscy przed Henrykiem Walezym”, „Würzburg w r. 1814”), później zasłynął jako malarz huculskiej („Jordan”) i jako piewca urody i elegancji kobiecej, jako twórca pełnych subtelności, zmysłowego czaru, rysowanych przeważnie pastelem studjów portretowych dziewcząt i młodych kobiet.

Borowski Wacław. Malarz, grafik i ilustrator. Ur. w r. 1885 w Łodzi, kształcił się w Krakowie pod kierunkiem Mehoffera, później przebywał czas dłuższy we Florencji i w Paryżu. Mieszka w Warszawie. Członek „Rytmu”. Twórca wytwornych kompozycji figuralnych, sielank, pochodów i łowów, czarujących symfoniami nierzeczywistych pastelowo - gobelinowych tonów, wdziękiem i elegancją układu. Malowidła ściennie w dawnej księgarni „Biblioteka Polska” i w kawiarni Ziemiańskiej w Warszawie; litografie („Teka graficzna” 1925); ilustracje do „Anhellego”, do „Żywych kamieni” Berenta, do „Historji o panu Bazylim” E. Ligockiego.

Boznańska Olga. Malarka. Ur. 15 kwietnia 1865 r. w Krakowie. Studja w Krakowie, w Monachjum u C. Kriechendorfa i w Paryżu. Mieszka stale w Paryżu. Członek „Sztuki”. Autorka wielu portretów, kobiecych i męskich (m. in. Sienkiewicza, Verhaerena, Remv de Gourmonta, Rubinsteina), utrzymanych przeważnie w dyskretnych szarawych lub brunatnych tonach, niezmiernie subtelnych pod względem psychologicznym i kolorystycznym.

Dunikowski Xawery. Rzeźbiarz. Ur. 24 listopada 1875 r. w Krakowie. Studjował w Krakowie u Alfr. Dauna i K. Laszczki. W r. 1905 został powołany na profesora warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, po kilku latach wszakże opuścił to stanowisko i prze-

niósł się do Krakowa. Po wojnie został profesorem Akademii krakowskiej. Członek „Sztuki”. W twórczości Dunikowskiego można rozróżnić kilka okresów. W pierwszym, impresjonistycznie - secesyjnym, powstają liczne portrety, utwory symboliczne („Technie”, „Byt”, „Mężczyzna i kobieta”, „Fatum”), potężny cykl „Kobiet brzemiennych” (1906—1908). W drugim Dunikowski ulega czarowi gotyku („Madonna”, portal kościoła Jezuitów w Krakowie). Okres trzeci cechują krzyżujące się ze sobą wpływy archaizmu greckiego, Egiptu, Asyrii, ekspresjonizmu i kubizmu (wspaniałe głowy stylizowane, projekt fontanny „Kobiety kartagińskie”, pomnik Wdzięczności Ameryce, projekt grobowca Bolesława Śmiałego). Ostatnimi dziełami Dunikowskiego są drewniane głowy portretowe do stropu sali poselskiej na Wawelu oraz portal Seminarjum Śląskiego w Krakowie.

Jaroński Władysław. Malarz. Ur. 6 czerwca 1879 r. w Podhajczykach (pow. zborowski). Studja na wydziale architektury politechniki lwowskiej, w Akademii krakowskiej pod kierunkiem Wyczółkowskiego i Mehoffera i w Paryżu pod kierunkiem J. P. Laurens’a. Od r. 1911 członek „Sztuki”, od r. 1921 profesor Akademii krakowskiej. Redaktor „Sztuk Pięknych”. Obrazy z życia huculskiego, łączące krwisty realizm z pociągami do lekkiej stylizacji dekoracyjnej („Na Matkę Boską Gromniczną”, „Jordan”, „Pogrzeb huculski”, „Huculki w słońcu”, „Powrót z Golgoty”).

Jastrzębowski Wojciech. Grafik i artysta dekoracyjny. Ur. w r. 1883. Studja w Akademii krakowskiej. Współtwórca „Warsztatów Krakowskich”. Profesor warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych. W latach 1928—1929 dyrektor Departamentu Sztuki. Pionier nowych dążeń w zdobnictwie polskim, twórca stylu dekoracyjnego opartego na starannym uwzględnieniu tworzywa i techniki, o przewadze form geometrycznych, zwłaszcza trójkątnych. Dekoracja sgrafittowa krużganka pawilonu polskiego na Między-

narodowej Wystawie Współczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w r. 1925. Urządzenie wnętrza sali teatralnej w Domu Związku Zawodowego Kolejarzy w Warszawie. Meble, kilimy, witraże, zabawki, układy drukarskie.

Kędziński Apoloniusz. Malarz i ilustrator. Ur. 7 lipca 1861 r. w Suchedniowie (ziemia kielecka). Kształcił się w Warszawie pod kierunkiem Gersona i Kamińskiego, w Monachium pod kierunkiem Gysisa i w Oronsku pod Radomiem pod kierunkiem Brandta. Członek „Sztuki”. Jeden z pierwszych pionierów impresjonizmu w Polsce, malarz rozkochany w słońcu, w wodzie, w kwiatach, w barwnych strojach chłopskich. Obrazy z życia rybaków polskich i ludu łowickiego; śliczne pejzaże; polichromia „Chrystus” w kościele w m. Sobota w łowickim; ilustracje do „Chłopów” Reymonta.

Kramsztyk Roman. Malarz. Ur. 18 sierpnia 1885 r. w Warszawie. Studja w Monachium i w Paryżu. Członek „Rytmu”. Wyszedł z Cézanne’a. Tęgie portrety, kompozycje figuralne, pejzaże i martwe natury. Wyborne studja portretowe, rysowane ołówkiem i sangwiną.

Kulisiewicz Tadeusz. Grafik. Ur. 1901 r. w Kaliszu. Studja w Poznaniu pod kierunkiem Roguskiego i w Warszawie pod kierunkiem Skoczylasa. Członek „Rytmu”. Przedstawia nieskończenie smutny świat pracy i biedy wiejskiej w drzeworytach, uderzających śmiałym ujęciem kształtu i siłą wyrazu. Teka drzeworytów p. t. „Szlembark” (1930).

Kuna Henryk. Rzeźbiarz. Ur. 16 listopada 1885 r. w Warszawie. Studja w Krakowie i w Paryżu. Przebywał długo w Paryżu. Obecnie mieszka w Warszawie. Członek „Rytmu”. Posąg i głowy Kuny cechuje przedziwna miękkość modelunku, niezrównana rytmika, płynność i melodyjność linii, przedewszystkiem zaś subtelny urok dyskretnego, przytłumionego ekspresji. Posąg mamurowy Kuny p. t. „Rytm” zdobył dziedziniec pawilonu polskiego na Międzynarodowej Wystawie Współczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w r. 1925; replika tego posą-

gu w bronzie stoi w parku Paderewskiego w Warszawie. Inne dzieła: „Chrystus”, „Atalanta”, „Jutrzenka”, „Zmierch”, „Dziewczę z wiankiem”, liczne popiersia i głowy portretowe.

Laszczka Konstanty. Rzeźbiarz. Ur. 4 września 1865 r. w Makowcu Dużym (pow. radzyński). Studjował w Warszawie u J. Kryńskiego i L. Pyrowicza, następnie w Paryżu pod kierunkiem Mercier’a, Falguière’a i Gérôme’a. Od r. 1897 profesor Akademii krakowskiej. Członek „Sztuki”. Popiersia i głowy portretowe z marmuru, bronzu, terrakoty i gipsu.

Łopieński Ignacy. Grafik. Ur. 1 lutego 1865 w Warszawie. Studja w Warszawie, w Monachium, pod kierunkiem Raaba i w Paryżu. Znakomite akwaforty i suchoryty, po części według obrazów Matejki, Grottger’a, Bilińskiego; autoportret; liczne ekslibrisy.

Malowski Tadeusz. Malarz. Studja w Akademii krakowskiej. Mieszka stale w Paryżu. Wyszedł z prynitywizmu w rodzaju Henri Rousseau. Pełne subtelnej poezji obrazy, których tematami są przeważnie dzieci i maski.

Malczewski Rafał. Malarz. Ur. w r. 1892 w Krakowie. Syn Jacka Malczewskiego. Maluje pejzaże i obrazy rodzajowe pełne delikatnego liryzmu, czarujące jakimś naiwnym, jakby dziecięcym ujęciem natury i spraw ludzkich, spokojnymi rytmami linii i radosnymi harmonjami barwami.

Mehoffer Józef. Malarz, grafik i artysta dekoracyjny. Ur. 19 marca 1869 roku w Ropczycach (Małopolska). Studja w Krakowie pod kierunkiem Matejki w Wiedniu i w Paryżu pod kierunkiem Leona Bonnat. Wraz z Wyspiańskim pomagał Matejce przy ozdabianiu polichromją kościoła Mariackiego w Krakowie. Głównym dziełem Mehoffera jest trzynastące olbrzymich witrażów w katedrze św. Mikołaja we Fryburgu szwajcarskim (1895—1927) — jedno z najwybitniejszych dzieł nowoczesnej sztuki witrażowej. Pozatem witraże w katedrze wawelskiej, w kościele w Jutrosinie (Wielkopolska), w kaplicach zamkowych w Baranowie i w Gołuchowie; polichromja kaplicy Szafranców w ka-

tedrze wawelskiej i część polichromji katedry ormiańskiej we Lwowie; malowidła i urządzenie wnętrza sali posiedzeń Izby Handlowo - Przemysłowej w Krakowie; portrety, pejzaże, kompozycje figuralne, malowane olejno, lub akwarelą; akwaforty, litografie, dekoracje teatralne, plakaty, okładki do książek, dyplomy, banknoty, znaczki pocztowe, winjety.

Muter Mela. Malarka. Ur. w r. 1876 w Warszawie. Studja w Warszawie pod kierunkiem Mił. Kotarbińskiego i w Paryżu. Wyszła z puentilizmu, z Cézanne'a i Van Gogha. Maluje portrety, kompozycje figuralne i pejzaże, monumentalne w ujęciu, tragiczne w nastroju, intensywne w kolorze. Portrety Reymonta, Barbuse'a i innych. Pejzaże z Hiszpanji i południowej Francji.

Pankiewicz Józef. Malarz i grafik. Ur. 29 listopada 1866 r. w Lublinie. Studja w Warszawie, w Petersburgu i w Paryżu. Od r. 1906 profesor Akademii krakowskiej, od r. 1925 kierownik oddziału Akademii w Paryżu. Jako malarz wyszedł z Aleksandra Gierzyńskiego i impresjonizmu francuskiego (był jednym z pierwszych jego pionierów w Polsce), później zbliżył się do Cézanne'a, późnego Rénouira i Bonnard; jako akwafortista jest bliiski Frankowi Brangwynowi. Artysta nieustający w swych studjach i poszukiwaniach, w ciągu kilkudziesięciu lat podążający za nowymi prądami malarstwi. Pejzaże z południowej Francji i Hiszpanji; przepiękne kwinty; jedne i drugie niezmiernie subtelne pod względem kolorystycznym. Wytworne, pełne smaku i kultury portrety, liczne akwaforty i suchoryty.

Pautsch Fryderyk. Malarz. Ur. 22 września 1877 r. w Delatynie (Małopolska Wschodnia). Studja w Krakowie i w Paryżu pod kierunkiem J. P. Laurens'a. W latach 1912 — 1914 profesor Akademii Sztuki i Przemysłu Artystycznego we Wrocławiu, w latach 1919 — 1925 dyrektor Szkoły Sztuki zdobniczej w Poznaniu, od r. 1925 profesor Akademii krakowskiej. Członek „Sztuki”. Obrazy rodzajowe, przeważnie z huculsczyny, i religijne, portrety, martwe natury,

malowane szeroko, zamasyżcie, z żywiołowym temperamentem.

Pronaszko Andrzej. Malarz i artysta dekoracyjny. Ur. 13 stycznia 1889 r. w Dereboczynie (pow. jampolski). Studja w Krakowie pod kierunkiem Dau-na, Wyczółkowskiego i Dębickiego. W latach 1917 — 1922 członek grupy krakowskiej „Formistów”. W latach 1925 — 1926, wraz z bratem Zbigniewem, kierownik artystyczny Teatru im. Bogusławskiego w Warszawie. Członek „Praesensu”. Mieszka w Warszawie. Jeden z twórców „formizmu” i pionier malarstwa bezprzedmiotowego w Polsce. W ostatnich swych pracach zbliża się do nadrealizmu. Liczne kompozycje abstrakcyjne. Pejzaże stylizowane z południowej Francji. Dekoracje i kostjomy do wielu sztuk teatralnych. Projekt „teatru symultanicznego” (wraz z S. Syrkusem). Meble i wnętrza zameczku prezydenta Rzeczypospolitej w Wiśle.

Pronaszko Zbigniew. Malarz, grafik, rzeźbiarz i artysta dekoracyjny. Ur. 27 czerwca 1885 r. w Zychlinie. Studja w Kijowie, w Krakowie i w Monachjum. W latach 1917 — 1922 członek grupy krakowskiej „Formistów”. W latach 1925 — 1926 kierownik artystyczny Teatru im. Bogusławskiego w Warszawie. Przez pewien czas członek „Jednoroga”, od niedawna członek „Sztuki”. Jako malarz z początku „formista” i pionier plastyki bezprzedmiotowej, później wyznawca stylu linear-no - rzeźbiarskiego, „klasycznego”; ostatnio przerzucił się znowu do stylu malarzkiego, lubując się zwłaszcza w mocnych, dekoracyjnych pojętych kontrastach barwnych. Jako rzeźbiarz wyszedł z kubizmu. Liczne kompozycje abstrakcyjne, akty, portrety, pejzaże, grupy figuralne. Pomnik (nawiazanie w drzewie) Mickiewicza w Wilnie. Dekoracje i kostjomy do wielu sztuk teatralnych. Ilustracje do „Siedmiu pieśni zgrzebných o Janie Kasproviczu” i „Dziesięciu ballad o powstaniach beskidzkich”. Zegadłowicz; okładki, plakaty, ekslibrisy.

Pruszkowski Tadeusz. Malarz. Ur. 5 kwietnia 1888 r. w Boronicach pod Łęczycą. Studja w Warszawie pod kierunkiem Krzżanowskiego i w Paryżu. Od r. 1922 profesor warszawskiej

Szkoły Sztuk Pięknych. Członek „Rytmu”. Twórca wielu portretów, studiów portretowych i kompozycji figuralnych malowanych z niepospolitym temperamentem i brawurą. Majster i wirtuoz techniki olejnej. Dawni uczniowie Pruszkowskiego ze Szkoły Sztuk Pięknych tworzą trzy stowarzyszenia artystyczne: „Bractwo św. Łukasza”, „Szkołę Warszawską” i „Kolor”.

Sichulski Kazimierz. Malarz i artysta dekoracyjny. Ur. 17 stycznia 1879 r. w Łwowie. Studja w Krakowie pod kierunkiem Wyczółkowskiego, Wypiańskiego i Mehoffera, i w Wiedniu. Członek „Sztuki”. Twórca mistrzowskich karykatur posłów do sejmu galicyjskiego i parlamentu austriackiego, następnie zaś niemal wszystkich „tuzów” politycznych, literackich i artystycznych w Polsce, obrazów historycznych, rodzajowych, przeważnie z życia huculskiego, i religijnych, malowanych z wielkim temperamentem i werwą, dalej wielu polichromij kościelnych, witrażów i gobelinów. „Karykatury członków parlamentu wiedeńskiego” (1912), „Wojna” (1920).

Skoczylas Władysław. Grafik i malarz. Ur. 4 kwietnia 1883 r. w Wieliczce. Kształcił się w wiedeńskiej Szkole Zdobnictwa i w Akademii krakowskiej u Axentowicza, Wyczółkowskiego i Laszczki. W r. 1910 studiował przez kilka miesięcy rzeźbę w Paryżu pod kierunkiem Bourdella, w r. 1913 — drzeworyt w Lipsku pod kierunkiem Bertholda. Od r. 1922 jest profesorem warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych. W latach 1930 — 1931 był dyrektorem Departamentu Sztuki. Członek „Rytmu” i „Rytu”. Skoczylas jest twórcą nowego drzeworytu polskiego. Powraca on, w zasadzie, do linearności stylu drzeworytników XVI w., posługuje się przeważnie białą kreską na czarnym tle, w kompozycji opiera się na prymitywie góralskim. Tematy czerpie przeważnie z klechdy podhalańskich o Janosiku i zbójnikach. Oparcie się na prymitywie podhalańskim oraz twardy, kanciasty, jedyny styl graficzny nadała grafice Skoczylasa odrębny, wybitnie polski charakter. Jako malarz Skoczylas uprawia

niamal wyłącznie akwarele (motywy z Kazimierza nad Wisłą i miast włoskich). Cykle drzeworytnicze: „Teką zbójnicka” (1920), „Teką podhalańska” (1924), „Stare Miasto”, „Warszawa” (1929). Ilustracje do „Klasztoru i Kobiety” St. Wasylewskiego, „Legendy” Reymonta, „Puszczy jodłowej” Żeromskiego, „Tańca zbójnickiego” Kasprzowicza, „Dyla Sowizdrzała”. — Z pracowni Skoczylasa wyszedł świetny zastęp najmłodszych drzeworytników polskich, grupujących się w „Ryście”.

Stryjeńska Zofia (z domu Lubańska). Malarka, graficzka, ilustratorka i artystka dekoracyjna. Krakowianka. Studja w Krakowie i Monachjum. W twórczości Stryjeńskiej można rozróżnić dwie linie. Jedna — to ilustracje i obrazki obyczajowe: „Pastoralka” (1917), ilustracje do powiastki K. Tetmajera „Jak baba diabła wyonacyła”, do „Monachomachji”, „Pan Twardowski” (1921), „Cztery Sakramenty” (1922), ilustracje do „Trenów” (1924), do „Sielanek” Szymonowicza, „Koledy” (1926), „Tańce polskie” (1928), „Obrzędy polskie”, „Muzyka Podhala”, „Gusła Słowian”. Druga linia — to obrazy i ryciny, w których Stryjeńska wywołuje „słowiański świat, arcy-pogański”: kartony i litografie z „Bożkami słowiańskimi” (teka duża i teka mała), „Pascha” (1917 — 1918), „Łowy bogów” (1921), „Poranek”, „Wieczór” i „Koncert Buriota” (1924), „Ogień” i „Woda”. Obie te linie schodzą się niejako w cyklu „Rok Boży” — sześciu wielkich malowidłach dekoracyjnych, które w r. 1925 ozdobiły pawilon polski na Międzynarodowej Wystawie Współczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu. Z utworów Stryjeńskiej bije rozmach szalony, żywiołowa radość życia, dynamika wściekła. Zachwyca w nich świetne uchwycenie typów polskich, malowniczość strojów ludowych i szlacheckich, rozkoszny humor, niewyczerpana fantazja. Obok Skoczylasa jest Stryjeńska najwybitniejszą przedstawicielką kierunku folklorystycznego we współczesnym malarstwie polskim.

Szczepkowski Jan. Rzeźbiarz. Ur. 8 marca 1878 r. w Stanisławowie. Studja w Szkole Przemysłowej w Zako-

panem i w Akademii krakowskiej. Od r. 1922 profesor, od r. 1925 dyrektor Szkoły Sztuk Zdobniczych w Warszawie. Członek „Sztuki”. Łączy wybitne zrozumienie tworzywa, zwłaszcza drzewa, ze śmiałą stylizacją kształtu i niespokojną, pełną dynamiki kompozycją. Twórca ślicznej kapliczki drewnianej na Międzynarodowej Wystawie Współczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w r. 1925. — Popiersia i posągi portretowe z brązu, marmuru, majoliki i gipsu. Fryz sejmowy (1926-27); płaskorzeźby w sali teatralnej w Domu Zawodowego Związku Kolarzy w Warszawie; płaskorzeźby na fasadzie Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie.

Ślodziński Ludomir. Malarz i rzeźbiarz. Ur. w r. 1889 w Wilnie, syn i wnuk malarza. Kształcił się w Akademii petersburskiej pod kierunkiem Kardowskiego. Po powrocie do kraju (1919) staje się przywódcą grupy plastyków wileńskich, zrywających z fakturą plamkową impresjonizmu, dążących do wznowienia techniki malarstwa starych mistrzów, wysuwających na plan pierwszy zagadnienia rysunku i kształtu, opierających się, w swym ujęciu formy, na sztuce włoskiego renesansu. Od r. 1925 profesor malarstwa na wydziale sztuki uniwersytetu wileńskiego. Członek „Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków” i „Rytmu”. — Pionier nowego „klasycyzmu” i nowego malarstwa monumentalnego. — Plafon w Pałacu Rady Ministrów w Warszawie; liczne portrety i kompozycje figuralne, niektóre z częściami rzeźbionymi, złoceniemi i srebrzonymi; projekt malowideł ściennych dla sali Sejmu; płaskorzeźby, wypukłorzeźby, popiersia i posągi z drzewa, polichromowane, złoczone i srebrzone.

Wasowicz Wacław. Malarz, grafik i artysta dekoracyjny. Ur. 25 sierpnia 1891 r. w Warszawie. Studja w Warszawie pod kierunkiem Mił. Kotarbińskiego i I. Pięńkowskiego, w Krakowie pod kierunkiem Malczewskiego. Członek „Rytmu” i „Rytu”. Świetny kolorysta w sensie późnego Rénaira i Vlamincka, wyborny drzeworytnik, lubujący się zwłaszcza w kontrastach wielkich czarnych i białych plam, ry-

sownik pełen wdzięku. Motowy hucisk; pejzaże z Paryża i południowej Francji, z Orłowa i Gdańska, z Warszawy, z Holandii, z Dalmacji, Jugosławii, Grecji i Turcji; pełne zmysłowego czaru akty kobiece, kwiaty, owoce. — „Teki drzeworytów” (1927). — Malowidła na porcelanie i jedwabiu. — Urządzenie wnętrz Min. Pracy i Opieki Społecznej na P.W.K. w Poznaniu w r. 1929.

Weiss Wojciech. Malarz i grafik. Ur. 4 maja 1875 r. w Leorda w Rumunii, dokąd rodzice jego wyemigrowali po roku 1863. Studja w Krakowie pod kierunkiem Matejki i Wyczółkowskiego, w Paryżu, Florencji i Rzymie. Od r. 1899 członek „Sztuki”, od r. 1910 — profesor Akademii krakowskiej. Uprawia akwarelę, temperę, akwarelę, drzeworyt, przedewszystkiem jednak malarstwo olejne. Malarz tego, co zdrowe, tegie, soczyste, urodzajne — kwitnących sadów wiśniowych i bujnych, kwitnących ciał kobiecych, twórca aktów, czarujących rytmem linii, plastyką modelunku i siłą koloru. Zarazem subtelny portrecista, pelen kultury i umiaru.

Wittig Edward. Rzeźbiarz. Ur. 21 września 1879 r. w Warszawie. Kształcił się w Wiedniu u J. Tauteheima i w Paryżu u Ponscarrea, Al. Charpentiera, M. Jouvray i L. Schrege. W latach 1914 — 1918 profesor rzeźby w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, w latach 1918 — 1920 — na politechnice warszawskiej. Popiersia portretowe; wspaniała „Ewa”, ustawiona przez państwo francuskie przed pałacem Trocadéro w Paryżu; monumentalny projekt pomnika dla poległych lotników; projekt pomnika dla poległych sanitariuszów.

Wyczółkowski Leon. Senior żyjących malarzy i grafików polskich. Ur. w r. 1852 w Warszawie. Studja w warszawskiej szkole rysunkowej pod kierunkiem Gersona, w Akademii monachijskiej pod kierunkiem Al. Wagnera i w Krakowie pod kierunkiem Matejki. W latach 1895 — 1911 profesor Akademii krakowskiej. Po wojnie osiadł w Poznaniu. Członek „Sztuki”. Pionier pleneru i koloryzmu impresjonistycznego w Polsce. Mistrz

uniwersalny, uprawiający z równym wirtuozostwem wszystkie techniki — malarstwo olejne i wodne, temperę, pastel, akwatintę, litografię, niezmordowany w swem dążeniu do doskonałości artystycznej. Piewca Ukrainy i Tatr, starego Krakowa, Gdańska, Lublina, Warszawy, Poznania, niezrównany malarz kwiatów i drzew. — Teki graficzne: 1) „Teka graficzna” 1906. 2) „Tatry” 1906. 3) „Teka litewska” 1907. 4) „Teka ukraińska”. 5) „Teka gdańska” 1909. 6) „Teka huculska” 1910. 7) „Teka Wawelska I” 1911—1912. 8) „Teka Wawelska II” 1915. 9) „Kraków” 1915. 10) „Wspomnienia z Legionów” 1920.

11) „Teka lubelska” 1918 — 1919. 12) „Stara Warszawa”, 13) „Wrażenia z Białowieży” 1922—1924. 14) „Gościeradz” 1923—1924.

Zamoyski August, Rzeźbiarz. Ur. w r. 1893. W latach 1917 — 1922 należał do grupy krakowskiej „Formistów”, Mieszka stałe w Paryżu. Wyszedł z Archipenki i rzeźby bezprzedmiotowej, później stylizował na modłę rzeźby egipskiej i murzyńskiej, ostatnio pracuje przeważnie w granicie, djorycie i bazalcie, dążąc do wielkiej, zwartej, zamkniętej w sobie formy. Głowy portretowe, posągi („Przykucnięta”).

M u z y k a

Dołycki Adam, kompozytor i dyrygent, ur. 1886 we Lwowie; dyrektor Opery poznańskiej (1919—1922), dyrygent Opery warszawskiej; autor opery „Krzyżacy”.

Fitelberg Grzegorz, ur. 1879 pod Dynaburgiem, jeden z twórców „Młodej Polski”; działalność kapelmistrzowska w Warszawie, Wiedniu, Petersburgu oraz w Ameryce; od 1930 prof. Wyższej Szk. Muz. w Warszawie. Utwory: 2 symfonie poem. symf. „Pieśń o Sokole”, „W głębi morza”, „Rapsodia Polska”, dokończenie i zinstrumentowanie „Dramatu na maskaradzie” Karłowicza, komp. kameralne i pieśni.

Fitelberg Jerzy, ur. 1903 w Warszawie, ucz. Schrekera; utwory: 2 kwartety, koncert skrzypc., 2 suity ork., muzyka do „Żle spędzony Prometeusz”.

Friedman Witold, kompozytor i pianista, ur. 1889 w Koninie; profesor Konserwatorium we Lwowie, od 1929 dyrektor Konserwatorium w Katowicach. Utwory: Koncert fortep., 2 kantaty religijne, komp. kameralne; około 100 pieśni.

Gradstein Alfred, ur. 1904 w Częstochowie, studja w Warszawie i w Wiedniu, napisał Koncert fortep., Fantazję na wioloncz. i fortep., szereg miniatur fortep. (Mazurki, Etiuda i in.), „Piosenki dziecięce”, pieśni.

Jarecki Tadeusz, ur. 1889 we Lwowie, ucz. Niewiadomskiego i Tanieja-

wa w Moskwie; przebywa w N. Jorku, napisał m. in. Kwartet smyczk. op. 21, poemat symf. „Chimera”.

Joteyko Tadeusz, ur. 1872 w z. Kijowskiej, uczeń Noskowskiej i Gervarta w Brukseli; napisał opery hist. „Zygmunt August”, „Królowa Jadwiga”, „Kiliński”, Suity polską i tatarską, „Rapsodję Polską”, „Szkieł Morskie”, kwartety, pieśni, utw. drobne. Prace pedagogiczne.

Kamiński Łucjan, kompozytor i muzykolog, ur. 1885 w Gnieźnie; napisał: „Symfonię Wielkanocną” (ork., chór, solo sopr.), 60 „Arbeitslieder” do własnych słów, op. „Damy i Huzary”.

Kazuro Stanisław, kompozytor, pedagog i dyrygent chórów, ur. 1881 w Teklinopolu (z. Wileńska); założyciel Polskiej Kapeli Ludowej; prof. Konserwatorium Warsz., napisał oratoria: „Słońce” i „Lot”, symfonię z chórami „Wiosna”, poemat symf. „Młodość”, operę „Bajka”. Podręczniki solfeżu.

Klecki Paweł, ur. w Łodzi, studja w Konserwatorium warsz. i w berlińskiej Akademii Muz., przebywa w Niemczech; liczne utwory orkiestralne i kameralne.

Koffler Józef, ur. 1896 w Stryju; prof. Konserwatorium Polsk. Tow. Muz. we Lwowie, red. mies. „Orkiestra”; utwory: Symfonia Mała op. 11, Koncert fortep., Kantata „Miłość”, „40 Pieśni Polskich”, trio smyczk.

Kondracki Michał, ur. 1902 w Poltawie, studia w Konserwatorium w Warszawie oraz w Paryżu, autor koncertu fort. „Partity”, baletu „Metropolis”, „Symfonji Tatrzańskiej” i pieśni.

Lefel Jerzy, kompozytor i pianista, ur. 1898, ucz. Konserwatorium Warsz. (Michałowskiego, Statkowskiego), następnie prof. tegoż Konserwatorium. Autor 2 symfonji, sektetu smyczk., pieśni.

Lilien Ignacy, ur. 1897, autor op. „Beatryx”, „Katarzyna”, utw. kameralnych i pieśni.

Łabuński Feliks, Rodeyk, ur. 1892 na Inflantach polsk., studia w Warszawie i Paryżu (Ducas, N. Boulanger), jeden z założ., obecnie prez. Stow. Mł. Muz. Pol. w Paryżu, napisał suitę na ork. „Tryptyk Pastoralny”, kantatę na chór, solistów i ork., Kwartet smyczk., utw. drobne.

Maklakiewicz Jan Adam, ur. 1899 w Chojnacie (pow. Skierniewicki), ucz. Statkowskiego i Ducas'a; prof. Konserwatorium Warsz. Autor: Symfonji „Święty Boże”, Koncertu-fantazji (fort., sopr. i ork.), „Japońskich pieśni”, Koncertu wioloncz. i skrzypc., suity balet. „Zbójnicy”.

Maliszewski Witold, ur. 1873 na Podolu; dyrektor Konserwatorium w Odesie, dyrektor Szkoły Muz. im. Chopina w Warszawie. Autor 3 kwartetów smyczk., 4 symfonji, op.-baletów: „Syrena”, „Boruta”.

Marck Czesław, pianista i kompozytor, ur. 1891 w Przemyśle; ucz. Leszetyckiego i Plitznera; przebywa stale w Żurychu; autor „Suity Symfonicznej”, „Sinfonia Brevis” (1928), pieśni oraz utworów fortep.

Maszyński Piotr, ur. 1855 w Warszawie, założyciel „Lutni”, prof. Konserwatorium Warsz. Liczne kompozycje choralne, przeszło 100 pieśni solowych.

Młynarski Emil, kapelmistrz i kompozytor, ur. 1870 w Kibartach (z. Suwalska), studia w Petersburgu, założ. i pierwszy dyr. muz. Filharmonji Warsz. (do 1905); kapelmistrz w Glasgowie; dyrektor opery (1919-29) i Konserwatorium w Warszawie; prof. w Curtis Institute i dyryg. opery w Filadelfji. Utwory: 2 koncerty skrz.

symfonje, kompozycje na skrzypce i fort.; opera „Noc Letnia” (1923).

Morawski Eugeniusz, ur. 1876 w Warszawie, ucz. Noskowskiego, 1930 dyrektor Konserwatorium Warsz. Autor poemat. symf. „Vae Victis”, „Don Kiszot”, „Nevermore”, „Ulaluna”, poematów tanecznych: „Miłość”, „Świtezianka”.

Niewiadomski Stanisław, pisarz i krytyk muz., kompozytor, ur. 1859 w Sopotynie, studia u Mikulego oraz w Konserwatorium Wiedeńskim; prof. Konserwatorium i kierownik opery we Lwowie, od 1919 prof. Konserwatorium Warsz., kierownik Instytutu Warszaw. Liczne cykle pieśni: „Jaskowa dola”, „Maki”, „Kolendy”, opr. dawnych pieśni: „Z wysokich Parnasów”, utwory choralne i fort.

Nowowiejski Feliks, ur. 1877 w Warthenburgu, ucz. Brucha w Berlinie; dyrektor Tow. Muz. w Krakowie (1910-1914), prof. klasy organ. i muzyki kościelnej Konserwatorium w Poznaniu, autor 2 symfonji, poematu symf. „Swaty Wiejskie”, oratorium „Quo Vadis”, opery „Legenda Bałtyku”, licznych utworów fortep. i wokalnych.

Opiński Henryk, kompozytor i muzykolog, ur. 1870 w Krakowie; dyrygent opery w Warszawie (1908-1912); kierownik „Motet et Madrigal” w Morges; dyrektor Konserwatorium w Poznaniu. Obecnie stale przebywa w Morges. Opery: „Maria”, „Jakób Lutnista”; poem. symf. „Lilla Weneda”, „Zygmunt August i Barbara”, utwory choralne, pieśni. Prace liter.: monografie o Chopinie, Moniuszce, Paderewskim; „Dzieje muzyki w zarysie”, „La musique polonaise” i in.

Paderewski Jan Ignacy, kompozytor i pianista, ur. 1860 w Kurzyłowce (Podole), ucz. Janoty, Strobla i Żeleńskiego, 1879 prof. Konserwatorium warsz., studia w Berlinie u Kiela i Urbana oraz w 1884 w Wiedniu u Leszetyckiego. Wielkie objawy artystyczne po Europie i Ameryce. Przerwaną w czasie wojny działalność muzyczną podjął znowu w r. 1922. Utwory: Koncert fortep. (c-moll), Symfonia (h-moll), opera „Manru” (Warszawa 1901), kompozycje fortep. (Sonata, Wariacje, Fantazja Polska); pieśni.

Palester Roman, ur. 1907 w woj.

Stanisławowskiem, studja w Konserwatorium warsz. (u Sikorskiego), napisał „Muzykę Symfoniczną”, Psalm (chór, solo, ork.), Koncert fortep., kwartet smyczk., pieśni.

Perkowski Piotr, ur. 1902 na Ukrainie, studja w Konserwatorium warsz. (kl. Statkowskiego) oraz u Roussela w Paryżu. Utwory: 2 symfonje, Koncert fortep., Fantazja na fort. i ork., balet: „Swantewit”, Oratorium, utwory kameralne, komp. fort. (Sonata, Preludja, Etiudy, Krakowiaki etc.), pieśni.

Rathaus Karol, ur. 1895 w Tarnopolu, ucz. Schrekera, autor baletu „Ostatni Pierot” (Berlin 1927), opery „Obca Ziemia”.

Rogowski Michał Ludomir, ur. 1881 w Lublinie, ucz. Noskowskiego i Riemanna, 1909-1912 — dyrygent orkiestry symf. w Wilnie. Autor op. „Tamara”, baletów: „Bajka”, „Kupala”; oratorium „Cud św. Błażeja”, „Suity Białoruskiej”.

Różycki Ludomir, ur. 1883 w Warszawie, ucz. Noskowskiego; jeden z twórców „Młodej Polski”, 1908 dyrygent opery i dyrektor Konserwatorium we Lwowie, 1930 — prof. Wyższej Szkoły Muz. w Warszawie. Opery: „Bolesław Śmiały”, „Eros i Psyche”, „Casanova”, „Beatrice Cenci”, „Młyn Djabelski”; balet „Pan Twardowski”; poem. symf.: „Anelli”, „Stańczyk”, „Bolesław Śmiały”, „Pan Twardowski”, „Kazimierz Wielki”, „Warszawianka”, „Monna Liza”, „Król Kofetna”; liczne utwory fortep. i pieśni.

Rybicki Feliks, dyrygent i kompozytor, ur. 1899, autor utw. symf. fort. i pieśni.

Rytel Piotr, ur. 1884. Działalność kompozytorska i pedagogiczna, ucz. Noskowskiego. Od 1911 prof. Konserwatorium warsz. Poematy symf.: „Korsarz”, „Święty Gaj”, „Legenda o św. Jerzym”; opera „Ijola”. Podręcznik Harmonii.

Sikorski Kazimierz, ur. 1896 w Zurichu, ucz. Szkoły Muz. im. Chopina w Warszawie. Autor 2 Symfonji, Suity ork., 2 kwartetów i sektetu smyczk., pieśni.

Softys Adam, ur. 1890 we Lwowie, od 1929 dyrektor lwowskiego Konserwatorium. Pieśni z tow. orkiestry:

„Noc majowa”, „Poranny Ptasek” i in.

Sternicka-Niekrasz Ilza, ur. 1898 w Petersburgu, studja w Petersburgu i w Warszawie, napisała „Baśń” (fort. i ork.), Oratorium „Szachy” (suita tańcząca).

Stojowski Zygmunt, pianista i kompozytor, ur. 1870 w Strzelcach, początkowe studja w Krakowie u Żeleńskiego, następnie w Paryżu u Diemara i Paderewskiego (fort.) oraz u Dubois i Masseneta (komp.); stale przebywa w Ameryce; autor Symfonji d-moll, Suity Orkiestr., 2 Koncertów fortep., Koncertu i Romansu skrzypc. 2 Kantat oraz licznych pieśni i utworów fortep.

Szeligowski Tadeusz, ur. 1896 we Lwowie, studja u Kurza i Niewiadomskiego oraz w Paryżu u Ducas’a i N. Boulanger, 1931 prof. Konserwatorium pozn., napisał suitę „Kaziuki”, „Suitę Archaiczną”. Koncert na ork., kwartet smyczk., pieśni („Pieśni Zielone”).

Szeluto Apolinary, ur. 1884. Autor opery „Pani Chorażyna”, baletu „Świtez”, suity „Pan Tadeusz”, poematu symf. „Cyrano de Bergerac” oraz utw. fortepianowych.

Szopski Felician, kompozytor, teoretyk i krytyk muzycz., ur. 1865, prof. Szkoły Muz. im. Chopina w Warszawie; autor op. „Lilje”, pieśni oryginalne, liczne opr. pieśni narodowych i ludowych.

Szymanowski Karol, ur. 1883 w Tymoszwówce na Ukrainie; studja u Noskowskiego w Warszawie; jeden z twórców „Młodej Polski”, dyrektor Konserwatorium warsz., 1930 rektor Wyższej Szkoły Muz. w Warszawie, doktor honoris causa Uniwersytetu Krak. i t. d. Dzieła: opery: „Hagith”, „Król Roger”; 3 symfonje: „Stabat Mater”, „Veni Creator”, kantata „Demeter”, balet „Harnasie”, utwory fortepianowe (Preludja, Wariacje, 3 sonaty, „Maski”, „Metopy”, Etiudy. Mazurki); utwory skrzypc. (Koncert, „Mity”, Capriccio podł. Paganiniego; pieśni [cykle: „Ślępowie”, „Rymy dziecięce”, „Pieśni Hafisa”, „Muezzin Szalony”]); utwory kameralne (dwa kwartety).

Tansman Aleksander, ur. 1897 w Łodzi; od 1920 przebywa w Paryżu.

Utwory symf.: „Danse de la Sorcière”, Symfonia (a-moll). Sinfonietta, 2 koncerty fort., Sonatine Transatlantique; dramat liryczny: „La nuit Kurde”; 8 pieśni japońskich oraz miniatury fort.

Wallek-Walewski Bolesław, kompozytor i dyryg. chórów, ur. 1885, dyryg. opery w Warszawie i Krakowie, dyr. Tow. Muz. w Krakowie, autor opery „Dola”, „Pomsta Jontkowa”, utw. symfonicznych, organ., chóralnych i pieśni.

Wiechowicz Stanisław, ur. 1893 w Kroczycach, studja w Krakowie, Dreźnie, Petersburgu i Paryżu, dyr. Polskiego Koła Śpiewaczego w Poznaniu,

redaktor „Przeglądu Muzycznego”. Autor „Chmiela”, pieśni i licznych opracowań pieśni ludowych.

Wielhorski Aleksander, pianista i kompozytor, ur. 1890 na Wołyniu. Autor poem. symf. „Ad Astra”, „Suity Orkiestrowej”, „Elegji”, „Fantazji Polskiej”. (fort. i ork.) oraz utw. fortepianowych i pieśni.

Wieniawski Adam, ur. 1876 w Warszawie, ucz. Noskowskiego i Faure’go. 1929 dyr. Szk. Muz. im. Chopina w Warszawie. Opery: „Megae”, „Wyzwolony”, „Aktea”, „Król Kochanek”, balet „Lalita”; pieśni.

PŁOMYK

TYGODNIK DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

PRENUMERATA
MIEŚIĘCZNA
1,50 zł

PŁOMYCZEK

TYGODNIK DLA MŁODSZYCH DZIECI

PRENUMERATA
MIEŚIĘCZNA
1,20 zł

REDAKCJA I ADMINISTRACJA
WARSZAWA 1MA KRZYŹ-
KA 18 KONTA CZEK
PKO N° 6880
OKAZOWE NUMERY
WYSIŁKIE DARMO

PORADNIKI

Poradnik fotograficzny

Co to jest fotografia?

Fotografia jest to odtwarzanie obrazów przez działanie promieni świetlnych na powierzchnie, czułe na światło. Czulemi na światło są powierzchnie, pokryte solami srebrnymi, zwłaszcza bromkiem srebra. Zjawisko fotografii oparte jest na rozłożeniu powyższych soli pod wpływem naświetlania. Światło powoduje zmiany w czułej warstwie kliszy, na której po wywołaniu i utrwaleniu wydzielone srebro daje obraz odwrotny czyli negatyw. Z negatywu, przez odbicie na odpowiedni papier, dostaje się obraz zgodny z przedmiotem fotografowanym, tak zwany pozytyw.

Aparat fotograficzny.

W aparacie fotograficznym rozróżniamy: obiektyw, kamerę i kasę. Kamera jest to pudełko, nieprzepuszczające światła. Kamery mogą być różnej wielkości i różnego kształtu. Kasę nazywamy płaskie i szczelne pudełko, zaopatrzone w zasuwę. W kasie umieszcza się kliszę. Obiektyw jest najważniejszą częścią aparatu. Składa się z jednej lub kilku soczewek, umieszczonych w oprawie metalowej. Przy obiektywie mamy:

- 1) przesłonę,
- 2) celownik,
- 3) migawkę,
- 4) urządzenie do zmieniania wielkości przesłony,
- 5) mechanizm do regulowania czasu w działaniu migawki.

W czasie zdjęcia światło przedostaje się przez obiektyw do kamery i tu oświetla czułą warstwę kliszy, umieszczoną w otwartej kasie. Migawkę najwygodniej uruchamiać za pomocą wężka ze struny. Można używać

również automatycznych zegarowych mechanizmów, które założone na migawkę uruchamiają ją po paru sekundach. Przyrząd ten pozwala na fotografowanie samego siebie.

Co to jest klisza fotograficzna?

Klisza, jest to płytka szklana lub celuloidowa, pokryta emulsją bromku srebra w żelatynie. Obecność bromku srebra nadaje kliszy czułość na światło. Czułość ta jest różna. Ogólnie rozróżnić można: klisze normalnie czułe, wysoce czułe i nadzwyczajnie czułe. Naogół im klisza jest czulsza, tem daje mniejsze kontrasty między światłem i cieniem. Są w sprzedaży również płyty barwnoczułe i wszechbarwnoczułe. Mają one tę zaletę, że oddają dokładniej stosunek odcieni światła.

Blony fotograficzne.

Klisze na płytkach i wstęgach celuloidowych noszą nazwę błon. Błony dzielimy na:

1. błony pakietowe (pack-filmy),
2. błony zwojowe (roll-filmy).

Zaletą jednych i drugich jest to, że są lekkie i dają się zakładać i po całkowitem zużyciu wyjmować z aparatu przy świetle zwykłym. Błony pakietowe zakłada się do specjalnej kasety, w liczbie dwunastu. O ile tylko część błon pack-filmu została naświetlona, można wyjąć ją w ciemni do wywoływania, niezużyte pozostawiając w kasie.

Błony zwojowe, są to długie taśmy, przyklejone do papieru dwoma końcami. Stosować je można tylko do aparatów specjalnie zbudowanych, nawijając je na wałki. Wywoływać je można dopiero po użyciu całego zwoju, który zawiera 6, 8 i więcej zdjęć.

Wada błon jest ich mniejsza czułość niż płyt szklanych.

Filtry żółte.

Ponieważ emulsja płyt jest zabarwiona na żółto, klisza jest specjalnie czuła na działanie promieni niebieskich światła. Żeby wpływ ten zmniejszyć, używa się filtrów żółtych. Filtry są to płytki szklane lub celuloidowe, zabarwione na kolory od jasno-żółtego do brunatnego. Im filtr ciemniejszy, tem czas naświetlania musi być dłuższy. Filtr umieszcza się na obiektywie lub za obiektywem tak, żeby światło dopiero po przejściu przez filtr działało na emulsję kliszy. Używanie filtrów jest niezbędne przy fotografowaniu pod światło.

Zdjęcia fotograficzne.

Przed zrobieniem zdjęcia należy dobrze się zapoznać z częściami aparatu i nauczyć się niemi posługiwać. Dlatego trzeba się poćwiczyć w otwieraniu obiektywu, uruchamianiu migawki, zakładaniu kasety i t. p. Przyступując do zdjęcia ustawia się aparat poziomo na statywie; potem nastawia się na matówkę obraz na ostrość, przy całkowicie otwartej przesłonie. Ostrość zdjęć robionych na celownik osiąga się przez nastawianie aparatu na odległość. Odległość, z jakiej się robi zdjęcie, najlepiej oceniać na oko. W braku wprawy można obliczyć ją krokami lub przyrządem, zwanym odległościomierzem. Po nastawieniu na ostrość wybrać odpowiednią przesłonę i obiektyw zamknąć przez zatrzaśnięcie migawki lub nałożenie czapeczki. Następnie, nie poruszając aparatu, matówkę wyjąć, założyć na jej miejsce kasę z kliszą i wyciągnąć ostrożnie zasuwe kasety. Potem nastawić migawkę na czas, w ciągu którego zdjęcie ma być naświetlane i robić fotografię. Naświetla się kliszę przez otwarcie migawki lub zdjęcie czapeczki. Jeżeli określenie czasu naświetlania sprawia trudność, należy się posługiwać światłomierzem lub tablicą czasu naświetlań. Tablicę taką dostać można w każdym sklepie z przyborami fotograficznymi. Zdjęcia krótko naświetlane, zwane migowami, można robić z ręki, trzymając nieruchomo aparat. Zdjęcia

dłużej naświetlane, t. zw. czasowe, wymagają statywu. Czas naświetlania zdjęć czasowych można mierzyć sekundomierzem zwykłego zegarka, lub wymawiając półgłosnie i powoli liczby: 901, 902... i t. d. Ilość liczb wypowiedzianych odpowiada ilości sekund.

Zdjęcia przy sztucznem świetle.

Zdjęcia fotograficzne można robić również przy elektryczności lub magnezji. Zależnie od siły żarówek elektrycznych naświetla się je krócej lub dłużej. Przygotowanie do zdjęcia odbywa się w sposób zwykły. Robiąc zdjęcie przy magnezji zamyka się obiektyw po nastawieniu aparatu. Następnie magnezję nasypuje się na kawałek blachy i wkłada się w nią papierek saletrowany od 5 do 10 cm. długości. Tak przygotowaną magnezję umieszcza się wysoko za aparatem. Wreszcie otwiera się obiektyw jednocześnie zapalając papierek, tkwiący w magnezji. Magnezję do zdjęć można nabywać gotową lub przygotowywać samemu, biorąc 3 g. nadmanganianu potasu i 2 g. magnezu dobrze sproszkowanego. Można również naświetlać kliszę spalając wstęgę z magnezu. Ilość potrzebnej magnezji do naświetlania zależy od wielkości przedmiotu fotografowanego, pomieszczenia i odległości, z jakiej się robi zdjęcie. Niemalą stroną zdjęć przy magnezji jest powstawanie dymu. Dym ten osiada w postaci kurzu.

Ciemnia fotograficzna i jej urządzenie

Prawie wszystkie czynności fotograficzne, poza zdjęciem, należy wykonywać w ciemni. Ciemnia powinna spełniać trzy warunki:

- 1) nie powinna przepuszczać światła białego,
- 2) powinna być przestronną, aby swobodnie można było wykonywać w niej czynności fotograficzne,
- 3) powinna posiadać urządzenie wodociągowe z kranem i zlewem, a przynajmniej duży zbiornik z wodą. W ciemni używać trzeba światła czerwonego lub żółtego; czasami pomarańczowego, zależy od czynności, jakie wykonywamy. Do oświetlenia używa się specjalnych lamp, które dają światło w jednym z kolorów wyżej wspomnianych. Najwygodniejsze są

lampy elektryczne. Niezbędnymi przedmiotami w ciemni są: stół, półeczka lub szafka na chemikalia, waga aptekarska z kompletem odważników, cylinder miarowy, miski i butelki do płynów, lejek i bibuła do sączenia. Najwygodniejsze w użyciu są jasne miski do płynów, zwłaszcza porcelanowe, fajansowe lub szklane. A to dlatego, że łatwo je utrzymać w czystości. Do każdego płynu należy używać osobnej miski i zawsze tej samej. Zaraz po użyciu trzeba myć dobrze miski. Wywoływacze i inne płyny, przygotowane według odpowiednich przepisów, przechowuje się w butelkach z napisami. Korki zwykle parafinuje się z wierzchu po zamknięciu butelki, aby tlen powietrza nie rozkładał płynów. Korki szklane wazelinuje się, aby uniknąć zacinania. Dlatego po użyciu ich trzeba myć ręce. Pożyteczne jest mieć w ciemni szczypczyki do przytrzymywania klisz i odbiłek, płóćki do płókania, koziółki do suszenia i t. p.

Nie mając odpowiedniego miejsca na ciemnię można prace fotograficzne prowadzić w zwykłym pokoju wieczorem, zasłoniwszy dobrze okna i szpary w drzwiach, które mogłoby przedostać się światło. W takim wypadku należy uważać, aby nie poplamić przedmiotów otaczających.

Wywoływanie negatywów (klisz).

Proces wywoływania prowadzi się w ciemni przy przyćmionem czerwonym świetle. Polega on na wydzielaniu srebra z naświetlonego bromku, który zawarty jest w emulsji negatywu. Osiągamy to przez działanie odpowiednich środków chemicznych, zwanych wywoływaczami. Środki te można nabyć w handlu gotowe, taniej jednak wypada przygotowanie ich samemu. Przepisy, według których należy je przyrządzać znaleźć można w podręcznikach fotograficznych. Lepiej jeszcze otrzymywać je według recepty, dołączonej do klisz. Gdy naświetlenie było dobre, używa się wywoływaczy normalnych, szybko działających. Zdjęcia naświetlone za krótko wywołuje się w rozcieńczonych wywoływaczach. Do zdjęć prześwietlonych trzeba stosować wywoływacze

steżone z dodatkiem środków opóźniających, najczęściej bromku potasu. Przystępując do wywoływania, kliszę wyjmuje się z kasety, ujmuje za brzegi, najlepiej, szczypczkami, i zanurza do miski z wywoływaczem warstwą czułą do góry. Następnie ustawicznie kołysząc miską w celu równomiernego działania płynu na negatyw, obserwuje się ukazujący się obraz na powierzchni kliszy. Gdy negatyw zciemnieje ogląda się go pod światło czerwonej lampy. Na długość trzymania kliszy w wywoływaczu nie ma reguły. Naogół klisze prześwietlone trzeba przewołać, a niedoświetlone niedowołać. Pamiętając, że w utrwalaczu klisza jakby jaśnieje, stając się przezroczystsza, trzeba ją dostatecznie czarną wyjmować z wywoływacza. Gdy proces wywoływania jest skończony, wyjmuje się negatyw z kąpieli wywołującej i płucze w wodzie. Płóćka należy kilkakrotnie dla dobrego wycmycia od wywoływacza. Przy wszelkich czynnościach z negatywami należy nie dotykać warstw czułej palcami ani paznokciami, bo to może nie tylko poplamić negatyw, ale i porysować go, psując równocześnie obraz.

Blony zwojowe wywołuje się w całej wstędzie lub rozcinając na części według numerów, umieszczonych na czerwonej stronie papieru.

Utrwalanie negatywów.

Utrwalanie polega na usuwaniu nierozłożonego bromku srebra, pozostałego w warstwie czułej negatywu. Jako utrwalacz stosuje się roztwór wodny tiosiarczanu sodu. Biorąc na litr wody 250 gramów tiosiarczanu sodowego i dodając do utrwalacza kwasnych 45 gramów siarczanu sodu, otrzymuje się gotowy utrwalacz. Litr utrwalacza wystarcza do utrwalenia około 100 negatywów wymiaru 9x12 cm. Temperatura kąpieli utrwalającej nie powinna być niższa od 15°. Nie należy używać do utrwalacza misek metalowych, których rdza niszczy negatywy. Negatyw wywołany i wypłukany w wodzie zanurza się do kąpieli utrwalającej. Gdy znikną ślady białe bromku srebra na negatywie, należy jeszcze parę minut zostawić negatyw

w tym samym utrwalacz lub lepiej przełożyć go do świeżej kąpieli utrwalającej na parę minut. Całkowity czas utrwalania powinien trwać 15 minut. Pod koniec utrwalania można używać żółtego światła. Pracując z utrwalaczem należy przestrzegać czystości.

Płókanie negatywów.

Bardzo ważnem dla trwałości negatywów jest ich wypłókanie. Najlepiej płókać je w wodzie bieżącej przez 1—1½ godziny pod spryskiwaczem lub specjalnej płócce. Jeśli płócce się w wodzie stojącej należy zmieniać ją 10—12 razy co 10 minut.

Suszenie negatywów.

Suszyć negatywy należy w miejscu przewiewnem, wolnem od pyłu, umieszczając je przytem na koziółkach metalowych lub drewnianych warstwą czułą w jedną stronę. Błony suszy się na sznurku, przyczepiając je klamerkami. Dla przyspieszenia suszenia używa się alkoholu 96%. Zanurza się w nim wypłókaną kliszę na 5—10 minut i po wyjęciu suszy.

Do błon nie można używać alkoholu, ponieważ rozpuszcza je.

Oslabianie negatywów.

Wady negatywów zadymionych, zbyt długo wywołanych i prześwietlonych usuwa się zapomocą t. zw. osłabiaczy. Negatyw utrwalony i starannie wypłókaný zanurza się w kąpieli osłabiającej Farmera lub osłabiającej z nadsiarczaniem amonu. Osłabiacz Farmera przygotować można według przepisu:

100 cm³ wcdy,
10 cm³ 10% roztworu żelaziojanku potasu,
15 g. tiosiarczany sodu.

Negatyw zanurza się w osłabiaczu i trzyma dopóki nie osłabnie dostatecznie. Po wyjęciu z kąpieli należy negatyw zaraz płókać w wodzie przez ½ godziny.

Wzmocnianie negatywów.

Negatywy za krótko wywołwane, niedoświetlone, wzmacnia się. Kapiel wzmacniająca stosuje się po zupełnem utrwaleniu i dobrem wypłókanu z u-

trwalacza, którego ślady powodują plamy na negatywie. Do używanych wzmacniaczy należy wzmacniacz sublimatowy, z jodkiem rtęci i inne.

Przepis na wzmacniacz sublimatowy:

I kapiel: 100 cm³ wody, 3 g. sublimatu,

II kapiel: 100 cm³ wody, 15 g. siarczany sodowego.

Retuszowanie negatywów.

Dalsze wady negatywów można usuwać przez retusz ręczny. Do retuszowania służą specjalne podstawki, pozwalające rozpatrywać negatywy pod światło. Słaby rysunek na kliszy wzmacnia się proszkiem grafitowym. Usterki drobne usuwa się ołówkiem. Plamki jasne i dziurki w emulsji zakrywa się tuszem lub farbą, posługując się pendzelkiem. Do ścierania retuszu używa się terpentyny. Retusz wymaga dużej wprawy i dlatego, chcąc usunąć nim większe wady lepiej oddawać negatywy do specjalisty. Negatywy często używane można lakierować, aby uchronić je od wpływu wilgoci i starcia retuszu.

Przechowywanie negatywów.

Przechowuje się klisze w miejscach suchych i niezbyt ciepłych. Dobrze jest umieszczać negatywy w kopertach z przejrystego papieru, przez który bez wyjmowania można rozpoznać zdjęcie. Stosuje się również skrzynki drewniane z rowkami na każdą kliszę. Są w sprzedaży również albumy do przechowywania błon.

Otrzymywanie pozytywów (odbitek).

Papiery na których otrzymuje się odbitki dzielimy zależnie od ich czułości na:

1. wykopjowywane (chlorosrebrne),
- 2) wywoływane (bromosrebrne i chlorobromosrebrne).

Pierwsze nasświetla się światłem dziennem, drugie sztucznem. Papiery mogą być błyszczące, półbłyszczące i matowe. Odbitki otrzymane na błyszczących papierach są wyraźniejsze. Matowe zaś zacierają dokładnie szczegółów. Do kopjowania pozytywów służą specjalne ramki, zwane kopjoramkami. Negatyw zakłada się do nich emulsją do wewnątrz, na nim kładzie się papier warstwą czułą do

emulsji negatywu, potem przykrywa się deseczką, zamyka ramkę klamerkami i naświetla. Do błon używać trzeba ramek z szybką szklaną, otrzymaną z kliszy wyświetlonej.

Odbitki wykopjowywane (dziennie).

Wszystkie czynności z odbitkami dziennymi wykonywać można przy świetle dziennem. Negatywy kontrastowe trzeba kopjować na świetle jak najsilniejszym, nawet na słońcu. Słabe — naświetlać słabem światłem, przykrywając ramkę białą lub żółtą bibułą. Normalne poddawać działaniu jasnego światła rozproszonego.

Czas kopjowania zależy od negatywu, natężenia światła i czułości papieru. Dla sprawdzenia postępu kopjowania otwiera się połowę ramki od czasu do czasu i sprawdza się pozytywu. Przy tej czynności należy uważać, aby papier nie przesunął się w ramce. Z chwilą, gdy obraz jest nieco przekopjowany, to jest ciemniejszy, niż powinna być odbitka po utrwaleniu, wyjmuje się pozytyw z ramki. O ile natychmiast nie można odbitki utrwalić, chowa się ją w ciemne miejsce, np. w grubą książkę.

Warstwy czulej papieru przy powyżej wymienionych czynnościach nie dotykać palcami, bo to powoduje plamy. Szkodliwą również dla papieru jest wilgoć, mogąca spowodować przyklejenie się odbitki do negatywu.

Tonowanie i utrwalanie odbitek dziennych.

Wykopjowany pozytyw tonuje się i utrwała w kąpeli tonująco-utrwalającej. Środki chemiczne można nabyć gotowe lub przygotować według przepisu:

- 500 cm³ wody,
- 5 g. azotanu ołowiu,
- 3 cm³ 10% roztworu chlorku złotego.

O ile używa się papierów samotonujących wystarczy kąpiel w utrwalaczu. Temperatura kąpeli wynosić powinna 15—20°. W kąpeli odbitki pozostawić około 15 minut. Po wyjściu z kąpeli płóćce się przez 1—1½ godziny w wodzie bieżącej. Nie mając wody bieżącej zmieniać wodę 10—15 razy co 10 minut.

Wypłótkane odbitki osuszyć bibułą i suszyć.

Odbitki wywoływane (nocne).

Papiery bromosrebrne i chlorobromosrebrne nie dają odrazu po wyświetleniu widocznego obrazu. Aby otrzymać na nich obraz trzeba odbitkę, podobnie jak kliszę, wywołać i utrwalić.

Po wywołaniu odbitki mają kolor czarno-szary. Stosując odpowiednie kąpiele barwiące można je zabarwiać na różne kolory.

Są w handlu papiery o różnej czułości, tak, że do każdego rodzaju negatywu można dobrać najwłaściwszy papier.

Oprócz tego zaletą tych odbitek jest to, że otrzymuje się je szybko i trwałość ich jest większa, niż dziennych.

Czynności z papierami wywoływanimi wykonuje się w ciemni. Dla bromosrebrnych używa się światła czerwonego. Dla chlorobromosrebrnych, jako mniej czułych, stosuje się światło pomarańczowe.

Po założeniu papieru do kopjo-ramki w sposób opisany wyżej, naświetla się go światłem sztucznem: świecą, zapalką, najwygodniej żarówką elektryczną. Próby długości naświetlania najlepiej dokonywać na małym skrawku papieru. Naogół czas naświetlania waha się od paru do kilkudziesięciu sekund. Krótkie naświetlanie daje odbitki kontrastowe, długie — miękkie; zbyt długie powoduje szarość i zadmienienie.

Wywoływanie i utrwalanie odbitek nocnych.

Wywoływanie odbitek nocnych odbywa się tak samo, jak negatywów w ciemni. Stosuje się taki wywoływacz jak do klisz, a jeszcze praktyczniej używać wywoływacza, w którym poprzednio wywoływane były klisze. Obraz na odbitce ukazuje się prędzej niż na negatywie. Czas wywoływania również jest krótszy, niż dla klisz. Zwykle po 1—2 minutach wywoływania jest skończony. Zbyt długie wywoływanie daje pozytywy zszarzałe lub pożółkłe.

Pozytyw wywołany po całkowitem usunięciu wywoływacza przez płótkanie w wodzie, zanurza się w kąpeli

utrwalającej. W kąpieli tej pozostawić je należy 10 do 15 minut.

Utrwalacz przygotowuje się podobnie jak do negatywów. W litrze utrwalacza można utrwalić około 100 odbitek o wymiarze 9×12 cm. Po utrwaleniu należy odbitki płókać. Pożytywy przeznaczone do kąpieli barwiących muszą być dobrze utrwalone i wypłukane i dopiero barwione. Płókanie dobre odbitek jest bardzo ważne dla ich trwałości. Odbitki źle wypłukane od utrwalacza żółkną po pewnym czasie.

Barwienie odbitek nocnych.

Odbitki na papierach wywoływanych dają się barwić na różne kolory. Najczęściej stosowanem jest barwienie na kolor sepiowy (brązowy). W tym celu kąpie się odbitki w dwóch kąpielach. W pierwszej trzyma się odbitkę do całkowitego zniknięcia obrazu. Po wypłukaniu dokładnem (3—4 minuty w wodzie bieżącej) zanurza się odbitkę do drugiej kąpieli. W tej kąpieli trzyma się odbitkę do pojawienia się całkowitego obrazu już w kolorze sepiowym.

Przepisy na powyższe kąpiele przygotowuje się w sposób następujący:

- Kąpiel I: 1 g. bromku potasu,
5 g. żelazocjanku potasu,
100 cm³ wody.
Kąpiel II: 100 cm³ wody,
5 g. siarczku sodu.

Emaljowanie odbitek.

Odbitki na papierze żelatynowym błyszczącym dają się emaljować. Emaljowaniem odbitek nazywa się nadawanie im lustrzanego połysku. W tym celu odbitki mokre po wypłukaniu nakleja się na płyty z blachy lakierowanej lub szkła lustrzanego. Płyty te naciera się uprzednio roztopionym wosku w benzynie. Po wyschnięciu odbitki naklejone dają się łatwo oddzielić od płyty, a nawet często same się od niej odrywają.

Wykańczanie i naklejanie odbitek.

Odbitki po wysuszeniu prostuje się, obcina równo brzegi i nakleja.

Do obcinania brzegów służą specjalne maszynki, złożone z podstawki i noża. Można też używać do tego celu szablonów z grubego szkła, albo

introligatorskiego żelaznego kąta prostego. Po obcięciu odbitki nakleja się na kartony o kolorze odpowiednio dobranym do zdjęcia. Częściej wkleja się odbitki do albumów do fotografii. Do przyklejania używa się kleju fotograficznego. Klej ten można sobie przygotować samemu z krochmalu i wody lub nabyć gotowy.

Chcąc nakleić odbitkę, rozsmarowuje się klej po brzegach odbitki możliwie cienko, odbitkę przykładając do papieru i przyciska palcami lub wałkiem gumowym. Naklejoną odbitkę należy włożyć pod prasę i dopiero po wyschnięciu kleju wyjąć.

Zamiast prasy można przycisnąć odbitkę naklejoną paroma grubymi książkami. Można również przyklejać odbitki zapomocą specjalnych narożników szarych lub przezroczystych. Narożniki te nakłada się na rogu fotografii. Taki sposób przyklejania pozwala na wyjęcie odbitki w każdej chwili z albumu. Odbitki podobnie jak klisze można retuszować.

TABLICA CZASU NASWIETLAŃ.

Według W. Niemczyńskiego.
(Podręcznik fotografii).

A	Chmury. Iśniący śnieg, mgła pod słońce . . .	0
	Morze, śnieg z bardzo jasnymi szczegółami w przedpolu i z ciemnymi szczegółami w tle; mgła ze słońcem z boku lub z dołu . . .	1
	Morze, śnieg ze średnio ciemnymi szczegółami w przedpolu i bardzo ciemnymi w tle; jaskrawo oświetlone białe budynki bez ciemnego tła; rozległe krajobrazy . . .	2
	Morze, śnieg z bardzo ciemnymi szczegółami w przedpolu; wielkie pole z jasnymi budynkami bez ciemniejszych szczegółów w przedpolu; krajobrazy z jasnym przedpolem; jasne skały; zdjęcia migawkowe z większej odległości na boisku . . .	4

Szerokie ulice, mniejsze place, przeciętne budynki, ciemne skały; krajobrazy ze średnio - ciemnym przedpo-
lem; zdjęcia migawkowe ze
średniej odległości na bois-
ku; grupy w słońcu w jasnym
otoczeniu . . . . . 6—7

Krajobrazy z ciemnym
przedpołem (dużo jasnej zie-
leni); częściowo zaciemnione
ulice; zdjęcia migawkowe
bliskie na boisku; grupy i
portrety na wolnym powie-
trzu w niezbyt ciemnym oto-
czeniu . . . . . 8—9

Krajobraz z bardzo ciem-
nym przedpołem (dużo cie-
mnej zieleni); wąskie zacie-
nione ulice; bardzo jasne
wnętrza rzadkich lasów; bar-
dzo ciemne skały; grupy i

portrety na wolnym powie-
trzu w ciemnym otoczeniu . 10—11

Portrety (wielkie głowy)
na wolnym powietrzu przy
ograniczonym świetle; por-
trety w jasnej pracowni fo-
tograficznej lub w pokoju w
odległości 1 m od okna; nie-
zbyt ciemne wnętrza lasów
i przepaści; krużganki, we-
randy w cieniu . . . . . 14—15

Portrety w pokoju w od-
ległości 2 m od okna; cie-
mne wnętrza lasów i przepa-
ści; jasne wnętrza (przecięt-
ne pokojowe, bardzo jasne
kościóły) . . . . . 16—18

Średnio - ciemne wnętrza
kościółów i t. p. . . . . 20—24

Ciemne wnętrza kościołów
i t. p. . . . . 25—30

B		P o r a r o k u					
pora dnia		Lipiec Czerwiec	Sierpień Maj	Wrzesień Kwiecień	Październik Marzec	Listopad Luty	Grudzień Styczeń
12		1	1	2	2	3	4
11	13	1	1	2	3	4	5
10	14	1	2	2	3	4	5
9	15	2	2	3	4	5	6
8	16	3	3	4	5	6	—
7	17	3	4	5	5	—	—
6	18	4	5	6	—	—	—

C	Czułość płyt Scheiner	100	79	61	48	38	30	23	18	14	11
		20	19	18	17	16	15	14	13	12	11
Sch. 20° = 32° Warnecka		—3	—2	—1,5	—1	0	0,5	1	2	2,0	2
Sch. 26° = 27° Warnecka											

D	F :	3	4,5	5,5	6,3	7,7	9	11	12,5	16	23	32	45
	Przysłona	1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	13	15

E	Światło	Słońce	Słońce przysł. chmur.			Niebo pochmurne	Ciemne chmury
	Słońce, duże jasne chmury.		lekko	śr.	silnie		
	0	1	2	3	4	5	6

F	Suma	4	5	6	7	8	9	10
	Sek.	$\frac{1}{1000}$	$\frac{1}{800}$	$\frac{1}{600}$	$\frac{1}{400}$	$\frac{1}{300}$	$\frac{1}{200}$	$\frac{1}{150}$
	Suma	11	12	13	14	15	16	17
	Sek.	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{75}$	$\frac{1}{50}$	$\frac{1}{35}$	$\frac{1}{25}$	$\frac{1}{15}$	$\frac{1}{12}$
	Suma	18	19	21	22	23	24	25
	Sek.	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	1
	Suma	26	27	28	29	30	31	32
	Sek.	1,5	2	4	6	8	12	17
	Suma	33	34	35	36	37	38	39
	Sek.	25	30	50	60	90	2 m	3 m
	Suma	40	41	42	43	44		
	Sek.	4 m	6 m	8 m	12 m	17 m		

Przy zdjęciach w górach czas naświetlania skraca się. Od sumy odjąć 0,5 (dla wysokości 1000 m), 1 (dla 1500 m), 1,5 (dla 2000 m), 2 (dla 3000 m), 2,5 (dla 4000 m).

Przykład posługiwania się powyższą tablicą.

W słoneczny dzień lipcowy o 5 po południu fotografujemy grupę na tle ciemnej ściany kościoła, klisze normalne, przysłona F : 9

A = 10; B = 3; C = 0; D = 6; E = 1;

F = 10 + 3 + 0 + 6 + 1 = 21

według tablicy F należy zdejmować $\frac{1}{4}$ sek.

Poradnik językowy

Wyrażenia błędne.

(podług H. Gallego, A. Krasnowolskiego i A. Kryńskiego).

Adnotacja — zaznaczenie, uwaga.

Ambulansy — ambulanse.

Anulować; anulowanie — unieważniać, znosić, unieważnienie, skasowanie.

A to: — a mianowicie.

Badania nad czymś — badania czegoś.

Badania życia zwierząt.

Brakuje coś — brakuje czegoś. Brakuje czterech groszy.

Broczyć we krwi — broczyć krwią.

Charakter przesyłki — właściwość przesyłki.

Chronić się przed czymś — chronić

się od czegoś. Chronić się od zima.

Cieszyć się na coś — cieszyć się z góry a. naprzód, że coś nastąpi; myśleć z radością o czymś, co się ma stać. Cieszę się, że będą święta. Myśleć z radością o jutrzejszym koncercie.

Cłowa (rewizja) — celna (rewizja).

Co pod tem rozumiesz? — co przez to rozumiesz.

Co sobie życzysz? — czego sobie życzysz.

Czasokres — okres czasu.

Czas wykonywania ochrony — czas trwania ochrony.
Czem - tem — im - tem. Im dalej w las, tem więcej drzew.
Dalej nie idzie — lepiej a. bardziej nie można, niepodobna.
Datuje od chwili — datuje się od chwili. Zwyżka cen datuje się od chwili wojny celnej.
Dla użytku, dla potrzeb — do użytku, na potrzeby.
Dokonać to — dokonać czegoś. Dokonał chwalebego czynu.
Dokonyje, dokonywa — dokonywa (od słowa dokonywać).
Dopuszczać — uznawać, zezwalać.
Dopuszczone wymiary, sposób — dozwolone, przyjęte wymiary, sposób.
Dotyczący — właściwy, dany, odpowiadający, odpowiedni.
Do zagranicy — zagranicę.
Druki umieszczone pod opaską — druki pod opaską.
Egzystować — istnieć.
Ekwiwalent — równoważnik, odpowiednik.
Ewentualnie — jako też, lub też, przypuszczalnie, możliwie.
Faktyczny — rzeczywisty.
Figurować: nazwa urzędu figuruje w spisie — znajdować się; nazwa urzędu znajduje się w spisie.
Gdzie idziesz? — dokąd idziesz?
Identyczny — jednakowy.
Ilekoć razy — ilekroć, ile razy.
Interpretacja — tłumaczenie, wyjaśnienie, wykładnia.
Jak (przy porównaniach przedmiotów lub czynności, których właściwości są nierówne) — niż. Gołąb jest większy niż wróbel. Zima trwa dłużej niż wiosna. (Przy porównaniu przedmiotów lub czynności, których właściwości są równe, używa się *j a k*, np. ciężki jak ołów).
Jakby nie było — jakkolwiek bądź.
Jak długo, tak długo — dopóki, dopóty.
Jak również (z krajami) — wraz (z krajami).
Jawne nieporozumienie — wyraźne nieporozumienie.
Jeden i ten sam — ten sam.
Jednakowoż — jednakże.
Kilograma: (pół kilograma) — kilogramu (drugiej przepadki liczby pojed.); pół kilogramu.

Klauzula — zastrzeżenie, warunek, ograniczenie.
Kłaść na coś, pod coś — kłaść na cześć, pod cześć. Kładę pieniądze na stole, pod serwetą.
Komitet dla spraw — komitet do spraw.
Konferencja przy udziale — konferencja z udziałem.
Korespondencja wpływająca — korespondencja nadchodząca, przychodząca.
Kryć się, pokrywać się z cześć — zgadzać się, odpowiadać, nie różnić się, być równoznacznym. Ostateczny wynik zgadza się z pierwotnymi oświadczeniami.
Kwitować odbiór — kwitować z odbioru.
Kwota sumaryczna — suma ogólna.
Lata pięćdziesiąte — piąte dziesięciolecie. Urodził się w piątym dziesięcioleciu 19 wieku.
Lec na coś, pod coś — lec na cześć, pod cześć. Legł na ławie pod piecem.
Mało tego — niedość tego, niedość na tem.
Ma zastosowanie — stosuje się.
Miarodajne sfery — rozstrzygające, decydujące sfery.
Mniejsza niż — mniejsza od.
Możliwość jest wykluczona — niema możliwości.
Nabrać coś — nabrać czegoś. Nabrałem otuchy, nowych sił.
Nadać list — wysłać list.
Nadsyłać na adres — nadsyłać pod adresem.
Należytość — należność, opłata.
Naodwrot — przeciwnie. Należy to rozumieć zupełnie przeciwnie.
Napotkać na coś — napotkać coś. Napotkałem wielkie trudności.
Na tyle jest jasne, że... — o tyle jest jasne, że...
Na wypadek; na wypadek braku spisu — w razie; w razie braku spisu.
Naznaczyć cześć — naznaczyć na coś. Został naznaczony na opiekuna sierot.
Nie jest dozwolone, konieczne, potrzebne — nie jest dozwolone, konieczne, potrzebne.
Nienawidzieć coś — nienawidzieć czegoś. Nienawidzę tej miejscowości.

Nie potrzebuje być, nie musi być — niekoniecznie ma być.
Nieprzerwany (dozór, obecność) — nieustanny (dozór, obecność).
Nie śmie się to powtórzyć — nie powinno, nie może się to powtórzyć.
Nie wynosić mniej — wynosić nie mniej.
Niezbędne dla potrzeb — niezbędne na potrzeby.
Nie znajduje zastosowania — nie stosuje się, nie ma zastosowania.
Nie zważając na to — nie bacząc na to, pomimo to.
Notyfikować — zawiadamiać.
Objekt — przedmiot.
Obwinić kogoś w czemś — obwinić kogoś o coś. Obwinił go okradzież.
Odciska — odcisku (drugi przypadek liczby pojed.).
Odemścić komuś — zemścić się na kimś.
Od imienia czyjegoś — w imieniu czyjś. Przemawiać w imieniu społeczeństwa.
Odnosi się do kogoś, do czegoś — dotyczy, stosuje się, należy. Uczynione spostrzeżenie dotyczy, stosuje się do wszystkich ludzi. Psychoanaliza należy do dziedziny psychologii.
Odnośnie — co do, jeżeli chodzi o..., ze względu na..., stosownie do..., w zakresie.
Odnośnie do czegoś — pod względem czegoś, co do czegoś. Pod względem gęstości zaludnienia dzielnica ta zajmuje pierwsze miejsce.
Odnośny urząd, dokument — odpowiedni, właściwy, dany, odpowiadający, urząd, dokument.
Odnotować — zapisać.
Odpada; notowanie godzin odpada — zbędne jest, notowanie godzin jest zbędne.
Od przypadku do przypadku — od czasu do czasu, w poszczególnym przypadku.
Od urzędu do urzędu — z urzędu do urzędu.
O ile: funkcjonariusz o ile jest sam... — jeżeli, funkcjonariusz jeżeli jest sam...
Okazać komuś przysługę, dobrodziejstwo — wyświadczyć, oddać komuś przysługę, dobrodziejstwo.

Okazać pomoc — udzielić pomocy, przyjść z pomocą.
Opiewać na nazwisko — zawierać nazwisko, posiadać nazwisko.
Oplata dla listów — opłata od listów.
Oplata nie przekracza — opłata nie przewyższa.
Opracowuje, opracowywa — opracowuje.
Organy władzy — organa władzy.
Oryginał (telegramu) — pierwopis (telegramu).
Ostrzec przed czemś — ostrzec o czemś. Ostrzegam cię o grożącym niebezpieczeństwie.
Oszczędzać coś — oszczędzać czegoś. Oszczędzaj swego głosu.
Otrzymać do tego celu — otrzymać w tym celu.
Otworzyć ogień — dać ognia, rozpocząć ogień; wystrzelić.
Pełne zadowolenia, pełne prawo — zupełne, całkowite zadowolenie, prawo. Sprawa załatwiona ku memu całkowitemu zadowoleniu.
Podjąć (telegram, pieniądze) — odbierać (telegram, pieniądze).
Pod rząd, rusyc. — rzędem; z kolei. Drzewa stoją rzędem. Występuje trzeci z kolei.
Pokrywać się — p. Kryć się.
Polegać w czemś — polegać na czemś. Polegam na twoim zdaniu. Sprawa polega na nieporozumieniu.
Położyć na coś, pod coś — położyć na czemś. Położyć na biurku, pod papierami.
Ponaglać — przynaglać.
Popaść w biedę — wpaść w biedę.
Popyt za czemś — popyt na coś. Zauważamy wielki popyt na towary włókiennicze.
Porozumienie między rządami — porozumienie się rządów.
Porównywać do kogoś, czegoś — porównywać z czemś, kimś. Porównywał swoje starania z jego wysiłkami.
Porządek jest ten, że... — porządek jest następujący.
Porządek ustalony podziałem czynności — porządek ustalony w podziale czynności.
Posadzić na coś, pod coś — posadzić na czemś, pod czemś. Posadzić na ławce pod parasolem.

Posłuchać coś — posłuchać czegoś.
Chętnie posłucham twojej muzyki.
Postawić — p. *Stawić.*
Postawić warunki, wniosek — podać warunki, wniosek.
Potwierdzać odbiór — poświadczać odbiór.
Powątpiewać w coś — powątpiewać o czymś. *Powątpiewam o prawdziwości jego słów.*
Powiedzieć na coś, pod coś — powiedzieć na czymś, pod czymś. *Powiedział obraz na ścianie pod szlakiem.*
Poza wypadkami — oprócz.
Poza wyjątkami — z wyjątkiem.
Pożyczyć coś — pożyczyć czegoś. *Pożyczyłem sobie twojego pióra.*
Prace uskutecznia się — prace wykonywa się.
Prócz tego, jeszcze — ponadto, nadto.
Przedłożyć, przedkładać — przedstawić, złożyć, składać.
Przedłożenie projektu — składanie lub przedstawienie projektu.
Przedmioty ze szkła — przedmioty szklane.
Przedstawiać sobą — przedstawiać. *To przedstawia poważne trudności.*
Przekazywać do urzędu — przekazywać urzędowi.
Przepisowy okres — okres przepisany.
Przeprowadzić bilans — zestawić bilans.
Przestrzec przed czymś — przestrzec o czymś. *Przestrzegam o oczekiwanych zaburzeniach.*
Przeważać; paczkę przeważa się — ważyć; paczkę waży się.
Przewidziany planem — przewidziany w planie.
Przez tarcie, przez uszkodzenie — wskutek tarcia, wskutek uszkodzenia.
Przyczynić krzywdę, radość — wyrazić krzywdę, szkodę, sprawić radość.
Przydzielone kredyty — przyznane kredyty.
Przyjąć udział — wziąć udział. *Wzięłam udział w tym spacerze.*
Przyjmować lekarstwo — zażywać lekarstwo.
Przynależny — należący, odpowiedni, właściwy.
Przynosić ofiarę — składać ofiarę.

Skląda ofiarę ze swej ambicji.
Przypomnieć — przypomnieć komuś albo sobie. *Przypominam sobie wiersz. Przypomnę mu dawne dzieje.*
Przyrównać z czymś — przyrównać do czegoś. *Obecne położenie nie da się przyrównać do dawnego.*
Przysługę okazać — przysługę oddać, wyświadczyć.
Przy udziale (świadka) — w obecności (świadka), z udziałem.
Przy uwzględnieniu (przepisów) — z uwzględnieniem (przepisów).
Przywieść czyjeś zdanie — przytoczyć czyjeś zdanie.
Pytanie stawiać — pytanie zadawać.
Realizacja — wykonanie.
Remont — naprawa.
Reparycja (kosztów) — podział (kosztów).
Rościć prawo — rościć sobie prawo. *Nie należy rościć sobie prawa do nieomyślności.*
Rozbudowa — rozrost, rozwój, wzmoczenie się, spotęgowanie. *Rozwój miasta postępuje szybko.*
Rozchodzi się o coś — chodzi, idzie o coś. *W tym wypadku idzie o ciebie.*
Rozpisywanie przetargów — ogłaszanie przetargów.
Rozsegregowanie — posegregowanie, podział.
Rozumieć pod czymś — rozumieć przez coś. *Przez słowo dach rozumieć należy własny dom.*
Różnić się przez coś — różnić się czymś. *Obaj różnią się swymi zapatrywaniami.*
Rzecz w tem — idzie o to.
Sankcjonować — zatwierdzać.
Sąsiedzkie kraje — kraje sąsiednie (natomiast stosunki sąsiedzkie).
Służyć przykładem, dowodem — służyć za przykład, za dowód. *To mi służy za przykład odwagi.*
Specyfikacja (przedmiotów) — spis szczegółowy (przedmiotów).
Spis na paczki — spis paczek.
Sporządzić protokół na coś — sporządzić protokół, o czymś.
Spotkać na dworcu — powitać na dworcu. *Przyjezdnych powita na dworcu miejscowa ludność.*

Sprecyzować — ściśle określić.
Środki dla — środki do.
Stać w związku — być w związku, zostawać w związku. Drożyna jest w związku z nieurodzajem.
Stanąć na kolana — ukleknąć.
Stawiać na coś, pod coś — stawiać na czymś, pod czymś (np. na stole, pod ławką); ale stawiać na kartę (w grze).
Stawiać żądanie — wystąpić z żądaniem, przedstawić żądanie, żądać.
Stosowny dla czegoś — stosowny do czegoś, na coś. Ubranie stosowne do konnej jazdy. Materiał stosowny na ubranie.
Szemat — schemat.
Szczególnie trwale opakowanie — wyjątkowo trwałe opakowanie.
Szukać za kimś, za czymś — szukać kogoś, czegoś.
Śledzić za czymś — śledzić coś. Śledzi z zajęciem bieg wypadków.
Takowy, ten ostatni — taki, ten, który.
Tem niemniej — niemniej jednak, niemniej wszakże.
Tok czynności, służby — bieg czynności, służby.
Tracić kogoś — spotkać. Spotkało mnie nieszczęście. Spotkałem znajomego.
Trzymiesięczny — trzymiesięczny.
Trzymać mowę — mniemać, sądzić o czymś. Bardzo dobrze o sobie mniema.
Ubrać płaszcz, suknię — ubrać się w płaszcz, suknię.
Uchronić przed czymś — uchronić od czegoś. Uchroniłem dziecko od złych wpływów.
Układające się państwa — państwa prowadzące układy.
Unormowany udział — określony udział.
Urząd przeprowadza poprawki — urząd dokonywa poprawek.
Ustąpić miejsce — ustąpić miejsca.
Ustąpił miejsca kobiecie.
Uskutecznić — wykonywać, dokonywać.
Utwierdzić ustawę — zatwierdzić.
Uznać czymś — uznać za coś. Ten podręcznik uznano za najlepszy.
Uznać brak przedmiotu — stwierdzić brak przedmiotu.
Uznać możliwem — uznać za możliwe.

Uzupełnić... przez wpisanie — uzupełnić... wpisaniem.
Używać coś — używać czegoś. Użyłeś złego określenia.
Wątpić w coś — wątpić o czymś. Wątpię o możliwości przybycia na czas.
Wchodzić w skład — należeć do składu.
W czasie transportu, pracy — podczas transportu, pracy.
W danym razie — o ile zachodzi potrzeba.
W drodze wyjątku — wyjątkowo.
Weksła — wekslu (drugi przypadek liczby pojedynczej).
Wgląd, wglądanie w akta — wejrzenie; wejrzenie w akta, przejrzenie akt.
Wielkie litery — duże litery.
Więcej jak; mniej jak — więcej niż; mniej niż.
Wieszać na coś, pod coś — wieszać na czymś, pod czymś. Wieszam na kołku pod oknem.
Winne; osoby winne udowodnić swoją tożsamość — winny; osoby winny udowodnić i t. d.
W krótkiej drodze — niezwłocznie, natychmiast. Do wykonania wyroku przystąpiono natychmiast.
W miarę potrzeby — w razie potrzeby.
W międzyczasie — tymczasem, wśród tego. Dużo pracuje, a wśród tego bawi się.
W miejsce; wręczyć kupon w miejsce gotówki — zamiast; wręczyć kupon zamiast gotówki.
W następstwie czego — wskutek czego.
Wniosek postawić — wniosek podać, z wnioskiem wystąpić.
Wpadający w oczy (sposób) — najbardziej widoczny (sposób).
W pierwszej linii, w pierwszym rzędzie — przede wszystkim, najprzód, przed innymi. Trzeba przede wszystkim myśleć o innych.
Wpływ nad kimś mieć — wpływ na kogoś mieć.
W przystosowaniu do potrzeb — w zastosowaniu do potrzeb.
Wstąpić do budżetu — wnieść do budżetu.
Wstydić się przed kimś — wstydić się kogoś.
W szczególności co się tyczy — przede wszystkim, gdy to dotyczy.

W tem rzecz — o to idzie. Nie o to wcale idzie.

W uwzględnieniu warunków — ze względu na warunki, uwzględniając warunki.

W wypadku gdy...; w wypadku przerwy połączenia — w razie gdy...; w razie przerwy połączenia.

W wyniku — na skutek.

Wyjątek z tej zasady — wyjątek od tej zasady.

Wyjawszy wypadek — z wyjątkiem wypadku.

Wykluczyć sprawę — wyłączyć sprawę.

Wykonuje, wykonywuje — wykonuje.

Wylacza się od — wyłącza się z...

Wymagania stawić — wymagania czynić, wymagać.

Wymogi — wymagania.

Wyobrazić — wyobrazić sobie. Wyobraż sobie moje zdziwienie.

Wypełniony przez coś — wypełniony czymś. Kufer wypełniony ubraniami.

Wypośrodkować — dowiedzieć się. Pragnę dowiedzieć się, co on myśli.

Wypraszać sobie coś — zastrzec się przeciw czemuś. Zastrzegam się przeciwko tym żartom.

Wypuścić w obieg — puścić w obieg. Wysłuchać coś — wysłuchać czegoś.

Wysłuchałem długiego opowiadania.

Wystawić świadectwo — wydać świadectwo.

Wystawić zawiadomienie, rachunek — sporządzić zawiadomienie, rachunek.

Wyznawać się — orjentować się.

Wyzwać opór, niechęć — wywołać opór, niechęć.

Zabezpieczyć przed czymś — zabezpieczyć od czegoś. Zabezpieczyć okolicę od wylewu.

Zabrakowane — wybrakowane.

Zabronić komuś coś — zabronić komuś czegoś. Zabroniłem mu wychodzenia z domu.

Zadowolniający — zadowalający.

Zakazanie; w celu zakazania — zabronienie; w celu zabronienia.

Zamienić kogoś — zastąpić kogoś. Pomocnik zastępuje zwierzchnika przy robocie.

Zaoferowane przedmioty — wymienione w ofercie przedmioty.

Zapotrzebować — zażądać, zgłosić, zamówić. Zażądałem świeżej partii towaru.

Zapotrzebowanie na towar — popyt na towar. Zauważamy wielki popyt na towary luksusowe.

Zapowiadać, zgłaszać — oznajmiać, zawiadamiać.

Zawiesić na coś; pod coś — zawiesić na drzwiach pod klamką.

Za wyjątkiem — z wyjątkiem. Wszyscy wyszli z wyjątkiem mnie.

Zażądać coś — zażądać czegoś. Zażądałem sprawozdania.

Z braku, przez brak — z powodu braku, wskutek braku.

Zdeponować — złożyć.

Zdradzać zdolności, dobry smak — okazywać, wyjawiać.

Zestawić protokół — spisać, sporządzić protokół.

Zesumować — zsumować.

Zgłosić — złożyć, przedstawić, wnieść, ogłosić, zawiadomić, zapowiedzieć, zamówić, oznajmić, zgłosić się do... wyrazić (życzenie), prowadzić (rozmowę), żądać.

Zgłaszać wniosek, podanie — składać wniosek, przedstawiać wniosek, podanie.

Zjawić się, posłaniec zjawił się — stać się; posłaniec stawiał się.

Znaczy — widać, więc, przeto, wobec tego. Jesteś uczynny, przeto nie odmówisz. Proszę wszystkich, więc i ciebie.

Z reguły — zasadniczo, w zasadzie, zwykle.

Zrozumienie dla czegoś — zrozumienie czegoś. Rozwija się zrozumienie sztuki.

Z stacją — ze stacją.

Z tem, aby..., Z tem, że... — z warunkiem, aby... (że), z zastrzeżeniem, aby (że).

Zwierzchnicza (władza) — zwierzchnia (władza).

Zwrócić komuś uwagę na coś — zwrócić czyjąś uwagę na coś. Zwrócił uwagę na to zjawisko.

Życzyć — życzyć sobie albo komuś. Czego pan sobie życzy? Niczego ci nie życzę.

Poradnik kosmetyczny

Codzienna toaleta

Gorączkowe tempo życia współczesnego, nawał prac i obowiązków, nie pozwalają poświęcać zbyt wiele czasu na zabiegi toaletowe. Zawsze jednak należy pozostawić sobie pewne minimum czasu, około 20—30 minut dziennie, dla wykonania najważniejszych zabiegów higieniczno-toaletowych.

W krótkich zarysach podajemy więc tylko najważniejsze wskazówki do codziennej toalety.

Natychmiast po wstaniu z łóżka należy przedewszystkiem oczyścić jamę ustną przez wymycie zębów miękką szczoteczką oraz staranne wypłókanie ust płynem odświeżającym. Szczoteczki do zębów należy używać tylko miękkiej, gdyż ta nie kaleczy dziąseł, nie powoduje krwawienia oraz przy tarcu o korony zębów nie ściera z nich błyszczącej emalii.

Do płókania ust należy używać wyłącznie wody cieplej, gdyż woda zimna działa wysoce szkodliwie na emalię zębów.

Przy oczyszczaniu jamy ustnej należy pamiętać o zdezynfekowaniu całej jamy ustnej, a więc dziąseł, gardła, podniebienia i języka.

Niedostateczna pielęgnacja jamy ustnej może spowodować stany zapalne dziąseł, tworzenia kamienia zębowego etc. Przykry zapach z ust może być spowodowany również chorobą nosa, migdałków, chorobą, złej przemiany materji, przewodu pokarmowego etc. Pożądane jest również w ciągu dnia jaknajczęstsze płókanie jamy ustnej, zwłaszcza po jedzeniu, dla oczyszczenia od resztek pokarmowych. Wogóle przy racjonalnej pielęgnacji zębów konieczne jest stałe odwiedzanie dentysty co najmniej dwa razy do roku dla usunięcia kamienia zębowego i obserwacji stanu zębów, aby zapobiec ich ewentualnej chorobie.

CODZIENNA GIMNASTYKA.

Po wymyciu zębów i oczyszczeniu jamy ustnej należy wykonać gimna-

stykę, o ile możliwości, przy otwartem oknie, a w każdym razie w dobrze przewietrzonym pokoju. Gimnastykę najlepiej odbywać zupełnie nago, lub w stroju kąpielowym, na dywanie, albo też na rozpostartym na podłodze kocu.

KAPIEL I MASAŻ.

Po gimnastyce należy natychmiast wziąć paruminutową kąpiel lub prysznic z dodatkiem soli aromatycznych, gdyż te usuwają nieprzyjemny zapach potu, udelikatniają naskórek i działają kojąco na nerwy.

Przy zdrowym i zahartowanym organizmie należy zmywać ciało dwa razy dziennie, rano i wieczorem, wodą o temperaturze pokojowej, ponadto przynajmniej raz w tygodniu zastosować kąpiel ciepłą, gdyż woda zimna nie może dostatecznie oczyścić skóry z łoju, bakterji i kurzu.

PIELĘGNACJA CERY.

Dobra cera zależy przedewszystkiem od stanu zdrowia. Skóra zdrowa powinna być jędrna, sprężysta, gładka, lekko zaróżowiona. Cera chorośliwa jest matowa, sucha, pofałdowana, pomarszczona, pokryta plamami o kolorze bladym żółto-zielonym, albo anormalnie zaczerwienionym, może być przytem tłusta, łśniaca i porowata.

Tłustość lub suchość cery zależy od ilości gruczołów łojowych, rozmieszczonych w skórze. Pewna ilość łoju jest konieczna dla utrzymania elastyczności skóry oraz dla uchronienia jej przed spierzchnięciem i nadmiernem wysychaniem.

Przy cerze normalnej należy myć twarz rano i wieczorem wodą o temperaturze pokojowej z mydłem. Dla dokładniejszego oczyszczenia skóry od czasu do czasu, 1—2 razy tygodniowo, należy wymyć dokładnie twarz wodą ciepłą z mydłem.

Przy skórze tłustej poleca się zmywanie 2—3 razy dziennie wodą tylko

ciepłą, obficie posługując się mydłem, a nawet pozostawiając na parę minut na twarzy pianę, którą po paru minutach należy obficie spłukać wodą o temperaturze pokojowej.

Przy skórze suchej, bardzo wrażliwej, należy zmywać twarz wodą letnią rano i wieczorem, używając mydła tylko raz dziennie. Wieczorem, przed umyciem, ochronić skórę twarzy przez wtarcie delikatnego kremu. Jeśli pomimo tego sposobu pielęgnacji cery, powstają podrażnienia, opierzchnięcia, krosty lub wągry, wówczas ma się do czynienia ze skórą chora, którą trzeba starannie leczyć według wskázówek lekarza.

POLEWANIE GORĄCE.

W kosmetyce najczęściej znajduje zastosowanie polewanie skóry wodą gorącą i zmywanie jej odpowiednim mydłem, dla usunięcia zbytnej tłustości. Gorąca woda rozpuszcza i usuwa wydzieliny skóry, wpływa zarazem na rozszerzanie się naczyń krwionośnych, przez co tkanki lepiej się odżywiają i przeciwdziałają zwiótnieniu skóry. Pod wpływem ciepła otwierają się pory, skóra łatwiej oddycha.

NAPARZANIE TWARZY.

Najbardziej popularnym zabiegiem, odświeżającym cerę, są naparzania twarzy, wykonywane specjalnym aparatem przy pomocy rozpylonej, rozgrzanej pary wodnej wraz z zawartymi w niej środkami oczyszczającymi.

Doświadczenia wykazały, że naparzania twarzy, jako środek intensywnego odwodnienia skóry, nadaje się jedynie dla osób, posiadających skórę jędrną, młodą i bardzo tłustą.

Osoby starsze, ze skórą zwiótniałą, z tendencją do zmarszczek, nie powinny stosować pary gorącej, a tylko parówkę zimną, gdyż zbytne ciepło przyspiesza zwiótnienie skóry, powodując zmarszczki.

Czas trwania naparzania.

Cera normalna od 10—15 minut.

Cera mieszana od 15—20 minut.

Cera sucha od 3—5 minut.

Cera tłusta od 20—25 minut.

OKŁADY PRZEMIENNE.

Okłady przemienne polegają na szybko zmienianych okładach gorących i zimnych w ilości od 10—20. Do okładów gorących i przemiannych należy dodawać odpowiednie środki kosmetyczne, zmiękczające oraz tonizujące skórę.

OKŁADY GORĄCE.

Bardzo dobrym zabiegiem, zwłaszcza przy skórze tłustej, są okłady gorące, polegające na szybko zmienianych gorących okładach w ilości od 10—20. Sposób użycia jak przy okładach przemiannych, z tą różnicą, że okłady gorące stosujemy tylko z wody gorącej i ostatni okład dajemy zimny.

MASAŻ.

Jednym z najważniejszych czynników przy pielęgnacji twarzy jest masaż. Pod wpływem masażu następuje przyływ soków odżywczych do naczyń limfatycznych i tkanki podskórnej, przez mięśnie usuwa się nieużytki przemiany materii i ułatwia się świeży przyływ limfy odżywczej. Wpływ masażu na naskórek, na gruczoły łojowe, na włókna elastyczne, naczynia krwionośne, tkankę tłuszczową, jest bardzo dodatni, gdyż skóra się wygładza i jędrnieje.

Masaż kosmetyczny ręczny racjonalny, powinien być indywidualnie dostosowany do rodzaju i typu skóry.

Najprostszym sposobem masowania twarzy, najmniej skomplikowany, dla odżywiania skóry, przy cerze normalnej, przeprowadza się w ten sposób: po umyciu twarzy i rąk, i, zależnie od rodzaju cery, wtarcie w twarz kremu lub pudrowaniu jej dwiema rękami, od nosa do ucha, należy wykonać lekki półkolisty ruch muskający; tego rodzaju gładzenie powtórzyć mniej więcej 30 razy, następnie dwoma palcami, pierwszym i drugim, ruchem lekko wibracyjnym postukać się całą twarz w kierunku od nosa do ucha (jest to ruch drugi). Pod oczyma ruch ten drugi wykonywa się w ten sposób, że w kierunku od kąćka wewnętrznego do kąćka zewnętrznego, w miejscu, gdzie najłatwiej i najwcześniej

tworzą się zmarszczki, wibracja powinna trwać najdłużej.

Po uskutecznieniu tych dwóch najważniejszych ruchów, powtarza się ruch pierwszy.

Tęgo rodzaju masaż można samemu wykonywać tylko przy skórze normalnej, codzień od 5–10 minut, aż do zaróżowienia skóry, baczając, by pierwszy kardynalny warunek nierozciągania skóry był dokonany, ruchy zaś powinny być lekkie i subtelne.

MASAŻ MECHANICZNY.

Bardzo popularne obecnie stały się pewne przyrządy do masażu mechanicznego, tak zw. pompki pneumatyczne i klepadełka. Zastosowanie tych przyrządów jest bardzo nieskomplikowane, to też tego rodzaju masaż skombinowany skutecznie można samemu z bardzo dobrym wynikiem, bez żadnych wiadomości specjalnych.

Wszelkiego rodzaju masaż elektryczny w nowoczesnej kosmetyce lekarskiej są uważane za przeciwwskazane, gdyż powodują szybsze zwiócenie skóry i bardzo często przyspieszają tworzenie się zmarszczek.

ŚRODKI OCZYSZCZAJĄCE.

Do środków pielęgnujących cerę przedewszystkiem należą środki oczyszczające skórę, stosowane w postaci mydeł, płynów i kremów oczyszczających.

Należy być bardzo ostrożnym przy wyborze mydła i pamiętać, że prawdziwie higieniczne mydło jest jednym z najważniejszych warunków pielęgnacji skóry.

Przy skórze nader wrażliwej, zamiast mydła stosowane są kremy oczyszczające. Kremy oczyszczające przenikają głębiej do skóry, wpływają na zwięźnienie pór, przeciwdziałają wągom, ułatwiają złuszczenie się naskórka, zmiękczają jego zrogowaciałą powłokę.

Również bardzo wskazane są do oczyszczania skóry płyny oczyszczające higieniczne, wyrabiane z roślin, wzmacniające skórę, przeciwdziałające tworzeniu się wągrom. Nadają się do podróży, zwłaszcza dla osób o skórze pocącej się i tłustej.

Kremy należą do najbardziej roz-

powszechnionych środków kosmetycznych, wyrabiane są z roślin oraz najdelikatniejszych tłuszczów. Higieniczne kremy mają podwójne działanie: 1) na wewnątrz skóry, przenikając do głębi skóry powodują przekrwienie tkanki podskórnej, wzmacniają elastyczność skóry, przeciwdziałają tworzeniu się zmarszczek, 2) na zewnątrz zaś działanie ich polega na ochronianiu skóry od zmian temperatury, udektatnianiu oraz wygładzaniu. Stosowane przy cerze tłustej przeciwdziałają opierzchnięciu oraz nadają żywsze zabarwienie.

PUDER.

Prawdziwie higieniczny puder, a tylko takiego należy używać, powinien się składać z dobrze sproszkowanych środków roślinnych, być lekki, posiadać miły zapach, nie zawierać składników niszczących, a jednocześnie wybielających w postaci bismutu i ołowiu i nie przylegać ściśle do twarzy.

Puder w kosmetyce ma następujące działanie: 1) jako środek do zakrycia defektów skóry, 2) przy wszelkich stanach podrażnienia skóry działa łagodząco i chłodząco, 3) chłonie tłuste wydzieliny skóry, 4) działa ochraniająco przy zmianach temperatury.

Nie należy zbyt nadużywać pudru, gdyż ten wchłania wilgoć i tłuszczy skóry, czyniąc ją bardzo suchą i chropowatą, następstwem tego jest powiększenie łojotoku oraz krosty.

ŚRODKI DO PIELĘGNACJI WŁOSÓW.

Najważniejszym warunkiem posiadania zdrowych włosów jest wybór odpowiednich środków kosmetycznych do mycia, oraz pomad i płynów toaletowych do uczesania.

Środki do oczyszczania włosów stosuje się w postaci mydeł, proszków i płynów. Forma podania środków do mycia włosów nie odgrywa żadnej roli, chodzi tylko o jej składniki. Stosować należy produkty roślinne poważnych firm, które dają gwarancję zdrowej pielęgnacji włosów.

PERFUMOWANIE.

Należy uświadomić sobie, że perfumowanie powinno być połączone z wy-

bitną czystością ciała, gdyż przykrywanie i tuszowanie pewnych defektów w postaci potu jest obrzydliwe i może przypaść o młodości najmniej wymagającego człowieka.

Należy pamiętać, że osoba zbyt naperfumowana razi. Parę kropel do chusteczki do nosa jest przyjęte, natryski z wody kolońskiej w miejsca pocące się, przed uprzednim dokładnym umyciem np. pachy, są b. wskazane, lecz przesada w danym kierunku nie tylko sprzeciwia się wymogom

estetyki, ale naprowadza nawet na podejrzenia, że zapachem chce się tuszować przykre defekty w postaci przykrego zapachu potu i brudu.

Rodzaj perfum trzeba wybrać indywidualnie, stale stosując ten sam zapach. Najlepsze są kwiatowe perfumy, lecz niestety, czyste kwiatowe zapachy są zbyt kosztowne. Obecnie używane są tylko syntetyczne zapachy, które wymagają dużej umiejętności w przygotowaniu oraz jaknajlepszych składników.

Pielęgnacja poszczególnych części ciała

OCZY.

Najlepszym środkiem dla utrzymania zdrowia oczu jest przestrzeganie wielkiej czystości, dostatecznej ilości snu. Aby zapobiec możliwym infekcjom nie należy wycierać oczu zanieczyszczoną chusteczką, pożyczając komukolwiek swoich szkieł etc.

Chcąc, ażeby oczy nasze widziały dobrze, powinniśmy unikać czytania w pozycji leżącej, w wagonie, w tramwaju, przy złym świetle. Nie należy również wpatywać się wprost w źródło światła, lampę czy pod słońce. Bardzo również szkodliwy jest rozpowszechniony ogromnie zwyczaj czytania w pełnym słońcu, zwłaszcza nad brzegiem morza.

Przestrzegać należy, aby przy wykonywaniu pracy zawodowej, niszczącej organy wzroku, lekkomyślnie nie zaniedbywać środków ochronnych w postaci szkieł, oraz przemywać płynami dezynfekcyjnymi, np. ½% kwasem bornym. Przy wszelkich niedomaganiach wzrokowych, konieczne jest udanie się do lekarza okulisty.

Zapuszczanie szkodliwych kropli do oczu dla nadania im blasku, malowanie rzęs i powiek, są bardzo szkodliwe dla oczu, mogą nawet zniszczyć wzrok na zawsze.

PIELĘGNACJA BRWI.

Kształtna brew nadaje wyraz twarzy, zwłaszcza w czasach obecnych, gdy fotogeniczność ma tak wielkie znaczenie.

Pielęgnacja brwi polega na utrzymaniu ich czystości. W tym celu na-

leży co najmniej dwa razy dziennie, przy myciu twarzy, przyczesywać brwi odpowiednią szczoteczką w kierunku od nosa ku dołowi, wzdłuż łuku brwiowego. Przy zbyt długich włosach na brwiach, należy przyszytywać je nożyczkami, lub podgalać giletką dla nadania im właściwego kształtu. Nie należy nigdy wyskubywać włosów, aby nie wytworzyć stanu zapalnego.

PIELĘGNACJA REKI.

Pielęgnacja rąk powinna polegać przede wszystkim na częstym ich myciu, zwłaszcza przed jedzeniem lub po powrocie z ulicy, gdyż na dłońach osiadają kurz i bakterie. Po umyciu rąk należy je dokładnie osuszyć, aby nie dopuścić do powstawania zadr i opierzchnięć. Do rąk delikatnych i wrażliwych, zwłaszcza narażonych na częste mycie i przebywanie na świeżym powietrzu, przy skłonności do ich odciążenia, należy stosować roślinny krem do rąk.

Sinność i czerwoność zależą od chorób ogólnej natury, t. j. złej przemiany materji, złego krążenia krwi, anemji oraz od cienkości i wrażliwości samej skóry.

Również pielęgnacja paznokci jest koniecznym zabiegiem kulturalnego człowieka.

NOGI.

Celem uniknięcia zniekształcen stopy i palców oraz nagniotków, należy od dziecka nosić wygodne obuwie.

Najczęstszymi defektami nóg są żyłaki, które w najłżejszym już stopniu należy leczyć radykalnie, by nie powodować zniekształceń i ciężkich powikłań.

Pedicure, czyli pielęgnacja nóg, polega na równem obcinaniu paznokci oraz odsuwaniu skóry. Jeżeli między palcami tworzą się drobne szczelinki, należy wcierać w miejsca chore łagodny krem. Osoby, uprawiające turystykę pieszą, winny szczególną uwagę zwracać na higienę i pielęgnację nóg, a więc częste ich mycie i smarowanie turystycznym kremem przed każdym większym marszem.

WŁOSY I ICH PIELĘGNACJA

Dlaczego ludzie tyseją? Następujące przyczyny składają się na to:

- a) dziedziczność,
- b) indywidualna predyspozycja,
- c) ogólny stan zdrowia,
- d) używanie lub nadużywanie środków trujących, np. nikotyny i alkoholu,
- e) niehigieniczny tryb życia (warunki mieszkaniowe, błędy w odżywianiu i t. d.),
- f) nieracjonalna pielęgnacja włosów.

Przyczyna wypadania włosów może tkwić w samym włosie, skórze, lub w całym organizmie i w zależności od tego należy stosować leczenie.

Ażeby racjonalnie włosy leczyć, należy przeprowadzić ich mikroskopowe badanie.

Jeżeli włosów więcej wypada niż normalnie, 25—30 dziennie, a przytem skóra na głowie swędzi oraz ukazuje się łupież, jest to objaw najbardziej pospolitej choroby włosów, t. zw. łojotok.

Łojotok należy leczyć zależnie od przyczyny, uwzględniając:

- 1) stan skóry — sucha czy normalna,
- 2) stadium choroby,
- 3) stadium wypadania.

O ile przyczyna wypadania włosów jest łojotok, środki higieniczne, sporządzone z roślin, mogą w tych wypadkach wzmocnić włosy, usuwając łupież, nadmierny tłuszcz, a jeśli są stosowane wytrwale, zapobiegają dalszemu wypadaniu włosów.

Olbrzymie zastosowanie w nowoczesnej kosmetyce lekarskiej ma leczenie włosów światłem.

Zależnie od rodzaju włosów i skóry oraz stanu zdrowia, stosujemy naświetlanie lampą kwarcową lub też sztucznym światłem słonecznym, rzadziej promieniami Roentgena.

Pierwszą jednak zasadą racjonalnej pielęgnacji włosów jest czystość i to czystość nie samej tylko głowy, lecz wszystkiego tego, co się z włosami styka, a więc przedewszystkiem grzebieni i szczotek.

Łupież. Jest zjawiskiem codziennym. Pojawia się w wieku dojrzewania płciowego. Może być tłusty — oleisty, lub suchy. Leczy się siarką w formie maści, płynów i mydeł.

Defekty

BRODAWKI

Brodawki są to swego rodzaju znamiona, połączone z przybitkiem tkanki, pochodzą z silnego zgrubienia warstwy rogowej, występują najczęściej w postaci pół - okrągłych twardych guzków koloru skóry, kształtu rozmaitego, od główki szpilki aż do orzecha laskowego. Najczęściej umiejscawiają się na twarzy, na palcach u rąk i na tułowie.

Zaleca się światłolecznictwo, które daje doskonałe efekty (jedyna pozostałość w postaci niewidocznych bliznek), jakoteż stosowanie nazew-

natrz środków złuszcających, nawewnątrz zaś arszeniku.

GEŚIA SKÓRKA.

Są to suche guzki po zewnętrznej stronie rąk i nóg, wywołane nadmiernym rogowaceniem naskórka. Leczy się je za pomocą bardzo częstego mycia gorącą wodą z szarem mydłem i wycierania skóry pumeksem.

KASZAKI

Jednym z najczęściej spotykanych defektów na głowie są kaszaki. Przed-

stawiają się one w postaci obrzęku ciastowatego, usadawiają się na częściach owłosionych głowy pojedynczo lub po kilka, grupami.

Defekt ten powinien być jaknajszybciej usunięty, gdyż kaszaki rosną szybko, mogą zropnieć, a nawet dać ogólną infekcję. Natomiast wczas zoperowane pozostawiają po sobie nieznaczne blizny.

ŁOJOTOK.

Najczęściej spotykanym defektem skóry jest łojotok, polegający na zaburzeniach w czynnościach gruczołów łojowych.

Przyczynami powstawania łojotoku są przede wszystkim: 1) predyspozycja wrodzona, gdyż występuje zwykle w całych rodzinach, 2) oraz zaburzenia w gruczołach o wewnętrznym wydzielaniu. Anemja oraz choroby przewodu pokarmowego zwykle towarzyszą tym przykrym defektom.

Przy łojotoku występuje powiększenie samych gruczołów łojowych lub też nadmierne wydzielanie — przy łojotokowym cierpieniu skóry tworzą się wagry, które najczęściej usadawiają się na nosie, czole, policzkach i brodzie.

Wyciskanie wągrów powinno być skutecznie bardzo umiejętnie. Spółśb racjonalnego usunięcia wągrów jest następujący: przede wszystkim należy skórę oczyścić, następnie umywszy dokładnie ręce i wygotowawszy instrumenty, wyparzyć twarz przy pomocy parówki ziołowej, poczem usuwać wągry za pomocą specjalnego przyrządku bardzo delikatnie. Wągr powinien sam, bez najmniejszego oporu, wyjść z gruczołu. Po wyciśnięciu, ponownie zdezynfekować twarz płynem odświeżającym, następnie skórę lekko przypudrować. W ciągu jednego posiedzenia można usunąć tylko kilkanaście wągrów. Po oczyszczeniu twarzy należy dalej przez dłuższy czas pielęgnować cerę, od czasu do czasu złuszczyć skórę, aby wągry znów się nie ukazały. Po pewnym czasie przy racjonalnem leczeniu, następuje zwężenie oraz wygładzenie skóry. Samo złuszczenie jednocześnie wpływa na zwężenie pórow.

Łojotok w łżejszej formie, gdy wy-

stępuje tylko połysk skóry, nie wymaga leczenia, lecz tylko odpowiedniej pielęgnacji, polegającej na używaniu w dostatecznej ilości powietrza, ruchu, słońca, kąpiei i na zwracaniu bacznej uwagi na odżywianie, a więc używaniu mało mięsa i alkoholu, ost-rych potraw, marynat, wedlin, na spożywaniu dużo jarzyn surowych i gotowanych, owoców we wszelkiej formie, soku z marchwi surowej, kefiru, jogurtu, chleba razowego, rzodkwi surowej.

Szerokie zastosowanie przy leczeniu łojotoku ma obecnie światłolecznictwo. Najczęściej stosowana lampa kwarcowa daje bardzo dobre rezultaty.

NAGNIOTKI.

Nagniotki powstają w miejscach, narażonych na stały ucisk, zwłaszcza na kończynach dolnych, z w szczególności na kończynach górnych, rzadziej na bokach — wyjątkowo na stopie.

Sklonność do nagniotków mają zwykle artretycy, a ponieważ jedna z przyczyn jest ciasne obuwie, od dzieciństwa należy stosować wygodne obuwie.

Nagniotki leczyć należy zapomocą środków zmiękczających, bardziej uporeczywe — zabiegiem chirurgicznym. Kółka przeciw nagniotkom usuwają ucisk z właściwego nagniotka i rozdziłają na jego okolice.

W ostatnich czasach stosuje się w nowoczesnej kosmetyce lekarskiej światłolecznictwo z bardzo dobrymi rezultatami.

ODMROŻENIE.

Odmrożenie następuje przeważnie na tych częściach ciała, które leżą daleko od serca, jak rękach, nogach, nosie i uszach, gdyż w tych organach przede wszystkim zachodzą przeszkody w obiegu krwi.

Do odmrożeń szczególnie skłonni są ludzie cierpiący na niedokrwistość, artretyzm, gruźlicę, choroby serca i nerek, oraz silną nerwowość, gdyż jako rezultat tych chorób mogą występować porażenia naczyń krwionośnych. Noszenie ciasnego obuwia i ciasnych rękawiczek również przyczynia się do powstawania odmrożeń.

Przy skórach skłonnych do odmrożeń stosować należy kremy ochraniające przy zmianach temperatury, odmrożenia chroniczne leczą się środkami chemicznymi. W przypadkach zadawnionych światłolecznictwo daje bardzo dobre wyniki.

OPALENIZNA.

Do plam powstałych od promieni słonecznych należy również opalenizna. Jest to objaw, który występuje jako ochrona organizmu przed intensywnym działaniem słońca.

Opalać się należy zawsze według jakiegoś systemu za pozwoleniem lekarza. Osoby nerwowe oraz cierpiące na zaburzenia krążenia nie powinny wystawiać się zbyt na promienie słoneczne.

Przy opalaniu należy używać środków z jednej strony powodujących szybsze opalenie, z drugiej zaś strony, zależnie od typu, usuwających opalenie.

Dla jednolitego i estetycznego opalania się konieczne jest używanie kremów tłustych, którymi się smaruje, nie wcierając w skórę ażeby promienie słoneczne mogły się rozszcześcić i tym sposobem intensywniej opalać.

Wszelkie kremy na opalenie jednocześnie przeciwdziałają opierznięciu, liszajom i oparzeniom.

PIEGI.

Najczęściej spotykane plamy na skórze są to piegi, które występują na bardzo delikatnej skórze, zwłaszcza u rudawych, pod wpływem działania słońca. Piegi zazwyczaj zimą i jesienią bledną lub znikają samoistnie, natomiast na wiosnę i podczas lata na nowo się ukazują.

Piegi powstają skutkiem zebrania się pigmentu pod wpływem działania promieni słonecznych, na ograniczonych miejscach skóry.

Leczyć je można zapomocą złuszczenia radykalnego lub też powolnego.

Bardziej wskazane jest leczenie łagodne, środkami wyrabianymi z roślin, stopniowo wprowadzanymi do skóry. Tego rodzaju metoda nie daje przykrych objawów w postaci nieestetycznego złuszczenia.

Przy usuwaniu piegów należy uświadomić sobie, że bez względu na metodę leczenia piegi na stałe znikają tylko w wyjątkowych wypadkach.

Osoby mające ten przykry defekt powinny przeprowadzić racjonalne leczenie 2—3 razy do roku, a przede wszystkim stosować środki ochraniające w postaci kremów ochronnych, ażeby unikać i osłabić działanie promieni słonecznych, zwłaszcza promieni ultra-fioletowych.

POCENIE SIĘ.

Jedną z bardzo przykrych dolegliwości jest zbytne pocenie się. Zbytne pocenie się polega na zbytnej wrażliwości gruczołów potowych.

Przez pot wydzielamy trujące substancje z organizmu. W granicach fizjologicznych pocenie się jest więc koniecznością życia i zdrowia człowieka.

Nadmierne poty występują wtedy, gdy gruczoły potne wydzielają większą ilość potu, najczęściej pod pachami, na dłoniach i stopach.

Wydzielanie potu może być nadmierne, normalne lub niedostateczne. Nadmierne pocenie spotykamy przy gruźlicy, neurastenji, u osób wyczerpanych, które uległy wstrząsowi nerwowemu, u osób otyłych.

Przy poceniu się w nieznanym stopniu pod pachami bardzo dobre wyniki daje zmywanie wodą kolońską i pudrowanie. Natomiast gdy występuje specjalny zapach, wtedy należy miejsca pocące, zwłaszcza nogi, moczyć w wodzie gorącej z dodaniem dezynfekcyjnych środków oraz stosować pędzlowanie środkami roślinnymi, działającymi przeciw poceniu się.

ZMARSZCZKI.

Zmarszczki występują najczęściej wskutek wiotczenia skóry, oraz na zwyrodnieniu tkanki łącznej i sieci włókien sprężystych.

Przyczyna powstawania zmarszczek nie jest jeszcze dokładnie wyjaśniona. Znane są tylko momenty, wywołujące przedwczesne powstawanie zmarszczek, a więc: ogólny stan zdrowia, wszelkie cierpienia przewlekłe, choroby płuc, anemja, stany nerwowe,

słowem wszystkie choroby, powodujące nagle chudnięcie, wrodzona predyspozycja oraz niehigieniczny tryb życia, przemęczenie, niewyspanie, troski, zmartwienia również przyczyniają się do przedwczesnego powstawania zmarszczek.

Zmarszczki przedwczesne również mogą powstać wskutek używania nieracjonalnych zabiegów, nieumiejętnego masażu, oraz niehigienicznych środków kosmetycznych, zwłaszcza u pań przy goleniu.

Są różne sposoby usuwania przedwczesnych zmarszczek, najlepsze jednak są metody przestrzegania przepisów ogólnie higienicznych. Niektóre z nich mają tylko raczej teoretyczne znaczenie, aniżeli praktyczne zastosowanie.

W najnowszych czasach dla usunię-

cia zmarszczek stosowane są zabiegi chirurgiczne, wycinanie klinów skóry z miejsc, gdzie jest nadmiar zmarszczek.

Nóż chirurga powinien być stosowany tylko w tych wypadkach, gdy wszystkie zabiegi konserwujące okazały się bezskuteczne.

Naturalnie, pielęgnacja zdrowia ogólna, korzystanie z powietrza i słońca, racjonalne odżywienie, będą miały w tych wypadkach zasadnicze znaczenie.

Ze środków istotnie zasługujących na zaufanie, jako metody konsekwentnego usuwania zmarszczek polecić należy forsowne odżywianie, oraz sposoby wywołujące przekrwienie tkanek podskórnej w postaci środków odżywczych, masek kosmetycznych, masażu oraz światłolecznictwa.

Bakteryjne zakażenie skóry

BLIZNY.

Blizny powstają po wszelkiego rodzaju uszkodzeniach skóry, np. zabiegu operacyjnym, oparzeniu, przy łojotoku oraz przy ospie.

Celem chirurgii kosmetycznej jest uczynienie blizny mniej widoczna, tylko przy większych bliznach skuteczną się transplantację.

Bardzo przykre blizny po ospie leczyć można w świeższych przypadkach przez masaż i złuszczenie. W nowszych czasach pompki pneumatyczne, maski plastyczne dają nieocenione rezultaty.

CZERWONOŚĆ NOSA.

Jednym z bardzo częstych i nieestetycznych defektów jest czerwoność nosa.

Przyczyny czerwoności nosa mogą być różnorakie. Wyjątkowo czerwoność nosa jest następstwem alkoholu, częściej jednak wchodzi tu w grę inne czynniki, np. odmrożenia oraz wszelkie kataru nosa, trwające czas dłuższy.

Odmrożenie częściej występuje u osób anemicznych, osłabionych, rekonwalescentów, osób skłonnych do gruźlicy, aniżeli u osób zdrowych.

Czerwoność nosa występować może

również na tle nerwowej pobudliwości u osobników bardzo wrażliwych.

Obok wymienionych jest jeszcze bardzo wiele przyczyn tego cierpienia, jak choroby narządów wewnętrznych, serca, nerek, żołądka.

Rzadszem cierpieniem, polegającym również na czerwoności nosa, jest choroba skórna, t. zw. trądzik różowaty, występujący częściej u mężczyzn, aniżeli u kobiet.

Dolegliwość ta występuje zwykle pomiędzy 40—50 rokiem życia i rozpoczyna się zwykle od czerwoności nosa. Przyczyną tej choroby jest nerwica naczyniowa.

Przy występowaniu jej grają olbrzymią rolę gruczoły o wewnętrznym wydzielaniu, jak tarczyca, gruczoły płciowe i t. d.

Czerwoność nosa należy leczyć przede wszystkim środkami wewnętrznymi, aby usunąć przyczynę, powodującą tę przykrą dolegliwość, oraz zewnętrznie stosując środki wybielające, ochraniające i tuszujące barwę skóry na nosie, oraz preparaty gruczołowe o wewnętrznym wydzielaniu.

W ostatnich czasach światłolecznictwo daje najlepsze wyniki, jednak musi być stosowane okresowo i przez dłuższy czas. Najlepiej jest jednak za-

stosować leczenie, kombinowane z wyżej wymienionych metod.

OPRYSZCZKI

Jedną z częstych chorób na wargach są drobniotkie guziki, występujące ogniskowo, przechodzące w pęcherzyki, przy zasychaniu zaś tworzące strupki; zwą się opryszczkami. Spotyka się je przy chorobach gorączkowych, zapaleniu płuc, grypcach. Miejscowe nazewnątrż leczy się na sucho, przy pomocy stałego zwilżania roczynami dezynfekcyjnymi na 90% alkoholu oraz przez pudrowanie.

WRZODZIANKI

Najczęściej spotykane u mężczyzn wrzodziaki na karku powstają wskutek infekcji przy tarcu kołnierzyków.

Wrzodziaki wywołane są przez bakterie, które przeniknęły w głębsze warstwy skóry. Wrzodziak dojrzając przedstawia się nazewnątrż w postaci zaczerwienionego bolesnego obrzęknięcia, zawierającego wewnątrz ropę.

Kosmetyka pana

GOLENIE SIĘ

Ze względu na konieczność golenia się sprawa pielęgnacji skóry mężczyzny wymaga szczególnej troskliwości.

Przedewszystkiem przed goleniem, bez względu na rodzaj cery, należy posmarować twarz niewielką ilością kremu, który pokrywa skórę warstwą ochronną kremu i zabezpiecza naskórek przed zniszczeniem lub skałeczeniem. Krem ten zarazem utrzymuje delikatne włoski w położeniu prostopadłym do ostrza brzytwy lub giletki, w zetknięciu z wodą i mydłem tworzy śliską warstwę, zmniejszającą opór, jak i tworzy zarost w zetknięciu się z brzytwą, co bardzo ułatwia dokładność i szybkość golenia się.

W razie zpiecznienia skóry, występowania krost, wyprysków i t. d., należy przerwać golenie, jeśli podrażnienie skóry nie ustępuje, trzeba udać się do lekarza, specjalisty chorób skórnych. Najczęściej wypryski pojawiają się u artretyków, wtedy należy leczyć podstawowe cierpienie i na jakiś czas przerwać golenie.

Bardzo często u mężczyzn występuje na karku i szyi lub pod pachami.

Bywają one niekiedy niebezpieczne, zwłaszcza gdy się usadawiają na wargach. Przy częstem pojawianiu się wrzodziaków należy zbadać mocę, gdyż bywają one następstwem choroby cukrowej, o której się nieraz nie wie.

Przy zauważeniu tworzącego się wrzodziaka należy natychmiast udać się do lekarza, nie bawić się w leczenie środkami domowymi.

Wrzodziaki, niewłaściwie leczone, nie tylko dają nieestetyczne blizny, lecz mogą się przyczynić do ciężkich schorzeń ogólnych.

W przypadkach zastarzałych i uporczywych stosuje się światłolecznictwo i leczenie szczepionkami.

ZAJADY.

Odmiana infekcji paciorkowców są zajady, odbytki, rozpadliny w kąciach ust, zwłaszcza u dzieci. Zajady są bardzo zaraźliwe, przenieść je można na drugiego osobnika zapomocą łyżek, szklanek, pocałunków.

Po dokładnem ogoleniu się należy umyć twarz ciepłą wodą i delikatnem mydłem, poczem dokładnie osuszyć twarz. Dalsze czynności pielęgnacji skóry po goleniu zależą od rodzaju skóry.

Przy skórze suchej i bardzo wrażliwej należy wetrzeć w twarz odrobinę delikatnego tłustego kremu po goleniu, poczem lekko twarz przypudrować. Krem po goleniu zabezpiecza skórę przed podrażnieniem, powstawaniem spierzchnięć i liszajów, a przytem nadaje jej elastyczność. Puder zaś nadaje twarzy matowy wygląd i tuszuje ewentualne zaczerwienienia lub ślady skałeczenia.

Przy skórze normalnej, tłustej, mieszanej, po goleniu należy twarz spryskać płynem odświeżającym, który ożywia skórę, pozbawia ją tłustego połysku, oraz działa dezynfekująco. Po delikatnem osuszeniu twarzy należy ją lekko przypudrować pudrem, dobranym do koloru skóry.

Ostatnią nowością jest krem do golenia się, mający tę wyższość nad myd-

lem, że zawiera jednocześnie składniki „kremu przed goleniem” — przeto jest b. wygodnym i higienicznym kosmetykiem.

Wszystkie przyrządy do golenia należy trzymać w zamknięciu, zmywać dokładnie płynem dezynfekcyjnym i alkoholem, ażeby uchronić je od bakteryj, które znajdują się wszędzie.

Bezwzględna czystość przyrządów do golenia jest konieczna także i z tej przyczyny, że pomimo największej ostrożności nie zawsze można uniknąć skażenia przy goleniu. Każde zacięcie należy natychmiast zdezynfekować specjalnymi środkami przeciwbakteryjnymi, które się znajdują w tak zw. płynach odświeżających.

Poradnik lekarski

Pomoc w nagłych wypadkach

Następujące wypadki zaliczamy do wypadków nagłych:

1. Atak apoplektyczny.
2. Atak epileptyczny.
3. Atak serca.
4. Krwotoki.
5. Omdlenie.
6. Oparzenia.
7. Otrucia.
8. Poród nagły, t. zw. uliczny.
9. Rażenie piorunem.
10. Skażenie.
11. Udar słoneczny.
12. Ukąszenia.
13. Utopienie.
14. Wymioty.
15. Wyrostka robaczkowego atak.
16. Zakrztuszenie się.
17. Zamarznięcie.

Każdy człowiek powinien być do pewnego stopnia lekarzem, t. zn. musi umieć radzić sobie w każdym nagłym wypadku, zanim przybędzie lekarz. Zwłaszcza w lecie, na letnisku, w górach, na głuchej wsi, gdzie nie raz o lekarza tak trudno i oczekiwać go trzeba długie godziny.

ATAK APOPLEKTYCZNY.

Spowodowany jest pęknięciem naczynka krwionośnego w mózgu i wylewem krwi do substancji mózgu. Występuje zazwyczaj u osób tęgich, czerwonych, o grubym karku: ludzi niegardzących kieliszkiem i lubiących dobrze zjeść. Okolicznością sprzyjającą apopleksji jest arterioskleroza, t. j. zwapnienie żył.

Objawy. Chory, najczęściej po ja-

knięciu wzduszeniu, poślinku lub irytacji, nagle traci mowę i pada nieprzytomny. Twarz ma sino - czerwoną, charczący oddech, tętno pełne i mocne. Po powrocie do przytomności pojawiają się u niego mniej lub więcej rozległe porażenia, najczęściej połowiczne.

Pomoc. Ułożyć chorego z głową podwyższoną, na głowie i karku kłaść lod, piżawki za uchem; dobrze też robi lewatywa z soli.

ATAK EPILEPTYCZNY.

Objawy. Po okresie objawów w formie zawrotów i bólu głowy, niepokoju i uczuciu strachu, następuje napad. Poprzedza go nieraz głośny krzyk w chwili upadku, wyprężenie ciała i kończyn, przegięcie głowy wtył, a potem następują krótkie drgawki wszystkich mięśni ciała. Zesztywnienie rąk i nóg, bicie głową o ziemię, wywracanie oczu i piana z ust. Po napadzie chory najczęściej zapada w sen i nie pamięta, co się z nim działo.

Pomoc ogranicza się do ochrony chorego przed uszkodzeniami i potłuczeniem głowy, pod którą staramy się coś podłożyć. Do ust wkładamy miękką chusteczkę, by uchronić przed pogryzieniem języka. Chory na padaczkę powinien unikać alkoholu, wszelkich ekscesów i nadmiernego zmęczenia.

ATAK SERCA

Objawy: nagły niepokój, upadek sil. uczucie ściskania w dołku podserca-

wym, ból i ściskanie serca, następnie silne przyspieszenie pulsu, który staje się bardzo słabym, nieregularnym. Niekiedy dołącza się do tego zawrót głowy i utrata przytomności.

Pomoc: Daje się podskórnie kamforę. Do wewnątrz grzane wino, kawę, szampan. Okładać chorego butelkami z ciepłą wodą, przy napływie świeżego powietrza.

KRWOTOKI.

Krwotok z kiszki.

Najczęściej jest następstwem pękania guzów krwawnicowych. Doraźnej pomocy nie wymaga. Leczenie ogólne. Regulacja wypróżnień, czystość, kąpiele, niasiadówki. Niekiedy zabieg operacyjny.

Krwotoki maciczne.

Jest to objaw chorób kobiecych, nowotworu lub rozpoczynającego się poronienia.

Pomoc. Ułożyć do łóżka, dać pęcherz z lodem na brzuch i zawezwać specjalistę.

Krwotoki z nosa.

Występują często u osób młodych, krwistych, silnych. Nieraz są następstwem dłubania w nosie. Niekiedy jest to objaw chorób wewnętrznych, nerek i serca. Specjalną skłonnością do krwotoków odznaczają się hemofolicy. Są to ludzie obciążeni dziedzicznie (w linii kobiecej), brakiem zdolności krzepnięcia krwi, ludzie, u których najmniejsze skaleczenie lub drobny zabieg, jak wyrwanie zęba, może spowodować śmierć. Z ranki takiej krew płynie bez przerwy i nie krzepnie. Wstrzymanie krwotoku u hemofilików wymaga interwencji lekarza.

Pomoc. Przy krwotoku z nosa nie wolno siąkać nosem, pochylać się, bo to krwawienie zwiększy. Należy chorego umieścić w pozycji siedzącej z głową wtył pochyloną, rozpiąć na nim ubranie, a ręcznik umoczony w zimnej wodzie położyć na karku. Do krwawiącej dziurki od nosa włożyć twardy rulonik waty.

Krwotoki z płuc.

Należy umieć rozróżnić krwotok z płuc od krwotoku z żołądka. Pamiętajmy, że przy krwotoku płucnym

krew wydobywa się przez kaszel, przy żołądkowym — przez wymioty. Krew pochodząca z płuc jest pienista.

Pomoc. Ułożyć chorego spokojnie w łóżku. Zabronić mu ruszać się i mówić. Dać do łykania kawałeczki lodu, a także do picia pół szklanki zimnej wody z łyżeczką soli. Pokarmy płynne i zimne i nic podniecającego.

Krwotok żołądkowy.

Jest to wypływ krwi z ust w trakcie wymiotów. Objaw bardzo groźny. Oznacza przeżarcie ściany żołądka przez wrzód (u osób młodszych) lub przez nowotwór (u starszych).

Pomoc. Położyć chorego nawznak, dać mu worek z lodem na piersi, gorącą butelkę na nogi, lód do łykania. Żadnych pokarmów. Żadnych płynów. Natychmiast wezwać lekarza.

Omdlenie.

Występuje pod wpływem różnych czynników a więc strachu, bólu, wstrząsu nerwowego, głodu lub zmęczenia. Najczęściej mdleją osoby słabe, anemiczne, wycieńczone.

Objawy: utrata przytomności, połączona z upadkiem, przytem błądzenie i osłabienie pulsu.

Pomoc: ułożyć omdlałego w pozycji poziomej, dać do wachania eteru lub amoniaku, spryskać twarz zimną wodą i rozcierać ją mokrą chustką. Rozpiąć odzież, szeroko otworzyć okno. Po ocuceniu czarna kawa, kieliszek koniaku.

OPARZENIE.

Zależnie od stopnia oparzenia różniamy trzy jego rodzaje. Stopień pierwszy charakteryzuje się zaczerwienieniem. Drugi powstaniem bąbli. Trzeci martwicą tkanek. Oparzenie może nastąpić albo wskutek obłania ciała gorącym płynem, albo wskutek zetknięcia się z przedmiotem rozgrzanym, w następstwie wybuchu, pożaru i t. d.

Pomoc: Nie pozwolić osobie, objętej płomieniem, uciekać. Należy owinać ją dywanem lub kocem, stłumić ogień. Po stłumieniu ognia oblewać się ofiarę pożaru zimną wodą i ostrożnie rozcina i zdejmuje ubranie. Następnie, po lekkim nakłuciu powstałych pęcherzy, daje się na miejsce sparzone

platek zmoczony w oliwie z wodą wapienną i lekko bandażuje. Dobrze jest podać ofierze wypadku czarnej kawy i koniaku. Przy oparzeniu na małej przestrzeni można zastosować okłady z rozcieńczonego spirytusu, a miejsca zaczerwienione zapudrować talkiem.

OTRUCIA.

Otrucie może być wywołane: gazem, ciałami płynnymi lub stałymi. Bardzo ważną rzeczą jest rozpoznanie, z jakiego rodzaju trucizną ma się do czynienia, ze względu na odpowiedni ratunek.

Zapobieganie zatruciom, polega na przyjmowaniu pokarmów tylko świeżych, spożywaniu grzybów tylko prawdziwych, a jagód tylko dobrze znanych. Unikać latem potraw z ryb, raków, unikać nieświeżych serów, kielbasy, majonezów. Leki trujące trzymać w miejscu zamkniętym. Starać się je pieczętować i opatrzyć wyraźną etykietką. Nie trzymać ich w naczyniach od jedzenia. Nie zażywać leków po ciemku.

Trucizny dzielimy na żrące i nie-
żrące.

TRUCIZNY ŻRĄCE:

Zatrucie fosforem.

Najczęściej samobójcze, po połknięciu łebków od zapalek. Nie dawać mleka, nie dawać tłuszczów. Podaje się środki na wymioty i terpeninę do wewnątrz.

Zatrucie jodyną.

Przy zatruciu jodyną podawać dużo mąki rozbełtanej w wodzie, krochmalu i sody.

Zatrucie kwasami.

Objawy:

a) kwas karbolowy: zapach karbolu dobiegający się z wymiotów, zielony kolor moczu i silne poty;

b) kwas octowy: zapach octu z ust, utrata przytomności, bóle i wymioty o zapachu octowym;

c) kwas siarkowy: ciemne wymioty, porażenie ust i języka o kolorze bardzo ciemnym, utrata przytomności;

d) kwas solny: białe naloty na ustach i języku, dymiące wymioty, krew w moczu, biegunka, bóle brzucha.

Pomoc przy otruciu kwasami. Podawanie środków alkalicznych jak n. p. mleka, wody wapiennej, kredy. Dawać dużo płynów, lodu do łykania i białka. Poza to mocna czarna kawa i okład z gorczycy na serce.

Zatrucie ługiem.

Objawy: silne przeżarcie ust, języka i gardła. Wymioty. Pragnienie i silny zapad, t. j. utrata przytomności.

Pomoc: podawanie otrutemu lekkich kwasów, jak lemonjady, soku, cytryny, rozpuszczonego octu, które zobojętniają połknięte ługi. Poza to podaje się mleko z oliwą, dla złagodzenia bólów i środki na serce, jak kamfora.

Zatrucie solami, t. j. sublimatem i grysipanem.

Objawy: wymioty, i częste, krwawe stolce, ślinienie, brak moczu, zapad.

Pomoc: lód do wewnątrz i dużo mleka. Poza to środki przeczyszczające i środki wzmacniające serce.

TRUCIZNY NIEŻRĄCE:

Zatrucie alkoholem.

Pierwszą rzeczą przeplókać żołądek, dawać do wachania amoniak, na nogi i ręce gorące butelki i synapizm. Poza to lewatywa z odrobiną octu i środki nasercowe.

Zatrucie grzybami.

Zapobieganie: Kupować tylko prawdziwe grzyby, a przy zbieraniu unikać grzybów mających blaszki pod kapełuszem, wśród których jest wiele trujących.

Objawy: żółtaćka, sinica, wymioty, poty, rozwolnienie, zwężenie żrenic, krwawy mocz i utrata przytomności.

Pomoc: wywołanie wymiotów przez włożenie palca do gardła i podawanie mocnej herbaty lub łyżeczki taniny.

PORÓD NAGŁY.

Poród nagły t. zw. uliczny zwie się tak, gdy występuje nagle w pociągu lub na ulicy, trwa kilka minut i obywatela się bez pomocy siły fachowej. Pierwszym obowiązkiem osoby, przynajmniej dopomóc kobiecie, jest usunię-

cie niepotrzebnych gapiów, ułożenie chorej i zabezpieczenie główki rodzającego się niemowlęcia. Po jego urodzeniu koniecznym jest uwiązanie w dwóch miejscach popowiny, w odległości 5 i 7 cm. od brzuszka dziecka i przecięcie jej. Jeśli dziecko źle oddycha i jest bardzo słabe, oczyszcza się jej buzię ze śluzu i paroma klapsami „ożywia się” je. Jeśli dziecko jest zupełnie sine i nie oddycha, należy zastosować sztuczne oddychanie.

RAŻENIE PIORUNEM.

Zapobieganie: W czasie burzy unikać stania pod wysokimi, samotnie stojącymi drzewami, unikać użycia telefonu i słuchania radia.

Pomoc polega na sztucznym oddychaniu, podaniu czarnej kawy, środków nasercowych i nałożeniu opatrunku na oparzone miejsca.

SKALECZENIE.

Pierwszym obowiązkiem po skaleczeniu jest zatamowanie krwawienia przez ucisk ranki lub przy dużym skaleczeniu przez przewiązanie kończyny powyżej skaleczenia.

Drugim obowiązkiem jest zapobieganie zakażenia rany przez aseptyczny opatrunek, trzecim jest unieruchomienie kończyny. Do opatrunku należy starannie umyć ręce, oczyścić ranę z grubszych zanieczyszczeń, zalać jodyną, nałożyć sterylizowaną gazę i zabandażować. Nigdy nie kłaść na ranę brudnych gałganów lub chleba z pajęczyną, nie dotykać rany palcami.

Małe ranki można zalać kolojdum.

UDAR SŁONECZNY.

U nas dość rzadki, częściej w krajach południowych. Następuje wskutek przegrzania słońcem głowy. Zdarza się w czasie marszu latem, przy pracy w polu lub przy nieumiejętnym, zbyt długim opalaniu się.

Objawy: czerwoność twarzy, bicie serca, przyspieszenie tętna, utrata przytomności (nierzadko śmierć).

Pomoc: ułożyć chorego w cieniu, rozebrać, dać pić, spryskać zimną wodą, okładać na głowę i serce i sztucz-

nie oddychanie. Dawać przytem ofierze udaru słonecznego bardzo dużo obojętnych płynów do picia, by równoważyć utratę wody przez pot i parowanie skóry.

UKĄSZENIA.

Kleszcz. Po wbiciu się kleszcza w skórę i rozpoczęciu jego odoparcia się krwią, nie należy go nigdy wyrwać, tylko lekko zmoczyć terpentyną.

Komary. Celem zapobieżenia ukąszeń przez komary należy smarować skórę na wycieczkach i spacerach olejkiem anyżowym, gwoździkowym, lub koprowym. Po pogryzieniu przez komary — wystarczy czyste utrzymywanie skóry i zwilżanie jej spirytusem mentolowym.

Pchły i pluskwy. Ukąszenie przez nie wywołuje powstanie krwistych plamek, a niekiedy, u osób wrażliwych, nawet pokrzywki. Zapobiega się temu przez czyste utrzymywanie domu, mycie podłóg, zmianę pościeli, zalepianie szczelin w ścianach, dezynfekcję ścian, zmianę tapet, i t. d. Skórę wyciera się karbolowym spirytusem i pudruje talkiem.

Przy ugryzieniu przez psa podejrzanego o wściekliznę, ranę należy wypalić, jak przy ukąszeniu żmiją, a poszkodowanego natychmiast odwieźć do najbliższego miasta, gdzie znajduje się zakład epidemiologiczny, celem przeprowadzenia specjalnych zastrzyków.

Pszczoła. Ugryzienie przez pszczołę wywołuje obrzęk zapalny, zaczerwienienie i silny ból, wskutek wniknięcia jadu w skórę. Niekiedy może dojść do zropienia i powstania wrzodu. Pomoc polega na wyjęciu żądła, posmarowaniu tego miejsca maścią ichtjolową i nałożeniu kompresu z wody Burowa.

Żmija. Żmija niedrażniona nigdy nie atakuje. Gdy się ją podrażni, nastąpi naś, wbiła błyskawicznym ruchem w ciało dwa żąbki opatrzone jadem. Ugryzienie to pozostawia po sobie dwa czerwone punkciki, dookoła których skóra szybko brzęknie i czerwienieje. Stan ten posuwa się szybko od obwodu do środka ciała, powoduje gangrenę i śmierć, o ile nie zostana

szybko zastosowane środki zaradcze. Obok tych miejscowych objawów, u ukąszonego pojawiają się mdłości, wymioty, drgawki, krwotoki i uczucie duszności.

Pomoc: po ugryzieniu przez żmiję należy szybko przewiązać kończynę powyżej ugryzienia, zapomocą bandaża lub chustki. Następnie ranę wysać lub wypalić rozpalonym drutem, potem dać choremu bardzo dużo alkoholu, który działa jak odtrutka na jad żmiji. Potem daje się mu czarnej kawy i owija się w koce. Pozatem w razie możności stosuje się zastrzyk surowicy do tego celu przygotowanej.

UTONIĘCIE.

Pierwszym zabiegiem powinno być usunięcie z dróg oddechowych oliary wszystkiego, co przeszkadza wniknięciu powietrza do płuc, a więc, po oczyszczeniu ust z piasku, śluzu, wodorostów, należy wydusić zeń zachłystniętą wodę. W tym celu przewiesza się sobie topielca przez kolano, twarzą w dół, z głową opuszczoną i wydusza się zeń wodę. Potem kładzie się go na wznak, rozbiera do pasa i stosuje sztuczne oddychanie. Dopiero potem masuje się członki i serce i podaje środki wzmacniające.

WYMIOTY.

Podawanie mocnej herbaty, kwaśnej lemonjady i sody.

WYROSTKA ROBACZKOWEGO ATAK.

Charakteryzuje się bólami w prawej dolnej części brzucha, wzdęciami, nudnościami, wymiotami, gorączką i zaparciem stolca. Nie podawać nigdy takiemu choremu środków przeczyszczających, gdyż można przez to wywołać nieodwołalną katastrofę. Najlepiej położyć chorego do łóżka, trzymać go na ściślejszej diecie, położyć mu kompres na brzuch i zawezwać chirurga.

ZAKRZTUSZENIE SIĘ.

Przy nieostrożnem jedzeniu, zwłaszcza, gdy się podczas jedzenia rozmawia, cząstki jedzenia mogą się dostać

do dróg oddechowych i spowodować udławienie.

Zaleca się wówczas silne uderzenie pomiędzy łopatkami, przy oparciu zakrztuszonego brzuchem o stół. Niekiedy należy włożyć palec do gardła i wyciągnąć ciała obce, tkwiące w gardzieli, lub przepchać je nadół kęsem chleba, lub pełnemi haustami wody.

ZAMARZNIĘCIE.

Zamarzniętego należy wnieść do izby z wielką jednak ostrożnością. Nagłe przeniesienie bowiem z mrozu do ogrzanego pokoju może się stać niebezpieczne. A zatem wnieść go na przód do zimnej szopy lub sieni. Rozebrać. Nacierać śniegiem, a gdy członki odtają, zastosować sztuczne oddychanie, przenieść do ciepłej izby, okryć ciepło, obłożyć gorącymi butelkami, podać czarnej kawy i środki nasercowe.

Sztuczne oddychanie.

Przy bardzo wielu nieszczęśliwych wypadkach najradykałniejszym środkiem zaradczym jest umiejętnie zastosowane sztuczne oddychanie. Niestety, nie wszyscy je znają i w razie katastrofy, zamiast pomóc, męczą tylko ofiarę wypadku, biją ją, wytrząsają, szarpia, poklepują, czem naturalnie jeszcze pogarszają jej stan. Sposobów stosowania sztucznego oddychania jest bardzo wiele. Najprostszym jest sposób Sylwestra.

Sposób ten trzeba dobrze przestudjować na osobie zdrowej, wyćwiczyć go, by w razie potrzeby umieć go szybko zastosować. Polega on na ułożeniu ofiary wypadku w pozycji poziomej, na ławie lub stole, celem ułatwienia sobie do niej dostępu. Z początku usunąć należy z jamy ustnej chorego wszystko, co utrudnia dostęp powietrza do płuc. A więc u utopionych — piasek, wodorosty, szlam, u zadławionych — ciała obce lub pokarm. Następnie należy wyciągnąć choremu język ku przodowi, gdyż u ludzi nieprzytomnych język opada w tył, uniemożliwiając oddychanie i udaremniając ratunek.

Należy więc język wyciągnąć ku przodowi i, w braku innego instrumentu, uchwycić go rozszczepionem

drewnikiem i unieruchomić sznurkiem, przywiązany do tego drewnienka pod brodą. Wówczas przystępuje się do właściwego zabiegu. Stać należy w tyle głowy ofiary. Obręcz bierzemy mocno za oba jej ramiona powyżej łokcia i unosimy je zwolna ponad głowę chorego aż do linii poziomej i trzymamy je w tej pozycji przez 2 — 3 sekundy. W czasie tego ruchu klatka piersiowa rozszerza się i powietrze wpada do płuc. Drugi ruch polega na opuszczeniu rąk cho-

rego i przyciśnięciu ich do tułowia. Jest to wydech.

Ruchy te należy wykonywać spokojnie, powoli, mniej więcej 10 na minutę. Sztuczne oddychanie stosujemy przy utopieniu, uduszeniu, zadławieniu, zezadzeniu, silnem omdleniu i t. d. Najlepiej jest wykonywać je we dwie osoby, na zmianę, gdyż niekiedy omdlenie bywa tak głębokie, że, mimo stosowania sztucznego oddychania, powrót do przytomności i samodzielnego oddychania następuje dopiero po dwóch, trzech godzinach.

Pomoc w chorobach

AFTY.

czyli pęśniawki. Najczęściej spotyka się u dzieci trochę niedożywionych, anemicznych w formie punktówkowatych nalotów i płaskich owrzodzeń w buzi.

Pomoc: Częste płókanie wodą utlenioną i forsowne odżywianie.

ANEMJA.

Zazwyczaj jest chorobą wtórną, po krwotokach, przy kile, gruźlicy, ciąży, chorobach serca, krzywicy, robakach i t. d. Zazwyczaj wystarcza usunąć przyczynę. Daje się też anemicznym arszenik i żelazo. Konieczne dobre odżywianie, spokój, wypoczynek. Niekiedy przy złośliwej anemji i po krwotokach należy stosować przetaczanie krwi od osoby zdrowej.

Objawy: błądź skóry i błon śluzowych, języka i dziąseł. Podkrążone oczy, częste omdlenia, zaburzenia w miesiączce, bóle głowy, brak sił, brak apetytu, niezdolność do wysiłków i pracy zawodowej.

ANGINA.

Objawy jej są następujące: ból gardła, wysoka temperatura, niemożność polykania. Przy oględzinach gardła widzimy, zależnie od typu anginy, albo tylko zaczerwienienie i obrzęk gardła, albo czopki białe jak perelki, albo też naloty i błonki żółte. Te ostatnie mogą być widoczne nietylko

na migdałkach, lecz także na łukach podniebiennych i małym języczku, zwisającym u góry łuków.

Leczenie: angina ostra wymaga leżenia w łóżku. Dać choremu motopiryny do wewnątrz. Na szyję kompres sięgający za uszy. Płókać gardło co godzinę 2-u procentowym roztworem kwasu borowego lub wody utlenionej. Dzieci nieumiejące płókać gardła dostają co godzinę kwaskowaty napój do picia (kwaskowatą lemonjadę). Na początku choroby daje się środki przeczyszczające. Jęta miękka, lekkostrawna, najlepiej płynna.

ARTRETYZM CZYLI GICHT.

Polega na rwących bólach kości i stawów, wywołanych zaburzeniami w przemianie materji wskutek zatrzymywania kwasu moczowego w organizmie. Charakteryzuje się atakami bolesnego obrzęku wielkiego palca u nóg i występuje u osób starszych, podczas gdy reumatyzm ma tło infekcyjne (nie przemiana materji) i występuje u osób młodszych.

BEZSENNOŚĆ.

Spacer wieczorem, nieprzeładowywanie na noc żołądka, zimne nacieranie całego ciała. Przed spaniem nie pić kawy ani herbaty. Przyjąć „sedobrol” w kostce z buljonem. Dobrze nieraz robi moczzenie przed snem rąk lub nóg w gorącej wodzie.

BIEGUNKA CZYLI ROZWOLNIENIE.

Biegunka czyli rozwolnienie charakteryzuje się częstym oddawaniem wodnistych, śluzowych a nieraz ropnych i krwistych stolców.

Leczenie: Dieta. Gorący okład na brzuch, dobre wino czerwone, silna herbata, sok z borówek i parę kropli makowca.

BÓL GŁOWY.

Leczyć jego przyczyny. Doraźnie stosujemy zimny okład, plasterki cytryny na skroń, spokój i cisza. Poza tem proszek od bólu głowy: „piramidon” lub „kogutek”.

BRONCHIT.

Objawy: kaszel, ból i klucie w piersiach (przy ostrym). Poza tem uczucie braku powietrza, krótszy oddech — i podniesienie ciepłoty. Przy chronicznym występuje tylko przewlekły kaszel, zwłaszcza rano, i zaflegmienie płuc.

Leczenie: przy ostrym bronchicie leżeć w łóżku, w ciepłym, dobrze jednak przewietrzonym pokoju. Poza środkami lekarskimi daje się wodę alkaliczną z mlekiem, stosuje się bańki, inhalacje. Okłady wysychające, wilgotne co 6 godzin i owijania z gorczycy. Robi się je w sposób następujący: 5 łyżek świeżej maki gorczycznej mieszamy w 1 litrze gorącej wody na papkę, gryzącą w oczy, macza się w tem prześcieradło i owija niem piersi chorego na pół godziny, potem stosuje się gorącą kąpiel z letniem obmywaniem całego ciała. Zabieg nieraz ryzykowny, lecz dobrze wykonany pomaga.

Przy chronicznym bronchicie leczenie klimatyczne.

Inhalacje: jest to najodpowiedniejszy sposób wprowadzenia do dróg oddechowych środków rozpylonych, ciepłych cząstek środków łagodzących, kaszel i chrypkę rozrzedzających flegmę. Inhalację robi się z wody, kwasu bornego lub terpentyny. Służy do tego celu specjalny aparat, lecz w braku jego można użyć zwykłej butelki, napełnionej wrzącą wodą.

CHRYPKA.

Leżeć w łóżku, ciepłe płyny, ciepłe okłady, inhalacje z sody i woda emska z gorącym mlekiem.

CIAŻA.

Wymaga stałej opieki lekarskiej. Kontrola moczu, noszenie pasa ciążyowego od 5 miesiąca. Higieniczne ubranie: niskie obcasy, podłużne podwiązki, higieniczny tryb życia, spacer, lekkie pożywienie, dostateczna ilość snu. W czasie ciąży należy pielegnować brodawki, wycierać je spirytusem i masować oliwą, by przygotować je do karmienia dziecka.

CZKAWKA.

Jest to objaw nerwowy, wywołany skurczem przepony. Podaje się lód do łykania, zimny okład na brzuch i krople walerjanowe.

CZYRACZNOŚĆ.

Jest to choroba charakteryzująca się pojawianiem się licznych czyraków jednocześnie.

Zapobieganie: czystość, częste kąpiele i zmiana bielizny. Leczenie przyczyny, którą może być cukrzyca, zła przemiana materji, otarcia skóry i t. d.

Leczenie polega na stosowaniu okładów z wody Burowa, spirytusu, ograniczenie ilości mięsa, alkoholu i pikantnych rzeczy. Do wewnątrz dawać drożdże piwne.

DYFTERYT.

Okres wylegania (t. j. czas od zakażenia do wystąpienia pierwszych objawów), trwa przy dyfterycie od 2 do 8 dni. Objawy choroby: podniesienie temperatury i ból gardła. Przy badaniu widzi się w gardle żółto-białe naloty, mocno przylegające do błony śluzowej. Występują one na migdałkach, łukach podniebiennych, języczku, w tchawicy i nosie. Gruczoły szyjne są mocno powiększone, występuje duszność, uczucie dławienia się, bóle głowy i zamroczenie.

Dyfteryt daje nieraz ciężkie komplikacje w postaci osłabienia serca i porażen nerwowych. Leczenie polega na natychmiastowym zastrzyku su-

rowicy przeciwdyfterytycznej, stosowaniu okładów na szyję, płókanu gardła i płynnej diecie.

EGZEMA.

Wyprysk chroniczny na tle wadliwej przemiany materji lub artretyzmu. Często jest następstwem pracy zawodowej. Leczenie polega na uregulowaniu diety, unikaniu alkoholu i higienie ogólnej. Nie wolno skóry moczyć, należy ją myć benzyną lub oliwą.

FLEGMONA.

Jest to ropne zapalenie skóry wywołane zanieczyszczeniem ranki lub skaleczenia. Towarzyszy temu silny obrzęk i wysoka gorączka. Należy unieruchomić chorą kończynę, kłaść na nią i na obrzękłe sąsiednie gruczoły okłady z płynu Burowa, a wreszcie poddać się zabiegowi chirurgicznemu.

GORĄCZKA.

Jest to bardzo ważny objaw choroby. Do mierzenia jej służy termometr, który u dorosłych kładzie się pod pachą, a u dzieci do kiszczeczki stolcowej. Różnica temperatur tych dwóch miejsc wynosi 1 stopień. Normalna temperatura waha się pomiędzy 36 a 37 stopni. Powyżej zaczyna się już stan podgorączkowy, a powyżej 38 stopni — gorączka.

GRUCZOŁY LIMFATYCZNE.

Zadaniem ich jest ochranianie organizmu przed infekcją. Powiększenie gruczołów szyjnych i piersiowych wskazuje na proces gruźliczy. Prawie wszyscy mieszkańcy miast są tem dotknięci. Leczy się je u dzieci klimatycznie, dawaniem tranu i naświetlaniem lampą kwarcową.

GRUŻLICA.

Choroba przewlekła, wywołana prątkiem Kocha. Zараźliwa, niedziedziczna, wbrew ufatym bowiem przekonaniom dziedziczy się jedynie skłonność do tej choroby, a nie ją sama. Atakuje skórę, kości, gruczoły, płuca, mózg, i wszystkie narządy wewnętrzne. Leczenie klimatyczne przy bardzo forsownem odżywianiu,

pobyt w okolicy podgórskiej, przyjmowanie wapna, tranu, fosforu i naświetlanie lampą kwarcową.

HEMOROIDY.

Są to rozszerzenia żył u wylotu kiszki grubej. Sprawa analogiczna do żylaków nóg. Charakteryzuje się bólami tej okolicy, nasilającymi się przy oddawaniu stolca i pojawianiem się tam wtedy guzków sino-czerwonych, wypełnionych krwią i bolesnych. Niekiedy guzy te pękają (widzi się krew w stolcu), co przynosi ulgę choremu, potem formują się znów.

Hemoroidy wywołuje przewlekła obstrukcja, ucisk na żyły małej miednicy, siedzący tryb życia. Leczenie: regulacja wypróżnień, częste kąpiele i nasiadówki, odpowiednie odżywianie, czopki przeciw hemoroidom, niekiedy operacja.

HISTERJA.

Jest to psychonerwica o najróżnorodniejszych objawach. Leczenie sugestją i odpowiedniemi postępowaniem. Stosuje się też hydropatję i środki wzmacniające. Pozatem wypoczynek, nieraz zmiana warunków życia.

IMPOTENCJA.

Czyli niemoc płciowa. Może być wywołana albo chorobą organiczną lub też stanami psychicznymi. Często wywołana jest nadużyciem alkoholu. Niemoc, wywołaną chorobą organiczną należy leczyć u specjalisty, przy psychonerwicy płciowej należy odrzucić użycie alkoholu, zastosować leczenie sugestją i unormować warunki życiowe.

JĘCZMIEN.

Ropne zapalenie gruczołu na brzegu powiek. Charakteryzuje je zaczerwienienie i bolesny obrzęk. Leczy się ciepłymi okładami i żółtą maścią rteciovą.

KAMICA NERKOWA.

Wywołana obecnością kamyków w nerce lub moczowodzie. Sprawia szalone bóle w krzyżu. Wyraża się mętym i krwistym moczem, nieraz z gorączką. Leczenie: gorące okłady,

gorąca kąpiel, gliceryna dowewnątrz i picie ciepłych wód mineralnych. Opjum.

KAMICA ŻÓŁCIOWA.

czyli kółka żółciowa. Spowodowana jest obecnością kamyków w woreczku żółciowym. Charakteryzują ją nagłe nudności, wymioty i silne bóle pod prawym łukiem żebrowym. W czasie ataku leżeć w łóżku, gorące okłady, butelka z gorącą wodą, woreczek z piaskiem, a do wewnątrz parę kropli opjum — i lewatywa z ciepłej wody i olejkim rycynowym. Potrawy płynne, ciepłe.

KASZEL.

Nie jest chorobą a jedynie jej objawem. Pochodzi z przeziębienia płuc, oskrzeli, tchawicy lub gardła. Może być suchy lub wilgotny. Leczy się okładami pod ceratką, bańkami i środkami rozrzedzającymi płwocinę i wyksztusniami. Z domowych leków poleca się ciepłe mleko, miód, ślazo-we cukierki, gorącą herbatę z konfiturą malinową. Pozatem leki przepi-sane przez lekarza

KATAR.

Jest to wywołany przez zainfekowanie błon śluzowych nosa, bakterjami kataralnemi, czemu sprzyja nagłe obniżenie temperatury, zamoczenie nóg, zawianie po spoceniu i t. d. Zapobiega się katarowi przez ogólne i wczesne hartowanie ciała, chodzenie boso, częste nacierania, lekki a ciepły ubiór. W razie kataru płókać nos wodą z solą i zakładać watkę z mentolem.

KILA.

Najcięższa choroba weneryczna. Dziedziczna. Zараźliwa. Jest prawdziwą klęską społeczną. Leczenie jej trwa długo. Przy zawieraniu związków małżeńskich konieczna jest wzajemna kontrola ze względu na obarczenie tą chorobą dzieci. Leczy się zastrzykami, różnemi metalami i jodem. Jest uleczalna.

MIESIĘCZNE BÓLE.

Łagodzi się położeniem do łóżka, ciepły okład na brzuch i lewatywka z 15 kropel opjum.

MIGRENA.

Jest to uporczywy ból skroni lub potylicy, wracający stale i niezmiennie w tem samem miejscu, ból połączony nieraz z mdłościami i wymiotami.

Osoby dotknięte migreną powinny unikać alkoholu, kawy, papierosów. Przestrzegać diety. Wcześniej kłaść się spać. Nie przemęczać się pracą zawodową. Dwa razy do roku używać dłuższego wypoczynku. Pozatem używać środków czyszczących, a w czasie ataku proszek na ból głowy i kompres na głowę.

MOCZENIE NOCNE U DZIECI.

Należy je budzić co dwie godziny celem oddania moczu. Odwyzczając od spania nawznak i chronić przed przeziębieniem. Ograniczyć ilość płynów na wieczór. Pozatem daje się biom, niekiedy stosuje się elektryzację pęcherza.

OBSTRUKCJA.

Uregulowanie jedzenia, dużo kompotów, suszonych śliwek, owoców i jarzyn. Na noc kwaśne mleko, lub kefir z chlebem razowym. Naczczo szklanka zimnej wody. Masaż brzucha, dużo ruchu, w ostateczności sól Morszyńska, enterol lub lewatywa.

ODRA.

Okres wylęgania trwa od 10 do 12 dni. Choroba rozpoczyna się katarzem, kaszlem i zapaleniem spojówek. Potem pojawiają się białe plamki na wewnętrznej powierzchni policzków i wysypka w formie czerwonych wyraźnych plamek, zlewających się ze sobą w nieregularne plamy. Wysoka gorączka. Pod koniec choroby skóra zaczyna się otrębowato łuszczyć, a temperatura spada.

Komplikacje odry są następujące: choroby płuc, ucha środkowego i gruczołów. Leczenie polega na odosobnieniu chorego, zapewnieniu mu wygód, zaciemnieniu pokoju, przestrzeganiu diety, oczyszczaniu nosa i oczu, płókanii gardła, leczeniu kaszlu i kataru.

ODTLUSZCZANIE.

Leczy się pod kierunkiem lekarza. Najradkalniejszym środkiem jest die-

ta ścisła lub głódówka. Nadmierne bowiem jedzenie powoduje odkładanie się warstw tłuszczu i ogólne systematyczne zatrucie organizmu.

Na drugim miejscu środków odłuszczejących stoi masaż. Pamiętać tylko należy, że nie można go stosować przy chorobach kobiecych, zapaleniu wyrostka robaczkowego, zakrzepach i żylakach.

Pozatem stosować należy ruch, gimnastykę i sporty.

POSTRZAŁ.

Silny ból w krzyżu wskutek reumatycznego zapalenia mięśni w okolicy lędźwi. Ulgę sprawia leżenie w łóżku z gorącym okładem na krzyżu, lub użycie synapizmu. Wewnątrz podaje się aspirynę i naciera bolące mięśnie spirytusem kamforowym.

REUMATYZM.

Może być ostry lub przewlekły. W pierwszym wypadku łączy się on z podniesieniem ciepłoty, występuje w formie bóli rwących w mięśniach lub stawach. Przy ostrym reumatyzmie, skóra tych miejsc jest napięta, lśniaca, kontury stawu zatarte, każdy ruch bolesny. Przy chronicznym reumatyzmie obrzęków niema, występują tylko trzeszczenia w stawach i bóle związane ze zmianą pogody.

Leczenie: Przy ostrym leżeć w łóżku, okłady i aspiryna. Przy chronicznym — nacierania, masaże, kąpiele, szalki elektryczne, okłady borowinowe i leczenie klimatyczne.

RZEŹACZKA CZYLI TRYPER.

Choroba weneryczna, udzielająca się przez bezpośredni kontakt. Charakteryzuje się zaburzeniami przy oddawaniu moczu, bolesnością i wyciekami ropnym z organów płciowych. Zapobieganie polega na wstrzemięźliwości i ostrożności w stosunkach płciowych, kontroli i izolacji chorych. Leczy się preparatami srebra, przepiókowaniami, środkami odkażającymi zastrzykami. Matki cierpiące na „upławy” nie powinny brać dzieci do swego łóżka!... Mężczyzna chory nie ma prawa zawierać związków małżeńskich aż do zupełnego wyleczenia!...

SWĘDZENIE SKÓRY.

Swędzenie skóry występuje z najróżnorodniejszych przyczyn. Może być ono objawem cukrzycy, ciąży, chorób nerwowych, żółtaczk, niekiedy objawem starości, może być wywołane przez pasorzyty i t. d. Należy leczyć przyczynę. Zaleca się częste kąpiele siarkowe i zwykłe, czystość, zmiana bielizny, smarowanie spirytusem mentolowym: do wewnątrz brom lub wapno.

SZKARLATYNA.

Okres wylęgania trwa od 8 do 12 dni. Początek nagły. Rozpoczyna się od wymiotów, bólu gardła i wysokiej temperatury. Potem pojawia się wysypka drobna, punkcikowata, jaskrawo czerwona, pokrywająca całe ciało z wyjątkiem brodki i ust. Choroba kończy się obfitem łuszczeniem się skóry płatami.

Komplikacje: zropienie gruczołów szyjnych, zapalenie ucha środkowego, choroby nerek, serca i stawów.

Zapobieganie: izolacja chorych przez 6 tygodni, czystość i staranna dezynfekcja rzeczy chorych.

Leczenie: leżeć w łóżku, zastrzyki surowicy, okłady i płókanie gardła, dieta i środki nasercowe.

TRYCHINA.

Pasorzyt, którego jaja znajdują się w mięśniach świni chorej na trychiny. Przy braku należytej kontroli mięso to zostaje sprzedane, jaja tego pasorzyta dostają się do przewodu pokarmowego człowieka, a stamtąd dojrzałe osobniki wędrują i osiadają w organizmie ludzkim w najróżnorodniejszych miejscach, powodując bardzo niebezpieczne komplikacje. Nie należy nigdy kupować wieprzowiny w niepewnym sklepie, ani też kupować kiełbas dostarczanych drogą prywatną (t. zw. rzekomo wiejskie kiełbasy).

TYFUS BRZUSZNY.

Wywołują go bakterie tyfusowe, które wydzielane przez chorych ze stolcami, dostają się do organizmu zdrowego. Niedostateczna izolacja chorych, brak odkażania ekstremen-

tów (wydzielin), lekceważenie przepisów sanitarnych jest przyczyną szerzenia się tej choroby. Najczęściej spotykamy się z nią w lecie, w okresie owoców. Zapobieganie jej polega jedynie na czystości, myciu owoców, czystym utrzymywaniu rąk, przygotowywaniu niepewnej wody na wsi, unikaniu wszelkiej styczności z chorymi na tyfus, w okresie zaś epidemii na zażywaniu pigułek uodparniających od tyfusu (szczepionka Besredki), grających rolę szczepień ochronnych.

W czasie samej choroby największą rolę odgrywa umiejętna pielęgnacja chorych i odpowiednie odżywianie.

TYFUS PLAMISTY.

Wywołany przez dostanie się odpowiedniego zarazka do krwi przez ugryzienie zdrowego osobnika przez wesz, która żerowała na ciele chorego na tyfus.

Leczenie polega na higienicznym utrzymaniu chorych, wzmacnianiu serca, podawaniu dużej ilości płynów, kąpielach ochładzających i podawaniu środków uspakających i nasercowych.

ZGAGA.

Jest to pieczenie w ustach i wzdłuż przełyku. Usuwa się przez przyjęcie sody lub neutralu.

APTECZKA DOMOWA.

Przyrządy lekarskie, opatrunki i t. p.

Cerałka

Irygator (kanki po każdorazowym użyciu wygotować)

Garnuszek do wygotowywania

Strzykawka Record dwugramowa; igły zawsze przeciągnąć drucikiem.

Termometr.

Kilka bandaży większych i mniejszych.

Gaza sterylizowana.

Wata hygroskopijna.

Worek do lodu.

Worek gumowy lub blaszanka do wody gorącej.

Środki lekarskie.

Amoniak.

Ampułki z kamforą.

Anodynowe krople (na raz 15—20 kropli).

Aspiryna 0,5 i 0,3.

Eter.

Jodyna w butelce ze szklanym korkiem.

Kamfora.

Krople Inoziemcowa.

Kwas borny (jedną łyżeczkę na szklankę przygotowanej wody do płókania gardła, przemywania oczu).

Lignina.

Lysol do dezynfekcji (dodatek do wody w takiej ilości, aby woda była nieznacznie zabieleną).

Olej lniany.

Olej rycynowy.

Opium.

Płyn Burowa.

Spirytus czysty.

Sporyz.

Sól gorzka (jedną łyżeczkę naczczono na pół szklanki gorącej wody przy obstrukcji, dzieciom pół łyżeczki do kompresów).

Sublimat w pastylkach (pastylka na 1 litr wody — do dezynfekcji).

Tanina.

Walerjana (na raz 15—20 kropli).

Woda utleniona (przy bólu gardła 1 łyżeczkę na szklankę wody przygotowanej).

Wazelina borna.

Woda wapienna.

Poradnik ogrodniczy

STYCZEN.

W sadzie. Specjalnymi szczotkami drugianymi, lub odpowiednimi skrobaczkami należy czyścić pnie drzew i grubsze gałęzie z mchu, starej kory, usuwając jednocześnie gromadzące się tam szkodniki. Oczywiście zbyteczne

to jest na młodych drzewkach o gładkiej korze. Przeglądać cieńsze gałęzi, czy niema tam jajeczek szkodnika w postaci szarego pierścionka, również zbierać i palić zgnile i zeschłe owoce, pozostałe na drzewach, i pęczki zeschłych liści, stanowiące zimowe gniazda dla szkodników. Wszystkie

suche gałęzie, nieusunięte w lecie i jesienia — usuwać. W tej porze zapatrujemy się w zrazy, t. j. jednoroczne gałązki, potrzebne do wiosennego szczepienia (na dziczkach) i przeszczepiania, które dolujemy, lub przechowujemy w piwnicy, zabezpieczając od gryzoniów. Przynajmniej co tydzień przeglądamy składy z owocami, aby usuwać zepsute, które zarażają inne, obok leżące, natomiast zepsute zabrać do natychmiastowego zużycia; w razie odwilży wietrzyć. Jeśli wiosną zamierzamy sadzić drzewka owocowe, należy przygotować mocne paliki i wiązadła. Wobec konieczności tępienia szkodników niszczących owoce, powodujących ich robaczywość, oraz choroby, które najpiękniejszym owocom odbierają ich wartość, pokrywając je płamami i szkodliwymi niałotami — należy zaopatrzyć się zaważasą w wapno, siarczan miedzi (t. zw. siny kamień) w celu przygotowania cieczy bordoskiej, oraz zieleni paryską; ew. zakupić w składach gotowe już preparaty owado- i grzybobójcze ze szczegółowymi przepisami ich stosowania. Sprawdzić działalność aparatu do opryskiwania, zaopatrzyć się w pedzel do bielenia, oraz noże, pilki i sekatory.

W ogrodzie warzywnym. Zazwyczaj kopce z warzywami powinny być zaopatrzone w wietrzniki, t. j. otwory w okrywającej je warstwie ziemi, zatłkane wiechciem ze słomy, który należy wyjmować w razie odwilży, dając warzywom dostęp powietrza; również przewietrzać piwnice i wszelkie składy z warzywami. Należy przebieierać cebulę, usuwając nadpsutą, zepsutą i wyrastającą, do natychmiastowego zużycia. W razie zmarznięcia cebuli — nie ruszać jej do chwili rozmrażnięcia, poczem przebrać do szybkiego użycia. Należy zaopatrzyć się w nasiona inspektowe, przeprowadzić próbę kiełkowania na bibule, lub na specjalnych kiełkownikach z porowatej gliny. Nasiona własne oczyścić i również wykiełkować. Sprawdzić stan skrzyń inspektowych, czy okna są oszklone i okitowane, wietrzniki w dostatecznej ilości. Z prostych słomy i sznurka na odpowiedniej ramie szyjemy maty. Zawczasu należy

gromadzić nawóz stajenny i obornik pod inspekty. Pod koniec miesiąca zakładamy ciepłe inspekty (na powierzchni, lub w dołach, zależnie od stanu wilgotności gleby i odpowiedniego przygotowania jesienia), gdzie w wygrzaną, pulchną, niezbyt ciężką ziemię siejemy w pogodny dzień rzodkiewkę, sałatę, karotkę, wczesną kapustę, selery, karczochy, oraz młody koperek, można również sadzić, wyjęty z grudką ziemi, szczypior.

W ogrodzie ozdobnym. Usuwać suche gałęzie drzew i krzewów, oraz oczyszczać miejsca zbyt zagęszczone.

W pasiece. Wyloty uli zabezpieczyć deszczulkami, aby śnieg nie zawał do wnętrza, ew. po większej śnieżycy oczyścić z nagromadzonego śniegu. W razie b. surowej zimy i stosunkowo niebardzo dużego zapasu miodu podkarmiać pszczoły ciastem, przygotowanym z maki i miodu. Sprawdzać, czy myszy lub inne szkodniki nie dostały się do wnętrza ula. W razie odwilży przewietrzać stebniki. Starą woszczynę przetopić, a dobrą powiesić na drutach tak, aby utrudnić dostęp szkodnikom.

LUTY.

W sadzie. O ile na drzewach pestkowych usuwamy tylko suche i złamane gałęzie, o tyle na ziarnkowych przerzedzamy zbyt zagęszczone korony, usuwając gałęzie, wyrastające do środka i przeszkadzające sobie. Cięcia powinny być tuż przy nasadzie, wygładzone ostrym nożem i zasmarowane maścią ogrodniczą, lub bielą ołowianą (masę ogrodniczą można według przepisu przygotować samemu, lub kupić gotową). Prostopadle rosnące, gładkie cienkie, ale nieowocujące gałązki, zwane wilkami, usuwamy również, zostawiając je tylko w razie potrzeby do odmładzania drzewa. Należy usuwać odrostki korzeniowe, jeśli nie są potrzebne do „leczczenia” chorego pnia. Kończyć skrobanie i, wobec zbliżających się dni słonecznych, oraz w celu tępienia szkodników, gnieźdzących się w zagłębieniach kory, smarować pnie drzew i grubsze gałęzie mlekiem wapiennym (można z niewielkim dodatkiem gnojówki przeciw zbyt szybkiemu zmocy wapna). Rozpocząć opry-

skiwanie cieczą bordoską w celu zabezpieczenia przeciw chorobom, które później niechybnie opanują owoce. Opaski chwytne ze słomy i mchu, założone na pniach, przeglądamy i palimy w razie znalezienia w nich szkodników. Należy zawczasu zamawiać drzewka do wiosennego sadzenia, pamiętać o dobraniu odpowiednich odmian zależnie od miejscowych warunków glebowych, klimatycznych i handlowych. Wobec wielkiej wagi stosowania pomocniczych nawozów sztucznych pamiętajmy o zaopatrzeniu się w nawozy azotowe, przyczyniające się do lepszego ulistnienia, oraz potasowe i fosforowe, wpływające na mocniejszy rozwój i wzrost drzewa i owoców. Nie należy zapominać o wapnie, szczególnie na ziemiach ciężkich i spoistych.

W ogrodzie warzywnym. W dni cieplejsze i słoneczne wietrzyć mocniej inspekty, aby usuwać nadmiar wilgoci. W razie wielkich mrozów i obniżenia temperatury w inspektach należy zmienić okłady wokół skrzyń, dając świeży gorący nawóz, dosiewać rzodkiewkę i sałatę, zakładać nowe ciepłe skrzynie pod siew kalarepy, wczesnych kalafiorów, reszty kapust i pomidorów. Pamiętajmy, iż znakiem ułatwienia pracy w ogrodzie warzywnym są odpowiednie i mocne narzędzia, jak siewniczek ręczny, planet z należytym kompletem noży, pazurków i opielaczy; nie mówiąc już o konieczności przygotowania zawczasu motyka, szpadli, oprawienia grabi i zaopatrzenia się w widły amerykańskie, tak bardzo przydatne, szczególnie w zaperzonej ziemi. Wietrzyć i przebiegać warzywa w piwnicach, składach i kopcach.

W ogrodzie ozdobnym. Strząsać śnieg ze zbyt obciążonych gałęzi, strzyć żywopłoty, oraz drzewa ozdobne i formowane.

W pasiece. W cieplejsze i słoneczne dni pszczoły poczynają nieraz wylatywać z ula i giną na śniegu, należy więc zacienić wyloty. Reparować narzędzia pszczelnicze; ew. zaopatrzyć się w najniezbędniejsze, jak podkurzacz, nóż pszczelniczy, siatka, miódarka, pozostałe sztuczna woszczyna, dorabiać brakujące ramki i nadstawki, oraz maty do uli.

W sadzie. Przewietrzać i przeglądać owoce w piwnicy. Kopać dolki pod drzewka, zaprawiając je w miarę możliwości kompostem. Z nadejściem odwilży i obeschnięciem ziemi rozpoczynamy sadzenie drzewek, dając paliki i wiązadła (ze słomy, lub witek wierzbowych), oraz przycinając odpowiednio korony i korzenie drzewek. Od dobrego (niezagłębkowego) sadzenia i należytego obciśnięcia ziemi zależy w znacznej mierze przyjęcie się drzewka, koło którego należy potem zrobić miskę, podlać i wyłożyć nawozem (można też łęcinami, lub torfem). Z chwilą rozpoczęcia uprawy roli w sadzie pamiętajmy o przekopaniu, lub przeoraniu (odpowiednio ostrożnie, aby orczyki nie kaleczyły pni) ziemi między i pod drzewami, dając nawóz na obwódzie koron; pamiętać też należy o wapnowaniu co kilka lat; stosować nawozy sztuczne potasowe i fosforowe. Krzewy jagodowe — maliny, porzeczki i agrest należy oczyścić z suchych i zbytecznych gałęzi, zasilić i uprawić pod nimi ziemię, opryskać płynami owadobójczymi. Przechowywanei zrazami szczepić dziczki w szkółce, oraz przeszczepiać drzewa nieodpowiednich odmian, starsze i nieowocujące.

W ogrodzie warzywnym. Zakładać ostatnie, już mniej ciepłe inspekty, lub chłodne do pikowania warzyw; pikować sałatę, kapustne i pomidory. Siew w inspekcje ogórków, cebuli, późniejszej kapusty, kalafiorów, porów i szczypioru. Jeśli przed zimą nie przygotowano warzywnika, to obecnie należy go nawieźć, pamiętając o płodozmianie, zastosowaniu sztucznych nawozów azotowych, potasowych i fosforowych, oraz starannej uprawie. Siew do gruntu kopru, marchwi, pietruszki, szczawiu, szpinaku, grochu, rzodkiewki, cebuli. Siewu możemy dokonać siewniczką ręczną, który zaoszczędzi nam wiele czasu, gdyż siew równo i odpowiednio gęsto zależnie od nastawienia, jednocześnie przykrywa i ugniata zasiew, oraz wyznacza następny rząd w odległości, zależnej też od nastawienia. Siał można w zagony, redliny (w ziemiach b. wilgotnych), lub napłask. W godzinach

silnej operacji słonecznej cieniować inspekty i, korzystając z ciepła, wietrzyć, aby się warzywa nie wyciągały. Oczyścić z niepotrzebnych części rabarbar, szparagi, szczaw, ziemię zasilić i przekopać. Wczesne ziemniaki można w inspekcje, lub ciepłym budynku pobudzić do szybszego kiełkowania, a sadząc w zaciśniętym miejscu, otrzymać wcześniejszy zbiór. Pod kapustne i inne rozsady przygotowujemy zaciśnięty, żyzny rozsadnik. Przyśmy kompostowe przerzucić tak, aby warstwy dolne dostały się na działanie powietrza i innych wpływów atmosferycznych i prędzej przegniwały.

W ogrodzie ozdobnym. W inspekcje przygotować rozsady i sadzonki kwiatów. Trawniki należy zbronić, lub wygrabić, ew. zasilić nawozami sztucznymi, kanty równo obciąć, ścieżki wygracować i wygrabić. Użyźnienie miejsc, przeznaczonych pod nowe kwietniki i trawniki, jest konieczne. Rozpoczynamy sadzenie drzew i krzewów ozdobnych pamiętając, iż przyjęcie ich jest zależne od starannego wykonania tej roboty i odpowiedniego przygotowania roli. Z róż stopniowo usuwać zimowe przykrycie, gdyż rozwinięcie pączków pod przykryciem i wystawienie-raptnie na działanie powracającego nieraz zimna może im zaszkodzić.

W pasiece. Obserwując pierwsze obloty pszczół, orientujemy się w stanie i zdrowotności pnia, a w cieplejsze dni zaglądamy do uli niepewnych. W razie wyczerpania zapasu miodu, należy podkarmić pień miodem, lub syropem, uważając, aby słodczy nie rozlewać, a wyloty zmniejszyć, broniąc przed ewentualnym rabunkiem. Należy skontrolować nieczystości, wymiecionie z dna ula w związku z chorobami pszczół. Z nadejściem cieplejszych dni wynosić ule ze stebnika.

KWIECIEŃ.

W sadzie. Drzewka i krzewy sadzić i przesadzać można do chwili, dopóki pączki nie zaczęły się rozwijać; sadzenie późniejsze jest niewskazane i ryzykowne. Należy stopniowo zdejmować przykrycia z moreli, brzoskwiń i winorośli, stosując odpowiednie cięcie tej ostatniej; wokół tych krze-

wów należy ziemię poruszyć i zasilić nawozami naturalnymi, lub sztucznymi. Truskawki oczyścić, a nawóz, którym były okryte, przekopać. Można je zasilić też nawozami fosforowymi i potasowymi. W tym miesiącu można sadzić truskawki i poziomki, jeśli mamy rozsady. Stosujemy powtórne opryskiwanie drzew i krzewów (przed kwitnięciem) cieczą bordoską i zielenią paryską, stosując w miarę potrzeby inne skuteczne preparaty. Gdy pączki zaczynają wybijać, kończymy szczepienie i przeszczepianie. Chore, lub uszkodzone pnie drzew owocowych leczymy przez wszczepianie w nie odrostków korzeniowych, które zwiększają ilość dróg, przeprowadzających pożywienie z części nadziemnej do podziemnej i odwrotnie.

W ogrodzie warzywnym. Siewnikiem ręcznym siewmy buraki. Gotowe do gruntu warzywa w inspekcje wietrzyć i hartować, zdejmując okna najpierw na dzień, później na noc. Sadzimy do gruntu kapustę i kalarepę. Wysiewać na rozsadnik resztę warzyw kapustnych. Stale należy pamiętać o wyborze dobrych odmian i sile kiełkowania. Należy kopcować szparagi w wały, lub kopce, i zachowywać okres zbioru zależnie od wieku szparagarni. Zakładać nową szparagarnię i plantacje rabarbaru. Warzywa w inspektach cieniować. W początku miesiąca sadzić dymkę.

W ogrodzie ozdobnym. Kończyć cięcie żywopłotów i sadzenie drzew i krzewów z chwilą wybijania pączków. Zdjąć zewsząd okrycia zimowe, ziemię zasilić nawozami naturalnymi, lub sztucznymi. Sadzić rozsady kwiatowe (np. stokrotki, bratki) na wiosennych kwietnikach, oraz siać kwiaty w grunt. Pięknie wyglądają i wcześnie kwitną rabaty z bylin. Siew powinien być równy i dobrze przyciśnięty.

W pasiece. Przeglądać wszystkie ule, badając siłę i zdrowie pnia, zapas pożywienia, oskrobać i wymieść nieczystości, powiększyć wyloty i w dalszym ciągu podkarmiać, gdy wyczerpał się zapas. W razie braku kwiatów wskazany jest siew roślin miododajnych w pobliżu uli.

MAJ.

W sadzie. W suszę podlewać świeżo posadzone drzewka i krzewy, stale wzruszając zbity powierzchnię ziemi. Rankami strząsać z drzew na płachty kwiecika jabłkowca i chrabaszcze. Usychające na wierzchołkach gałązki wiśni, t. zw. monilje, ścinać i palić. Na pniach zakładać opaski lepne (paski papieru smarowane specjalnym lepem), aby szkodniki, wędrujące w koronę drzewa, lub do ziemi w celu złożenia jajeczek, lub przeobrażenia się, zostały zniszczone. W tym miesiącu kończy się okres odpowiedni do szczepienia i przeszczepiania, z wyjątkiem koźuchówki, którą można stosować, gdy kora dobrze odstaje. Bardzo jest wskazane zasilanie sztucznymi nawozami azotowymi, np. saletrą, pogłównie, co wzbogaca rośliny w zieleni, nie należy jednak stosować saletry np. pod truskawki, które można saletrować dopiero po owocowaniu. Często występującego na agrestie mączniaka zwalczając, skrapiając krzaki co 10 — 15 dni roztworem sody krystalicznej. W razie obawy przymrozków palić o świcie od strony wiatru ogniska z materiałów dymnych (np. odpadki z garbarni), które łagodzą przejście od chłodu nocy do ciepła słonecznego, na co szczególnie wrażliwe są kwiaty. Morele i brzoskwinie, hodowane pod ścianami, rozpinąć.

W ogrodzie warzywnym. Wszystkie siewy winny być skończone w tym miesiącu, jedynie rzodkiewkę powtarzać co 3 tygodnie, wybierając pod nią miejsca ocienione. Zaraz po 15-ym kwietnia, t. j. po obawie przymrozków, siać ogórki, kukurydzę i fasolę, sadzić do gruntu pomidory i inne warzywa. Szykować paliki i wiązadła (np. raję, lub witki wierzbowe) do pomidorów, jeśli nie są hodowane na kopcach; tyczki do grochu i fasoli, jeśli są w odmianach pnących. Należy koniecznie przerywać zawczasu wczesłe warzywa, jak marchew, pietruszkę, buraki (wyjętą rozsądę tych ostatnich można zużytkować, sadząc na nowym zagónie). Tam gdzie rozsada się nie przyjęła, dosadzamy z zapasu, podlewając po posadzeniu. Zbiór rabarbaru i szparagów z ograniczeniem czasu zbioru zależnie od wieku plantacji; uważnie

wycinać szparagi, aby były długie, z główkami, i aby nie kaleczyć karpy. Warzywa hodowane na liść np. kapusta, rabarbar — saletrować pogłównie, t. j. poszczególne rośliny. Można mieszać saletrę z solą potasową. Nadmiar nawozów sztucznych szkodzi roślinom. Inspekty z ogórkami i pozostałymi warzywami wietrzyć i cieniować, aby ich nie przypalić i uniknąć pojawienia się mszyc.

W ogrodzie ozdobnym. Kończyć obsadzanie rabat i kwietników, pamiętać o bylinach, t. j. trwałych roślinach kwiatowych, stanowiących ozdobę ogrodu od wczesnej wiosny do późnej jesieni, wiele z nich bowiem nie wymaga wyjmowania z gruntu na zimę. Ścieżki i alejki muszą być wygracowane i wygrabione, a kanty trawników równo obcięte. Świeżo sadzone kwiaty i młode trawniki w razie suszy podlewać. Drzewa i krzewy ozdobne, kwiaty roczne i byliny, oraz trawniki dają doskonały rezultat przy zastosowaniu nawozów sztucznych poza stosowaniem nawozów naturalnych.

W pasiece. W słoneczne dni przeglądając gniazda, sprawdzając ilość woszczyny trutowej i usuwając jej nadmiar. W razie późnej wiosny i słabego kwitnienia roślin młodych podkarmiać słabsze pnie. Czerw i jego rodzaj wskazują na obecność i rodzaj matki. Pnie otulać starannie poduszkami, aby miały temperaturę, potrzebną matce do czerwienia. Wyłoty stopniowo powiększać.

CZERWIEC.

W sadzie. Po okwitnięciu drzew, po raz trzeci opryskujemy je płynami owado- i grzybobójczymi. Czeresnie, szczególnie wczesnie dojrzewające, zabezpieczamy przed ptactwem, np. oplatając koronę drzewa nitkami. Ziemię pod truskawkami układamy słomą, mchem, lub innymi materiałami, zabezpieczającami owoce od zabrudzenia ziemią. Zaczynające się pojawiać wasy, czyli rozłogi truskawek, usuwamy. Delikatne wodniste owoce truskawek ostrożnie zbieramy, ucinając paznogciami ogonek i od razu podczas zbioru segregujemy (nie dotykając owoców palcami) do łubianek, w których zostaną wysłane. Krzew winorośli, w celu otrzymania owoców,

należy odpowiednio prowadzić, t. j. rozpinąć i uszczykiwać. Gałęzie drzew, b. obarczone owocami, podpieierać dragami, rozwidlonemi u góry, uważając jednak, aby gałęzie zbytnio się nie obcierały. Zbyt gęsty owoc przerywać. Agrest opryskiwać roz-tworem sody.

W ogrodzie warzywnym. Pomidory, hodowane nie na kopcach, i fasole niekarłowatą palikować. Poza tem pomi-dory, zależnie od prowadzenia na je-den, dwa, lub więcej pędów, przeciąć, przywiązać do palików i obsypać zie-mią, a zabezpieczając od zarazy zie-mniaczanej, opryskać cieczą bordo-ską. Obsypać kapustne, oraz spraw-dzić, czy, szczególnie na spodniej stro-nie liści, nie zaczyna składać żółtych skupień jajeczek biały motyl bielinek kapustnik, którego liszki potrafią zniszczyć całą plantację. Powierz-chnię ziemi w warzywniku, szczegól-nie po ulewnym deszczu, wzruszać, co doskonale i szybko uskutecznia się przy pomocy ręcznego planetu, który, zależnie od potrzeby, zaopatrujemy w noże, pazurki, lub radełka, a te ostatnie doskonale obsypują mniejsze warzywa. Oczywiście w rządkach ko-nieczne jest pielienie ręczne, które można połączyć z przerywaniem. Pa-miętajmy, że pielienie „w porę”, t. j. póki zielsko jest jeszcze małe, ma nadzwyczaj ważne znaczenie w doro-dności i plonie warzyw. Kalafiori za-wiązujące różę cieniować, załamując liść nad kwiatem. Prócz nawozów sztucznych można teraz stosować za-silanie nawozami płynnymi (gnojów-ka), szczególnie do warzyw, hodowa-nych na liść. Zato warzywa hodowane na owoc, np. ogórki, pomidory, bar-dziej potrzebują soli potasowych i fos-forowych. Zbiór groszku na zielono, młodej kalarepki i sałaty głowiastej, tę ostatnią staramy się sadzić obecnie w miejscach zacienionych, obficie podlewając.

W ogrodzie ozdobnym. Młode tra-wniki bezwarunkowo należy oczysz-czać z zielska, a stare kosić często, aby były ładne. Przekwitłe kwiaty usuwamy, sadząc inne świeże. Młode dziczki róż oczkujemy w żywe oczko, t. j. tak, iż dadzą szlachetny pęd jesz-cze, tegoż roku. Różę i inne krzewy, opanowane przez choroby i szkodniki,

np. mączniak, liszki, mszyce i t. p., zwalczamy odpowiedniami środkami.

W pasiece. Zależnie od siły pnia, ilości czerwia i miodu dodajemy ram-ki, lecz nigdy puste, a z zeszloroczną woszczyną, lub sztuczną węzą, gdyż wtedy ogromnie zaoszczędzamy pszczołom czasu, roboty i miodu. Gdy ule już pełne — szykujemy nadstawki (można je nawet dopasować do ko-szek), co pozwala nam otrzymywać miód czysty bez czerwia w komór-kach. W rozpoczynającym się okresie różki mieć w pogotowiu świeże, czyste ule i obserwować pnie, ew. usuwać mateczniki, lub dzielić roje sztucznie.

LIPIEC.

W sadzie. Jeśli między drzewami i krzewami owocowemi nic nie upra-wiamy, to należy ziemię sprężyno-wać, wzruszając w ten sposób zaskle-pioną jej powierzchnię i tępiąc ziel-sko, wokół pni dopełniać wzruszanie ręcznie. Na pniach drzew zakładać opaski chwytne (ze słomy, mchu), w które wyłapujemy gromadzące się tam szkodniki, a więc opaski te należy co jakiś czas przegłądać, ew. palić. Zbiór porzeczek, agrestu, malin, pierwszych jabłek, moreli, brzoskwiń, wiśni. Nie należy zbierać owoców natychmiast po deszczu. Po zbiorze truskawek oczyszczamy je, zasilamy nawozami naturalnemi, lub sztucznemi, stale usuwamy wasy, pozostawiając je tyl-ko wtedy, jeśli będą potrzebne do za-łożenia nowej plantacji. Stare trzylet-nie plantacje zaorujemy, nie sadząc nowych na tem samem miejscu. W skóńce rozpoczynamy oczkowanie dziczek.

W ogrodzie warzywnym. Nie do-puszczać do rozrośnięcia się zielska, a planetem ręcznym (lub konnym), za-opatrzonym w nożyki lub pazurki, niszczyć młode zielsko i wzruszać ziemię. Kończyć zbiór szparagów, a ziemię przed rozrzuconiem kopców po-kryć nawozem: nie niszczyć pędów nadziemnych, gdyż obfitość ich przy-czyni się do następnego plonu. Rabar-bar po pierwszych zbiorach można za-silić. Chcąc racjonalnie prowadzić po-midory należy co 2 — 3 tygodnie przegłądać je, usuwając nadmierną ilość pędów i wszystkie młode, wy-

chodzące z kątów liści na pozostawionych pędach, oraz przywiązywać do palików. Powtórzyć siew fasoli na zieloną. Rozpocyna się zbiór pomidorów, ogórków, cebuli na dymkę, którą należy doskonale wysuszyć. Na opróżnionych zagonach siać poplony, np. fasolę, groszek, salatek; miejsca próżne sprężynować, lub przekopać, aby tępić zielsko. Tępić na kapuscie liszki bielinka kapustnika i mszyce. Na różach kalafiorów, aby nie żółkły, załamywać liście.

W ogrodzie ozdobnym. Pleć rabaty, kwietniki i trawniki, kosić trawę, obcinać kanty trawników, graczować i grabić ścieżki. Wzruszać zaskorupioną ziemię, zasilać róże i byliny nawozami sztucznymi i płynnymi, kwiaty okwitnięte usuwać, aby roślina dawała więcej nowych. Oczkować dziczki róż na martwe oczko.

SIERPIEŃ.

W sadzie. Zbiór jabłek i gruszek dokonywujemy ręcznie, nie strzając przed zupełnym dojrzeniem. Przy wysyłce w koszach i skrzynkach przekładamy papierem, lub wełną drzewną, delikatniejsze odmiany zabezpieczamy od obicia, owijając każdy owoc oddzielnie. Ładnie wyglądają śliwki, zbierane z matowym nalotem. Należy co jakiś czas przeglądać opaski chwytne. Zniekształcone owoce śliwek, t. zw. torbiele, i przysychające gałązki wiśni, t. zw. monilje, zbierać i palić. Owoce nadpsute, obite, robaczywe, opadki zużywać na przetwory, lub spasać nierogacizną. Nawieźć i starannie uprawić ziemię pod truskawki i poziomki i sadzić je od połowy miesiąca. Porzeczki, agrest i winorośl, oraz drzewa owocowe, z których zebrano już owoc, a które są opalone przez choroby, lub szkodniki, opryskiwać odpowiednimi cieczami.

W ogrodzie warzywnym. Zielsko tępić, ziemię spulchniać. Zbiór cebuli z dymki. Siew szpinaku i rzodkwi. Zbiór kapust, kalafiorów i innych warzyw.

W ogrodzie ozdobnym. Usuwać przekwitnięte rośliny kwiatowe, sadząc na ich miejsce nowe jesienne. Przygotowywać (siew, dzielenie, sadzonkowanie) rośliny kwiatowe na zi-

mę (doniczkowe) i na klomby wiosenne. Kosić trawniki można nie tylko kosą, ale i małymi ręcznymi kosiarkami, które, bez wielkiego wysiłku, równo i krótko przycinają trawę.

W pasiece. Usunąć nadstawki i stopniowo ograniczać ilość ramek. Oblizywać wielkość pnia, aby zostawić na zimę należyłą ilość miodu; w razie potrzeby podkarmić, uważając, aby nie zabrały pokarmu pszczoły z innego ula, a więc dawać na noc, lub b. zmniejszyć wyloty. Stopniowo, z nastaniem chłódów, wkładać poduszki, lub maty.

WRZESIEŃ.

W ogrodzie warzywnym. Stopniowo zbieramy wszelkie warzywa, wybierając najpiękniejsze na wysadki. Korzeniowe obsuszamy i starannie oczyszczamy, aby nie kaleczyć. Opróżnioną rolę, zależnie od płodozmianu, nawozimy i uprawiamy. Siew na zimę pietruszki i marchwi, zakładanie plantacji rabarbaru.

W ogrodzie ozdobnym. Utrzymywać w należyтым wyglądzie jesienne rabaty roczne i bylinowe; te ostatnie dzieścić, lub stopniowo wyjmować z ziemi ich części podziemne w celu przechowania w piwnicy przez zimę.

W pasiece. Kończymy podkarmianie słabo zaopatrzonych pni i przeprowadzamy ostateczny ich przegląd w dzień słoneczny. W miarę zwiększania się chłódów wkładamy maty i poduszki boczne.

PAŹDZIERNIK.

W sadzie. Suchą piwnicę, przeznaczoną do przechowania owoców, wywieść, wybielić i wysiarkować, oraz przygotować półki, aby owoce mogły leżeć cienką warstwą i dały się łatwo przeglądać. Ziemię w sadzie nawieźć i uprawić, zostawiając w ostrej skibie, a pasy pod drzewami przekopać ręcznie, usuwając perz i darninę. Jeżeli zamierzamy zakładać nowy sad, to należy zbadać stan wilgotności roli, skład gleby i podglebia i, zależnie od tych czynników, oraz warunków handlowych. (rynek i komunikacja), dobrać odpowiednie odmiany. Kopać dolki i zamawiać drzewka. Sadzenie jesienne jest bardziej wskazane, niż

wiosenne szczególnie na ziemiach lżejszych. Wyłamywać stare pędy malin i, jeśli w lecie chorowały, palić. Rozpocząć sadzenie drzew i krzewów.

W ogrodzie warzywnym. Zbiór reszty warzyw i składanie ich do kopców i piwnic; te ostatnie winny być wyłożone i wysiarkowane. Kopce przykryć narazie cienką warstwą ziemi, aby wyparowały i nie zagrzały się. W suchych piwnicach można do późnej zimy przechowywać pomidory na półkach, oraz dobowane karczochy i kalafiory. Wycinać i palić (mucha szparagowa) łączyny szparagów. Tępie perz, wyciągając go na wierzch sprężynówką, broną, lub widłami amerykańskimi, nie należy składać go na kompost razem z innymi odpadkami. Kończyć uprawę roli. Przerabiać komposty, odsiewając przegniłe części próchniczne, które doskonale zastępują nawóz, w ogrodzie, a w połączeniu z ziemią nawozową, liściową i piaskiem dają ziemię do inspektów i kwiatów doniczkowych. Kończyć siewy na zimę. Zbiór ostatnich kalafiorów. Chować pod dach skrzynie i okna inspektowe.

W ogrodzie ozdobnym. Rozpocząć sadzenie drzew i krzewów, sadzić byliny. Nawozić i uprawiać ziemię pod wiosenne kwietniki i nowe trawniki. Kończyć szykowanie klombów i rabat wiosennych z cebulek i rozsady kwiatów.

W pasiece. Sprawdzić, czy ule mocno stoją na nóżkach, czy daszki nie przeciekają, oraz czy niema nigdzie szpar. Stopniowo zmniejszać wyloty, a z nastaniem zimna przenosić ule do stebnika, jeśli jest takowy.

LISTOPAD.

W sadzie. Kończyć uprawę roli. Wykonać jesienne cięcia drzew i krzewów, oraz stopniowo zabezpieczyć je od mrozu, okrywając ziemią, lub liśćmi. również inne delikatne krzewy jak morele, brzoskwinie, pamiętając o zabezpieczeniu od gryzoni gałązkami świerkowemi. Do mrozów sadzić drzewka i krzewy, pamiętając o ra-

dach wiosennych przy tych czynnościach. Specjalne zaprawianie dołów pod drzewka nie jest konieczne, sadzenie w zbyt wielkie doły — niewskazane.

W ogrodzie warzywnym. Przed samem nadejściem mrozów kopce obrzucić należyście grubą warstwą ziemi, pozostawiając, jak długo się da, otwarte wietrzniki. Zbiór ostatniej kapusty. Wybrać nawóz z inspektów, a ziemię zgarnąć na gromadę, przesiać, doprawić i okryć liśćmi, aby nie zmarzła do wczesnych inspektów. Również przykryć liśćmi lub nawozem miejsce przeznaczone pod inspekty.

W ogrodzie ozdobnym. Grabić liście, które służą jako okrycie, lub przegniwają, dając lekką ziemię. Stopniowo okrywać róże i delikatniejsze krzewy. Usuwać suche gałęzie. Ciąć szpalery i żywopłoty.

W pasiece. W dni cieplejsze zwiększać wyloty w celu przewietrzenia. Sprawdzić, czy nie zakradły się do ula myszy, lub inne szkodniki. Ramki z woszczyną zabezpieczyć.

GRUDZIEŃ.

W sadzie. Pęczki zlepionych liści, stanowiące często gniazda szkodników zbierać i palić. Zamawiać drzewka do wiosennego sadzenia. Reparować ogrodenia i narzędzia. Przeglądać owoce w piwnicy.

W ogrodzie warzywnym. W razie odwilży wietrzyć kopce przy pomocy wietrzników, również piwnice i wszelkie składy z warzywami. Przebierać cebulę i usuwać zepsutą i wyrośniętą. Reparować skrzynie inspektowe, szklić okna, szyc maty. W odwilż odsiewać komposty, odrzucając części nieprzgniłe do nowych gromad, które przed zimą winny być przerobione i ułożone w kształcie niskich przyzm, które można znakomicie zasilać nawozami płynnymi i kłocznymi.

W ogrodzie ozdobnym. — Patrz listopad.

W pasiece. Budować ule z drzewa i słomy, ramki i nadstawki, szyc maty do uli, przetapiać stary wosk.

Poradnik prawny

OBYWATELSTWO POLSKIE.

A. Nabycie.

Obywatelstwo polskie nabywa się przez:

1) urodzenie (dzieci ślubne nabywają obywatelstwo ojca, nieslubne matki),

2) uprawnienie, uznanie lub adopcję (dzieci poniżej lat 18 nabywają obywatelstwo ojca lub matki, wzgl. osoby uznającej lub adoptującej),

3) zamążpójście (cudzoziemka, wychodząca za obywatela polskiego),

4) nadanie: na prośbę osoby może jej być nadane obywatelstwo polskie, o ile wykaże:

a) że prowadziła nieposzlakowany tryb życia,

b) że mieszkała stale, przynajmniej przez lat 10, w granicach państwa polskiego,

c) że posiada środki utrzymania, wzgl. zarabkowania dla siebie i swej rodziny,

d) że posiada znajomość języka polskiego.

5) przez przyjęcie publicznego urzędu lub służby wojskowej w Rzplitej Polskiej, o ile nie uczyniono przeciwnego zastrzeżenia. (o ile nie oświadczono, iż zatrzymuje się swoje obywatelstwo dotychczasowe).

Prośby o nadanie obywatelstwa polskiego należy składać w gminie miejsca zamieszkania (w miastach magistraty). O nadaniu obywatelstwa rozstrzyga Minister Spraw Wewnętrznych, wzgl. z jego upoważnienia władza administracyjna II-ej instancji (województwo) po zasięgnięciu opinii gminy, w której dana osoba jest zamieszkała oraz właściwego urzędu administracyjnego (starostwa). W Warszawie należy składać prośby w Komisarjacie Rządu miasta Warszawy, który w swoim zakresie sprawy te załatwia.

B. Utrata.

Obywatelstwa polskiego następuje:

1) przez nabycie obywatelstwa państwa obcego,

2) przez przejęcie urzędu publicznego lub wstąpienie do służby wojskowej w państwie obcym bez zgody Rządu Polskiego.

O utracie obywatelstwa rozstrzyga Minister Spraw Wewnętrznych, wzgl. z jego upoważnienia władza administracyjna II instancji (województwo), w Warszawie Komisarjat Rządu.

Nadanie i utrata obywatelstwa polskiego rozciąga się na żonę i dzieci w wieku do lat 18.

MAŁŻENSTWO.

Na ziemiach Polski obowiązują cztery kodeksy, odziedziczone po byłych zaborcach, a mianowicie: K. C. P. na ziemiach b. Królestwa Polskiego (ustawa z r. 1836), B. G. B. na ziemiach b. zaboru pruskiego (Pomorze, Poznańskie, Górny Śląsk), A w Małopolsce i na Śląsku Cieszyńskim oraz X. księga Zbioru Praw na Kresach Wschodnich *).

Stosownie do tego mamy do czynienia z trzema różnymi systemami, a mianowicie na ziemiach, na których obowiązuje KCP oraz X. ks. Zbioru Praw istnieją jedynie śluby religijne, kodeks cyw. niemiecki zna jedynie śluby cywilne, zaś kodeks austriacki obie formy: i religijną i cywilną.

Ziemie b. Królestwa Kongresowego

Zawarcie małżeństwa.

Do zawarcia ważnego małżeństwa niezbędne są następujące warunki:

I. Zdolność osobista stron i ich zgoda, II. brak przeszkód, III. zachowanie przepisanej formy.

Zdolność osobista stron i ich zgoda:

a) wiek przepisowy: 16 lat dla mężczyzny (dla prawosławnych 18), 14 lat dla kobiet (dla prawosławnych 16),

*) A. = Kodeks cywilny austriacki (rok 1811).

K. C. P. = Kodeks cywilny Napoleona.

B. G. B. = Bürgerliches Gesetzbuch (Księga prawa cywilnego).

dla małoletnich konieczne jest zezwolenie rodziców lub opiekunów,

b) zdrowie umysłowe,

c) zgoda stron.

Przeszkody.

Dla każdego wyznania istnieją różne przeszkody, dla wszystkich jednak wyznań chrześcijańskich następujące przeszkody są wspólne:

1) różność religii (niemożność zawarcia małżeństwa między chrześcijaninem a niechrześcijaninem),

2) wielożenstwo,

3) pokrewieństwo i powinowactwo (w linii prostej pokrewieństwo i powinowactwo bez względu na charakter stanowi przeszkodę w całej linii: ojciec z dziećmi, z wnukami i t. p.; w linii bocznej od drugiego stopnia możliwą jest dyspensa),

4) cudzołóstwo połączone z małżonkobójstwem, wzgl. z obietnicą porzucenia się w razie śmierci małżonka niewinnego, oraz małżonkobójstwo lub zмова w tym celu małżonka z osobą trzecią,

5) czas wdowi (kobiecie nie wolno wstępować w nowe związki małżeńskie przed ukończonym 10 miesiącem; małżeństwo wcześniej zawarte jest ważne, pociąga tylko za sobą kary pieniężne).

Pozatem istnieją jeszcze inne przeszkody dla poszczególnych wyznań:

a) dla rzym.-kat.:

wyższe święcenia, subdjakonat, diakonat, prezbiterjat, uroczyste śluby zakonne, niezdolność fizyczna (musi ona zachodzić przed zawarciem małżeństwa i być wieczna).

Dyspens od przeszkód udziela papież, ewentualnie biskup,

b) Dla ewangelików (wyznanie augsburskie i reformowane):

Przeszkody obowiązują te same, co u katolików, z wyjątkiem ślubów zakonnych, wyższych święceń. Dyspens udziela Konsystorz.

c) Dla prawosławnych:

Oprócz przeszkód wspólnych występuje:

wiek lat 80,

obłąkanie,

trzykrotne małżeństwo,

Dyspens udziela Sobór prawosławny w Polsce.

Zachowanie przepisanej formy.

Dla wszystkich wyznań obowiązują trzykrotne zapowiedzi, przyczem od dwóch może odpowiednia władza duchowna zwolnić. Bez zapowiedzi może duchowny udzielić ślubu jedynie, o ile: a) przyszły małżonek wybrać się ma nagle w długą lub niebezpieczną podróż w interesach rządowych, b) gdy ślub zawierają osoby, powszechnie za małżonków uważane.

Ślub ma być udzielony, w obecności 2 świadków, przez właściwego duchownego (w którego parafii przyszli małżonkowie mieszkają od 6-ciu miesięcy) lub upoważnionego (u ewangelików pastor narzeczony). Proboszcz przed ślubem winien sprawdzić, czy nie zachodzą przeszkody, zażądać metryk, o ile jedna ze stron jest owdowiata, aktu zejścia poprzedniego małżonka, zezwolenia zwierzchności wojskowej lub opiekuńczej, w razie unieważnienia małżeństwa jednej ze stron zażądać kopji wyroku. Po dokonanym obrzędzie winien proboszcz w obecności dwóch świadków spisać akt cywilny.

U prawosławnych prowadzi się osobne księgi dla wykrycia przeszkód, w których świadkowie małżeństwa zaręczają na piśmie, że przeszkód nie ma.

Małżeństwa mieszane zachodzą, gdy obie strony wyznają różną religię chrześcijańską (np. katolik z ewangeliczką).

Ustanie i rozwiązanie małżeństwa (unieważnienie, rozwód, separacja).

Odrębnie od innych religij należy tu traktować małżeństwa katolickie, w których nie istnieje rozwód.

Małżeństwo katolickie ustaje:

1) z chwilą śmierci jednego z małżonków (uznanie za zmarłego nie pociąga za sobą ustania małżeństwa),

2) małżeństwo fizycznie niedokonane, przez wstąpienie jednego z małżonków do zakonu i wykonanie tamże ślubu czystości.

Rozłączenie od stołu i łoża musi być orzeczone przez sąd duchowny.

Powody separacji są następujące:

cudzołóstwo, ciężkie obelgi, popełnienie zbrodni lub występku.

Jurydykcyja należy do sądów duchownych, oznaczenie skłódek cy-

wilnych do sądów cywilnych.

Rozwód i unieważnienie małżeństwa w Ewangelikach.

Powody rozvodu:

- 1) Cudzołóstwo.
- 2) Złośliwe opuszczenie małżonka. Strona, porzucająca małżonka, musi przed sądem wytłumaczyć powód swego postępowania. Jeśli strona po zgłoszeniu pozwu wróci do współmałżonka i oświadczy chęć współżycia, upada powód rozvodu.
- 3) Nieobecność, nawet niezawiniona, dłuższa od pięciu lat. Nieobecność musi być stwierdzona przez Sąd.
- 4) Niezdolność fizyczna.
- 5) Choroba zaraźliwa, nieuleczalna lub odrażająca, na którą małżonek zapadł, lub którą przed ślubem ukrywał.
- 6) Choroba umysłowa, sądownie stwierdzona, trwająca od roku bez nadziei uleczenia.

7) Życie rozwiązało współmałżonka (pijaństwo, nałogi, marnotrawstwo).

8) Postępowanie gwałtowne i wzniecające obawę o życie małżonka. Strona pokrzywdzona musi dowieść, iż zachodziły obelgi ciężkie słowne i czynne. Powód ustaje, gdy go strona, pragnąca rozvodu, spowodowała, gdy przebaczyła, wreszcie gdy upłynął rok.

9) Zły zamiar pozbawienia małżonka: honoru, wolności, urzędu lub rzemiosła.

10) Skazanie małżonka na ciężkie więzienie.

Unieważnienie małżeństwa zachodzi wówczas, gdy zostało zawarte mimo istnienia przeszkód. O unieważnienie może wystąpić strona lub prokurator.

Jurysdykcja należy do sądów konsystorskich, których wyroki nie podlegają żadnej kontroli ani apelacji.

Rozwiązanie małżeństwa i rozwód w prawosławnym.

Małżeństwo rozwiązuje się przez:

1) nieobecność jednego z małżonków, o ile pobyt jego od lat pięciu nie jest wiadomy.

2) rozwód. (Powody rozvodu zawarte są w przepisach kościoła prawosławnego).

Cała jurysdykcja należy włącznie do władz duchownych, prokurator

nie ma prawa mieszać się do spraw małżeńskich.

Unici podlegają przepisom duchownym prawosławnym, świeckim — katolickim.

Inne wyznania chrześcijańskie i niechrześcijańskie podlegają przepisom ich religii. O rozwodzie i unieważnieniu małżeństwa orzekają jednak sądy cywilne. W stosunku do żydów winny być stosowane przepisy Talmudu. W materji rozvodu nie istnieje u żydów równouprawnienie (przywileje mężczyzny). U Mahometan następuje rozwód na podstawie wzajemnego porozumienia.

Rozwiązanie małżeństw mieszanych następuje na zasadzie wyroku sądu duchownego, do którego należy pozwany. O ile jednak zachodzi małżeństwo mieszane z prawosławnym, jurysdykcja należy wyłącznie do sądu duchownego prawosławnego.

Ziemie Kresów Wschodnich.

Istnieją tu identyczne przepisy jak na ziemiach b. Kongresówki, jedynie granica wieku 18 lat dla mężczyzny i 16 lat dla kobiety obowiązuje dla wszystkich wyznań.

Ziemie b. zaboru pruskiego (BGB).

BGB uznaje jedynie śluby cywilne i tutaj są konieczne zapowiedzi, przy czym o ile w ciągu 6-ciu miesięcy od zapowiedzi małżeństwo nie zostanie zawarte, muszą one wyjść ponownie. Związek winien być zawarty przed właściwym urzędnikiem stanu cywilnego. Jest nim urzędnik st. cyw. miejsca zamieszkania narzeczonych; o ile żadne z nich nie ma stałego miejsca pobytu, albo tylko jedno jest obywatelem polskim, najwyższa władza nadzorcza wyznacza właściwego urzędnika st. cyw. Na podstawie pisemnego upoważnienia właściwego urz. st. cyw. można zawrzeć ślub również przed urzędnikiem st. cyw. innego okręgu. Urzędnik ten winien przyjąć oświadczenie narzeczonych w obecności 2 świadków pełnoletnich o pełnych prawach czci obywatelskiej. Małżeństwo jest ważne, o ile je urzędnik wciągnie do rejestru ślubów. Małżeństwo jest nieważne:

1) o ile przy zawarciu nie zachowano przepisanej formy,

2) jeśli w chwili zawarcia jedno z

narzeczonych nie posiadało zdolności do działania lub było w stanie nieprzytomnym lub chwilowego zaburzenia władz umysłowych (małżeństwo takie staje się ważnem, o ile po ustaniu tego stanu, potwierdza go ten małżonek),

3) o ile w chwili zawarcia małżeństwa jeden z małżonków był z osobą 3-ą w ważnym związku małżeńskim,

4) jeśli je zawarto wbrew zakazowi między krewnymi lub powinowatymi w prostej linii: rodzice, dzieci, rodzeństwo rodzone lub przyrodnie, między osobami, z których jedna utrzymywała stosunki cielesne z rodzicami, albo dalszymi zstępnyymi lub potomkami drugiej, między dzieckiem nieślubnem lub jego potomkami a ojcem i jego krewnymi, między adoptowanym i adoptującym i jego potomkami,

5) o ile jest zabronione z powodu cudzołóstwa (m. małżonkiem rozwiedzionym z powodu cudzołóstwa, o ile je ustalono w wyroku rozwodowym jako przyczyna rozwodu a osobą, z którą dopuścił się cudzołóstwa).

Rozwód. Na zasadzie wyroku rozwiązuje się małżeństwo z chwilą prawomocności wyroku.

Powody rozwodu:

1) cudzołóstwo (powód ten upada, jeżeli zostało popełnione za wiedzą lub przy uczestniczeniu drugiego małżonka),

2) jeżeli drugi małżonek godzi na jego życie,

3) złośliwe opuszczenie przez drugiego małżonka,

4) jeżeli drugi małżonek przez ciężkie naruszenie obowiązków małżeńskich, do których zalicza się i ciężką zniewagę, lub przez niecne lub nienormalne zachowanie się, stał się winnym tak poważnego zachwiania się stosunku małżeńskiego, że od małżonka nie można wymagać, by dalej pozostawał w małżeństwie.

5) gdy drugi małżonek popadł w chorobę umysłową, a choroba trwała w ciągu małżeństwa przynajmniej trzy lata i osiągnęła taki stopień, że duchowa łączność między małżonkami ustała i znikły wszelkie widoki, aby łączność ta dała się przywrócić.

Skutki rozwodu.

Rozwiedziona żona zatrzymuje nazwisko rodowe męża, wolno jej przybrać dawniejsze nazwisko, o ile była poprzednio zamężna, może przybrać również nazwisko, które nosiła w chwili zawarcia nowego małżeństwa, o ile nie została uznana wyłącznie za winną. Przybranie nazwiska następuje przez oświadczenie w formie uwierzytelnionej. Jeżeli żona została uznana za wyłącznie winną, mąż może jej zabronić, by nosiła jego nazwisko.

Mąż, uznany za winnego, winien dostarczyć żonie utrzymanie, odpowiadające jej stanowi, o ile ona nie może utrzymać się ze swego majątku lub dochodów swej pracy.

Żona, uznana za wyłącznie winną, winna dostarczyć utrzymania mężowi, o ile on sam utrzymać się nie może.

O ile jeden z małżonków, którego uznano za wyłącznie winnego, nie może dostarczyć drugiemu utrzymania, bez uszczerbku dla siebie, zatrzymuje sobie ^{2/3} swych dochodów, o ile zaś i to nie wystarczy, tyle, ile potrzeba na jego utrzymanie.

Utrzymania dostarcza się przez wypłacanie renty pieniężnej, płatnej z góry za dany omówiony okres czasu. Jeżeli zachodzi ważny powód, uprawniony może się domagać zamiast renty odprawy w kapitale. O zakresie utrzymania decyduje stanowisko społeczne uprawnionego. Obowiązek utrzymania gaśnie z chwilą, gdy uprawniony wstępuje w nowe związki małżeńskie, nie gaśnie natomiast wskutek śmierci zobowiązanego. Uprawniony musi jednak zezwolić na obniżenie aż do połowy tych dochodów, które obowiązany w chwili swojej śmierci pobierał ze swego majątku.

O ile orzeczono rozwód z powodu choroby umysłowej, drugi małżonek winien dostarczyć utrzymania tak, jak gdyby został uznany za winnego.

Jeżeli jednego małżonka uznano za wyłącznie winnego, drugi może odwołać wszelkie darowizny, jakie poczynił na jego korzyść; odwołanie jest wykluczone, o ile od prawomocnego wyroku upłynął rok, albo jeśli daro-

wujący albo obdarowany umarł.

Małopolska (kodeks cyw. austriacki).

Prawo to zna formę zawarcia małżeństwa z reguły tylko kościelną, śluby cywilne dopuszczalne są z reguły tylko dla bezwyznaniowych, a dla członków uznanych wyznań tylko z konieczności, gdy ich duszpasterz odmawia ślubu kościelnego z przyczyny, nieuznanej przez ustawodawstwo.

Obowiązują zapowiedzi potrójne, dyspensę można otrzymać od 2; jedna na zapowiedź jest konieczna.

Przeszkody.

1. Brak zezwolenia:

nie mogą zawierać ważnego małżeństwa:

a) szaleni, obłąkani, głupkowaci i niedojrzali,

b) małoletni — bez zezwolenia ślubnego ojca; jeżeli ojciec nie żyje, potrzeba od ważności małżeństwa, oprócz oświadczenia właściwego zastępcy, także zezwolenia władzy sądowej,

c) brak potrzebnego dochodu, dozwiedzione lub powszechnie znane złe obyczaje, zaraźliwe choroby lub przeszkadzające celowi małżeństwa ułomności są prawnymi przyczynami do odmowy zezwolenia na małżeństwo,

d) osoby należące do wojskowości muszą mieć przez ustawy wojskowe przepisane zezwolenie,

e) zezwolenie na małżeństwo, wyrażone uzasadnioną bojaźnią, niema prawnej mocy,

f) mąż, który po zaślubieniu zastał już żonę w ciąży z innym mężczyzną, może żądać uznania małżeństwa za nieważne, z wyjątkiem wypadku, o ile czas wdowi nie został zachowany (czas wdowi 180 dni).

2. Niemożność:

a) trwała niemożność spełniania powinności małżeńskiej jest przeszkodą, o ile istniała już w czasie zawarcia umowy małżeńskiej. Niemożność czasowa lub nieuleczalna, powstała dopiero w czasie małżeństwa, nie może rozwiązać węzła małżeńskiego,

b) o ile poprzednie małżeństwo nie zostało zupełnie rozwiązane (dochodzi się z urzędu),

c) wyższe święcenia, śluby zakonne bezżenności (dochodzi się z urzędu),

d) chrześcijanie nie mogą zawierać ważnego małżeństwa z niechrześcijanami (dochodzi się z urzędu),

e) krewni w linii wstępnej i zstępnej, rodzeństwo rodzone i przyrodne oraz dzieci rodzeństwa między sobą, jako też ci ostatni z rodzeństwem rodziców (z wujem, ciotką, stryjem, stryjenką) nie mogą zawierać ważnego małżeństwa bez względu na to, czy pokrewieństwo jest ślubne czy nieslubne (dochodzi się z urzędu),

f) powinowactwo w prostej linii (dochodzi się z urzędu),

g) w razie zmywy i nastawiania na życie małżonka drugiego, nie może małżonek zawrzeć z osobą współwinną, nawet o ileby mordu nie popełniono, ważnego małżeństwa (dochodzi się z urzędu).

3. Brak istotnych uroczystości:

a) brak zapowiedzi,

b) uroczyste przyzwolenie musi nastąpić w obecności dwóch świadków przed właściwym duszpasterzem. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo można uczynić także przez pełnomocnika, lecz do tego potrzeba zezwolenia rządu krajowego i w pełnomocnictwie musi być oznaczona osoba, z którą małżeństwo ma być zawarte.

Dyspensy od przeszkód i zakazów udziela władza administracyjna II instancji (województwo), w wyjątkowych wypadkach władza administracyjna I instancji (starostwo).

Przepisy dla żydów.

Przeszkoda z powodu pokrewieństwa ogranicza się w linii bocznej tylko na małżeństwo między bratem i siostrą, między siostrą i synem lub wnukiem jej brata lub jej siostry, — z powinowactwa: po rozwiązaniu małżeństwa mąż nie może się żenić z krewną żony w linii wstępnej lub zstępnej, ani też z siostrą żony, — a żona nie może iść za mąż za krewnego męża w linii wstępnej lub zstępnej, ani też za brata męża, ani syna lub wnuka brata lub siostry mężowskiej.

Ogłoszenia małżeństw (zapowiedzi) muszą wyjść w trzy kolejne soboty lub dni świąteczne w synagodze lub bóżnicy, — gdzie ich niema, muszą być ogłoszone przez zwierzchność gminną, do której jest wcielona jedna i druga strona narzeczona.

Ślubu musi udzielić rabin w obecności dwóch świadków, po wykazaniu się przez narzeczonych potrzebami świadectwami. Rabin powinien wpisać dokonaną czynność ślubną w języku krajowym do księgi ślubów w sposób przepisany i dołączyć potrzebne świadectwa, oznaczając je liczbą porządkową, pod którą zapisano nowoposłubionych w księdze ślubów. Małżeństwo żydowskie bez zachowania przepisów ustawy jest nieważne.

Rozwód. Może nastąpić za wzaajemnem porozumieniem zapomocą listu rozwodowego danego żonie przez męża, wprzód jednak muszą małżonkowie zgłosić rozwód u swego rabina, który ma usiłować ich pojednać; jeżeli usiłowanie to jest bezskuteczne, ma on wystawić pismne świadectwo, iż wypełnił nałożony na niego obowiązek, lecz, mimo wszystkich zabiegów, nie zdołał odwieść stron od ich postanowienia; z tem świadectwem mają się małżonkowie stawić w sądzie swego okręgu. Władza odracza udzielenie rozwodu na 1—2 miesiące, próbując ich pogodzić. Jeżeli żona popełni cudzołóstwo i czyn ten zostaje udowodniony, przysługuje mężowi prawo wydalenia jej od siebie listem rozwodowym, nawet wbrew jej woli. Skarga o rozwód, wytoczona przeciw żonie, musi być jednak wniesiona do sądu okręgu zamieszkania małżonków.

Małżeństwa cudzoziemców w Polsce i Polaków zagranicą.

Prawną możność zawarcia małżeństwa ważnego ocenia się dla każdej ze stron według jej ustawy ojczystej. Mimo to cudzoziemcom, którzyby mogli według swych ustaw ojczystych zawrzeć ważny związek małżeński, nie wolno zawierać małżeństwa w Polsce przed tutejszemi władzami, jeżeli według prawa, w Polsce obowiązującego, zachodzi jedna z następują-

cych, nieusuwalnych w drodze dyspensy, przyczyn:

- 1) pokrewieństwo lub powinowactwo,
- 2) nastawianie na życie małżonka,
- 3) zawarty poprzednio związek małżeński,
- 4) różnica religii (chrześcijanin z niechrześcijaninem), wyższe święcenia kapłańskie i uroczyste śluby zakonne.

Forma małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego.

Rozwód i rozdział od stołu i łoża.

Dla udzielenia rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwe są władze i prawo państwa, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie państwu różnym, właściwe są władze i prawo państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie. Dla małżonków, posiadających obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwe są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania, o ile jednak władze państwa obcego nie zastosowały prawa polskiego, orzeczenia ich nie podlegają ani uznaniu, ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej. Jeżeli państwo, do którego należą cudzoziemcy, zamieszkałi w Polsce, nie zastrzegło sobie orzecznictwa wyłącznego, władze polskie rozstrzygają o ich rozwodzie lub rozdziale, oceniają przytem przychyny według prawa ojczystego tych małżonków.

Stanowisko prawne dzieci.

Za dzieci ślubnego pochodzenia uważa się dzieci, które się urodziły w małżeństwie, nie wcześniej jednak niż w ciągu 180 (wg. ustawodawstwa obowiązującego na ziemiach b. Kongresówki, Kresach Wschodnich i w Małopolsce), wzgl. 181 (na ziemiach b. zaboru pruskiego) dni po zawarciu, a nie później, niż w ciągu 300 (w Małopolsce), 302 (w b. zaborze pruskim), wzgl. 306 dni (na pozostałych ziemiach Polski) po rozwiązaniu małżeństwa.

W razie rozwodu właściwy sąd postanawia przy kim mają pozostać dzieci, przy ojcu czy przy matce.

Mężowi przysługuje prawo zaprzeczenia ślubnego pochodzenia dziecka w czasie do 1 miesiąca, jeżeli się znajduje w miejscu urodzenia dziecka, wzgl. do 2 miesięcy, o ile jest nieobecny (na ziemiach b. zaboru rosyjskiego), zaś do 1 roku w b. zaborze pruskim, i do 3 miesięcy w b. zab. austriackim, od chwili, w której się dowiedział o urodzeniu dziecka. Zaprzeczenie jest jednak niemożliwe, o ile ojciec uznał dziecko za swoje po jego urodzeniu się.

Dzieci nieślubne mogą zyskać prawa dzieci ślubnych przez następujące akty prawne:

1) Uprawnienie.

Uprawnienie dziecka następuje przez 1) późniejsze zawarcie przez ojca i matkę związku małżeńskiego lub 2) skutek przywrócenia wzajemnego współżycia małżonków rozseparowanych.

2) Adopcja (przysposobienie).

Adopcja następuje na zasadzie umowy między adoptującym i adoptowanym. — Skutki adopcji są: adoptowany otrzymuje nazwisko adoptującego, o ile zostaje adoptowany przez kobietę mężatkę, jej nazwisko panieńskie, oraz zyskuje prawa dzieci ślubnych.

Adoptujący musi posiadać następujące warunki:

1) musi mieć skończonych 50 (w Małopolsce 40) lat,

2) nie może mieć ślubnych potomków (może mieć jednak więcej jak jedno dziecko adoptowane),

3) musi być co najmniej o 18 (w b. Kongresówce o 15) lat starszy od adoptowanego,

4) o ile adoptujący lub adoptowany pozostają w związku małżeńskim, muszą mieć pozwolenia współmałżonka,

5) o ile adoptowany jest małoletnim, musi mieć zezwolenie ojca, o ile zaś jest nieślubnego pochodzenia — matki oraz sądu opiekuńczego, wg. ustawodawstwa obowiązującego w b. Kongresówce małoletni nie może być adoptowany.

Własne natomiast dziecko nieślubne może adoptować każdy pełnolet-

ni; wymogi co do wieku adoptującego, jak i różnicy wieku między adoptującym a adoptowanym w tym wypadku odpadają.

Adopcja testamentowa.

Ma ona na celu umożliwienie adopcji dziecka na wypadek śmierci, gdyby adoptujący umarł przed dojściem dziecka do pełnoletności. Staje się ono nieważnym, o ile adoptujący nie adoptował dziecka w czasie do 3 miesięcy po dojściu jego do pełnoletności w drodze normalnej.

Poza powyższymi systemami nadania dziecku nieślubnemu praw dziecka ślubnego zna ustawodawstwo, obowiązujące na ziemiach b. zaboru pruskiego, jeszcze formę uznania ślubności, które następuje na wniosek ojca przez rozporządzenie władzy państwowej (Ministerstwo Sprawiedliwości). Do uznania potrzeba zezwolenia dziecka, o ile zaś nie skończyło lat 21, zezwolenia matki, o ile ojciec jest żonaty, również zezwolenia jego żony. Władza może odmówić uznania ślubności nawet wtedy, gdy nie zachodzą żadne przeszkody prawne.

Dzieci nieślubnego pochodzenia, spłodzone w cudzołóstwie lub kazi-rodztwie, nie mogą być ani uprawnione, ani uznane, ani adoptowane przez swoich rodziców.

Dzieci nieślubne mają w stosunku do matki i jej krewnych stanowisko dziecka ślubnego, noszą nazwisko rodowe matki, mąż matki może im natomiast za zezwoleniem ich samych oraz matki przydać swoje nazwisko. Ustawodawstwa, obowiązujące w b. zaborze pruskim i austriackim uprawniają dziecko do poszukiwania ojca, w odchyleniu od ustawodawstwa, obowiązującego w b. Kongresówce oraz na Kresach Wschodnich, które zezwała na poszukiwanie matki, zakazuje zaś poszukiwania ojca. Ustawodawstwo, obowiązujące w b. zaborze austriackim i pruskim, nakłada na ojca dziecka nieślubnego obowiązek dostarczania dziecku utrzymania, odpowiadającego stanowiisku społecznemu matki; utrzymanie to ma być dostarczane w pieniądzu, za 3 miesiące zgóry, aż do ukończenia przez dziecko 16 roku życia, wzgl. nawet dłużej, o ile dziecko nie jest

w stanie samoistnie zarabiać. Ojciec dziecka nieślubnego jest również obowiązany zwrócić matce kosztu połoгу oraz utrzymania przez 6 tygodni po rozwiązaniu. Roszczenia te nie gasną ze śmiercią ojca, uprawniony musi się jednak zgodzić na obniżenie swych pretensyj do połowy. Roszczenie przedawnia się w ciągu lat 3 w Małopolsce, wzgl. 4 w b. zaborze pruskim, licząc od upływu 6 tygodni po narodzeniu się dziecka. W b. zaborze rosyjskim ojciec ma obowiązek alimentowania dziecka jedynie na wypadek, jeżeli je uzna za swoje do dojścia dziecka do pełnoletności, wzgl. wcześniejszego zamążpójścia lub samodzielnego zarabkowania.

Dzieci cudzoziemców w Polsce podlegają przepisom prawnym państwa, którego obywatelem jest ojciec, wzgl. o ile chodzi o dzieci nieślubne, państwa, którego obywatelką jest matka.

PRAWO SPADKOWE.

W przepisach prawnych, obowiązujących w Polsce, istnieją pewne odchylenia, główne zasady są jednak we wszystkich w Polsce obowiązujących ustawodawstwach jednakowe.

Dziedziczenie.

Wszystkie ustawodawstwa odróżniają dziedziców testamentowych, t.j. ustanowionych w rozporządzeniu ostatniej woli spadkodawcy, oraz dziedziców ustawowych, na wypadek nieistnienia testamentu.

Dziedzice ustawowi podzieleni są na klasy (linje, stopnie) wg. pokrewieństwa, przyczem obowiązuje wspólna wszystkim ustawodawstwom zasada, iż bliższy stopień pokrewieństwa wyklucza dalszy. Kolejność stopni pokrewieństwa jest jednak w poszczególnych ustawodawstwach różna.

Na ziemiach b. Kongresówki mamy następujący porządek:

- 1) krewni zstępni (dzieci i ich potomkowie),
  - 2) boczni (rodzeństwo i ich potomkowie),
  - 3) wstępni (rodzice),
  - 4) wstępni (dziadkowie),
  - 5) boczni (potomkowie dziadków).
- Klasa pierwsza wyklucza tu wszystkie inne, zaś piątą powoływana jest

tylko, gdy nie ma członków żadnej z poprzednich; klasy 2, 3 i 4 mogą występować łącznie.

Na Kresach Wschodnich.

- 1) krewni w linii zstępnej (dzieci),
- 2) krewni w linii bocznej (rodzeństwo),

- 3) krewni w linii wstępnej (rodzice),

przyczem bliższy stopień wyklucza dalszy.

W Poznańskim, na Pomorzu i Górnym Śląsku.

- 1) potomkowie spadkodawcy (dziedziczenie podług pokoleń),

- 2) rodzice spadkodawcy i ich potomkowie,

- 3) dziadowie i babki spadkodawcy i ich potomkowie,

- 4) pradiadowie spadkodawcy i ich potomkowie,

- 5) jeszcze dalsi wstępni (pradiadkowie) spadkodawcy i ich potomkowie,

W Małopolsce:

- 1) dzieci spadkodawcy i ich potomkowie,

- 2) ojciec i matka spadkodawcy i ich potomkowie,

- 3) dziadowie wraz z rodzeństwem rodziców i ich potomkami,

- 4) tylko pradiadkowie (nie zaś ich potomkowie).

Dziedziczenie małżonków.

W b. Kongresówce:

Przy zbiegu z dziećmi otrzymuje część równą udziałowi dziecka na dożywotnie użytkowanie, gdy dzieci niema, otrzymuje przy zbiegu z krewnymi do 4 stopnia pokrewieństwa $\frac{1}{4}$ część spadku na własność, przy zbiegu z krewnymi do 12 stopnia $\frac{1}{2}$ spadku, zaś w braku krewnych do 12 stopnia i dzieci nieślubnych cały spadek na własność.

Na Kresach Wschodnich.

Pozostały przy życiu małżonek otrzymuje zarówno przy dzieciach żyjących, jak i bez nich $\frac{1}{7}$ z majątku nieruchomego oraz $\frac{1}{4}$ z majątku ruchomego.

Poznańskie, Pomorskie, Górny Śląsk również Małopolska i Śląsk Cieszyński.

Pozostały przy życiu małżonek powołany jest jako ustawowy spadkobierca obok krewnych 1 stopnia do $\frac{1}{4}$, obok krewnych 2 i 3 stopnia do

$\frac{1}{2}$ spadku, jeżeli zaś niema krewnych ani 1 i 2 stopnia, ani dziadów i babek, otrzymuje spadek w całości.

Według wszystkich ustawodawstw spadek przypada Skarbowi Państwa w braku ustawowych dziedziców.

Niegodnym dziedziczenia jest wg. wszystkich ustawodawstw, kto się dopuścił zbrodni na spadkodawcy (zadął śmierć lub usiłował zabić), po-
zatem:

w Kongresówce i na Kresach Wschodnich:

1) kto oskarżał zmarłego o czyn, pociągający za sobą karę główną, a oskarżenie to uznane zostało za po-
twarz,

2) spadkobierca pełnoletni, który mając świadomość o zabójstwie, nie doniósł o tem władzy sądowej.

Poznańskie, Pomorze, Górny Śląsk, oraz Małopolska i Śląsk Cieszyński:

1) kto spadkodawcy rozmyślnie przeszkodził sporządzić lub uchylić rozporządzenie ostatniej woli,

2) kto zmusił spadkodawcę zwie-
dzeniem, podstępem lub bezprawną groźbą skłonił spadkodawcę do spo-
rządzenia lub uchylenia ostatniej woli,

Pozatem w Małopolsce i na Śląsku Cieszyńskim również osoby, którym sądownie udowodniono cudzołóstwo lub kazirodstwo w stosunku do spad-
kodawcy.

Niezdolnym do dziedziczenia jest:

1) kto nie jest jeszcze poczęty, natomiast dziecko poczęte, ale jeszcze nie urodzone, jest zdolne do dziedziczenia,

2) dziecko urodzone, niezdolne do życia.

Sporządzenie ważnego testamentu.

Aby testament był ważny, musi być sporządzony w przepisanej przez dane ustawodawstwo formie, przez osobę zdolną do testowania, przyczem postanowienia testamentu, niezgodne z obowiązującym prawem lub dobre-
mi obyczajami, są nieważne. Poszcze-
gólne, obowiązujące w Polsce usta-
wodawstwa, znają różne formy spo-
rządzania testamentu, główny zaś po-
dział jest na: prywatne, urzędowe i
uprzywilejowane.

Ważnego testamentu sporządzić nie mogą:

1) małoletni przed ukończeniem lat 15 (w Kongresówce i b. zaborze pruskim), lat 18 (w b. zaborze austriackim) oraz lat 21 na Kresach Wschodnich,

2) idjoci, obłąkani, w stanie zabu-
rzenia umysłu, jak długo stan ten trwa,

3) sądownie uznani za marnotraw-
ców,

poza tem wg. obowiązującego na Kresach Wschodnich ustawodawstwa również:

samobójcy oraz ludzie pozbawieni wyrokami sądowym wszystkich praw, gdy wyrok im został ogłoszony.

O ile idzie o samą formę testamen-
tu, są pewne odchylenia w poszcze-
gólnych, obowiązujących ustawodaw-
stwach, i tak testament prywatny
sporządza się:

w b. Kongresówce:

1) Własnoręczny testament może być napisany na jakimkolwiek papierze i w jakimkolwiek języku, z wyjątkiem hebrajskiego i żydowskiego, musi być podpisany i zaopatrzony w datę. Ta-
ki testament musi być dla otwarcia doreczony prezesowi sądu okręgowego miejsca otwarcia spadku, który go otwiera i powierza notariuszowi.

2) Testament tajny może być spo-
rządzony przez osobę, nieumiejącą lub niemogącą pisać, zaś napisany przez kogokolwiek bądź bez świad-
ków, testator jednak musi umieć czy-
tać. Papier lub koperta, zawierająca taki testament, musi być opieczęto-
wana i wręczona przez spadkodawcę notariuszowi z nadmienieniem, iż to jest jego testament. Notariusz powin-
nien sporządzić odpowiedni protokół, t. zw. „akt nadpisu”, napisany na ko-
percie przez notariusza i podpisany przez notariusza, testatora i 6 świad-
ków, jeżeli zaś testator nie umie pi-
sać, ma być przywołany 7 świadek.

Na Kresach Wschodnich.

Do ważności testamentu prywatne-
go wymagane jest: aby był napisany na całym arkuszu papieru, składają-
cego się z 2 całych połówek (format papieru jest obojętny), w miejscu po-
bytu testatora; o ile jest napisany własnoręcznie, winien być podpisany przez testatora oraz 2 świadków imieniem i nazwiskiem; gdy testament

jest napisany na prośbę testatora przez kogo innego, wymagana jest obecność i podpis 3 świadków, 2 w starsza jedynie w tym wypadku, o ile jednym z nich jest spowiednik testatora. O ile testator nie umie lub nie może się podpisać, winna się podpisać inna osoba, stwierdzając przy swoim podpisie, czy podpisała z powodu nieumiejętności, czy też z powodu choroby testatora.

W b. Zaborze Pruskim:

Testamentem prywatnym jest oświadczenie własnoręcznie napisane i podpisane przez testatora z wymienieniem miejsca i dnia jego sporządzenia.

W b. Zaborze Austriackim:

Zasadniczo musi spadkodawca własnoręcznie napisać i podpisać testament, data i miejsce sporządzenia testamentu są pożądane, lecz niekonieczne dla ważności aktu. O ile ktoś polecił komu innemu napisanie ostatniej woli, musi ją własnoręcznie podpisać oraz oświadczyć przed 3 zdolnymi świadkami, z których co najmniej 2 musi być równocześnie obecnych, że pismo zawiera ostatnią jego wolę.

O ile testator nie umie pisać, musi on wobec wszystkich 3 świadków położyć pod testamentem swój znak.

Jeżeli testator nie może czytać (inne w Polsce obowiązujące ustawodawstwa wymagają tej umiejętności od testatora) musi testator kazać sobie odczytać pismo przez jednego ze świadków, w obecności 2 innych, którzy mieli do dokumentu wgląd; odczytywać nie może testamentu ten, kto go pisał.

Kodeks cywilny austriacki zna również formę ustnego testamentu (w b. Kongresówce oraz na Kresach Wsch. wyraźnie wzbroniona). Testament taki musi być objawiony z rozwagą w obecności trzech, równocześnie obecnych świadków, którzy zdolni są oświadczyć, że co do osoby spadkodawcy ani podstęp, ani omyłka nie zaszły. Takie ustne rozporządzenie ostatniej woli może być, na żądanie każdego zainteresowanego, stwierdzone zgodnym zaprzysiężeniem wszystkich 3 albo przynajmniej 2 świadków.

Testament sporządzony w formie aktu publicznego.

W b. Kongresówce i na Kresach Wschodnich:

Forma takiego testamentu jest notarialna, wymagana jest obecność 2 notariuszów i 2 świadków albo 1 notariusza i 4 świadków. Testament taki ma być podyktowany przez testatora notariuszowi, który go musi sam pisać. Przed podpisaniem musi być cały akt odczytany; akt musi zawierać miejsce sporządzenia i winien być podpisany przez testatora, notariusza i świadków.

W b. Zaborze Pruskim:

Testator oświadcza ustnie sędziemu, wzgl. notariuszowi (sędzia i sekretarz sądu albo 2 świadków, wzgl. notariusz z drugim notariuszem albo 2 świadkami) rozporządzenie ostatniej woli, lub też wręcza pismo z oświadczeniem, iż zawiera ono ostatnią jego wolę. O sporządzeniu testamentu musi być spisany protokół w języku polskim, zawierający miejsce i dzień rozprawy, oznaczenie spadkodawcy i osób współdziałających, wymagane oświadczenie spadkodawcy, wzgl. stwierdzenie wręczenia pisma.

O ile spadkodawca oświadczy, iż nie włada językiem polskim, musi być przywołany tłumacz zaprzysiężony, a tłumaczenie, przez tegoż sporządzone lub uwierzytelnione i odczytane, musi być dołączone do protokołu. O ile przywołano tłumacza, protokół musi zawierać oświadczenie spadkodawcy, iż nie włada językiem polskim, oraz oświadczenie osób uczestniczących, iż władają językiem obcym; tłumaczenie polskie winno być dołączone jako załącznik.

W b. Zaborze Austriackim:

Testator może swą ostatnią wolę oświadczyć ustnie lub pisemnie przed sądem (sędzia i druga zaprzysiężona osoba sądowa lub 2 świadkowie), rozporządzenie pisemne zostaje przez sąd opieczętowane, na kopercie zapisuje się, czyja to jest ostatnia wola i sporządza się odpowiedni protokół.

Ustne zaś oświadczenie spisuje się do protokołu, który sąd samo opieczętowanie.

Świadcami nie mogą być:
nieprzytomni na umyśle, głusi, ślepi, nieposiadający znajomości języka, w którym testament jest sporządzony, ci, których na mocy przepisów og. pr. cyw. nie mogą być świadkami, spadkobiercy, wyznaczeni testamentem i ich krewni lub powinowaci do 4 stopnia, pozatem wg. przepisów, obowiązujących na Kresach Wschodnich: wykonawcy testamentu i opiekunowie, wyznaczeni w testamentie, ci, którzy wg. prawa sami nie mogą być testatorami, zaś w b. zaborach austriackim i pruskim płatna służba czy to testatora, czy sędziego, wzgl. notariusza.

Testamenty uprzywilejowane.

1) sporządzone zagranicą:

testament taki ma być sprzedany własnoręcznie, w formie zgodnej z prawem miejsca zamieszkania, przed konsulem lub agentem dyplomatycznym polskim.

2) w miejscach gdzie panuje zaraza.

W tym wypadku wymagani są tylko 2 świadkowie, z których jeden może pisać testament (wg. kodeksu cyw. austr. może być świadkiem nawet osoba, która ukończyła 14 rok życia).

3) W czasie żeglugi:

W tym wypadku ma on być sporządzony z wiedzą komendanta statku, również wystarcza dwóch świadków.

4) Testamenty wojskowych:

Są to testamenty, które mogą być sporządzone w czasie wyprawy wojennej, w szpitalu wojskowym, na statku wojennym i t. p. Uprzywilejowane są dlatego, iż również wymogi co do świadków (tylko 2) i samej formy są bardzo ułatwione.

Wszystkie jednak te testamenty uprzywilejowane są za niebyłe, o ile w ciągu 3 miesięcy od ustania stanu, który je czynił uprzywilejowanymi (ustanie zarazy i t. d.) nie zostaną zatwierdzone przez formę zwyczajną testamentu.

UMOWA O PRACĘ DLA PRACOWNIKÓW UMYSŁOWYCH.

Za pracowników umysłowych uważa się:

- 1) osoby, spełniające czynności administracyjne i nadzorcze,
- 2) osoby, wytwarzające produkty o artystycznej wartości,
- 3) artystyczny personel teatralny,
- 4) dziennikarzy,
- 5) personel lekarski, dentystyczny, weterynaryjny,
- 6) personel biurowy, kancelaryjny, rachunkowy, rysunkowy, kalkulacyjny.
- 7) personel obsługujący telefon i telegraf,
- 8) farmaceutów, kasjerów, dysponentów, sprzedawców, podróżujących i t. p.,
- 9) sprzedawców i ekspedjentów sklepowych (o ile ukończyli szkoły średnie zawodowe).
- 10) nauczycieli i wychowawców.

Zawarcie umowy może nastąpić:

- 1) na okres próbny (okres próbny nie może przekraczać 3 mies.),
- 2) na okres wykonania określonej pracy,
- 3) na czas określony,
- 4) na czas nieokreślony.

O ile rodzaj i zakres obowiązków lub wynagrodzenie nie zostało wyraźnie omówione, należy stosować obowiązującą dla danego obszaru umowę zbiorową lub zwyczaj, przyjęty w danej gałęzi.

Pracownikowi nie wolno bez zezwolenia pracodawcy prowadzić własnego przedsiębiorstwa w tej gałęzi.

Wynagrodzenie za pracę powinno być płatne w gotówce, najpóźniej w końcu każdego miesiąca kalendarzowego. Za niedotrzymanie terminu należą się odsetki za zwłokę w wysokości 2—3% miesięcznie, począwszy od dnia zwłoki. Prowizję należy wypłacać najpóźniej w końcu kwartału. Bez zezwolenia pracodawcy nie wolno przyjmować wynagrodzenia od osób trzecich z tytułu pełnionych przez pracownika obowiązków.

W razie choroby, służby wojskowej, pełnienia urzędu sędziego przysiętego albo ławnika sądu pracy, lub też wykluczenia przez władze sanitarne, pracownik ma prawo do pobierania przez 3 miesiące wynagrodzenia w całości, o ile w międzyczasie umowa nie wygaśnie wskutek ukończenia umówionej pracy albo wypowiedzenia, dokonanego przed zaistnieniem jednej z powyższych przyczyn. Praco-

dawca może potrącać kwoty, które pracownik otrzymuje od wojska, instytucji społecznych, Kasy Chorych i t. p.

Pracownikowi wolno potrącać z jego poborów tylko:

1) bieżące i zaległe daniny i opłaty publiczne w granicach ustawowych.

2) sumy ekzekwowane na mocy tytułów wykonawczych lub egzekucyjnych,

3) zaliczki, udzielone na poczet wynagrodzenia,

4) kary umowne z powodu uchybienia warunkom.

W razie ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa wierzytelności pracowników, powstałe z powodu wynagrodzenia, mają pierwszeństwo w następujących województwach: białostockie, kieleckie, lubelskie, łódzkie, nowogródzkie, poleskie, warszawskie, wileńskie, wołyńskie, m. Warszawa, w innych województwach według obowiązujących tam ustaw.

Na żądanie pracodawcy obowiązany jest wydać wszystkie świadectwa pracownika, oraz wydać mu świadectwo za czas u niego przepracowany, naidalej w ciągu 1 miesiąca od żądania.

Rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić:

1) w okresie próbnym 1-go albo 16 każdego miesiąca po uprzednim 2-tygodniowym wypowiedzeniu

2) po ukończeniu roboty, dla której wykonania umowa była zawarta,

3) po upływie czasu, na który umowa była zawarta,

4) po upływie 3 miesięcy od wypowiedzenia umowy, zawartej na czas nieokreślony, przez jedną ze stron. Okres wypowiedzenia winien wynosić całkowite 3 miesiące kalendarzowe, przyczem wypowiedzenie musi być skutecznie najpóźniej w ostatnim dniu miesiąca kalendarzowego,

5) w razie wcielenia pracownika jako poborowego do służby czynnej w wojsku stałym,

6) na mocy wzajemnego porozumienia stron,

7) w razie śmierci pracownika.

Umowa o pracę w gospodarstwie rolnem lub leśnem przedłuża się o jeden rok następny, o ile nie wypowie-

dziano jej na 3 miesiące przed jej upływem.

Pracodawca, który cofnął wypowiedzenie, może ponownie wypowiedzieć pracę dopiero po upływie okresu wypowiedzenia, albo rozwiązać natychmiast z warunkiem wypłaty wynagrodzenia za okres wypowiedzenia.

Wypowiedzenie nie może nastąpić podczas urlopu, choroby lub wykluczenia przez władze sanitarne, o ile nie trwa dłużej jak 3 miesiące, oraz podczas ćwiczeń wojskowych i pełnienia urzędu sędziego przysięgłego lub ławnika w sądach pracy.

W czasie okresu wypowiedzenia pracownikowi winno się pozostawić wg. odpowiadającej umowy wolny czas dla szukania nowego zajęcia.

Niezwłocznie wypowiedzenie przysługuje:

pracownikowi:

1) w wypadku śmierci lub wzięcia z poboru członka rodziny,

2) w razie stwierdzenia przez lekarza państwowego, samorządowego, Kasy Chorych lub zakładu pracy szkodliwego wpływu pracy na zdrowie,

3) w wypadku obrazy lub znieważenia przez pracodawcę lub przełożonego,

4) w wypadku niezachowania istotnych warunków umowy,

5) jeżeli pracodawca lub przełożony żąda wykonania przez pracownika czynów przeciwnych prawu lub dobrem obyczajom.

pracodawcy:

1) w razie nadużycia zaufania pracodawcy (rozmyślne uszkodzenie majątku pracodawcy, pobieranie prowizji lub wynagrodzenia od osób trzecich za spełnianie obowiązków bez zezwolenia pracodawcy),

2) w razie niestawiania się pracownika do pracy z powodu nieszczęśliwego wypadku lub choroby dłużej niż 3 miesiące,

3) w wypadku obrazy lub znieważenia pracodawcy lub przełożonego,

4) w wypadku niezachowania istotnych warunków umowy o pracę,

5) w wypadku prowadzenia bez zgody pracodawcy własnego przedsiębiorstwa w tej gałęzi, w której jest zatrudniony,

6) w wypadku zdrady tajemnicy te-

chnicznej lub handlowej przedsiębiorstwa,

7) jeżeli umowę zawarto na zasadzie fałszywego lub sfałszowanego świadectwa,

8) w razie utraty uprawnień koniecznych do zajmowania danego stanowiska (np. utrata dyplomu, prawa wykonywania i t. p.).

Wypowiedzenie winno nastąpić w drodze pisemnej.

W razie ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa, umowa o pracę nie ulega rozwiązaniu.

Roszczenia pracowników do pracodawcy przedawniają się w ciągu 6 miesięcy.

Jeżeli umrze pracownik, który pracował w danym przedsiębiorstwie co najmniej lat 10, należy się rodzinie wynagrodzenie 3-miesięczne, gdy pracował 20 lat — 6-miesięczne.

Wg. orzeczenia Najwyższego Trybunału należy się przy rozwiązaniu stosunku służbowego wynagrodzenie za niewykorzystany urlop, licząc od 1 stycznia danego roku.

Przy zawarciu umowy winien być pracownik zaznajomiony z regulaminem danego przedsiębiorstwa, który powinien zawierać:

- 1) oznaczenia codziennego początku i końca pracy,
- 2) wykaz dni wolnych od pracy,
- 3) termin wypłaty wynagrodzenia,
- 4) przepisy porządkowe.

Umowa o pracę, zawarta na mniej korzystnych od postanowień ustawy warunkach, nie jest ważna.

PRAWO AUTORSKIE.

Utwory, będące przedmiotem prawa autorskiego, korzystają z ochrony od chwili ich ukazania się (wydania, wygłoszenia, wystawienia i t. p.) w następujących wypadkach:

- 1) jeżeli twórcami ich są obywatele polscy, lub w Polsce zamieszkali cudzoziemcy,
- 2) jeżeli ukazały się najprzód w Polsce, lub równocześnie w Polsce i zagranicą,
- 3) jeżeli wydane zostały najprzód w języku polskim,
- 4) jeżeli ochrona wynika z układów międzynarodowych lub uzasadnia ją wzajemność.

Prawo autorskie należy do twórcy dzieła, w braku dowodu przeciwnego, za twórcę poczytuje się osobę, której nazwisko zaznaczono na dziele lub wygłoszono przy wykonaniu lub wystawieniu utworu. Wydawcom zbioru pieśni ludowych, bajek, przysłów i t. p. służy prawo autorskie, o ile wydawnictwo ma cechy twórczości. Prawo autorskie do dzieł zbiorowych oraz do czasopism jest podwójne: do całości służy wydawcy, do poszczególnych części ich twórcom. Twórcę dzieła wydanego anonimowo lub pod pseudonimem zastępuje w ochronie praw autorskich wydawca, w braku tegoż nakładca. Prawo autorskie do fotografii, filmów i t. p. służy przedsiębiorcy, w razie zamówienia zamawiającemu.

Ograniczenie praw autorskich.

Zapóżyczania z cudzych utworów dozwolone są tylko pod warunkiem, że zapożyczający poda źródło zapożyczenia i twórcę. Zmiany nie są dozwolone. W utworach muzycznych pozwolone jest przeniesienie na inny ton, głos lub instrument, w dziełach rysunkowych i plastycznych zmiany wielkości i zmiany konieczne.

Czas trwania prawa autorskiego: prawo autorskie gaśnie po upływie 50 lat od śmierci twórcy, przy dziełach zbiorowych po upływie 50 lat od śmierci tego twórcy, który innych przeżył. Prawo autorskie do dzieł fotograficznych, filmów i t. p. gaśnie po upływie 10 lat od zdjęcia fotografii, 20 lat od sporządzenia filmu, do przeróbek utworów muzycznych na przyrządy mechaniczne po upływie 20 lat od dokonania przeróbki. Czas trwania prawa autorskiego liczy się latami, począwszy od 1 stycznia tego roku, który nastąpił po śmierci twórcy, prawowitem wydaniu i t. p.

Przenosić można prawo autorskie na inne osoby przez odpowiednie czynności prawne, w braku zaś rozporządzenia ostatniej woli, prawo to przechodzi na dziedziców ustawowych. Pomimo przejęcia prawa autorskiego na inne osoby, twórca zachowuje swoje prawa osobiste.

W braku umowy co do liczby wydań i egzemplarzy, nakładca ma prawo do jednego wydania najwyżej

w 2.000 egzemplarzy, a o ile chodzi o wydanie nut zwykłych - 1.000. Twórcy należy się bezpłatnie po 1 egzempl. od jednej setki, jednak powyżej 100. Twórca ma prawo osobiście albo przez upoważnionego sprawdzać w drukarni, ile egzemplarzy drukuje się.

Przedsiębiorca wystawiający dzieło muzyczne, może odbijać teksty pieśni i libretta oraz sprzedawać je, ale tylko publiczności, która przybywa na przedstawienie. Nie wolno mu wprowadzać ich w obieg księgarski. Twórca może natychmiast rozwiązać umowę, jeżeli przedsiębiorca wystawia utwór w rażąco nieodpowiedniej formie, przy pomocy nieodpowiednich sił albo wprowadza zmiany, którym sprzeciwiać się twórca ma zupełnie słuszną podstawę.

DOWODY OSOBISTE I PASZPORTY ZAGRANICZNE.

Ani konstytucyjnie, ani ustawowo nie istnieje przymus posiadania dowodów osobistych. Posiadanie ich jest jednak wskazane w celach legitymacyjnych oraz konieczne do wyjazdu, wzgl. przejazdu przez terytorjum Wolnego Miasta Gdańska. Dowody osobiste wydaje władza administracyjna I instancji (starostwo) na zasadzie dokumentów, stwierdzających obywatelstwo polskie, miejsce zamieszkania, przynależność i stan cywilny, dla stwierdzenia tożsamości petenta potrzebne jest zeznanie 2

świadków (opłata wynosi 6 zł.).

Paszporty zagraniczne zwyczajnie otrzymuje się na zasadzie dokumentów, stwierdzających tożsamość petenta, obywatelstwo polskie, przynależność, pozatem wymagane jest przedłożenie świadectwa moralności oraz dla mężczyzn książeczki wojсковей. (Opłata wynosi wg. ostatniej taryfy 200 zł. na jednostronny wyjazd zagranicę).

Poza zwyczajnymi istnieją paszporty specjalne: dyplomatyczne (dla personelu dyplomatycznego), konsularne (dla personelu placówek konsularnych), służbowe (dla osób udających się w sprawach państwowych zagranicę), emigranckie (dla emigrantów — bezpłatne, wymagane przedłożenie zaświadczenia Urzędu Emigracyjnego), sezonowe dla pracy zarobkowej (również bezpłatne — wymagane zaświadczenie Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy, otrzymane na zasadzie odpowiedniego dokumentu od instytucji zagranicznej), dla studiów (opłata 25 zł. — wymagane odpowiednie zaświadczenia, np. potwierdzenie zagranicznej uczelni), naukowe (zł. 25 — wymagane zaświadczenie odpowiedniej władzy delegującej petenta), handlowe (wymagane zaświadczenie komisarza handlowego wzgl. izb przemysłowo-handlowych, opłata 25 zł.), wreszcie zdrowotne (wymagane zaświadczenie lekarskie: lekarza państwowego Kasy Chorych i t. p., stwierdzające konieczność leczenia się zagranicą — opłata zł. 20).

Poradnik dla radioamatorów i radjosluchaczy

Co to jest radio?

Radio jest to środek komunikacji, niewymagający materialnego połączenia pomiędzy nadawcą i odbiorcą. Działanie radia polega na własnościach prądów szybkozmiennych, a mianowicie: prąd elektryczny szybkozmienny, czyli zmieniający swój kierunek kilkaset tysięcy lub nawet kilka milionów razy na sekundę (nazy-

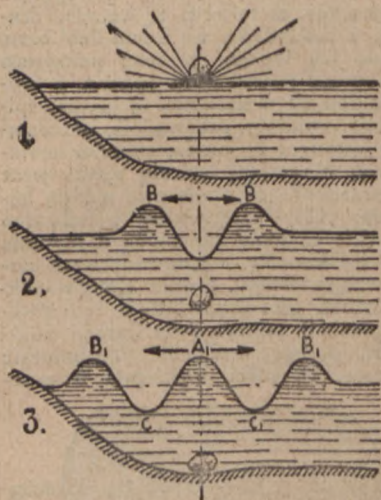
wamy go stąd prądem wielkiej częstotliwości), wytwarza dokoła przewodnika, po którym przepływa (antena nadawcza), drgania t. zw. eteru, substancji niematerialnej, ogarniającej wszechświat.

Drgania eteru.

Drgania te są podobne zupełnie do falowania wody po wrzuceniu w nią kamienia, czyli rozchodzą się pro-

mienisto od punktu swego powstania, t. j. od wywołującego je przewodnika (anteny). Jeżeli w pewnej odległości od owego przewodnika zawiesimy inny przewodnik, izolowany ściśle od otaczających przedmiotów (antena odbiorcza), wówczas po przewodniku tym poczną przebiegać prądy szybkozmienne o identycznej częstotliwości, to jest zmieniające swój kierunek z taką samą ilością razy na sekundę jak prądy przebiegające w antenie nadawczej. Powtórzmy tu znów, dla jasności, porównanie do kamienia rzuconego do wody: jeżeli na wodzie w pewnej odległości od rzuconego kamienia pływa jakiś przedmiot, np. korek, to gdy kręgi fal, wywołanych przez kamień, osiągną korka, pocznie on kołysać się na wodzie.

Stacja nadawcza.

Stacją nadawczą radiofoniczną nazywamy takie urządzenie, które nakłada prąd zmienny zwykły, wywołany przez mówienie do mikrofonu, sięgający 10.000 drgań na sekundę, na wytworzony przez siebie prąd szybkozmienny i podaje ten prąd antenie, która wytwarza dokoła siebie fale eteru.

Stacja odbiorcza.

Stacją odbiorczą nazywamy urządzenie, złożone z anteny, w której

fale eteru wzbudzają prąd szybkozmienny, i przyrządów do przetwarzania odebranego prądu szybkozmiennego z powrotem na prąd zmienny zwykły.

Detekcja.

Przetwarzanie prądu szybkozmiennego na prąd o t. zw. częstotliwości słyszalnej (małej) nazywa się detekcją. Wiemy, że ucho ludzkie zdolne jest odebrać bardzo niewielką część drgań powietrza, a mianowicie do 14.000 drgań na sekundę. Powyżej tej ilości drgania są już tak częste, że nie mogą wpisać w odpowiedni ruch błon i bębenków usznych.

Słuchawka radjowa.

Słuchawka telefoniczna, lub radio, zbudowana jest podobnie jak ucho: nerwy uszne w słuchawce zastąpione są przez elektromagnes, który powoduje przyciąganie membrany, czyli blaszki żelaznej. Przyciąganie to bywa różne, zależnie od prądu, przepływającego przez uzwojenia elektromagnesu. W ten sposób, gdy poddamy elektromagnes słuchawki działaniu prądów o różnej sile i częstotliwości (w granicach częstotliwości słyszalnej), to blaszka pocznie drgać, wytwarzając znów fale powietrza, czyli dźwięk.

Membrana słuchawki radiowej tak samo, jak i bębenek ucha, musi być poruszana przez drgania o częstotliwości słyszalnej. Dlatego też przy odbiorze audycji radiowej prądy szybkozmienne, odebrane przez antenę, poddajemy detekcji (patrz wyżej). Najprostszym i najlepszym jakościowo rodzajem detekcji jest korzystanie z t. zw. detektora stykowego.

Detektor stykowy.

Detektor taki składa się z mineralu i metalu, ostrym końcem dotykającego tego mineralu; jako najbardziej rozpowszechnione kombinacje (pary detektorowe) możemy wymienić: galenę (błyszczek ołowiu) — srebro, karborund — stal i t. p. Działanie detektora stykowego polega na tem, że opór, jaki stawia on prądowi zmiennemu, przezeń płynącemu, nie jest jednakowy i zależy od kierunku prądu, przyczem w jednym z kierunków opór jest tak znaczny, że detek-

tor prawie nie przepuszcza prądu w tym kierunku płynącego. Prąd szybkozmenny zatem zmienia się po przejściu przez detektor na prąd jednokierunkowy przerywany. Ponieważ słuchawka będzie już reagowała na każdy z owych impulsów prądu (przerw), usłyszymy więc dźwięki.

Najprostsze urządzenie odbiorcze.

Najprostszym urządzeniem odbiorczym będzie zatem połączenie anteny, detektora, słuchawek, oraz ziemi, do której odprowadzamy prądy szybkozmienne z anteny po wykorzystaniu. Urządzenie takie może działać tylko w bezpośredniej bliskości stacji nadawczej, brak mu bowiem części, służącej do dokładnego dostrojenia się do długości fali, czyli do częstotliwości drgań, promieniowanych przez stację nadawczą. Antena odbiorcza pozwala bowiem na wzbudzenie w niej promieniowania o bardzo szerokich granicach częstotliwości. Jeżeli zatem mamy do czynienia z kilkoma stacjami nadawczymi, to urządzenie odbiorcze, opisane wyżej, będzie przyjmować i odtwarzać w słuchawkach drgania wszystkich tych stacji równocześnie. Musimy zatem antenę sprząć z obwodem drgającym, którego częstotliwość drgań mogliśmy regulować.

Obwód drgający.

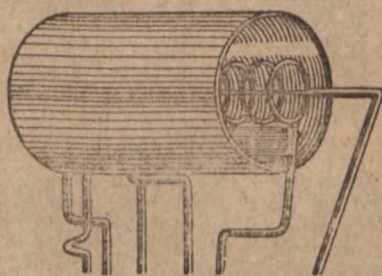
Obwodem takim jest cewka czyli zwojnica, przyrząd, składający się z pewnej ilości zwojów drutu izolowanego, zwiniętego spiralnie. Zależnie od częstotliwości, dobieramy większą lub mniejszą liczbę zwojów, przyczem im większa jest częstotliwość drgań (a więc im krótsza fala), tem mniejsza ilość zwojów jest nam potrzebna. Równolegle do końców cewki dołączamy pojemność, czyli kondensator, stanowiący wraz z cewką, t. zw. obwód drgający zamknięty. Jeśli teraz antenę sprzęgniemy z obwodem zdolnym do odbioru tylko pewnych określonych częstotliwości, to obwód drgający odegra rolę filtru, a mianowicie przepuści przez siebie tylko tę częstotliwość, którą pragniemy odebrać i na którą go nastroiliśmy. Drgania owe następnie zdetektorujemy opisanym już wyżej sposobem i usłyszymy je w słuchawce, jako dźwięk.

Wzmacnianie odbioru.

Nastroiwszy obwód drgający naszego odbiornika na pewną określoną częstotliwość (długość fali) otrzymamy odbiór w słuchawkach, oczywiście tylko w tym wypadku, jeśli 1) stacja nadawcza posiada dostateczną moc, by jej drgania wzbudziły nasz odbiornik, 2) jeśli jesteśmy usytuowani względem tej stacji dość blisko, by jej zasięg detektorowy objął miejscowość, w której odbiornik nasz pracuje. Jeżeli odbioru nie usłyszymy, to musimy wzmacnić go przy pomocy lampy katodowej.

Lampa katodowa.

Lampa katodowa jest to przyrząd, składający się z gruszki szklanej, starannie opróżnionej z powietrza, w którą wtopione zostały następujące przewody metalowe: 1) katoda, drucik z molibdenu, wolframu lub baru, bądź też innego metalu, pokrytego tylko na powierzchni jednym z wymienionych minerałów, 2) siatka, spiralnie zwinięty przewodnik otaczający katodę i 3) anoda, cylinder metalowy, otaczający spiralę siatki wraz z przechodzącą przez ową spiralę katodą. Gdy rozgrzemy katodę (co zwykle czynimy zapomocą dołączenia do jej końców, wyprowadzonych na zewnątrz lampy, źródła energii elektrycznej, np. akumulatora, lub baterji suchej), pokrywając katodę tlenki baru poczną wydzielać drobniutkie cząsteczki, które wybiegają w prze-

strzeń w kierunku prostopadłym do katody. Jeżeli teraz do jednego z biegunów (końcówek) katody przyłączymy ujemny biegun drugiej baterji, zwanej anodową, do anody zaś biegun dodatni tej baterji, wówczas cza-

steczki katody, naładowanej ujemnie, dążyć będą w kierunku anody, naładowanej dodatnio, ponieważ ładunki elektryczne o różnych znakach nawzajem się przyciągają. Wytworzy się wtedy strumień elektronów, biegnących nieprzerwanie od katody przez siatkę do anody, i po strumieniu tym przepłynię z dodatniego bieguna baterji anodowej do ujemnego jej bieguna prąd elektryczny, czyli obwód baterji anodowej będzie zamknięty. Jeśli zaś siatkę lampy, znajdującej się, jak wiadomo, między katodą i anodą, udzielimy ładunków zmiennych (np. dołączając do owej siatki jeden z zacisków, do których w odbiorniku detektorowym przyłączaliśmy słuchawkę), to siatka poczyni brać udział w przepływie elektronów, raz przepuszczając cały ich strumień (gdy będzie posiadać ładunek dodatni), innym razem znów nie przepuszczając elektronów zupełnie (gdy ładunek siatki będzie ujemny, t. j. gdy na katodzie i na siatce będą ładunki o jednakowym znaku, odpychające się wzajemnie). W rezultacie na słuchawce, załączonej pomiędzy biegun dodatni baterji anodowej a anodę lampy, usłyszymy te same dźwięki, które odbieraliśmy przedtem w odbiorniku detektorowym, tylko znacznie wzmożnione, wskutek energicznych zmian prądu anodowego, przepływającego wewnątrz lampy dzięki hamującemu lub pospieszającemu działaniu siatki.

Transformator małej częstotliwości.

Aby jeszcze bardziej spotęgować działanie wzmacniające lampy sprzęgamy odbiornik detektorowy z lampą zapomocą transformatora małej częstotliwości, t. j. dwóch cewek, nawiniętych na wspólnym rdzeniu żelaznym, przyczem jedna z tych cewek, t. zw. pierwotna, posiada ilość zwojów kilkakrotnie mniejszą od drugiej, zwanej uzwojeniem wtórnem. Przepuszczając prąd zmienny lub pulsujący jednokierunkowy przez uzwojenie pierwotne transformatora, otrzymujemy drogą indukcji elektrycznej w uzwojeniu wtórnem drgania prądu, których amplitudy będą tyle razy większe, ile razy większa jest ilość zwojów w uzwojeniu wtórnem od pierwotnego. Wtórne uzwojenie zatem, na końcach którego powstają zmienne ładunki pod wpływem drgań w obwodzie pierwotnym, podajemy siatkę lampy katodowej. Takie urządzenie nazywamy wzmacniaczem małej częstotliwości.

Poniżej podajemy schemat odbiornika detektorowego i wzmacniacza jednolampowego małej częstotliwości. W odbiorniku tym, dla oszczędności, nie użyto kondensatora, który wraz z cewką tworzy obwód drgający. Regulacja częstotliwości odbieranej odbywa się tu przez przesuwanie suwaka, włączającego mniejszą, lub większą ilość zwojów cewki do pracy.

Odbiornik kryształkowy dwusuwakowy

Części składowe: Kryształek w odpowiedniej oprawce t. zw. „detektor”.

Rura preszpnowa o średnicy 65 mm. i długości 150 mm. (rys. 4).

65 mtr. drutu w emalii o średnicy 0.4 mm. do nawinięcia cewki.

2 listewki mosiężne z suwakami (rys. 4).

14 śrub do drzewa 15 mm. długości.

8 gniazd telefonicznych do płytki montażowej (rys. 5).

1 kondensator stały 1000 cm. (C) — (rys. 1 i 4).

1 mtr. drutu montażowego o średnicy 1.5 mm. posrebrzanego.

1 płytka trolitowa lub bakelitowa 170×34 mm., 4 mm. gruba (rys. 5).

1 deska (dykta) 260×230 mm., 8—10 mm. gruba.

Sposób wykonania: Na desce lub dykcie wykreślamy, a później wycinamy ręczną pilniczką poszczególne części szkieletowe odbiornika, a mianowicie: 1) podstawę o wymiarach 110×190 mm. 2) dwie ścianki boczne (rys. 2); 3) dwa kołki do podtrzymywania cewki na bocznych ściankach o średnicy tak dużej, jaką posiada rura preszpnowa wewnątrz (rys. 3). — Przy wykreśleniu ścianek bocznych należy narysować cyrklem najpierw wszystkie koła o średnicach podanych na rysunku 3 i dopiero w tych kołach wykreślić krawędzie ścianek bocznych.

Po oczyszczeniu papierem szmerglowym i dokładnem zestawieniu poszczególnych deseczek przykręcamy wycięte kółka na stronach wewnętrznych poszczególnych ścian bocznych, zwracając uwagę na to, by środek każdej ścianki pokrywał się ze środkiem każdego kółka.

Następnie nawijamy na rurę prespanową trzysta zwojów drutu w emalii, pamiętając o tem, by poszczególne zwoje stykały się szczerlnie ze sobą i były dość silnie naciągnięte. Oba końce drutu cewki powinny mieć przynajmniej 10 cm. każdy.

Po nawinięciu cewki przystępujemy do wykonania montażowej płytki trolitowej w-g. podanych na rys. 6 wymiarów i wkładamy w wywiercone otwory gniazdka, przykręcając je silnie nakrętkami. Następnie wykonujemy połączenia na płytce, stosując się ściśle do schematu montażowego (rys. 4). Gdy montaż został wykonany, osadzamy cewkę w ściankach bocznych na przykręconych tam kółkach, przykręcamy po obu stronach cewki suwaki, wykonujemy połączenie pomiędzy płytką montażową, cewką i listewkami suwaków, a na wierzchniej krawędzi ścianek bocznych przykręcamy płytkę montażową.

Obecnie przesuwamy jednym i drugim suwakiem kilkakrotnie po cewce, aby otrzymać rysy na izolacji emaliowej, na których suwak będzie w przyszłości kontaktował. Gdy rysy są już widoczne, przeciągamy po nich kilkakrotnie ostrzem szczyryka, usuwając w ten sposób z uzwojeń resztki emalii, przeszkadzającej kontaktowaniu suwaków.

Po wykonaniu powyższych czynności i po stwierdzeniu, że suwaki, przesuwane wzdłuż całej cewki, dobrze kontaktują, przykręcamy do ścianek bocznych 4-ma śrubami od spodu deseczki podstawową. Z tą chwilą odbiornik jest gotowy.

Uruchomienie odbiornika: Po założeniu wtyczek, antenowej do gniazd „A”, uziemienia do gniazdka „Z” oraz detektora do gniazd środkowych i słuchawek do gniazd „SL”, ustawiamy suwak detektorowy na pierwszych zwojach cewki (początek cewki przy

gniazdka antenowym). — Następnie sprawdzwszy, czy igła detektora kontaktuje dobrze z kryształkiem, przesuwamy powoli suwakiem antenowym wzdłuż całej cewki, dopóki nie usłyszymy audycji. Następnie bardzo powoli i ostrożnie przesuwamy suwak detektorowy w stronę nastawionego suwaka antenowego, aż do osiągnięcia jaknajlepszego odbioru, poczem poprawiamy jeszcze raz ustawienie obu suwaków tak, by nie tracąc na sile odbioru, uzyskać jaknajostrejsze dostrojenie. Jest to moment bardzo ważny, gdyż na ostrem dostrojeniu polega silny odbiór i wyeliminowanie przeszkadzających stacji.

Przy strojeniu należy w końcu zwrócić baczną uwagę na jaknajlepsze ustawienie igiełki na kryształku detektora.

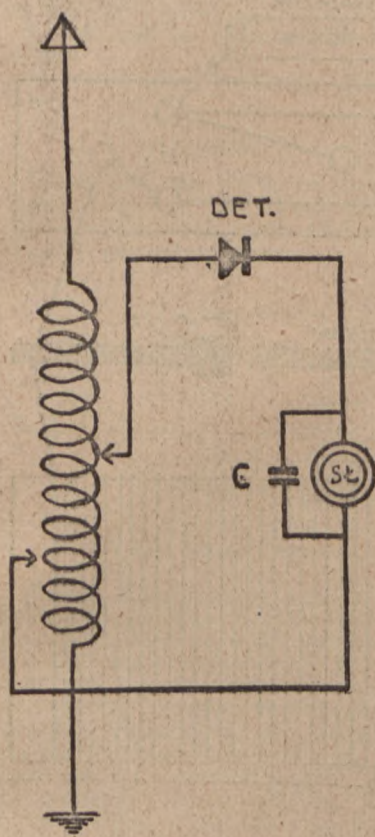
Uwagi ogólne: Jeżeli, mimo operowania suwakami, nie otrzymujemy żadnego szmeru ani też audycji w słuchawkach, świadczy to o tem, że w montażu został popełniony błąd, albo też antena lub uziemienie jest wadliwe — w takim wypadku należy przedewszystkiem zbadać połączenia odbiornika, przekonać się czy wszystkie przewody i śrubki dobrze kontaktują, oraz czy niema w odbiorniku krótkiego spięcia (np. między gniazdkiem antenowym a gniazdkiem słuchawek i t. p.). Następnie należy zbadać instalację antenową i uziemienia.

Odbiornik wyżej opisany jest bardzo prostej konstrukcji, jednak przy starannem wykonaniu, zastosowaniu dobrego kryształka, umiejętnem strojeniu, wzorowo urządzonej instalacji antenowej i dobrem uziemieniu, daje na słuchawki silny i czysty odbiór rozgłośni lokalnej oraz rozgłośni nasyńskiej.

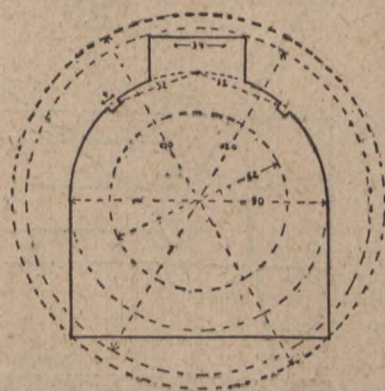
Długość anteny zewnętrznej nie powinna przekraczać 50 mtr. wraz z doprowadzeniem, przyczem obojętnem jest, czy będzie to antena jedno, czy też wielopromieniowa.

Stosowanie „anten świetlnej” zamiast anteny zewnętrznej jest również możliwe, ale tylko przy odbiorze stacji lokalnych, pracujących na falach od 200 — 600 mtr. Anteny takie jednak niezawsze zapewniają dawałający odbiór.

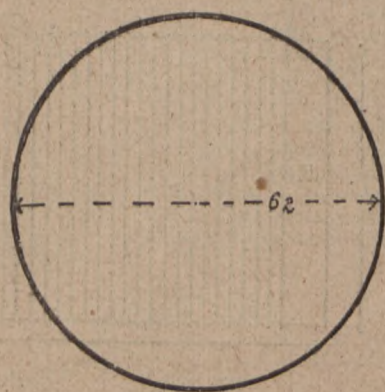

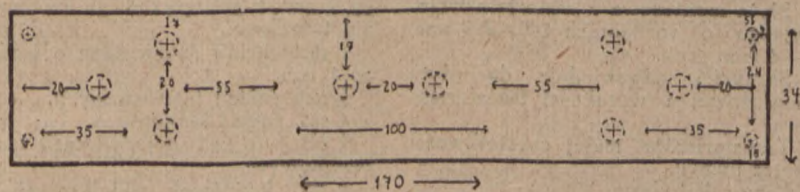
Rys. 1.

Rys. 2.

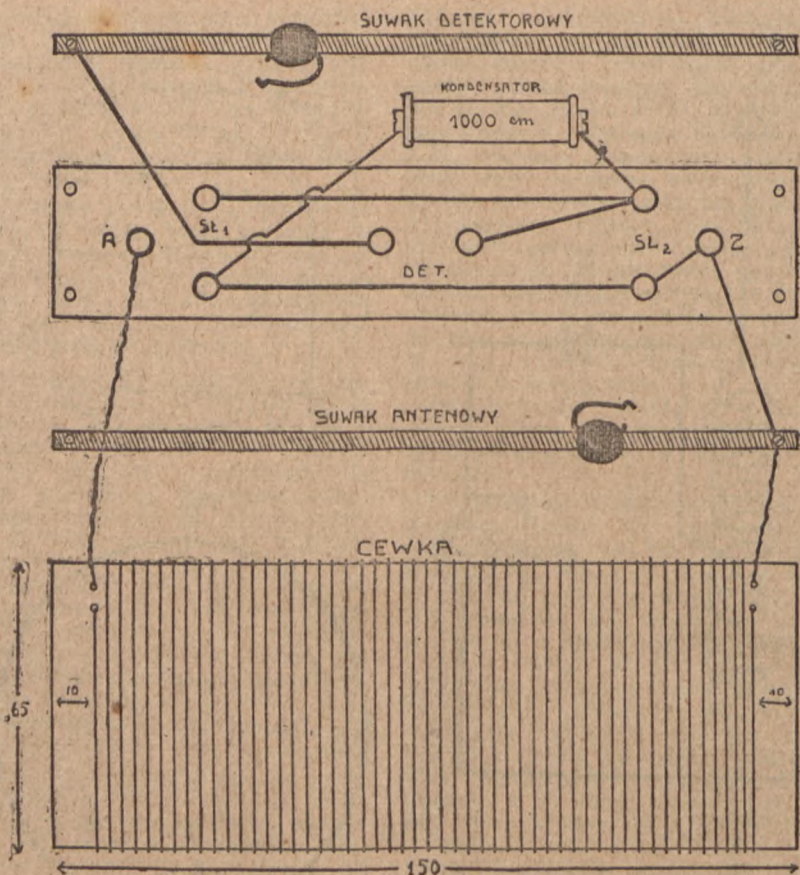

Rys. 3.

Rys. 5.

Rys. 4.

Jednolampowy wzmacniacz transformatorowy

Spis części:

Płyta montażowa z materiału izolacyjnego o rozmiarach 140×200 mm. 3—4 mm. grub.

Skrzynka odpowiednia do płyty montażowej i wysokości transformatora.

Transformator małej częstotliwości (patrz uwagi).

Lampa katodowa.

Opornik żarzenia regulowany 30 omów ze skalą.

4 szt. śrub do drzewa do umocowania płyty na skrzynce.

2 szt. śrub gwintowanych o średnicy 3 mm. z nakrętkami do umocowania transform.

1 metr drutu do montażu o średnicy 1 mm.

9 szt. gniazd telefonicznych.

4 szt. gniazd lampowych.

9 szt. wtyczek pojedynczych t. zw. bananowych.

2 szt. końcówek widelkowych do akumulatora.

3 szt. wtyczek do baterji anodowej.

5 mtr. kabelka z napisami na sznu-

ry bateryjne († Z, — Z, † An, † 6 An, — An).

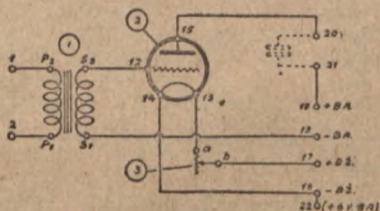
Akumulator 4-woltowy lub bateria żarzenia (sucha, suchomokra) o pojemności 30—60 AG.

Bateria anodowa o napięciu 80—120 woltów.

0,5 mtr. rurki izolacyjnej (ceratowej).

Objaśnienie.

Zasada działania: Wzmacniacz jednolampowy służy do wzmacniania prądów odbieranych przez odbiornik kryształkowy lub lampowy.

Schemat teoretyczny.

Montaż: Rozpoczynamy montaż od nawiercania na płycie montażowej odpowiednich otworów, w których umocowujemy poszczególne części. Części te łączymy z sobą drutem montażowym według rysunku montażowego, uważając, by przewody szły najkrótszą drogą i nie stykały się z sobą. — Na przewody, prowadzone blisko siebie, nakładamy rurkę izolacyjną. Kabelki bateryjne zaopatrujemy na końcach we wtyczki bananowe od baterji anodowej i w końcówki widelkowe do akumulatora, owijając je przedtem nitką, celem zapobieżenia zsuwania się izolacji.

Próba i uruchomienie: Po ukończeniu montażu załączamy baterję, przekreślamy skalę opornika żarzenia i nie wkładając lampy, badamy gniazdką żarzenia lampy zapomocą 4 woltowej żarówki od latarki kieszonkowej i kawałka drucika. Gdy po dotknięciu gniazdek żarówki się przepali — oznacza to błąd w montażu, grożący przepaleniem lampy. Wtedy sprawdzamy cały montaż jeszcze raz i usuwamy błędy. Po sprawdzeniu aparatu

tu wkładamy lampę, dołączamy wzmacniacz zapomocą 2 kabelków do gniazd słuchawkowych odbiornika, włączamy głośnik i zapalamy lampę zapomocą opornika żarzenia.

Lampa: Można stosować jedną z następujących lamp:

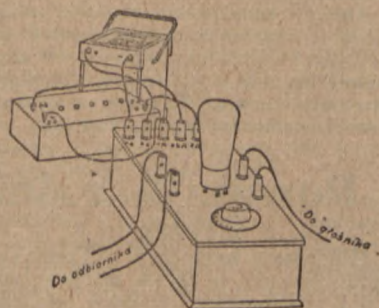
Tungsram: G 409, G 407, P 410, P 414.

Telefunken: RE 084, RE 074, RE 154, RE 124.

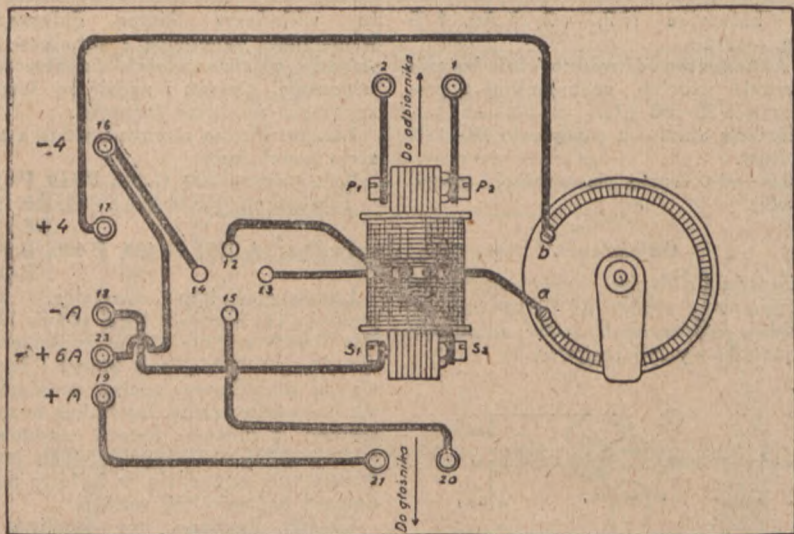
Philips: A 415, A 409, B 406, B 409, B 405.

Lampę głośnikową specjalną t. zw. pentodę (Telefunken RES 164 d, Philips B 443) wkłada się w analogiczny sposób, jak każdą inną lampę i łączy się jej dodatkowy zacisk, znajdujący się na cokole lampy kabelkiem bezpośrednio z plusem baterji anodowej († An). Przy stosowaniu tych lamp trzeba zaopatrzyć się w baterję anodową o napięciu 150 woltów.

Części: Powinny być możliwie w dobrym gatunku, a zwłaszcza transformator. Akumulator można zastąpić suchą, lub suchomokrą baterją żarzenia o pojemności przynajmniej 30 AG (Amperogodzin). Baterję taką po wyczerpaniu, należy zastąpić nową. Ponieważ jedna bateria może zasilać wzmacniacz przez 2—4 mies. (zależnie od jej pojemności) jest ona na prowincji praktyczniejszą od akumulatora, którego ładowanie przysparza wiele kłopotu.

Schemat montażowy.

go, to przekładnia transformatora winna wynosić od 1:3 do 1:5.

Lampę należy zawsze oszczędzać, niedokręcając do końca opornika żarzenia, regulując żarzenie tak, by lampka otrzymywała tylko takie napięcie prądu żarzenia, jakiego wymaga do oddania czystej audycji, tembardziej, gdy stosujemy suchą, lub suchomokłą baterję żarzenia o napięciu 4,5 wolta.

Jeżeli wzmacniacz nie oddaje audycji dość czysto, to wtyczką anodową „6 An” dobieramy na baterji anodowej najodpowiedniejsze napięcie dla siatki lampy. Szmeru usuwa się przez uziemienie minusa żarzenia.

Po zakończeniu słuchania audycji należy lampę zgasić opornikiem, wówczas zbędne jest odłączanie wtyczek z gniazd baterji.

Kondensator stały, oznaczony w schemacie ideowym kreskami, zbędny jest we wzmacniaczu lampowym zwykłym. Natomiast ma on zastosowanie przy użyciu lampy „pentody”. Pojemność jego winna wynosić od 3000 do 10.000 cm.

Cena orientacyjna takiego wzmacniacza wraz z akumulatorem i baterją anodową bez głośnika, wyniesie około 100 zł.

Poradnik rolniczo-gospodarczy

STYCZEN.

Młócenie koniczyny. Koniczynę należy młócić w czasie mrozów, posiada ona bowiem nasiona otulone cienką plewką i, gdy mróz jest silny, owa plewka łatwiej spada. Najpierw młóci się cepami, lekko, a po odgrabieniu słomy od główek młóci się jeszcze b. mocno, aby ziarno z łupki wypadło.

Przeglądanie kopców. Często zdarza się, że ziemniaki czy inne okopo-

we w źle zrobionych kopcach marzną. Dlatego też trzeba przeglądać kopce i, korzystając z cieplejszych dni, odrzucać okrycie kopca i przebierać zdrowe od zmarzniętych. Zmarzłe okopowe dać bydłu i trzodzie. Krowom cielnym zadawać nie więcej niż 4 — 5 kg. Gdy kopca niema czem przykryć, można w tym celu użyć nawozu.

Próby kielkowania. Przy wyborze ziarna do siewu dobrze jest zro-

bić próbę kielkowania, którą przeprowadza się w następujący sposób: do talerza z piaskiem i wodą wkłada się 200 odliczonych ziarenek i rozmieszcza równo, przygniatając palcem. Miskę przykryć. Codziennie piasek skrapiać, a miskę trzymać koło pieca. Po 3 — 4 dniach nasiona kielkują, i mamy możność obliczyć procent kielkowania.

Nawóz. Nawóz wywozimy wtedy, gdy obora jest niska, względnie gdy wymiary gnojowni są małe. Nawóz wywieziony w pole trzeba ułożyć na jednej kupce i nakryć ziemią do czasu rozrzużenia i niezwłocznego podorania już wiosną. Nawóz na gnojowni, szczególnie w czasie odwilży, polewać gnojówką lub nawet wodą i udeptywać ciągle i silnie, przespując torfem. Na oborze nawóz z pod przodu przetrzucać pod zad.

Ozimy. Po stopnieniu śniegów należy obejrzeć stan oziminy. Na rolach piaszczystych, łatwo obysychających, nie tworzy się skorupa, ale wiatr albo woda ogałaca korzonki zboża z ziemi. Takie oziminy trzeba natychmiast gładkim walcem przegniesć, aby korzonki nie powędowały. Grunty torfiaste i b. próchniczne wydymają się podczas zimy i, osiadając, ogałają korzonki roślin. Na takich glebach trzeba zastosować ciężki walec pierścieniowy, w przeciwnym bowiem wypadku korzonki, obnażone i pozbawione łączności z glebą, usychają. Na glebach ciężkich, dla przeciwdziałania wymoknięcia oziminy, należy pilnować, aby woda na wierzchu nie stała i nie tworzyła kałuż. W bródach. Wodę należy spuścić bródą do rowu lub przeorać. O ile na oziminy utworzy się lustro i powietrze nie ma dostępu, należy ową skorupę przeorać, gdyż z powodu wydzielającego się dwutlenku węgla mogą rośliny ulec zatruciu i zwiędnąć. Można w takich razach przepędzić bydło po polu lub walcować, aby zrobić otwory i dać powietrzu dostęp do roślin.

Krowy. Uważać na krowy, aby je ustrzec od wypadków, mogących spowodować poronienie; nie poić zimną wodą ze studni lub z pod lodu; pasza winna być nie spleśniała, otręby żytnie nie mogą zawierać spory-

szu. Na 6—8 tygodni przed ocieleniem przestajemy krowy doić, siary bowiem oddając nie wolno, ponieważ działa ona przeczyszczająco i pomaga cięciu wydzielać smółkę płodową. Cielęta żywić ze skopka. W pierwszych dniach mleko musi być świeżo wydobrene od matki i zadawane 5 razy po $\frac{1}{2}$ litra do $\frac{3}{4}$ litra naraz. W drugim tygodniu 4 — 6 litrów dziennie (zależnie od wielkości).

Kury. Pamiętać należy również o kurach. W zimie drób pożywienia nie znajduje. Trzeba mu je dać gotowe. Na 10 kur dużych wypada $\frac{1}{4}$ kg. ziarna, $\frac{1}{4}$ kg. otrąb lub ospy i $\frac{1}{4}$ kg. ziemniaków gotowanych.

LUTY.

Nawozy sztuczne. W lutym gospodarz zamawia nawozy sztuczne. Rozróżniamy wśród nich nawozy fosforowe, azotowe i potasowe. Z nawozów fosforowych używa się na gleby lepsze czynne, nie kwaśne, superfosfatu (18%) w ilości 240 kg. na móg, na gleby kwaśne, lepsze — tomasyny (16%) w ilości 300 — 350 kg. na móg. Z nawozów potasowych — soli potasowej (20%) — na gleby lepsze, łącznie z superfosfatem i kainitu (12%) na grunty gorsze, łącznie z tomasyną. Sól potasowej używa się 240 — 280 kg. na móg. Kainitu zaś 500 — 600 kg. na móg. Z nawozów azotowych azotniak — pogłównie i przed siewem oraz saletra (ta ostatnia obecnie przy niskich cenach zbóż mało się rentuje). Nawozów azotowych używa się pod owo, okopowe, pszenice, rzepak. Nawozy fosforowe pod strączkowe i pszenicę oraz koniczyzny. Nawozy potasowe pod jęczmiona, luby, zboża i łąki.

Nawóz naturalny. Gnoj należy przechowywać pod bydlętem, o ile wysokość obory na to pozwala. Tam jest on najlepszy, co utrudnia ulatnianie się składników odżywczych dla gleby. Należy tylko mieć złoży przesuwane i nawóz z pod przodu kłaść pod zad, aby otrzymać równy gnoj. O ile obora jest już za ciasna, wywozimy nawóz na duże kupy i nakrywamy ziemią — do czasu rozrzużenia i natychmiastowego przyorania. W

oborze dawać torf pod bydło, który doskonale chwyta odchody płynne. Zakładając nowy stos nawozu, należy na dno gnojowni włożyć cienką warstwę starszego już przegniłego gnoju; nawóz równo rozścielać, doskonale utłoczyć i ubić; zbiornik na gnojówkę odpływającą wprost z obory nakrywać w dzień cieplejszy; każdą wyrzuconą warstwę nawozu starać się przełożyć ziemią marglowatą, torfem lub ziemią próchniczną. Dobrze jest wapno saturacyjne z cukrowni, rozsypane na proszek. Marglu wystarczy 2½ kg. na sztukę bydła dziennie.

Maszyny do czyszczenia ziaren. Do czyszczenia ziarna używane są następujące maszyny:

Młynki służą do odczyszczenia ziarna od plew, zgonin i częściowo od nasion chwastów po młóccę albo też służą do gatunkowania zboża. Młynki kupować z sitami ruchomymi i trzającymi się podczas młynkowania. Sita te muszą być osobne do zboża, inne do grochu, inne do rzepaku. W desce, po której celne nasienie spada, powinno być również drobne sito do odsiania drobnych nasionek chwastów.

Wialnie służą do przewietrzania zboża, do wydzielania pośladu z ziarna celnego. Na wialnię idzie ziarno z młynka.

Zmijki używa się do wytoczenia grochu, bobru i wyki.

Tryjer służy do oddzielania ziarn krótkich, połamanych, a także długich ziarn, jak stokłosa, owsik.

Ozimina. Zabiegi pod oziminą stosujemy te same, co w styczniu.

Drob. Nie wyganiać kur w mrozy, przeciwnie chronić je przed zimnem. Odpadki i nasiona chwastów, oczyszczone przy młynkowaniu dać do paczki razem z mokremi trocinami i postawić w kuchni niedaleko pieca, skrapiając codziennie, aby nie wysychały. Po 4 — 5 dniach nasionka skiełkują; stanowią one w połączeniu z ziarnem i ziemniakami doskonałą karmę dla drobiu.

MARZEC.

Przyorywanie nawozu. Pod niektóre zasiewy daje się nawóz wczesną wiosną. Przyorywać go należy natych-

miast po rozrzuceniu, gdyż przy temperaturze wyższej od 3° C. azot wydziela się i ulatnia. Przyorywać płytko, nie głębiej niż na 5 — 6 cali. Nawóz głęboko przykryty butwieje i nie rozkłada się.

Włóczenie i bronowanie. Pola zorane na jesieni należy włóczyć i bronować, gdyż niezwlóczona skiba oddaje nadmiernie wilgoć zimową, bronowanie zaś przerywa podsiąkanie wilgoci zimowej, której nie wolno rolnikowi utracić. Prócz tego rola bronowana prędzej obsycha zewnętrznie do siewu.

Wsiew koniczyny. Najwcześniej, skoro tylko można wjechać w pole, wsiewa się koniczynę, zaś na glebach, cierpiących z wiosny na suszę, lepiej udaje się wsiewka koniczyny w oziminę niż w jarzynę. Przy zasiewie w pszenicę przywlec brona, a przy wsiewie w żyto pozostawić na wierzchu. Koniczynę w owies wsiewa się albo razem, albo w parę dni po zasianiu owsa. Wysiew wynosi 12 — 15 kg. na mórg.

Seradela. Zaraz po śniegach wsiewa się w żyto seradelę, zużywając do wysiewu 24 — 32 kg. na mórg. Ziarno świeże seradeli po przekrajaniu ma kolor żółty, stare zaś ciemny lub nawet czarny.

Siew owsa. Owies udaje się zwłaszcza na glebie średnio zwężłej. Ponieważ od kilku lat ceny owsa są stosunkowo dobre, więc warto nawet dać glebę lepszą. Uprawa pod owies winna być wykonana na jesieni. Najlepszym przedplonem są okopowe. Orać na zimę trzeba w ostre niebronowane skiby, wiosną zwłóczyć, wysiać kainit (400 kg. na mórg), zdrapaczować i wybronować. Następnie wysiewa się azotniak (100 kg. na mórg), jeszcze raz bronuje i wreszcie sieje. Wsiewanie koniczyny winno odbywać się wpoprzek wsiewu owsa, w kilka dni po wysiewie owsa. Wysiew: 150 kg. na hektar, rzędowo.

Zasiew grochu. Groch siejemy siewnikiem w rzędy odległe na 25 — 30 ctm, gdyż taki zasiew można wcześniej opleć motykami z chwastów. Można również stosować dwa rzędy odległe na 15 cm., a między parami rzędów odstęp na 30 cm., co ułatwia obróbkę. Groch najlepiej nadaje się

na grunta marglowate z wapnem. Dobrą jest wsiewka w groch żyta jarego lub późnego owsa, ponieważ groch się wtedy nie kładzie. Wysiew: 100 — 120 kg. na mórg.

Zasiew jęczmienia. Uprawa jęczmienia jest taka sama jak pod owies. Z nawożenia sztucznego używa się superfosfatu wiosną 1½ ctm. i soli potasowej 1 ctm. na mórg. Wysiew 70 — 80 kg. na mórg. Odległość rzędów 10 — 15 ctm. Na rolach suchszych po wysiewie zwałować walcem pierścieniowym (po walcu gładkim obowiązkowo broną). Gdy jęczmień ma 3 — 4 listki, wtedy mocno zbronować wzdłuż rzędów, wsiać koniczynę i zwałkować, potem jeszcze raz broną. Oset wycinać kosturkami.

Siew marchwi. Pod marchew rola musi być odleżała, zorana na jesieni w ostrą skibę. Przed wysiewem dobrze jest nasienie zmoczyć. Często wysiewają marchew w jęczmieniu wczesnym albo w życie ozimem między rzędami. Jest to dobry sposób, bo daje dwa zbiory w jednym roku. Przed siewem trzeba pamiętać, aby nasienie przetrzeć w rękach, bo jest ono włochate i trzyma się kupkami, co utrudnia wysiew rzędowym siewnikiem. Przy uprawie płaskiej wsiany jęczmień pozwoli prędzej odrobić marchew, bowiem rzadki wyznaczają się prędzej na polu. Skoro tylko rzędy marchwi wyznaczają się, trzeba wyniszczyć motykami chwasty między rzędami, a rolę spulchnić.

Zabiegi koło ozimiu. Szkody, jakie wyrządziła zima, czy to przez wymoknięcie czy też przez wyprzenie pod śniegami lub przez ostre mroźne wiatry na obnażonych ze śniegu garbach, są widoczne nie odrazu, ale dopiero wówczas, gdy rośliny zaczynają rosnąć. Pszenicę, która wyszła z zimy przerzedzona, zbronować, wówczas rozkrzewia się ona łatwo i może być jeszcze bardzo ładna. Gorzej, o ile żyto wygląda przerzedzone, wtedy trzeba silnie saletrować lub podlewać rozcieńczoną gnojówką. Jeśli są większe place, na których wyginęło żyto, to jaknajwcześniej skopać motyką i podsiać żytem jarem albo jęczmieniem i zabronować.

Jeśli w koniczyne drugorocznej ukazują się puste przestrzenie od my-

szy lub wymrożenia, wówczas też skopać motyką i zasiać inkarnatkę, gorczycę lub tatarkę. Gdy cała koniczyzna jest wymarżnięta, przeorać ją i zasiać na paszę mieszkanki lub też użyźnić gnojówką, kompostem i zasiać końską zab, a część pola zasadzić okopowymi, jak to: brukwią i burakami.

TABLICE.

Ile tracą produkty rolnicze przy przechowaniu w ciągu 3-ch kwartałów.

żyto i pszenica	1%
jęczmień i owies	1 — 2%
strączkowe	2 — 5%
rzepak	12 — 15%
siano	8 — 10%

Strata na wadze przy przechowaniu ziemniaków w piwnicy.

100 kg. przechowywanych w piwnicy ziemniaków traci od końca października na wadze przez wyschnięcie i oddychanie:

do końca listopada	0.59 kg.
" " grudnia	3.50 "
" " stycznia	4.62 "
" " lutego	6.16 "
" " marca	7.35 "
" " kwietnia	8.99 "
" " maja	11.30 "
" " czerwca	30.24 "

Wydańność maki.

Ze 100 kg ziarna otrzymuje się:			
	maki	ottab	strata
pszenica	80 kg.	18.5 kg.	1.5 kg.
żyto	75 kg.	23.5 kg.	1.5 kg.

KWIECIEŃ.

O ile gleba jest zbyt wilgotna, nie siać owsa ani jęczmienia, aby nasienie nie zgniło. Poczekać aż rola przestanie mazać się i wtedy dopiero kończyć zasiewy tych dwóch zbóż.

Siew buraków pastewnych i cukrowych. Pod buraki wybiera się rolę na jesieni, najlepiej po pszenicy. Wybraną rolę należy spodkładać, wybronować, chwasty możliwie wypłenić, nawóz wywieźć i podorać na 5 cali, a na 6 cali puścić za pługiem pogłębiacz. Ziemia musi być głęboko zorana na jesieni i wynawożona. Wiosną stosujemy włókę na orane na zi-

Ilość wysiewu głównych roślin na hektar.

Nazwa rośliny	Rzutowo	R z e d o w o		Głębokość przykrycia	Ilość wysiewu
		Odległość rzędów	Odległość roślin w rzędach		
1. Pszenica ozima	150—200	4—10		1—1 $\frac{1}{2}$	114—150
2. Żyto ozime	140—185	4—10		1—1 $\frac{1}{2}$	120—160
3. „ jare	140—160	4—6		1 $\frac{1}{2}$ —2	120—140
4. Jęczmień ozimy	133—160	6—10		1—1 $\frac{1}{2}$	120—140
5. „ jary	143—180	4—6		1—1 $\frac{1}{2}$	130—140
6. Owies	150—215	4—6		1 $\frac{1}{2}$ —2	138—170
7. Proso	28—45	6—12		2—3	130—175
8. Gryka	72—140	8—12		2	65—100
9. Groch	160—212	8—16		1—2	116—180
10. Bobik	230—320	12—18		1—2	175—215
11. Wyka na ziarno	120—180	8—16		1—2	90—120
12. „ „ paszę	180—240	4—6		1—2	150—212
13. Rzepak ozimy	11—14	16—24		1 $\frac{1}{2}$ —3 $\frac{3}{4}$	7—10
14. Len na ziarno	80—95	4—12		1—1 $\frac{1}{2}$	65—90
15. Len na włókno	150—230	8—12		1—1 $\frac{1}{2}$	
16. Buraki pastewne	22—30	18	8—10	1	11—18
17. Buraki cukrowe	30—35	18	8—10	1	15—30
18. Marchew		18	6—8	1	4—6
19. Brukiew		18—24	12—16	1 $\frac{1}{2}$ —1	7—12
20. Konieczyna czerw	21—28	4—6		1 $\frac{1}{2}$	17—25
21. Cykoria		20	8	1 $\frac{1}{2}$	9—12
22. Seradela	34—54	4—6		1—3	28—45
23. Łubin żółty	200—240	6—10		1—2	

mę pole; nawozów używa się: superfosfatu (18%) 1 $\frac{1}{2}$ c. m. na móg i soli potasowej 1 c. m. Po wynawożeniu zbronować i przystąpić do siewu. Odstepy dla roślin cukrowych w rzędach co 6 cali, dla roślin pastewnych — 8 cali w rzędzie, rośliną od rośliny. Burak cukrowy i pastewny tem się różni w swych wymaganiach od ziemniaka, iż wymaga gnojenia na jesieni tak, by nawóz rozłożył się przez okres zimny i wczesnej wiosny. Przy zasiewie siewnikiem rzędowym wychodzi nasienia 30 — 35 kg. na móg, siewniki kombinowane wysiewają nawozy i nasienie w rzędy. Nasienie orzykrywa się na 2 cale, przy siewie ręcznym robimy redliny po 9 na przęcie i sadzimy po 4 — 5 ziarenek w dolku, przy odstępach jak wyżej, i przyciskamy spodnią obsadą motyki. Doskonałe wyniki daje saletra w ilości 50 kg przy sadzeniu i 50 kg. pogłow-

nie również przy pierwszym motykowaniu. Gdy buraki mają po 4 listki, trzeba je przerwać, przedtem zaś, o ile rola po zasiewie zeskorupiła się, puszczamy wzdłuż rzędów walec pierścieniowy. Przerwykę skutecznia się celem usunięcia nadprogramowych buraków, które rozwiną się z owych 4 — 5 ziarenek przy sadzeniu. Gdy buraki zostały przerwane, należy przeczekać czas jakiś, poczem dodać saletry lub nawet rozcieńczonej gnojówki pogłównie i przystąpić do obróbki ręcznej, t. j. do pielienia i motyczenia.

Sadzenie ziemniaków. Trzeba uważać, aby sadzeniaki były średniej wielkości (nie brać dużych kłębów ani zbyt małych). O ile mamy cenną odmianę sadzeniaków, to krajemy je, ale zawsze wzdłuż kłębów, nigdy wpoprzek. Przekrajane sadzeniaki kładziemy w miejscu suchem i prze-

wiewnem, aby się wytworzyła na obnażonych powierzchniach korkowa miazga, która chroni sadzeniaki od psucia się i od robaków. Ziemiaki przechowywane w kopcu nie powinny się zrastać i wypuszczać kiełków. Po obłamaniu kiełków oczka wypuszczają wprawdzie drugie pędy, ale te nie są nigdy tak dorodne. Sadzenia-ków wychodzi od 8 — 16 korey na mórę. Redliny dajemy w odstępach 16 — 18 — 22 cali, zależnie od wielkości odmiany. W rzędzie co 12 cali, to jest co stopę. Ziemiaki mogą być uprawiane na gnoju wiosennym. Wtedy dajemy go 20 — 25 łur na mórę, na pole zorané jesienią, i przykrywamy na 5 cali. Sołi potasowej (20%) wychodzi 1½ c. m. na mórę, azotniaku 1 c. m. Najlepiej działa azotniak wysiany na 10 dni przed sadzeniem, gdyż ma wtedy czas rozłożyć się. Sadzenie w kwadrat — 24 cale na 24 cale — jest dobre, na glebach bardzo żyznych. Taka uprawa pozwala redlić wzdłuż i w poprzek, dając duże piony z jednego krzaku, ale wskutek rzadkiego sadzenia małe piony z jednostki powierzchni.

Sposób otrzymania wczesnej odmiany ziemniaków. Chcąc mieć wczesne odmiany na sprzedaż, należy wywołać wczesne skielkowanie. W tym celu już w miesiącu lutym układa się ziemniaki w miejsc suchym na piasku wilgotnym, na świetle, i trzyma się tak długo, aż skielkują. Kielki te należy ochraniać, nie obłamywać, a gdy minie obawa przymrozków, wysadza się je w słonecznym miejscu w rzędy, starannie przedtem nawieziona.

Pielęgnacja ziemniaków. Gdy tylko ziemniaki wejdą, trzeba zaraz przebronować redliny, zwalcowane po sadzeniu. Ma to na celu wywołanie szybszego wzrostu chwastów, niż kiełków ziemniaków, aby je można było wypłenić bronami i motykami. Motyka tyle razy idzie, ilekroć chwasty się pokazują. W końcu miesiąca stosujemy pierwsze redlenie, w celu obsypania kłębów pulchną, przewiewną glebą.

Pamiętać należy o koniecznym bronowaniu pszenic i drugorocznych koniczyń.

Uprawa bulwy. Bulwa jest doskonałą karmą dla trzody i bydła. Liście jej i młodsze łodygi stanowią dobrą paszę dla owiec. Bulwę sadi się na bylejakim gruncie, w rzędy, oddalone około ½ metra, a co 30 cm. w rzędzie. Pędy wyrastają wkrótce w górę i gęszą chwastą, co jest wielką zaletą tej rośliny. Okopanie bardzo silnie podnosi pion bulwy. Zbiór wypada w połnej jesieni i może trwać długo, ponieważ bulwy nie marzną w ziemi. Przy kopaniu jesiennym można zostawić po jednej bulwie na miejscu, aby na drugi rok odrosła.

Siew kukurydzy. Kukurydza jest nierzwykle pożywnym środkiem karmowym. Z zasiewem kukurydzy czekać, aż obawa przymrozków minie. Rola musi być dobrze uprawiona i używna. Nawozów sztucznych pod kukurydzę używa się rzadko i chyba tylko gdy nawóz był przeorany dopiero na wiosnę. Wtedy dajemy siarczanu amonu albo siarku po 15 — 100 kg. na mórę, aby dostarczyć gotowego produktu azotowego, nim się obornik rozłoży. Siew kukurydzy powinien być tylko rzędowy. Po siewie rzutowym, nie da się kukurydza opiec z chwastów. Kądy przy sadzeniu ręcznym — 40 — 50 cm.; w rzędach sieje się ręką pod znacznik co 20 — 25 cm., 2 do 3 ziarn w dołek, zrobiony zębem znacznika, który wyznacza rzędy. Ziarno przykryć na głębokość 5 — 3 cm. Drobni rolnicy stosują sadzenie za plugiem, w skibę co trzecią lub co drugą, przykrywając skibę następną, jak przy sadzeniu ziemniaków. Na paszę używa się odmian wysokich, wielkich, amerykańskich jak koński ząb zwykły albo też żółty.

Siew gryki. Gryka jest rośliną mało wymagającą, udaje się na każdym gruncie, byle nie podmokłym i nie wymaga specjalnej żyzności gleby. Gryka doskonale idzie na glebach żyznych i bardzo dobrze gęszą chwasty. Roślina ta jest natomiast bardzo czuła na zimno. Na paszę lepszą jest odmiana, zwana tatarską, ponieważ jest b. plenna. Na mórę roli żyznej wychodzi przy siewie 20 garnicy, na tałowej 25 garnicy. Gryka nadaje się

do obsiewu gorszych pól, oraz do obsiewu po przepadłych w zimie oziminach. Siał po 15 maja.

Siew prosa. Proso jest bardzo wrażliwe na przymrozki, dlatego też siał je dopiero po połowie maja; doskonale za to wytrzymuje susze, lubi grunt pulchny, próchniczny. Proso należy siał w roli wyczyszczonej z chwastów, szczególnie z perzu, ponieważ roślina ta początkowo rośnie bardzo powoli. Uprawa winna być głęboka, proso bowiem dość głęboko się zakorzenia. O ile jest śnieć na na ziarnie prosa, to przed siewem „wybajcować” je w następujący sposób. Bierze się $\frac{1}{2}$ kilo siniego kamienia na 50 litrów wody i tym roztworem zalewa się ziarno. Na roli pulchnej i uprawnej wystarczy 4 garnce na mórg, na zwieźłych i gorszych — 6 garncy. Siew ręczny przykrywa się bronowaniem, a gdy pora sucha, trzeba przywałkować. Lepszy jednak jest siew rzędowy. Odległość rzędów na żywej roli 20 cm., a nawet 30 cm., a na jałowej 15 cm. Po zasiewie rzędowym na polach sypkich żałkować, na zwieźłych zaś tylko wtedy, gdy jest bardzo sucho, aby w ten sposób przyspieszyć wzejście. O ile po zasiewie spadnie deszcz i wytworzy skorupę, trzeba puścić bronę, aby ją pokruszyć.

Siew lnu. Len potrzebuje dobrej uprawy, ciągłej staranności i dużej wilgoci. Wysiewa się na mórg na cienkie włókno $1\frac{1}{2}$ — 2 korcy, t. j. na 1 ha 200 — 300 kg., przyczem im gęściej się posieje, tem włókno jest cieńsze. Chcąc otrzymać włókno dość dobre i przytem nasienie, sieje się mniej, t. j. 32 — 40 garncy na mórg. Na otrzymanie dobrego nasienia wystarczy 30 garncy. Siejąc rzędowo, odstępy rządków: 10 — 15 cm. Po siewie przykrywa się ziarno płytкою broną drewnianą i przywałkowuje; na małych kawałkach roli starannie przykryć grabiami.

Siew konopi. W przeciwieństwie do lnu konopie znoszą i suchą ziemię, byleby była pulchna, dobrze wygnojona i głęboka. To ostatnie jest warunkiem dobrej uprawy konopi. Najlepiej siał je na gnoju przyoranym na jesieni. Można je siał po sobie kilka lat z rzędu bez obawy nieurodaju,

byle dobrze nawozić. Dobrze jest, prócz gnoju jesiennego, dać jeszcze potrząskę gnoju wiosną, tylko uważać, by był dobrze przegniły. Konopie bardzo dobrze wyczyszczają rolę z chwastów, podobnie jak gryka. Jeśli chodzi o cienkie włókno, sieje się je gęściej — $1\frac{1}{2}$ do 2 korcy, t. j. 100 do 140 kg. na mórg. Przez gęsty siew otrzymuje się włókno delikatniejsze, krótsze. Siew rzędowy jest najodpowiedniejszy; odległość rzędów 40 — 50 cm. Siał po 15 maja, po deszczu. Na zbiór siemienia sieje się 75 — 100 kg. na mórg.

CZERWIEC.

Szkodniki wiosenne. Gąsienice żuka, łokasia i drucik (zwany drutowcem) rzucają się na jare zboża i buraki. Listki i piórka wschodzących roślin są pod ziemią podgryzione. Gąsienice te pojawiają się w ziemiach lekkich, pulchnych. W oziminach zaczynają niszczyć robotę już w jesieni. Drutowca tępić można za pomocą walca pierścieniowego, co utrudnia łożenie po powierzchni ziemi, albo zapomocą wypatrywania miejsc, gdzie pod wieczór wylazą. W miejscach tych kłosa przekrajane ziemniaki. Drutowce obiegają te ziemniaki w wielkich ilościach, a wtedy łatwo je zniszczyć. Żuka zbożowego doskonale tępi drób, albo zwalowanie wałcem pierścieniowym.

Na ślimaki bardzo dobrym sposobem jest posypywanie przed wieczorem wapnem niegaszonym, sproszkowanym albo ostrą ościastą jęczmienną plewą. Drób też je niszczy, zwłaszcza kaczki. Chrabąszcze złapane i zabite są doskonałym środkiem karmowym dla drobiu.

Rdza, śnieć, głownia i sporysz na zbożach. Przeciwno rdzy niema lekarstwa, o ile się już pojawi. Zabezpieczyć się można przez wydrenowanie gleby i unikanie dawania świeżego gnoju.

Śnieć głownie rzuca się na pszenicę, szczególnie w lata wilgotne. Jedynym sposobem jest bajcowanie ziarna do siewu, co dobre jest i na głownie. Na korzec pszenicy trzeba wziąć $\frac{1}{4}$ klg. siniego kamienia, rozpuszczonego w kilku kwartach gorącej wody, potem zasypuje się pszeni-

cę i nalewa 5 zwykłych konewek wody, aby ziarno dobrze wodą przykryć, do tego wlewa się uprzednio rozpuszczony siny kamień i miesza dokładnie. Wypływające na wierzch ziarna zbiera się i wyrzuca. Ziarno prze staje w tej wodzie przez 12 godzin, wieczorem odlewa się wodę, ziarno napęczniałe nieco wybiera się i, po wysuszeniu na klepisku, sieje się.

Prace przed sianokosami. Ziemia-ki w 2 lub 3 tygodniu po pierwszym okopaniu obsypać znowu ziemią, ręcznie lub płużkiem. Buraki obredlać, a odmiany pastewne duże obsypywać radelkiem.

Sprzet koniczyny. Najpierw zwykłe kosi się koniczynę, a potem łąki. Koniczynę kosić wtedy, gdy zacznie kwitnąć, potem bowiem koniczyna drewnieje. Najlepiej suszyć na ostwach lub trójnogach, względnie na kuczkach - kopkach. Pamiętać, aby kopki były w dzień zwózki obrócone knowiem do słońca. Koniczyna musi być zwieziona możliwie sucha, nie traci wtedy zapachu ani koloru (co jest ważne przy sprzedaży) i nie zarzewa się.

Sprzet siana. Siano zgrabia się pod wieczór w wały, wały w duże kupy, a kupy w stożki. Stożki, o ile deszcz je splucze, należy rozrzuć, by siano wyschło dokładnie przed zwiezieniem.

Tępienie kianianki. Kianianka robi w koniczynie wielkie spustoszenie; walczyć należy z nią bardzo energicznie. Miejsca w koniczynie, porażone kianianką, trzeba wyciąć przynajmniej na 1 metr w kwadracie i to, co wycięte, wyrzucić z pola. Drugi sposób polega na zlewaniu miejsc, porażonych kianianką, siarczanem żelaza (1 kilo na 6 litrów wody) podlewać konewką ogrodową. Robić to trzeba zawczasu, nim się kianianka rozwinie, a głównie nim zakwitnie.

Zbiór rzepaku. W końcu czerwca przypada zbiór rzepaku. Wiąże się go odrazu na małe snopki i układa go na wysokiej ścierni w dwa szeregi, strakami ku sobie nachylone, aby rzepak wyschł należycie i doszedł. Przy ładnej pogodzie już po dwóch dniach można rzepak zwozić. Ładować na wóz najlepiej po rosie, rano lub wieczorem, na płachtach. Omlócony rzepak trzymać w suchym miej-

scu, płasko rozestawiać i szuflować, aby wyseschł należycie, bo inaczej spleśnieje. Nie trzymać nigdy rzepaku długo w strączkach, bo, skoro po deszczu słońce przygrzeje strąki, wtedy pękają one bardzo łatwo, i ziarno się wysypuje.

LIPIEC.

Drugie okopanie ziemniaków. O ile ziemniaki były sadzone w kwadrat, to okopanie winno być wykonane tak samo w kwadrat; wpływa to bardzo korzystnie na urodzaj, gdyż ziemia pulchna nie stanowi przeszkody do rozwijania się bulw, a powietrze łatwo dochodzi do korzeni. W lata wilgotne obsypywanie daje duże korzyści, gdyż lepiej spływa bródzami. Przy drugim obsypywaniu dobrze jest powtórzyć skropienie siarczanem miedzi w celu zabezpieczenia od gnicia.

Obrywanie kwiatu na ziemniakach jest czynnością pożyteczną, szczególnie w tych odmianach, które bardzo bogato kwitną i owocują, soki bowiem roślinne niepotrzebnie zużywają się na kwiat, a potem na owoc. Po oberwaniu pączków i kwiatów więcej soków zostaje na wykształcenie dorodnych ziemniaków.

Zbiór rzepaku. Rzepak jest bardzo dobrą i rentowną rośliną, gdyż daje możliwość uzyskania gotówki przed żniwami zbóż, przymet rzepak stanowi doskonały przedplon dla pszenicy. Zbiór rzepaku rozpoczynać wtedy, gdy strąki żółkną, a ziarnka zbrunatnieją. Żnie się rzepak sierpem, pozostawiając ścierni wysoką. Żąć tylko podczas rosy rankiem lub wieczorem, gdyż wtedy mniej rzepaku wytryska, niż podczas upału w południe. Żęty rzepak wiąże się odrazu w małe snopki, aby w powroślach dobrze mogły przeschnąć i układa się je na wysokiej ścierni w dwa szeregi, nachylone ku sobie strakami. O ile pogoda ładna, to po dwóch dniach można zwozić. Rzepak najlepiej zwozić po rosie, rano lub nad wieczorem. Omlócony rzepak trzeba rozestawiać w miejscu suchym i szuflować często, aby doszedł, bo inaczej spleśnieje. Rzepak ozimy doirzewa o tydzień wcześniej, niż rzepak jary. Rzepak jary ma ziarno drobniejsze i plon znacznie mniejszy, za-

to udaje się na gorszych gruntach. — Rzepaczysko zaraz podorać.

Zbiór zbóż. Najwcześniej dojrzewa jęczmień ozimy, potem żyto, pszenica jęczmiona jare i owsy. Najekonomicznější sprzęt w gospodarstwach drobnych osiąga się przy użyciu kosi. — Zbiór żyta (również i pszenicy) zaczyna wtedy, gdy ziarno osiągnie dojrzałość żółtą. Żyto żęte w okresie suszy, należy zaraz wiązać w snopy; przy wielu chwastach lub podsiewach, koniecznych, należy żyto zosawić na garciach, aby przeszło, a chwasty, względnie podsiewy uschły.

Owies po dojrzewiu łatwo się obsypuje z wiechy, nie trzeba więc ociągać się ze zbiorem. Owies wiąże się podobnie jak jęczmień po dobrem przeschnięciu na pokosach.

Jęczmień musi być dobrze dosuszony, zwłaszcza browarny. Niewysuszone słoma jęczmienia bardzo łatwo zażręwa się i pleśnieje.

W stodołach należy układać zboże w ten sposób, aby kłosa nie leżały na ziemi, ani przy ścianach do ścian powinny dotykać same odriomki. Sposób ten chroni zbiory od myszy, które najwięcej niszczą zboża na podłodze i przy ścianach.

O ile ziarno, mimo przewietrzania, wydaje się stęchły zapach, należy zmieszać je z mialko utłuczonym węglem drzewnym. Po dwóch tygodniach przemysłkowuje się raz jeszcze, aby węgiel odwiać, i wtedy ziarno utraci nieprzyjemną woń.

Zrośte ziarno nie daje dobrej maki, a chleb jest zakalcowaty i niezdrowy. Ziarno takie trzeba przed zmieleniem dobrze przesuszyć na słońcu albo w suszarni lub w piecu do chleba. Mąka ze zrosłego ziarna źle się trzyma, szybko wilgotnieje i tętnie, należy więc ją po wyjściu z młyna dobrze przesuszyć, wymieszać z dobrą mąką, a po zaczynieniu dodawać mniej wody, niż zwykle, a za to więcej soli, kwasu lub drożdży.

Niszczzenie perzu. Niezwłocznie po zbiorze zboża należy dokonać podorywki ścierniska. Stygi ustawić w rzędy równoległe, a między nimi winien pracować pług (najlepiej dwuskibowiec). Ani jednego dnia nie powinno ściernisko leżeć, gdyż cała

dobra struktura gleby, wypracowywana przez 10 — 11 miesięcy, marnuje się. O ile na roli znajduje się perz, należy po podoraniu ściernisko zwalować, aby chwasty prędko wzeszły i wtedy broną je wywlec. Perz wyrzucony na kompost ginie, fermentuje i zasila kompost azotem, którego posiada duży procent. Przy nie pogodzie zwalować nie należy, dopiero przy suszy, sprężynować perz na krzyż, zgrażyć i wywieźć z pola.

SIERPIEN.

Nawozy zielone. Zasiew nawozów zielonych powinien być wykonany zaraz po żniwach. Jeden dzień w lipcu znaczy tyle, co tydzień w sierpniu, a tydzień w sierpniu tyle, co miesiąc we wrześniu. Nawozy zielone, głównie łubiny, wzbogacają rolę w azot, dzięki specjalnym brodawkom na korzeniach które przyswajają azot wolny. Prócz tego nawozy zielone, butwiejąc po przyoraniu, wzbogacają rolę w bardzo pożyteczną próchnicę, która szczególnie na glebach lekkich, piaszczystych, wywiera dobroczynny wpływ, zaś na ziemiach gliniastych zwiększa próchnicę wytwarzając przewiewność i pulchność gleby. Rośliny zasiewane na nawóz zielony mają system korzeniowy silny, czerpią pokarm z głębi, torują swoim rozwojem następnym roślinom drogę do rozwinięcia się i dobrego zakorzenienia. Ściernisko podorane i obsiane nawozem zielonym nie traci dobrej struktury, ponieważ jest ocienione przez te nawozy.

Zbiór strączkowych. Groch zbierać wtedy, gdy większa część strąków bieleje i żółknie; żnie się go sierpami lub kosą. Przy dobrej pogodzie na drugi dzień już można zwozić. Przy nie pogodzie trzeba dokładnie wysuszyć, gdyż groch bardzo łatwo pleśnieje.

Fasolę piechotną wrywa się z korzeniami i dosusza na ostwach lub kozłach; po przeschnięciu najlepiej od razu omlócić, a ziarno cienko rozsypać po klepsku. Fasolę tyczkową dosuszyć łatwiej na tykach.

Bobik zbieramy, gdy większa część dolnych strąków już czerniała. Bobik żnie się sierpem, kosi lub wrywa z ziemi z korzeniem; łądoga jest gruba

i sennie długo. Zwozić trzeba stroźnie, bo ziarno łatwo się osypuje.

Wykę sprzątam, gdy większa część straków pożółknie lub zciemnieje.

Zbiór lubinu jest dosyć żmudny, bo strąki niejednostajnie dojrzewają, a mianowicie dolne na głównej łodydze wcześniej, zaś na bocznych łodygach znacznie później. Najlepiej obrywać strąki ręcznie. Strąki zebrane rozłożyć w miejscu przewiewnym, aby dobrze wyschły. O ile nie można obrywać straków rękami, to trzeba czekać, aż większa ich część zbrunatnieje; po zżęciu zostawia się lubin na garściach przez 2 do 3 dni, poczem w małych snopkach, albo całkiem niewiązany, układa się w stosy (w środku puste), aby tak dojrział i wyschł.

Inne prace letnie. W polach konopianych widac już w lipcu płoskonki i główki czyli makówki. Skoro płoskonki okwitną i żółkną, wyrwa się je z korzeniem i suszy w małych pęczkach koło domu lub w polu.

Zbiór maku rozpoczynać wtedy, gdy ziarno wewnątrz makówek szeleszczy. Przy żniwie sierpem wytrząsa się naprzód główki do worka lub na płachtę, a potem mak, powiązany w małe wiązki, ustawia się dla lepszego wyschnięcia i dojżenia; po przeschnięciu znowu wytrząsa się resztę zawartości z główek. Plon maku waha się od 5—10 korcy z morga. Ze 100 kg. maku można wytłoczyć 24 kilo oleju. przy czem zostaje 72 kilo doskonałych makuchów.

Mieszanek, zasiewane na suchą paszę, jak wyka z owsem i grochem, gorczyca, lubin, suszy się naprzód na garściach przez 2 do 3 dni, a potem dosusza na ostwiach lub trójnogach. W porze deszczowej to dosuszanie jest dość trudne i wówczas robi się z nich paszę prasowaną w stosach albo zakisza się na zimę w dołach, podobnie jak kukurydzą zieloną. Są to najlepsze sposoby w mokre lata w celu ratowania paszy.

Zbiór chmielu. Chmiel kwitnie w lipcu, a osadza szyszki dojrzewające z końcem sierpnia. Szyszki te stanowią właściwy plon. Gdy szyszki chmielowe nabierają złotawej barwy, wtedy są gotowe do zbioru. W chmiel-

niku tyczonym ucina się chmieliny na łokieć od ziemi i, wyjawszy tykę, kładzie się je na ziemi lub na płachcie, albo też opiera na dwóch koziołkach ze skrzyżowanych kółków; szyszki odbiera się, obrywając szypułki bardzo krótko. Dobry zbiór chmielu wymaga suszarni.

Orki pod siew. Podorywki winny być w końcu lipca wysprężynowane w początkach sierpnia po dokładnem wybronowaniu z chwastów, należy przystąpić do wykonania orki drobnej, w wąskie skiby. Szczególnie pod uprawę żyta należy orkę siewną wykonać jaknajwcześniej, bo żyto wymaga roli odleżałej.

Zbiór konieczyny nasiennej zaczyna wtedy, gdy główki są twarde i nabierają odcienia fioletowego. Starac się nie przewracać pokosów; suszyć na ostwiach. Zbiór nasienia — $\frac{1}{2}$ —2 k y z morga.

WRZESIEŃ.

Orka płaska a żagonowa. Zle strony orki w żagony są wielorakie. Gospodarz traci bardzo wiele pola, w bródzie zbiera się woda, tworząc kałuże, tak że zasiew zawsze wymaka, a im węższe są żagony, tem strata większa. Jeżeli żagony są dziesięcioskibowe, to na bródzie piąta część roli się marnuje, to znaczy, że z każdych pięciu morgów jeden morg przepada. Przy żagonach warstwa orna jest nierówna, a mianowicie w środku żagonu głębsza, ku bródzie zaś coraz płytsza. Na żagonach zboże rośnie nierówno. W suche lata bujniejsze jest od strony północnej, w mokre — od południowej. Ziarno nierówno dojrzewa. Dużo jest pośladu i kłosów pustych. W brózdach zamokłych marnuje się bezużytecznie dużo nawozu. Użycie lepszych narzędzi jest bardzo trudne, dlatego też należy znieść wąskie żagony, połączyć je po 3 do 4 w szerokie płaskie składy przy równoczesnem pogłębieniu roli.

Zasiew żyta. Żyto jest mało wymagające co do dobroci gruntu. Sieje się je po bobiku, grochu, po ugorze, konieczynie (i pokos), po kukurydzy, inie i konopiach; po kłosowych rośnię gorzej, zwłaszcza najslabiej udaje się po owsie.

Uprawa pod żyto musi być doko-

nana jaknajprędzej po zbiorze rośliny poprzedzającej, żeby ziemia mogła się uleżeć. Jest to cechą zasadniczą uprawy żyta.

Koniczyska pod żyto po sprężynowaniu na raz orze się drobno, tak samo po bobie, grochu, wyce i mieszankach.

Najlepiej idzie żyto na nawozach zielonych i na oborniku (w drugim roku — bo w pierwszym wylega). Z nawozów pomocniczych dobrze działa superfosfat 1—1½ cent. m. na mórg, a na gorszych gruntach tomasyna 2—3 cent. m., przy zasiewie po wczesnych ziemniakach dodatek superfosfatu konieczny. Stanowisko takie nie jest jednak dobre, bo rola jest zbyt rozpylona, dlatego też należy przed siewem użyć kilkakrotnie wału Campbell'a.

Najlepszy jest zasiew rzędowy, w rzędy odległe na 10 — 12 centymetrów. Na roli żyznej i gdy się siewie wcześniej, siew może być rzadki: 85 kilo na 1 mórg.

Zasiew żyta z wyką ozimą jest bardzo dobrym sposobem uzyskania paszy wczesnej. Zasiewa się w stosunku 60 kg. wyki i 40 kg. żyta. Najlepiej zasiać wykę rzędowo naprzód, a dopiero w tydzień potem żyto, gdyż przy zasiewie łącznym żyto wschodzi wcześniej i głuszy wykę.

Zasiew pszenicy. Pszenica udaje się dobrze na gruntach zwięzłych, średnio wilgotnych, zawierających wapno, jednak wymaga próchnicy w glebie. Na odleżenie się roli nie jest wrażliwa, dlatego też można orać w przeddzień siewu. Po koniczynie jednorocznej wystarczy jedna orka, po dwuletniej koniczynie trzeba najpierw sprężynować, a potem dopiero wykonać orkę pod siew.

O ile drugi pokos koniczyny późno wypada, to użytkować koniczynę na drugi rok i wykorzystawszy jeden pokos, podorać ściernisko, bronować i dopiero orać pod siew.

Po bobiku, grochu, wyce i mieszankach na zielono ziemia jest tak pulchna, że wystarczy zorać tylko raz drobno wąskimi skibami pod siew. Również wystarcza jedna orka po rzepaku, konopiach, lnieniu, kukurydzy i po okopowych (dla pszenicy dobre stanowisko).

Pszenicę dajemy na gnoju, z dodatkiem superfosfatu, 1—1½ cent. albo 2—3 cent. tomasyny (na glebach nieco gorszych). Bardzo dobre działanie okazuje saletra, stosowana w dwóch dawkach (po 50 kg. po wzejściu i 50 kg. wiosną).

Ilość wysiewu 65—75 kg., odległość rzędów 10 centym.

Zbiór prosa wypada w początkach września; zbierać wtedy, gdy wiechy już pożółkną i ziarno w nich jest twarde, co wypada w 16 tygodni po zasiewie. Proso najlepiej żąć sierpami, gdyż mniej się wtedy ziarna osypuje. Słoma prosa bardzo powoli schnie, o ile więc pogoda pozwala, zostawić proso 5—6 dni na garściach, potem przewrócić garście, wiązać w małe snopki i zwozić. Ziarno po wymłóceniu rozesać cienką warstwą w przewiewnym miejscu.

Zbiór lnu. Chcąc otrzymać ładne włókno zbiera się len, skoro tylko żółknie i gdy dolne listki opadną, a nasienie zaczyna brunatnieć. Len, zebrany za wcześnie, posiada wprowadzie włókno delikatniejsze, ale mniej trwałe. Gdy len na pniu zostanie zbyt długo, wówczas włókno staje się grubsze i mniej giętkie. Przy dobrej pogodzie dosusza się len w 5 do 8 dni, rozestany cienko na trawie lub ściernisku. Główki nasienne oddziela się zapomocą grzebień lub objaja się na klepisku kijanką albo specjalnym bijakiem.

Len do moczenia winien być pogatunkowany według grubości i długości łodyg, gdyż dłużej muszą moknąć grube, krócej cienkie łodygi. Moczenie w cieplej porze może być po 5 dniach ukończone, w zimnej trwa 2 do 3 tygodni. Gdy z wody, w której znajduje się len, nie idą bańki powietrza, a źdźbło lnu, wyciągnięte z wiązki, po wysuszeniu i złamaniu ma paździerz kruche i odstające dobrze od włókna, wtedy moczenie należy przerwać.

Zbiór konopi. Konopie wyrывa się garściami i, zwiąawszy w małe pęczki, ustawia się w kopki, opierając wierzchami o siebie, aby tak przeschnęły. W parę dni po przeschnięciu wykłupuje się nasienie, poczem obcina się korzenie, a łodygi daje do moczenia. Moczenie konopi trwa od 16—

24 dni, plon samego włókna bywa dość rozmaity od 3—6 cm., przyczem jedną trzecią część z płoskonek, a dwie trzecie z główek. Przy starannej uprawie dorastają konopie do 3½ metra wysokości, wówczas i plon włókna może dojść do 9 centnarów.

PAZDZIERNIK

Zbiór okopowych rozpoczynać wtedy, gdy nać pożółknie i zeschnie. Wczesne ziemniaki dają zbiór już w lipcu i sierpniu, późno dopiero w październiku i te często mają jeszcze nać zieloną. O ile skórka ziemniaka łatwo złazi przy potarciu palcem, ziemniak może jeszcze rosnąć, o ile zaś skórka przylega mocno, to dowód, iż rozwój ziemniaka skończony. Wykopuje się ziemniaki motyką lub kopaczką. Wyorywania pługiem zalecać nie można, bo dużo kłębów zostaje w polu. Do wykopków nadają się bardzo plużki z odkładnicą palczastą, która oddziela ziemię od kłębów. Dobra kopaczka wymaga 2 par silnych koni na zmianę i 18—20 ludzi do zbierania za nią, ale zato wykopuje dziennie do 3 morgów. Po wykopaniu należy puścić brzoję i pozostałe ziemniaki zbierać. Przy kopaniu trzeba pamiętać o tem, aby zgnile i nadpsute kłęby odrazu oddzielać, bo zarażają inne; najlepiej spaść je odrazu lub uparować. W polu nie należy zgniłych ziemniaków zostawiać, bo bakterje gnilne mogą przetrwać parę lat i następnie zdrowe zarażać.

Zbiór wszelkich okopowych powinien nastąpić przed nadejściem mrozów. O ile po okopowych mają przyjść oziminy, to wtedy sprzęt okopowych przyspieszamy.

Z bulwy zbiera się zazwyczaj na jesieni łąciny, które stanowią dobrą paszę, a kłącze wykopuje się dopiero na wiosnę.

Buraki pastewne i cukrowe oraz marchew kopie się w październiku. Brukiew i rzepa są na nadmarznięcie roli mniej wrażliwe i dlatego kopać je można na ostatku. Cykorja źle się przechowuje, więc po wykopaniu musi być zaraz odstawiona do fabryki.

Buraki kopie się specjalnymi widłami, marchew ręcznie, motyką. Buraki cukrowe i cykorję ogławiamy, t.

j. po wykopaniu obcinamy zieloną główkę wraz z liśćmi oraz boczne korzenie. Do wykopania 1 morga potrzeba 10 do 12 dni roboczych.

Okopowe przeznaczone na nasienie, oczyszcza się z liści i bocznych korzonków, te, które są przeznaczone na nasieniki, obcinamy tylko z liści i przechowujemy z całemi główkami. W roku następnym wysadki te, na polu, dobrze jesienią nawiezionem i wyoranem w ostre skiby, a wiosną zbronowanem i zasilonem superfosfatem wraz z solą potasową, — wysadzamy w rzędy 24+24 cale w kwadrat. Wysadki obredla się i obsypuje, w drugim roku wydają one kwiatonośne pędy, na których wytwarza się nasienie.

Wysadki z pierwszego roku najlepiej przechowywać w piwnicach. Wysadki marchwi dobrze jest przesypywać piaskiem.

Buraki i marchew, o ile przechowujemy w kopcach, okrywamy najpierw ziemią, bez użycia słomy i tak trzymamy do czasu mrozów, potem okrywamy drugą warstwą ziemi z wentylem, okrywanym ziemią, deską lub słomą; wentyl otwiera się w suchy mroźny czas dla odparowania kłębów.

Piwnice, w których przechowujemy okopowe, nie powinny być ani zbyt płytkie, ani zbyt głębokie. Za płytkie mogą być w zimie zbyt zimne, za głębokie — zbyt ciepłe. W piwnicach wilgotnych, zaciekających od wody gruntowej, okopowe są narażone na gnicie. Ten wzgląd należy mieć na uwadze przy składaniu kłębów, szczególnie o ile jesień jest mokra i rolnik kopać musi w dnie podeszczowe.

O ile siejemy żyto na ziemniaczysku, trzeba siać dopiero po zwałowaniu pola, bo żyto lubi głębę odleżałą, a po wykopaniu ziemniaków rola jest bardzo spulchniona. Wystarczy w tym wypadku jedna orka. Dodatek superfosfatu (100 kg. na morg) jest konieczny, na glebie zaś lepszej dodatek soli potasowej 100—120 kg. na morg. Saletra dana po wejściu w ilości 50 kg. na morg wiosną również 50 kg. na morg zawsze opłaci poniesione wydatki.

Z nawozów sztucznych używa się w tym czasie tomasówki i superfosfatu

pod pszenicę na koniczyskach i pod żyto na ziemniaczyskach, wreszcie wszędzie na te pola, na które z wiosną ma przyjść koniczyna w zbożu. Pod jarę zasiewy rozsypuje się tomasówkę na ostatnią orkę zimową na wierzch. Przy uprawie wiosennej nawóz miesza się z ziemią.

LISTOPAD.

Z późnej kukurydzy i końskiego zęba robi się na zimę w dołach kiszonkę lub słodką paszę prasowaną w stogach. Podobną paszę można robić z łubinu, z mieszanek, z wyki, bobu, grochu, gorczycy, tatarski i liści buraczanych.

Dołowanie. Wybiera się dół w suchym miejscu w ziemi zwężonej, 1½ do 2 metrów głęboki i stosownie do ilości paszy — wielki. Na spód i na boki daje się warstwę plew lub strączyń rzepaczanych na parę cali grubą i napelnia końskim zębem lub inną paszą zieloną. Koński ząb i kukurydzę trzeba pociąć na grubą sieczkę. Da to się zrobić na zwykłej sieczkarni bębnowej lub kołowej, od której odejmuje się dwa noże, a zostawia jeden. Inne rośliny można dawać w całości warstwami, udeptując każdą warstwę mocno. Po napelnieniu dołu daje się jeszcze na wierzch warstwę na metr wysoką, układa się w stos, a potem przykrywa warstwą ziemi, przynajmniej na ½ metra grubości. Pod ciężarem tej ziemi osiada się zielenina, przyczem szpary, jakie powstają w przykrywającej ziemi, zaraz gliną dobrze zasmarować, aby powietrze do kiszonki nie doszło, bo inaczej pleśnieje i gnije. Po 4—6 tygodniach kiszonka już jest gotowa i można z niej przez całą zimę korzystać.

Przyoranie nawozów zielonych. Na glebie cięższej, o ile dawany był nawóz zielony, można go przyorać na jesieni przed zimą. Nie zachodzi tu obawa, żeby po przyoraniu jesienne opady wypłókały go. Obawa ta istnieje na glebach lekkich, i dlatego nie należy ich przyorywać jesienią, a pozostawić nawozy zielone na okres zimy do wiosennego przyorania.

Wapnowanie pól. Sitowie, turzyce, babka, skrzypy na polach uprawnych, są dowodem, że gleba jest kwaśna i że należy ją zwapnować. Wapno przez odkwaszanie gleby zmniejsza jej zwężłość i powiększa przewiewność oraz pulchność. Wapno samo przez się nie jest pokarmem dla roślin, ale przyczynia się do wytworzenia dobrych warunków dla rozwoju bakterji gleby i struktury gleby. Wapno wysypuje się z wozu do kosza przecianego z uszami, przez które przekłada się drzątek. Dwóch ludzi, biorąc za drzątek, zanurzają wapno w beczce lub kadzi i natychmiast wyjmują i wysypują na ziemię. Za każdym razem po wyjęciu kosza trzeba dodać wody do beczki. Wapno wysypane rozpada się na miazgę proszek i można je rozrzucić po polu. Wapnować należy w suchy czas, na zoranem polu. Po wapnowaniu łąki dobrze jest wysprężynować lub, o ile dań jest b. twarda, wybronować wzdłuż i w poprzek. Wapnowanie wystarczy na 6—8 lat. Nie należy wapnować pod ziemniaki (dostają „parchów”) oraz pod siew niebieskiego łubinu na ziarno.

GRUDZIEŃ.

Kto zwleka do grudnia z orką, czyli bardzo nieopatrznie, gdyż mrozy mogą przeszkodzić w pracy, a pole nie zorane na jesieni bardzo łatwo traci swą budowę gruzełkową i wyda lichszy plon; cząstki gleby nie nasiąkną wilgocią; nie skruszeją pod wpływem mrozu i śniegu. Konieczność wykonania przegonów zaraz po siewie ozimin okazuje się dopiero teraz. Woda stojąca na ozimie przez dłuższy czas powoduje wygnicie, trzeba więc wodę tę odprowadzić, do czego właśnie służą przegony, o ile ujście do rowów nie jest zamulone.

Grudzień jest najlepszym miesiącem do kształcenia się fachowego. W kółku rolniczym odbywają się w tym miesiącu kilkudniowe czy tygodniowe kursy. Rolnik, pragnący postępu i żądny wiedzy, nie ominie okazji i będzie uczęszczać na kursy. Słuchając wykładów, rolnik może skontrolować plany na rok następny, a przede wszystkim dowiedzieć się, jak należy prowadzić rachunkowość.

WAŻNIEJSZE CHOROBY I SZKODNIKI ROŚLIN UPRAWNYCH ORAZ ICH ZWALCZANIE.

Nazwa choroby wzgl. szkodnika	Gatunek rośliny atakowanej	Objawy uszkodzenia	Czas występo- wania choroby lub trwania żeru	Środki zwalczania i zapobiegania
Śnieć cuchnąca	Pszemica	W ziarnie zamiast mączki — czarny, cuchnący śluzem proszek	W okresie dojrzewania pszenicy	Odkazanie ziarna siewnego środkami chemicznymi
Głównia pyłkowa	Pszemica jęczmień	Wszystkie organy liścia zamienione w czarny murzący proszek	W okresie kłoszenia się pszenicy	Stosowanie nasienia z pól nieporażonych, odkazanie ziarna ciepłą wodą
Głównia pyłkowa i zwarta owowa Głównia zwarta jęczmienia	Owies jęczmień	Jak wyżej. Przy głównej zwartej porostaje cienutka powłoka piewek	W okresie kłoszenia się	Odkazanie ziarna siewnego środkami chemicznymi
Rdza żółtobłowa	Zyto pszenica jęczmień owies trawy	Rdzawe, czerniejące z czasem kreski na liściach, pochwach liściowych i żółtobłach	Od wiosny do końca wegetacji	Łepienie berberysu w sąsiedztwie pól oraz wkiśnięcie traw po miedzach i rowach. Głębokie zaorywanie ściernisk
Paskowatość liści (Helminthosporia)	Jęczmień owies	Paskiasta wzgl. siatkowa plamistość liści	W 6 tygodni po siewie do końca wegetacji	Odkazanie ziarna siewnego środkami chemicznymi
Pleśń śniegowa siewek	Zboża ozime	Zamieranie zasiewów piacami, widoczne po stajaniu śniegu	W zimie pod pokrywą śnieżną	Odkazanie ziarna środkami chemicznymi i ogrzaniem powietrzem
Rak ziemniaczany	Ziemniaki	Kalafiorowate narośla na kłach przyziemnych i częściach roślin	Przez cały okres wegetacji	Zaprzestanie uprawy ziemniaków na polu zarażonym oraz przejście na uprawę odmian rakoodpornych na gruntach zagrożonych
Zgorzel korzeniowa siewek	Buraki	Czernienie i zamieranie szyjki korzeniowej	Od czasu siewu do wypuszczenia mniej więcej 4—5-go listka	Częste spulchnianie powierzchni gleby oraz zasilanie saletrą ca 12 kg na 1/4 ha
Chwóćlik burakowy	Buraki	Białe, obrzeżone czerwonym rąbkiem plamki na liściach	Wśród lata	Odkazanie nasienia środkami chemicznymi, późne siewy, etrowanie buraków oraz głębokie zaorywanie pola po sprężeniu płodu
Przepuklina (kila kapuściana)	Wszystkie uprawne chwasty z rodziny krzyżowych	Wzdęcia i narośla na korzeniach różnego kształtu i wielkości	Przez cały okres wegetacji	Usuwanie z pola porażonych roślin, silne nawiezenie porażonego pola wapnem zracem w ilości 1 1/2 kg na 1 m ²
Śmietka ozimówka (larwa)	Wszystkie zboża	Żółknięcie i obumieranie serduszka wzrostowego, wyjadanie kielków i tręci wschodzącego ziarna	Późną jesienią i wczesną wiosną	Nieglebokie siewy ozimów zaleńrowanie uszkodzonego płodu, pozstawienie samosiewów na ścierniskach, głęboka podorywka jesienią

Nazwa choroby wzgl. szkodnika	Gatunek rośliny atakowanej	Objawy uszkodzenia	Czas występowania choroby lub trwania żeru	Środki zwalczania i zapobiegania
Mucha szwedzka (larwa)	Wszystkie zboża	Żółknięcie i obumieranie najmłodszego zwiętniętego jeszcze liścia środkowego, zniszczenie zawiązku źdźbła.— U owsa zbielenie kłosek wskutek wyjedzenia treści ziarna	Do roku 3 pokolenia larw: wiosenne w kwietniu na zasiewach jarych, w czerwcu letnie w wieszach owsa oraz we wrześniu jesiennie na oziminach	Możliwie wczesny zasiew zbóż jarych, a późny ozimych. Saletrowanie uszkodzonej ruiny, głęboka orka pola po sprzęcie płodu
Nieziarnka paszkowana (larwy)	Szczególnie pszenica i jęczmień	Nagryzienie podklosia i niewykłoszenie się rośliny	Okres kłoszenia się	Wczesny zasiew, dobór ościwystych odmian pszenicy, nawożenie fosforowo-potasowe
Mucha heska (larwy)	Zyto pszenica	Uszkodzenie węzła korzeniowego, w następstwie czego źdźbło łamie się u podstawy	Dwa pokolenia larw: wiosenne w maju i jesiennie we wrześniu	Wysokie cięcie zbóż, podoranie ścierniska oraz zgrabienie i spalenie resztek pożniwowych wraz z znajdującymi się w nich poczwarkami
Śmietka brukwiana (larwy)	Brukiew kapusta kalafiorzy kalarepa rzepa i t. p.	Drażnienie i gnienie główek i korzeni	Dwa pokolenia larw: z końcem maja i początkiem sierpnia	Usuwanie i niszczenie korzeni wraz ze znajdującymi się w nich larwami. Rozkładanie w maju między grzędami szmat napojonych naftą, celem odstraszania much od składania jaj
Śmietka cebulowa (larwy)	Cebula	Drażnienie i gnienie cebuli, zamieranie rośliny	Dwa pokolenia larw: w czerwcu i sierpniu	Jak wyżej
Mszyca (makowa, kapuszciana)	Mak bobik buraki — kapustne	Wysysanie soków z rośliny, skręcanie i zwiędnięcie liści, zamieranie rośliny	Wśród lata	Spryskiwanie roślin emulsją naft.-mydlaną z dodatkiem kaimitu w ilości 1 kg. na 100 l. roztworu
Wciornastki (larwy i owady doskonałe)	Zboża	Uszkodzenie (zbielenie i piórkowatość) kłosów	W okresie kłoszenia się i dojrzewania zbóż	Wczesna głęboka orka po sprzęcie płodu
Skoczek sześciorek (larwy i owady doskonałe)	Zboża, szczególnie owies i jęczmień	Czerwienienie i zasychanie liści, słaby rozwój rośliny	Cały okres wegetacji, szczególnie groźny w maju i w czerwcu	W razie silnego pojawienia głębokie zaoranie płodu
Susówki-pchełki (larwy i owady doskonałe)	Rośliny krzyżowe	Minowanie i wygryzanie miększu liściowego	Cały okres wegetacji, szczególnie w maju i w czerwcu	Posypywanie grzędów pyłem tytuńowym oraz spryskiwanie roślin odwarem tytuńowym
Rolnica ozimówkowa (gąsienice)	Wszystkie rośliny uprawne, szczególnie okopowe i pastewne	Agryzanie korzeni, kłosek i przyziemnych części roślin	Od maja do późnej jesieni oraz z wiosną do końca kwietnia	Wybieranie i niszczenie gąsienic w czasie robót polnych, ochrona płaczków owadożernych, wyłapywanie motyli na zatrute przynęty (melasa)

Nazwa choroby wzgl. szkodnika	Gatunek rośliny atakowanej	Objawy uszkodzenia	Czas występowania choroby lub trwania żeru	Środki zwalczania i zapobiegania
Chrabaszcz m. jowy (pędraki i o- wady doskonałe)	Wszystkie ro- śliny rolnicze, ogrodnicze i leśne	Objadanie liści. Podgryzanie korzeni oraz mięsistych korze- ni i kłąbów	Cały okres wegetacyjny	Zbieranie i niszczenie chrabaszczy w lata roj- kowe, wybieranie i ni- szczenie pędraków w czasie robót polnych, ochrona ptactwa
Drutowce (larwy i owa- dy doskonałe)	Zboża okopo- we i pastewne	Podgryzanie i dziu- rowienie korzeni i kłę- bów	Cały okres wegetacyjny	Niegleboki zasiew zbóż, zakładanie na polu zatrutych arazemikiem przynęt, częsta pod- orywka pola oraz ochrona ptactwa
Turkuć podja- dek (larwy i postacie do- rosłe)	Szczególnie okopowe i warzywa	Podgryzanie korzeni, obumieranie roślin pla- cami o średnicy $\frac{1}{2}$ m.	Cały okres wegetacyjny	Wyszukiwanie i niszcze- nie gniazd z jajami, wylapywanie owadów w doniczki zakopy- wane równo z po- wierzchnią ziemi
Bielinek kapustnik (ga- sienice)	Dzikie i upra- wne rośliny krzyżowe	Żebrowanie liści	Wśród lata	Gniecenie jaj na liściach, zbieranie i niszczenie gąsienic, opylanie ro- ślin zielenią paryską
Oprzędzik pratkowany (larwy i owa- doskonałe)	Groch wyka koniczyna lucerna	Chrzaszczki odgryza liście zatokowato od brzegów począwszy, larwy żerują na ko- rzeniach, niszcząc bro- dawki bakteryjne	Od marca do czerwca i od sierpnia do późnej jesieni	Spryskiwanie roślin zie- lenią paryską, wyla- pywanie chrząszczy- ków w siatkę, plodo- zmian z rozłożeniem roślin podpadających temu szkodnikowi

Poradnik weterynaryjny

OGÓLNE WSKAZÓWKI WETERY- NARYJNE.

Ciepłota ciała u zwierząt. Normal-
na ciepłota u koni od 37.5° — 38.5° ,
u bydła rogatego od 38° — 39.5° ,
u świń od 38.5° — 40° .

Ciepłota podnieść się może: 1) z po-
wodu przebywania w stajni źle prze-
wietrzanej, 2) po ciężkiej pracy i dłu-
gim biegu, 3) podczas ruchu na słoń-
cu, 4) po silnym podrażnieniu zwie-
rzęcia, 5) naskutek różnych chorób.

Zmniejsza się ciepłota: 1) gdy zwie-
rzę trzymamy dłuższy czas na desz-
czu, 2) po napojeniu zimną wodą, 3) po
zrobieniu lewatywy.

Oddech na 1 minutę: u koni od
8—14 razy, u bydła od 10 — 30 razy,
u świń od 8 — 15 razy.

Oddech może ulec przyspieszeniu:

1) z powodu szybkiego biegu, 2) w
ciasnej nieprzewietrzanej stajni, 3) po
nadmiernym nakarmieniu słomą lub
sianem, 4) w czasie ciąży, 5) z powo-
du przestachu, 6) przy chorobach
płuc i serca.

Tętno na 1 minutę: u koni od 36—40
razy, u bydła od 40—80 razy, u świń
od 60—80 razy.

Przyspieszenie tętna następuje:

1) po szybkim ruchu, 2) w czasie wiel-
kiego upału, 3) z przestachu lub po-
drażnienia, 4) przy chorobach za-
rąbliwych.

Zewnętrzne objawy ciąży u zwierząt.

1) Niewystępowanie popędu płcio-
wego.

2) Zmienny apetyt samicy ciężar-
nej.

3) Powiększenie objętości brzucha u samicy ciężarnej.

4) Ruchy i części płodu, dające się wyczuć przez ściany brzuszne.

5) Tętno płodowe, słyszane przez ściany brzuszne.

6) Przerost serca samicy — przyspieszone tętno.

7) Przyspieszenie oddechu samicy ciężarnej.

8) Obrzmienie kończyn, podbrzusza i wymienia.

9) Częste oddawanie kału i moczu.

10) Zapadnięcie mięśni pośladkowych i więzadeł krzyżowych.

11) Zmiany w wymieniu: powiększenie się wymienia zmiany w mleku, wydzielanie śluzu, a następnie siary.

12) Powstawanie obrączek na nogach u krów, na kopytach u klaczy.

Popęd płciowy u samicy.

Czas trwania:

Klacz	24—36 godz.
Krowa	24—36 "
Świnia	30—36 "
Owca	24—30 "

Powrót popędu płciowego:

po niezaplodnieniu	po porodzie
na 8 — 10 dni	na 9 — 14 dni
" 21 — 28 "	" 28 — 42 "
" 21 — 28 "	" 42 — 56 "
" 14 — 21 "	" 42 — 185 "

Trwanie ciąży:

Klacz	11 mies.
Krowa	9 "
Owca, koza	5 "
Świnia	4 "
Suka	9 tyg.
Królik	4 "
Kotka	8 "

Siedzenie na jajach:

Kura	20 — 22 dni
Gęś	28 — 32 "
Kaczka	28 — 32 "

Najodpowiedniejsze okresy pokrywania:

Dla koni	— kwiecień, maj;
" bydła	— czerwiec, lipiec;
" świń	— marzec.

Czas ssania:

Żrebięta	— 12 — 18 tyg.
Cieleta	— 8 — 22 "
Prosięta	— 6 — 9 "

Trwanie porodu:

U klaczy — $\frac{1}{2}$ godz., niekiedy — 10 minut.

U krowy — $\frac{1}{2}$ do 6 godz., przeciętnie 3 godz.

U świni — pierwszego płodu 2—6 godz., każdej z pozostałych sztuk od 2—10 min.

APTECZKA WETERYNARYJNA.

Środki przeczyszczające:

1) Olej rycynowy: koniom i bydłu $\frac{1}{2}$ kg. naraz, cielętom i żrebakom po 50 g. naraz.

2) Sól Glauberska: koniowi 400 g., bydłu 600 g., świniom 50 g.

3) Kalomel: tylko koniom i świniom.

Środki wymiotowe:

Emetyk: świniom od 1—2 g. z miodem, psom 1 g., rozpuszczony w $\frac{1}{2}$ szklance wody.

Środki przeciwróbowe:

Vermicid - Klawe: przeciw robakom obłym: koniom 2 duże kapsułki, bydłu — 3, po jednej w ciągu 2 godz. Po upływie 4—5 godz. — olej rycynowy.

Środki trawienne:

Sól karlsbadzka sztuczna — 2 łyżki do obroku. Kupować tylko dobrze sproszkowaną.

Środki odkażające:

1) Sublimat — 1 g. na litr wody.

2) Kreolina — 30 g. na litr wody.

3) Kwas karbolowy — 20 g. na litr wody.

PRZYRZĄDY NIEZBEDNE W GOSPODARSTWIE.

1) Ciepłomierz.

2) Gruszka gumowa do przemywania ran — 20-gramowa.

3) Irrygator do robienia lewatywy — o pojemności 5 litrów z długim węzłem gumowym i kanką drewnianą.

4) „Wulkan” w wypadku odęcia bydła.

5) Trokar do usuwania gazów w wypadku odęcia.

POMOC W NAGŁYCH WYPADKACH

Biegunka towarzyszy innym chorobom lub występuje samorzutnie nasłutek nadpsutej karmy, bardzo zimnej wody, i t. d. Leczenie: kleiki z otrąb z dodatkiem alunu, wody wapiennej; cielętom dawać rano i wieczór po 1 proszku z kwasu salicylowego i taniny po 2 gramy.

Brodawki utrudniają koniowi ciągnięcie ciężarów, noszenie siodła i chomał. Usunąć przez przypalanie ołówkiem lapisowym lub podwiązywać nitką jedwabną.

Cholera kur dziesiątkuje drób. — Zwalczając ją można tylko zapomocą odpowiednich surowic, przepisanych przez lekarza.

Choroba leśna, inaczej krwawy mocz. Powodujące tę chorobę kleszcze posiadają pasorzyty, sprzyjające jej rozwojowi. Koniecznym warunkiem wyleczenia jest przerwanie paszenia w lasach i zagajnikach, gdzie znajdują się kleszcze.

Choroba pyska i racie — objawia się przez tworzenie się na błonie śluzowej i racicach pęcherzy, przekształcających się następnie w ranki. Jamę gębową przemywać należy kwasem bornym, a racie obmywać pioktanią. Rany obmywać mieszaniną (pół na pół) z oleju lnianego i wapiennej wody.

Czerwonka, zakaźna choroba świń, objawia się gorączką i czerwonymi plamami na skórze brzucha, łopatek, grzbietu, szyi i uszu. Leczy się przez stosowanie szczepionki.

Gież bydłęcy jest to muszka, która składa jaja na skórze bydła. Wylęgłe z nich liszki, przedostawszy się, podczas zlizywania, do przewodu pokarmowego, przechodzą pod skórę na grzbiecie, gdzie tworzą dość duże narzmienia. Leczenie polega na przecięciu skóry, wyciśnięciu pasorzyta i obmyciu odwarem z tytoniu lub na smarowaniu 5% maścią kreolinową.

Gnicie strzałki u koni. Leczenie: zasypać sinym kamieniem i korą chinową, obłożyć pakułami.

Gruda u koni. Smarować maścią,

przygotowaną według następującej recepty: 1 część octanu ołowiu, 1 część kreoliny i 8 części szmalcu niesolonego.

Kolka u koni powstaje nasłutek nadmiernego nakarmienia grochem, jęczmieniem, żytem, przy dawaniu wody po obroku (zamiast przed), z nagromadzenia się gazów, fermentów, wreszcie z podrażnienia nerwów. Rozcierać brzuch terpentyną, poczem położyć zimny okład, dać funt soli glauberskiej i zrobić lewatywę z wody letniej z mydłem. W wypadku ciężkich objawów wezwać lekarza, gdyż kolka jest bardzo niebezpieczna.

Nosaczna objawia się wypływem z nozdrzy (najczęściej z jednego) żółtawo-zielonkawej barwy, często z domieszką krwi, gruczoły podszczękowe obrzmiewają i twardnieją. Chorego konia należy natychmiast izolować od zdrowych i wezwać lekarza. Za konie zabite, chore na nosacznę, rząd płaci odszkodowanie.

Ochwat u konia jest to zapalenie części mięsnych kopyta. Najczęściej ochwat pada na przednie nogi. Koń wysuwa nogi chore ku przodowi, tylne podsuwa pod brzuch. Trzeba zdjąć podkowy, robić okłady z zimnej wody, wpędzić do stawu lub bieżącej wody. Jeżeli te zabiegi nie poskutkują, wezwać lekarza.

Odęcie bydła występuje po nakarmieniu paszą łatwo wzdymającą, jak koniczyna, tatarska, młoda trawa przed zakwitnięciem. Leczenie polega na usuwaniu gazów zapomocą trokaru, co jednak jest zabiegiem ostatecznym. Lepiej założyć patentowany „Wulkan”, lub dać wody wapiennej 1 do 2 litrów, albo 2% wody mydlanej.

Odgniecenie kłębu i grzbietu — leczy się zapomocą kompresów: najpierw zimny, potem ciepły pod ceratką. O ile zbiera się ropa, zawezwać lekarza dla dokonania przecięcia.

Pomór świń — objawy podobne do czerwonki. Porażeniu ulegają grube kiszki. Stosować szczepienia ochronne.

Poronienia u krów powstają najczęściej z mechanicznych obrażeń, czasem nasłutek chorób. W wielu obozach stosują zapobiegawcze zastrzyki. Cielne krowy trzeba izolować i obmy-

wać co pewien czas pochwę i srom 1% lizolem.

Rak strzałki u koni — jest to nadmierny rozrost strzałki mięsnej, upodabniającej się do kalafjora. Przypalać lub przysypywać nadmanganianem potasu.

Spleczenie — jest to kulawizna, umiejscowiona w stanie barkowym, powstała z nagłych skrętów, zawrotów, poślizgnięcia się lub upadku zwierzęcia. Najlepsze lekarstwo: spokój i czas. Dobre są kompresy ciepłe na staw barkowy, silne rozcieranie spirytusem lub wodką z jodyną. Do pracy konia nie używać, po kilku dniach codziennie pół godziny stępa, — potem ciepły kompres. Dobre są zastrzyki z terpentyny albo z roztworu soli kuchennej. Zastrzyki te może robić tylko lekarz weterynarii.

Szelestnica. Znaki rozpoznawcze: obrzmienia, tworzące się na różnych częściach ciała. Obrzmienia te przy dotknięciu trzeszczą. Choroba nieuleczalna.

Świerzb. — Przy tej chorobie w różnych miejscach na szyi, łopatce, sankach tworzą się guzy, dookoła których wypadają włosy. Najlepsze środki: gazowanie siarką i masć: 1 część kwiatu siarczanego, 1 część dziegciu, 2 części mydła zielonego i 2 części spirytusu.

Wąglik - karbunkul jest chorobą o bardzo ostrym przebiegu. Przy formie mniej gwałtownej doskonale działa szczepienie specjalną szczepionką.

Wągryca — choroba mięśni, powstaje z powodu przedostania się do organizmu świni zarodków solitera. — W celach zapobiegawczych należy przestrzegać, by ustępy były zakryte i świni nie miały do nich dostępu.

Włogaczna — narośl kostna na wewnętrznej stronie stawu skokowego.

Powoduje kulawiznę bardzo uporczywą. Przypalać żelazem, lub, jak tylko szpat się ukaże, wcierać ostrą masę rtęciową, konia trzymać potem w stajni przez 10 dni.

Zaraza płucna bydła — objawia się gorączką, utratą apetytu, ustaniem przeżuwania (u krów ubytek mleka), krótkim, bolesnym kaszlem, utrudnionym oddychaniem. Zwierzęta izolować i zawezwać lekarza.

Zaraza stadnicza szerzy się przez stanowienie. Pierwsze objawy występują na organach płciowych. U klaczy, przy silnym podnieceniu płciowym, wypływ śluzowo - ropny z płamisto zaczerwienionej pochwy, częste wydalanie moczu, zapalenie pochwy, osłabienie zadu, przestępowanie tylnymi nogami, niedowład, wychudzenie. Choroba śmiertelna. Walkę z tą chorobą prowadzi się przez wybijanie klaczy zarażonych i przez kastrowanie ogierów chorych i podejrzanych o tę chorobę.

Zatrut — jest to skaleczenie korony kopyta, połączone z silnym stłuczeniem. Dzieje się to najczęściej w porze zimowej, kiedy konie są kute na hacele. Koń rani hacem koronkę drugiej nogi. Trzeba niezwłocznie koronkę wystrzyć z szerści i zajodynować.

Zolzy — objawiają się gorączką, wyciekami z obu nozdrzy barwy żółtej lub białawej, obrzęknięciem gruczołów podszczękowych. Po upływie 2—3 tygodni wypływ z nosa znika. — Stosować ciepłe okłady i wcieranie terpentyny pół na pół z miodem w gruczoły dla przyspieszenia zebrania się obrzęków. Potem przebić wrzód dobrze wygotowaną igłą i przemyć wodą utlenioną. Jeżeli wysięki po zwać lekarza, — gdyż zachodzi podejrzenie 2—3 tygodni nie giną, wewrzenie o nosaciznę.

Poradnik wojskowy

POWSZECHNY OBOWIĄZEK WOJSKOWY.

Powszechnemu obowiązkowi wojskowemu podlegają wszyscy obywatele polscy płci męskiej oraz wszyscy mężczyźni, którzy przebywają na obszarze państwa, jeżeli nie udowodnią obywatelstwa obcego.

Komisja poborowa dokonuje przeglądu poborowych i orzeka o ich zdolności lub niezdolności z zaliczeniem do jednej z następujących kategorii:

- kat. A — zdolny do służby czynnej,
- kat. B — czasowo niezdolny do służby wojskowej,
- kat. C — zdolny do służby w pospolitem ruszeniu z bronią,
- kat. D — zdolny do służby w pospolitem ruszeniu bez broni,
- kat. E — zupełnie niezdolny do służby wojskowej.

Poborowi, zaliczeni do kat. B., powinni stawić się do poboru w następnym roku.

SLUŻBA WOJSKOWA.

Zasady Ogólne.

Obowiązek służby wojskowej rozpoczyna się z chwilą osiągnięcia wieku poborowego czyli z początkiem tego roku, w którym podlegający powszechnemu obowiązkowi wojskowemu kończy 21 lat życia, zaś trwa:

a) w służbie czynnej do końca roku, w którym poborowy kończy 23 rok życia,

b) w rezerwie do końca roku, w którym szeregowy rezerwy kończy 40 lat życia, oficer rezerwy 50 lat życia,

c) w pospolitem ruszeniu do końca roku, w którym szeregowy pospolitego ruszenia kończy 50 lat życia, oficer pospolitego ruszenia 60 lat.

Podczas wojny wiek poborowy rozpoczyna się z początkiem roku, w którym podlegający powszechnemu obowiązkowi wojskowemu kończy 19 lat życia.

Obowiązany do służby wojskowej wolno zawierać związki małżeńskie bez zezwolenia władz wojskowych, jednak zawarcie związku małżeńskiego przed odbyciem służby wojskowej lub podczas jej trwania nie daje pra-

wa do odroczenia obowiązku służby wojskowej ani prawa do świadczeń ze skarbu państwa na rzecz rodziny z tytułu i w czasie trwania służby wojskowej.

Obowiązani do służby wojskowej muszą uzyskać zezwolenie władz wojskowych na wyjazd zagranicę.

Służba czynna.

Do służby czynnej są obowiązani poborowi, uznani za zdolnych do służby czynnej, jeżeli nie uzyskali odroczenia.

Ponadto do służby czynnej mogą być przyjęci jako ochotnicy, zdolni do służby czynnej, obywatele polscy, którzy skończyli 17 lat życia, a nie osiągnęli jeszcze wieku poborowego oraz przedłożyli urzędowe poświadczenie nienagannego prowadzenia się i w wypadku niepełnoletności zezwolenie ojca względnie prawnego opiekuna na wstąpienie do wojska.

Ochotnikom przysługuje prawo wyboru broni na warunkach, które ustala M. S. Wojsk.

Służba czynna trwa: w piechocie, pociągach pancernych, żandarmerji i służbie zdrowia — 18 miesięcy, w artylerji (z wyjątkiem artylerji konnej) — 19 miesięcy, w służbie uzbrojenia i służbie intendentury — 21 miesięcy, w czołgach, aeronautyce i inżynierji — 24 miesiące, w kawalerji i artylerji konnej — 23 miesiące, w marynarce wojennej — 27 miesięcy.

Skrócenie służby czynnej.

Prawo do skrócenia służby czynnej przysługuje poborowym i ochotnikom, uznanym za zdolnych do służby czynnej, którzy ukończyli państwową lub równorzędną prywatną szkołę średnią i zdobyli egzamin dojrzałości lub inny egzamin końcowy, przyczem czas trwania skróconej służby czynnej nie może przekraczać 15 miesięcy.

Prawo do skróconej służby czynnej może przysługiwać również poborowym i ochotnikom, którzy ukończyli co najmniej 6 klas państwowej lub równorzędnej prywatnej szkoły średniej albo złożyli egzamin, odpowiadający co najmniej 6 klasom państwowej szkoły średniej, zgodnie z rozp.

M. W. R. i O. P. w Dz. U. R. P. Nr. 21/29, poz 215.

Ulgi dla przysposobienia wojskowego.

Prawo do ulg w służbie czynnej przysługuje poborowym, którzy osiągnęli 1-szy lub 2-gi stopień przysposobienia wojskowego.

Ulgi w służbie czynnej dla przysposobienia wojskowego polegają:

I. u poborowych bez cenzusu:

A. za osiągnięcie 1-go stopnia przysposobienia wojskowego na przywilejach, udzielanych zależnie od zachowania się i postępów w wyszkoleniu poborowych, do których to przywilejów należą:

a) urlopy okolicznościowe na święta,

b) pierwszeństwo w przyjmowaniu do szkół podoficerskich,

c) przyspieszenie awansu na starszego szeregowca w szkołach podoficerskich zależnie od postępów w wyszkoleniu,

d) zezwolenia na opuszczanie koszar w okresie rekrutacji oraz przepustki w niedziele i święta,

e) zwolnienie od cięższych robót porządkowych.

B. za osiągnięcie 2-go stopnia przysposobienia wojskowego oprócz przywilejów, jak wyżej, na skróceniu służby czynnej, mianowicie:

a) w piechocie o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie,

b) w artylerji o 3 miesiące przez wcześniejsze stałe urlopowanie,

c) w aeronautyce o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie, zaś dla absolwentów, będących pod nadzorem Dep. Aero. M. S. Wojsk., szkół pilotów lub szkół mechaników, o 12 miesięcy przez wcześniejsze stałe urlopowanie.

d) w inżynierji, w szczególności w saperach, łączności i samochodach, o 2 miesiące przez późniejsze wcielenie.

II. u poborowych z cenzusem:

A. za osiągnięcie 2-go stopnia przysposobienia wojskowego na skróceniu służby czynnej, mianowicie:

a) w piechocie o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie,

b) w kawalerji o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie, jeżeli odbyli dodatkowy kurs jazdy konnej,

c) w aeronautyce o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie absolwentów, będących pod nadzorem Dep. Aero. M. S. Wojsk., szkół Ligi Obrony Powietrznej Państwa,

d) w służbie zdrowia o 3 miesiące przez późniejsze wcielenie.

Osiągnięcie 2-go stopnia przysposobienia wojskowego daje w artylerji i inżynierji takie przywileje, jak za osiągnięcie 1-go stopnia przysposobienia wojskowego.

Odroczenie służby czynnej.

Prawo do odroczenia służby czynnej przysługuje:

a) poborowym, którzy są jedynymi żywicielami rodzin, jeżeli utrzymanie rodziny jest zależne wyłącznie od pracy poborowego i jeżeli poborowy rodzinę istotnie utrzymuje,

b) poborowym, którzy są właścicielami odziedziczonych gospodarstw rolnych,

c) poborowym odbywającym studia teoretyczne lub praktyczne.

Za jedynych żywicieli rodzin należy uważać synów niezdolnych do pracy rodziców, rodzonych lub przyrodnych braci osieroconego i do pracy niezdolnego rodzeństwa oraz wnuków niezdolnych do pracy dziadków, jeżeli nie posiadają oni zdolnych do pracy dzieci.

Za właścicieli odziedziczonych gospodarstw rolnych należy uważać poborowych, którzy odziedziczyli w linii zstępnej gospodarstwo rolne, wystarczające na utrzymanie jednej rodziny, a nieprzekraczające trzykrotnie powyższego dochodu, jeżeli prowadzą oni gospodarstwo samodzielnie jako jedyne źródło dochodu.

Odroczenie służby czynnej jedynym żywicielom rodzin i właścicielom odziedziczonych gospodarstw rolnych może być udzielone tylko na przeciąg roku, poczem poborowy powinien odbyć służbę czynną, jeżeli nie uzyskał ponownego odroczenia. W roku, w którym wspomniani poborowi kończą 23 rok życia, zostają powołani do służby czynnej na 5 miesięcy i następnie przeniesieni do rezerwy.

Odroczenie służby czynnej poborowym, odbywającym studia teoretyczne lub praktyczne, może być udziela-

ne na przeciąg kilku lat, w szczególności:

a) uczniom ostatniej klasy państwowych lub równorzędnych prywatnych szkół wyższych najwyżej do 22 roku życia,

b) studentom szkół akademickich oraz równorzędnych państwowych szkół wyższych najwyżej do 23 lat życia z tem, że przedłużenie odroczenia służby czynnej może nastąpić tylko zależnie od potrzeb wojska najwyżej do 25 lat życia,

c) poświęcającym się studjom teologicznym wyznań chrześcijańskich oraz uczniom przez państwo uznanych i nadzorowanych zakładów rabinalskich najwyżej do 25 lat życia,

d) uczniom, terminującym w rzemiośle i handlu, najwyżej do 22 lat życia.

Prośby o udzielanie odroczeń należy wnosić najdalej do 14 dni od chwili uznania poborowego za zdolnego do służby czynnej względnie najdalej do 4 tygodni od chwili uzyskania wiadomości o okolicznościach, które dają prawo do odroczenia, a które powstały po właściwym terminie wnoszenia prośb.

Służba w rezerwie.

Do służby w rezerwie obowiązani są mężczyźni, zaliczeni do rezerwy.

Szeregowi rezerwy są obowiązani do odbycia podczas służby w rezerwie 14 tygodni ćwiczeń wojskowych z tem że czas trwania jednego ćwiczenia nie może przekraczać 6 tygodni.

Oficerowie rezerwy są obowiązani do odbywania ćwiczeń wojskowych do końca roku, w którym kończą 40 lat życia, w szczególności oficerowie rezerwy, mianowani w rezerwie, są obowiązani do odbycia 36 tygodni ćwiczeń z tem, że czas trwania jednego ćwiczenia nie może przekraczać 8 tygodni.

Ponadto oficerowie rezerwy mogą być powoływani na dodatkowe ćwiczenia do końca roku, w którym kończą 50 lat życia z tem, że czas trwa-

nia ćwiczeń ustala każdorazowo Rada Ministrów.

ZWOLNIENIE OD POWSZECHNEGO OBOWIĄZKU WOJSKOWEGO.

Od powszechnego obowiązku wojskowego zostają zwolnieni:

1. Mężczyźni, uznani za zupełnie niezdolnych do służby wojskowej.

2. Duchowni oraz szeregowi pospolitego ruszenia z końcem roku, w którym kończą 50 lat życia, oficerowie pospolitego ruszenia z końcem roku, w którym kończą 60 lat życia.

3. mężczyźni, którzy udowodnią obywatelstwo obce lub ubiegają się o obywatelstwo obce,

4. Mężczyźni, skazani na karę pozbawienia wolności, wydalenia z wojska lub wydalenia z korpusu oficerskiego prawomocnym wyrokiem sądowym albo wykluczeni z korpusu oficerskiego prawomocnym orzeczeniem oficerskiego sądu honorowego.

Mężczyźni, zwolnieni w całości lub w części od powszechnego obowiązku wojskowego, placą podatek wojskowy, określony rozp. Rady Ministrów w Dz. U. R. P. Nr. 9/30, poz. 63.

OBOWIĄZEK MELDOWANIA SIĘ.

Mężczyźni, podlegający powszechnemu obowiązkowi wojskowemu od 1 września roku, w którym kończą 18 rok życia, do chwili stawienia się do poboru, poborowi i ochotnicy od chwili uznania za zdolnych lub czasowo niezdolnych do służby czynnej oraz szeregowi i oficerowie rezerwy i pospolitego ruszenia są obowiązani zawiadomić w ciągu 8 dni właściwe urzędy dla spraw meldunkowych o każdorazowej zmianie miejsca zamieszkania.

Powyższy obowiązek spoczywa również na szeregowych urlopowanych stale lub na ściśle określony termin wskutek czasowej niezdolności do służby wojskowej oraz na mężczyznach, wykluczonych od służby wojskowej.

Szeregowi i oficerowie rezerwy i pospolitego ruszenia są obowiązani do osobistego zgłoszenia się na wezwanie władz wojskowych i cywilnych w sprawach wojskowych.

SZKOŁY WOJSKOWE. SZKOŁY PRZYGOTOWAWCZE.

Szkoła Podoficerska Piechoty dla Maloletnich w Koninie.

Czas trwania kursu 3 lata. Program obejmuje zakres 7 klas szkoły powszechnej, oraz zakres pułkowej szkoły podoficerskiej. O przyjęcie do szkoły ubiegać się mogą obywatele polscy od 14 do 16 lat życia, którzy posiadają wykształcenie w zakresie 1-klasowej szkoły powszechnej i zdolność fizyczną do zawodowej służby wojskowej w piechocie. Podanie do szkół składają rodzice do dnia 15 lipca. Koszty nauki i utrzymania ponosi skarb państwa.

Szkoła Podoficerska Lotnictwa dla Maloletnich w Bydgoszczy.

Czas trwania kursu 3 lata. O przyjęcie do szkoły ubiegać się mogą obywatele polscy w wieku od 16 do 17 lat życia, którzy posiadają wykształcenie w zakresie 6 lub 7-klasowej szkoły powszechnej i zdolność fizyczną do zawodowej służby wojskowej w lotnictwie. Reszta — jak w szkole Podof. Piech. dla Maloletnich.

Korpusy kadetów — Lwów, Rawicz,
Chełmno.

Czas trwania kursu 5 lat. Program obejmuje wykształcenie ogólne w zakresie szkoły średniej oraz podstawowe wychowanie i wyszkolenie wojskowe. Warunki przyjęcia do 1-szej klasy korpusu kadetów: 1) nieprzekroczenie 15 roku życia, 2) uznanie kandydata za zdrowego przez lekarską komisję w korpusie, 3) zdanie egzaminu konkursowego (zakres trzech klas gimnazjalnych lub 7 klas szkoły powszechnej). Podanie składają rodzice do 10 lipca. Nauka w korpusach jest bezpłatna. Opłata za utrzymanie roczne kadeta wynosi 1.200 zł. Kadeci, wykazujący dobre postępy i sprawowanie, mogą ubiegać się o zwolnienie od opłaty.

Kurs unitarny w Szkole Podchorążych Piechoty w Różanach.

Czas trwania kursu 9 miesięcy. Program obejmuje przygotowanie kandydatów na oficerów zawodowych do szkół zasadniczych wszystkich ro-

dzajów broni przez udzielenie im podstawowego wykształcenia wojskowego teoretycznego i praktycznego. O przyjęcie na kurs ubiegać się mogą obywatele polscy w wieku od 17 do 22 lat życia, którzy: 1) odpowiadają warunkom moralnym, 2) posiadają maturę, 3) są zdolni fizycznie do pełnienia służby oficerów zawodowych, 4) złożą wstępny egzamin konkursowy: a) historia Polski, b) geografia Polski, c) matematyka, d) fizyka — z zakresu szkoły średniej. Podanie o przyjęcie składa się do 15 sierpnia. Koszty utrzymania i nauki ponosi skarb państwa.

SZKOŁY ZASADNICZE.

Po ukończeniu kursu unitarnego, absolwent zostaje przydzielony do jednej ze szkół zasadniczych, zależnie od uzdolnień, postępów w nauce i własnej prośby.

Szkoła Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej,

Szkoła Podchorążych Kawalerji w Grudziądzu,

Szkoła Podchorążych Artylerji w Deblinie,

Szkoła Podchorążych Inżynierji w Warszawie.

Czas trwania kursu 2 lata; jedynie absolwenci Szkoły Podch. Inżynierji pozostają, jako podporucznicy, 3-ci rok na kursie aplikacyjnym. Zadanie — szkolenie kandydatów na oficerów zawodowych. O przyjęcie do szkoły ubiegać się mogą: a) absolwenci kursu unitarnego w Szkole Podch. Piech., b) absolwenci Szkół Podch. Rezerwy. Koszty nauki i utrzymania ponosi skarb państwa.

Szkoła Podchorążych Sanitarnych w Warszawie.

Czas trwania kursu 6 lat. O przyjęcie do szkoły ubiegać się mogą obywatele polscy z maturą w wieku od 17 do 22 lat życia. Studja lekarskie i farmaceutyczne odbywa się na Uniwersytecie Warszawskim. Podanie należy składać do dnia 20 czerwca. Po uzyskaniu dyplomu na uniwersytecie i złożeniu egzaminu oficerskiego absolwenci uzyskują stopień podporucznika sanitarnego. Koszty nauki i utrzymania ponosi skarb państwa. Absolwenci są obowiązani do odsłu-

żenia w charakterze oficera zawodowego okresu, równego 3-krotnemu okresowi pobytu w szkole.

Szkola Podchorążych Marynarki Wojennej w Toruniu.

Czas trwania kursu 3 lata i 1 miesiąc. Do szkoły kandydować mogą obywatele polscy, którzy: a) nie przekroczyli 20 roku życia, b) są zdolni fizycznie do wojskowej służby zawodowej, e) posiadają świadectwo dojrzałości, d) złożą egzamin konkursowy (z matematyki, fizyki, chemii i francuskiego, z zakresu szkoły średniej). Podanie o przyjęcie składać do 1 maja.

PRZEPISY O NOSZENIU ORDERÓW I ODZNACZEN.

1. Starszeństwo orderów i odznaczeń.

a) ordery i odznaczenia polskie:

Order Orła Białego,

Order Virtuti Militari,

Order Odrodzenia Polski,

Krzyż Niepodległości (jednak przed Krzyżem Oficerskim Odrodzenia Polski),

Krzyż Walecznych,

Krzyż Zasługi za Dzielność,

Krzyż Zasługi,

Medal Niepodległości (jednak przed Srebrnym Krzyżem Zasługi),

Krzyż Zasługi Litwy Środkowej,

Medal za Ratowanie Ginących,

Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918—1921,

Medal Pamiątkowy Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości,

Medal 3 Maja,

b) ordery i odznaczenia zagraniczne.

Ordery i odznaczenia zagraniczne nosi się w kolejności otrzymania przy zachowaniu starszeństwa orderów i odznaczeń oraz z tem, że odznaczenia Stolicy Apostolskiej nosi się przed innymi odznaczeniami zagranicznymi.

2. Sposób noszenia.

Ogólnie.

a) Ordery i odznaczenia pełne.

Ordery i odznaczenia pełne, przewidziane do noszenia na szyi, nosi się na lewej piersi, na wstążkach przepisanej barwy:

1) od 2—4 w jednym rzędzie, jeden obok drugiego,

2) od 5 — 10 w jednym rzędzie, przyczem wstążka każdego następnego orderu podsunęta pod wstążkę poprzedniego orderu tak, aby wszystkie zajęły tę samą szerokość, jaką zajmują cztery umieszczone obok siebie.

3) ponad 10 w dwóch rzędach, przyczem drugi rząd zawieszony o 1½ cm. pod pierwszym. Liczba orderów w pierwszym rzędzie o jeden większa od liczby rzędu drugiego przy ogólnej nieparzystej liczbie orderów, większa zaś o dwa w wypadku ogólnej parzystej liczby.

Ordery (komandorje) przewidziane do noszenia na szyi nosi się w porządku starszeństwa. Komandorje orderów Stolicy Apostolskiej nosi się poniżej komandorji polskich a powyżej komandorji zagranicznych orderów.

Wielką wstęgę można nosić tylko jedną. W razie posiadania dwóch wstęg polskich nakłada się wstęgę orderu starszego. Wyjątek stanowi posiadanie orderów Orła Białego i Virtuti Militari. Wówczas nakłada się wstęgę orderu Virtuti Militari, natomiast gwiazdę orderu Orła Białego umieszcza się powyżej oraz bliżej środka piersi od gwiazdy orderu Virtuti Militari.

b) Wstążeczki.

Wstążeczki (baretteki) wysokości 1 cm. na czarnej aksamitnej podkładce, nasywa się na lewej stronie piersi bezpośrednio pod linją górnego rzędu sznureczków, służących do zawieszania pełnych odznaczeń.

Wstążeczki nasywa się według starszeństwa orderów i odznaczeń.

Wstążeczka odznaki za rany i kontuzje ma być noszona przy orderach zawsze 1 cm. nad górną linją wstążek pośrodku, tak, aby stanowiła ich koronę.

NA MUNDURACH WOJSKOWYCH.

A. Ordery i odznaczenia pełne.

Wszystkie posiadane odznaczenia (polskie i cudzoziemskie) nosi się w dniu Nowego Roku, świąt narodowych, w czasie meldowań się z powo-

du zmian przydziału, w czasie uroczystości, na których jest przewidywana obecność przedstawicieli państw, akredytowanych przy rządzie polskim, oraz na przyjęciach urzędowych, na które są rozsyłane zaproszenia z zaznaczeniem obowiązku występowania w orderach.

B. Wstążeczki (baretki).

W razie noszenia wstążeczek obowiązują jednak zawsze pełne odznaki orderu *Virtuti Militari*.

Na płaszczach żadnych orderów i odznaczeń oraz wstążek nie nosi się. Wyjątek stanowi wstążka orderu *Virtuti Militari* lub Krzyża Walecznych,

którą nosi się przeciągniętą przez trzecią dziurkę (licząc od kołnierza) i klapę płaszcza pod kątem 45°. W wypadku jednoczesnego posiadania orderu *Virtuti Militari* i Krzyża Walecznych nosi się wyłącznie wstążkę orderu *Virtuti Militari*.

NA UBRANIACH CYWILNYCH.

Przy stroju balowym (na frakach) mogą być noszone pełne ordery i odznaczenia.

Pozatem na ubraniach cywilnych można jedynie nosić wstążeczki przepisowych wymiarów w butonierkach lub miniatury odznak na łańcuszkach.

W Y C H O W A N I E F I Z Y C Z N E I S P O R T

Wychowanie fizyczne

Specyficzne warunki życia, jakie ukształtowały się po wojnie w Europie, kazały zwrócić baczniejszą uwagę na zagadnienia, w czasach przedwojennych niemal nieznane.

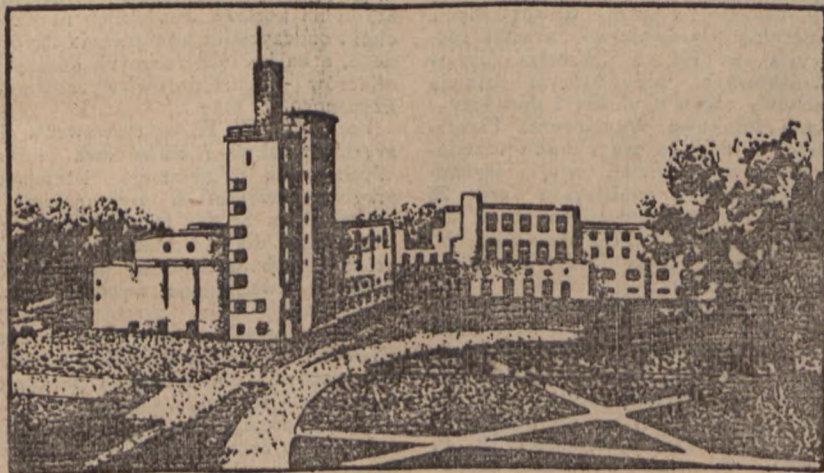
Niedoceniana do niedawna sprawa kultury cielesnej nabrała specjalnej ostrości przede wszystkim wskutek doświadczeń wielkiej wojny. Przekonano się, że żołnierz bez kultury fizycznej jest materiałem, wykazującym poważne braki w polu.

Rządy państw europejskich zrozumiały doskonale tę prawdę i natychmiast nadały w odpowiedni sposób bieg sprawom, organizując urzędy wychowania fizycznego i t. p.

Umiejętnie rzucone hasła przyjęły się szybko w społeczeństwach, zakorzeniły się szeroko, tem łatwiej, że zmechanizowany Europejczyk objawił naturalny pęd do odprężenia mózgu i mięśni na świeżem powietrzu.

Dla państw zamieszkałych przez ludność bardziej zaniedbaną, wychowanie fizyczne było bodajże najprostszą i najszybszą drogą, prowadzącą do celów takich, jak: zużywanie większej ilości mydła i wody, „spopularyzowanie” nauki czytania i pisanie, wreszcie nauki życia grupowego i społecznego.

Rząd polski, dając za wzorem innych państw, ujął w swe ręce ogół.

Centr. Inst. W. F. na Bielanych

ne kierownictwo oraz kontrolę nad wychowaniem fizycznym i przysposobieniem wojskowym. W celu prowadzenia stałej systematycznej pracy na tem polu powołano do życia szereg specjalnych urzędów i instytucji.

Idealem, a zarazem celem, do którego dąży obecnie państwo nasze, jest osiągnięcie na polu wychowania fizycznego takiego stanu rzeczy, aby każdy obywatel, poczynwszy od wczesnego dzieciństwa aż do okresu dojrzałości miał zapewnione potrzebne warunki do osiągnięcia najwyższego poziomu kultury cielesnej, t. j. harmonijnego rozwoju ciała, jaknajbardziej trwałego zdrowia oraz możliwie wielostronnej sprawności cielesnej.

Dla osiągnięcia tego celu potrzebne są trzy rzeczy: metoda pracy, wzorowe kadry instruktorów, odpowiednie tereny pracy i stosowny sprzęt.

Ponieważ wojsko jest najbardziej zainteresowane w pozyskaniu jaknajwiększej ilości obywateli, stojących na wysokim poziomie sprawności cielesnej, pomysł ujęcia wychowania fizycznego w twarde karby ustawowej organizacji, wyłonił się z ducha armji.

Przed czterema laty powołano do życia Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, który skupia w swem ręku uprawnienia trzech ministerstw: wojny, oświaty i spraw wewnętrznych. Naczelne kierownictwo urzędu spoczywa w rękach Ministra Spraw Wojskowych, przy którym istnieje fachowy organ naukowy i doradczy — Rada Naukowa Wychowania Fizycznego, składająca się z kilku urzędowych przedstawicieli wyżej wymienionych trzech ministerstw oraz 25 fachowców, powoływanych przez ministra wojny na okres dwuletni.

Przewodniczącym Rady jest marszałek Piłsudski.

Całe państwo podzielono na 10 okręgów wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Każdy okrąg dzieli się na kilka lub kilkanaście obwodów. Obwód składa się z kilku powiatów, na czele których stoją powiatowi komendanci W. F. i P. W. Ci ostatni prowadzą bezpośrednio pracę w terenie przy pomocy instruktorów.

Niezależnie od tego aparatu, który stanowi rdzeń całej struktury W. F. i P. W. w Polsce, istnieją t. zw. wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne komitety W. F. i P. W. W skład tych komitetów wchodzi przedstawiciele miejscowych władz administracyjnych, szkolnych i wojskowych oraz wybitni działacze społeczni, powoływani przez dyrektora P. U. W. F. na okres dwuletni.

Zadaniem komitetów jest w pierwszym rzędzie pobudzanie społeczeństwa do czynnego udziału w akcji wychowania fizycznego i zbieranie funduszy społecznych potrzebnych do rozwoju tego ruchu.

O skuteczności pracy komitetów lokalnych najlepiej świadczy fakt, że w ciągu czterech lat ubiegłych zebrały one fundusz 12,5 miliona złotych, pochodzących z subwencji samorządowych i darowizn. Z sumy tej około 70% poszło na budowę urzędów, reszta na opłaty instruktorów, kupno sprzętu, środków lokomocji dla instruktorów i t. p.

Jednym z najważniejszych zadań P. U. W. F. było dostarczanie państwu dostatecznej ilości odpowiednio wykwalifikowanych kierowników oraz instruktorów wychowania fizycznego. W tym celu stworzono na Bielanach pod Warszawą Centralny Instytut Wychowania Fizycznego. Instytut szkoli na kursach dwuletnich nauczycieli i nauczycielki wychowania fizycznego, a na kursach rocznych doszkala oficerów - instruktorów wychowania fizycznego.

Poza C. I. W. F., wychowawców fizycznych szkół również dwa Studja Wychowania Fizycznego istniejące przy uniwersytetach poznańskim i krakowskim. Studja te służą przede wszystkim dla dokształcenia słuchaczy innych wydziałów, pragnących posiadać kwalifikacje wychowawców fizycznych.

Przy uniwersytetach warszawskim i lwowskim istnieją specjalne sportowe pracownie naukowe i poradnie sportowo - lekarskie.

Instruktorów różnych szczebli pracujących w organizacjach wychowania fizycznego, sportowych i przysposobienia wojskowego szkołą t. zw. okręgowe ośrodki wychowania fizycznego

znajdujące się w Warszawie, Białymstoku, Grodnie, Wilnie, Lublinie, Brześciu, Łucku, Lwowie, Przemyślu, Krakowie, Katowicach, Łodzi, Poznaniu i Toruniu. Przy każdym ośrodku znajduje się poradnia sportowo - lekarska. Nadto szkolenie instruktorów wychowania fizycznego niższych szczebli odbywa się w instruktorskich obozach letnich wychowania fizycznego, organizowanych co roku.

W ciągu czterech lat pracy P. U. W. F. wyszkolono przez wszystkie organizacje wychowania fizycznego około 600 instruktorów wyższego typu i powyżej 10.000 instruktorów niższego typu.

Niemniej ważnym dorobkiem może się pochwalić P. U. W. F. w dziedzinie rozbudowy terenów i urządzeń do wychowania fizycznego, sportu i przysposobienia wojskowego.

Przed kilku laty jeszcze istniejące urządzenia sportowe w Polsce można było wyliczyć niemal na palcach. Dziś każde prawie miasto o zaludnieniu powyżej 10.000 mieszk. posiada przynajmniej jedno boisko sportowe.

Pod względem ilości i jakości tych urządzeń Polska zajmuje obecnie jedno z czołowych miejsc wśród państw Europy Środkowej.

Tej doniosłej pracy dokonano przede wszystkim dzięki finansowej pomocy państwa. Dużo wydatnej pomocy okazały w budowie urządzeń sportowych instytucje samorządowe i społeczne Wielkopolski, Śląska i Pomorza.

Ilość stowarzyszeń W. F., klubów sportowych i zrzeszeń P. W., jak również liczba czynnych członków tych towarzystw wzrosła kilkunastokrotnie.

Od skromnej ilości kilkudziesięciu tysięcy ćwiczących w r. 1927-ym, doszliśmy obecnie do kilkuset tysięcy osób uprawiających czynnie różne gałęzie sportów, gier sportowych i ćwiczeń cielesnych.

Stosunek państwa do sportu jako takiego jest najbardziej życzliwy. Rozrzucona, nieskoordynowana i do-

rywczą pracą klubów sportowych, mająca charakter różrywkowo - zdrowotny znalazła solidne oparcie o pracę na polu wychowania fizycznego. skoro tylko państwo objęło rolę czynnika kierowniczego i nadzorczego.

Wprawdzie dość dorywcza praca czysto sportowa nie może być identyfikowana z planową pracą na polu wychowania fizycznego, jednakże sport jako taki posiada wiele zalet i cech dodatnich, przede wszystkim zdolność dobitnego „przemawiania” do mas, czego nie można lekceważyć i czego państwo nie lekceważy.

P. U. W. F. popiera sport w miarę możliwości. Ogromny rozwój sportu oraz znaczne podniesienie się poziomu, jakie uwidatniło się od chwili powstania P. U. W. F. świadczy wymownie, że rola tej instytucji i na tem polu zaznaczyła się niewątpliwie dodatnio.

Idealne rozwiązanie problemu wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego dla państwa nastąpiłoby wtedy, gdyby rodzice umieli odpowiednio wychowywać swe dzieci pod względem rozwoju fizycznego i aby posiadali niezbędne ku temu warunki i środki.

Pozatem dążyć należy do tego, aby dalsze wychowanie fizyczne młodzieży starszej mogły prowadzić szkoły powszechne, przez które — wobec obowiązku powszechnego nauczania — powinni przejść wszyscy obywatele państwa.

Wreszcie życzyliby sobie należało, aby dorośli mężczyźni, zwłaszcza ci, którzy z przyczyn od nich niezależnych, nie odbywali służby wojskowej, mieli możność uzupełnienia i podtrzymywania swej sprawności fizycznej w organizacjach wychowania fizycznego, sportowych i przysposobienia wojskowego, działających pod ogólnym nadzorem państwa.

Oto ideały, do osiągnięcia których dąży Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego.

Sporty w Polsce

Trzydzieście zaledwie lat dzieli nas od chwili, gdyśmy odzyskali niepodległość, a sport polski już z dumą może spoglądać na swój dorobek, osiągnięty w ciągu tego czasu.

Spójrzmy na cyfry, ilustrujące stan rzeczy we wszystkich dziedzinach sportu polskiego.

Gdy w roku 1918 w całej Polsce było niespełna 3000 piłkarzy, ćwiczących na 30 boiskach, dziś już w samej tylko Warszawie mamy 500 drużyn, zrzeszających około 7.000 zrzeszonych i „dzikich” piłkarzy, grających na 23 boiskach stolicy. W roku 1918 było w Warszawie jedno (dostojnie jedno) boisko w parku Sóbieskiego.

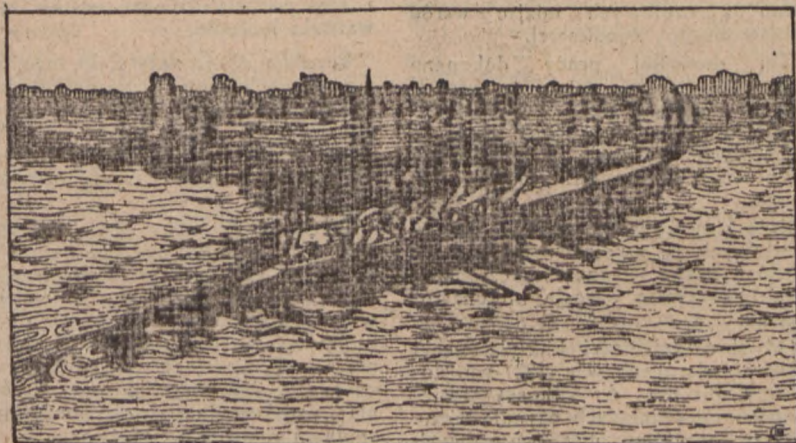
Urzędowa statystyka Polskiego Związku Piłki Nożnej (siedziba w Warszawie) podaje, że w roku 1929 (statystyka z 9 lutego 1930 r.) było na terenie całej Polski czynnych 621 klubów, względnie samodzielnych sekcji piłkarskich, zrzeszających 25.400 czynnych graczy, zgłoszonych do Związku na specjalnych kartach,

uprawnających do udziału w zawodach o mistrzostwo. W r. 1930 (statystyka z d. 30 marca 1931 r.) liczba klubów względnie sekcji piłkarskich wzrosła do 663, a liczba graczy zrzeszonych i zarejestrowanych wzrosła do 33.582.

Oczywiście ilość piłkarzy, grających „dziko” w klubach lub drużynach niezrzeszonych w Związku, względnie piłkarzy grających w niższych zespołach klubowych, niezgłoszonych do P. Z. P. N., jest kilkakrotnie wyższa od liczby piłkarzy zarejestrowanych.

Najstarszym okręgiem jakościowo iert kraków, ilościowo Górny Śląsk. Potem idą Warszawa i Lwów.

W roku 1927 powstała Polska Liga Piłki Nożnej, jednocząca początkowo 15 klubów z elity piłkarskiej kraju. Przez trzy lata eliminowano po 2 kluby, przyjmując tylko po jednym, aż osiągnięto w r. 1930 liczbę dwunastu drużyn. Co roku jeden klub spada do klasy A, jednocześnie mistrz klasy A wchodzi do Ligi.

Drugim — co do ilości zrzeszonych zawodników — związkiem czysto sportowym jest Polski Związek Towarzystw Wioślarskich (siedziba w Warszawie). W r. 1929 Związek zrzeszał 45 klubów, mających 7.681 za-

wodników. w r. 1930 liczby te wzrosły do 50 klubów i 7.894 zawodników. Wielkim triumfem polskiego wioślarstwa było zdobycie pierwszego miejsca na wioślarskich mistrzostwach Europy, rozegranych w r. 1930 w Ant-

werpij przez osadę Kl. Wiośl. Poznań 04 w wyścigu dwójek bez sternika. Skład osady: Budzyński, Mikołajczyk.

Wspaniały sukces osiągnęły wiosłarki warszawskie w czasie sierpniowej (1931 r.) wyprawy do Londynu. Czwórka Warszawskiego Klubu Wioślarek bezapelacyjnie pokonała na Tamizie osadę Anglii — Klub Isleworth, odnosząc dwukrotne zwycięstwo raz w Londynie, raz w Greenwich. Najlepsza nasz scullistka, panna Grabicka, dwukrotnie zwyciężyła mistrzynię Anglii, pannę Chamberlen. Regatom przyglądało się 80.000 osób.

Wioślarstwo turystyczne rozwija się coraz wspanialej, obejmując wielkie masy młodzieży i starszych. Takich niezrzeszonych amatorów wiosła i wody Polska liczy na dziesiątki tysięcy. Najsilniejszym okręgiem jest Poznań, Pomorze i Warszawa. Turystycznie najlepiej stoi Kraków.

Jeszcze bardziej biją w oczy cyfry żywo postępującego rozwoju w lekkiej atletyce — trzecim co do liczebności związku czysto sportowym. Przed 12 laty w Polsce ćwiczyło około 300 zawodników, a stolica posiadała ich nie więcej nad 25.

Obecnie na bieżniach, rzutniach i skoczniach całego kraju trenuje 6.991 zawodników, zrzeszonych w 206 klubach, względnie sekcjach samodzielnych (stat. z 3.III.31 r.). W roku 1929 Polski Związek Lekkiej Atletyki (siedziba w Warszawie) zrzeszał 206 klubów, względnie sekcji, posiadających 4.762 zawodników. Przynajmniej cztery razy tyle zawodników ćwiczy „dziko”. W większych biegach na przełaj startuje po 250—300 zawodników.

Najsilniejsze i najliczniejsze sekcje lekko-atletyczne posiada A. Z. S. — Warszawa, „Polonia” — Warszawa i „Warta” — Poznań. „Warszawianka” stołeczna szczyci się posiadaniem w swych szeregach dwóch fenomenalnych biegaczy: Kusocińskiego (od 1.500 mtr. do 5 km.) i Petkiewicza (od 800—1.500 mtr. o sławie światowej). Sezon 1931 roku był dla Kusocińskiego wyjątkowo udany: okazało się, że z Polakiem musi się liczyć nawet Nurmi. Kusociński znalazł się na

trzecim miejscu na liście najlepszych długodystansowców świata po Nurmi i Lehtinen'ie.

Jednakową mniej więcej pozycję zajmuje — z punktu widzenia ilości zawodników zarejestrowanych w Polskim Związku Towarzystw Kolarskich (siedziba w Warszawie) — kolarstwo. W r. 1929 do Związku należało 125 klubów, zrzeszających 7.912 zawodników. W r. 1930 liczba klubów wzrosła do 126, liczba zawodników do 8.144.

Zawodnikiem wyraźnie odbiegającym klasą od reszty kolarzy torowych (krótkodystansowców) jest mistrz Polski na rok 1929, 1930 i 1931 — Henryk Szamota (W. T. C.), mieszkający stale w Paryżu.

Od roku 1928-go zaznacza się wyraźny stały i silny rozrost kolarstwa szosowego, zarówno zawodniczego, jak i turystycznego. Najsilniejszym ośrodkiem kolarstwa torowego i szosowego jest Warszawa i Łódź.

Niewiele słabiej przedstawia się stan innych sportów. Jeszcze przed sześcioma laty nikt niemal w Polsce nie wiedział o istnieniu różnych interesujących gier sportowych, jak siatkówka, koszykówka, szczypiorniak,

hazena i t. p. Dziś dobrze zorganizowany Polski Związek Gier Sportowych (siedziba w Warszawie) zrzesza 140 klubów, dysponujących 5.143 zgłoszonych zawodników. Występy międzynarodowe przyniosły szereg pięknych sukcesów.

Z kadr kilkudziesięciu tenisistów, uprawiających ten sport przed kilkunastu laty dla zabawy tylko, wyrasta potężna armia „białych postaci”, pnąca się wytrwale ku wyżynom klasy międzynarodowej. Kraj cały pokrywa się kortami. Notujemy pierwsze ważne zwycięstwa na terenie międzynarodowym. Tłoczyńskiego i Jędrzejowską zapraszają na tenisowe mistrzostwa świata do Wimbledon, gdzie gra tylko elita białego sportu.

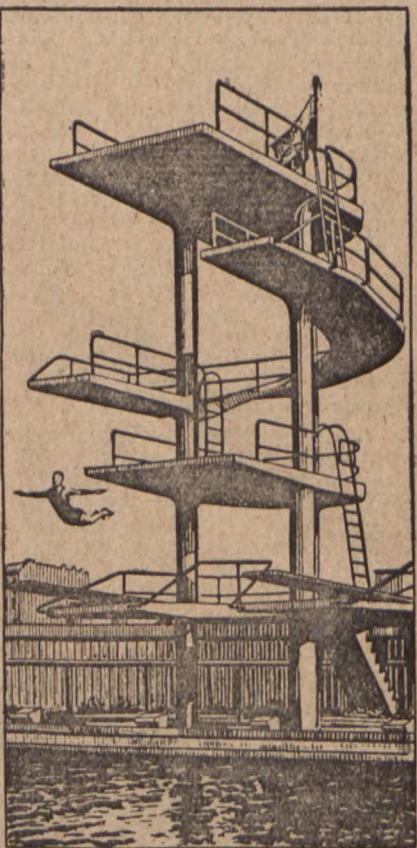
Polski Związek Lawn-Tenisowy (siedziba w Warszawie) liczył w r. 1929 60 klubów i 2.537 zawodników, a w r. 1930-ym — 57 klubów i 2.046 zawodników (spadek na skutek skreślenia kilku klubów za niepłacenie składek). Armję tenisistów i tenisistek, niezrzeszonych w klubach, śmiało można określić liczbą dziesięciokrotnie wyższą. Związek tenisowy bowiem zrzesza stosunkowo niewielką ilość adeptów tego sportu.

Nieistniejące w r. 1918 pięściarstwo polskie przeżywa obecnie serję wielkich triumfów międzynarodowych. Mamy już mistrzów i wicemistrzów Europy. Nasza reprezentacja pięściarska jako drużyna niema sobie równej w Europie. Dowiedli tego bokserzy polscy zwycięstwem nad reprezentacją Węgier (Poznań — marzec 1931 r. wynik 10:6) uważaną za najsilniejszą na kontynencie.

Polski Związek Bokserski (siedziba w Poznaniu) zrzesza 60 klubów i 2.000 członków. Liczba pięściarzy niezrzeszonych, ćwiczących w klubach szkolnych, ośrodkach wychowania fizycznego i t. p. jest kilkakrotnie wyższa. Boks jest sportem, który wyjątkowo przypadł Polakom do gustu. W ciągu trzech lat sport ten zyskał dziesiątki tysięcy zwolenników i wybił się na najwyższy poziom światowy. Najsilniejsze ośrodki: Poznań i Górny Śląsk, potem Warszawa i Łódź.

Duże postępy zrobiło również pływani zawodnicze, sportowe, które przed 6 jeszcze laty niemal że nie

istniało w Polsce. Asem atutowym polskiego pływactwa jest znakomity krótkodystansowiec Kazimierz Bocheński, jeden z najszybszych (szósty) pływaków na świecie.

Polski Związek Pływacki (siedziba w Warszawie) liczył w r. 1929-ym — 83 kluby i 1.224 zawodników, w roku 1930-ym — 91 klubów i 1.617 zawodników. Rozwój pływactwa sportowego poczynił w ostatnim roku wyraźne postępy.

Pływactwo najsilniej jest rozwinięte na Górnym Śląsku. Później idzie Warszawa i Kraków.

Dość dzielnie pracują również atleci. Terenem, gdzie sport ten rozwija się najintensywniej, jest Górny Śląsk,

za nim kroczy Warszawa. Tutaj rozwój zapaśnictwa przypisać trzeba niezmordowanej, systematycznej pracy wielokrotnego mistrza świata zawodowców — Władysława Pytlasińskiego.

W r. 1930 Polski Związek Atletyczny (siedziba w Katowicach) liczył 35 klubów i 1.200 zawodników zrzeszonych. Atleci osiągnęli w latach poprzednich szereg sukcesów międzynarodowych. Ostatnio zauważyć się daje lekki spadek poziomu (jakości).

Koroną naszych zdolności sportowych jest hippika, gdzie w ciągu ostatnich pięciu lat kawalerzyści polscy wywalczyli sobie na obu półkulach zaszczytny tytuł najlepszych jeźdźców świata. Hippika, ze względu na duże koszty utrzymania konia, uprawiana jest przeważnie przez oficerów. Głównym ośrodkiem tego sportu jest Grupa Sportu Konnego w Grudziądzu, koncentrująca stale elitę hippiczną kraju.

Polski Związek Jeździecki (siedziba w Warszawie) stara się rozwinąć sport hippiczny wśród ziemianstwa. Związek zrzesza 21 klubów i około 1000 zawodników.

Żeglarstwo sportowe uprawiane jest w Polsce bardzo niedawno, choć wyniki są coraz lepsze. Sport, uprawiany głównie na jeziorach pomorskich i w suwalszczyźnie, nad Wisłą rozwija się stopniowo, przeważnie turystycznie, a nie zawodniczo.

Polski Związek Żeglarski liczył w r. 1929-ym — 9 klubów i 845 zawodników, w r. 1920-ym — 12 klubów i 1.050 zawodników.

Jednym ze sportów wyjątkowo odpowiadających temperamentowi i zdolnościom Polaków jest hokej na lodzie. Od kilku lat hokeiści polscy są ozdobą lodowisk całej Europy. Reprezentacja polska zdobyła w roku 1928 wicemistrzostwo Europy (w Budapeszcie).

Jednym z największych sukcesów organizacyjnych, jakim pościć się może Polska sportowa, zawdzięczamy Polskiemu Związkowi Hokeja na Lodzie, który w lutym 1931 r. znakomicie zmontował i przeprowadził hokejowe mistrzostwa świata w Krynicy.

Były to pierwsze mistrzostwa świa-

ta, a trzecia wielka międzynarodowa impreza o charakterze oficjalnym (po mistrzostwach narciarskich Europy w r. 1929 w Zakopanem i mistrzostwach wioślarskich Europy w r. 1929 w Bydgoszczy), rozegrane na ziemiach naszego kraju.

Związek międzynarodowy, który powierzał tę imprezę Polsce z lękiem i niedowierzaniem, był zachwycony organizacją, co uwidoczniło w specjalnych pismach gratulacyjnych.

Sportowo mistrzostwa świata wypadły bardzo ciekawie, dzięki wyrównanemu poziomowi drużyn, grających w finale.

Mistrzostwo świata znowu zdobyła Kanada (9 pkt.) po ciężkiej walce z U. S. A. (8 pkt.). Po raz pierwszy w dziejach mistrzostw świata Kanadyjczycy stracili punkt w grze z drużyną europejską (mecze z Szwecją 0:0).

Wicemistrzem została drużyna U. S. A., na trzecim miejscu uplasowała się Austria (4 pkt.) — nowy mistrz Europy. Czwartą była Polska (3 pkt.), która wyprzedziła najzaciętszego „wroga” hokejowego — Czechosłowację lepszym stosunkiem bramek. Szóste miejsce zajęli zdegradowani Szwedzi, uważani dotychczas za najlepszych hokeistów Europy.

Łyżwiarstwo figurowe i wyścigowe, posiadające piękne tradycje w Warszawie i Lwowie, sięgające czasów przedwojennych, nie mogło się rozwinąć bez sztucznych lodowisk. Od roku sytuacja się wyraźnie poprawia. Polski Związek Łyżwiarów (siedziba w Warszawie) liczył w r. 1929-ym — 5 klubów i 577 zawodników, w roku 1930-ym — 9 klubów i 611 zawodników. Łyżwiarstwo „spacerowe” jest sportem bodajże najliczniej uprawianym i najbardziej lubianym przez młodzież i starszych.

Narciarstwo uprawiane początkowo tylko w ośrodkach górskich — w Tatrach, Karpatach Wschodnich i Beskidach, opanowuje stopniowo i ośrodki równinne. Narciarstwo jest jednym ze sportów, posiadających w Polsce największą siłę. Liczba uprawiających ten sport dziko i turystycznie sięga 150.000 osób.

W Polskim Związku Narciarskim (siedziba w Warszawie) zrzeszeni są

tylko narciarze startujący na zawodach, a więc elita królewskiego sportu. W r. 1929 związek zrzeszał 45 klubów i 444 zawodników, w r. 1930 — 60 klubów i 526 zawodników. Najsilniejszy okręg — Zakopane.

Wspaniale rozwija się — mimo trudnych warunków gospodarczych — motocyklizm, sport dość kosztowny. Wyścigi o Grand-Prix Polski pod Katowicami w r. 1931 zgromadziły na trasie do 120.000 widzów.

Polski Związek Motocyklowy (siedziba w Warszawie) liczył w r. 1929 — 22 kluby i 308 zawodników, w r. 1930 28 klubów i 431 zawodników. Najsilniejsze okręgi — Górny Śląsk i Warszawa.

Sport samochodowy rozwijał się dotychczas w Polsce w sposób imponujący dzięki dobrze, życiowo ujętej organizacji. Stan dróg w Polsce w ciągu ostatniego pięciolecia poprawił się znacznie. Niemala w tem zasługa komisji sportowych autoklubów.

Jedynie drogi województwa warszawskiego pozostały w dalszym ciągu zmarą automobilistów i czarną plamą na mapie samochodowej Polski.

Instytucja centralizująca w sobie do pewnego stopnia władzę nad sportem samochodowym, a jednocześnie utrzymującą stały kontakt z władzami wojewódzkimi i rządowymi, jest Autoklub Polski z siedzibą w Warszawie. Poza tem istnieje w Polsce osiem autoklubów afiliowanych: krakowski, lwowski, łódzki, wileński, wielkopolski (z siedzibą w Poznaniu), pomorski (siedziba w Grudziądzu), wołyński (siedziba w Łucku) i śląski (siedziba w Katowicach).

Wśród polskich asów kierownicy na pierwszym miejscu postawić trzeba inż. Henryka Liefeldta z Warszawy, który dwukrotnie zdobył najwyższe odznaczenie — automobilowe mistrzostwo Polski. Zaszczytu tego dostąpił raz jeden młody obiecujący kierowca, Jan Ripper z Autoklubu Krakowskiego oraz ostatnio w r. 1930 Maurycy hr. Potocki.

W r. 1931 mistrzostwa Polski nie przyznano nikomu, ponieważ z pięciu konkurencyjnych potrzebnych do oceny i punktacji: międzynarodowy raid, Autoklubu Polski, wyścig górski

pod Wisłą, wyścig płaski pod Łodzią, wyścig po ulicach Lwowa i wyścig górski Zakopane — Morskie Oko — odbyły się z powodu kryzysu gospodarczego tylko dwie imprezy ostatnie.

Najlepsze rezultaty w wyścigach rozegranych w r. 1931 na ziemiach Polski, ma inż. Hołuj z Krakowa, który w wyścigu lwowskim i zakopiańskim był pierwszym z Polaków.

Wprowadzony po raz pierwszy do Kalendarza samochodowego na rok 1931 wyścig o puchar Bałtyku na nowej szosie Jastrzebia Góra — Hallesrowo wygrał inż. Liefeldt.

Gra w hokeja na trawie uprawiana jest głównie w Poznańskim. Polski Związek Hokeja na Trawie (siedziba w Poznaniu) liczył w r. 1930 — 13 klubów, zrzeszających 338 zawodników.

Szermierka nie jest uprawiana jeszcze masowo, znajduje jednakże coraz liczniejszych zwolenników, zwłaszcza wśród sfer wojskowych. Dzięki wyjątkowo ambitnej i sumiennej pracy kilkunastu szermierzy naszej elity szabli i szpady, Polska osiągnęła szereg pierwszorzędných sukcesów, plasując się w szabli niemal stale na trzecim miejscu (drużynowo) za Węgrami i Włochami. Indywidualnie duży sukces odniósł w roku 1930 por. Laszkowski z Warszawy, zdobywając w szabli tytuł wicemistrza Europy.

Polski Związek Szermierczy (siedziba w Warszawie) liczył w r. 1929 — 13 klubów i 148 zawodników, w roku 1930 — 14 klubów i 194 zawodników. Najsilniejsze okręgi: Lwów, Warszawa i Kraków.

Dotychczas daliśmy przegląd osiemnastu różnych gałęzi sportu, omawialiśmy działalność związków czysto sportowych. Organizacja tych związków utrwała się i kzepnie z każdym rokiem. W r. 1929 zrzeszonych było w związkach 1.557 klubów i 62.127 zawodników, w r. 1930 liczby te wzrosły do 1.676 klubów i 73.653 zawodników.

Działalność tych wszystkich 18 związków państwowych, ujmujących w karby organizacyjne życie sportowe w Polsce, kontrolowana jest przez Związek Polskich Związków Sporto-

wych (siedziba w Warszawie, ulica Wiejska 11).

Do Z. P. Z. S. należą również dwa związki, mające obok sportu również pewne zadania polityczne: Polski Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” oraz Związek Strzelecki — oba z siedzibą w Warszawie.

„Sokół” w r. 1929 liczył 960 gniazd, zrzeszających 89.125 członków, w r. 1930-ym — 984 gniazda i 101.324 członków.

Związek Strzelecki w r. 1929 liczył 2.037 oddziałów i 83.470 członków, a w r. 1930 — 3.727 oddziałów i 122.016 członków.

Sumując te trzy pozycje otrzymamy, że w Polsce w r. 1929 istniało 4.554 organizacyjne komórki sportowe, zrzeszające 234.722 czynnych sportowców. W roku 1930 liczby te wzrosły do 6.387 organizacji i 296.993 zrzeszonych członków.

Liczbę Polaków uprawiających sporty „dziko” określić należy na 2 do 2,5 milionów.

Wspomnieć jeszcze należy o lotnictwie sportowym, które rozwija się wspaniale, głównie wśród młodzieży akademickiej. Warszawa, Lwów, Poznań, Kraków, Lublin, Biała Podlaska mają swoje Aerokluby lotnicze, liczące razem do 1000 członków.

Związek Strzelecki przyczynił się wydatnie do rozwoju strzelania sportowego z karabinu wojskowego, broni małokalibrowych i łuku.

Zespoły polskie wysyłane zagranicę, zajmowały coraz lepszą pozycję. Godnem ukoronowaniem naszych wysiłków w tym sporcie były strzeleckie i łucznicze mistrzostwa świata, zorganizowane między 22 sierpnia i 5 września 1931 r. we Lwowie. Zarówno organizacyjnie jak i sportowo zawody udały się znakomicie, podtrzymując zagranicą dobrą opinię polskiej organizacji sportowej.

Na ogólną ilość 48 pierwszych miejsc — Polacy zajęli 11. Na ogólną

ilość 15 mistrzostw świata — Polacy zdobyli cztery zaszczytne tytuły.

Najbardziej cenną zdobyczą, to mistrzostwo świata w strzelaniu myśliwskim do rzutków, zdobyte przez p. Kiszkurno, oraz mistrzostwa świata w strzelaniu z karabinu wojskowego w pozycji stojącej (dystans 300 mtr.), zdobyte przez podchorążego Matuszaka.

Pozatem, drużyna polska zdobyła mistrzostwo świata w strzelaniu grupowym do jelenia (strzał pojedynczy), a p. Michał Sawicki został mistrzem świata w strzelaniu pojedynczym z łuku.

Mistrzostwa świata w strzelaniu z łuku rozegrane były po raz pierwszy.

Polacy po czteroletniej pracy na polu sportu strzeleckiego dogonili narody przodujące w tej gałęzi życia sportowego.

Europa, świat cały ze zdumieniem patrzy na nasz dorobek, na huraganowy rozmach, z jakim biegnie rozwój sportu polskiego. Ci ludzie, kultywujący ideę dla idei, wskazujący szarym masom zjadaczy chleba, co może hart i silna wola, stają się już dziś potężnym ośrodkiem propagandy państwa i jego tężyzny. Nazwiska Konopackiej i Wierzyńskiego, Kusocińskiego, Petkiewicz, Bocheńskiego, Tłoczyńskiego i t. p. wymawiają z zachwytem, ba ze czcią nawet, miliony sportowców całego świata, wypisują z uznaniem dzienniki pięciu kontynentów.

Zdobyliśmy w sporcie zaufanie świata — ten wielki kredyt moralny. Mówi o tem dobitnie coraz częstszy wybór Polaków do zarządów międzynarodowych związków sportowych, powierzenie Polsce organizacji mistrzostw Europy i świata w narciarstwie, wioślarstwie, hokeju na lodzie, strzelectwie i t. p.

W ciągu lat 13 sport polski zrobił siedmiomilowy krok naprzód.

Harcerstwo w Polsce

Harcerstwo jest jedną z największych organizacji wychowawczych Rzeczypospolitej Polskiej, a pracuje w ścisłym, statutowo zastrzeżonym kontakcie z Ministerstwem Oświaty.

Na czoło zagadnień organizacyjnych Związku Harcerstwa Polskiego, organizacji jednoczącej w sobie cały ruch skautowy w Polsce, wysunęła się w ostatnich latach sprawa reorganizacji związku w kierunku znacznego uniezależnienia od siebie organizacji harcerek i harcerzy.

Reorganizacja ta podjęta została głównie z inicjatywy żeńskiej części Z. H. P., która uważała, że głębszy rozdział przyczyni się do ożywienia

działalności. Harcerstwo żeńskie zorganizowało własną gospodarkę finansową, zainicjowało własne wydawnictwa („Skrzydła”, podręczniki gier) i t. p.

W roku 1930 na Nadzwyczajnym Walnym Zjeździe uchwalono nowy statut, w którym przewidziano, obok wspólnych władz związkowych, osobne władze żeńskiej i męskiej organizacji.

Równocześnie przeprowadzono bardzo ważną zmianę, a mianowicie nadano nowe brzmienie zasadniczemu paragrafowi, określającemu cel związku. Paragraf ten brzmi obecnie:

„Związek Harcerstwa Polskiego ma

na celu: wychowanie na zasadach nauki Chrystusa, metodami skautowymi, człowieka świadomie pełniącego służbę Bogu, Polsce i bliźnim, zgodnie z Przyrzeczeniem i Prawem Harcerskim; rozpowszechnianie wśród społeczeństwa typu życia harcerskiego, stosowanie zasad Prawa Harcerskiego w służbie obywatelskiej oraz pielęgnowanie żywej czujności sumienia narodowego i poczucia powinności państwowych.

W tym paragrafie zamyka się cały cel działalności harcerstwa.

A teraz kilka cyfr. Z kilkunastu tablic statystycznych wybieramy ciekawsze liczby.

Pierwszy ogólny spis harcerzy i harcerek sporządzony był w r. 1920. — W tym roku mieliśmy w Polsce 20.410 harcerzy i 8.456 harcerek. W r. 1925 liczby te wzrosły do 25.191 harcerzy i 12.457 harcerek. Ostatni spis z roku 1930 wykazuje 41.480 harcerzy i 20.671 harcerek.

W r. 1930 organizacja harcerzy liczyła 18 chorągwi, 151 hufców, 603 środowisk (miejscowości), 1.269 drużyn i 3.657 zastępców.

W tym czasie Z. H. P. posiadał w swej organizacji 651 osób starszyny egzaminowanej, 1.261 osób starszyny nieegzaminowanej, 2.897 starszych harcerzy i 35.577 młodzieży harcerskiej. Członków współdziałających w drużynach i komendach było 1.094, członków Kół Przyjaciół 10.788. Pod opieką Kół Przyjaciół Harcerstwa było 477 drużyn.

Organizacja harcerek z 1930 liczyła: 15 chorągwi, 82 hufce, 326 środowisk, 714 drużyn, 392 osoby starszyny egzaminowanej, 300 starszych harcerek i 19.979 młodzieży. Drużynami opiekowały się 163 Kola Przyjaciół.

Udział młodzieży męskiej w ruchu harcerskim według wieku przedstawiał się następująco: „wilcząt” od 7 do 10 lat było w r. 1930 — 3.553 (10.6%), harcerzy od 11 do 16 lat było 19.842 (59.5%), harcerzy wyżej 16 lat było 10.024 (29.9%). W statystyce wieku uwzględniono tylko część młodzieży, ponieważ niektóre chorągwie nie dostarczyły danych.

Udział młodzieży żeńskiej w ruchu harcerskim przedstawiał się następu-

jąco: harcerek w wieku od 7 do 11 lat było w r. 1930 — 4%, w wieku od 12 do 15 lat — 41.6%, w wieku od 16 do 21 lat — 42.1%, w wieku ponad 21 lat 3.2%, (brak danych dokładnych 9,1%). Razem 20.671 harcerek.

Bardzo ciekawa jest statystyka ruchu harcerskiego w zależności od różnych środowisk. W roku 1930 gimnazja miały w gronie swych uczniów 12.096 harcerzy (31.4%), miejskie szkoły powszechne — 8.861 (23.1%), miejskie drużyny pozaszkolne 2.821 (7.32%), seminarja nauczycielskie — 2.292 (5.95%), wiejskie szkoły powszechne — 1.666 (4.33%), drużyny harcerskie, składające się z osób pracujących zarobkowo w wieku 17 do 21 lat miały — 1.453 harcerzy (3.78%), szkoły zawodowe — 1.413 (3.68%), seminarja duchowne i drużyny akademickie — 552 harcerzy (1.4%), drużyny złożone z osób pracujących zarobkowo w wieku powyżej 21 lat — 438 (1.14%), drużyny wiejskie pozaszkolne 192 (0.5%). Razem zebrano dane o 31.784 harcerzach (82.55%), brak danych o 6.690 harcerzach (17.45%).

Co się tyczy harcerstwa żeńskiego, w r. 1930 w szkołach powszechnych było — 36.5% harcerek, w gimnazjach — 25.5%, w seminarjach — 11.5%, w drużynach mieszanych pozaszkolnych 10.6%, w szkołach zawodowych — 6.1%, wśród młodzieży robotniczej i rzemieślniczej — 1.7%. Brak danych o 8.1%.

Formą działalności specjalnie przez harcerstwo rozwinięta, jest obozownictwo. Dlatego najlepszym miernikiem działalności harcerstwa jest ilość t. zw. „harc X dni”, czyli dane, wskazujące przeciętnie ilu harcerzy, ile dni, spędziło w obozach, (za jednostkę wzięto jednego harcerza przebywającego w obozie jeden dzień, stąd „harc X dni”).

W roku 1921 zorganizowano 43 obozy męskie, w których przebywało 1.266 harcerzy. Razem wypada 32.441 „harc X dni”.

W tym samym czasie harcerki zorganizowały 32 obozy, w których przebywało 1.002 harcerek. Razem 28.396 „harc X dni”.

W roku 1925 liczba obozów założonych przez organizacje męskie wzra-

sta do 240. Ćwiczyło się w tych obozach 5.042 harcerzy, razem 124.784 „harc X dni”.

W tymże czasie harcerki zorganizowały 100 obozów. Ćwiczyło się w nich 2.046 harcerek. Razem 46.315 „harc X dni”.

Ostatnia statystyka z roku 1930 mówi, że harcerstwo męskie zorganizowało 485 obozów, w których przebywało 10.698 harcerzy. Liczba „harc X dni” wzrasta do 258.860.

Harcerki w tym roku założyły 186 obozów, w których ćwiczyło 4.465 uczestniczek. Liczba „harc X dni” wzrosła do 111.477.

W marcu 1931 roku upłynęło dwadzieścia lat od chwili, gdy grupa ideowej młodzieży akademickiej przy pomocy „Sokoła” ugruntowała podstawy do rozwoju harcerstwa, organizując pierwsze kursy skautowe we Lwowie pod kierunkiem ś. p. Andrzeja Małkowskiego i ś. p. Jerzego Grodyńskiego.

Trzeci dziesięć lat istnienia swego rozpoczyna ruch harcerski, mając przed sobą zadania większe i trudniejsze, niż te, które dotychczas wypełniał. Jednocześnie harcerstwo polskie dźwiga na swych barkach poważny dorobek, będący własnością całego społeczeństwa, dorobek składający się do wiary, że i nadal, tak jak dotychczas Związek Harcerstwa Polskiego będzie służył całemu narodowi.

Poniżej kreslimy program najbliższej działalności harcerstwa w Polsce.

W 20-lecie swego istnienia harcerstwo czuje się dość silnie, aby zataczyć szersze kręgi i zwiększyć swoje szeregi rozwijając pracę również na dzielnicie robotnicze i wieś, co dotychczas ze względu na stały brak instruktorów było niemożliwe.

Harcerstwo chce wyrwać chłopca ze zgubnych wpływów ulicy i wspólnie z domem i szkołą dać mu godziwą rozrywkę i sposobność służby bliżnim; zając się nim wtedy, gdy dom i szkoła nie mają już na to czasu, warunków, czy chęci.

Przygotowania do tej wielkiej harcerskiej „ofensywy na młodzież” czynione są w szybkim tempie, a czte-

ry specjalne kursy harcerskie dla nauczycieli szkół powszechnych, przygotowują kadry wyszkolonych i doświadczonych instruktorów - wychowawców i organizatorów. Przychylnie i pełne zrozumienia stanowisko władz szkolnych bardzo ułatwia przeprowadzenie „ofensywy” i zapewnia jej powodzenie.

Z „ofensywą na młodzież” jaknajściślej wiąże się przygotowanie i szkolenie nowych sił instruktorskich, które mogłyby poprowadzić pracę w nowo zorganizowanych drużynach przy zastępach. I właśnie w tym szkoleniu „nowych wodzów” leży główna troska władz Związku, gdyż od poziomu i wyrobienia instruktorów zależy powodzenie ruchu harcerskiego. Dlatego właśnie przeprowadza się rewizję wymagań na próbach instruktorskich, dlatego zorganizowano dwa kursy harc mistrzowskie, 10 podharc mistrzowskich, 4 nauczycielskie, dlatego wreszcie otwarto ostatnio stałą Harcerską Szkołę Instruktorów w Buczu na Śląsku, pod kierownictwem doświadczonego instruktora, harcmistrza Stefana Szletyńskiego.

Pewne zmiany w programie wyszkolenia instruktorskiego pociągają za sobą siłą rzeczy analogiczne zmiany i w programach prób sprawności dla młodzieży. Dawne okazały się już nieco przestarzałe. Tętno pracy zwiększyło się przez ubiegłe 20 lat niepomniernie. Dawne przenisły i formy trzeba dostosować do chwili bieżącej. — Jedne przepisy i postanowienia się usuwa, jako zbyteczny balast, inne — uszlachetnione 20-letnim doświadczeniem i nakazane chwilą bieżącą — przekształca się i dodaje do programu wyszkolenia.

Komisje złożone z doświadczonych instruktorów fachowców oraz wychowawców obradują bez przerwy. Dyskusja na kursach starszych jest ożywiona i namiętna. Pod koniec roku 1931-go nowe programy wygotowano i przedłożono naczelnym władzom Związku do zatwierdzenia.

W r. 1931 zwrócono znacznie większą uwagę na najmłodsze pokolenie harcerskie, tak zwanych „zuchów”, t. j. chłopców do lat 8-miu. Specjalnie wyłoniona w r. ub. komisja do

spraw „zuchów” opracowała szczegółowy program i metody pracy.

Nowe regulaminy kładą duży nacisk na pracę społeczną harcerzy. — Dokonanie „codziennego dobrego uczynku” zbiorowego i indywidualnego jest pilnie przestrzegane.

Już zeszłoroczne obozy harcerskie otrzymały szczegółowe instrukcje dotyczące się pracy społecznej, a specjalnie powołani referenci przy Komendach baczą na racjonalne przeprowadzenie pracy drużyn. Teren do roboty bardzo wdzięczny. Wiele pomysłów omówiono na zjazdach i odprawach.

W stosunkach z zagranicą zaszły duże zmiany. Kontakt z harcerstwem zagranicznym został bardziej zacieśniony. Wysłano liczne delegacje na zloty (Czechosłowacja, Szwecja i Bułgaria) i konferencje (Wiedeń — Kandersteg). Do Międzynarodowego Komitetu Skautowego wprowadzono zasłużonego działacza harcerskiego profesora D-ra T. Strumiłłę, jednego z założycieli harcerstwa w Polsce i dotychczasowego przewodniczącego Biura Skautów Słowiańskich, organiza-

cji powołanej na skutek starań Z.H.P.

Nie zapomniano również o czterotysięcznej rzeszy harcerzy polskich zorganizowanych na obczyźnie. Wyśia się im biblioteczki, urządza kursy w kraju i zagranicą, służy zawsze chętną radą i pomocą. Robi się wszystko co można, aby uchronić młodzież od wynarodowienia i wychować ją w duchu polskim, a jednocześnie w duchu lojalności do tego państwa, na terenie którego stale, bądź czasowo, przebywają.

Należy w tem miejscu specjalnie zaznaczyć, że w tej „skautowej międzynarodowce”, która dąży do ogólnego braterstwa, stale podkreśla się pierwiastki narodowe poszczególnych organizacji. W harcerza wpaja się przez cały czas jego pobytu w drużynie, że przedewszystkiem jest on Polakiem, a potem dopiero członkiem wielkiej światowej rodziny skautowej.

Ulepszając stale metody pracy i program zadań, harcerstwo polskie śmiało idzie naprzód ku coraz świetniejszej przyszłości.

REKORDY SPORTOWE*)

LEKKA ATLETYKA.

Biegi płaskie: 100 m. — 10,3 sek. E. Tolan (St. Zj.); 10,7 sek. E. Trojanowski. 200 m. — 20,6 sek. R. A. Locke (St. Zj.); 22,2 sek. S. Sikorski. 400 m. — 47 sek. E. Spencer (St. Zj.); 49,6 sek. K. Biniakowski. 800 m. — 1 min. 50,6 sek. S. Martin (Fr.); 1 min. 55 sek. S. Kostrzewski. 1500 m. — 3 min. 49,2 sek. Ladoumégue (Fr.); 3 min. 57,2 sek. S. Petkiewicz. 3000 m. — 8 min. 20,4 sek. P. Nurmi (Fin.); 8 min. 33,4 sek. J. Kusociński. 5000 m. — 14 min. 28,2 sek. Nurmi; 14 min. 42,8 sek. J. Kusociński. 10 000 m. — 30 min. 6,2 sek. Nurmi; 31 min. 39,8 sek. J. Kusociński. 25.000 m. — 1 godz. 23 min. 45,8 sek. E. Harper (Ang.); 1 godz. 38 min. 10,4 sek. B. Lech. Bieg jedno godzinny — 19.210 m.

*) Na pierwszym miejscu podajemy rekordy światowe, na drugim — Polski.

Nurmi; 17.279 m. A. Freyer. Biegi rozstawne. 4×100 m. — 40,8 sek. Niemcy (Jonath, Cortis, Houben, Körnig); 43,4 sek. (Kozłicki, E. Trojanowski, Nowosielski, Nowak). 4×200 m. — 1 min. 25,8 sek. St. Zj. (Lewis, Smith, House, Borach); 1 min. 31 sek. (Łada, J. Piechocki, E. Trojanowski, K. Biniakowski). 4×400 m. — 3 min. 13,4 sek. St. Zj. (Baird, Taylor, Barbutti, Spencer); 3 min. 23,4 sek. (J. Piechocki, S. Gniech, F. Żuber, S. Kostrzewski). 4×1.500 m. — 16 min. 11,4 sek. Finlandja (Lievendahl, Katz, Koivunaho, Nurmi); 17 m. 13,4 sek. (Ociepkó, Kuźnicki, Pruszkowski, S. Kostrzewski).

Biegi przez płotki. 110 m. — 14,4 sek. E. Wennström (Szwecja); 15,5 sek. W. Trojanowski. 200 m. — 23 sek. Ch. Brookins (St. Zj.); 26,5 sek. W. Trojanowski. 400 m. — 52 sek. F. M. Taylor (St. Zj.); 54,2 sek. S. Kostrzewski.

Skoki: Wwyż z rozbiegu — 203 cm. H. M. Osborn (St. Zj.); 184,5 Giedgowd.

Wdół z rozbiegiem. — 798 cm. Nambu (Japon.); 732 cm. S. Sikorski. Trójskok — 15.58 m. Oda (Japon.); 13.92 m. S. Sikorski. O tyczce — 4.30 m. L. Barnes (St. Zj.); 3.705 m. S. Adamczak.

Rzuty. — Dyskiem. — 51.09 m. Jessup (St. Zj.); 45.09 m. Z. Heljasz. Dyskiem oburącz — 90.13 m. E. Nicklander (Fin.); 79 m. Z. Heljasz. Oszczepem — 72.98 m. A. Jarvinen (Fin.); 62.60 m. Fr. Mikrut. Oszczepem oburącz — 117.68 m. Sundl (Norw.); 96.27 m. S. Szydłowski. Pchnięcie kulą — 16.04 m. E. Hirschfeld (Niemcy); 14.665 m. Z. Heljasz. Kulą oburącz — 28.67 m. Daranyi (Węgry); 27.08 m. Z. Heljasz. Młotem — 57.77 m. P. Ryan (St. Zj.); 35.16 m. A. Więckowski.

Wieloboje: Dziesięciobój — 8.053.29 punktów P. Irjola (Fin.); 7.233.53 punkta A. Cejsik. Pięciobój — rekord światowy nie notowany; 3.613.17 punkta A. Cejsik.

Panie: Rekordy polskie. Biegi płaskie. — 60 mtr.: 7.6 sek. S. Walasiewicz; 80 mtr.: 10.6 sek. A. Brenczówna; 100 mtr.: 12.4 sek. S. Walasiewicz; 200 mtr.: 25.3 sek. S. Walasiewicz; 800 mtr.: 2 min. 27 sek. G. Kilosówna; 1.000 mtr.: 3 min. 22.4 sek. G. Kilosówna.

Biegi rozstawne. 4×75 mtr.: 39.4 sek., zespół tow. „Grażyna” — Warszawa (A. Hulanicka, W. Sadkowska, M. Lubecka, J. Grabicka); 4×100 mtr.: 50.2 sek., drużyna narodowa Polski (A. Hulanicka, M. Freiwald, S. Walasiewicz, F. Schabińska); 4×200 mtr.: 1 min. 52.2 sek., drużyna Kl. Sp. „Stadion” z Król. Huty (Sikorzanka, Pachowa, Hofińska, Orłowska); 10×100 mtr.: 2 min. 20 sek., drużyna AZS — Warszawa (Manteuffel, Gorloff, Wiszniewska, Cegielska, Kozanówna, Wiczorkiewicz, Chrupczalkowska, Aleksandrowicz, Konopacka, Woynarowska); 100+100+200+800 mtr.: 3 min. 32.2 sek., drużyna Kl. Sp. „Różdzeń” — Szopienice (Kanjuda, H. Rakoczanka, A. Benierówna, G. Kilosówna); 3×800 mtr.: 9 min. 25.2 sek., drużyna AZS — Poznań (M. Gutterówna, I. Świdarska, A. Stolarówna).

Bieg przez płotki — 80 mtr.: 12.6 sek. F. Schabińska.

Skoki. Wwyż z rozbiegiem: 150.5 cm. S. Krajewska. Wdół z miejsca: 250 cm. A. Hulanicka. Wdół z rozbiegiem: 550 cm. S. Walasiewicz.

Rzuty. Dyskiem: 39.62 mtr. H. Konopacka. Dyskiem oburącz: 66.485 mtr. H. Konopacka. Oszczepem: 39.90 mtr. Malinowska. Oszczepem oburącz: 54.56 mtr. Malinowska. Pchnięcie kulą: 11.65 mtr. Jasińska. Kulą oburącz: 19.58 mtr. H. Konopacka.

Wieloboje. Trójsboje: 185 punktów H. Konopacka. Pięciobój: 4.066.07 punkta H. Konopacka.

Pływanie. Panowie. Styl dowolny. 100 mtr.: 57.4 sek. J. Weissmüller (St. Zj.); 1 min. 00.4 sek. K. Bocheński. 200 mtr.: 2 min. 8 sek. J. Weissmüller; 2 m. 24.8 sek. K. Bocheński. 400 mtr.: 4 min. 47 sek. J. Taris (Francja); 5 min. 17.4 sek. K. Bocheński. 800 mtr.: 10 min. 19.6 sek. J. Taris; 12 min. 20.4 sek. Jan Kot. 1.500 mtr.: 19 min. 7.2 sek., Arne Borg (Szwecja); 23 min. 10 sek. Jan Kot.

Styl klasyczny. 100 mtr.: 1 min. 14 sek. W. Spence (St. Zj.); 1 min. 27.8 sek. J. Jurkowski. 200 mtr.: 2 m. 45 sek. Y. Tsuruta (Japonja); 3 min. 5 sek. J. Kaputek. 400 mtr.: 5 m. 50.2 sek. E. Rademacher (Niemcy); 6 min. 44.6 sek. J. Kaputek.

Nawznak. 100 mtr.: 1 min. 8.2 sek. G. Kojac (St. Zj.); 1 m. 22.3 sek. J. Karliczek. 200 mtr.: 2 min. 32.2 sek. P. Kojac; 3 min. 11.6 sek. J. Szrajbman. 400 mtr.: 5 m. 42 sek. T. Irige (Japonja); 7 min. 11.4 sek. H. Weigman.

Panie. Styl dowolny. 100 mtr.: 1 m. 8 sek. H. Madison (St. Zj.); 1 m. 21.9 sek. R. Morawska. 200 mtr.: 2 m. 34.6 sek. H. Madison; 3 m. 27 sek. A. Jarkulisówna. 400 mtr.: 5 m. 39.2 sek. M. Norelius (St. Zj.); 7 m. 13.3 sek. A. Jarkulisówna. 800 mtr.: — rekordu światowego nie ma, jest tylko na 880 yardów: 11 min. 41.2 sek. H. Madison (St. Zj.); 15 m. 33.7 sek. M. Kratochwilówna. 1.500 mtr.: 23 min. 44.6 sek. M. Norelius (St. Zj.); 29 m. 12.8 sek. M. Kratochwilówna.

Styl klasyczny. 100 mtr.: 1 min. 26.3 sek. L. Mühe (Niemcy); 1 m. 36.4 sek. A. Jarkulisówna. 200 mtr.: 3 m. 11.2 sek. L. Mühe; 3 m. 26.2 sek. A. Jarkulisówna. 400 mtr.: 6 m. 41.4

sek. C. Wolstenholme (Anglja); 7 min. 13.3 sek. A. Jarkuliszówna.

Nawznak: 100 mtr.: 1 m. 20.6 sek. B. Mealing (Australja); 1 m. 35.4 sek. K. Nowakówna. 200 mtr.: 2 m. 58.2 sek. E. Holne (St. Zj.); 3 min. 32.4 sek. K. Nowakówna. 400 mtr.: 6 m. 16.8 sek. M. Braun (Holandja), rekordu polskiego niema.

KOLARSTWO.

Rekordy polskie. Start. lotny. Cztery rekordy należą do H. Szamoty. 200 mtr. — 12.2 sek.; 300 mtr. — 18.8 sek.; 400 mtr. — 25.2 sek.; 500 mtr. — 31.6 sek.; 1.000 mtr.: 1 min. 10.2 sek. — J. Lange; 3.000 mtr.: 4 min. 14 sek. F. Szymczyk.

Start z miejsca: 200 mtr.: 16.4 sek. F. Szymczyk, pozostałe jedenaście rekordów należy do Bryszkego; 5 km.: 7 min. 29.2 sek.; 10 km.: 15 min. 6 sek.; 15 km.: 22 min. 51.8 sek.; 20 km.: 31 min. 51.8 sek.; 25 km.: 39 min. 39 sek.; 30 km.: 47 min. 43 sek.; 35 km.: 55 min. 51.6 sek.; 40 km.: 1 godz. 4 min. 22 sek.; 45 km.: 1 godz. 13 min. 3.2 sek.; 50 km.: 1 godz. 21 min. 41 sek.

Bieg godzinny: 37 km. 763.5 mtr.

Bieg drużynowy 4 km.: 5 min. — J. Lange, Heul, F. Szymczyk, Oksiutycz.

Tandemy. 200 mtr.: 11.8 sek. — Janociński i Łączyński. 1.000 mtr.: 1 min. 6 sek. — Frączkowski i Kądzia.

Jazda za motorami. Start z miejsca: 5, 10 i 15 kilometrów: — Oksiutycz, czasy: 4 min. 12.6 sek., 8 min. 22 sek. i 12 min. 26.4 sek.; 20, 25, 30, 40 i 50 km.: — Józef Lange, czasy: 16 m. 55 sek., 21 m. 55 sek., 26 m. 2 sek., 35 m. 25 sek. i 42 m. 56 sek.; 100 km.: — Weiss — 1 godz. 52 min. 33.4 sek.

Start lotny: 1, 3 i 5 km.: — J. Lange, 45 sek., 2 min. 20 sek. i 3 min. 51.2 sek.

Rekordy automobilowe dzielą się na dwa zasadnicze działy: rekordy światowe i międzynarodowe. Rekordy światowe to szczyt możliwości automobilu jako takiego bez ograniczeń litrażu. Rekordów tych jest 61 od jednego kilometra do 50,000 km. i od 1 godziny do 17 dni. Podajemy tylko najbardziej charakterystyczne.

1 km., start lotny: 9.09 sek., szybkość 396 km. 40 mtr. na godzinę. Malcolm Campbell (Anglja).

1 km., start z miejsca: — 25.74 sek., 139.860 km/godz., Thomas (Anglja).

W wyścigach powyżej 10 km. wszystkie rekordy ustanowione są ze startu z miejsca.

100 km.: 29 min. 6.33 sek., 206.147 k/g. — G. M. Stewart.

50.000 km.: 416 godz. 50 min. 44.82 sek., 119.948 km/godz. kierowcy: Lervy Présalé i Van Doorminck.

Jazda jednogodzinna: 206.558 km. — Marchand.

24 godzinny: 4.383.851 km., 182.660 km/godz., kierowcy — Marchand, Morel i Kiryłow.

17 dni: 48.901.666 km., 119.857 km/godz., kierowcy ci sami z dodatkiem de Présalé, Van Doorminck'a i L. Marchand'a.

Rekordów automobilowych międzynarodowych, czyli najlepszych wyników osiągniętych na świecie, ale na samochodach dzielonych na kategorie (10 klas), według litrażu (od 350 do 8.000 cm³) jest 337.

Z rekordów tych, ustanowionych na maszynach wyścigowych, podamy cztery t. j. te tylko, które są odpowiednikami istniejących rekordów Polski.

Klasa D (2—3.000 cm³) — 1 km. z rozbiegu. Rekord międzynarodowy: 19.865 sek., 201.511 km/godz., Hartmann (Węgry); polski: 21.162 sek., 170.110 km/godz., inż. H. Liefeldt. 1 km. z miejsca: 27.85 sek., 129.264 km/godz., Craig (Anglja); 36.570 sek., 98.441 km/godz., inż. H. Liefeldt.

Klasa C (3—5.000 cm³): 1 km. z rozbiegu: 15.87 sek., 226.843 km/godz. — Kayer Don (Anglja); 19.495 sek., 184.673 km/godz. — inż. H. Liefeldt. 1 km. z miejsca: 26.14 sek., 137.719 km/godz. — Kaye Don.

Rekordy lotnicze, podobnie jak i rekordy samochodowe dzielą się na światowe i międzynarodowe. Rekordy światowe, to szczyt ludzkich możliwości w pokonywaniu natury. Jest ich siedem.

Najdłuższy czas utrzymywania się w powietrzu: 87 godzin — H. Kaulen (Niemcy) na balonie kulistym.

Najdłuższy dystans przebyty w kole zamkniętem: 10.372 km. — J. Le Brix i M. Doret (Francja).

Najdłuższy dystans przebyty w kole zamkniętem z zaopatrywaniem w benzynę w powietrzu: 5.300 km. — por. Lowell, H. Smith i J. P. Richter (St. Zj.).

Najdłuższy dystans przebyty w powietrzu w linii prostej: 7.905 km. 140 mtr. — Costes i Bellonte (Francja).

Największa wysokość osiągnięta przez człowieka: 15.781 mtr. — prof. Piccard i Paweł Kipfer (Szwajcaria) na balonie kulistym.

Największa szybkość w powietrzu: 575 km. 700 mtr. na godzinę — Squadron Leader, A. H. Orlebar (Anglia).

Najdłuższy czas utrzymywania się w powietrzu w locie w kole zamkniętem przy zaopatrywaniu maszyny w benzynę w powietrzu: 553 godz. 41 minut. — John i Kennet Hunter (St. Zj.).

Lotniczych rekordów międzynarodowych, czyli najlepszych na świecie wyczynów w danej kategorii aparatu utrzymującego się w powietrzu — jest 151, w tem 19 rekordów dotyczących balonów kulistych, 3 rekordy sterowców, 42 rekordy dotyczące samolotów zwykłych, 20 rekordów samolotów turystycznych (awionetek), 33 rekordy hydroplanów zwykłych, 16 rekordów hydroplanów turystycznych, 5 rekordów na szybowcach, 3 na helikopterach, oraz 10 rekordów ustanowionych przez kobiety.

Polskie lotnictwo sportowe istnieje dopiero 4 lata, a już może się poszczycić dwoma rekordami międzynarodowymi, z których jeden niestety nie został zatwierdzony przez Fed. Aéronautique Int. na skutek drobnych braków w technice zapisywania wysokości w barografie (zamiast zapisywania piórkami na sadzy, zapisywano atramentem).

Oba rekordy zostały ustanowione w 2-jej kategorii (od najlżejszych do 280 kg) samolotów turystycznych dwuosobowych. Inż. Jerzy Drzewiecki z pasażerem W. Wędrchowskim na

monoplanie R. W. D. 7 osiągnęli największą na świecie szybkość na aparacie tego typu na dystansie 100 km — 178 km. 748 mtr na godzinę.

F. A. I. nie uznał rekordu lotu na wysokość (dla awionetek tego samego typu) — 5.996 mtr ustanowionego przez por. Żwirkę z pasażerem Prausem na aparacie R. W. D. 7. Rekord oficjalny w tej kategorii — 5.305 mtr. — osiągnięty został przez Francuzów: Reginensi i de Vizcaya na awionetce typu „Farman 230”.

Oba rekordy powyższe są oczywiście rekordami polskimi. Trzecim rekordem polskim w lotnictwie jest rekord długotrwałości lotu na szybowcu — 7 godzin 52 min. 45 sek., osiągnięty na szybowcu „Lwów” przez inż. Grzeszczyka.

Analogiczny rekord międzynarodowy brzmiał: 14 godzin 7 minut, Ferdinand Schulz na „Westpreussen”.

WŁOSKA SPÓŁKA AKCYJNA „Powszechna Asekuracja w Tryjeście” ASSICURAZIONI GENERALI TRIESTE

jeden z największych zakładów ubezpieczeniowych w Europie, istniejący 100 lat (rok założenia 1831).

Koncesjonowany w Polsce postanowieniem Ministrów Skarbu i Przemysłu i Handlu z dnia 7 sierpnia 1926 r.

**Dyrekcja na Polskę Warszawa,
Jasna Nr. 19. Centr. tel. 546-28.**

Przyjmuje na najkorzystniejszych warunkach wszelkiego rodzaju ubezpieczenia.

Oddziały i przedstawicielstwa we wszystkich miastach Rzeczypospolitej.

Taryfa pocztowo-telegraficzna.

Na zasadzie Rozporządzenia Ministra Poczt i Telegrafów z dnia 28.IX. 1931 r. wprowadza się następujące dopłaty na czas od 15 października 1931 r. do 14 kwietnia 1932 r. włącznie na niżej wyszczególnione przesyłki i świadczenia pocztowe:

a) Listy zamiejscowe prywatne i urzędowe, bez względu na wagę	5 groszy
b) Kartki pocztowe zamiejscowe pojedyncze	5 "
z opłaconą odpowiedzią	10 "
c) Druki prywatne i urzędowe bez względu na wagę	5 "
d) Paczki prywatne i urzędowe bez względu na strefę:	
do wagi 5 kg.	5 "
do wagi 10 kg.	10 "
do wagi 15 kg.	15 "
do wagi 20 kg.	20 "
s) Polecenie przesyłek listowych	5 "
f) Doręczenie przekazów pocztowych, telegraficznych i Pocztovej Kasy Oszczędności:	
do 100 zł.	5 "
od 100—500 zł.	10 "
od 500—1000 zł.	25 "
od 1000—2000 zł.	50 "
1) Doręczenie listów wartościowych:	
do 100 zł. podanej wartości	5 "
od 100—1000 zł. podanej wartości	10 "
od 1000—5000 zł. podanej wartości	25 "
ponad 5000 zł. podanej wartości	50 "
2) Doręczenie paczek bez względu na wagę	5 "

Opłaty powyższe nie obowiązują w polskim urzędzie pocztowym Gdańsk I.

I. OBRÓT WEWNĘTRZNY. (wraz z Gdańskiem).

Listy prywatne: do wagi 20 g — 30 gr.; ponad 20 g do 250 g — 60 gr.; ponad 250 do 500 g — 80 gr.

Listy urzędowe: do wagi 250 g — jak za listy prywatne; ponad 250 do 2.000 g — 70 gr.

Kartki pocztowe: pojedyncze — 20 gr.; z odpowiedzią — 40 gr.

Druki: do wagi 25 g — 5 gr.; ponad 25 do 50 g — 10 gr.; ponad 50 do 100 g — 15 gr.; ponad 100 do 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.; tylko pojedynczo wysyłane tomy — 70 gr. Druki urzędowe do 250 g — jak za druki prywatne; ponad 250 do 2.000 g — 40 groszy.

Druki dla ociemniałych: do wagi 5.000 g — 5 gr.

Próbki towarów: do wagi 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.

Papiery handlowe. do wagi 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.

Przesyłki mieszane: do wagi 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.

Listy wartościowe: za listy wartościowe pobiera się oprócz opłaty jak za list odpowiedniej wagi, należność asekuracyjną za każde 100 zł. — 10 gr. do 10.000 zł. podanej wartości.

Przekazy: do 10 zł. — 20 gr.; ponad 10 do 25 zł. — 35 gr.; od 25 do 50 zł. — 50 gr.; od 50 do 100 zł. — 70 gr.; od 100 do 250 zł. — 95 gr.; od 250 do 500 zł. — 135 gr.; od 500 do 750 zł. — 180 gr.; od 750 do 1.000 zł. — 220 groszy. Za przekazy telegraficzne, oprócz należności powyższych — należność manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego 20 gr.; należność za telegram i należność za pospieszne doręczenie (o ile nie chodzi o przekazy adresowane poste-restante, lub do miejscowości należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń).

Polecenie: 60 groszy.

Telegramy: zamiejscowe zwykłe, opłata od wyrazu — 15 gr.; Pilne: opłata od wyrazu — 45 gr. Ponadto za każdy telegram opłata dodatkowa — 50 gr.

II. OBRÓT ZAGRANICZNY.

Listy: do wagi 20 g — 60 gr.; za każde dalsze 20 g — 30 gr.; do Austrii, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier: do wagi 20 g — 50 gr.; za każde dalsze 20 g — 30 gr. Najwyższa dopuszczalna waga: 2 kg.

Kartki pocztowe: pojedyncze — 35 gr.; do Austrii, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier — 30 gr.

Druki: za każde 50 g — 10 gr. Najwyższa waga 2 kg. Waga pojedynczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg.

Do Austrii, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier do wagi 3.000 g — 5 gr.

Druki dla ociemniałych: za każde 1.000 g — 5 gr.; najwyższa waga 3 kg.

Próbki towarów: za każde 50 g — 10 gr.; najmniej 20 gr. Najwyższa waga 500 g.

Papiery handlowe: za każde 50 g — 10 gr.; najmniej jednak 60 gr. Najwyższa waga 2 kg.

Przesyłki mieszane: za każde 50 g — 10 gr.; najmniej jednak 20 gr.; jeśli przesyłka składa się z druków i próbek towarów. W innych wypadkach najmniej 60 gr. Najwyższa waga 2 kg, warunki — jak w obrocie wewnętrznym.

Listy wartościowe: jak za list polecony odpowiedniej wagi i ponadto należność od deklarowanej wartości za każde 300 zł. lub części tychże — 50 gr. Podana wartość nie może przekraczać 5.000 franków w zlocie.

Paczki: opłaty różne — zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi przewozu — oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie paczkowej.

Należności dodatkowe: polecenie przesyłki pocztowej — 60 gr.

Telegramy: opłaty różne (zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi) oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie telegraficznej.

Dwa sukcesy radjowe

Piękna inicjatywa pokrycia całego terytorium Polski zasięgiem detektorowym, co jest pierwszym i najważniejszym warunkiem rozpowszechnienia radja, została z początkiem roku 1931 wprowadzona w życie. Pierwsze próby olbrzymia raszyńska, który jest najmocniejszą stacją nadawczą na świecie, spowodowały, że głos płynący z anteny raszyńskiej odbił się żywym echem w najdalszych nawet zakątkach kraju. Obecnie dobrodziejstwo radja dostępne jest wszystkim mieszkańcom Polski za pośrednictwem taniego i łatwego w obsłudze aparatu detektorowego. Z entuzjazmem powitali radjosluchacze dalekich prowincji uruchomienie olbrzymia raszyńskiego, widząc w fali radiowej jedyny łącznik z szerokim światem, doradcę i przyjaciela.

Stacja raszyńska, to pierwszy olbrzymi sukces radjofonji polskiej, osiągnięty w ostatnich czasach. Ale sukces ten byłby połowiczny, gdyby nie uzupełniał się drugim, równie ważnym zwycięstwem w walce o potęgę i rozwój radjofonji w Polsce. *Tym drugim sukcesem jest stworzenie doskonałego aparatu detektorowego „Detefon” o niezmiernie łatwej obsłudze i, co najważniejsze, dostępnego wszystkim warstwom społeczeństwa ze względu na jego nadzwyczaj niską cenę: 39 zł. za kompletny odbiornik z detektorem, jedną parą słuchawek i całkowitym materiałem instalacyjnym oraz anteną i bogato ilustrowaną broszurką - instrukcją pouczającą, jak założyć i korzystać z odbiornika.*

Aparat ten, tak popularny już dziś „Detefon”, spotkał się z nadzwyczajnym przyjęciem ze strony licznych nabywców i zyskuje coraz to liczniejsze rzesze zwolenników. Wystarczy nadmienić, że w ciągu pierwszego półrocza 1931 roku nabyło Detefony 24.783 osoby.

Pragnąc w dobie powszechnego kryzysu pójść jaknajdalej na rękę nowym abonentom radiowym, Polskie Radio zorganizowało sprzedaż tych aparatów na dogodne raty miesięczne. W ten sposób każdy, kto pracuje czy to w instytucji państwowej, samorządowej, czy też prywatnej, może za pośrednictwem swych pracodawców otrzymać „Detefon” na raty z tem jednym zastrzeżeniem, że od razu zakupi aparaty grupa złożona przynajmniej z 3-ch osób. Jeżeli się zważy, że za wpłatą zł. 6.50 miesięcznie, przy 39 zł. ogólnej wartości „Detefonu”, otrzymuje nabywca gwarantowany, idealny aparat detektorowy wraz ze słuchawkami nadzwyczaj czułymi, anteną i wszelkimi potrzebnymi akcesorjami oraz broszurką instrukcyjną, to trudno stworzyć lepsze warunki dla rozwoju radjofonji.

Detefon nabyć można: we wszystkich rozgłośniach Polskiego Radia, a więc w WARSZAWIE, w wydziale „Detefon”, ul. Zielna 30, w KRAKOWIE, ul. Basztowa 9, we LWOWIE, ul. Batorego 6, w KATOWICACH, ul. Mieleckiego 1, w POZNANIU, Plac Wolności 11 i w WILNIE, ul. Witoldowa 21 oraz we wszystkich urzędach pocztowych na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Pokrycie całej Polski zasięgiem detektorowym i stworzenie prostego dla niego aparatu „Detefon”, to są dwa olbrzymie sukcesy, którymi pochwalić się może radjofonja Polska.

Waluty większych państw świata

(w stos. do dolara amer. 100 Złotych polskich = 11.22 \$)

P A N S T W O	Jednostka monetarna	Nominalna wartość w dol. amer.
Argentyna	Peso = 100 Centavos	100 Pesów = 96,48 \$
Austria	Schilling = 100 Groschen	100 Schill. = 14,07 \$
Belgia	Belga = 5 Francs	100 Belg = 13,95 \$
Brazylja	Franc = 100 Centimes	
Bulgaria	Milreis = 1.000 Reis	100 Milrejsów = 11,96 \$
Chiny	Lew = 100 Stotinki	100 Lewów = 0,772 \$
Czechosłowacja	Haikuan-Tael = 100 Kandorin	100 Taelów = 65,89 \$
Dania	Koruna = 100 Haleru	100 Koron = 2,96 \$
Egipt	Krone = 100 Öre	100 Koron = 21,55 \$
Estonja	Pound = 100 Piastres	1 Funt = 3,76 \$
Francja	Kroon = 100 Sents	100 Koron = 26,8 \$
Grecja	Franc = 100 Centimes	100 Franków = 3,92 \$
Hiszpanja	Drachma = 100 Lepta	100 Drachm = 1,298 \$
Holandja	Peseta = 100 Centimos	100 Pesetów = 19,3 \$
Japonja	Gulden = 100 Cents	100 Guldenów = 40,2 \$
Jugosławia	Yen = 100 Sen	100 Jenów = 49,85 \$
Litwa	Dinar = 100 Paras	100 Dinarów = 19,3 \$
Lotwa	Litas = 100 Centai	100 Litów = 10,— \$
Meksyk	Lat = 100 Santimu	100 Latów = 19,3 \$
Niemcy	Peso = 100 Centavos	100 Pesów = 49,84 \$
Norwegia	Mark = 100 Pfennige	100 Marek = 19,47 \$
Persja	Krone = 100 Öre	100 Koron = 21,25 \$
Portugalia	Neukran = 10 Senaar	100 Neukranów = 10,36 \$
Rosja (Z. S. R. R.)	Escudo = 100 Centavos	100 Eskudów = 108,05 \$
Rumunia	Czerwoniec = 10 Rubli	1 Czerwoniec = 5,15 \$
Szwajcaria	Leu = 100 Bani	100 Lei = 0,6 \$
Szwecja	Franc = 100 Centimes	100 Franków = 19,3 \$
Turcja	Krona = 100 Öre	100 Koron = 21,75 \$
Węgry	Piastre = 40 Para	100 Piastrow = 4,4 \$
Wielka Brytania	Pengö = 100 Filler	100 Pengów = 17,49 \$
Włochy	Pound Sterling = 20 Shillings	1 Funt Sztetling = 4,867 \$
	Shilling = 12 Pence	
	Lira = 100 Centesimi	100 Lir = 5,26 \$

TABLICA PORÓWNAWCZA

skal termometrów: Celsjusza, Fahrenheita i Réaumura

Cels-jusz	Fahren-heit	Réau-mur	Cels-jusz	Fahren-heit	Réau-mur	Cels-jusz	Fahren-heit	Réau-mur
100	212	80	73	163.4	58.4	46	114.8	36.8
99	210.2	79.2	72	161.6	57.6	45	113	36
98	208.4	78.4	71	159.8	56.8	44	111.2	35.2
97	206.6	77.6	70	158	56	43	109.4	34.4
96	204.8	76.8	69	156.2	55.2	42	107.6	33.6
95	203	76	68	154.4	54.4	41	105.8	32.8
94	201.2	75.2	67	152.6	53.6	40	104	32
93	199.4	74.4	66	150.8	52.8	39	102.2	31.2
92	197.6	73.6	65	149	52	38	100.4	30.4
91	195.8	72.8	64	147.2	51.2	37	98.6	29.6
90	194	72	63	145.4	50.4	36	96.8	28.8
89	192.2	71.2	62	143.6	49.6	35	95	28
88	190.4	70.4	61	141.8	48.8	34	93.2	27.2
87	188.6	69.6	60	140	48	33	91.4	26.4
86	186.8	68.8	59	138.2	47.2	32	89.6	25.6
85	185	68	58	136.4	46.4	31	87.8	24.8
84	183.2	67.2	57	134.6	45.6	30	86	24
83	181.4	66.4	56	132.8	44.8	29	84.2	23.2
82	179.6	65.6	55	131	44	28	82.4	22.4
81	177.8	64.8	54	129.2	43.2	27	80.6	21.6
80	176	64	53	127.4	42.4	26	78.8	20.8
79	174.2	63	52	125.6	41.6	25	77	20
78	172.2	62.4	51	123.8	40.8	24	75.2	19.2
77	170.6	61.6	50	122	40	23	73.4	18.4
76	168.8	60.8	49	120.2	39.2	22	71.6	17.6
75	167	60	48	118.4	38.4	21	69.8	16.8
74	165.2	59.2	47	116.6	37.6	20	68	16

Konwersja skal

$$F = \frac{9C}{5} + 32 \quad F = \frac{9R}{4} + 32$$

$$C = \frac{5(F-32)}{9} \quad R = \frac{4(F-32)}{9}$$

$$R = \frac{4C}{5} \quad C = \frac{5R}{4}$$

Punkt zamarzania =
= 0°C. = 32°F. = 0°R.

Punkt wrzenia =
= 100°C = 212°F. = 80°R.

RADISAPON

promieniotwórcze mydło „RADISAPON” jest jedynym przez czechosłowackie władze państwowe autoryzowanym produktem promieniotwórczym zawierającym rad jachimowski (St. Joachimsthal). Produkcja odbywa się pod stałą kontrolą państwową. Radjoaktywne mydło

RADISAPON

zawiera 2000 jednostek Mache.

Radisapon (koloru czekoladowego) jest to mydło wysokiego gatunku jakościowego z zawartością składników promieniotwórczych rozmieszczonych równomiernie zapomocą specjalnego sposobu.

Radisapon zachowuje promieniotwórcze działanie aż do najmniejszej reszty.

Radisapon działa przyjemnie i kojąco przez swoje słabe promieniowanie na skórę.

Radisapon otwiera pory i potęguje oddychanie skóry.

Radisapon odświeża i odmładza skórę.

Radisapon przeciwdziała nadmiernemu poceniu.

Radisapon przeciwdziała wysypkom, wagrom i innym niedomoganiom skóry.

Radisapon usuwa łupież, zapobiega wypadaniu włosów i nadaje im piękny połysk.

Radisapon jest nieodzownym środkiem toaletowym w codziennym użytku, higieny ciała, kosmetyki i pielęgnowania włosów.

Cena za 3 sztuki Zł. 25.

„Radiumchema” Jeneralne Przedstawicielstwo na Polskę i w. m. Gdańsk
Warszawa, Śniadeckich 22. Oddz. B. Telefon 8-83-11.

NAJLEPSZY POWIELACZ

Gestetner

służy i pomaga w organizacji
sprzedaży i administracji

Wyczerpujących i nieobowiązujących informacji udziela:

POLSKA SPÓŁKA MASZYN DO POWIELANIA SP. Z O. O.

WARSZAWA

Złota 9
tel. 745-15

KATOWICE

Kopernika 12
tel. 5-54

POZNAŃ

Stary Rynek 84
tel. 20-87

KRAKÓW

Podwale 7
tel. 115-04

LWÓW

Bielewskiego 6
tel. 29-38

Oświetlenie mieszkań i biur

Przy urządzeniu mieszkania wybór świeczników jest równie ważny, jak wybór mebli, gdyż brzydkie i źle dobrane świeczniki są niemiłym dysonansem na tle dobrze urządzonego mieszkania. A jednak w wielu mieszkaniach, starannie i gustownie urządzonych, widzimy źle dobrane i nieodpowiednie pod względem formy i konstrukcji świeczniki.

Nowoczesne świeczniki są wykonane starannie i łączą w sobie celowość i piękno formy, co jest cechą charakterystyczną naszej epoki. Odpowiadają one również wymaganiom nowoczesnego racjonalnego oświetlenia i mogą być przystosowane do oświetlenia bezpośredniego, pośredniego lub rozproszonego.

Do oświetlenia biurek i nocnych stolików służą lampy specjalnie przystosowane do tego celu i skonstruowane w taki sposób, że strumień światła jest kierowany zapomocą ruchomej armatury podług potrzeby t. j. na papier, książkę, robótkę ręczną etc.

Dla oświetlenia biur, szpitali, sanatoriów, hoteli etc. mamy specjalne higieniczne świeczniki z armaturą uszczelnioną, która nie przepuszcza kurzu i daje światło łagodne, rozsiiane, nie niszczące wzroku.

Kto chce nabyć dobre świeczniki, powinien się zwrócić do firmy fachowej, która posiada skład bogato zaopatrzonej, co umożliwia wybór według gustu i potrzeb kupującego. Jedną z takich firm jest znany jeszcze z czasów przedwojennych skład świeczników i lamp pod firmą Hugon Fried, Warszawa, Moniuszki 4, posiadający stale najnowsze modele i gwarantujący dobroć towaru i obsługę.

Alfabetyczny spis rzeczy

Kalendarza - Almanachu

A.		C.		Epileptyczny atak		215
Abisynja	87	Caratu upadek	53	Estonja		47
Adopcja	239	Cery pielęgnacja	206	Eteru drgania		246
Adopcja testamentowa	239	Chiny	45	F.		
Afganistan	62	Chińskie przysłowia	84	Faisal emir		126
Afty	220	Chmielu zbiór	263	Fasola		262
Albanja	100	Chrypka	221	Faworki		37
Albert I	120	Chrystjan X	104	Ferrero		100
Aleksander I	124	Ciasteczka kruche	60	Finlandja		125
Alvarez Pedro	101	Ciasteczka piatkowe	60	Fitelberg Grzegorz		189
Ambrozja	117	Ciastka z kruszonką	128	Fitelberg Jerzy		189
Andora	48	Ciaża	221	Fizyczne wychowanie		279
Anegdoty	50	Ciechocinek	155	Flaga gwiazdzista		46
Anemja	220	Coctail — jak powstał	38	Flagi niekt. państw		6
Angina	220	Cudów świata 7	74	Flegmona		222
Ankara	112	Cukier w odżywianiu	97	Flota handlowa		15
Apoplektyczny atak	215	Cukru produkcja	10	Formy zawarcia małżeń-		
Apteczka domowa	225	Cukru spożywanie	98	stwa		234
Archeologia	153	Cylinder	47	Fotogeniczna twarz		48
Argentyna	71	Cynku produkcja	10	Fotograficzny poradnik		193
Artemida — świątynia	74	Czarniecka Góra	156	Frieman Witold		189
Artretyzm	220	Czechosłowacja	112	G.		
Austria	117	Czerzenie — konfitury	76	Gazy trujące		63
Autorskie prawo	245	Czerwonosć nosa	213	Gesia skórka		210
Autorskiego prawa ogra-		Czkawka	221	Gimnastyka codzienna		206
nienie	245	Czołgi	102	Głodowania		63
Azentowicz	184	Czorsztyn	156	Goczałkowice		156
		Czyraczność	221	Goetel Ferdynand		177
B.		D.		Goethego 100 - na roczni-		
Babki	52	Dania	104	ca zgonu		55
Bagdad	126	Dąbrowska Marja	177	Golenie się		214
Bakteryjne zakażenie	213	Defekty	210	Gorączka		222
Bangkok	119	Delalyn	156	Gradstein Alfred		189
Bastylji zburzenie	86	Defekcja	247	Granice państw europej-		
Belgia	120	Defektor stykowy	247	skich		105
Berent Wacław	177	Dieta odchudzająca	61	Grecja		56
Bezsennosć	220	Długowieczność	49	Grochu zasiew		256
Biegunka	221	Dni krzyżowe	33	Grubiński Wacław		177
Bitwa pod Warszawą	94	Dni suche	33	Gruzoły limfatyczne		227
Blizny	213	Dolowanie	266	Grunwald bitwa		86
Bobik	262	Dołycki Adam	189	Gruski		100
Boliwia	92	Dominikańska republika	37	Gruzlica		222
Borowski Wacław	184	Orob	256	Grvki siew		259
Borówki	100	Draskieniki	156	Grzanki		127
Borys III	109	Dublin	125	Guzik u kamizelki		37
Boy-Zeleński Tadeusz	177	Dunikowski Ksawery	184	Gwałtemala		55
Boznańska Olga	184	Dyktety	221	Gwiazdki cynamonowe		54
Boże Narodzenie w zwy-		Dyplomacyjne urzędy pol-				
czajach ludu	127	skie	167	H.		
Ból głowy	221	Dyplomacyjne urzędy w		Haiti		37
Brazylja	101	Polacie	167	Handel zagraniczny Polski		22
Bridża 21 najważniejszych		Dzieci stanowisko prawne	238	Harcerstwo w Polsce		298
regul	65	Dziedziczenie	240	Hawana		126
Brodawki	210	E.		Heisingfors		125
Bronchit	221	Egiptu 10-lecie niepodle-		Herbata w Europie		41
Budyń	119	głości	54	Histerja		222
Bulwy uprawa	259	Egzema	222	Hiszpanja		62
Bułgarja	109	Ekwador	69	Holandja		93
Busko	155	Emanuel III	117	Honduras		103
Buraków siew	257	Encyklopedia geograficzna	130	Huan - Thung		45
Buraków zbiór	12	Energja	148			
Bystra	155					

Mysliwi w anegdocie . . . 73
 Mysliwski kalendarz: 35, 43,
 51, 59, 67, 75, 83, 91, 107
 115, 123

N.

Nadawca stacja . . . 247
 Nadir - Chan . . . 42
 Nagniotki . . . 211
 Naleczów . . . 160
 Nalkowska Zofia . . . 179
 Naparzanie twarzy . . . 207
 Narty . . . 40
 Nawozu przeorywanie . . . 256
 Nawozy sztuczne . . . 255
 Nawozy zielone . . . 262
 Nawóz . . . 255
 Nepal . . . 83
 Niedziele w 1932 r. . . 33
 Niemirów . . . 160
 Niewiadomski Stanisław . . . 190
 Nikiaragua . . . 103
 Norwegia . . . 70
 Nowaczyński Adolf . . . 110
 Nowowiejski Feliks . . . 190

O.

Obstrukcja . . . 22
 Obyczajowe drobiazgi: 53, 68,
 69, 93.
 Obywatelstwa polskiego
 nabycie . . . 233
 Obywatelstwa polskiego
 utrata . . . 233
 Obywatelstwo polskie . . . 233
 Obwarunki waniliowe . . . 60
 Obwód drgający . . . 248
 Oczyszczające cere środki . . . 248
 Odbiorca stacja . . . 247
 Odbiorcze urządzenie . . . 248
 Odbiornik kryształowy . . . 249
 Odbiornik wzmacnianie . . . 248
 Odmrożenie . . . 211
 Odra . . . 223
 Odtłuszczenie . . . 223
 Odnaka frontowa . . . 95
 Ogrodnicze wskazówki: 35, 43,
 51, 59, 67, 75, 83, 91, 99,
 107, 115, 123
 Ogrodniczy poradnik . . . 225
 Ojów . . . 160
 Okłady gorące . . . 207
 Okłady przemienne . . . 207
 Okopowych zbiór . . . 265
 Olimpiady . . . 4
 Ołowiu produkcja . . . 10
 Omdlenie . . . 216
 Opalenizna . . . 212
 Opalenie . . . 216
 Opieński Henryk . . . 190
 Opryszczki . . . 214
 Order Odrodzenia Polski . . . 44
 Order Orła Białego . . . 45
 Orderów i odznaczeń no-
 szenie . . . 277
 Orka płaska a żaglowa . . . 263
 Orki pod siew . . . 263
 Osobiste dowody . . . 246
 Ossendowski Ferd. Antoni . . . 180
 Otucia . . . 56
 Otto ks. Bawarski . . . 21
 Otwock . . . 160
 Owies . . . 262
 Owsa siew . . . 256
 Owsa zbiór . . . 11
 Oziminy . . . 255, 257

P.

Paderewski Jan Ignacy . . . 190
 Palestyna Roman . . . 190
 Palnawa niedziela . . . 55
 Panama . . . 116
 Pankiewicz Józef . . . 186
 Pautsch Fryderyk . . . 186
 Pączki . . . 38
 Perfumowanie . . . 203
 Perkowski Piotr . . . 191
 Persja . . . 64
 Peru . . . 88
 Perzu niszczenie . . . 262
 Piegi . . . 212
 Pielęgnacja brwi . . . 207
 Pielęgnacja nóg . . . 209
 Pielęgnacja oczu . . . 209
 Pielęgnacja rąk . . . 209
 Pielęgnacja włosów . . . 210
 Piramid egipskie . . . 74
 Pius XI . . . 44, 72
 Placcek drożdżowy . . . 56
 Placcek przekładaniec . . . 46
 Placcek z jabłkami . . . 40
 Pocienie sie . . . 212
 Podatek gruntowy 43, 51, 107,
 115
 Podatek miejski: 51, 59, 67,
 91, 115.
 Podatek od nieruchomości
 miejskiej 43, 67, 91.
 Podatek przemysłowy 35, 43,
 51, 59, 67, 75, 83, 91, 99,
 107, 123.
 Podatek weterynaryjny . . . 51
 Podatek terminarz: 35, 43, 51
 59, 67, 75, 83, 91, 99, 107,
 115, 123.
 Polewanie gorące . . . 207
 Polo . . . 112
 Polska w obcych językach . . . 55
 Pomidorów urodzaj . . . 108
 Pomoc w chorobach . . . 220
 Pomoc w nagłych wy-
 padkach . . . 215
 Poncz . . . 41
 Poniatowski Józef . . . 111
 Poradnik fotograf . . . 193
 Poradnik językowy . . . 200
 Poradnik kosmetyczny . . . 216
 Poradnik lekarski . . . 215
 Poradnik ogrodniczy . . . 225
 Poradnik prawny . . . 233
 Poradnik radiowy . . . 246
 Poradnik rolniczy . . . 254
 Poradnik weteryn . . . 269
 Poradnik wojskowy . . . 213
 Poronin . . . 161
 Porząd nagły . . . 144
 Portugalja . . . 119
 Porzeckowy jam . . . 88
 Powietrowy edunek . . . 191
 Powrót . . . 225
 Powstanie państwa adowe . . . 119
 Powstanie styczniowe . . . 39
 Poziomki -- konitury . . . 76
 Praktyczne rady . . . 27
 Prawo spadkowe . . . 240
 Prawny poradnik . . . 273
 Prokaszko Andrzej . . . 136
 Prokaszko Zbigniew . . . 186
 Prosa siew . . . 260
 Prosa zbiór . . . 264
 Przedmowa . . . 3
 Przeszkody małżeństwa . . . 24
 Przywołanie nawozów . . . 266

Przysłowia . . . 36
 41, 44, 48, 52, 60, 68, 72,
 76, 84, 89, 92, 96, 100,
 108, 113, 116, 120.
 Pw jako aktorzy filmowi 77
 Pšenicy zbiór . . . 11
 Puder . . . 208

R.

Rabka . . . 161
 Radjo . . . 149
 Rajca . . . 161
 Rama VII . . . 119
 Rathaus Karol . . . 191
 Rażenie piorunem . . . 218
 Rdza na zbożach . . . 260
 Reichstadt książę . . . 87
 Rengrody mirabelki . . . 96
 Reumatyzm . . . 22
 Rio de Janeiro . . . 101
 Rodziewiczówna . . . 180
 Rogowski Michał . . . 191
 Rok Nowy . . . 36
 Rok 1932 . . . 33
 Rolnicze wskazówki . . . 35
 43, 51, 59, 67, 75, 83, 91,
 99, 107, 115, 123.
 Rolniczych prod. przecho-
 wywanie . . . 257
 Ropy naft prod . . . 9
 Rołoworowski Karol Hu-
 bert . . . 180
 Roslin uprawnych choroby
 szkodników . . . 267
 Rozwodu skutki . . . 236
 Rozwód . . . 226
 Różycki Ludomir . . . 191
 Ruch ludności . . . 7
 Rudka . . . 161
 Rumunja . . . 69
 Rybicki Feliks . . . 191
 Ryby walczące . . . 118
 Ryga . . . 118
 Rymanów . . . 161
 Rvski Traktat pokojowy . . . 52
 Rytel Piotr . . . 191
 Rzeki najdluższe . . . 106
 Rzepaku zbiór . . . 261
 Rzeźba . . . 184
 Rzym . . . 117
 Rzymsko - katol. święta . . . 33

S.

Samochody . . . 16
 San Marino . . . 68
 Semiramidy ogrody wiszą-
 ce . . . 74
 Seradela . . . 256
 Serca atak . . . 215
 Sianna sprzet . . . 261
 Siehulski Kazimierz . . . 187
 Sieroszewski Wacław . . . 181
 Sikorski Kazimierz . . . 191
 Siam . . . 119
 Skaleczenie . . . 218
 Skoczylas Władysław . . . 187
 Stoneczne zaćmienie . . . 96
 Stonimski Antoni . . . 181
 Stuchawki radiowe . . . 247
 Soki . . . 85
 Solec . . . 161
 Soli produkcja . . . 10
 Soli potasowych prod . . . 10
 Soltys Adam . . . 191
 Sosny -- jak szybko rosną 70

Spis działowy	3	Turcja	212	Worochta	162
Sport	279	Tutti - frutti	47	Wrzodziaki	214
Sporty w Polsce	282	Tuwim Julian	181	Wroczyński Kazimierz	183
Staff Leopold	181	Tyfus brzuszy	224	Wulkan w San Salvador	94
Stali produkcja	9	Tyfus płamisty	225	Wzmacniacz jednolampowy	252
Stany Zjedn. rok jubil.	46			Wyżółkowski Leon	188
Statków ruch	14, 15	U.		Wydawców związek	25
Sternicka Iza	191	Udar słoneczny	218	Wygalania twarzy zwycaj	89
Stodoły	262	Ukaszanie	218	Wyka	263
Stojowski Zygmunt	191	Ukaszanie kleszcza	218	Wymioty	219
Stolice europejskie	105	Ukaszanie komara	218	Wynalazki	148
Strączkowych zbiór	262	Ukaszanie pcheł i pluskiew	218	Wypadki nagłe u zwierząt	271
Strug Andrzej	181	Ukaszanie psa	218	Wyprawy naukowe	152
Stryeńska Zofia	187	Ukaszanie pszczoły	218	Wyrażenia błędne	200
Sun - Jat - Sen	45	Ukaszanie żmij	218	Wyrostka robaczkowego	
Suwereni państw obcych	174	Umowa o pracę pracowni-		atak	219
Swędzenie skóry	224	ków umysłowych	243	Wysiewu ilość na hektar	258
Swozowice	161	Uprawnienie dziecka	239	Wyspy największe	114
Szaniawski Jerzy	181	Urugwaj	95		
Szczawnica	161	Ustron	162	V.	
Szczepkowski Jan	187	Utonięcie	219	Virtuti Militari order	92
Szeligowski Tadeusz	191	Uzdrowiska polskie	155		
Szeluto Apolinary	191			Z.	
Szkarlatyna	224	W.		Zabobon staropolski i	81
Szkodniki wiosenne	260	Wallek - Walewski Bo-		dziecko	214
Szopski Felician	191	lesław	192	Zajady	214
Sztuczne oddychanie	219	Wapnowanie pól	266	Zakony rycerskie w Polsce	71
Szwajcaria	98	Waszngton Jerzy	46	Zakopane	163
Szwecja	78	Wasowicz Wacław	188	Zakrzuszenie się	219
Szymanowski Karol	191	Weiss Wojciech	188	Zaleszczyki	163
		Wersalski Traktat	80	Zamarznięcie	219
S.		Weterynaryjna apteczka	270	Zamoyski August	189
Śledziński Ludomir	188	Weterynaryjne wskazówki	269	Zatrucie alkoholem	217
Św. Szczepan	94	Weterynaryjny poradnik	269	Zatrucie fosforem	217
Święta	33	Weyssenhof Józef	182	Zatrucie grzybami	217
Święta ruchome	32	Węglu brunatn. prod	9	Zatrucie jodyną	217
Świętochowski Aleksander	181	Węgla kamien. produk	9	Zatrucie kwasami	217
Świętojańskie obrzędy	79	Węgla kamien. szacunki	9	Zatrucie ługiem	218
Świat w cyfrach	7	Widelca od kiedy używa-		Zatrucie solami	217
		my	95	Zatrudnienie ludności	7
T.		Wiechowicz Stanisław	192	Zawody w Polsce	21
Tablica obliczeń dni	49	Wieczny kalendarz	34	Zbóż zbiór	262
Tansman Aleksander	191	Wied Wilhelm	100	Zegadłowicz Emil	183
Tatarów	162	Wielhorski Aleksander	192	Zeusa posąg na Olimpie	74
Testament w czasie żegluga	243	Wielkanoc w daw. Polsce	57	Zgaża	225
Testament w formie aktu		Wielkanocne jajko	58	Ziarno zrosie	262
publicznego	242	Wieniawski Adam	192	Ziemis święta	60
Testamentu sporządzenie	241	Wierzyński Kazimierz	182	Ziemiopłodów zbiory	11
Testamenty na obszar, za-		Wileńszczyzny wcielenie	52	Ziemiaków okopanie	261
razy	233	Wilsona 14 punktów	37	Ziemiaków pielęgn.	259
Testamenty sporządzone		Winawer Bruno	182	Ziemiaków sadzenie	258
zagranicą	243	Wisła	162	Ziemiaków wczesne odm.	259
Testamenty uprzywilejow.	243	Wiśnie — kompot	87	Ziemiaków zbiór	12
Testamenty wojskowych	243	Witkiewicz Stan. Ign.	182	Złoczyńcy	121
Testmaier Kazimierz	181	Wittig Edward	188	Zmarszczki	212
Toaleta codzienna	206	Wittlin Józef	183	Zogu I.	100
Traktaty handlowe Polski	165	Włosów pielęgnacji środki	208	Z. S. R. R.	117
Traugutt	39	Włóczenie i bronowanie	256		
Trucizny nieżujące	217	Wodne drogi	15	Z.	
Trucizny żujące	217	Wojskowa służba	273	Zegiestów	163
Truskawiec	162	Wojskowa szkoła przygo-		Żelaza prod.	9
Truskawki — kompot	76	towawca	273	Żydowskie święta	33
Truskawki — konfitury	78	Wojskowy obow. powsz.	273	Żyta zbiór	11
Trychina	224	Wojskowy poradnik	273		

Czy choroby płucne są uleczalne ?

Pytanie to nader ważne zajmuje z pewnością wszystkich tych, którzy cierpią na astmę, gruźlicę płuc i Krztani, suchoty, nieżyt szczytów płucnych, chroniczny Kaszel, flegmę, długotrwałą chrypkę i dotychczas bezskutecznie się leczą. Wszyscy ci chorzy otrzymają od nas **zupelnie darmo Książkę z ilustracjami** Dr. med. Guttmanna, byłego naczelnego lekarza lecznicy Finsena pod tytułem: „**Czy choroby płucne są uleczalne?**”. Ażeby każdemu choremu dać możność wyjaśnienia sobie rodzaju swej choroby, zdecydowaliśmy się przesłać każdemu tę książkę za darmo bez opłaty porta, mając na oku dobro ogółu. Pocztówkę (znanek pocztowy 30 gr) z dokładnym adresem wysłać należy do

PUHLMANN & CO. Berlin 249, Müggelstrasse 25-25 a.

KAROL STEGNER

ZNANY OD 1903 R.

posiada na składowie przy ulicy

TRĘBACKIEJ 11

duży wybór męskich kapeluszy na każdy sezon.

SZTANDARY

cehowe, dla straży ognio-
wych, związków i stowarzyszeń

ARTYSTYCZNIE WYKONYWA

T. STRAKACZ i SYN

Warszawa, Kapucyńska 1.

Skład gotowych ubiorów kościel. i artyst., pracownia haftów
WYKONANIE SOLIDNE. CENY NAJNIŻSZE.

KAZIMIERZ KAZIBET

Firma egz.
od r. 1885

Chmielna 34, Tel. 799-57 — Marszałkowska 114, Tel. 503-61

Poleca własnej fabryki

Torebki damskie — Ostatnie nowości

Kufry, walizy, nesesery, manicury, biboiry, portfele, portcigary,
portmonetki, teki, teczki szkolne, tornistry, przybory wojskowe,
myśliwskie i sportowe. Pasy ochronne do mycia okien.

Przyjmuje obstalunki i reparacje.

Ceny przystępne.

FABRYKA ISTNIEJE OD ROKU 1829.

FABRYKA OBIĆ PAPIEROWYCH I PAPIERÓW KOLOROWYCH

„J. FRANASZEK” S.A.

WARSZAWA, — WOLSKA 41

Adr. Telegr.: „FRANASZEK - WARSZAWA”

Dostarcza na zamówienie i ze składu

OBICIA PAPIEROWE (tapety):

Obicia szerokości 50 cm.

Obicia „ ” 75 „ ”

Imitacje wełny (Velours)

Imitacje „Lincrusta”

Na żądanie wszystkie gatunki obić fabryka wykonywa w kolorach podług materji, obić meblowych, dywanów i portjer.

Sprzedaż hurtowa: Wolska Nr. 41, telefon 601-79.

Magazyny detaliczne: Krak.-Przedm. 15, tel. 601-72.

Al. Jerozolimska 33, tel. 601-78.

PAPIERY KOLOROWE:

Papier artystyczno-drukarski dwustronny.

Papier chromowy do druku i litografji.

Satyny białe i kolorowe do oklejania pudełek.

Glanse kolorowe w małym formacie 35 × 42 cm.

Glanse kolorowe w formacie 50 × 70 cm.

Papiery do opakowań cykorji, czekolady, cukierków, perfumerji, mydeł i t.p.

Karton farbowany na opakowania papierosów.

Papiery marmurkowe dla intrologatorni.

Papiery forzacowe dla intrologatorni.

BIBUŁKI KOLOROWE

Gładkie i marszczone do wyrobu sztucznych kwiatów, w doborowym gatunku za pośrednictwem Sp. z ogr. odp. „Bibukol” Warszawa, Długa 28.

SERWETY BIBUŁKOWE

białe ząbkowane w formatach: 18 × 18 cm., 23 × 23 cm. i 36 × 36 cm.
oraz z deseniami 23 × 23 cm. i 38 × 38 cm.

Sprzedaż hurtowa: Wolska Nr. 41, telefon 601-73.

Od przeszło
50 lat
przypisują
przy:

reumatyzmie, bólu w biodrach i bokach
znane plastry oraz przy heksenszusie

**Benson's-
Pflaster**

wyrobu firmy
SEABURY & JOHNSON

Przy zastosowaniu tego środka zaraz przy pierw-
szych objawach choroby odczuwa się ulgę zwykle już po
użyciu pierwszego plastra.

Kto chce być zawsze zdrow, ten powinien
mieć stale w domu „Benson's - Pflaster“.

Żądajcie tylko

Benson's-Pflaster

Hamburg, Mönckebergstrasse 31.

firmy **SEABURY & JOHNSON** i wystrzegajcie się naśladownictw.
DO NABYCIA WE WSZYSTKICH APTEKACH.

Źródła zakupów w Warszawie

Bielizna męska.

Magazyn Bielizny Męskiej
Chmielna 37 r. Marszałk. tel. 675-02

D. J. WIGURA

Bławatne magazyny.

Magazyn Bławatny
JÓZEF PAWŁOWSKI i S-ka
Warszawa — Marszałkowska 116.

Bronzy artystyczne.

W. Gontarczyk

Miodowa 19 Pałac Arcybiskupi
Telefon 721-84.

ROBOTY KOŚCIELNE
BRONZY ARTYSTYCZNE
i STYLÓWE
ORDERY
I ODZNAKI WOJSKOWE

Nagr. Medalem Srebrnym

Paryż 1925

Warszawa 1924

Bronzy artystyczne.

BRACIA KOPIEŃSCY

**Fabryka wyrobów
z brązu, odlewnia
metali**

Warszawa, Hoża 55, tel. 9.17.89

Wykonywa na zamówienie sprzęty kościelne stylowe, żyrandole, lampy, świeczniki. Przedmioty salonowe i biurkowe

Magazyn wyrobów fabryki
Krakowskie Przedm. 15, tel. 621-90

posiada na składzie i poleca:
Podarki okazyjne. Nagrody sportowe. Figury, Zastawy biurkowe i brzozy oświetleniowe i inne

Nagrodzony medalami:
złotym, srebrnym i P. W. K. w r. 1929

A. NAGALSKI

**FABRYKA I MAGAZYN
WYROBÓW SREBRNYCH
I PLATEROWANYCH**

oraz

**PIERWSZA KRAJOWA MEDAL-
JERNIA NAGRÓD SPORTOWYCH
ORDERÓW I ODZNAK WOJSKO-
WYCH**

BIELAŃSKA 16
Tel. 623-21

Fotograficzne aparaty.

J. & W. Kasprzycki

NOWY ŚWIAT 45

TELEFON 636-45

Jubilerzy.

EDWARD JAGODZIŃSKI

jubiler z Kijowa
Nowy Świat 61, Tel. 755-51

Kąpiele.

KĄPIELE „D I A N A”

CHMIELNA 13

Tel. 636-10, 505-80

Czynne od 8 ra-
no do 9^{1/2} wiecz.

Czwartki łaźnia dla Pań

Konfekcja męska.

GUSTAW MARYNOWSKI

WYKWINTNA BIELIZNA MĘSKA

GALANTERJA

MARSZAŁKOWSKA 112.

Egzystuje od 1903 r.

I. ŠIPKA

Chmielna 2, tel. 786-08

**KONFEKCJA MĘSKA
oraz SOLIDNA BIELIZNA
własnego wyrobu, gotowa
i na zamówienie.**

Konfekcja dziecięca.

**SPECJALNY MAGAZYN
KONFEKCJI DZIECIĘCEJ**

„JANINA”

(właścicielka **F. WIŚNIEWSKA**)

PLAC NAPOLEONA 1

Firma egzystuje od r. 1888.

Konfekcja — trykotaże.

E. ROGÓJSKI SIENNA 3
Telefon 247-34

Tanio poleca: Pończochy, skar-
petki, krawaty, bieliznę, trykotaże.
Ceny fabryczne.

Krawiectwo męskie.

ZAKŁAD KRAWIECKI
J. SKUBISZEWSKI
ul. Złota 8, I piętro, front, tel. 524-91.

Maszyny do pisania.

SKŁAD MASZYN
DO PISANIA I LICZENIA.
Kas kontrolujących i numeratorów
oraz reparacje

M. BIAŁOBRZESKI
Zgoda 5. Tel. 729-67.

Materiały piśmienne.

SKŁAD PAPIERU
Feliks BABSKI
Marszałkowska 77 Tel. 832-15

L. Grabowski i S^{ka}

SKŁAD
MATERIAŁÓW PIŚMIENNYCH
I WYTWÓRNIĄ KSIĄG
HANDLOWYCH
Marszałkowska 124 Tel. 630-45

Firma egz. od r. 1865
SKŁAD PAPIERU
ST. WINIARSKI
WARSZAWA
Nowy-Swiat 53, tel. 611-43
KSIĘGI HANDLOWE
REGISTRA GOSPODARSKIE

Meble.

NA RATY I ZA GOTÓWKĘ
-Sprzedaje
Otomany, materace, stoły dębowe,
krzesła, szafy, bieliźniarki, łóżka,
komody, kredensy, trema, biblioteki,
biurka, toalety, stoliki do
kart — solidnej roboty
Walerjan Gliszczyński
Żelazna 75-a róg Chłodnej (I p.) T. 738-63

Nożownicze wyroby.

Jedyna w Polsce
FABRYKA BRZYTEW

J. LĘPIONKA i S^{ka}
Warszawa, Podwale 6, Filja: Widok 26
tel. 225-51. Konto czek P.K.O. 15.219
poleca brzytwy po 8 zł. sztuka w
najlepszym gatunku.

Optycy — przybory fotograficzne

MAGAZYN OPTYCZNO-FOTOGRAFICZNY
STANISŁAW GRABINA

Egzyst. od 1898 r.
MARSZAŁKOWSKA 101.
Tel. 647-67

Okulary i binokle, Aparaty fotograficzne. Klisze. Filmy i papiery.

UWAGA: Reparacje uskutecznią się na poczekaniu r. P. Urzędnikom i uczącej się młodzieży odpowiedni rabat

OPTYK
ST. SŁOWIKOWSKI
Ś-to Krzyska 20 — Telefon 324-20

Poleca:
Okulary, binokle z najlepszymi
szkłami punktualnymi Zeiss'a,
Perfa. Reparacje na poczekaniu.

Parasole

WYTWÓRNIĄ PARASOLI
J. Gostkiewicz
KREDYTOWA 5 TEL. 297-18

Firma egzystuje od r. 1882

Płótna i bawełniane wyroby.

Skład płótna
„MAGAZYN JAROSŁAWSKI”
L. HARTFIEL
MARSZAŁKOWSKA 136
tel. 671-17

Skład materiałów z fabryki
ŻYRARDÓW
ul. Chmielna 20
wł. Ludwik Szczubiał.

Trykotaże.

FABRYKA TRYKOTAŻY
Jan Matuszewski
Nowy-Świat 40—Marszałkow. 102,
Marszałkowska 154—Chmielna 33.

Przybory podróżne i sportowe.

Przybory podróżne i sportowe
S. SOWIŃSKI
Warszawa Szpitalna 4

Zegarmistrze.

Egzystuje od r. 1873
W. GRABAU
ZEGARMISTRZ
Warszawa Nowy-Świat 70
ZEGARY I ZEGARKI

Firma egzystuje od r. 1866

F. WORONIECKI
OSSOLIŃSKICH 2, Tel. 620-77.
ZEGARY I ZEGARKI

WSZYSCY DZIŚ CZYTAJĄ

INTERESUJĄCY DZIENNIK
NAJSTARSZY W POLSCE

GAZETA WARSZAWSKA

ZAŁOŻONA W R. 1774

3 dodatki co tydzień

w niedziele — ilustrowany i naukowo - popularny
w poniedziałki — powieściowy w formacie książkowym.

3 - CI CO DO WIELKOŚCI
NAKŁAD W WARSZAWIE

**PIERWSZORZĘDNY ORGAN
DLA REKLAMY**

42,10

157 LAT CHŁU

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

4589

CZASOPISMA

1932

Tak długotrwały okres ist-
krotnie notowany w dziej

tłumaczy się zarówno wysoką wartością starannie reda-
gowanego pisma, jak i wielkim poparciem, życzliwością
i uznaniem, jakim darzy je najlepsza część społeczeństwa.

W dziedzinę stosunków reklamowych w Polsce
wydawnictwo „Gazeta Warszawska” wnosi
rzetelną wartość łamów swego dziennika, o któ-
rego poczytności świadczy 3-ci co do wielkości
nakład w Warszawie, oraz staranną obsługę
klienteli ogłoszeniowej przez swój Wydział
Reklamy i Propagandy.

Inserenci, oględnie i umiejętnie układający
sвій budżet reklamowy, zawsze umiesz-
czają w nim na jednym z najpierwszych
miejsc pozycję na stałą reklamę za po-
średnictwem „Gazety Warszawskiej”.

GAZETA WARSZAWSKA

ZAŁOŻONA W R. 1774

REDAKCJA I ADMINISTRACJA — WARSZAWA, ZDODA 5.